

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТАВРІЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО**

Журнал заснований у 1918 році

**ВЧЕНІ ЗАПИСКИ
ТАВРІЙСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО**

Серія: Філологія. Соціальні комунікації

Том 31 (70) № 1 2020

Частина 2

Видавничий дім
«Гельветика»
2020

Головний редактор:

Казарін Володимир Павлович – доктор філологічних наук, професор, в.о. ректора Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського;

Члени редакційної колегії:

Гадомський Олександр Казимирович – доктор філологічних наук, доктор габілітований гуманітарних наук в області мовознавства (Варшавський університет), професор, завідувач кафедри білоруських та українських досліджень Інституту славістики Опольського університету (Ополе, Польща);

Досенко Анжеліка Костянтинівна – кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент кафедри слов'янської філології та журналістики Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського;

Свенцицька Еліна Михайлівна – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри слов'янської філології та журналістики Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського;

Семенець Ольга Сергіївна (відповідальний секретар) – кандидат філологічних наук, завідувач кафедри зарубіжної філології Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського;

Сеітяг'ясва Таміла Решатівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри зарубіжної філології Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського;

Статкевич Лариса Павлівна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри зарубіжної філології Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського;

Ткаченко Тетяна Іванівна – доктор філологічних наук, доцент, доцент кафедри слов'янської філології та журналістики Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського.

**Рекомендовано до друку та поширення через мережу Internet
Вченою радою Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського
(протокол № 7 від 27.04.2020 року)**

Науковий журнал «Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського.
Серія: Філологія. Соціальні комунікації» зареєстровано Міністерством юстиції України
(Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 15711-4182Р від 28.09.2009 року)

***Журнал включено до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б»)
зі спеціальностей 035 – Філологія, 061 – Журналістика відповідно до Наказу МОН України
від 17.03.2020 № 409 (додаток 1)***

***Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus International
(Республіка Польща)***

Сторінка журналу: www.philol.vernadskyjournals.in.ua

**ISSN 2663-6069 (Print)
ISSN 2663-6077 (Online)**

© Таврійський національний університет ім. В. І. Вернадського, 2020

ЗМІСТ

ГЕРМАНСЬКІ МОВИ

Агібалова Т. М., Галаган Я. В.

ВИВЧЕННЯ ЧИ ОВОЛОДІННЯ: ТИПОЛОГІЯ ПОМИЛОК,
ЩО ВИНИКАЮТЬ У ПРОЦЕСІ ОПАНУВАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ..... 1

Арефієва К. Р., Бялик В. Д.

ЕТНОЦЕНТРИЗМ ТА ЙОГО ВИЯВИ В АНГЛОМОВНИХ ЕТНОНОМІНАЦІЯХ США.....6

Ваубакова І. М., Наско О. Л.

IMITATIONAL AND ROLE-PLAY STRATEGIES IN THE ESP DISCOURSE TRAINING.....11

Balatska L. P., Vyslobodska I. M.

NEEDS ANALYSIS IN TEACHING ENGLISH FOR SPECIFIC PURPOSES 16

Болкарьова О. В.

АНАЛІЗ ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ
ТА АНГЛОМОВНОМУ ПРОСТОРІ МАС-МЕДІА..... 20

Вільховченко Н. П., Колесник Г. О.

РОЛЬ КОЛОКАЦІЙ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ
МОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ..... 24

Годісь Ю. Я.

МЕТАФОРИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ КОНЦЕПТУ *MONEY*
В ТЕКСТАХ МОТИВАЦІЙНОГО ЖАНРУ «МИСТЕЦТВО УСПІХУ»..... 28

Голіней Т. С., Бялик В. Д.

СЛОВОТВОРЧІ ЕЛЕМЕНТИ ЕКОЛОГІЧНИХ
НЕОЛОГІЗМІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ..... 37

Гончарова І. С.

СТАНОВЛЕННЯ ЛІНГВОМЕНТАЛЬНОЇ СФЕРИ *СІМ'Я*
В БРИТАНСЬКІЙ ТА АМЕРИКАНСЬКІЙ ЛІНГВОКУЛЬТУРАХ..... 41

Грижак Л. М.

ЗООМОФІЗМ У ХАРАКТЕРИСТИЦІ ЖІНОК
У РОМАНАХ ВІКТОРІАНСЬКОЇ ЕПОХИ..... 48

Гришук Н. І., Бялик В. Д.

СПЕЦИФІКА ТА СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ
АНГЛОМОВНИХ БАНКІВСЬКИХ ТЕРМІНІВ..... 53

Денисюк Ю. І.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПРЕЗИДЕНТСЬКИХ МЕМОРАНДУМІВ
БАРАКА ОБАМИ ТА ДОНАЛЬДА ТРАМПА ЗА 2017 Р..... 58

Duzhyk N. S.

EMPLOYING AN ETHICAL APPROACH TO WRITING
IN ACADEMIC SETTINGS..... 63

Ємець Н. О.

ТЕНДЕНЦІЇ ЕВОЛЮЦІЇ КОНЦЕПТУАЛЬНОГО ПРОСТОРУ ЕГО
В АМЕРИКАНСЬКІЙ ЖІНОЧІЙ ПОЕЗІЇ XVII – XXI СТОЛІТЬ:
СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ..... 68

Загороднюк М. П., Бялик В. Д.

ВИДИ ТА СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ ШЕКСПІРІВСЬКИХ АНТРОПОНІМІВ..... 74

Кечеджі О. В. АФІКСАЛІЗАЦІЯ ЗАПОЗИЧЕНИХ ЛЕКСЕМ (НА МАТЕРІАЛІ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ).....	79
Клочко Т. В., Ісаєва В. І. МЕТАФОРИЗАЦІЯ В МЕДИЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ.....	84
Kovalevska O. V. IMPLEMENTATION OF THE THEORY OF MULTIPLE INTELLIGENCES IN THE PROCESS OF LEARNING ENGLISH TO NON-PHILOLOGICAL UNIVERSITY STUDENTS.....	89
Коваль Н. О. ТОНАЛЬНА ВАРІАТИВНІСТЬ У ВИМОВІ ЖИТЕЛІВ ПІВДЕННОГО СХОДУ АНГЛІЇ.....	94
Козубська І. Г. МОВНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ОЦІНКИ В АНГЛІЙСЬКОМОВНИХ НАУКОВИХ ТЕКСТАХ (НА МАТЕРІАЛІ СТАТЕЙ ГАЛУЗІ БІОМЕДИЧНОЇ ІНЖЕНЕРІЇ).....	99
Корнєлаєва Є. В. АНГЛОМОВНА РЕКЛАМА ЯК ДИСКУРС ПЕРЕКОНАННЯ (КОГНІТИВНО-ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ).....	103
Kostenko V. G., Solohor I. M. SEMANTIC AND PRAGMATIC PECULIARITIES OF VERBS IN INFORMED CONSENT TEMPLATES FOR DENTAL TREATMENT.....	109
Костенко О. Г. КОНЦЕПТ «КРАСА» У ТВОРЧОСТІ ІВОН БОЛАНД (ВІРШ «ANOREXIC»).....	116
Крайняк О. М. СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДІЄСЛІВ ЗІ ЗНАЧЕННЯМ «ОБМАНЮВАТИ» В СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ.....	121
Кришталь С. М. КОНВЕРСІЯ ІМЕННИКІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЧАСТИН ТІЛА ЛЮДИНИ В МЕТАФОРИЧНІ ДІЄСЛОВА В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ.....	126
Кунцьо О. І. ЛІНГВО-ПОЕТИЧНА ІКОНІЧНІСТЬ У ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ Н. ГОТОРНА “THE SCARLET LETTER”).....	132
Лисичкіна І. О., Лисичкіна О. О. АНГЛОМОВНИЙ НАРАТИВ «ПРОТИСТОЯННЯ ВІЙСЬКОВИХ США ПАНДЕМІЇ КОРОНАВІРУСУ»: ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ В МАС-МЕДІА.....	137
Mykhaulyenko V. V. IT-PRONOUN: CONTEXT CORRELATION.....	141
Місягіна І. М. ТАКТИКИ УХИЛЬНОСТІ У ВІДПОВІДЯХ НА ЗАПИТАННЯ.....	146
Ніколаєва Т. М. ОСОБЛИВОСТІ ПУНКТУАЦІЙНОЇ АБРЕВІАЦІЇ В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ.....	151
Оксанич М. П. АСИНДЕТИЧНИЙ ГІПОТАКСИС У СЕРЕДНЬОВЕРХНЬОНІМЕЦЬКІЙ МОВІ.....	155
Rakulova T. V., Nahorna Y. A. UNIVERSAL COMPRESSIVE PROCESSES IN ENGLISH.....	162

Петренко О. В. ОСОБЛИВОСТІ АБРЕВІАЦІЙ ТА СКОРОЧЕНЬ У НІМЕЦЬКОМОВНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ РОБОТОТЕХНІКИ.....	166
Пилипів М. В., Бялик В. Д. КАТЕГОРІЯ ВВІЧЛИВОСТІ ТА ЗАСОБИ ЇЇ АКТУАЛІЗАЦІЇ В АНГЛОМОВНИХ НАУКОВИХ ТЕКСТАХ.....	170
Посохова А. В. СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТІВ ДАЛЕКОЇ І КРАЙНЬОЇ ПЕРИФЕРІЇ ГОЛОВНОГО КОНЦЕПТУ “AIRPORT” В РОМАНІ А. ХЕЙЛІ «АЕРОПОРТ».....	175
Присяжнюк О. Я. СПЕКТРАЛЬНІ ПОКАЖЧИКИ БРИТАНСЬКОЇ ВИМОВИ.....	180
Прокофьев Г. Л., Бечко Я. В. РЕЧЕВАЯ ИРОНИЯ КАК ВЫХОД ИЗ КОНФЛИКТА МЕЖДУ КОММУНИКАТИВНЫМИ И НЕКОММУНИКАТИВНЫМИ ПОСТУЛАТАМИ.....	186
Скічко А. С. НАЦІОНАЛЬНІ ТА СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ БРИТАНСЬКОГО ГАСТРОНОМІЧНОГО ДИСКУРСУ.....	193
Спірідонова А. С., Панасюк Ю. В. ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КОЛОКВІАЛІЗМІВ У СУЧАСНІЙ БРИТАНСЬКІЙ ПРЕСІ.....	198
Стрюк Є. В. АНАЛІЗ КОНЦЕПТУ <i>BIOTECHNOLOGY</i> В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ.....	204
Тхоровська С. В. ДО ПИТАННЯ ВИРАЖЕННЯ МОДАЛЬНОСТІ У ТВОРЕННІ ІДЕОЛОГІЧНОГО ПРОСТОРУ АНГЛОМОВНОЇ РЕДАКЦІЙНОЇ СТАТТІ (НА МАТЕРІАЛІ <i>THE NEW-YORK TIMES</i>).....	209
Форостюк І. В., Шерстюк Н. В. МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК АУДІЮВАННЯ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ДО ЗДАЧІ СЕРТИФІКАЦІЙНИХ ІСПИТІВ.....	214
Четвертак Є. О., Дубовик К. В. ЛІНГВАЛЬНІ ЗАСОБИ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ТВОРЧОСТІ ХІП-ХОП МУЗИКАНТІВ У АНГЛОМОВНОМУ МУЛЬТИМЕДІЙНОМУ ПРОСТОРІ.....	220
Шабайкович І. В. ТЕРМІНОЛОГІЧНА ВАРІАНТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ДРАМАТИЧНИЙ ТЕКСТ» У НОВІТНІЙ ЛІНГВІСТИЧНІЙ ПАРАДИГМІ ЗНАНЬ.....	225
Шульженко Ю. М. ПРИНЦИПИ РЕАЛІЗАЦІЇ МОВНОЇ ГРИ У РЕКЛАМНОМУ ТЕКСТІ.....	230
Юшак В. М. КОНЦЕПТУАЛЬНА МЕТАФОРА SOFTWARE IS A WORLD OF NATURE В ОНОМАСТИЧНІЙ ГРУПІ СОФТОНІМІВ.....	236

CONTENTS

GERMANIC LANGUAGES

Ahibalova T. M., Halahan Ya. V.

LEARNING OR ACQUISITION: TYPOLOGY OF ERRORS ARISING
UNDER THE ENGLISH LANGUAGE PROCESSING 1

Arefieva K. R., Byalyk V. D.

ETHNOCENTRISM AND ITS MANIFESTATIONS
IN ENGLISH-LANGUAGE ETHNIC NOMINATIONS OF THE USA 6

Baybakova I. M., Hasko O. L.

IMITATIONAL AND ROLE-PLAY STRATEGIES IN THE ESP DISCOURSE TRAINING.....11

Balatska L. P., Vyslobodska I. M.

NEEDS ANALYSIS IN TEACHING ENGLISH FOR SPECIFIC PURPOSES 16

Bolkarova O. V.

ANALYSIS OF POLITICAL DISCOURSE
IN MODERN UKRAINIAN AND ENGLISH MASS-MEDIA 20

Vilkhovchenko N. P., Kolesnyk H. O.

THE ROLE OF COLLOCATIONS
IN THE PROCESS OF STUDENTS' LANGUAGE COMPETENCE FORMATION 24

Godis Yu. Ya.

METAPHORIC MODELLING OF THE CONCEPT *MONEY*
IN THE MOTIVATIONAL SUCCESS GENRE..... 28

Holinei T. S., Byalyk V. D.

WORD-FORMING ELEMENTS
OF ENGLISH-LANGUAGE ECOLOGICAL NEOLOGISMS..... 37

Goncharova I. S.

FORMATION OF LINGUO-MENTAL SPHERE OF *FAMILY*
IN BRITISH AND AMERICAN LINGUO-CULTURES 41

Hryzhak L. M.

ZOOMORPHISM IN WOMEN'S CHARACTERISATION
IN VICTORIAN NOVELS 48

Gryshuk N. I., Byalyk V. D.

SPECIFICITY AND WAYS OF TRANSLATING OF ENGLISH-LANGUAGE BANKING TERMS..... 53

Denysiuk Yu. I.

COMPARATIVE ANALYSIS OF BARACK OBAMA
AND PRESIDENT TRUMP'S PRESIDENTIAL MEMORANDA 2017 58

Duzhyk N. S.

EMPLOYING AN ETHICAL APPROACH TO WRITING
IN ACADEMIC SETTINGS.....63

Yemets N. O.

CONCEPTUAL EGO SPACE EVOLUTION TENDENCIES IN AMERICAN FEMALE POETRY
OF XVII–XXI CENTURIES: SOCIOCULTURAL PERSPECTIVE..... 68

Zahorodniuk M. P., Byalyk V. D.

TYPES AND WAYS OF TRANSLATING OF SHAKESPEARIAN ANTHROPONYMS 74

Kechedzhi O. V. AFFIXALIZATION OF LOAN WORDS (ENGLISH LANGUAGE MATTER)	79
Klochko T. V., Isaieva V. I. METAPHORIZATION IN MEDICAL TERMINOLOGY	84
Kovalevska O. V. IMPLEMENTATION OF THE THEORY OF MULTIPLE INTELLIGENCES IN THE PROCESS OF LEARNING ENGLISH TO NON-PHILOLOGICAL UNIVERSITY STUDENTS.....	89
Koval N. O. TONAL VARIATION IN THE SOUTHEASTERN RESIDENTS' PRONUNCIATION.....	94
Kozubska I. H. LINGUISTIC MEANS OF EXPRESSION ASSESSMENT IN ENGLISH SCIENTIFIC TEXTS (BASED ON BIOMEDICAL ENGINEERING ARTICLES)....	99
Korneliaieva Ye. V. ENGLISH ADVERTISING AS A DISCOURSE OF PERSUASION (COGNITIVE-PRAGMATIC ASPECT).....	103
Kostenko V. G., Solohor I. M. SEMANTIC AND PRAGMATIC PECULIARITIES OF VERBS IN INFORMED CONSENT TEMPLATES FOR DENTAL TREATMENT.....	109
Kostenko O. H. THE CONCEPT OF "BEAUTY" IN THE WORK OF EAVAN BOLAND (POEM "ANOREXIC").....	116
Kraynak O. M. STRUCTURAL-SEMANTICAL FEATURES OF THE VERB WITH THE MEANING OF "DECEIVE" IN MODERN GERMAN.....	121
Kryshtal S. M. CONVERSION OF THE NOUNS THAT NAME HUMAN BODY PARTS INTO METAPHORICAL VERBS IN ENGLISH	126
Kuntso O. I. LINGVO-POETIC ICONICITY IN LITERARY TEXT (ON THE MATERIAL OF N. HAWTHORNE'S "THE SCARLET LETTER")	132
Lysyckina I. O., Lysyckina O. O. ENGLISH NARRATIVE "THE U.S. MILITARY STRUGGLE WITH CORONAVIRUS PANDEMIC": FEATURES OF ESTABLISHMENT AND REALIZATION IN MASS-MEDIA.....	137
Mykhaylenko V. V. IT-PRONOUN: CONTEXT CORRELATION.....	141
Misiagina I. M. TACTICS OF HEDGING IN REPLIES	146
Nikolaieva T. N. PECULIARITIES OF PUNCTUATED ABBREVIATIONS IN MODERN ENGLISH LANGUAGE	151
Oxanich M. P. ASYNDETON HYPOTAXIS IN THE MIDDLE HIGH GERMAN.....	155
Pakulova T. V., Nahorna Y. A. UNIVERSAL COMPRESSIVE PROCESSES IN ENGLISH.....	162

Petrenko O. V. FEATURES OF ABBREVIATIONS AND SHORTENINGS IN GERMAN-SPEAKING TERMINOLOGY OF ROBOTICS.....	166
Pylypiv M. V., Byalyk V. D. THE CATEGORY OF POLITENESS AND MEANS OF ITS ACTUALIZATION IN ENGLISH-LANGUAGE SCIENTIFIC TEXTS.....	170
Posokhova A. V. STRUCTURAL-SEMANTIC FEATURES OF VERBALIZATION OF THE CONCEPTS OF THE DISTANT AND EXTREME PERIPHERY OF THE MAIN CONCEPT OF “AIRPORT” IN THE NOVEL “AIRPORT” BY A. HAILEY.....	175
Prysyazhnyuk O. Ya. SPECTRAL INDICATORS OF THE BRITISH PRONUNCIATION.....	180
Prokofiev G. L., Bechko Ya. V. ON THE ROLE OF SPEECH ACT IRONY IN RESOLVING CONFLICT BETWEEN CONVERSATIONAL AND NON-CONVERSATIONAL MAXIMS.....	186
Skichko A. S. NATIONAL AND STRUCTURAL FEATURES OF BRITISH GASTRONOMIC DISCOURSE.....	193
Spiridonova A. S., Panasiuk Yu. V. LEXICAL AND SEMANTIC FEATURES OF COLLOQUIALISMS IN MODERN BRITISH PRESS.....	198
Striuk Ye. V. ANALYSIS OF THE CONCEPT <i>BIOTECHNOLOGY</i> IN MODERN ENGLISH.....	204
Tkhorovska S. V. ON THE EXPRESSION OF MODALITY IN CREATING IDEOLOGICAL SPACE OF AN ENGLISH LANGUAGE EDITORIAL (<i>BASED ON THE NEW YORK TIMES EDITORIALS</i>).....	209
Forostiuk I. V., Sherstiuk N. V. METHODOLOGICAL ASPECTS OF DEVELOPING LISTENING SKILLS IN PREPARATION FOR CERTIFICATION EXAMS.....	214
Chetvertak E. O., Dubovyk K. V. LINGUISTIC MEANS OF HIP HOP MUSICIANS’ REPRESENTATION IN THE ENGLISH-LANGUAGE MULTIMEDIA SPACE.....	220
Shabaykovych I. V. TERMINOLOGICAL VARIABILITY OF THE NOTION OF “DRAMATIC TEXT” IN THE CONTEMPORARY LINGUISTIC STUDIES.....	225
Shulzhenko Yu. M. PRINCIPLES OF THE LANGUAGE GAME IMPLEMENTATION IN THE ADVERTISING TEXT.....	230
Yushak V. M. THE CONCEPTUAL METAPHOR SOFTWARE IS A WORLD OF NATURE IN THE ONOMASTIC GROUP OF SOFTONYMS.....	236

ГЕРМАНСЬКІ МОВИ

УДК 378.147

DOI <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.1-2/01>**Агібалова Т. М.**

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

Галаган Я. В.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ВИВЧЕННЯ ЧИ ОВОЛОДІННЯ: ТИПОЛОГІЯ ПОМИЛОК, ЩО ВИНΙΚАЮТЬ У ПРОЦЕСІ ОПАНУВАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Статтю присвячено дослідженню специфіки репрезентації явища фосилізації, що виникає в процесі опанування англійської мови іноземними мовцями. Розвідка, яку виконано в контексті проблематики іншомовної комунікації, є наразі актуальною через брак єдиної концепції щодо існування специфічної категорії фосилізованих помилок у світовій дослідницькій спільноті й відсутність таких досліджень у вітчизняному мовознавстві й методиці викладання. Психолінгвістичне осмислення природи фосилізації ґрунтується на двох ключових питаннях іншомовної комунікації: 1) як носію іншої мови досягти досконалості в оволодінні іноземною мовою? 2) чому повне оволодіння недосягне?

У статті акцентовано на небезпеці непомічених і/або несвідомих фонетичних, граматичних, лексичних, стилістичних помилок, що призводить до виникнення проміжної (апроксимальної) системи, або так званої інтермови (ІІ) – явища, популяризованого Селінкером у 1972 р. На основі даних, отриманих упродовж проведення спостереження за динамікою розвитку англійської компетенції студентів непрофільних факультетів, запропоновано опис і класифікацію типових огріхів, допущених у діалогічному й монологічному мовленні. Здебільшого реципієнти середнього рівня й вище схильні оцінювати свій досвід як успішний: вони переконані, що володіють інформацією про те, як працює цільова мова (М2), вони сподіваються, що розуміють її сенс і справжні «механізми» побудови висловлень, застосовуючи принципи й правила рідної мови до М2, чи навпаки.

Через те, що фосилізація має перманентний характер, подолати її складно, оскільки непомічені й несвідомі помилки формують апроксимальну версію мови, яка, на думку мовця, має бути цільовою мовою, але насправді є перехідною системою. Іншими словами, в цій послідовності донором є М1, ціллю – М2, але справжнім реципієнтом виявляється ІМ.

Ключові слова: фосилізація, перша мова (М1), друга мова (М2), інтермова (ІМ), помилка, апроксимальна система.

Постановка проблеми. Оскільки якість освіти є ключовою компонентою у формуванні форм суспільної свідомості молодого покоління: моральної, естетичної, релігійної, політичної, правової, наукової, філософської, – процес інтеграції української нації у світовий освітній простір є тією допоміжною ланкою, що дозволяє об'єднати провідний досвід європейської вищої школи зі здобутками вітчизняної університетської традиції. У галузі методики викладання іноземних мов (далі – МВІМ) розмаїття інноваційних і оригінальних концепцій є диференційною

ознакою сучасного антропоцентричного підходу в навчанні, що акцентує увагу не тільки на винаходженні й застосуванні ефективних методик формування вмінь і навичок, а й на механізмах подолання перешкод, що виникають у реципієнтів у процесі опанування другої мови (далі – М2): комунікативних бар'єрів, стадії плато, фосилізації мовлення, інтерференції – асиміляції або акомодатції, наслідком яких є підміна цільової мови (далі – ЦМ) апроксимальними системами.

По-перше, треба зазначити, що на даному етапі розвитку МВІМ, навіть за умов існування

надсучаснішого цифрового соціуму, не можна зі стовідсотковою впевненістю говорити про існування прогресивних методик, що дозволять кожному охочому засвоїти ЦМ на рівні носія. З іншого боку, хоча не завжди йдеться про білінгвізм із дитинства, що мешкають у країнах із декількома мовами спілкування й мають надзвичайно високий рівень компетенції в другій мові, власне, саме життя диктує необхідність вільного, на рівні носіїв, володіння другою або навіть третьою і четвертою мовами тим, хто вже зараз виходить як конкурентоспроможний фахівець на міжнародний ринок праці. Звісно, сучасна молодь має перевагу у визначенні чітких мотиваційних чинників у просуванні до кар'єрної мети. Уміння ставити короткострокові й довгострокові цілі в опануванні другої мови, помножене на нагоду навчатися дистанційно, залучаючи ресурси/досвід провідних інституцій світу й занурюючись у всі переваги освіти в інтернет-просторі завдяки безперервному доступу до мережі в смартфонах і айпадах, мало б стати підґрунтям формування комунікативної компетенції на рівні носія ЦМ. Проте переважна більшість студентської аудиторії впродовж опитування щодо визначення рівня успішності в опануванні іноземної мови (англійської) зазначила, що не задоволена своїми результатами, оскільки критерієм успішності в їхньому розумінні є максимальна наближеність до носіїв у фонетичному, лексичному, граматичному, стилістичному аспектах мовлення. Фонетична компонента компетенції не потрапила до списку труднощів у тих групах, де опитування проводилося серед студентів бакалавріату й магістратури профільних спеціальностей, які навчаються за освітньою програмою «Германські мови та літератури (переклад включно)» і свідомо вибрали англійську мову для майбутньої кар'єри. Отже, сучасна методика має відповісти на питання: чому засвоєння цільової мови на рівні носія здебільшого недосяжне?

Друге відкрите питання в сьогоденні вищої освіти має бути визначено в такий спосіб: як носію іншої мови досягти досконалості в оволодінні іноземною мовою? Щоб відповісти на нього, необхідно визначити природу труднощів, які виникають не завжди, до речі, на початкових рівнях опанування ЦМ. До того ж у дослідженні цієї проблеми слід акцентувати увагу на комунікативних уміннях, оскільки недосконалі лексичні й граматичні навички зазвичай поступово покращуються із плином процесу наполегливого навчання.

Як правило, студенти, які знаходяться на високому й середньому рівнях іноземної компе-

тенції, мають схильність оцінювати свій досвід і досягнення як успішні. Їм здається, що вони цілком усвідомлюють, як працює ЦМ, оскільки спроможні відтворити «механізми» утворення мовних одиниць і нових смислів; ніби вони оволоділи магічними підказками, як відчинити будь-які двері в міжкультурному спілкуванні. На цьому етапі опанувачі вдаються до генералізації й інтерференції, оскільки зникає побоювання аналізувати й робити висновки; подекуди застосовують принципи та правила своєї рідної мови до мови цільової, не помічаючи вкорінення в іноземну свідомість неодноразово повторюваних помилок. Цей процес називається фосилізацією. Так, на шляху від М1 до компетенції в М2 виникає й функціонує ІМ – так звана *інтермова* (у різних інтерпретаціях цього поняття: *мова проміжна, трансмова, апроксимальна система, ідіосинкретичний діалект*).

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У теоретичному й практичному аспектах сутність інтермови як психолінгвістичного явища досліджують З. Хан, Дж. Річардс, О. Теренс, Е. Де Прада Крео, Л. Селінкер, Д. Ларсен-Фріман, М. Г. Лонг, Р. Блей-Вроман, Р. Алонсо Алонсо, Д. Бердсонг, Е. Тарон. Проте чинники виникнення інтермови й природа фосилізації мовлення в процесі вивчення М2 вимагають більш детального аналізу через відсутність єдиної думки щодо розуміння сутності цих категорій у дослідницькій спільноті.

Постановка завдання. Отже, метою статті є з'ясування психолінгвістичних особливостей явища фосилізації та природи помилок, які допускають опанувачі англійської мови як іноземної на високому та середньому рівнях здобуття іноземної компетенції.

Виклад основного матеріалу. У галузі надання освітніх послуг від викладачів здебільшого чекають на допомогу щодо розвитку комунікативних навичок, у тому числі для професійних потреб, а саме: перекладацька діяльність, відрядження, переговори, зустрічі з міжнародними партнерами, бізнес у мережі, робота в міжнародних віртуальних командах, ділове листування, оскільки цифрове суспільство стає все більш глобалізованим. Сучасна методика акцентує на тому, аби за умови використання іноземної мови опанувачі вміли будувати лексично й стилістично адекватні висловлювання, аби звучати максимально наближено до мешканців країни, в якій вони житимуть і працюватимуть. У такий спосіб, для учасників навчального процесу завжди існує інша небез-

пека: оснащення знаннями й інструментарієм, якими вони не знають де і як користуватися. За концепцією Е. Холла, «люди будь-де у світі освоюють масу того, що ми називаємо «ситуаційними діалектами», жоден з яких не є мовою, яку викладають на уроці; що важливіше, аудиторія є єдиним місцем, де існує аудиторна форма мови» [2, с. 132].

Методика запобігання виникненню такої «аудиторної» форми мови полягає в тому, щоб стимулювати реципієнтів до вдосконалення п'ятих комунікативних умінь, особливо важливих для продуктивного діалогу за умови іншомовного середовища: 1) як починати діалог; 2) як і коли відповідати; 3) як ввічливо перервати співрозмовника; 4) як змінювати тему; 5) як закінчити розмову. Такий підхід було запропоновано З. Дьорнеї і С. Тюрел як структурна схема ефективної дискусії [5, с. 42–43]. На думку дослідників, підготовлені до позакласних діалогів опановувачі іноземної мови позбудуться дискомфорту від тривоги, яку зазвичай відчують упродовж бесіди або дискусії. Це об'єктивує їхні справжні сподівання – продукувати твердження з високим ступенем наближеності до природної цільової мови.

Згідно з концепцією Л. Селінкера, набір висловлювань, «створений, коли учень намагається укласти речення цільовою мовою, <...> не є тотожним гіпотезованому набору висловлювань, які були б утворені носієм мови, якби він намагався висловити те саме значення, що й учень». З огляду на те, що «ці два набори висловлювань не тотожні», ми говоримо про «існування окремої лінгвістичної системи, що базується на очікуваному результаті, який виникає внаслідок спроби учня дотримуватися норм цільової мови. Цю мовну систему ми назвемо міжмовною (ММС)» [4]. На жаль, така штучна ММС уміщує (або *фосилізує*) усі помилки, допущені мовцями через граматичну, термінологічну, фразеологічну чи стилістичну некомпетентність. Це явище фосилізації мови вперше було досліджено Селінкером у 1972 р.

Умови виникнення мовних огріхів можуть змінюватись і описані філологами й психологами: у цільовій мові людина припускається помилок, «коли переживає стан тривоги, нервового збудження, або навпаки, перебуває у стані надзвичайного розслаблення; це може статися, коли предмет обговорення є незнайомим або досить складним для визначення власної позиції» [3, с. 215]. Саме тут виникає явище інтерференції, коли опановувачі докладають зусиль, аби проаналізувати те чи інше лексичне, граматичне, стилістичне явище чи

процес, які відсутні в рідній мові. Тоді, відповідно, твердження в цільовій мові укладаються шляхом аналізу, синтезу, порівняння й перенесення, причому донором тут є М1, ціллю – М2, але насправді реальним реципієнтом є ІМ (інтермова). Діти тут, вочевидь, мають перевагу перед дорослими: «Це може бути тому, що діти постійно створюють нові категорії, коли вони вивчають нову інформацію, і цей підхід є природним, <...> тоді як дорослі звикли консолідувати знання й шукати в усьому риси суміжності» [1, р. 132]. Теоретично, це два шляхи пізнання: асиміляція, здебільшого властива дорослим, коли явища М2 інтерпретуються відповідно до існуючих способів і механізмів М1, і акомодация, що переважною мірою стосується дітей і підлітків, коли іншомовна особистість формується, адаптуючись до нових умов і правил. Подекуди можлива також комбінація обох систем.

Для спостереження за динамікою розвитку іншомовної компетенції і процесами фосилізації мовлення ми проводили тестування й опитування студентів перших і других курсів непрофільних факультетів. Типологія фосилізованих помилок за співвіднесеністю їх із розділами мовознавства виявилася досить різноманітною. Звісно, найбільш поширені огріхи стосуються фонології. Якщо порівнювати з рідною мовою, наш досвід викладання українським студентам засвідчує неправильну вимову англійських міжзубних фрикативів /ð/ та /θ/, губно-губних приголосних /p/, /b/ і /m/, глотального фрикативного /h/, велярного назального /ŋ/, лабіо-велярного апроксиманта /w/, ретрофлексного апроксиманта /ɹ/, оскільки вони відсутні в нашій мові. Зрозуміло, що фонетичний зріз мовних помилок зовсім не обмежує меж фосилізації.

Результати дослідження показали, що далі трьома найбільш частотними помилками були граматичні, лексичні й синтаксичні, оскільки майже 70% огріхів, виявлених у ході експерименту, належали до цих категорій. Найвищий відсоток виявився у граматичних помилок (31,5%):

– артиклі: *There is possibility to work from home. My brother came back from 2 weeks trip in Spain;*

– неправильний вибір видо-часової форми дієслова: *Yesterday I've gone to the optician. It's nightmare if that happens. I live here since I am born;*

– неправильна будова речення: *I start my day with breakfast, exercising, and checking out the latest blogs. I have just a little bit of fear;*

– порушення морфологічних зв'язків між підметом і присудком: *The two best things about the party was the food and the music;*

– прийменникова невідповідність: *It depends from the generation. He started with one year before the race to get prepared to this marathon. I need to be faster for 2 minutes;*

– однина / множина: *this options; that people;*

– помилковий вибір відмінкової форми займенника: *My principles inevitably led to a conflict between I and my parents;*

– порядок слів: *Most part of them I have read before. She sent a couple of days ago the agenda. After finally setting off on the trail, the day felt more intriguing;*

– порушення у вживанні іменників, що підлягають і не підлягають лічбі: *equalities, parkings, advices, permissions, luggages;*

Як показав аналіз експериментальних даних, другий по частотності тип фосилізованих помилок – лексичні (27,1%):

– порушення лексичної сполучуваності: *achieved much money, powerful coffee, a rotten idea, a relax room, cool clothes;*

– помилки словотвору: *dangering situations, environment science.*

– плеоназми: *black darkness, free gift, collaborate together;*

– повторювання підмета: *Their neighbours they are very friendly; Julie she assists me on Fridays;*

– порядок прикметників: *There was a white beautiful expensive Porsche Cayenne;*

– помилки буквального перекладу: *I watch TV in the morning and I follow the news.*

Лише 18,6% випадків нараховують синтаксичні помилки: *I need to drink juice. I felt boring.*

Необхідно підкреслити, що учасники, намагаючись уникнути помилок, часто віддавали перевагу коротким, добре сформульованим, але спрощеним граматичним конструкціям. У результаті їхня мова втрачала стилістичну забарвленість, набувала меншої емоційної виразності, ставала дещо «рафінованою». Більш того, ми навіть зіткнулися з поодинокими випадками небажання студентів узагалі говорити на заняттях англійської мови. Реєстр стилістичних помилок, допущених учасниками експерименту, становить 13% від загальної кількості: сленг замість літературної мови: *gonna, wanna;* нестандартні вживання: *nohow, alot.*

Пунктуаційні помилки лише подолали п'ятивідсотковий бар'єр – 5,6% :

– пропущені коми: *In case you haven't noticed my real name doesn't appear in the article. The man jumped into a black sedan and he drove away before being noticed;*

– зайві коми: *Old things, that have been left in a junkyard, are an eyesore. She wants to get a degree in medicine, or jurisprudence;*

– пропуск апострофа в конструкції «it's»: *I don't believe its finally Friday;*

– випадки, коли замість одного розділового знака вжито інший: *Never forget this point, think before you speak; Let's go to the library; there are 3 books I'd like to take out. He didn't see the step, He's now got a bandage on his leg.*

Динаміка виконання тестів упродовж двох семестрів і опитування реципієнтів довели: незважаючи на невеликий відсоток у загальній кількості, саме стилістичний зріз фосилізованих помилок є найбільш укоріненим у свідомість реципієнта іноземної мови, він є найскладнішим для подолання, оскільки за результатами нашого дослідження характер, природа помилок і чисельний показник огріхів у цій категорії не змінилися як у кінці першого, так і в кінці другого семестру. І якщо помилкове застосування розділових знаків пояснюється браком інформації про пунктуаційну систему в англійській мові (здебільшого, увагу на цьому не акцентують ані в школі, ані в університеті), стилістична некомпетентність є одним із тих наріжних каменів, що стоять на заваді набуття досконалості в оволодінні іноземною мовою, адже неносії мови час від часу можуть звучати неприродно або невиправдано формально.

На жаль, навіть використання автентичних матеріалів (тексти, аудіо, відео) має також свій побічний ефект: студенти сприймають, запам'ятовують, а потім застосовують набуті механізми використання й утворення мовних одиниць і тверджень з використанням принципів рідної мови, що призводить до виникнення й укорінення певної кількості помилок, або в деяких випадках адаптують свої природні мовні механізми до нового культурного простору. Саме це науковці називають перманентною фосилізацією. Це дисмотивує учнів, особливо коли вони починають помічати свої постійні огріхи. Опановувачі починають уникати спілкування з носіями мови й почувають себе комфортно, застосовуючи цільову мову в розмові з тими, для кого вона також є нерідною. Тут Л. Селінкер визначає п'ять фосилізаційних факторів, які стають очевидними на шляху від М1 до М2: 1. Так зване *перенесення*, коли помилки в інтермові є «похідними» з рідної мови. 2. *Перенесення*, що виникли в ІМ як результат практичного застосування набутої мовної компетенції. 3. Стратегії вивчення другої мови, коли помилки в ІМ є «результатом свідомого підходу учня до матеріалу, який слід вивчити». 4. Стратегії комунікації в ІМ, якщо помилки виникають як результат свідомого підходу учня до спілкування з носіями цільової мови. 5. *Сверхгенералізація* в ІМ, якщо помилки виникають унаслідок надмір-

ного розширення значень окремих слів і правил цільової мови [4].

Слід зазначити: незважаючи на наявність наукових досліджень з окремих питань і проявів фосилізації, в науковій спільноті немає єдиної думки щодо природи виникнення засобів подолання цього явища. Подекуди дослідники скептично ставляться до його існування взагалі. Передусім тому, що важко визначити справжні причини появи певних помилок, оскільки поняття інтермови й фосилізації належать до когнітивної сфери, потребують інтегрального підходу й мають бути досліджені на міждисциплінарному рівні. По-друге, шанси порухувати всі інтермови, всебічно та скрупульозно їх описати є мізерними й виходять за межі сучасної науки, оскільки апроксимальні системи теоретично можуть бути утворені з усіх існуючих мов. По-третє, не виділені й не описані чіткі позиції, за якими помилки можна класифікувати як такі, що виникають саме в результаті фосилізаційних процесів.

Висновки і пропозиції. Підсумовуючи, акцентуємо на тому, що як студенти, так і викладачі

мають знати про небезпеку граматичної, лексичної, фонетичної й стилістичної фосилізації в мові, що, на жаль, може виникати всупереч підвищенню загальної комунікативної компетенції. У такий спосіб пропонуємо змінювати стратегії викладання й застосовувати такий підхід, що уможлиблює розвиток умінь контролювати помилки як у мовленні інших учасників навчального процесу, так і у своїх власних висловленнях. Так, вважаємо за доцільне запропонувати учасникам навчального процесу укладати щоденники помилок, де вони визначатимуть природу допущених іншомовних огріхів і надаватимуть пояснення щодо правильного вживання, самостійно знаходячи інформацію в підручниках, словниках, на форумах і освітніх платформах у мережі, або за потреби звертаючись за консультацією до викладача. Перспективи дослідження бачимо в розробленні методики укладання загального словника помилок, що дозволить студентам відстежувати, аналізувати природу мовних огріхів, а отже, запобігатиме фосилізації цільової мови.

Список літератури:

1. Bialystok E. The Structure of Age: in Search of Barriers to Second Language Acquisition. *Second Language Research*. Sage Publications, 1997. Volume 13. Issue 2. P. 116–137.
2. Hall Edward T. Beyond culture. Garden City, N.Y. : Anchor Press, 1976. 256 p.
3. Larsen-Freeman Diane, Long Michael H. An Introduction to Second Language Acquisition Research. Routledge : Taylor and Francis Group, 2014. 216 p.
4. Selinker L. Interlanguage. *International Review of Applied Linguistics in Language Teaching*. 1972. Vol. 10. Issue 1–4. P. 219–231. URL: <https://doi.org/10.1515/iral.1972.10.1-4.209>. (accessed: 20 March 2020).
5. Dörnyei Zoltán and Thurrell, Sarah. Teaching conversational skills intensively: course content and rationale. *ELT Journal*. Oxford : Oxford University Press, 1994. Vol. 48/1. January. P. 40–49.

Ahibalova T. M., Halahan Ya. V. LEARNING OR ACQUISITION:

TYPOLOGY OF ERRORS ARISING UNDER THE ENGLISH LANGUAGE PROCESSING

The current paper clarifies the peculiarities of representation of the phenomenon of fossilization that arises in the process of mastering the English language by foreign speakers. The investigation, conducted in the context of intercultural communication, is currently relevant because of the lack of a unified concept regarding the existence of a specific category of fossilized errors in the world research community and the lack of those studies in national linguistics and teaching methodology. The psycholinguistic model of fossilization is based on the two key problems in foreign language acquisition: 1) how can one achieve proficiency in mastering a foreign language? 2) why is total mastery unachievable?

The article focuses on the danger of phonetic, grammatical, lexical, stylistic errors, which lead to the emergence of an intermediate (approximate) system, or the so-called interlanguage (IL), that is a phenomenon popularized by L. Selinker in 1972. Due to the course of observing the dynamics of the development of the students' English language competence, the review and classification of typical mistakes made in dialogue and monologue speech are offered. For the most part, intermediate-level and upper-level recipients tend to estimate their experience as successful: they are convinced that they understand how the target language works itself, they hope that they understand its meaning and the true "mechanisms" of constructing utterances, sometimes applying native language principles and rules to L2 or vice versa. Since its permanent nature, fossilization is difficult to be overcome. Therefore, unnoticed and unconscious mistakes and errors form an approximate version of the language, which, according to the speaker's mind, should be the target language, but is, in fact, a transitional system. In other words, in this sequence, the donor is L1, the target is L2, but the true recipient is IL.

Key words: fossilization, first language (L1), second language (L2), interlanguage (IL), error, approximate system.

Арефієва К. Р.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Бялик В. Д.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ЕТНОЦЕНТРИЗМ ТА ЙОГО ВИЯВИ В АНГЛОМОВНИХ ЕТНОНОМІНАЦІЯХ США

Статтю присвячено дослідженню виявів етноцентризму в етнічних номінаціях американського варіанта англійської мови. У зв'язку з цим у статті надається визначення понять «етноцентризм», «етнофобізм», аналізуються етнофобізми, що існують в американському варіанті англійської мови, встановлюються причини виникнення та визначаються їх основні тематичні групи.

Етноцентризм є системою уявлень, переконань представників певного етносу, народу про те, що їхня етнологічна група є кращою, розвиненішою за інші. Саме тому риси та характеристики представників іноетнічних груп і спільнот розглядаються ними з позицій власної групи, яка вважається еталоном. Етноцентризм виявляється в системі етнологічних різниць мов, зокрема в етнофобізмах, що слугують засобами принизливого та образливого позначення представників іноетнічних спільнот. Використання таких одиниць є нетиповим для офіційного мовлення та дискурсу, оскільки вони належать до стилістично зниженої лексики та сленгу.

Поява та поширення етнофобізмів в американському варіанті англійської мови зумовлена такими екстралінгвістичними причинами, як гетерогенний характер складу американської нації, історичні, соціокультурні та інші фактори її поповнення та співіснування етнологічних спільнот в її складі. Етнофобічні одиниці використовуються в англійській мові США для позначення її корінних мешканців, різноманітних расових і етнологічних спільнот країни, її великих і малих національно-мовних меншин.

Зазначені одиниці вказують на антропологічні характеристики представників різних рас, народів, етносів США, риси їхнього характеру, спосіб життя, соціокультурні відмінності, спосіб прибуття до країни, гастрономічні вподобання та інші. Залежно від сфер походження етнофобізми поділяються на групи біоморфних (антропоморфних і зооморфних), соціоморфних, а також предметних одиниць.

Ключові слова: англійська мова, екстралінгвістична причина, етноцентризм, етнофобізм, сфера походження, тематична група.

Постановка проблеми. Етноцентризм виявляється в системі номінативних одиниць на позначення представників різних етносів, народів, націй. Хоча подібні одиниці та їх характеристики досить ґрунтовно вивчалися лінгвістами в англійській мові [див., напр. 2; 4; 11; 12], ще й дотепер не існує системного дослідження мовних одиниць, значення яких виявляє етноцентричне ставлення представників американської нації одне до одного. Це й зумовлює актуальність наукової розвідки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Феномен етноцентризму та його виявів у мові й різних типах дискурсу став предметом численних досліджень вітчизняних [2; 4; 8; 11; 12] і зарубіжних лінгвістів [3; 5; 9; 14] наприкінці ХХ – початку ХХІ століття. Цей факт пов'язують не тільки із загостренням міжетнічних, міжна-

ціональних і міжкультурних конфліктів у світі, але й з можливістю долучити до лінгвістичної інтерпретації означеного феномену та аналізу його лінгвальних виявів наукові знання про нього з галузі етносоціології [7], етнопсихології [10], етнічної конфліктології [6]. Подібні знання дозволяють лінгвістам більш глибоко зрозуміти сутність етноцентризму як етносоціального та психологічного явища, що має мовну актуалізацію та «виявляє асиметрію етносоціальних відносин, символізує етносоціальні проблеми та протиріччя, а також належить до символічної сфери сприйняття і оцінки представників інших націй, народів, етносів, тобто є пов'язаним з процесами, що охоплюють людську когніцію» [11, с. 29].

Постановка завдання. Мета статті – аналіз етнофобізмів американського варіанта англійської

мови. Завданнями статті у зв'язку з цим є визначення понять «етноцентризм», «етнофобізм», розгляд їхньої сутності, встановлення основної причини появи та поширення великої кількості етнофобізмів в американському варіанті англійської мови, їх аналіз та з'ясування їх основних тематичних груп.

Виклад основного матеріалу. Поняття «етноцентризм» було введено в науковий обіг І. Гумпловичем у 1883 році. У. Самнер характеризував його як «якість, притаманну людині, згідно з якою вона сприймає та оцінює власну етнопонаціональну групу як центр, еталон, тоді як інші розглядаються з огляду на неї» [цит. за 16, с. 22]. Етноцентризм полягає не тільки в підвищенні ролі та значущості власного етносу, народу, але й у стереотипному сприйнятті інших груп як таких, що є несхожими, девіантними, які можуть потенційно нести загрозу. На це, зокрема, вказують М. Брюер та Д. Кемпбелл, які визначили такі характеристики етноцентризму:

- сприйняття елементів своєї культури (норм, ролей цінностей) як природних і правильних, а елементів інших культур як таких, що є нав'язаними та невірними;

- розгляд звичок своєї групи як універсальних;

- уявлення про те, що для людини є природним контактувати з представниками власної групи, допомагати їм, надавати перевагу власній групі, пишатися нею, не довіряючи та навіть ворогуючи при цьому з представниками інших груп [13, с. 20].

Засобами актуалізації етноцентризму виступають насамперед етнімічні назви, представлені в системі будь-якої мови етнімімами та етнофобізмами. Етніміми є офіційними, загальнознавними та нейтральними одиницями позначення етносів, народів, націй [12, с. 14]. Як правило, вони використовуються для позначення власної групи чи дружніх етносів, народів, націй, а також в офіційному мовленні. Етнофобізми ж виступають засобами принизливого та образливого позначення представників чужої нації, народу, етносу, вказуючи на їхні уявні чи дійсні якості та характеристики [2, с. 98]. Етнофобізми відносять до стилістично зниженої лексики та сленгу [8, с. 105; 11, с. 31].

За своїм етнопонаціональним і расовим складом США є найбільш різноманітною країною світу. Першими заселили територію країни індіанські племена, які мігрували до Аляски із Сибіру приблизно 10 тис. років тому. Вони й вважаються

корінними мешканцями США за походженням. Сучасний склад населення країни вказує на те, що переважна кількість її мешканців є нащадками іммігрантів із Західної Європи. У більшості штатів домінує європеїдна раса. Представники негроїдної, монголоїдної та американоїдної раси становлять більше третини населення країни. Етнопонаціональний склад країни є дуже різноманітним.

В американському варіанті англійської мови існує велика кількість етнофобізмів на позначення різних народів, що мешкають у країні та поза її межами, а також їхніх нащадків, зокрема: *bohunk* (походить від слова *BOHEMian* – застар. чех і *HUNGarian* – угорець), що використовується для позначення іммігрантів зі Східної Європи, а також чехів і угорців; *Fob*, що застосовується до всіх іммігрантів, які нещодавно перебралися до країни, незалежно від їхньої національної приналежності; *Chinkifornian* (від *Chink* + *Californian*), що використовується в американському варіанті англійської мови як образлива назва всіх азіатів, які народилися та виростили в США; *Cinkichanga* (від *Chink* + *Chimichanga* (популярна латиноамериканська кухня), що є образливою назвою вихідців із Філіппін; *Macaca* (від португальського *macaca* – самка макаки) – етнічна образлива назва для американців азіатського походження; *Meatball / Greaseball* (англ. *фрикаделька / жирна фрикаделька*), що використовується стосовно італійських іммігрантів, які люблять фрикадельки; *Polack* (іммігрант з Польщі); *hunk / hunkey / hunkie / hunky* – іммігрант зі східної та центральної Європи; *turkey* – іммігрант, що приїхав до США з Ірландії; *Dothead* – іммігрантка з Індії чи Середнього Сходу (від *dot* за аналогією з індійським традиційним символом бінді, які замужні жінки ставлять на лобі та *head*); *wetback* – мексиканець (нелегальний іммігрант із Мексики, що перепливає річку Ріо Гранде, щоб дістатися Америки; або іммігрант-мексиканець, спина якого мокра внаслідок важкої праці у сфері сільського господарства). Основною причиною появи та поширення великої кількості етнофобізмів в американському варіанті англійської мови Т. М. Антоненко вважає гетерогенний характер складу американської нації, історичні, соціокультурні та інші чинники її поповнення та співіснування спільнот в її складі [1, с. 95].

Етнофобізми американського варіанта англійської мови негативно підкреслюють фізичні характеристики представників різних націй і рас (наприклад, *Egghead*, *Yellow*, *Slit*, що використовуються на позначення азіатів), а також їхні

соціокультурні відмінності від представників етнонаціональної більшості країни (наприклад, *Camel Jockey, Raghead, Osama – араби*).

Значну кількість населення США становлять латиноамериканці (16,4% країни). Вони є її найбільшою національно-мовною меншиною, представлені мексиканцями, пуерторіканцями, кубинцями, сальвадорцями та домініканцями, а також латиноамериканцями, що мають центральноамериканське та південноамериканське походження [17, с. 46]. Етнофобізмом, що використовується для позначення латиноамериканців незалежно від їхнього походження, є, зокрема, *Esse (латиноамериканський бандит)*. Означена одиниця утворена від назви організованого латиноамериканського угруповання *Surenos*, оскільки в іспанській фонетичній системі *s* вимовляється як *ese*.

Етнофобізмами, що використовуються в США на адресу латиноамериканців, є також: *spic, grease-ball (латиноамериканець), guinea, ginny, guinny (іммігрант італійського або латиноамериканського походження)*. Лайливими є також анімалістичні одиниці номінацій дітей латиноамериканців, зокрема *tongrel (дворняга), whelp (щупля), spawn (мальки)*. Етнофобізмами, що віддзеркалюють гастрономічні вподобання іспаномовних спільнот та також застосовуються американцями для позначення латиноамериканців, є: *burrito, burrito-head; bean, bean bandit, bean buritto; nacho; taco*.

До неофіційних етнономінацій представників іспаномовних етносів відносять також такі запозичення з іспанської мови: *amigo (від ісп. приятель), chico (від ісп. хлопчик), mestizo (латиноамериканець змішаного походження), rocho/rocha (житель США мексиканського походження)*. Якщо в самій іспанській мові ці одиниці не мають негативного значення, то в американському варіанті англійської мови вони використовуються для образливого та зневажливого позначення латиноамериканців.

Велика кількість етнофобізмів є засобами позначення темношкірого населення країни, зокрема: *jit, jig, jungle jigabo, dinge, spearchucker, blackmoor, nigra / nigger, boogie, wooly-head, Af, Americoon, NASA, kink / kinky, coon, sooty, houtier, schvartzer, Uncle Tom*. Афроамериканці у свою чергу використовують принизливі та образливі одиниці номінації білошкірого населення США: *jeff, white, kelch, pale-face, ofay, honky/honkie, anemic, yogurt, pancake, milkhead, snowman, chalky, mayonnaise, flour bag, pastyface, whitemeat, bright-skin, white shit* та ін. На колір шкіри азійців, що

проживають у США, вказують такі одиниці, як *yellow devil, yellow satin*.

Зневажливе та образливе позначення окремих груп населення США та їхніх представників відбувається також і за допомогою етнофобізмів, що визначають колір та особливості волосся (наприклад, словосполучення *burr head, wooly head* застосовуються для позначення афроамериканців), форму губ (*thick lips, bumper lips, banjo lips – афроамериканці*), очей (*slant-eye, slope-eye – азіати*).

Незважаючи на те, що обрання у 2008 році президентом США Б. Обами ознаменувало початок «пострасової ери», сам президент став мішенню негативної етнономінації. У 2012 році в країні з'явився антипрезидентський лозунг *Renig*, утворений складанням слів *renege (не дотримуватися свого слова)* та образливого *Nigger*. Після обрання Б. Обами на пост президента у 2012 році одна з радіоведучих країни оголосила, що вона «голосувала за білошкірого кандидата» («*voted for the white candidate*») та назвала президента *monkey*. У березні 2013 року мешканець Каліфорнії М. Бобра назвав президента країни *blackie*, за що його було знято з адміністративної посади в окрузі Сан-Хоакін [15].

В американському варіанті англійської мови існує також значна кількість етнофобізмів на позначення євреїв, зокрема:

- *Bagel Dog*, що походить від улюбленої їжі євреїв Північної Америки *бейглов* (бубликів), оскільки компонент *dog* надає етнонімічній назві різко негативну оцінку;
- *Yid-lid* – американський єврей (одиниця, утворена від лексем *Yiddish (ідиш)* та *lid (кришка)*);
- *Big nose, Toucan Sam, Knife-nose, Hook nose* (етимологія пов'язана зі стереотипною зовнішністю євреїв);
- *Nickel Nose (від nickel – монета в 5 центів і nose)*, що вказує на пристрасть євреїв до грошей та ніс значних розмірів;
- *Cashews* – євреї-католики, що проживають на території США, а також діти, що народилися в змішаному іудейсько-католицькому шлюбі;
- *ZOG* – американський єврей (акронім утворено від *Zionist Occupied Government*, тобто *уряд, окупований сіоністами*);
- *Yiddiot* – дурний американський єврей (від *Yiddish + idiot*);
- *Yenta* – сварлива та балакуча єврейка (запозичене з ідиш *yenta / yenta – докучлива плетуха*);
- *Lewinsky* – єврейка легкої поведінки (етнофобізм поширився в американському варіанті

англійської мови після скандалу Клінтона-Левінські);

– *Jewop* – італійський єврей в США (утворено від *Jew* + *WOP* від *without papers*, що використовується на адресу нелегалів).

Незважаючи на велику варіативність етнофобізмів американського варіанта англійської мови за значенням, залежно від сфери їх походження ці одиниці поділяють на такі тематичні групи:

– біоморфні, що включають в себе антропоморфні (*thick lips* – афроамериканець, *slant eyes* – азіат), зооморфні (*parakeet* – пуерториканець);

– соціоморфні (*border jumper* – мексиканець);

– предметні (*raghead* – араб).

Висновки і пропозиції. Таким чином, етноцентризм є системою уявлень і переконань представників тієї чи іншої етнопонаціональної групи про те, що вона є еталоном, з огляду на який ними сприймаються та оцінюються представники інших етнопонаціональних груп. Етноцентричні уявлення про інших виявляються в етно-

фобізмах, що є зневажливими та образливими одиницями їх позначення. Оскільки США є країною найбільш різноманітною за своїм етнопонаціональним і расовим складом у світі, велика кількість етнофобізмів виникла саме в американському варіанті англійської мови. Етнофобізми використовуються американцями не тільки на адресу корінних мешканців США, але й стосовно білошкірого та темношкірого населення країни, її великих і малих національно-мовних меншин. Подібні одиниці вказують на антропологічні характеристики представників різних етнопонаціональних спільнот Америки, спосіб їхнього життя, соціокультурні відмінності, гастрономічні вподобання тощо. Залежно від сфери походження ці одиниці поділяють на такі тематичні групи, як біоморфні (антропоморфні та зооморфні), соціоморфні, предметні етнофобізми. Перспективи подальших досліджень убачаємо в аналізі етнофобізмів британського та інших варіантів англійської мови.

Список літератури:

1. Андреева Г. М. Психология социального познания. Москва : Аспект Пресс, 2000. 288 с.
2. Антонченко Т. М. Лінгвістичні особливості функціонування етнонімів та етнофобізмів (на матеріалі англійської мови). *Вісник Київського лінгвістичного університету. Серія Філологія*. Київ : Видавничий центр КДЛУ, 1999. Т. 2. № 1. С. 95–103.
3. Байрамова Л. К. Номинация «чужих» этносов в разных языках. *Проблеми зіставної семантики* : Зб. наук. праць. Київ : Видавничий центр КНЛУ, 2003. Вип. 6. С. 136–140.
4. Белова А. Д., Ніколенко О. В. Прізвиська: соціально-культурний і соціопрагматичний аспекти. *Мовні і концептуальні картини світу*: зб. наук. праць КНУ ім. Т. Шевченка. Київ : Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2000. № 4. С. 26–30.
5. Воронін Д. І. Ми та Вони: від моделі простору до моделювання соціокультурної взаємодії (на матеріалі російської мови). *Мовознавство*. 2003. № 5. С. 50–55.
6. Гасанов И. Б. Национальные стереотипы и образ врага. Москва : Прогресс, 1994. 39 с.
7. Гнатенко П. И., Павленко В. И. Этнические установки и этнические стереотипы. Днепропетровск : Изд-во ДГУ, 1995. 200 с.
8. Городецька О. В. Відображення англоцентризму в англійській мові. *Мовні і концептуальні картини світу* : Зб. наук. праць. Київ : Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2000. № 4. С. 103–108.
9. Дёмина А. В. Номинация чужих этнических групп в английском языке новоанглийского периода : автореф. дисс. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Санкт-Петербург, 2001. 20 с.
10. Егорова А. И. Введение в этническую психологию : учебное пособие. Якутск : Изд-во Якутского ун-та, 2000. 106 с.
11. Куц Е. О. Метафоричне та метонімічне позначення іноземців у дискурсі американських і британських політиків. *Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Серія Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов*. 2011. № 972. С. 29–33.
12. Святюк Ю. В. Семантика та функціонування етнономінацій у сучасній англійській мові : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Донецьк, 2005. 224 с.
13. Brewer M., Campbell D. Ethnocentrism and intergroup relations: East African evidence. New York : Russel Sage, 1976. 214 p.
14. Fergusson R. Shorter Slang Dictionary. London–New York : Routledge, 2004. 242 p.
15. Don't Re-Nig: Maker of Racist Anti-Obama Sticker Shuts Down Site. ABC News. URL: <http://abcnews.go.com/blogs/politics/2012/03/dont-re-nig-in2012-maker-of-racist-anti-obama-sticker-shuts-down-site> (дата звернення: 02.03.2020).
16. Irving L. The Language of Ethnic Conflict. New York : Columbia University Press, 1983. 162 p.
17. Klein H. S. A Population History of the United States. Cambridge : Cambridge University Press, 2012. 295 p.

18. Partridge E., Beale P. A Dictionary of Slang and Unconventional English. London– New York : Routledge, 2002. 1432 p.
19. Spears A. R. NTC's Dictionary of American Slang and Colloquial Expressions. Lincolnwood : National Textbook Company, 1993. 315 p.

**Arefieva K. R., Byalyk V. D. ETHNOCENTRISM AND ITS MANIFESTATIONS
IN ENGLISH-LANGUAGE ETHNIC NOMINATIONS OF THE USA**

The article is devoted to the study of manifestations of ethnocentrism in the ethnic nominations of the American variant of the English language. The definitions of the notions of “ethnocentrism”, “ethnophobism” are given in the article. Ethnophobisms of the American variant of the English language are analyzed, reasons of their emerging are determined, main thematic groups are also clarified in the article.

Ethnocentrism is a system of ideas and beliefs of representatives of a certain ethnic group, nation that their ethnic or national group is better and more developed than others. That is why the features and characteristics of representatives of foreign ethnic groups and communities are considered by them from the position of their own group, which is considered by them to be a standard. Ethnocentrism is manifested in ethnic nominations in various languages, in their ethnophobisms, which are means of humiliating and insulting designation of representatives of foreign ethnic communities. The use of such units is atypical for official speech and discourse, as they belong to stylistically low vocabulary and slang.

The fact emergence and spread of ethnophobisms in American English is stipulated by such extralinguistic reasons as the heterogeneous nature of the American nation, historical, sociocultural, and other factors, its replenishment and coexistence of ethnic communities in the nation. Ethnophobic units are used in English to denote its indigenous inhabitants, its racial, ethnic and national communities, as well as large and small national-language minorities.

These units reveal anthropological characteristics of representatives of various races, peoples, and ethnicities of the United States, their character traits, way of life, socio-cultural differences, way of arrival in the country, food preferences. Depending on the spheres of their origin, ethnophobisms are subdivided into groups of biomorphic (anthropomorphic and zoomorphic), sociomorphic, and subject units.

Key words: *English language, extralinguistic reason, ethnocentrism, ethnophobism, the sphere of origin, thematic group.*

UDC 811.111'42
DOI <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.1-2/03>

Baybakova I. M.

Lviv Polytechnic National University

Hasko O. L.

Lviv Polytechnic National University

IMITATIONAL AND ROLE-PLAY STRATEGIES IN THE ESP DISCOURSE TRAINING

The article is aimed at focusing on ESP discourse training with regard to imitational and role-play strategies treated as versatile and effective educational techniques applied for simulation of real-life situations making professional language acquisition process natural and meaningful. Being widely used in General English learning/teaching process, imitational and role-play strategies can also be quite successful in ESP discourse training. By engaging a group of students and making them active and dynamic participants in the course of studies, role-play increases their motivation, develops team-work, creates relaxed atmosphere for simulating and practicing professionally-oriented and job-related activities. Since imitation and role-play are applied in different professional contents and contexts adjusted to the learners' future career, they enhance the would-be specialists' competitiveness in the job market.

Thus, imitation and role-play strategies can be successfully applied in the process of ESP discourse training for modelling the following real life activities and situations with the defined or free-choice roles: meeting conducted according to the agenda containing job-related issues; negotiations; job interview; mini-conference; professionally-oriented discussion engaging critical thinking, appropriate argumentation and proper rhetoric skills for two teams arguing on advantages and disadvantages of some disputable problems etc.

Belonging to the effective educational techniques applied in the process of ESP discourse training, imitational and role-play strategies serve as creative, practical and meaningful component of the preparatory stage for the would-be specialists' successful functioning within their professional environment. Focused on the target audience and its goal-directed feedback they considerably enhance the development of critical thinking by refining the quality of thought and argumentation in the framework of ESP discourse based on the tasks which resemble genuine situations related to students' professional field.

Key words: *imitational and role-play strategies, educational techniques, ESP discourse training, simulation of real-life situations, professional environment.*

Stating the problem. Being widely used in General English learning/teaching process, imitational and role-play strategies can also be quite successful in ESP discourse training. By engaging a group of students and making them active and dynamic participants in the course of studies, role-play increases their motivation, develops team-work, creates relaxed atmosphere for simulating and practicing professionally-oriented and job-related activities. Since imitation and role-play are applied in different professional contents and contexts they enhance the would be specialists' competitiveness in the job market.

Stating the task. The article is aimed at focusing on ESP discourse training with regard to imitational and role-play strategies treated as versatile and effective educational techniques applied for

simulation of real-life situations making professional language acquisition process natural and meaningful.

Analysis of the research and publications on the issue under consideration. According to Mark Nielsen (University of Queensland) imitation and play being 'critical developmental domains in the evolution of human culture represent a foundation upon which human culture flourish' [7, p. 170, 177]. In his article 'Imitation, Pretend Play, and Childhood: Essential Elements in the Evolution of Human Culture?' he treats pretend play as a 'springboard for innovation' enabling human cultural mind 'to adapt to innumerable skills, actions, behaviors, and objects, some of which will be entirely arbitrary' [7, p. 177].

Role play is the act of imitating the character and behaviour of someone who is different from

yourself, for example as a training exercise. Group members have to communicate with each other through role-play [3]. H. Komorowska [5] notices that role plays are activities which engage a group of people. Each of the participants has his own task to do. Tasks are written down on specially prepared cards and only card possessors know what is on their cards. Only then can the participants be sure that the activity is held out spontaneously. J. Edge [4] points out that role plays are built into English language teaching from the earliest stages, when students are asked to say the lines of a dialogue. Having this in mind, teachers can make better use of dialogues and not let students simply read the lines aloud. Students have to speak a dialogue and look at the person they are addressing. G. P. Ladousse [6, p. 5] presents it in a more descriptive way: When students assume a 'role', they play a part (either their own or somebody else's) in a specific situation. 'Play' means that the role is taken on in a safe environment in which students are as inventive and playful as possible.

The main body. Language is an omnipresent tool created by human and used by the television, the press, the internet and other means of public communication. It is obviously used by an average person in every day communication. There are potential problem areas which can occur when teaching languages and using skills. We will try to show how varied and vast is the way of teaching and learning English in accordance to role plays.

There are many different types of role plays. The choice of role plays that are to be used while learning belongs to the teacher. D. Byrne [2] gives two basic types of role plays. First of them allows students to play themselves in an imaginary situation. There is no need for them to take the role of a totally different person. The situation itself is also realistic and can occur in everyday life, whereas in the second type of role plays students can be asked to play imaginary people in an imaginary situation.

It has to be said that the first type of role plays mentioned above is more useful for students because they are likely to find themselves in such situations.

D. Byrne [2] gives a different division of role plays which is based on open-ended dialogues, mapped dialogues, role instructions and scenarios. Open-ended dialogues let the students decide how they are going to develop them. This kind of dialogue is a kind of frame or skeleton. Needless to say, some things are already done or stated but some have to be developed further. Students have here some fundamentals and they only have to finish building the whole. It

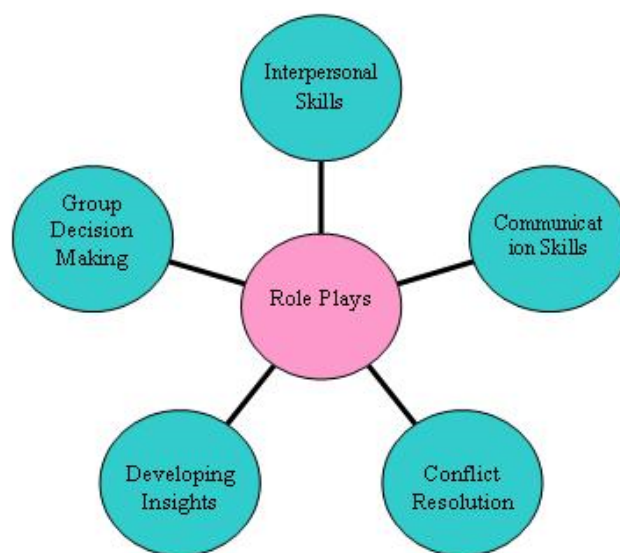
is worth stressing the fact that this type of role play is suitable for the students at the elementary or intermediate levels because students at this stage in foreign language learning do not have to produce entire sentences and role plays on their own.

Mapped dialogues are more sophisticated than open-ended dialogues because in this type the students are given only some functional cues and they have to provide all the language for themselves. This task is more complicated but the satisfaction after well conducted role play is greater than in the previous type. Students have before mentioned functional cues on their cards and there is an information gap between them. Of course the speakers will be eager to bridge this information gap [2].

Role instructions are also good for setting up role plays especially since the instructions can be very simple. This type of exercise describes the situation and tells the participants how they should interact.

Finally, there are scenarios which outline the sequence of events. They can be about everyday situations as well as imaginary situations. This kind of activity encourages students to practice functions such as asking for and giving information, asking for permission and apologizing. It should be remembered that at the same time students have great fun.

Role plays can be also divided into those which are good for training interpersonal skills, communication skills, conflict resolution, developing insights and group decision making as shown on the diagram below [9].

Division of role plays

One of the important foci of interest is introducing classroom management while working with role plays. As is well known, group work activities can lead to

chaos if the students are not properly monitored. The most important thing to remember during group work activities is stating the rules clearly before the activity begins and this will help the teacher to conduct a lesson successfully. G. P. Ladousse provides basic principles that have to be present when setting up a role play “distinguishing between noise and chaos” [6, p. 12]. It is important to remember that during group or pair work activities students behave louder than usually but this loudness cannot disturb the teacher next door. If the teacher next door complains it can be said that there is too much chaos in the classroom where role plays are taking place. Another crucial rule when launching role plays is “beginning with pair work rather than group work” [6, p. 12]. G. P. Ladousse [6] claims that it is easier to talk to one person than to a group of people. Students can feel more secure when they are in direct one-to-one communication and they are less self-conscious. With a lower amount of stress students’ results can be better and it will encourage them to do the same task again. It is also suggested that teachers should “keep the activity short until students get used to it” [6, p. 12]. It is vital because when the teaching methods and materials are used too often and for a long time, they lose on their usefulness. Students need to be exposed to something for a short period of time because when there is too much of reading, listening or acting out role plays students are bored and the lesson is not effective. Changing activities frequently will grasp students’ attention and make them focus on the task.

An alternative point to remember is that it is advisable to “make sure that a role play can be used with different numbers of students” [6, p. 12]. There is always a possibility that some students may be sick and they will normally be absent during classes. As a result, role plays have to be prepared for different numbers of students. Preparing teaching materials means to be flexible and be prepared for every situation.

Not a single task could be done without understanding what this task is about. The teacher has to ask students for feedback on what they have understood they have to do. Many times students misunderstand the teacher’s commands and it is always of vital importance to ask them if everything is clear and sometimes to explain the task again.

It happens many times that a small group of students may destroy the order in the classroom. Sometimes it is better to ignore the students who are not participating in the lesson for the sake of other students acquiring knowledge.

J. Brophy [1] gives certain examples on how to increase motivation in a language classroom.

He enumerates such things as building a learning community, making yourself and your classroom attractive to the students, being an authoritative manager and socializer of students, using appealing communication practices.

The last but not least point is that strict time limit has to be set and the teachers as well as the students have to make every attempt to stick to it. Time limit is important because when it is set everything is organized and students know when they have to start and finish an assignment. Time limits force students to think faster, on the spot. It should be said that without any rules, role play activities would not be effective because students have to be aware of what they are supposed to do and how it is going to look like. Activities in which students are not told what and how to do something are generally failures.

Maria Asuncion Rojas and Jhonny Villafuerte in their paper ‘The Influence of Implementing Role-play as an Educational Technique on EFL Speaking Development’ regard Role-play as one of the effective educational techniques in the English classroom environment in terms of Task-Based Learning (TBLT), Cooperative Learning (CL), Communicative Learning Teaching (CLT), and English for Specific Purposes (ESP). They state that Role-play being a positive complement to the English speaking development ‘exposes learners to experience in genuine situations to strengthen learners’ abilities for communicating naturally and meaningfully with their peers about events of their daily routines and future professional environment’ [8, p. 726]. Dwelling on the contribution of Role-play for students’ speaking skills the authors point out students’ communication skills improvement as well as learning environment improvement. As for ESP classes that implement Role-play, they enable students ‘to function appropriately in genuine situations that relate to the specific purpose of the learners’ career’ [8, p. 730] making them competitive in the job market. Thus, proving that Role-play can be applied using different contents and contexts the authors come to conclusion that it is a ‘versatile teaching technique in which the learner is a dynamic member of his knowledge acquisition process’ [8, p. 728, 730].

Referring to imitation and Role-play advantages, besides the above mentioned ones, it is necessary to indicate the development of critical thinking by improving the quality of thought and argumentation in the course of practicing English in a realistic way through the completion of tasks which resemble genuine situations related to students’ professional field. Creating appropriate, free of rivalry and friendly

learning environment for simulation of real-life situations related to the learners' future professional activities makes the language acquisition process natural and meaningful. The reason why some teachers are reluctant to apply Role-play, is the chaos and disorder in the classroom caused by noise, laughter and shouting during the preparatory stage. Nevertheless, it is worth remembering that this form of educational activity provides 'constructive and goal-directed feedback' [8, p. 728].

Thus, imitation and role-play strategies can be successfully applied in the process of ESP discourse training for modelling the following real life activities and situations:

- meeting conducted according to the agenda containing job-related issues (chairperson and participants with the free-choice roles);
- negotiations (two or more Parties taking part in the talks related to the sphere of students' professional field);
- job interview (interviewer and several applicants);

– mini-conference (chairperson and participants including honorary guests, prominent scientists, leading specialists, Heads of corporations, representatives of different firms etc.);

– professionally-oriented discussion engaging critical thinking, appropriate argumentation and proper rhetoric skills for two teams arguing on advantages and disadvantages of some disputable problem.

Conclusions. Belonging to the effective educational techniques applied in the process of ESP discourse training, imitational and role-play strategies serve as creative, practical and meaningful component of the preparatory stage for the would be specialists' successful functioning within their professional environment. Focused on the target audience and its goal-directed feedback they considerably enhance the development of critical thinking by refining the quality of thought and argumentation in the framework of ESP discourse based on the tasks which resemble genuine situations related to students' professional field.

References:

1. Brophy J. Teaching and Learning History in Elementary Schools. 1997.
2. Byrne D. Teaching writing skills. Longman, N.Y., 1997. 154 p.
3. Collins English Dictionary. URL: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/role-play>
4. Edge J. Essentials of English Language Teaching. Longman, N.Y., 1993. 160 p.
5. Komorowska H. Metodyka nauczania języków obcych. *Fraszka edukacyjna*. Warszawa, 2005. 272 p.
6. Ladousse G. P. Role play. OUP, Oxford, 1987. 181 p.
7. Nielsen Mark. Imitation, Pretend Play, and Childhood: Essential Elements in the Evolution of Human Culture? *Journal of Comparative Psychology*. 2012. Vol. 126. № 2. P. 170–181.
8. Rojas M. A., Villafuerte Jh. The Influence of Implementing Role-play as an Educational Technique on EFL Speaking Development. URL: <http://www.academypublication.com/ojs/index.php/tpls/article/view/tpls0807726732>
9. URL: <http://traininganddevelopment.naukrihub.com/methods-of-training/games-and-simulations/role-plays.html>

Байбакова І. М., Гасько О. Л. ІМІТАЦІЙНІ ТА РОЛЬОВІ СТРАТЕГІЇ ПРИ ВИВЧЕННІ АНГЛОМОВНОГО ДИСКУРСУ ФАХОВОГО СПРЯМУВАННЯ

Статтю присвячено вивченню англomовного дискурсу фахового спрямування з використанням імітаційних та рольових стратегій, які трактуються як універсальні та ефективні навчальні прийоми, що застосовуються для моделювання реальних життєвих ситуацій і набуття ознак натуральності та змістовності під час вивчення професійної мови. Шляхом залучення групи студентів рольові стратегії підвищують мотивацію, розвивають навички командної роботи, створюють сприятливу атмосферу для моделювання та практичного застосування професійно-орієнтованих видів діяльності, роблячи студентів творчими й активними учасниками навчального процесу. Оскільки імітаційні та рольові стратегії використовуються в різних професійних контекстах, їх наповнення відповідає майбутній кар'єрі студентів, результатом чого є підвищення їх подальшої конкурентоспроможності на ринку праці.

Імітаційні та рольові стратегії можуть успішно застосовуватись під час вивчення англomовного фахового дискурсу для моделювання таких видів діяльності та реальних життєвих ситуацій з визначеними чи вільно вибраними ролями: збори з робочими питаннями на порядку денному; переговори; співбесіда у пошуках праці; міні-конференція; професійно орієнтована дискусія для двох команд щодо переваг і недоліків певних дискусійних проблем із застосуванням критичного мислення, відповідної аргументації та належних риторичних навичок тощо.

Завдяки тому, що імітаційні та рольові стратегії належать до ефективних навчальних прийомів, вони можуть успішно використовуватись у процесі вивчення англомовного дискурсу фахового спрямування як творча, практична і змістовна складова частина підготовчого етапу для успішного функціонування майбутніх спеціалістів у їх професійному середовищі. Крім того, маючи за основу професійно орієнтовані завдання та ситуації, розглянуті стратегії зосереджені на цільовій аудиторії та відповідному зворотному зв'язку, що у свою чергу сприяє значному розвитку критичного мислення, вдосконалює якість думки та аргументації в контексті англомовного дискурсу фахового спрямування.

Ключові слова: *імітаційні та рольові стратегії, навчальні прийоми, вивчення англомовного дискурсу фахового спрямування, моделювання реальних життєвих ситуацій, професійне середовище.*

Balatska L. P.

Lviv Polytechnic National University

Vyslobodska I. M.

Lviv Polytechnic National University

NEEDS ANALYSIS IN TEACHING ENGLISH FOR SPECIFIC PURPOSES

The article focuses on the definition of a term “needs analysis”, its practical purposes and research instruments to be used in the procedure. Needs analysis involves doing some kind of activity with a learner in order to find out what their learning needs are. It is considered to be the most important stage of curriculum design and teaching English for Specific Purposes (ESP).

The purpose of conducting needs analysis in ESP involves collecting and collating relevant information about a single learner's or a set of learners' common purposes for learning English, and interpreting the data so that choices and decisions can be made about defining objectives and principles for course design and materials.

In the paper the following steps for conducting needs analysis have been proposed: to define the purpose, to delimit target population, to delimit parameters of investigation, to collect data, to analyze results, to interpret results, to critique the project. While performing needs analysis different kinds of research instruments can be used: questionnaires, self-ratings, interviews, meetings, observations, collecting learner language samples, task analysis, case studies, analysis of available information.

We identify needs analysis as one of the professional development topics. It's worth mentioning that the language competence and learning needs of the students should be analyzed at different stages: initially, while designing an ESP course and during the course to make adjustments and improvements. Only after analyzing the learners' needs and determining the objective of the language course, you can select teaching materials that best suit the needs of all the participants of a learning process. It is the foundation, on which you can develop curriculum content, educational tasks and methods that can lead to increasing the learners' motivation and success.

Today needs analysis should not be of concern only within the field of ESP, but also that of General English, because the needs of the learners is of paramount importance in any language course.

Key words: needs analysis, English for Specific Purposes, learning needs, language competence, curriculum design.

Formulation of the problem. The notion of needs analysis is concerned with the activities involved in collecting the necessary information for developing an effective curriculum that meets learners' particular needs. Only after analyzing the learners' needs and determining the objectives of the language course, you can select teaching materials that best suit the needs of all the participants of a learning process. Thus, needs analysis is the foundation on which you can develop curriculum content, educational tasks and methods, that can lead to increasing the learners' motivation and autonomy.

Analysis of the recent research and investigations. Needs analysis procedure in the field of language teaching was first used by Michael West in a survey report published in 1926 [8, p. 157]. In the next decades little if any attention was given to needs

analysis. This was caused mainly by the influence that the traditional structural view of the language continued to exert on the field of English language teaching. The term “needs analysis” re-emerged during the 1970's as a result of the emergence of the communicative approach to language teaching.

A number of linguists (R. Berwick [1], T. Hutchinson [2], A. Johns [4], Li Juan [5], N. Schutz [6], R. West [7], etc.) laid emphasis on needs analysis as an insinuating point for devising syllabuses, courses, material for specific audiences. All of them acknowledged a vital role and centrality of needs analysis in the process of designing and carrying out any language course whether it be English for Specific Purposes (ESP) or general English. In his “State of the Art” article, R. West [7] gives a thorough overview of needs analysis in

language teaching, including its history, theoretical basis, approaches to needs analysis, etc.. According to T. Iwai et al [3], the term “needs analysis” generally refers to the activities that are involved in collecting information that will serve as the basis for developing a curriculum that will meet the needs of a particular group of students. The scholar also mentions that formal needs analysis is relatively new to the field of language teaching. However, informal needs analyses have been conducted by teachers in order to assess what language points their students needed to master. For A. Johns [4], needs analysis is the first step in course design and it provides validity and relevancy for all subsequent course design activities. Clearly, the role of needs analysis in any ESP course is indisputable.

The purpose of the paper. Under the guidance of a needs analysis theory, this article aims at providing a clear definition of the term “needs analysis”, setting its practical purposes, and determining the procedures of its implementation.

Presentation of the basic material. Needs analysis is the most important stage of ESP teaching and is a widely used tool to study the validity and relevancy of all curriculum design activities. It assures a flexible curriculum responsive to the needs of various participants of education. Curriculum design is a process during which the basic principle of a teaching plan is conveyed, supervised and put into practice [5, p. 1873]. Needs analysis involves doing some kind of activity with a learner in order to find out what their learning needs are. Moreover, a good understanding of learner needs can contribute to successful course planning. Macmillan Dictionary [9] provides a definition of a needs analysis as the process of defining what a language learner’s needs are in order to design a course for them.

Berwick [1, p. 52] suggests a basic definition of need: a need is a “gap or measurable discrepancy between a current state of affairs and a desired future state”. Needs analysis is a complex process which has to take into account what Hutchinson and Waters [2] define as “target needs”, what learners need to do in the target situation (i.e. language use) and “learning needs”, what learners need to do in order to learn (i.e. language learning). So, learning needs refer to the background linguistic knowledge the learner needs to have in order to master the further abilities he will need to perform in the target situation. We take the view that we shouldn’t only take into account “target needs” and “learning needs” (i.e. objective needs), but also learners’ affective needs, such as their interests, wishes, expectations and preferences (i.e. subjective needs). Needs analysis is a systematic process used to determine where gaps exist between

current performance and desired performance. The teachers designing the ESP course are compelled to begin from analyzing learners’ particular needs and demands. A well-established curriculum design should first have a thorough investigation of the needs of learners, teaching organization and the society [5, p. 1873].

The needs analysis done by each individual institution should include an analysis of the a) requirements of the educational and qualification characteristics of graduates adopted by the Ministry of Education and Science of Ukraine; b) specific job descriptions developed and validated by businesses, institutions and organizations; c) results of a survey carried out among professionals, teachers and students of higher educational institutions [10, p. 50].

Needs analysis in language teaching may be used for a number of different purposes. For example, to find out what language skills a learner needs in order to perform a particular role such as sales manager, tour guide, or university student; to help determine if an existing course adequately addresses the needs of potential students; to determine which students from a group are most in need of training in particular language skills; to identify a change of direction that people in a reference group feel is important; to identify a gap between what students are able to do and what they need to be able to do; to collect information about a particular problem learners are experiencing.

The purpose of conducting needs analysis in ESP involves collecting and collating relevant information about a single learner’s or a set of learners’ common purpose(s) for learning English, and interpreting the data so that choices and/or decisions can be made about defining objectives and principles for course design and materials. Data collection devices include questionnaires, self-ratings, interviews, meetings, observation, collecting learner language samples, task analysis, case studies, analysis of available information. When conducting needs analysis, a variety of procedures can be used and the type of procedures selected determines the information acquired. Schutz and Derwig [6] offered eight elaborative steps to conduct a needs assessment. They are: to define the purpose, delimit target population, to delimit parameters of investigation, to collect data, to analyze results, to interpret results, and to critique the project.

Defining the purpose involves identifying the goals of the study precisely in order to achieve useful results.

Delimiting the target population refers to defining the target population of the study in order to make practical decisions about monetary, position and time considerations.

Delimiting the parameters of investigation includes the planning of the limitations of the study in order to raise its effectiveness.

Selecting the information gathering instrument refers to choosing the appropriate data collection instruments. Selecting the information gathering instruments depends on the conditions, scope and objectives of the study.

The collection of the data is directly related to the data collection instruments that will be used in this procedure. Different types of data gathering instruments, such as distributing questionnaires, conducting interviews, doing observations require different processes to follow up. A questionnaire is any written instrument that presents respondents with series of questions or statements to which they are to react either by writing out their answers or selecting from among existing answers.

A needs analysis questionnaire is often a good way of finding out about your students' English language experience, their current level of English and their English language requirements. When creating a needs analysis questionnaire, it is best to use "open question forms" such as What...? Why...? How...? When...? rather than "closed forms" which are likely to result in only "yes" and "no" answers. A needs analysis questionnaire can contain the following questions: What experience do you have of learning English? When do you normally use English? Who do you communicate in English with? What are your main three reasons for learning English? What do you find most difficult when learning English? (e. g. speaking, writing, reading, listening). By studying the answers to needs analysis questionnaire, the teacher can see exactly where the student requires the most help relevant to their studies and individual life.

Interviews allow a more in-depth exploration of issue and may be useful at the preliminary stage of designing a questionnaire. Meetings allow a large amount of information to be collected in a fairly short time. Observation may either involve counting the number of times that a particular phenomenon occurs, such as how often a particular word is used in interviews. Language samples may be collected through written or oral tasks, simulations or role plays, performance and achievement tests.

Analyzing the results, the researcher may benefit either from computer-assisted analysis techniques or the observations and interpretations. Using computer-assisted analysis techniques to analyze data is more reasonable for the sake of time and effort, compared with observations and interpretations that require extended contact with the target situations and qualitative interpretations of the data.

In the interpretation of the results section, the researcher explores what he/she had derived from the process of data interpretation. There the researcher attempts to draw implications about the learners' language needs by using the data analysis results.

Finally, the critique of the project section includes drawing out implications for further studies and explains the limitations of the study [5, p. 1873].

The language competence and learning needs of the students should be analyzed at different stages: initially, while designing an ESP course, and during the course to make adjustments and improvements. Different kinds of research instruments can be used to identify the students' needs: interviews (face-to-face or written interviews, the last being of more value to the process of teaching), questionnaires (perhaps followed by an interview), and observations (job and on-going study ones), etc. [10, p. 50].

At the end of each month or term, teachers and students can re-visit the needs analysis as a benchmark to compare the starting point against the student's progress. You can then see how close they are to their target competency level.

It is also important to conduct new needs analyses occasionally as student needs and goals can change. Perhaps, they have a new activity which requires them to talk to customers or use specific vocabulary, for example related to education, finance, beauty or sport.

When measuring the needs of students it can be useful to give an area of knowledge a "measurement of need" using a scale of 1 to 5 from least important to most important. For example, considering the need of writing skills you could consider essay writing, business writing, report writing, letter writing, and social writing for emails and letters to friends. If a student is working in an office where they need to answer the telephone in English, but their needs analysis questionnaire also states that they aren't speaking confidently on the phone, their need to improve speaking skills would be ranked as 5 – very important. Another example could be a student who has to write essays at university. Their need would be high (ranked as 5), for essay writing skills. Their classes should focus strongly on improving writing skills within an academic context.

Conclusions and prospects of further investigations. Performing needs analysis can be an excellent way for EFL teachers to find out more about their students and make devising classes for them much easier. It is also helpful to find out about students motivation, their prior learning experiences, the situations they are likely to use English in, which skills and language items they need to extra practice with. Armed with this information, the teacher can select and create the most appropriate and useful learning materials and activities.

Besides when you know the students' needs and their current ability level, it is possible to identify the knowledge gaps and set targets for their progress. The needs analysis can be used as you formulate the classes so that each semester moves the student a step closer to their target level in each language learning skills (reading, writing, speaking and listening).

We identify needs analysis as one of the professional development topics. Needs analysis is part of building learner awareness and autonomy. It can encourage them to start thinking about their learning and taking responsibility for it. Today needs analysis should not be of concern only within the field of ESP, but also that of General English because the needs of the learners are of paramount importance in any language process.

References:

1. Berwick R. Needs assessment in language programming: from theory to practice. In: Johnson, R. K. (Ed). *The second language curriculum*. Cambridge : Cambridge University Press, 1989. P. 46–62.
2. Hutchinson T., Waters A. *English for Specific Purposes*. Cambridge : Cambridge University Press, 1987. 183 p.
3. Japanese language needs analysis / T. Iwai et al. 1999. URL: <http://www.nf/rc.hawaii.edu/Networks/NW13/NW13>
4. Johns A. English for specific purposes: Its history and contribution ; Celce-Murcia M. (Ed.). *Teaching English as a second or foreign language*. Boston, MA : Heinle @Heinle, 1991. P. 67–77.
5. Juan Li. Needs Analysis: An Effective Way in Business English Curriculum Design. *Theory and Practice in Language Studies*. ACADEMY PUBLISHER, 2014. Vol. 4. № 9. P. 1869–1874.
6. Schutz N. W., Derwing B. I. The Problems of needs assessment in English for specific purposes: Some theoretical and practical considerations. In R. Mackay J. D. Palmer. *Language for specific purposes. Program Design and Evaluation*. Rowley MA : Newbury House, 1981. P. 29–45.
7. West R. ESP – State of the art. URL: www.man.ac.Uk/CELSE/esp/west.htm
8. White Ronald V. The ELT Curriculum Design. *Innovation and Management*. Oxford : Basil Blackwell. Canadian Modern Language Review 49 (1), 1988. P. 157–159.
9. Macmillan Dictionary. URL: <https://www.Macmillan-dictionary.com/dictionary/british/needs-analysis>
10. Програма з англійської мови для професійного спілкування / Г. Є. Бакаєва та ін. Київ : Ленвіт, 2005. 119 с.

Балацька Л. П., Вислободська І. М. АНАЛІЗ ПОТРЕБ У ВИКЛАДАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЦІЛЕЙ

Стаття досліджує визначення терміна “аналіз потреб”, практичну мету та дослідницькі засоби його проведення. Аналіз потреб передбачає виконання певного виду діяльності зі студентами з метою виявлення їхніх навчальних потреб. Вважають, що аналіз потреб є найважливішим етапом в укладанні навчальних програм та у викладанні англійської мови для спеціальних цілей.

Мета проведення аналізу потреб з англійської для спеціальних цілей є збір та впорядкування відповідної інформації про спільну потребу для вивчення англійської одним студентом чи групою студентів та інтерпретація отриманих результатів з метою визначення цілей та принципів розробки навчального курсу та матеріалів.

У статті запропоновано поетапні кроки проведення аналізу потреб: визначення мети, обмеження цільових учасників, обмеження параметрів дослідження, збір даних, аналіз отриманих результатів, їх обґрунтування, критичний огляд проекту. При цьому є широкий вибір дослідницьких засобів: анкетування, самореєстрування, співбесіди, зустрічі, спостереження, збір робіт студентів, аналіз завдань, вивчення окремих ситуацій, аналіз отриманої інформації.

Ми визначаємо аналіз потреб як одну з тем для професійного розвитку викладача. Слід зазначити, що мовленнєва компетенція та аналіз потреб студентів можуть визначатися на різних етапах навчального процесу: на початку під час укладання курсу англійської для спеціальних цілей та під час викладання курсу з метою внесення доповнень та вдосконалень. Тільки після визначення навчальних потреб та цілей мовного курсу можливо відібрати навчальні матеріали, які найкраще відповідатимуть вимогам усіх учасників навчального процесу. Це основа, на якій можливо побудувати зміст навчальної програми, навчальних завдань та методів, що призведуть до зростання студентської мотивації та успіху.

Сьогодні аналіз потреб повинен стосуватися не лише англійської мови для спеціальних цілей, а й загальної англійської, оскільки аналіз навчальних потреб студентів є першочерговим завданням під час викладання будь-якого мовного курсу.

Ключові слова: аналіз потреб, англійська для спеціальних цілей, навчальні потреби, мовленнєва компетенція, укладання навчальних програм.

Болкарьова О. В.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

АНАЛІЗ ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ ТА АНГЛОМОВНОМУ ПРОСТОРИ МАС-МЕДІА

Сучасні тенденції та актуальність питання з'являється завдяки соціуму та ЗМІ, через призму якого ми часто отримуємо інформацію. Розвиток політичного дискурсу ЗМІ через мас-медіа зумовлює вплив на політичних гравців, політику і політичний простір взагалі. Фактична передача інформації здійснюється через вуста народу. Дослідження політичного дискурсу – новий спосіб вивчення політики, який вимагає нових методів, обґрунтованих критеріїв і вдосконалених моделей аналізу тексту і контексту. Тому в даному дослідженні важливо вивчити маніпулятивний вплив політичного дискурсу ЗМІ. Основним каналом здійснення політичної комунікації в сучасну епоху є використання мас-медіа. Їхня особлива роль у розвитку політичного дискурсу дає право багатьом дослідникам говорити про «тенденції до зрощування політичного спілкування з дискурсом мас-медіа» [5, с. 32]. Аналіз допомагає розуміти здатність переконувати і спонукати аудиторію до дій через мовленнєвий вплив. Зіставлення проблеми політичного впливу допомагає отримати уявлення про розвиток усієї політичної комунікації та культури.

Останні десятиліття ХХ ст. відзначилися тим, що увага лінгвістів була перенесена з менших одиниць дослідження на більші. Об'єктами вивчення лінгвістів стали різновиди дискурсів [4]. Оскільки мовлення відбувається за допомогою дискурсів, а не речень, фонем чи морфем, то лінгвістичні дослідження бажано розпочинати з аналізу дискурсу. Ураховуючи цей аналіз, потрібно аналізувати менші одиниці. Поняття дискурсу і його аналіз є з'єднувальною ланкою для всіх лінгвістичних досліджень, а сучасні уявлення про дискурс відображають увесь перебіг лінгвістичної науки. Різноманітні факти політичної комунікації, політичної дії чи соціальна реальність завжди інтерпретується у вигідному для авторів світлі. Вплив стає сильнішим за допомогою мас-медіа, та реципієнт не має вибору не оминати поширення інформації.

Ключові слова: дискурс, інформація, інформаційний простір, політична комунікація, суспільство.

Постановка проблеми. Головним інструментом розповсюдження інформації стають засоби масової інформації (далі – ЗМІ), які впливають на суспільну свідомість. Преса та телевізійні новини продовжують активно використовуватись, хоча сприйняття інформації корегується завдяки власним морально-етичним цінностям. Технології маніпуляції цілеспрямовані й впливають на значну більшість споживачів інформації.

Медіадискурс розглядається як тематично сфокусована, соціально зумовлена мисленева діяльність, створена для споживачів тих чи інших медіапродуктів, а також як вплив на аудиторію. Провідною роллю можна назвати процес демократизації, в якому громадяни можуть проявляти свою думку та відношення.

Ось як визначає «дискурс» О. Шейгал: «У потенційному вимірі дискурс являє собою семіотичний простір, що включає вербальні та невербальні знаки, орієнтовані на обслуго-

вування даної комунікативної сфери, а також тезаурус прецедентних висловлювань і текстів» [6, с. 13]. Подібно до цього, проте в більш простій словесній формі, О. Шейгал визначає дискурс політичний, тобто дискурс, обмежений однією зоною дослідження – політикою: «Політичний дискурс – це, грубо кажучи, те, «як говорить політика» (якщо завгодно, політики «в політиці») [6, с. 15]. Боротьба за політичну владу в сучасному світі все більше зводиться до дискурсивних (мовних) форм боротьби політичних партій і політиків на постійно мінливому полі під впливом безлічі факторів громадської думки з метою отримати якомога більшу підтримку виборців на виборах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Політичний дискурс стає важливою складовою частиною як суспільного, так і культурного життя. Дослідження комунікації будується на світовому інформаційному просторі, тому дослідження політичної комунікації, політичних дискурсів

стало однією із найпріоритетніших тем у суспільних науках.

Окремо досліджені присвячені українській проблематиці чужоземні – російські, британські та американські – політичні дискурси. Зокрема, була вибрана така періодика: «Известия в Украине», «Независимая газета», «Washington Times», «Washington Post», «Wall Street Journal», «The Guardian».

Сьогодні, в період інформаційної трансформації, українські мас-медіа повинні виступати за відновлення загальнолюдських та національних цінностей. Натомість нині представники правлячої еліти за допомогою ЗМІ формують потрібну в певний час картину реалій.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз політичного дискурсу в сучасному українському та англomовному просторі мас-медіа.

Виклад основного матеріалу. Перше використання терміна «дискурс» було вжито американським науковцем З. З. Хенррісом. Дискурс (фр. discours – промова, виступ, слова) – у широкому сенсі складна єдність мовної практики й надмовних факторів (виразна поведінка, що виявляється в загальнодоступних почуттєвому сприйняттю форм), необхідних для розуміння тексту, єдність, що дає уявлення про учасників спілкування, їхні установки та цілі, умови вироблення й сприйняття повідомлення. Традиційно дискурс мав значення впорядкованого письмового, але найчастіше мовного повідомлення окремого суб'єкта. В останні десятиліття термін отримав поширення серед гуманітарних наук і набув нових відтінків значення. Часте ототожнення тексту та дискурсу пов'язано, по-перше, з відсутністю в деяких європейських мовах терміна, еквівалентного французькому й англійському – discours(e); по-друге, з тим, що раніше в обсяг поняття «дискурс» включалася лише мовна практика. У міру становлення дискурсного аналізу як спеціальної сфери досліджень з'ясувалося, що значення дискурсу не обмежується письмовим й усним мовленням, але позначає, крім того, і позамовні семіотичні процеси. Акцент в інтерпретації дискурсу ставиться на його інтеракційну природу. Дискурс не є ізольованою текстовою або діалогічною структурою, тому що набагато більше значення в його межах здобуває паралінгвістичний супровід мови, що виконує низку функцій (ритмічну, референтну, семантичну, емоційно-оцінну тощо). Як відомо, спочатку було слово, а потім унаслідок генези людського суспільства з'явилася преса. Натепер друковані ЗМІ залишаються важливою та впливовою лан-

кою суспільного життя. Саме вони значною мірою зумовили третю технічну революцію – інформаційну. Дослідження медійного дискурсу дає змогу визначити особливості мислення окремих мовців і груп людей, котрі є споживачами тих чи інших медіапродуктів, а також методи впливу на аудиторію. За словами О. В. Александрової [1], ЗМІ являють собою саме дискурс, адже вони динамічні, сучасні та сприймаються учасниками комунікації в контексті поточних подій. Головним принципом медійного дискурсу на цьому етапі його існування є орієнтація на адресата. Адресанту потрібно враховувати велику кількість складників статусу адресата, таких як віковий, гендерний, професійний, соціальний, культурний та інші фактори, що допомагають уточнити й доповнити поняття «фактор адресата». Деякі ЗМІ орієнтуються на конкретного адресата, його картину світу та мовну свідомість. Отже, аудиторія об'єднується однаковими очікуваннями щодо форми й змісту комунікативних дій.

Класичний підхід до вивчення політичних відносин базується на виявленні об'єктивних умов і процесів реалізації відносин. Ключовим поняттям для визначення «дискурсу» є мова. Саме мова – усна чи письмова – стає об'єктом дослідження в роботах про політичний дискурс. Мова як поняття більш широке, ніж текст і контекст, взяті разом [6, с. 10], являє собою символічне відображення реальності, віддзеркалення свого часу. «Все те, що представлено в мові, є продукт попередньої символічної боротьби і виражає в більш-менш видозміненій формі стан розстановки символічних сил». Мова дає змогу спілкування, яке «дає можливість діагностувати виникнення проблем, виявити приховані загрози і зміцнити в суспільстві інтегруючі зв'язки» [6, с. 30]. На відміну від значень слова, концепт – це сукупність усіх значень слова, цілісний змістовий образ, що асоціюється з даним словом. Він формується у процесі сприйняття слова у складі різноманітних і різноманітних вживань [3]. Дискурс ЗМІ носить опосередкований характер, тобто «між адресантом і адресатом є дистанція – просторова і/або часова» [5, с. 132]. Ключовими концептами політичного дискурсу є мета і цінності. Іntenція боротьби за владу – це специфічна характеристика політичного дискурсу. Вона присутня у всіх його жанрах. Ця інтенція виражена в такій особливості політичного дискурсу, як змагальність. Отже, мовлення може бути зрозумілим і сприйнятим як боротьба, причому змагання та перемога – головна мета спілкування. Сучасний російський фахівець із риторики Анна Михальська виокремлює два типи відносин у політичному дискурсі:

1) гармонізуючий тип відносин (основу якого становлять істина і згода);

2) агональний тип відносин (ґрунтується на боротьбі й перемозі).

До базових концептів політичного дискурсу відносять концепти «влада» і «політика». Влада не має вагомих відмінностей у повсякденній і науковій свідомості, це «спроможність, право і можливість примусу». Відчужена належність, відкритий простір значущої тривалості, механізм, жива істота, персоналізація, об'єкт поклоніння – все це виражається в концепті влади. Влада в дискурсі безпосередньо пов'язана з поняттям «комунікативне лідерство». Політичний дискурс реалізується як в усній, так і в писемній формах. До усної форми політичного дискурсу традиційно відносять публічні виступи політиків, їхні виступи на радіо, по телебаченню, інтерв'ю, прес-конференції, парламентські дебати, теле- та радіоновини; до писемної форми – різноманітні документи: партійні програми, маніфести, угоди, рубрики політичних новин у пресі, політичні плакати та листівки.

Основною формою реалізації політичної комунікації є політичний текст як складник та (або) результат політичної активності. Поле політичних текстів широке, проте спільне в них те, що всі вони є формою для представлення суспільству політичних цілей відповідно до основної мети політики – одержання і збереження влади. Відповідно до місця реалізації (парламент, вибори, з'їзд) виокремлюють парламентський виступ (він регламентується особливими правилами; крім того, існують відмінності у виступі міністра, депутата, канцлера), передвиборний, партійний, привітальний, святковий (присвячений пам'яті когось – пам'ятний і новорічний (різдвяний)).

Кожна нова політична сила конфліктує і проявляє свою силу в дебатах, які дають змогу виборцям порівняти претендентів на посаду. Одним із важливих складників є комунікативна стратегія в межах політичного дискурсу.

Як вже вище сказано, політичний дискурс відображає боротьбу різних сил за набуття влади. Це визначає особливості комунікативних дій у межах політичного дискурсу. Політична комунікація, в широкому сенсі цього поняття, включає в себе будь-які мовні утворення, суб'єкт, адресат або зміст яких відносяться до сфери політики [6, с. 23].

Політичний дискурс існує стільки, скільки існує політика. Дискурс кожної нової політичної «епохи» володіє своїми особливостями так само,

як ними володіють політичні системи, характерні для даного етапу цивілізаційного розвитку людства. Політика кожної нової епохи говорить своєю мовою, яка відображає реалії часу. Однак для визначення особливостей політичного дискурсу того чи іншого часу необхідно враховувати не тільки те, що і як політика «говорить», але і де вона «говорить». «Особливість сучасного політичного життя полягає в тому, що політики все рідше спілкуються з населенням безпосередньо, виступаючи в залах і на майданах, і роблять це через ЗМІ» [6, с. 82]. Політичний дискурс засобів масової інформації України – це своєрідне типологічно, семантично та структурно складне явище у світовому інформаційному просторі. Він є катализатором та індикатором суспільних процесів і віддзеркалює стан суспільної свідомості перехідного суспільства, і ця перехідність, амбівалентність (старе/нове) пронизує і його структуру, і семантику, ідеологію та риторику.

Політичний дискурс – це вербалізований вияв політики, мовна дійсність у конкретних соціальних координатах, соціолінгвістична структура. На теперішньому етапі української історії – розбудови держави – політичний дискурс засобів масової інформації України відіграє важливу роль у процесі трансформацій, створення демократичного суспільства.

Висновки і пропозиції. Політичний дискурс ЗМІ є самостійним комунікативним явищем, яке працює катализатором у політичній системі. Дискурс є практикою комунікативних взаємин для досягнення суспільної узгодженості та соціальної згоди. Розрізняючи політичний дискурс і політичний дискурс ЗМІ (у першому випадку словом, жестом промовляє влада, у другому – ЗМІ, які є рупором влади), називатимемо обидва «політичним дискурсом». Політичний дискурс ЗМІ є репрезентацією дискурсу влади та її політики. Сьогодні одним із найголовніших завдань українських мас-медіа є формування державного мислення як мислення демократичного і відповідального. Основне завдання націо- та державотвірного коду політичного дискурсу ЗМІ України – дати правдиву інформацію, творити громадянське суспільство. Українська влада повинна створити не лише належні умови для існування національного інформаційного простору, в державі має функціонувати сучасна система захисту і формування національних цінностей та, щонайважливіше, спосіб поширення цих вартостей на суспільства інших країн.

Інтерес політичного дискурсу ЗМІ України до найближчого західного сусіда не випадковий:

Польща є членом Європейського Союзу, та із року в рік українці проявляють своє бажання приєднання до ЄС. Загальна тенденція українських та польських публікацій на цю тему – пошук шляхів порозуміння, налагодження добросусідських відносин, тональність – доброзичлива. Україні в будь-якому разі доведеться пройти такий шлях, як її польському сусіду. Насамперед це і приведення законодавства до норм Європейського Союзу, і багато інших моментів економічного й соціального плану. Але те, що в неї є такий союзник, як Польща, вселяє оптимізм на успішну євроінтеграцію України. Орієнтація на Європу означає, що Україна прагне стати часткою Європи не лише географічно (такою вона є вже давно), а й психологічно. Курс на європейську інтегра-

цію викристалізується з багатовікової історії нашого народу, його ментальності та етнічних коренів і стосується передусім європейської самоідентифікації українського народу. Сполучені Штати Америки та Британія завжди впливали на українську зовнішню політику, і, відповідно, українсько-американські взаємини є постійним об'єктом політичного дискурсу ЗМІ України.

Отже, подальші дослідження вбачаємо в більш детальному та всебічному визначенні характеру впливу (які тенденції превалюють – маніпулятивні чи актуалізаційні), для прогнозу ефективності впливу та ефективності звернення до потенціалу впливу того чи іншого політичного нарративу, а також для віртуального моделювання можливості/неможливості реальних політичних коаліцій.

Список літератури:

1. Александрова О. В., Кубрякова Е. С. Виды пространств текста и дискурса. *Категоризация мира: пространство и время* : материалы науч. конф. / под ред. проф. Е. С. Кубряковой, проф. О. В. Александровой. Москва : Диалог-МГУ, 1997. С. 15–25.
2. Желтухина М. Р. Тропологическая суггестивность масс-медиального дискурса: О проблеме речевого воздействия тропов в языке СМИ : монография. Москва : ИЯ РАН ; Волгоград : Изд-во ВФ МУПК, 2003. 656 с.
3. Научная речь на английском языке. Руководство по научному изложению. Словарь оборотов и сочетаемости общенаучной лексики. Новый словарь-справочник активного типа / Н. К. Рябцева. Москва, 2000.
4. Особливості дискурсу Інтернет-ЗМІ (на матеріалі англomовних онлайн журналів для підлітків). URL: <https://naub.ua.edu.ua/2013/osoblyvosti-dyskursu-internet-zmi-na-materiali-anhlo-movnyh-on-lajn-zhurnaliv-dlya-pidlitkiv/>
5. Шейгал Е. И. Семиотика политического дискурса. Москва : «Гнозис», 2004. 326 с.
6. Шейгал Е. И. Семиотика политического дискурса : монография. Волгоград : «Перемена», 2000. 328 с.

Bolkarova O. V. ANALYSIS OF POLITICAL DISCOURSE IN MODERN UKRAINIAN AND ENGLISH MASS-MEDIA

Contemporary trends and the relevance of the issue emerge through the social and media, through which we often receive information. The development of the political discourse of the media through the media determines the influence on political players, politics and political space in general. The actual transmission of information is through the mouth of the people. Exploring political discourse as a new way of exploring policy that requires new methods, grounded criteria, and improved models of text and context analysis. Therefore, in this study it is important to examine the manipulative influence of the political discourse of the media. The main way of political communication in the modern era is the use of mass media. Their special role in the development of political discourse gives the right of many researchers to speak about «tendencies to increase political communication with the discourse of mass media» [5, p. 32]. The analysis helps to understand the ability to persuade and encourage the audience to act through speech influence. Comparison of the problem of political influence helps to gain an understanding of the development of all political communication and culture. The last decades of the twentieth century the attention of linguists was shifted from smaller units of study to larger ones. Varieties of discourses have become the object of study of linguists [4].

Since speech comes from discourses rather than sentences, phonemes, or morphemes, it is desirable to begin linguistic studies with discourse analysis. Given this analysis, smaller units need to be analyzed. The concept of discourse and its analysis are the connecting link for all linguistic research, and modern discourse concepts reflect the entire course of linguistic science. Various facts of political communication, political action or social reality are always interpreted in a light favorable to the authors. The impact becomes stronger through the media and the recipient has no choice but to bypass the dissemination.

Key words: *discourse, information, information field, political communication, society.*

Вільховченко Н. П.

Національний університет «Львівська політехніка»

Колесник Г. О.

Національний університет «Львівська політехніка»

РОЛЬ КОЛОКАЦІЙ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ

У статті розглядаються фактори, які впливають на механізм формування колокацій в англійській мові, знання яких значно полегшує і прискорює процес оволодіння іноземною мовою. У цій роботі визначені основні типи колокацій, принципи їх утворення та функціонування, групи словосполучень, утворені за ступенем частотності вживання їх складників, а також проведений порівняльний аналіз колокацій та ідіом. Найскладнішим завданням для тих, хто вивчає іноземну мову, є оволодіння лексикою. Лексика англійської мови характеризується великою кількістю фразових дієслів і колокацій – стійких словосполучень, які мають ознаки синтаксично і семантично цілісної одиниці. На думку лінгвістів, саме вивчення колокацій має бути пріоритетом під час опанування іноземною мовою. Досконале володіння іноземною мовою передбачає не лише вивчення лексики і граматичних правил, але й знання стійких словосполучень. Це стосується і розмовної мови на побутовому рівні, і ділового спілкування, і всіх видів перекладів. Колокація займає окрему нішу в лінгвістиці, її вивченням займається лексична синтагматика. У цій роботі визначені основні типи колокацій, принципи їх утворення та функціонування, що сприятиме більш ефективному навчанню студентів іноземною мовою. Таким чином, проаналізувавши природу колокацій, визначивши основні принципи їх утворення, перекладу, типи сполучень щодо ступеню стійкості (вільні та ідіоматичні сполучення), автори дійшли висновку, що вивчення колокацій значно полегшує студентам опанування іноземною мовою. Збагачення ментального лексикону готовими комбінаціями забезпечує бездоганну комунікацію у всіх її проявах: читання, говоріння, письмо, сприймання на слух. Отже, на думку авторів, у процесі вивчення лексики іноземною мовою принципове значення має розвиток колокаційної компетентності студентів і формування власного ментального лексикону.

Ключові слова: колокація, ідіома, словосполучення, текст, ментальний лексикон.

Постановка проблеми. Концепція розвитку англійської мови в університетах передбачає володіння іноземною мовою вступниками на рівні B1, а до 2023 р. випускники закладів вищої освіти мусять володіти іноземною мовою на рівні, не менш як B2. Частина фахових дисциплін вже викладається іноземною мовою з метою максимізувати потенціал випускників для можливості міжнародної співпраці. Для забезпечення відповідного рівня володіння іноземною мовою концепція передбачає збільшення годин та зміни змісту мовних дисциплін, створення мовних інтенсивів для вступників із низьким рівнем, а також розвиток безплатних онлайн-курсів для самостійного вивчення учнями та студентами англійської мови. Отже, перед викладачами постає завдання за короткий термін оптимізувати мовну підготовку студентів, обираючи максимально ефективні методи, прийоми, навчальні матеріали, стратегії викладання. Вивчення будь-

якої іноземної мови починається із засвоєння певного словникового запасу цієї мови. Правильне вживання лексики та багатий вокабуляр забезпечать успішне іншомовне спілкування. Доведено, що більша частина нашого лексикону складається з готових блоків слів – колокації, вивчення яких, на думку багатьох лінгвістів, значно полегшує і прискорює процес оволодіння іноземною мовою, в чому і полягає мета концепції розвитку англійської мови в університетах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Термін «колокація» відомий здавна, але освітлені далеко не всі його аспекти. Він розглядався переважно в аспекті синтаксису, фразеології, перекладу, але не визначено його значення в методиці викладання іноземних мов. Колокація як лінгвістичний термін вперше з'являється у 1931 р. в роботі Ф. Палмера стосовно комбінації окремих слів. Ф. Палмер розглядає колокації як справу

звички, мовну традицію, незалежно від семантичної структури їх компонентів. «There is no meaning distinguish between herd and flock, except that one is used with goats, cows, elephants and the other with sheep and birds» [1]. Значний внесок у вивчення колокацій був зроблений засновником Лондонської школи структурної лінгвістики Дж. Р. Ферсом, який запропонував концепцію про лексичні одиниці, що мають тенденцію до логічного поєднання в схожих контекстах, пояснюючи це тим, що значення і вживання слова визначається його оточенням “you shall know a word by the company it keeps” [2]. Ця концепція також підтримувалася в дослідженнях М. А. К. Халлідэя, Р. Хасана, Дж. Синклара. Іншої думки дотримується Х. Джексон, який розглядає колокації як поєднання слів на базі найвірогіднішого взаємного очікування. Серед вчених пострадянського простору, які досліджували колокації, можна назвати Є. Г. Борисову, Б. П. Кобрицова, С. Г. Тер-Мінасову. Так, Є. Г. Борисова вважає, що колокації мають багато спільного з фразеологізмами, тим самим поділяючи думку швейцарського лінгвіста Ш. Баллі, який розрізняв дві категорії сполучень слів: вільні сполучення і фразеологізми [3].

О. С. Ахманова розуміла колокації як «лексико-фразеологічно зумовлене поєднання слів у мові для реалізації їх полісемії». Це визначення подається в словнику лінгвістичних термінів О. С. Ахманової [4].

Л. Н. Йорданська та І. А. Мельчук розглядають сполучення слів як умовно залежні, з наявністю інших елементів, з кожним з яких цей елемент може утворювати сполучення. Таким чином, вони сходяться на тому, що люди в мові використовують не окремі слова, а фрази, тобто стійкі словосполучення. Ця теорія доводить значимість колокацій не тільки в теоретичному, але й в практичному аспекті під час вивчення іноземної мови [5; 6].

Постановка завдання. Аналіз спеціальної літератури доводить, що недостатнє знання колокацій – стійких сполучень слів – значно знижує якість комунікативної компетенції та ускладнює можливість спілкування іноземною мовою. Отже, метою дослідження є визначення принципу формування колокаційної компетенції для забезпечення повноцінного спілкування іноземною мовою.

Виклад основного матеріалу. Найскладнішим завданням для тих, хто вивчає іноземну мову, є оволодіння лексикою. Лексика англійської мови характеризується великою кількістю фразових дієслів і колокацій – стійких словосполучень, які мають

ознаки синтаксично і семантично цілісної одиниці. На думку лінгвістів, саме вивчення колокацій має бути пріоритетом під час опанування іноземної мови. Досконале володіння іноземною мовою передбачає не лише вивчення лексики і граматичних правил, але й знання стійких словосполучень. Це стосується і розмовної мови на побутовому рівні, і ділового спілкування, і всіх видів перекладів. Бездоганне знання граматики і колосальний арсенал лексичних одиниць не стануть у нагоді без знання правильного поєднання слів. Наприклад, із боку граматики було б цілком правильно сказати *do mistake*, але є стале сполучення *make mistake*, ми кажемо *say goodbye*, але *tell the truth*. Колокації надають мові неповторності, специфіки, збагачують її, але й ускладнюють її вивчення. «Колокації уточнюють і конкретизують значення слів, які її утворюють, точне значення в будь-якому контексті зумовлено оточенням цього слова – його розповсюджувачем, або колокатами, які об'єднані навколо нього і утворюють колокацію. Об'єднання слів у колокацію є фундаментальним для всього мовного використання» [7].

Колокація займає окрему нішу в лінгвістиці, її вивченням займається лексична синтагматика. Отже, в цій роботі спробуємо визначити основні типи колокацій, принципи їх утворення та функціонування, що сприятиме більш ефективному навчанню студентів іноземної мови.

Колокації утворюють виключно самостійні частини мови. Можливі різні варіанти сполучень:

- 1) прислівник+прикметник (adverb+adjective): completely satisfied;
- 2) прикметник +іменник (adjective + noun): pretty woman;
- 3) іменник + іменник (noun + noun): a bar of chocolate;
- 4) іменник +дієслово (noun + verb): time flies;
- 5) дієслово + іменник (verb + noun): waste time, to raise a problem;
- 6) дієслово + вираз із прийменником (verb + expression with preposition): fall in love;
- 7) дієслово + прислівник (verb + adverb): listen carefully.

Компоненти колокацій мають підпорядкований зв'язок, що зумовлює наявність у складі колокації ключового компонента (нода) і залежного (колоката). Деякі вчені ототожнюють поняття «колокація» та «ідіома», розглядають ці терміни як абсолютно взаємозамінні. Така думка ґрунтується на неможливості заміни компонентів словосполучення без втрати смислу або стилістичної окраски як для ідіом (фразеологізмів), так і для колокацій.

М. В. Владацька зазначає, що «колокації займають проміжне положення в системі мови, знаходячись на межі фразеології та лексикології» [8]. І. Р. Гальперін однозначно диференціює поняття «колокація» та «ідіома», останнє він розглядає як «сполучення слів, в яких значення цілого домінує над значенням складових частин або, інакшими словами, значення цілого виразу не цілком точно, а іноді і зовсім не виводиться із значення компонентів, які його утворюють» [9].

Тобто шляхом складання елементів утворюється нова лексична одиниця із своїм власним значенням, яке не можливо зрозуміти, спираючись на лексичні значення складників. Наприклад, *give a sack* буквально перекладається як «віддати мішок», якщо розглядати окремі компоненти, але

значення цієї ідіоми – «звільнити». Отже, ідіома представляє семантичну цілісність, відмінність значення цілого виразу в порівнянні з окремими компонентами, з яких він складається.

Головною особливістю колокації, на відміну від ідіоми, є збереження лексичного значення ключовим компонентом з незначною зміною емоційності, а також змога утворювати можливі сполучення, так звані колокаційні поля. На нашу думку, найбільш ефективний спосіб вивчення лексики іноземної мови полягає в засвоєнні саме колокацій. В англійській мові є безліч дієслів та іменників, які мають досить обмежене лексичне значення, але широкі колокаційні поля. Розглянемо, наприклад, колокаційне поле іменника *way*.

Adjectives	<i>Easy, good, best, proper, hard, ideal, quick, right, wrong, possible, new, old, different, same, funny, strange, own, separate.</i>	Way
Verbs	<i>Go, lose, find, make, ask, know, show, lead</i>	

Are you going my way? Could you give me a lift?
Також широкий діапазон колокатів має дієслово *give*:

- Give a call (a ring, a buzz) – зателефонувати*
- Give a chance – дати можливість*
- Give a choice – дати вибір*
- Give a damn – хвилюватися*
- Give a hand – допомогати*
- Give a headache – завдавати клопоту*
- Give a hug or kiss – обіймати (цілувати)*
- Give a lecture or speech or performance – читати лекцію (виступати)*
- Give a ride – підвозити*
- Give an advice – радити*
- Give an answer – відповідати*
- Give an example – надавати приклад*
- Give an idea – давати ідею*
- Give an opinion – висловлювати думку*
- Give birth – родити*
- Give credit – хвалити*
- Give evidence – свідчити*
- Give notice – попереджати*
- Give permission – дозволяти*
- Give priority – давати перевагу*
- Give rise to – започаткувати*
- Give somebody a call – телефонувати*
- Give somebody a chance – давати шанс*
- Give somebody a lift – підвозити*
- Give something a go – дати змогу спробувати*
- Give the impression – скласти враження*

- Give thought (to) – замислитися*
- Give hope – обнадіювати*
- Give way – пропускати*

У наведених вище прикладах колокацій лексичне значення цілого словосполучення легко розкривається завдяки збереженому значенню ключового компонента, на відміну від *give a sack*, де пряме значення повністю підмінюється ідіоматичним. Проте, говорячи про колокації, також необхідно орієнтуватися на цілу комбінацію, а не її окремі компоненти. Лінгвісти сходяться на тому, що колокація – це не тільки одиниця мови, але й одиниця мислення, яка формується на традиціях народу, мову якого вивчаємо. Колокації становлять ментальний лексикон носія мови, який передається поколіннями, тому для розуміння іноземної мови недостатньо вивчати окремі слова, складні граматичні конструкції, необхідно створювати свій власний ментальний лексикон, значну частину якого становитимуть колокації. Носії мови не оперують складними реченнями і граматичними структурами, але є комунікативно досконаліми завдяки колокаційній обізнаності. Отже, в процесі навчання студентів іноземної мови викладач має фокусувати увагу на розширенні колокаційної компетентності студентів. Найбільшу проблему для студентів представляє розпізнавання стійких комбінацій під час читання (в тексті) та аудіювання. Тому найбільш ефективний спосіб засвоєння колокацій – знаходити їх в усному і письмовому мовленні, запам'ятовувати

і практикувати в різних контекстах. Знання колокацій також сприяє швидкості мовлення, тому що набагато легше відтворювати вже готові комбінації, а не комбінувати окремі слова. Для відпрацювання навичок застосування колокацій в усному мовленні можна пропонувати різні моделі діалогів, рольові ігри, конференції тощо. Нині як викладач, так і студент не обмежені у виборі навчальних ресурсів і навчання не обмежується академічними годинами. Для досягнення суттєвих результатів у вивченні іноземної мови невід'ємною умовою залишається робота зі словниками.

Висновки і пропозиції. Таким чином, проаналізувавши природу колокацій, визначивши

основні принципи їх утворення, перекладу, типи сполучень щодо ступеню стійкості (вільні та ідіоматичні сполучення), ми доходимо висновку, що вивчення колокацій значно полегшує опанування іноземної мови для студентів. Збагачення ментального лексикону готовими комбінаціями забезпечує бездоганну комунікацію у всіх її проявах: читання, говоріння, письмо, сприймання на слух. Вміле оперування колокаціями надає мовленню природності, спонтанності, грамотності. Отже, на нашу думку, в процесі вивчення лексики іноземної мови принципове значення має розвиток колокаційної компетентності студентів і формування власного ментального лексикону.

Список літератури:

1. Palmer F. R. *Semantics: A New Outline*. М. : Progress, 1992. 109 p.
2. Firth J. R. *Selected Papers of J. R. Firth, 1952–1959*. London. 1968.
3. Балли Ш. Французская стилистика / Под ред. Е. Г. Эткинда; пер. с фр. К. А. Долинина. Москва : Эдиториал УРСС, 2001. 392 с.
4. Ахманова О. С. *Словарь лингвистических терминов*. 2-е изд. Москва : Эдиториал УРСС, 2004. 571 с.
5. Иорданская Л. Н., Мельчук И. А. *Смысл и сочетаемость в словаре* / Под ред. Е. Н. Саввиной. Москва : Языки славянских культур, 2007. 672 с.
6. Мельчук И. А. О терминах «устойчивость» и «идиоматичность». *Вопросы языкознания*. Москва, 1960. С. 73–79.
7. Рязанова Е. А. Формирование грамматических навыков речи в целях обучения иностранному языку в языковом вузе. *Вестник Тамбовского университета. Серия Гуманитарные науки*. 2012. Вып. 9 (113). С. 153–156.
8. Влавацкая М. В. Понятия коллокации и коллигации в диахроническом рассмотрении. *Актуальные проблемы филологии и методики преподавания иностранных языков* : материалы Международной научно-практической конференции. Новосибирск : Изд-во НГПУ, 2011. С. 19–26.
9. Гальперин И. Р. *Очерки по стилистике английского языка*. Москва : Издательство литературы на ин. языках, 1958. 459 с.

Vilkhovchenko N. P., Kolesnyk H. O. THE ROLE OF COLLOCATIONS IN THE PROCESS OF STUDENTS' LANGUAGE COMPETENCE FORMATION

The article deals with the factors that influence the mechanism of collocation formation in English, the knowledge of which greatly facilitates and accelerates the process of mastering a foreign language. In this work the author examines the main types of collocations, the principles of their formation and functioning, the definitions of word combinations formed according to the frequency of their use, as well as conducts a comparative analysis of collocations and idioms. The most difficult task for those who are learning a foreign language is mastering vocabulary. The vocabulary of modern English is characterized by a large number of phrase verbs and collocations – stable phrases that have the characteristics of a syntactically and semantically integral unit. Some scholars identify the notion of collocation and idiom, considering these terms as completely interchangeable. The author of the article substantiates the belonging of these concepts to the different categories. According to linguists, the study of collocations should be a priority when mastering a foreign language. A perfect command of a foreign language involves not only mastering vocabulary and grammatical rules, but also knowledge of persistent phrases. This also refers to spoken language at the consumer grade, business communication, and all kinds of translations. Brilliant knowledge of grammar and awareness of lexical units will not be useful without knowing the correct combination of words. Collocation occupies a separate niche in linguistics, its study is engaged in lexical syntagmatics. Thus, in this work the main types of collocations, the principles of their formation and functioning, which will promote more effective learning of foreign language students, have been identified. Analyzing the nature of collocations, the author reached the conclusion that the enrichment of the mental vocabulary with collocations provides perfect communication in all aspects: reading, speaking, writing, hearing. Thus, the author summarizes that the development of the students' collocational competence and formation of their own mental vocabulary may be crucial in the process of mastering foreign language.

Key words: collocation, idiom, word combination, text, mental lexicon.

Годісь Ю. Я.

Львівський національний університет імені Івана Франка

МЕТАФОРИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ КОНЦЕПТУ *MONEY* В ТЕКСТАХ МОТИВАЦІЙНОГО ЖАНРУ «МИСТЕЦТВО УСПІХУ»

У статті проаналізовано особливості метафоричного моделювання жанрового концепту MONEY як когнітивної основи формування образу грошей щодо образу сучасної успішної особистості. На основі текстів мотиваційного жанру «мистецтво успіху» (мовленнєвого феномена масово-культурного характеру, експліцитно спрямованого на навчання та спонукання адресата до досягнення успіху) виокремлено три домінуючі метафоричні моделі: ГРОШІ – ЦЕ РЕСУРС, ГРОШІ – ЦЕ ЛЮДИНА та ГРОШІ – ЦЕ ЦІННІСТЬ. Доведено, що ці моделі є детально структурованими та здійснено аналіз їх фреймово-слотових структур як засобів конструювання образу грошей. Окреслено прагматичний потенціал зазначених метафоричних моделей та їх зв'язок з інтенціями адресанта жанру. Обґрунтовано, що використання цих моделей у сучасному мотиваційному жанрі «мистецтво успіху» сприяє формуванню у свідомості потенційного адресата цілісного образу грошей як необхідної умови життя (Слоти Вода, Їжа), надійного захисту (Слот Будинок) та свободи (Слот Свобода). Через виділення Фрейму 3 Соціальний статус, зокрема Слоту Бос/Пан, та чисельну його перевагу з'ясовано, що соціальна роль грошей невпинно зростає. Вплив грошей метафоризується як безмежна влада і тотальний контроль, а нестача цього ресурсу проектується в досліджуваному жанрі як корінь усього зла.

Функціонування метафоричних моделей ГРОШІ – ЦЕ РЕСУРС, ГРОШІ – ЦЕ ЛЮДИНА та ГРОШІ – ЦЕ ЦІННІСТЬ у мотиваційних текстах дає змогу підсилити у свідомості адресата позитивний образ багатіїв та нав'язати йому потребу індивідуальної трансформації. На вербальному рівні показано, що без грошей сучасна людина варта не більше, ніж дорожній пил. З'ясовано, що загалом жанр «мистецтво успіху» постулює образ успішного індивіда як вільної (фінансово незалежної) особистості з новим способом мислення.

Ключові слова: мотиваційний жанр «мистецтво успіху», концептуальна метафора, метафорична модель, фрейм, слот, концептуальна ознака.

Постановка проблеми. У межах когнітивно-комунікативної епістемі сучасної лінгвістики [14, с. 148] метафоричне моделювання набуває особливого значення. Зазначена методика є важливою, зокрема, для дослідження мотиваційного жанру «мистецтво успіху» – мовленнєвого феномена масово-культурного характеру, експліцитно спрямованого на навчання та спонукання адресата до досягнення успіху. Аналізований жанр є повноцінним продуктом комунікативної діяльності, який формує уявлення цільової аудиторії про успіх у сучасних умовах.

Бажання досягти успіху є одним зі стратегічних мотивів поведінки сучасної людини. Будучи одним з аксіологічних чинників побудови сьогоденної картини світу, мотиваційний жанр активно конструює і тиражує образ успішного індивіда. Процес формування такого образу має когнітивну природу, оскільки він відтворює мисленнєві процеси сприйняття та структурування інформації.

Такий образ є певним фрагментом картини світу, який можна виявити через фреймово-слотову структуру концептуальної метафори. У досліджуваному жанрі концептуальна метафора реалізується через систему метафоричних моделей, які відображають нову трансформовану картину світу, де успішний індивід – це насамперед фінансово незалежна підприємлива людина з новим способом мислення.

Постановка завдання. З огляду на необхідність опису лінгвокогнітивного механізму формування такого образу актуальність цієї розвідки не викликає сумніву. Жанр «мистецтво успіху» не лише відображає аксіологічну складову частину матриці сучасного суспільства, а й активно генерує нові смисли. Образ успішного індивіда формується на основі образних складників жанрових концептів SUCCESS, MONEY та FAILURE (про жанрові концепти див. [3]). Мета ж статті полягає в аналізі структури і прагматики метафоричних

моделей, виокремлених на основі цільової поняттєвої бази ГРОШІ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Образ має чуттєвий характер і кодує концепт. Він утворений перцептивними концептуальними ознаками (далі – КО), які формуються у свідомості носіїв мови як результат відображення їх досвіду за допомогою органів відчуття [10, с. 106]. Проте образ може мати зв'язок і з більш абстрактними сферами [19; 18, р. 113]. Саме сполучуваність імені виводить на поверхню ці глибинні асоціативні контури [12, с. 320]. Як зазначає Л. Чернейко, метафоричне переосмислення абстрактної сутності уможлиблює її уподібнення до конкретного [12, с. 261]. Таке уподібнення називають концептуальною метафорою.

Автори теорії концептуальної метафори Дж. Лакофф та М. Джонсон постулюють її як процес розуміння однієї сутності в термінах іншої [23, р. 203] і стверджують, що метафоричною є сама понятійна система, в рамках якої ми думаємо і діємо [9, с. 25]. Отже, метафора – це засіб концептуалізації, що дає змогу збагнути певний фрагмент дійсності в термінах понятійних структур, що склалися на базі досвіду, отриманого з інших фрагментів [2, с. 136]. Саме вона дає змогу використовувати потенції структурування сфери-джерела при концептуалізації нової сфери, причому метафоричне структурування понятійних сфер є лише частковим [9, с. 33].

Згідно з теорією метафоричного моделювання, яка розвинулась на базі теорії концептуальної метафори, різні концептуальні метафори, об'єднані однією сферою-джерелом, утворюють метафоричну модель, яку трактуватимемо як існуючу або таку, що формується у свідомості носіїв мови, схему зв'язку між понятійними сферами, котру можна представити формулою $X - це Y$ [13]. Відповідно до цієї формули, система фреймів сфери-джерела слугує основою для моделювання ментальної системи сфери-цілі. При такому моделюванні в цільовій сфері зберігається не лише структура вихідної сфери, а й емотивний потенціал фреймів сфери-джерела [13]. Фрейм розглядаємо як впорядковану структуру даних для репрезентації стереотипної ситуації [24]. Його верхні рівні є фіксованими і «містять завжди актуальну для наведеної ситуації інформацію» [6, с. 289–290], в той час як його нижні рівні – слоти – порожні термінали, які заповнюються специфічною інформацією при актуалізації ситуації в дискурсі [6].

Виклад основного матеріалу. Аналіз вибірки дав змогу виділити в мотиваційному

жанрі «мистецтво успіху» три метафоричні моделі, основою для класифікації яких слугувала цільова понятійна сфера ГРОШІ (див. рис. 1): ГРОШІ – ЦЕ РЕСУРС, ГРОШІ – ЦЕ ЛЮДИНА та ГРОШІ – ЦЕ ЦІННІСТЬ. Ці моделі не охоплюють усього діапазону метафоричної експансії, однак дають притомне уявлення про образ грошей, який моделюється в текстах мотиваційного жанру.

Рис. 1. Метафоричне моделювання концепту **MONEY** в текстах мотиваційного жанру

Найчисельнішою виявилась метафорична модель ГРОШІ – ЦЕ РЕСУРС (462 одиниці). Подібно, як природні ресурси дають життєві сили, гроші у свідомості американців асоціюються з джерелом енергії, що є необхідною умовою усіх благ на землі. На другому місці – метафорична модель ГРОШІ – ЦЕ ЛЮДИНА (389 одиниць). Вона дає змогу збагнути наш досвід взаємодії з грошима як неживою сутністю в термінах людської діяльності, характеристик та мотивації. Чимала кількісна репрезентація (103 одиниці) характеризує й модель ГРОШІ – ЦЕ ЦІННІСТЬ. Виділення цієї метафори підтверджує важливість грошей у сучасному суспільстві та висновки науковців про капітал як «мірило цінності та моралі» [8, с. 222], «квінтесенцію ідеології нової еліти» [11] та «фактор, що детермінує культуру суспільства» [25].

Тепер детально розглянемо всі виділені моделі. Лідер за кількісними показниками – метафорична модель **ГРОШІ – ЦЕ РЕСУРС** доволі добре структурована, а поповнення слотів новою специфічною інформацією у процесі актуалізації ситуації в дискурсі дає змогу фрейму безмежно розростатись і, як наслідок, створювати «свіжий» образ через нові асоціації (див. рис. 2).

Аналіз сполучуваності лексеми-репрезентанта імені концепту виявив глибинні асоціативні контури образу живої природи та матеріальних ресурсів. Через сполучення дієслів *get/receive/gain/acquire, lend/borrow, accumulate/amass, lose, spend, use, save, need* та ін. із лексемами-репрезентантами концепту MONEY гроші проектується як ресурс. Ці дієслова стають вербальними «посередниками», що омовлюють проєктивні зв'язки між сферою-джерелом та сферою-цілі (допоміжним та основним суб'єктом метафори, в термінах Л. Чернейко [12, с. 326]), наприклад: *You have taught yourself how to acquire money, how to keep it and how to use it* [16, p. 22].

Як засвідчує рис. 2, найчастотнішим асоціатом грошей у свідомості американського реципієнта виступає образ живої природи, в якому помітне місце займає вода. Фрейм 1 *Природні ресурси* загалом реалізує ознаки безперервної зміни матеріального світу. Ключовим принципом виділення Слоту 1 *Вода* стала КО «текучість», виділена з опорою на візуальний канал перцепції [4]. Вербально ця ознака представлена лексемою прямої номінації *flow* та одиницями лексико-семантичного поля «вода» (*stream, pool, source, in circulation*). Як вода, що тече, є прототипом життя, так само і гроші є умовою придбання нових товарів чи послуг. Постійна циркуляція води асоціюється з новою енергією, новими життєвими силами: кожен наступний цикл породжує нове життя, наприклад: *The influence of this idea now benefits every civilized country in the world,*

pouring out a continuous stream of gold to all who touch it [17, p. 79]; *Boom times and recessionary times are statistical terms used by economists to describe the enormous flow of capital and growth in this wealthy nation of ours* [21, p. 30].

Структура сфери-донора *вода* яскраво проєктується внаслідок когнітивного відображення в концепті MONEY. Як найцінніший природний ресурс воду потрібно берегти, уникати бездумного її витрачання. Так само і гроші потрібно заощаджувати та навіть охороняти (*save, preserve, guard, protect*): *Gold in a man's purse must be guarded with firmness, else it be lost* [16, p. 44]; *If thou dost safely preserve thy treasure it will produce liberal earnings for thee and be a rich source of pleasure and profit during all thy days* [16, p. 115]. Рекурентність лексем *need, needed, necessary, must, important, importance, essential, value* свідчить про важливість цієї сутності: *In our world, money is a must* [20, p. 81];

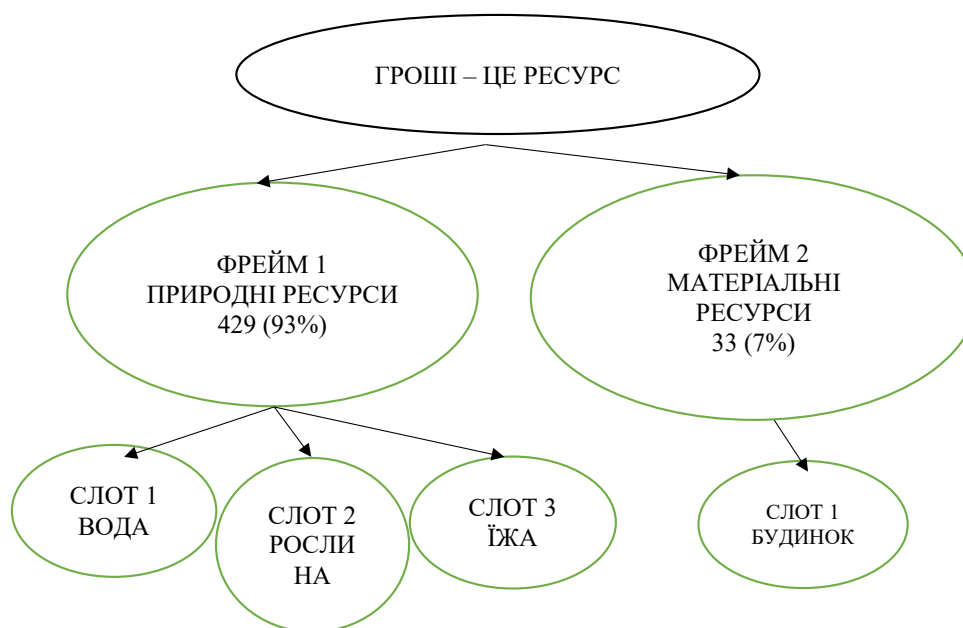

Рис. 2. Фреймово-слотова структура метафоричної моделі ГРОШІ – ЦЕ РЕСУРС

Let no one distort the value and importance of money with their negative views ... Money is important [21, p. 12].

Безвідповідальне марнування води може спричинити її втрату, що в результаті призведе до найбільшої катастрофи в житті людства. За аналогією, бездумне витрачання грошей (*spend foolishly, waste*) веде до їх втрати (*lose, lost*) і, як наслідок, стає трагедією для людини, а нестача цього ресурсу (*lack*) проектується в цьому жанрі як корінь усього зла: *With each dollar bill that enters your hand, you and only you have the power to determine your destiny. Spend it foolishly, you choose to be poor [22, p. 197]; I don't have the time, and I don't want to waste my money [22, p. 140]; It is not money that lies in the root of all evil; it is lack of money [26, p. 28].*

Експлікація образу живої природи також відображена у Слоті 2 *Рослина*. Вербальний рівень фіксує онтологічні відповідності через лексеми *seed, plant, reap, tree, root*, а також через КО «ріст» [4], виділену в межах кінестетичного каналу сприйняття та омовлену лексемами *grow, increase*:

Wealth, like a tree, grows from a tiny seed. The first copper you save is the seed from which your tree of wealth shall grow. The sooner you plant that seed the sooner shall the tree grow. And the more faithfully you nourish and water that tree with consistent savings, the sooner may you bask in contentment beneath its shade [16, p. 19]; The assets are large enough to grow by themselves. It's like planting a tree. You water it for years and then one day it doesn't need you anymore. It's roots have gone down deep enough. Then, the tree provides shade for your enjoyment [22, p. 55].

Присутність КО «їстівне», виділеної з опорою на смакове сприйняття, стала основою формування Слоту 3 *Їжа*. Як ресурс їжа є необхідною умовою життя. Так само і гроші є необхідною умовою придбання нових товарів та послуг. Словосполучення *taste of money, appetite for money, eat savings*, утворені внаслідок когнітивного відображення, стають вербальними фіксаторами нового образу грошей, що викристалізується в межах мотиваційного жанру: *“Once government got a taste of money, the appetite grew”, said rich dad [22, p. 96]; The problem was that the government's appetite for money was so great that taxes soon needed to be levied on the middle class, and from there it kept “trickling down” [22, p. 97].*

Фрейм 2 *Матеріальні ресурси* надає інформацію про гроші у звичному образі – як щось матеріальне, що можна побачити (*see*), чим можна володіти (*have/have in possession/possess*), чого можна торкнутися (*touch*), воно має розмір (*big, small*) тому його можна виміряти (*measure*) і т.д. Продемонструємо це прикладами: *I believe that I will have this money in my possession. My faith is so strong that I can now see this money before my eyes. I can touch it with my hands [17, p. 60]; MY EARNINGS were so small during that first year, I took a part time job coaching the Swarthmore College baseball team [15, p. 21].*

Дані лінгвістичного аналізу уможливили фіксацію Слоту *Будинок* у межах Фрейму 2. Тут досить чітко вимальовується образ будинку з міцним фундаментом та надійними стінами. Словосполучення *build up a fortune, the building of a fortune, build a base of assets, walls of insurance, savings accounts and investments* слугують підставою виділення зазначеного слоту:

For adults, keep your expenses low, reduce your liabilities and diligently build a base of solid assets [22, p. 89]; In this day, behind the impregnable walls of insurance, savings accounts and dependable investments, we can guard ourselves against the unexpected tragedies that may enter any door and seat themselves before any fireside. We cannot afford to be without adequate protection [16, p. 124].

У другому прикладі гроші уподібнюються до будинку, за міцними стінами якого людина може надійно сховатися в момент неочікуваного природного лиха. Тут чітко простежується позиція адресанта жанру: гроші – це надійний захист у житті, тому адресат не може дозволити собі бути без них.

Метафорична модель **ГРОШІ – ЦЕ ЛЮДИНА** також широко представлена в мотиваційних текстах. В її основі – антропоморфна метафора [13; 5; 7]. Антропоморфізм грошей у тому, що вони наділяються людськими властивостями, які експлікуються через суб'єктну позицію номену гроші та його синонімів. Отже, гроші, як людина, можуть бути ліниві чи працьовиті, можуть говорити, ходити чи стрибати, керувати життям інших. Структуру цієї моделі унаочнює рис. 3.

Фрейм 1 *Якості людини* надає інформацію про гроші в термінах характеру людини, її фізич-

них характеристиках і навіть її зовнішності. Слот 1 *Риси характеру* формує дещо суперечливий образ. З одного боку, це сором'язлива, боязка, лінива людина. На мовному рівні тут превалюють лексеми *shy, timid, idle*. З іншого боку, гроші постають як мудра (*wise*), старанна (*willing, dutiful*), стримана (*reserved*) людина, на яку завжди можна покластись (*dependable*), яка вміє ефективно планувати свою роботу (*organized*): *Poverty needs no plan. It needs no one to aid it, because it is bold and ruthless. Riches are shy and timid. They have to be "attracted"* [17, p. 153]; *I like not idle gold* [16, p. 113]; *It's true that you can earn \$5,000 a month or more from wise investments of your capital* [20, p. 29].

Слот 2 *Фізичні характеристики* представлений лексемами *quick, fast, dangerous*, наприклад: *Quick riches are more dangerous than poverty* [17, p. 110]; *Although fast money has happened for a few individuals, they are rare exceptions, not the rule* [20, p. 27].

Слот 3 *Зовнішній вигляд* формує образ симпатичної, фізично сильної людини. Основу цього слоту формує КО «фізична привабливість», що була виокремлена в межах візуального модусу сприйняття [4]: *Our friend the buyer, likewise would have enjoyed good luck had he completed the pur-*

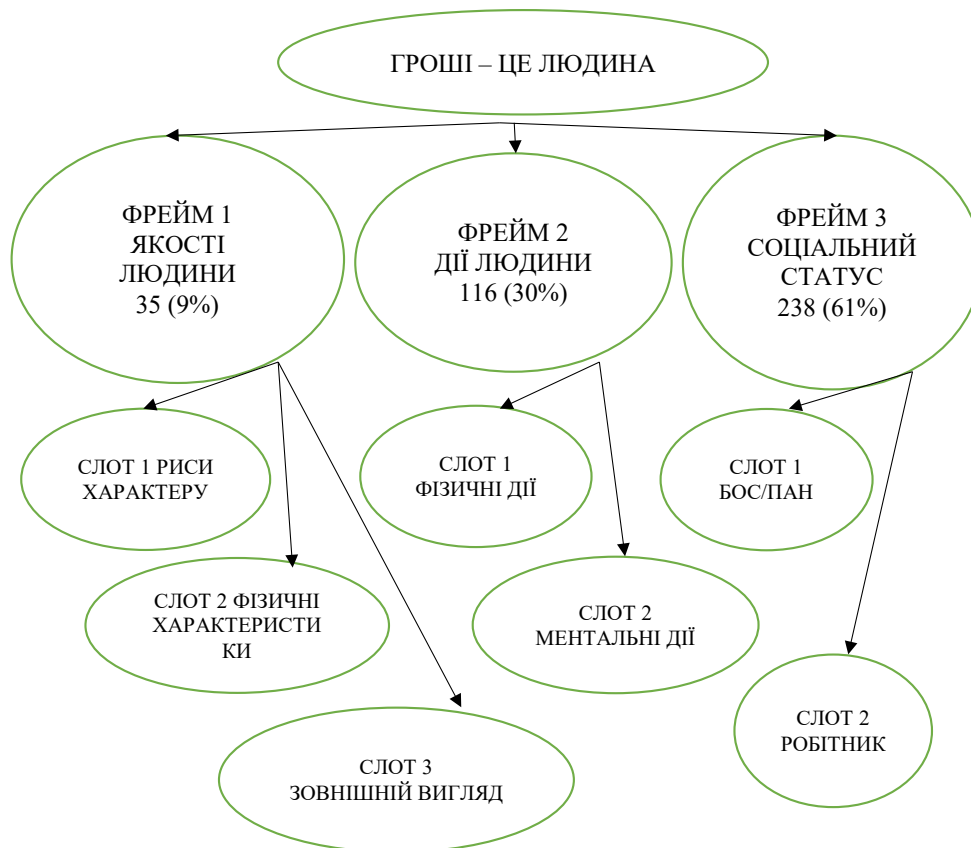

Рис. 3. Фреймово-слотова структура метафоричної моделі ГРОШІ – ЦЕ ЛЮДИНА

chase of the flock and sold at such a handsome profit [16, p. 76].

Нешаблонна сполучуваність вербалізаторів концепту MONEY із предикатами дала підстави для виділення Фрейму 2 *Дії людини*. В процесі дослідження було виявлено, що дієслівними актантами предикатів є здебільшого дієслова руху, дії, чуттєвого сприйняття та говоріння. Проаналізувавши та згрупувавши ці дієслова, ми змогли виокремити у структурі цього фрейму два слоти. Слот 1 *Фізичні дії* сформували предикати руху та дії. База цього слоту – КО «рух» та «дія», виділених у площині кінестетичного сприйняття [4]. Таким чином, як і людина, гроші можуть ходити (*go, come*), рухатись (*move*), слідувати за кимось/чимось (*follow*), стрибати (*jump*), купувати щось (*buy*), приносити щось (*bring*), робити щось (*make*), чекати на когось (*wait*), ховатися (*hide*), тікати (*flee*), змінювати щось (*change*), виплачувати щось (*pay off*) і навіть заспокоювати (*soothe, calm*): *Do what you love; the money will follow* [21, p. 37]; *That old fear haunts them and they go back to work hoping again that money will calm their fears, and again it doesn't* [22, p. 42].

Підставовим принципом виділення Слоту 2 *Ментальні дії* слугувала КО «звук», фіксацію якої зумовило поєднання лексичних одиниць, що «оновлюють» концепт MONEY, з предикатами говоріння та перцепції. Таким чином, у мотиваційному жанрі формується образ грошей, які можуть говорити (*talk, speak*) та чути (*hear*): *Money talks!* [17, p. 196]; *Nothing speaks louder than a signed cheque* [21, p. 26].

Як видно з рис. 3, найбільшу кількісну експлікацію одержав Фрейм 3 *Соціальний статус* (61%). Цей образ засвідчує зростання соціальної ролі грошей. Ставлення людей до них концептуалізуються через метафори Слоту 1 *Бос/Пан*. Американці наполегливо працюють (*work for money*) на свого боса, який може вирішувати їхні проблеми (*solve problems*): *But that's all they do, waiting for a raise thinking that more money will solve the problem.... The poor and the middle class work for money* [22, p. 35].

Надмірна залежність американців від грошей вербалізується в словосполученнях *slave to money, vassal to thy fortune*. Мовний рівень викристалізовує образ господаря світу, який може карати (*punish*) чи винагороджувати (*reward*): *Most people become a slave to money... and then get angry at their boss* [22, p. 37]; *Ten years ago when I stood at the gates of manhood, thou bade me go forth and become a man among men, instead of remaining a vassal to thy fortune* [16, p. 83–84].

Вплив грошей на сучасне американське суспільство метафоризується як безмежна влада і тотальний контроль всесильного пана. Влада грошей настільки велика, що ця сутність керує життям людей (*runs lives*), контролює їхні емоції і душі (*in control of their emotions, their souls*). Рекурентність лексеми *powerful* та сполучення *the power of money* виправдовує вираз «гроші=всемогутній бос». Наведений нижче фрагмент чітко підтверджує такий висновок: *Money is running their lives, and they refuse to tell the truth about that. Money is in control of their emotions and hence their souls* [22, p. 42–43].

Розглянемо ще один уривок: *Of all the ages of the world, of which we know anything, the age in which we live seems to be one that is outstanding because of man's money-madness. A man is considered less than the dust of the earth, unless he can display a fat bank account; but if he has money – NEVER MIND HOW HE ACQUIRED IT – he is a “king” or a “big shot”; he is above the law, he rules in politics, he dominates in business, and the whole world about him bows in respect when he passes* [17, p. 194].

Цей приклад яскраво демонструє одержимість сучасної людини грошима (*money-madness*). Будучи господарем цього світу, гроші дають людині безмежну владу, роблять її королем (*king, big shot*), перед яким весь світ схиляє голови в повазі (*bows in respect*). Без грошей сучасна людина варта не більше, ніж дорожний пил (*less than the dust of the earth*). Таке трактування грошей перетворює цю сутність на певне божество: *The chief, of course, was Morgan, steadfast in his belief in the Divine Right of Money* [17, p. 54]. Наведений фрагмент дає змогу вербально зафіксувати непохитну віру американців у божественну природу грошей.

Суттєву кількісну репрезентацію (83) одержує Слот 2 *Робітник*. Метафоричний образ грошей стає багатоаспектним, оскільки використовуються все нові й нові елементи структурування вихідної понятійної сфери: тепер уже старанного (*willing*), наполегливого (*working hard, diligent*) та слухняного (*dutiful*) робітника. Лексеми *worker, work, labor, employee* слугують вербальними засобами створення мовного портрету грошей, що профілюється в текстах досліджуваного жанру через Слот *Робітник*: *My money was working hard to make more money. Each dollar in my asset column was a great employee, working hard to make more employees and buy the boss a new Porsche with before-tax dollars* [22, p. 102]; *But to him who abide by the five laws gold comes and works as his dutiful slave* [16, p. 90].

Наша вибірка налічує також 103 випадки вживання метафоричної моделі ГРОШІ – ЦЕ ЦІННІСТЬ. Цінності, як справедливо зауважує А. Белова, завжди представляють концептуалізацію бажаного і перебувають під постійним впливом ситуативних факторів [1, с. 43]. Одним із таких ситуативних факторів виступає досліджуваний жанр «мистецтво успіху». Він не лише фіксує образ грошей як цінності, а й слугує активним генератором таких асоціацій.

Аналіз фреймово-слотової структури метафоричної моделі ГРОШІ – ЦЕ ЦІННІСТЬ, яку унаочнює рис. 4, дасть змогу об'ємніше представити образ грошей, сформований у свідомості американців.

Категорія свободи як базової цінності та фундаментального людського права декларується американцями на усіх рівнях: свобода слова, преси, вибору, релігійна, сексуальна, політична тощо. У досліджуваному жанрі ідея свободи репрезентується насамперед як фінансова незалежність (*financial freedom/ financial independence*): *A feeling of freedom is essential to the achievement of any other important goal, and you cannot be free until and unless you have enough money so that you are no longer preoccupied with it. One of your main aims in life must be to provide for your own financial independence, without self-delusion, procrastination or trusting to luck* [26, р. 28].

Як свідчить наведений уривок, свобода є необхідною для досягнення будь-чого в житті. Бути вільним означає мати достатньо грошей, а фінансовий вектор свободи має бути не лише найбільшою метою потенційного адресата, а і його відповідальністю. Таким чином, фінансова неза-

лежність – це та найбільша цінність, яка має бути і, по суті, є пріоритетною в житті більшості американців. Вербально це фіксується через лексеми *freedom/independence, free/independent* здебільшого в поєднанні з лексичними одиницями *financial/financially*: *If you ask most people if they would like to be rich or financially free, they would say “yes”* [22, р.166].

Люди постійно шукають свободу та бажують її. Аналогічно, бажаними є гроші. КО «бажаність» теж стає підставовим принципом виділення слоту *Свобода*. Вербальними індикаторами цієї ознаки є одиниці лексико-семантичного поля «бажання» (*desire, desire for, wish for, want*), а також лексеми, семантична структура яких містить семи «шукати» (*seek, look for*) та «притягувати» (*attract, attraction*), наприклад: *The person who desires riches in the same spirit that Samuel Adams desired freedom for the Colonies is sure to accumulate wealth* [17, р. 134]; *The method of attracting money described here, doesn't depend upon the law of averages* [17, р. 58].

Висновки і пропозиції. Підсумовуючи, зазначимо, що метафоричні моделі ГРОШІ – ЦЕ РЕСУРС, ГРОШІ – ЦЕ ЛЮДИНА та ГРОШІ – ЦЕ ЦІННІСТЬ є добре структурованими і мають чітке комунікативно-прагматичне спрямування. Використання зазначених моделей у сучасному мотиваційному жанрі «мистецтво успіху» сприяє формуванню у свідомості цільової аудиторії цілісного образу грошей як необхідної умови життя, надійного захисту та свободи, а нестача цього ресурсу проектується як корінь усього зла. Виділення Слоту *Бос/Пан* свідчить про зростання соціальної ролі грошей, вплив яких метафоризується як безмежна влада. Це дає змогу поси-

лити у свідомості адресата позитивний образ багатіїв та нав'язати йому потребу індивідуальної трансформації. Загалом досліджуваний жанр постулює образ успішного індивіда як вільної (фінансово незалежної) особистості з новим способом мислення.

Подальші наукові пошуки можна було б спрямувати на опис метафоричних моделей на базі інших поняттєвих сфер (наприклад, успіху та невдачі).

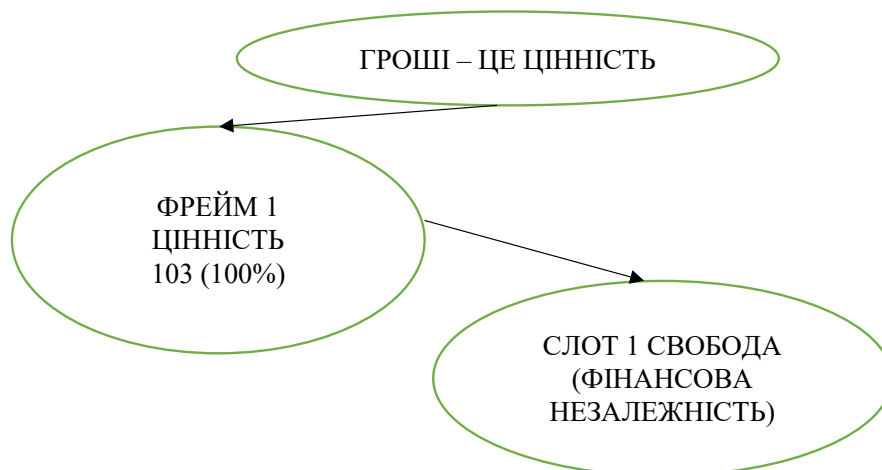

Рис. 4. Фреймово-слотова структура метафоричної моделі ГРОШІ – ЦЕ ЦІННІСТЬ

Список літератури:

1. Белова А. Д. Лингвистические аспекты аргументации. Київ : Информационно издательское агентство "Астрея", 1997. 130 с.
2. Вострова С. В. Лінгвокогнітивні та комунікативно-прагматичні особливості сучасного англомовного медичного дискурсу (на матеріалі медичних текстів з проблематики ВІЛ/СНІДу) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 «Германські мови». Київ, 2003. 16 с.
3. Годісь Ю. Я. Комунікативно-когнітивні засади мотиваційного жанру «мистецтво успіху» (на матеріалі англомовних текстів) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 «Германські мови». Львів, 2019. 20 с.
4. Годісь Ю. Я. Концепт MONEY в мотиваційному жанрі «мистецтво успіху». *Іноземна філологія*. 2019. Випуск 132. С. 57–68. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/fpl.2019.132.2922>
5. Дацишин Х. П. Метафора в українському політичному дискурсі (за матеріалами сучасної періодики) : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.08. Львів, 2004. 208 с.
6. Дейк Т. А. ван. Язык. Познание. Коммуникация: пер. с англ. / под ред. В. И. Герасимова; вступ. ст. Ю. Н. Караулова и В. В. Петрова. Москва : Прогресс, 1989. 312 с.
7. Іванців О. В. Когнітивно-дискурсивні основи формування корпоративного іміджу : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 «Германські мови». Львів, 2016. 225 с.
8. Коваленко О. Ю. Концепт ДЕНЬГИ в англоязычном дискурсе СМИ: предконцептуальная основа. *Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна*. Іноземна філологія. 2015. Вип. 81. С. 218–224.
9. Лакофф Дж., Джонсон М. Метафоры, которыми мы живем: Пер. с англ. / Под ред. и с предисл. А. Н. Баранова. Москва : Едиториал УРСС, 2004. 256 с.
10. Попова З. Д., Стернин И. А. Когнитивная лингвистика. Москва : АСТ: Восток-Запад, 2010. 314 с.
11. Потоцкая Ю.И. Социокультурные аспекты Философии денег Г. Зиммеля. *Актуальные вопросы развития современного общества* : сборник ст. 4-ой Междунар. научно-практ. конференции в 4 томах. Т. 3. 2014. С. 326–328.
12. Чернейко Л. О. Лингвофилософский анализ абстрактного имени. Москва, 1997. 335 с.
13. Чудинов А. П. Россия в метафорическом зеркале: когнитивное исследование политической метафоры (1991–2000) : монография. Екатеринбург : Изд-во Урал. гос. пед. ун-та, 2001. 238 с.
14. Шевченко І. С. Дискурс і когнітивно-комунікативна парадигма лінгвістики. *Мова. Людини. Світ. До 70-річчя проф. М. Кочергана* : збірник наук. статей. Київ : Вид. центр КНЛУ, 2006. С. 148–156.
15. Bettger F. How I raised Myself from Failure to Success in Selling. New York : Prentice Hall Press, 1986. 192 p.
16. Clason G.C. The Richest Man In Babylon. A Signet Book: New American Library, a division of Penguin Group (USA) Inc., 1988. 194 p.
17. Hill N. Think and Grow Rich. Success Co. Books, 2011. 218 p.
18. Johnson M. Image-Schematic Basis of Meaning. *Semiotic Inquiry*. 1989. P. 109–118. URL: https://scholarsbank.uoregon.edu/Johnson_ImageSchematic.001-01.pdf; sequence=4
19. Johnson M. The Body in the Mind: The Bodily Basis of Meaning, Imagination and Reason. Chicago : Chicago University Press, 1987. 272 p.
20. Kalench J. The Greatest Opportunity in the History of the World. MIM Publications, 1994. 103 p.
21. Kehoe J. Money Success & You. Zoetic Inc., 1991. 142 p.
22. Kiyosaki R. Rich Dad Poor Dad. Warner Books Inc., 2000. 208 p.
23. Lakoff G. The contemporary theory of metaphor. *Metaphor and Thought*. Cambridge, 1993. P. 202–252.
24. Minsky M. A Framework for Representing Knowledge. URL: courses.media.mit.edu/2004spring/mas966/Minsky%201974%20Framework%20for%20knowledge.pdf
25. Simmel G. The Philosophy of Money / Ed. by D. Frisby. Routledge, London and New York, 2004. 616 p. URL: http://www.eddiejackson.net/web_documents/Philosophy%20of%20Money.pdf
26. Tracy B. Maximum Achievement. Simon & Schuster, Inc., 1993. 344 p.

**Godis Yu. Ya. METAPHORIC MODELLING OF THE CONCEPT MONEY
IN THE MOTIVATIONAL SUCCESS GENRE**

The article focuses on the peculiarities of metaphoric modelling of the genre concept MONEY as a cognitive basis of the formation of money image in relation to a modern successful personality image. The research is based on the text analysis of the motivational success genre. The genre under investigation is a speech genre and a phenomenon of mass culture, designed for the mass reader and explicitly aimed at encouraging the reader to succeed. Three dominant metaphoric models, namely MONEY IS A RESOURCE, MONEY IS A HUMAN BEING and MONEY IS A VALUE have been singled out. These models have been proven to be structured in detail. The frame-slot structures of the models in question have been analyzed. The pragmatic

potential of the abovementioned metaphoric models and their relevance to the addressee's intentions have been outlined. It has been substantiated that the use of these models in self-help books contributes to the formation of a holistic image of money as a necessary condition of life (Slots Water, Food), reliable protection (Slot House) and freedom (Slot Freedom) in the potential recipient's mind. Singling out Frame 3 Social status, in particular the Slot Boss, and its quantitative indicator have made it clear that the social role of money is constantly growing. The impact of money is metaphorized as boundless power and total control, and the lack of this resource is interpreted as the root of all evil in the investigated genre.

Metaphoric models MONEY IS A RESOURCE, MONEY IS A HUMAN BEING and MONEY IS A VALUE in motivational texts allow reinforcing the positive image of the rich in the recipient's mind and impose the need for individual transformation. It has been shown at the verbal level that, without money, a man is considered less than the dust of the earth. Also it has been found out that in general the image of a successful individual in self-help books is interpreted as a free (financially independent) person with a new way of thinking.

Key words: *motivational success genre, conceptual metaphor, metaphoric model, frame, slot, conceptual feature.*

УДК 811.111'24.32
DOI <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.1-2/08>

Голіней Т. С.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Бялик В. Д.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

СЛОВОТВОРЧІ ЕЛЕМЕНТИ ЕКОЛОГІЧНИХ НЕОЛОГІЗМІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Статтю присвячено дослідженню значення, сфер і джерел походження словотворчих елементів англomовних екологічних неологізмів. Неологізми, чи інноваційні мовні одиниці, є засобами номінації нових понять. Ці одиниці також по-новому позначають ті поняття чи фрагменти позамовної дійсності, що вже існують. Еконеологізми є новими одиницями, що виникли у підмові сфери екології. Термін «підмова» використовується для позначення мови тієї чи іншої професійної сфери знання та діяльності людства. Нині сфера екології вважається однією із постачальниць не тільки нових лексичних і фразеологічних одиниць, але й словотворчих елементів в англійську мову. Це свідчить не тільки про постійний розвиток її словникового складу, але й про взаємодію різних підсистем мови загалом.

У статті аналізуються афіксальні елементи, що є засобами творення англomовних неологізмів сфери екології. Афіксальний спосіб словотворення є одним із найбільш продуктивних в англійській мові. Нові словотворчі афікси з'являються не тільки в підмові сфери екології, але й у загальноживаній англійській мові, стаючи засобами творення її інноваційних одиниць різних фахових підмов і сфер. Засобами творення англomовних інноваційних одиниць сфери екології є афікси, що виникли в сферах комп'ютерних технологій, біотехнологій, сільського господарства, інших галузей науки та техніки. Виконання ролі словотворчих елементів різнорівневими мовними одиницями та елементами є результатом їх функціональної переорієнтації, що є особливим дериваційним процесом, не пов'язаним зі зміною їх форми.

Афіксоїдні елементи, які є засобами творення англomовних еконеологізмів, а також інноваційні одиниць інших професійних сфер походять не тільки з англійської, але й з грецької мови. Афікси грецького походження є префіксальними словотворчими елементами англomовних інноваційних одиниць сфери екології, що з'явилися в англійській мові внаслідок скорочення давньогрецьких кореневих морфем. Окремі афікси, що беруть участь у творенні англomовних еконеологізмів та з'явилися саме у підмові сфери екології, є синонімічними.

Ключові слова: англійська мова, афікс, дериваційний процес, еконеологізм, словотворення, підмова, сфера екології.

Постановка проблеми. Сфера екології є однією із постачальниць не тільки нових лексичних і фразеологічних одиниць, але й словотворчих елементів в англійську мову. На думку українського неолога Ю. А. Зацного, «виникнення нових елементів, які виконують функцію словотворчих, пов'язане з процесами переходу повнозначних слів у словотворчі морфемі, існуванням значної кількості елементів, які виконують, фактично, функцію словотворчих, проте, за своїми рисами та характеристиками займають проміжне положення між лексемами та афіксами» [2, с. 17]. Хоча інноваційні лексичні і фразеологічні одиниці англійської мови сфери екології вивчалися науковцями [1; 4], її інноваційні словотворчі еле-

менти ще не стали предметом окремого системного дослідження.

Постановка завдання. Саме цей факт і зумовлює актуальність статті, а її мета полягає в аналізі інноваційних словотворчих елементів, за допомогою яких утворюється нова лексика англійської мови сфери екології. Завданнями статті є визначення понять «неологізм», «інноваційна одиниця», «еконеологізм», «підмова», встановлення словотворчих елементів англomовних інноваційних одиниць вказаної сфери, з'ясування значення та сфер і джерел походження цих елементів.

Виклад основного матеріалу. Неологізмом (від давньогрец. *νέος* – новий, *λόγος* – мовлення, слово) вважають «мовну одиницю, що

утворена для визначення нового поняття» [4, с. 8]. Подібні одиниці не тільки фіксують нові поняття, явища та об'єкти реальності, але й по-новому називають ті, що вже існують [2, с. 18]. Синонімічним поняттю «неологізм» є поняття «інноваційна одиниця». Еконеологізми є інноваційними одиницями, що з'явилися у сфері екології та її професійній підмові.

Найбільш оптимальним, на нашу думку, є розуміння «підмови», запропоноване В. М. Лейчиком: «складний об'єкт сучасного багатогранного комунікативного процесу у будь-якій професійній сфері знань і діяльності людини, який включає інтелектуальне пізнання світу та позначення результатів цього пізнання всією сукупністю власних і залучених мовних/мовленнєвих засобів відповідної національної мови» [7, с. 154].

Доведено, що одним із найбільш продуктивних способів творення англійських інноваційних лексичних одиниць загалом і нової екологічної лексики зокрема є афіксація [1, с. 150; 2, с. 21–22; 4, с. 19–21; 5, с. 32].

Завдяки афіксальному словотворенню, що належить до морфологічних способів словотворення [5, с. 38], нові одиниці утворюються шляхом приєднання словотворчих суфіксів і префіксів до основи вихідного слова. Згідно з дослідженнями Ю. А. Зацного, близько 30% англійських інновацій XXI ст. з'явилися саме завдяки афіксальному словотворенню [2, с. 21]. До його елементів науковець зараховує також ті «дериваційні форманти, що функціонували спочатку в мові як повнозначні слова чи їх частини» [2, с. 23]. Розглядаючи виконання тими чи іншими лексемами ролі словотворчих елементів, А. Е. Левицький називає цей процес терміном «функціональна переорієнтація різнорівневих мовних одиниць» [6, с. 82–86].

Одним із таких високопродуктивних дериваційних формантів є елемент *friendly*, що з'явився та поширився в англійській мові 90-х рр. XX ст. завдяки неологізму 80-х рр. *user-friendly*, тобто «зручний для користування, сконструйований в розрахунок на людину, незнайому з комп'ютерною технікою». Ця інноваційна одиниця поширилася в англійській мові завдяки рекламі, перетворившись згодом на дериваційний формант.

У підмові екології елемент *friendly* зі значенням «такий, що ставиться приязно до навколишнього середовища, не завдає шкоди природі; безпечний для природи» використовується для утворення таких інновацій, як *eco-friendly*, *environment(ally)-friendly*, *nature-friendly*, *planet-*

friendly. Популярність неологізмів з елементом *-friendly* сприяла тому, що за його зразком виник антонімічний елемент *-unfriendly*, наприклад: *environment-unfriendly*, *ozone-unfriendly*. Зарахування елементів *-friendly/-unfriendly* до розряду словотворчих базується, насамперед, на його високій продуктивності, на чому наголошує український лексиколог П. М. Карашук: «Чим більше слів із певним елементом зустрічається в мові, тим більше підстав вважати його афіксом, а не компонентом складного слова» [5, с. 32].

В англійській мові слово *abuse* використовувалося, насамперед, із значенням «зловживання». З 90-х р. XX ст. воно стає словотворчим елементом складних лексичних одиниць, які містять компонент зі значенням «об'єкт зловживання», наприклад: *alcohol-abuse*, *drug-abuse*, *child-abuse*. Вказаний словотворчий формант проникає також у підмову екології, де за його допомогою утворюється ціла низка складних неологізмів, перший компонент яких позначає живий або неживий об'єкт, якому завдається шкода, або який сам її завдає, наприклад: *vehicle-abuse*, *car-abuse*, *aerosol-abuse*, *chemical-abuse*, *mercury-abuse*, *environment-abuse*. Е. Г. Балюта вважає, що означений формант має високий потенціал утворення нових слів через те, що «розвиток науки призводить до появи нових речовин і засобів негативного впливу людської діяльності на навколишнє середовище» [1, с. 149].

Продуктивним словотворчим елементом у підмові екології стає також *-free*, який використовується в ній зі значенням «такий, що не містить у собі речовину, компонент, чинник». Зазначимо, що спочатку вказаний формант мав значення «звільнений (від сплати, податку)», наприклад: *tax-free*, *toll-free*. Пізніше вказаний елемент отримав алегоричне, переносне, фігуральне значення, зокрема: *carefree*, *troublefree*.

Подальше поширення вказаного форманта пов'язують із мовою реклами: автори рекламних текстів віддавали йому перевагу над суфіксами з негативним значенням, наприклад, над суфіксом *-less*, у зв'язку з тим, що «мова реклами має бути хвалебною і позитивною» [8, с. 39]. Пізніше в англійській мові з'являються такі складні новоутворення, як *additive-free*, *smoke-free*, *lead-free*, *pollution-free*, *cyanide-free*, *CFC-free*.

Наприкінці XX – початку XXI ст. поширеним дериваційним засобом у підмові сфері екології стає формант *-watch*. Найчастіше він використовувався в назвах аналітичних телевізійних та радіоекологічних програм (наприклад, *Africawatch*,

reefwatch) зі значенням «спостереження, аналіз, огляд». Моделями для таких утворень стали екологічні інновації *doomwatch* – «дослідження планети з метою відвертання екологічних катастроф», *birdwatching* – «дослідження життя птахів з екологічною метою». Елемент *-watcher* отримує значення «аналітик, оглядач, що спеціалізується в певній галузі» (*doomwatcher*). Елемент *-watch* став засобом утворення інноваційних одиниць на позначення інших телевізійних і радіопередач, зокрема *Newswatch*, *Worldwatch*.

Інші компоненти, які перейшли у розряд словотворчих елементів, є менш продуктивними у підмові сфери екології порівняно з вищезазначеними. Проте їх значення для її розвитку та розвитку самої англійської мови загалом не можна недооцінювати. Так, наприклад, за допомогою елемента *-speak* утворився екологізм *eco-speak*, що використовується для позначення спеціальної мови фахівців або прихильників екологічного руху.

Синонімічний екологізм *ecobabble* було утворено на основі слова *psychobabble* зі значенням «мова з великою кількістю психологічних термінів і понять», яке виникло в американському варіанті англійської мови через моду на різні форми та методи психоаналізу, психотерапії.

В англійській мові визначається продуктивністю у творенні інноваційних одиниць дериваційний елемент *e-* (ініціальне скорочення від слова *electronic*), пов'язаний із комп'ютерною та телекомунікаційною технікою [8, с. 49]. Вперше його було вжито в слові *e-mail*. Продуктивним він є й у творенні інноваційних одиниць підмови екології наприклад: *e-waste* – «комп'ютерні відходи, складові елементи комп'ютеру, що містять кольорові метали», *e-smog* – «високочастотні поля, що створюються у містах через скупчення різних побутових електроприладів».

За походженням нові афіксоїдні елементи англійської мови, особливо префіксальні, є кореневими морфемами грецького походження. Повністю закріпленим своїм функціонуванням і значенням за сферою екології є формант *eco-*, що утворився від давньогрецького *οἶκος* – «житло, дім, середовище». Він вважається одним із продуктивних словотворчих елементів в англійській мові загалом. Так, на початку ХХІ ст. в англійській мові нараховували більше ніж 300 інноваційних одиниць, утворених за його участю [8, с. 150], наприклад: *eco-socialism*, *eco-imperialism*, *eco-feminism*, *ecoglasnost*, *eco-mania*, *eco-scam*, *eco-terrorism*.

Досить продуктивними засобами творення інноваційних одиниць в англійській мові є ще

кілька елементів, які лише частково закріплені за сферою екології. Так, одним із найпродуктивніших серед них є префіксоїд *bio-*, що почав широко використовуватися в англійській мові в складі інноваційних одиниць, які виникли наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. Формант *bio-* походить від давньогрецького *βίος* – «життя».

Зазначимо, що префіксоїд *bio-* в одиницях підмови сфери екології використовується з двома різними значеннями. Наприкінці ХХ ст. в таких одиницях, як *biohome* (*biohouse*), *biomaterial*, *biopharming*, *biofuel*, *biodiesel*, *biocement*, *biode detergent*, *bioyoghurt*, *biodegradable*, цей елемент набув значення «натуральний, біологічно та екологічно чистий, без шкідливих додатків». Формант *bio-* стає також засобом творення англомовних інноваційних одиниць підмови галузі біотехнологій, наприклад: *biotechnology*, *bioengineering*, *bioindustry*, *biotech*, *biopharming*, *biomanufacturing*, *bioengineering*, *gene-transferring*.

Одним із засобів творення англомовних інноваційних одиниць не тільки підмови сфери екології, але й підмов інших сфер стає також формант *enviro-*, який є синонімічним елементу *eco-*. Вказаний формант входить до складу таких одиниць, як *envirobusiness*, *envirogear*, *envirocorporation*, *envirotech*, *enviropig* тощо.

Зазначимо, що словотворчі елементи *eco-*, *enviro-*, *bio-* у певних контекстах вступають у парадигматичні відносини синонімії у своєму суто «екологічному» значенні на морфологічному рівні, утворюючи «словотворчий синонімічний ланцюжок» [8, с. 150]. Проте кожен з елементів цього ланцюжка поряд із загальною, інтегративною семою має диференціюючі семи.

Афіксоїд «класичного» походження *agro-*, який слугує для утворення нових слів, пов'язаних із сільським господарством, бере участь у таких екологічних інноваціях, як *agro-biotech* «агробіотехнологія», *agroecologist* «фахівець галузі дослідження екологічного стану ґрунтів». За допомогою лексеми грецького походження *auto* в англійській мові утворилася інноваційна одиниця, що слугує засобом позначення проблеми забруднення автотранспортом, – *autopollution*.

Висновки і пропозиції. Таким чином, розвиток сфери екології та виникнення в ній нових понять призводить до появи не тільки нових англомовних одиниць на їх позначення, але й інноваційних словотворчих елементів. Такі елементи є засобами афіксального словотворення, що вважається одним із найбільш продуктивних у сучасній англійській мові. Інноваційні словотворчі елементи з'являються

не тільки в підмові сфери екології, але й у загально-вживаній англійській мові та її інших фахових підмовах, зокрема підмовах сфери комп'ютерних технологій і біотехнологій, сільського господарства, різних галузей науки та техніки, стаючи засобами афіксального творення еконеологізмів. Афіксоїдні елементи, які є засобами творення англомовних інноваційних еконеологізмів, а також неологізмів інших професійних сфер, походять не тільки

з англійської, але й з грецької мови. Окремі афікси, що беруть участь у творенні англомовних еконеологізмів та з'явилися саме у підмові сфери екології, є синонімічними. Перспективи подальших досліджень вбачаємо в детальному аналізі соціофункціональних характеристик інноваційних словотворчих афіксів англійської мови сфери екології як засобів творення неологічної лексики її інших фахових підмов.

Список літератури:

1. Балюта Е. Г. Неологізми англійської мови сфери екології. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2006. № 27. С. 148–152.
2. Зацний Ю. А. Сучасний англомовний світ і збагачення словникового складу. Львів : ПАІС, 2007. 228 с.
3. Зацний Ю. А., Янков А. В. Інновації у словниковому складі англійської мови початку ХХІ століття: Англо-український словник. Вінниця : Нова Книга, 2008. 360 с.
4. Зацний Ю. А., Пахомова Т. О. Мова і суспільство: збагачення словникового складу сучасної англійської мови. Запоріжжя : Запорізький державний університет, 2001. 243 с.
5. Карашук П. М. Словообразование английского языка. Москва : Высшая школа, 1977. 303 с.
6. Левицкий А. Э. Основные модели функциональной переориентации разноуровневых единиц современного английского языка. *Вісник Харківського національного університету імені В. М. Каразіна*. 1999. № 406. С. 82–88.
7. Лейчик В. М. Место языков для специальных целей в структуре современного национального языка. *Стереотипность и творчество в тексте: межвузовский* : сборник научных трудов. Пермь : Издательство Пермского университета, 2005. С. 153–160.
8. Crystal D. *English as a Global Language*. Cambridge : Cambridge University Press, 2000. 150 p.

Holinei T. S., Byalik V. D. WORD-FORMING ELEMENTS OF ENGLISH-LANGUAGE ECOLOGICAL NEOLOGISMS

The article is devoted to the study of meanings, spheres and sources of origin of word-forming elements of English-language ecological neologisms. Neologisms or innovative language units are means of designation of new concepts. These units in a new way also name concepts or fragments of reality that already exist. Econeologisms are new language units appeared in the sublanguange of the sphere environmental protection. The term "sublanguange" is used to define the language of a professional sphere of knowledge and activity of human beings. The sphere of ecology is considered to be one of the spheres-suppliers of new lexical and phraseological units, as well as of word-forming elements into the English language. This shows the constant development of its vocabulary and interactions of different subsystems of the language as a whole.

Affixal elements as means of forming of English-language neologisms in the sphere of ecology are analyzed in the article. The affixal way of word formation is thought to be one of the most productive in the English language. New word-forming affixes appear not only in the sublanguange of the sphere of ecology, but also in the English language of general use. They become means of creating of innovative units in other professional sublanguanges and spheres as well. Affixes that take part in the word-forming innovative processes in the English sublanguange of ecology have appeared in the spheres of computer technology, biotechnology, agriculture, as well as other branches of science and technology. The performance of the role of word-forming elements by multi-level language units and elements is the result of their functional reorientation, which is viewed as a special derivational process that is not associated with changing of their form.

Affixal elements that are means of creating English-language econeologisms, as well as innovative units of sublanguanges of other professional appears originate not only from English, but also from Greek. Affixes of Greek origin are prefixal word-forming elements of English-language innovative units of the sphere of ecology, which appeared in English as a result of the reduction of ancient Greek root morphemes. Some affixes involved in the process of creating of English-language econeologisms and appeared in the sublanguange of the sphere of ecology are synonymous.

Key words: *English language, affix, derivational process, econeologism, word formation, sublanguange, the field of ecology.*

Гончарова І. С.

Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського

СТАНОВЛЕННЯ ЛІНГВОМЕНТАЛЬНОЇ СФЕРИ СІМ'Я В БРИТАНСЬКІЙ ТА АМЕРИКАНСЬКІЙ ЛІНГВОКУЛЬТУРАХ

У статті у лінгвокогнітивній та соціально-історичній ретроспективі проаналізовано формування універсально родової соціально-біологічної лінгвоментальної сфери СІМ'Я в британській та американській лінгвокультурах за даними лексикографічних джерел і фразеології. Виявлені особливості лінгвокогнітивної категоризації та концептуалізації досліджуваної сфери, як загальні, так і відмінні для відповідних лінгвокультур.

На основі аналізу сучасних соціологічних, демографічних, політичних й лінгвістичних досліджень авторка доходить висновку, що сім'я як соціально-культурна й економічна структура є динамічною конструкцією, визначення якої має змінюватися відповідно до вимог сучасних британських та американських громадян і громадянського суспільства.

Проведений аналіз лексикографічних джерел та фразеології англійської мови уможливив висновок, що соціальні трансформації, що відбуваються в сучасному суспільстві, змінюють стереотипи поведінки, що історично склалися, у тому числі й у сім'ї. Відбувається трансформація національних цінностей, складовою частиною яких є цінності сімейні, хоча сім'я була й залишається найбільш консервативною, мало підданою змінам частиною людського суспільства. Зрозуміло, що всі ці процеси відбиваються й закріплюються у відповідних лінгвокультурах і мають, з одного боку, універсальний характер, а з іншого – мають певні лінгвокогнітивні національно-культурні відмінності.

Не менш важливим є висновок авторки, що сім'я як соціальний інститут, що існує в будь-якому соціумі, незважаючи на деяку частку консерватизму, підлягає змінам. Це реакція на зовнішні зміни, пов'язані з поступальним розвитком суспільства. Попередні століття внесли значні корективи в погляди на стосунки людей у цій малій соціальній групі, систему виховання дітей і т.д.

Ключові слова: лінгвоментальна сфера СІМ'Я, британська та американська лінгвокультури, лінгвокогнітивна категоризація та концептуалізація, національно-культурні відмінності, лексикографічні та фразеологічні джерела.

Постановка проблеми. Існування кожної лінгвокультури незмінно зумовлене розвитком етнічної мови. На думку Е. Сепіра, «мова є символічним посібником до розуміння культури» [30, с. 28]. Вона може існувати за умови адекватності розумового мовного процесу відбиваному світу [12, с. 26]. Характер відбиття цього світу найбільш помітний у лексичному складі мов.

Аналіз становлення лінгвоментальної сфери СІМ'Я в британській та американській лінгвокультурах у лінгвокогнітивній й соціально-культурній ретроспекції складно проводити у відриві цих лінгвокультур однієї від іншої. Американська лінгвокультура, відокремившись від британської, бере свій початок тільки з кінця XVIII ст. Зрозуміло, що до цього часу сім'я як соціальний інститут уже мала яскраво виражену структуру, а зміст самого поняття вже стійко закріпився в численних лексико-семантичних одиницях англійської мови. Виходячи з цих позицій, на наш погляд, доціль-

ніше розглядати еволюцію лінгвоментальної сфери СІМ'Я в британській та американській лінгвокультурах у рамках єдиної англійської лінгвокультури, маючи на увазі при цьому їх сукупність.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз робіт вітчизняних і зарубіжних вчених, у центрі уваги яких перебувають проблеми становлення сім'ї у соціокультурній та лінгвокогнітивній площинах (С. Андрухович [1]; О. Антонов [2]; Н. Батова [3]; С. Бурова [4]; Е. Гідденс [5]; Г. Дворецька [6]; Ю. Железнова [7]; І. Кисельова [10]; О. Кострубінна [14]; М. Розенберг [17]; М. Сарібасєва [18]; Т. Смірнова, М. Данілова [21]; Т. Сорока [22]; А. Трущинська [23]; Чень Це, С. Чорнобай [24]; М. Anderson [25]; J. Ribbens, M. Doolittle, S. Day [29]; D. Smith [31]; L. Stone [32] та ін.) дає змогу виділити певні загальні характерні риси досліджуваного поняття в британській і американській лінгвокультурах. Проте додаткового ретельного аналізу потребують

проблеми становлення лінгвоментальної сфери СІМ'Я в британській та американській лінгвокультурах у порівняльній площині.

Постановка завдання. Мета статті полягає у вивченні особливостей становлення лінгвоментальної сфери СІМ'Я в британській та американській лінгвокультурах за даними лексико-графічних джерел та фразеології.

Виклад основного матеріалу. Відомий британський соціолог Е. Гідденс стверджує, що в середньовічній Англії панівною формою була розширена сім'я, а домашні господарства були більшими, ніж зараз, але ця відмінність, на його погляд, пояснюється скоріше наявністю слуг, а не родичів [5, с. 279]. За даними М. Андерсона, в Англії XVII–XIX ст. середній розмір сім'ї становив 4,75 людини, у той час як наприкінці XX ст. цей показник дорівнював 3,04 [25].

Англійський історик Л. Стоун склав схему змін, які призвели до трансформацій середньовічних форм сімейного життя у Великій Британії в сучасні, в якій він розрізняє три основні фази в розвитку британської сім'ї протягом трьохсот років із XVI по XIX ст.: 1) відкрита родова сім'я, 2) ізольована патріархальна сім'я; 3) замкнена, прив'язана до дому нуклеарна сім'я [32].

На думку вченого, формою сім'ї, що панувала, на початку цього періоду й протягом багатьох років була відкрита родова сім'я, яка являла собою нуклеарну сім'ю, що вела власне домашнє господарство порівняно малих розмірів, але була тісно пов'язаною з місцевою громадою, у тому числі зі своїми родичами [32].

Далі, на зміну відкритій родовій сім'ї прийшов тип сім'ї, названий Л. Стоуном ізольованою патріархальною. Цей тип, за твердженням історика, існував із початку XVI до початку XVII ст. головним чином у вищих верствах суспільства і був перехідним. Проте його поява мала велике значення, оскільки ознаменувала поширення відносин, що стали потім більш-менш загальними. Нуклеарна сім'я стала більш відособленою і втратила свій зв'язок з іншими родичами й місцевою громадою. Ця стадія генезису сім'ї була пов'язана зі зростанням значимості материнської й батьківської любові, хоча й супроводжувалася зростанням авторитарної влади батька [32].

І, зрештою, згідно з Л. Стоуном, ізольовані патріархальні сім'ї були поступово витиснуті замкненими, прив'язаними до дому нуклеарними сім'ями, для яких були характерні тісні емоційні зв'язки між їх членами, високий рівень відособленості сім'ї й підвищена увага до виховання дітей [32].

Аналіз робіт вітчизняних і закордонних учених [1–6; 10; 14; 17; 18; 21–25; 29; 31; 32] дає змогу виділити загальні характерні риси досліджуваного поняття в британській культурі:

1. Британська сім'я є моногамною за своєю суттю, а моногамія закріплена законом. Проте цей тип британської сім'ї нині варто розцінювати як періодичну моногамію, оскільки індивідам дозволяється мати послідовно кілька подружжів, хоча ніхто не може мати більш ніж одну дружину або чоловіка одночасно. При цьому число британців, що перебувають у подружніх відносинах поза шлюбом, є досить великим.

2. Британський шлюб заснований на ідеї романтичної любові, визначальним фактором якого є емоційний індивідуалізм, тобто в основі встановлення шлюбних відносин лежить встановлений між партнерами емоційний контакт, що будується на особистому потязі й сумісності. Романтична любов як частина шлюбу стає природною в сучасній Великій Британії і вважається нормальною частиною людського існування, а не специфічною рисою сучасної культури.

3. Британська сім'я є неолокальною і будується за батьківською лінією, що означає, що діти беруть прізвище батька, і власність звичайно переходить по чоловічій лінії. Однак неолокальність не є невід'ємною частиною британської сім'ї, тому що багато сімей із нижчих верств населення є матрілокальними, тобто молоді люди оселяються в районах, розташованих недалеко від місця проживання батьків нареченої.

4. Британська сім'я є нуклеарною і складається з одного або двох батьків, що мешкають разом із дітьми. При цьому нуклеарні сім'ї жодним чином не ізольовані від інших родинних зв'язків.

Сім'я для Сполучених Штатів Америки традиційно являла собою оплот вільного, відповідального американського суспільства, що динамічно розбудовується, займаючи важливе місце й відіграючи вирішальну роль у його формуванні. Однак є сумніви щодо того, що це стабільний, незмінний інститут, оскільки ролі й функції, розмір і склад американської сім'ї з роками постійно мінюся [19].

Перші поселенці на американському континенті визначали сім'ю як соціальний осередок, що складається з батька, матері й дітей, що представляє собою, насамперед, виробничий колектив. Крім цього, сім'я виконувала освітню, релігійну й функцію соціального забезпечення. У сім'ї діти отримували базову освіту й турботу, переймали поважне ставлення до старшого покоління, загалом проявлялася наступність поколінь [3].

Найбільш популярна історично традиційна конструкція сім'ї у США являє собою колектив, очолюваний партнерами протилежних статей у шлюбі, що мають неповнолітніх дітей. Представник чоловічої статі, як правило, приймає на себе роль годувальника, і тільки смерть є типовою причиною його виходу з сім'ї [27]. Дотримання суворих правил такого стану речей передбачало, що жінки не беруть участі в зароблянні грошей. Таке традиційне розуміння домінувало протягом 1930-х і 1940-х рр., у той період історії, коли під керівництвом Ф. Рузвельта і його радників із розробки «Нового курсу» зароджувалася американська держава загального добробуту. Разом із розвитком основи сучасної соціальної політики розбудовувалася й важлива частина економіки й трудової політики. У результаті, як зазначає соціолог М. Хілл, «основною передумовою політичних напрямів соціальної підтримки було те, що суспільна політика мала бути для сімей амортизатором при виникненні економічних труднощів, захищаючи основного годувальника від серйозних труднощів ринку праці (тобто безробіття, низької заробітної плати, відходу на пенсію з неадекватною пенсією) або гарантуючи дохід дітям і жінкам при втраті годувальника» [27, с. 37].

Поняття сім'ї як колективу як нормативної сімейної структури США належить до періоду індустріалізації Америки. До індустріальної революції нормативним ідеалом вважалася сім'я з великою кількістю домогосподарств [28]. Економічна необхідність диктувала умови, за яких покоління мешкали разом, щоб успішно керувати сімейною фермою або бізнесом [31]. Чим більше в сім'ї буде членів, які заробляють, тим у кращих економічних умовах вона перебуває. Однак індустріалізація економіки США ліквідувала необхідність у розширеній сім'ї. Корпорації обіцяли захищену працю й реальний дохід [4].

Більшість дослідників сім'ї керуються в процесі визначення цього поняття такими положеннями [27]: по-перше, «сім'я» визначається так само, як і під час ери «Нового курсу», як осередок, що складається із чоловіка, дружини й неповнолітніх дітей; по-друге, вважається, що чоловік/батько є головним добувачем, у той час як дружина не бере участі в зароблянні грошей, особливо поки неповнолітні діти не досягли шкільного віку; по-третє, найбільш імовірно причиною втрати годувальника є смерть; по-четверте, тільки ті індивідууми, які становлять сімейний колектив, вважаються частиною осередку.

Таким чином, сучасні соціологічні, демографічні, політичні й лінгвістичні дослідження показують, що сім'я як соціально-культурна й економічна структура є динамічною конструкцією, визначення якої має змінюватися відповідно до вимог сучасних американських громадян і громадянського суспільства.

Базовою лексемою універсально родової соціально-біологічної лінгвоментальної сфери СІМ'Я в британській і американській лінгвокультурах є *family*. Її етимологічний аналіз є необхідним кроком для розуміння й визначення місця цієї сфери в системі цінностей британського й американського народів.

Згідно з етимологічними словниками англійської мови [33; 36; 38], уперше згадування слова *family* (від лат. *familia* – *family servants, domestics, members of a household* (= домашні слуги, домогосподарці) було зафіксовано в XV ст. і вживалося для позначення не тільки слуг, але і їх хазяїв. Первісне значення збереглося до кінця XVI ст. Поступове значення розширилося до *whole household* (= усі, хто мешкає в одному будинку), але із середини XVII ст. знову звужилося до сучасного змісту *group of related people* (= люди, поєднані узами споріднення). Сучасне значення *those connected by blood* (= кровний родич) з'явилося на початку XVIII ст.

Вживання цієї лексеми як прикметника зі значенням *those connected by blood* (= кровний, сімейний) було засвідчено в 1807 р. Поява ідіоматичного вираження *in a family way* (= вагітна) зафіксоване в 1796 р. Словосполучення *family circle* (= сімейне коло) з'явилося в 1809 р.; *family man* (= сімейна людина; відданий дружині й дітям) в 1856 р. І актуальне словосполучення *family values* (= сімейні цінності) уперше засвідчене в XX сті. Таким чином, розвиток лексеми *family* йшов як шляхом розширення, так і звуження свого значення.

У лінгвістичному плані більш прадавньою номінацією сім'ї в британській лінгвокультурі є лексема *clan*, яка ввійшла в різні мови світу, включаючи російську й українську. Британська енциклопедія визначає поняття «clan» у такий спосіб: *kin group used as an organizational device in many traditional societies. Membership in a clan is traditionally defined in terms of descent from a common ancestor. This descent is usually unilineal, or derived only through the male (patrilineal) or the female (matrilineal) line. Normally, but not always, the clans are exogamous, or out-marrying: marriage within the clan is forbidden and regarded as a form of incest. Clans may segment into subclans*

or lineages, and genealogical records or myths may be altered to incorporate new members who have no biological relation to the clan [26]. У цій дефініції виділяються такі лінгвокогнітивні ознаки поняття: 1) споріднення; 2) традиційне суспільство; 3) загальний предок; 4) однолінійність, 5) екзогамія (заборона шлюбних відносин між членами родинного колективу). У клану можуть бути відгалуження, є також ритуальні способи приєднання до кланів тих людей, в яких немає із цим кланом кровного споріднення.

Основним засобом вербальної презентації лінгвоментальної сфери СІМ'Я в сучасній британській й американській лінгвокультурах залишається полісемантична лексема *family*. Ця лексема в словникових статтях представлена двома частинами мови: *family* (n.) і *family* (adj.). За даними лексикографічних джерел [33–35; 37–40], *family* (n.) має 23 і *family* (adj.) 4 значення, іншими словами лексико-семантичних варіантів, тому що, за О. Смирницьким, лексико-семантичний варіант слова – це окреме значення того самого слова [20, с. 157].

Отже, іменник *family* має такі значення: **1.** *A group of people who are related to each other, especially a mother, a father, and their children;* **2.** *A social unit living together;* **3.** *The children of one person or one couple collectively;* **4.** *The spouse and children of one person;* **5.** *A person having kinship with another or others, including those who are now dead;* **6.** *A group of persons sharing common ancestry;* **7.** *Approved lineage, esp. noble, titled, famous, or wealthy ancestry;* **8.** *All the persons living together in one household;* **9.** (Slang) *A loose affiliation of gangsters in charge of organized criminal activities;* **10.** *A group of people who are generally not blood relations but who share common attitudes, interests, or goals and, frequently, live together;* **11.** *The staff or body of assistants;* **12.** *A pair of adult animals and their babies;* **13.** *Any group of related things or beings, esp. when scientifically categorized;* **14.** (Biology) *Any of the taxonomic groups into which an order is divided and which contains one or more genera;* **15.** (Ecology) *A group of organisms of the same species living together in a community;* **16.** (Linguistics) *A group of historically related languages assumed to derive from one original language;* **17.** (Mathematics) *A class of functions or the like defined by an expression containing a parameter;* **18.** (Mathematics) *A group of curves or surfaces whose equations differ from a given equation only in the values assigned to one or more constants in each curve;* **19.** (Mathematics) *A set;*

20. (Chemistry) *A group of elements with similar chemical properties;* **21.** (Chemistry) *A vertical column in the periodic table of elements;* **22.** (Physics) *The isotopes, collectively, that comprise a radioactive series;* **23.** *A group of products or product models made by the same manufacturer or producer.*

За даними тих самих лексикографічних джерел, значення лексеми *family* (adj.) зводяться до чотирьох: **1.** *Suitable or appropriate for adults and children;* **2.** *Of, pertaining to, or characteristic of a family;* **3.** *Belonging to or used by a family;* **4.** *Not containing obscene language.* Варто зазначити, що значення *family* (n.) покривають усі значення лексеми *family* (adj.).

Що стосується зони словотвору лексеми *family*, то є кілька похідних утворень у цьому лексико-семантичному полі: *extrafamilial, familial, familiar, familiarly, familiarity, familiarization, familiarize, familism, familist, multifamily, profamily, stepfamily, subfamily, superfamily, unfamiliar.* Активний словотвір за участю лексеми *family* свідчить про підвищений інтерес представників британської й американської лінгвокультур до цієї лінгвоментальної сфери, що зумовлено особливостями їх мовної картини світу.

Аналіз синонімів ключового слова, що вербалізує досліджувану сферу, дає змогу виявити її диференціальні ознаки, що проявляються в зіставленні лексем, що належать до синонімічного ряду [16, с. 125]. Ознаки, що є загальними для слів, які корелюють, є інтегральними, а ознаки, якими вони різняться, – диференціальними семантичними ознаками [11, с. 97].

Аналіз синонімічного ряду лексеми *family*, який нараховує більш 100 синонімів (*ancestors, bloodline, category, children, clan, class, dynasty, forefathers, home, house, household, in-laws, kind, ménage, mob, offspring, pedigree, relative(s)* та ін.), показав, що ця лексема-полісемант є домінантою синонімічного ряду, в який вона входить, і, відповідно, є іменем лінгвоментальної сфери СІМ'Я, адже лексема *family* не має такого синоніма, який би повністю розкривав її зміст. Члени парадигми співвідносяться тільки за одним або кількома значеннями або відтінками значень семантичної структури базової лексеми. Ці лексеми характеризують цю сферу за різними параметрами й ознаками. Наприклад, синонім *ancestors* має тільки дві інтегральні семантичні ознаки з лексемою *family* – «люди» і «нащадок», усі інші семантичні ознаки є диференціальними.

Не можна не зазначити, що лексико-семантичний простір лінгвоментальної сфери СІМ'Я

в британській і американській лінгвокультурах також представлений й іншими номінаціями, еквівалентними за своїм значенням тим, які можна проаналізувати в російській й українській лінгвокультурах, а саме: *husband, wife, spouse, kin, son, daughter, child, parent, relative* та ін.

Паремійний фонд англійської мови, в якій відбиті особливості сімейних відносин у британській і американській культурах, представлений великою кількістю прислів'їв, приказок і фразеологізмів, які, як правило, знаходять свої еквіваленти в українській лінгвокультурі. Порівн., наприклад, *Like father, like son* (укр. *Яблуна від яблунки недалеко падає*), *Marry in haste and repent at leisure* (укр. *Одружився на скору руку та на довгу муку*), *Choose your wife on Saturday, not on Sunday* (укр. *Вибирай дружину не в хороводі, а в городі*), *First thrive and then wife* (укр. *Спершу оперися, а потім і одружися*), *Keep your eyes wide open before marriage, half shut afterwards* (укр. *Дивуй в очі до весільної ночі, а потім прижмурюйся*), *Every family has a skeleton in the cupboard, Many a good father has but a bad son, Children are poor men's riches, A babe in the house is a well-spring of pleasure, Every mother thinks her own gosling a swan* (укр. *Дитя хоч і криве, а батькам диво*), *A good wife makes a good husband* та ін.

Висновки і пропозиції. Отже, сім'я як соціальний інститут, що є в будь-якому соціумі, незважаючи на деяку частку консерватизму, підлягає змінам. Це реакція на зовнішні зміни, пов'язані з поступальним розвитком суспільства. ХХ ст. внесло значні корективи в погляди на стосунки людей у цій малій соціальній групі, систему виховання дітей і т.д.

Традиційно вважається, що в основі системи сімейних цінностей має лежати духовна спільність, «взаємне почуття особистої незамінності, яке зв'язує батьків з дитиною й дитини з батьками, зв'язком єдиної у своєму роді – таємничим зв'язком кровної любові» [9, с. 214]. У ХХ ст., на думку дослідників, сім'я із трудової одиниці

перетворилася на споживчу. В 30-і роки ХХ в. «у суспільній свідомості вже були широко поширені прагматичні погляди на сім'ю: розуміння сім'ї як духовного організму було витиснуто акцентуванням побутового, у найкращому разі соціально-психологічного трактування сімейного союзу» [15, с. 110]. В. Зеньковський вважає, що саме «розсічення сім'ї», тобто втрата духовної зв'язаності її членів, є головним показником сімейної кризи ХХ ст. Будучи філософом, богословом і педагогом, він визначає дві важливі причини цього явища: зменшення ролі спільної праці в сім'ї й зміна становища жінки, яка перестала бути «будувальною силою», оскільки змушена часто й багато займатися трудовою й суспільною діяльністю, проводячи усе менше часу в сім'ї. Жінка «зсередини сутеніла й коливалася в самих основах своїх» [8, с. 55]. Збідніння людської духовності, на думку В. Розанова, І. Льїна, В. Зеньковського, послабило потенціал сімейного виховання: «У такі періоди сім'я не знаходить собі більше визнання й пошани, «її не бережуть, її не будують». Сім'я перестає відповідати своєму призначенню, бути «островом духовного життя» [15, с. 111]. Таким чином, основну причину розпаду сім'ї філософи бачать у духовній кризі, а не зовнішніх змінах, яких зазнає суспільство протягом історії його розвитку: «Сім'я розпадається зовсім не від прискорення історичного темпу, а внаслідок переживаної людством духовної кризи» [9, с. 201].

Таким чином, соціальні трансформації, що відбуваються в сучасному суспільстві, змінюють стереотипи поведінки, що історично склалися, у тому числі й у сім'ї. Відбувається трансформація національних цінностей, складовою частиною яких є цінності сімейні, хоча сім'я була й залишається найбільш консервативною, мало підданою змінам частиною людського суспільства. Зрозуміло, що всі ці процеси відбуваються й закріплюються у відповідних лінгвокультурах і мають, з одного боку, універсальний характер, а з іншого – можуть мати певні лінгвокогнітивні національно-культурні відмінності.

Список літератури:

1. Андрухович С. Ю. Жінки їхніх чоловіків. Івано-Франківськ : Лілея-НВІ, 2005. URL: <http://ruscorp.org.ru>.
2. Антонов А. И., Медков В. М. Социология семьи. Москва : Изд-во МГУ : Изд-во Междунар. ун-та бизнеса и управления («Братья Карич»), 1996. 304 с.
3. Батова Н. А. История развития семейных отношений в России и США. *Социосфера*. 2011. № 4. С. 93–97.
4. Бурова С. Н. Социология брака и семьи : история, теоретические основы, персоналии. Минск : Право и экономика, 2010. 444 с.
5. Гидденс Э. Социология. Пер. с англ. / науч. ред. В. А. Ядов; общ. ред. Л. С. Гурьевой, Л. Н. Посилевича. Москва : Эдиториал УРСС, 1999. 703 с.

6. Дворецька Г. В. Соціологія : Навч. посібник. Київ : КНЕУ, 2001. 472 с.
7. Железнова Ю. В. Лингвокогнитивное и лингвокультурное исследование концепта «семья» : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19 «Теория языка». Ижевск, 2009. 27 с.
8. Зеньковский В. В. Проблемы воспитания в свете христианской антропологии. Москва : Изд-во Свято-Владимирского Братства, 2012. 224 с.
9. Ильин И. А. Путь духовного обновления. Москва : Ин-т русской цивилизации, 2011. 1216 с.
10. Киселева И. А. Концепт «семья» и его репрезентация в ассоциативном поле концепта «детство» в русской и английской лингвокультурах (на материале женской мемуаристики конца XIX – начала XX вв.). *Вестник Московского гос. областного ун-та. Серия : Лингвистика*. 2016. № 4. С. 134–143.
11. Кобозева И. М. Лингвистическая семантика : Учебник. Изд. 2-е. Москва : Едиториал УРСС, 2004. 352 с.
12. Колшанский Г. В. Коммуникативная функция и структура языка. Изд. 2-е, стер. Москва : URSS, 2005. 176 с.
13. Кон И. С. Психология ранней юности : Кн-га для учителя. Москва : Просвещение, 1989. 255 с.
14. Кострубина Е. А. Гиперконцепт семья/дом – family/home в русской и английской лингвокультурах : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание». Омск, 2011. 20 с.
15. Лепешев Д. В. Концептосфера русской семьи и философия воспитания в России. *Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики*. 2013. № 12 (38): в 3-х ч. Ч. II. С. 109–113.
16. Попова З. Д., Стернин И. А. Очерки по когнитивной лингвистике. Воронеж : Истоки, 2003. 191 с.
17. Розенберг Н. В. Семья как культурная единица, способ сохранения и трансляции культурных традиций. *Известия высших учебных заведений. Поволжский регион. Гуманитарные науки. Философия*. 2008. № 4. С. 45–53.
18. Сарыбаева М. Ш. Система обозначений родства в английском, русском и казахском языках : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 «Германские языки», 10.02.01 «Русский язык», 10.02.02 «Языки народов СССР (казахский язык)». Алма-Ата, 1991. 31 с.
19. Семья и семейное воспитание : кросс-культурный анализ на материале России и США. Москва : Изд-во Российского государственного социального университета 2009. 416 с.
20. Смирницкий А. И. Лексикология английского языка. Москва : Изд-во л-ры на иностр. языках, 1956. 260 с.
21. Смирнова Т. Е., Данилова М. В. Исследование отношения молодежи к гражданскому браку. *Молодой учёный*. 2014. № 3. С. 1021–1024.
22. Сорока Т. В. Концепты «дім» і «родина» в російській, англійській і французькій мовній свідомості : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.15 «Загальне мовознавство». Донецьк, 2006. 20 с.
23. Трущинская А. С. Лексико-фразеологическая объективация концепта семья в русском и английском языках : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19 «Теория языка». Воронеж, 2009. 19 с.
24. Чень Це, Чернобай С. Семантическая структура идиом концептуального поля «семья» в английской и китайской лингвокультурах. *Ученые записки Крымского федерального ун-та имени В. И. Вернадского. Филологические науки*. 2016. Т. 2 (68). № 2. Ч. 1. С. 274–280.
25. Anderson M. Family structure in nineteenth century Lancashire. Cambridge, 1981. 240 p.
26. Britannica – The Online Encyclopedia. 2012. URL: <http://www.britannica.com/>.
27. Hill M. When Is a Family a Family? Evidence from Survey Data and Implications for Family Policy. *Journal of Family and Economic Issues*. 1995. No. 16(1). P. 35–64.
28. Rayman P., Bookman A. Creating a Research and Public Policy Agenda for Work, Family, and Community. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*. 1999. P. 191–211.
29. Ribbens McCarthy J., Doolittle M., Day S. Understanding Family Meanings: A Reflective Text. Policy Press, 2012. 296 p.
30. Sapir E. Selected writings of Edward Sapir in language, culture and personality. Berkeley : University of California Press, 1949. 617 p.
31. Smith D. S. The Curious History of Theorizing about the History of the Western Nuclear Family. *Social Science History*. 1993. No. 17(3). P. 325–33.
32. Stone L. The family, sex and marriage in England 1500-1800. London : Weidenfeld & Nicolson, 1977. 800 p.
33. The Cambridge Dictionary. URL: <http://dictionary.cambridge.org>.
34. The Collins Dictionary. URL: <http://www.collinsdictionary.com>.
35. The Dictionary Reference. URL: <http://dictionary.reference.com>.
36. The Etymological Dictionary of the English Language. URL: <http://www.etymonline.com>.

37. The Free Dictionary. URL: <http://www.thefreedictionary.com>.
38. The Longman Dictionary. URL: <http://www.ldoceonline.com>.
39. The Oxford Dictionary. URL: <http://oxforddictionaries.com>.
40. The Webster's Dictionary. URL: <http://www.websters-online-dictionary.org>.

Goncharova I. S. FORMATION OF LINGUO-MENTAL SPHERE OF FAMILY IN BRITISH AND AMERICAN LINGUO-CULTURES

The article deals with the analysis of the peculiarities of the formation of the universal social and biological linguo-mental sphere of FAMILY in the British and American linguo-cultures according to lexico-graphic sources and phraseology in the linguo-cognitive and socio-historical retrospection. The peculiarities of the linguo-cognitive categorization and conceptualization of the sphere under analysis have been revealed which turned out to be both common and specific for the corresponding linguo-cultures.

Based on the analysis of modern sociological, demographic, political and linguistic researches, the author arrives at the conclusion that family as a social and cultural and economic structure represents a dynamic construction the definition of which has to change according to the demands of contemporary British and American citizens and the civil society as a whole.

The analysis of the lexico-graphic sources and phraseology of the English language made in this research has brought the author to the conclusion that the social transformations that take place in the modern society must change the stereotypes of behavior which were historically formed including the sphere of family. We can observe the transformation of national values the component part of which are the family values, though the family remains one of the most conservative part of the human society which is not subject to significant changes. It is obvious that all these values are reflected and fixed in corresponding linguo-cultures and, on the one hand, have a universal character but, on the other hand, can have certain linguo-cognitive national and cultural specificities.

It is also important that the author assumes and proves that family as a social institute which exists in any community regardless its conservatism undergoes objective changes. This is a reaction to the external changes connected with the gradual development of any society. The previous centuries have brought significant corrections to the understanding of people's relations in this small social group, in the system of children's upbringing, etc.

Key words: *linguo-mental sphere of FAMILY, British and American linguo-cultures, linguo-cognitive categorization and conceptualization, national and cultural specificities, lexico-graphic and phraseological sources.*

Грижак Л. М.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ЗООМОФІЗМ У ХАРАКТЕРИСТИЦІ ЖІНОК У РОМАНАХ ВІКТОРІАНСЬКОЇ ЕПОХИ

У статті розглянуто особливості зооморфної характеристики жіночих персонажів у художніх творах вікторіанської епохи. Автор аналізує романи, написані Ч. Діккенсом та У. Теккересом, із метою виявити, яким зооморфним метафорам, позитивним чи негативним, ці письменники надавали перевагу, уподібнюючи жіночі персонажі тваринам якогось роду. Зарахування зооморфного найменування до позитивної чи негативної оцінки героїнь залежить від трьох ключових чинників, а саме: від денотативного значення самої зооморфної лексеми, її означення та контексту використання. Два останні фактори відіграють важливу роль, оскільки можуть надати негативного забарвлення позитивному зооморфу і навпаки. З урахуванням цих чинників у процесі дослідження виявлено, що в аналізованих романах автори надають перевагу негативним зооморфним найменуванням персонажів-жінок, порівнюючи їх як із тваринами загалом, так і уподібнюючи їх різним диким і свійським тваринам, таким як амфібії, водні тварини, комахи, павукоподібні, птахи, рептилії, ссавці. Використання диких тварин у зооморфах значно переважало застосування свійських. Серед зооморфних метафор, які використовували письменники для характеристики жінок, траплялися як ординарні дикі тварини, так і екзотичні та міфологічні. Для позитивної характеристики жіночих персонажів Ч. Діккенс використовував тільки одну зооморфну метафору, а У. Теккерей уподібнював їх птахам.

Переважання негативних зооморфних метафор в описі героїнь може свідчити про те, що письменники використовували їх із метою створити негативний образ своїх героїнь, а подальші дослідження інших емоційно-оцінних мовних одиниць, використаних у романах, допоможуть виявити, чи вибір авторами мовних одиниць може бути показником ставлення до жінок та їх суспільного статусу у вікторіанську епоху розвитку Великобританії.

Ключові слова: вікторіанська епоха, зооморф, зооморфна метафора, жіночий персонаж, роман.

Постановка проблеми. Вікторіанський період вважається епохою процвітання в історії Британії, який також став часом бурхливого розвитку художньої літератури. І хоча художня проза цієї доби неодноразово ставала предметом уваги як літературознавців, так і мовознавців, до сих пір вона залишається невичерпним джерелом дослідження.

Особливий інтерес у науковому плані становить вивчення соціального статусу та ролі жінок у вікторіанську епоху, коли на чолі країни та всієї імперії була жінка. Своєрідним віддзеркаленням тогочасних суспільних відношень можна вважати художню прозу цього періоду, в якій вони представлені через авторське осмислення та інтерпретацію. Філологічний аналіз твору, а саме мовних одиниць, використаних письменниками для створення цілісних жіночих образів, дасть змогу не тільки глибше осягнути авторські інтенції та пререференції в їх описі, але й простежити, як через

вибір мовних одиниць транслюється ставлення до жінок, схвалення чи засудження їхніх дій та вчинків тощо.

Антропоцентричний та лінгвокультурологічний напрями цього дослідження зумовлюють його актуальність, а фокусування уваги саме на жіночих персонажах відповідає інтересам сьогодення, коли проблема гендерної рівності та розширення прав жінок активно пропагується в сучасному суспільстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Художня проза вікторіанського періоду є щедрим об'єктом всебічного вивчення літературознавців, як українських, так і зарубіжних. Серед величезної кількості праць виокремимо кілька, в яких порушуються питання жіноцтва. Так, у дисертації Н. В. Шаміної досліджена жіноча проблематика в її взаємозв'язку із суспільним статусом жінки у вікторіанському суспільстві та її художня інтерпретація в англійській літературі XIX ст. [9]. У роботі

Б. Вільгельм простежена роль жінок у вікторіанській Англії в романі «Джейн Ейр» Ш. Бронте та висвітлені основні проблеми жінок середнього класу в XIX ст. [17]. А наукова праця О. Є. Верьовкіної та В. Є. Гонтар присвячена проблемі прагнення головних персонажей-жінок до зміни їх соціальної ролі та статусу в романах англійських письменників вікторіанської доби [11].

Однак, на відміну від великої кількості літературознавчих досліджень, лінгвістичні особливості романів вікторіанського періоду є маловивченими. Окремі розвідки в цьому напрямі зроблені Л. М. Грижак, Т. В. Давидовою, М. С. Левіщенко, І. І. Морозовою та О. Б. Новосадською. Так, Т. В. Давидова розглядає актуалізацію концепту GOD у художньому дискурсі вікторіанської доби [2], а М. С. Левіщенко вивчає концептосферу та концептуальні доміанти англійського вікторіанського дискурсу [3]. Вивченню дискурсу жіночих персонажів присвячено низку праць І. І. Морозової [5; 6]. Водночас О. Б. Новосадська вивчає мовні компоненти гендерно-маркованої мовленнєвої поведінки персонажів роману М. Бреддон «Таємниця Леді Одлі» [7].

Проаналізувавши використання емотивів у створенні портретної характеристики жінок-героїнь у романі Ч. Діккенса «Холодний дім», у нашій роботі ми дійшли висновку про перевагу емотивів позитивної оцінки в створеній романістом загальній портретній характеристиці жінок без деталізації їхнього зовнішнього вигляду [1]. А в дослідженні використання оцінних прикметників у зображенні жіночих персонажів у романах вікторіанської епохи, написаних чоловіками та жінками, нами виявлено, що письменники-чоловіки надавали перевагу прикметникам позитивної характеристики, а жінки-письменниці або використовували однакову кількість позитивних і негативних прикметників, або надавали перевагу негативним в описі жіночих персонажів. Однак між письменниками немає істотних відмінностей у виборі найчастіших лексем, які створюють образ жінки як слабкої, безпорадної істоти [10].

Метою цієї розвідки є дослідити, які зооморфні метафори використали романісти вікторіанської епохи для характеристики жіночих персонажів та чи ці мовні одиниці передають позитивне чи негативне ставлення до жіноцтва.

Виклад основного матеріалу. Услід за О. О. Селівановою, зооморфізм трактуємо як «семіотичний принцип метафоризації, згідно з яким найменування тварин, їхніх частин тіла, ознак та дій за аналогією використовуються на

позначення інших предметних сфер, зокрема, людини, явищ природи, штучного світу, рослин, духовного коду культури тощо» [8, с. 171].

Мовним засобом фіксації перенесення ознак тварини на людину є зооморфне найменування або зооморфна метафора. Проте в сучасній лінгвістиці немає усталеного терміна для позначення цього виду семіотичного перенесення значення, про що, зокрема, говориться в дослідженні Т. І. Міхеєвої [4], тому в роботі ми будемо послуговуватися термінами «зооморф», «зооморфне найменування» та «зооморфна метафора» як взаємозамінними.

Найменування жіночих персонажів різними тваринами несе в собі оцінний компонент, який залежить від кількох чинників. Позитивна або негативна оцінка персонажа-жінки зумовлена, насамперед, значенням зооморфу. Наприклад, одним із значень лексеми *goose* є неформальна характеристика не дуже розумної особистості [14], водночас лексема *swan* має більш позитивну конотацію і може використовуватися для поетичної характеристики індивіда [14].

Наступним не менш вагомим чинником є сполучення зооморфа з іншими лексемами в тексті. Важливість врахування сполучуваності мовних одиниць у тексті продемонструємо на прикладі лексеми *puss*, одним із денотативних значень якої є вираження прихильності в характеристиці молодих жінок [14]. Однак у сполученні з означенням, яке передає негативну характеристику, позитивне денотативне значення цієї лексеми дещо нівелюється, як у цьому випадку: *Out, you silly little puss!* [12, с. 478], та отримує негативне забарвлення. Аналогічно, схвальні означення можуть надавати позитивної оцінки негативному зооморфу, наприклад: ... *a beautiful panther at the Zoological Gardens, so bright of eye, so sleek of coat, so slim in form, so sweet and agile in her spring* [15, с. 355].

Третім важливим чинником виступає контекст вживання зооморфу, оскільки він також може надавати позитивного або негативного значення зооморфним метафоричним найменуванням, зокрема й тим, які не містять ніяких конотацій у своєму денотативному значенні: *“Look with what a camel my lord waltzes,” said M. Victor to Madame d’Ivry, whose slim waist he had the honour of embracing to the same music* [15, с. 293].

З урахуванням усіх цих чинників ми проаналізували чотири романи вікторіанського періоду, а саме: два твори Ч. Діккенса – «Bleak House» і «Great Expectations» та два романи У. Теккерея – «Vanity Fair» і «The Newcomes» з метою виявити,

які саме зооморфні метафори використовуються у творах для характеристики жіночих персонажів, позитивні чи негативні, що може бути одним із показників, як до жіночої статті ставилися в тогочасному суспільстві.

У результаті дослідження нами виявлено 86 зооморфних найменувань жіночих персонажів у вибраних для дослідження романах. Особливості їх застосування авторами представлені у наведеній таблиці.

Таблиця 1
Використання зооморфних метафор для характеристики жінок у романах вікторіанської епохи

	Ч. Діккенс	У. Теккерей
позитивні	4	13
негативні	31	38
Загалом	35	51

Як випливає з даних таблиці, зооморфні метафори негативної оцінки жіночих персонажів значно переважають в обох авторів. Ці дані демонструють, що якщо письменники мали намір порівняти своїх героїнь з якимось тваринами, то вони переважно вибирали негативні зооморфні метафори в досліджуваних творах.

Виокремлені в аналізованих творах зооморфні метафори для характеристики персонажів-жінок можна поділити на кілька груп та підгруп. До першої групи належать такі зооморфні метафори, коли автори уподібнюють своїх героїнь до диких звірів і тварин загалом, наприклад: *A wild beast tamed, you called her* [13, с. 392]; *She has told him that I struck her; – the insolent brute...* [15, с. 449]. Як бачимо з наведених прикладів, негативні зооморфні найменування жінок автори ще й посилюють негативними атрибутивними одиницями, які додають більшої виразності створеному образу. Про невисокий статус жінок у вікторіанському суспільстві може свідчити наступний приклад, де вустами своєї героїні Mrs. Pendennis У. Теккерей іменує жінок «нижчими тваринами», наприклад: *The inferior animals have instincts, you know (I must say my wife is always very satirical upon this point of the relative rank of the sexes)* [15, с. 428].

До другої групи зараховуємо зооморфні метафори, які уподібнюють жінок до диких тварин різного виду. У цій групі можна виокремити кілька підгруп, а саме: **амфібія** (напр., *a sweltering toad* [12, с. 345]); **водна тварина** (напр., *poor little fish* [15, с. 37]); **комаха** (напр., *brimstone black-beetle* [12, с. 530]); **павукоподібна** (напр., *a brimstone*

scorpion [12, с. 345]); **птах** (напр., *like an eagle* [13, с. 52]; *a jackdaw* [12, с. 338] *like a little songbird* [15, с. 206]); **рептилія** (напр., *snaky and fork tongued* [13, с. 192]; *that little serpent* [16, с. 21]; *the boa-constrictor* [15, с. 616]; *the viper* [16, с. 296]); **ссавець** (напр., *the monkey tribe* [12, с. 335]; *panting tigress-like* [12, с. 837]; *little wild vixen* [16, с. 214]; *a little fox* [16, с. 167]; *the greatest lioness* [15, с. 351]). Підгрупа ссавців значно більша – 49% всіх зооморфних найменувань у Ч. Діккенса та 34% в У. Теккерей.

Серед зооморфних метафор траплялися як звичайні дикі тварини *quiet as a mouse* [12, с. 137], так і екзотичні, наприклад: *a horrible old parrot* [12, с. 334]; *such a dromedary* [15, с. 293]; *a camel* [15, с. 293]. Письменники також неодноразово порівнювали своїх героїнь із міфічною твариною – драконом: *the toothless old dragon* [15, с. 90]; *like a dragon* [12, с. 56].

Ще одним видом зооморфних метафор є уподібнення жінок до свійських тварин та птахів, наприклад: *as a maternal hen* [15, с. 362]; *my pretty pet* [12, с. 84]; *old Cheshire cat* [15, с. 362]; *Briggs was the house-dog* [16, с. 477]; *you old goose* [15, с. 363]; *this sheep* [15, с. 267]. Однак використання диких тварин у зооморфах значно переважало застосування свійських – 89% всіх зооморфних найменувань у Ч. Діккенса та 75% в У. Теккерей.

Негативні зооморфні найменування автори застосовували з метою описати: а) неприємну зовнішність героїнь, наприклад: *her hair looking like the mane of a dustman's horse* [12, с. 478]; *a large mouth like a cat's without the whiskers* [13, с. 87]; *the severe possessor of the eagle beak* [15, с. 259]; *abominable sheep-dog* [16, с. 437]; б) непривабливу поведінку та манери героїнь, наприклад: *her bird-like hopping about and pecking at papers* [12, с. 983]; *a serpentine way* [13, с. 192]; *as sulky as a bear* [15, с. 762]; *timid as a fawn* [16, с. 25]; в) недостатні розумові здібності жінок: *What a goose you are!* [12, с. 382]; *can no more play than an owl, she is so stupid* [15, с. 391]; *You have no more sense, Anne, than a goose* [16, с. 260].

Цікавим видається той факт, що Ч. Діккенс використовував тільки одну зооморфну метафору для позитивної характеристики персонажів-жінок, а саме *pet*, наприклад: *Why, my pet of pets* [13, с. 209]. Однак, на нашу думку, цей зооморф також містить певну негативну конотацію, оскільки характеризує жінку як домашню приручену тваринку, яка є відданою своєму господарю.

Разом із тим У. Теккерей для позитивної характеристики героїнь уподібнював їх птахам, наприклад: *the harmless little birds* [15, с. 272];

soft dove-like eyes [16, с. 383]; *like a lark* [16, с. 10]; *you're swans* [16, с. 202], наголошуючи на їхній лагідності та красі.

Висновки і пропозиції. Таким чином, аналіз використання зооморфних метафор для характеристики жіночих персонажів (загальної характеристики, зовнішнього вигляду, поведінки, розумових здібностей) у досліджуваних романах вікторіанської доби показав, що в основному автори вживають негативні зооморфні найменування для уподібнення героїнь диким тваринам. Контекст використання зооморфу та його сполучуваність з означувальними словами відіграють основну роль у його інтерпретації як позитивного чи негативного.

Однак порівняно невелика кількість використань таких зооморфних одиниць не дає змоги

однозначно стверджувати, що, вибираючи зооморфи для опису персонажів-жінок, автори хотіли продемонструвати нижчий або неважливий соціальний статус жінок у вікторіанському суспільстві. Їх використання може свідчити про те, що зооморфи слугували допоміжним засобом для письменників, для кращого уявлення створених ними образів героїнь, для акцентування на їхніх негативних, зрідка позитивних, рисах.

Подальші дослідження в цьому напрямі, зокрема аналіз емоційно-оцінної лексики, використаної в романах, допоможуть виявити, чи вибір авторами цих мовних одиниць може бути показником ставлення до жінок у вікторіанську епоху розвитку Великобританії.

Список літератури:

1. Грижак Л. Емоційно-оцінні слова в портретному зображенні жінок у романі Чарлза Діккенса «Холодний дім». *Лінгвістичні студії / Донецький нац. ун-т ім. Василя Стуса*. Вінниця. 2017. Вип. 34. С. 64–68.
2. Давидова Т. В. Актуалізація концепту God. у вікторіанському художньому дискурсі. *Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис»*. 2019. № 6. С. 53–59.
3. Левіщенко М. С. Концептуальні домінанти англomовного вікторіанського дискурсу та його концептосфера. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. Житомир. 2009. № 45. С. 189–193.
4. Міхєєва Т. І. Зооморфізм у термінологічній системі української мови. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2017. № 27, том 1. С. 19–21.
5. Морозова І. Жінка у стереотипному вікторіанському дискурсі (A woman in the victorian female discourse). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Острог. 2016. Вип. 61. С. 218–220.
6. Морозова І. І. Моно- й кросгендерні комунікативні ситуації англomовного жіночого дискурсу XIX та XXI століть. *Одеський лінгвістичний вісник*. Одеса. 2017. Вип. 9. Т. 1. С. 161–165.
7. Новосадська О. Б. Образ вікторіанської жінки у романі Мері Бреддон «Таємниця Леді Одлі». *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Острог. 2016. Вип. 62. С. 255–257.
8. Селіванова О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія. Полтава, 2006. 716 с.
9. Шамина Н. В. Женская проблематика в викторианском романе 1840–1870-х годов : дис. ... канд. филол. наук : 10.01.03. Саранск, 2005. 235 с.
10. Gryzhak L. Evaluative Adjectives In The Portrayal Of Victorian Women. *Linguaculture. International Journal of the Iași Linguaculture Centre for (Inter)cultural and (Inter)lingual Research*. Iasi. 2018. Volume 9. Number 1. P. 85–97.
11. Verovkina O., Hontar V. The idea of “new woman” in the novels of english Victorian age writers. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Острог. 2019. Вип. 5(73). С. 17–19.
12. Dickens C. Bleak House. London : Penguin Classics, 2003. 1036 p.
13. Dickens C. Great Expectations. London : Penguin Classics, 2002. 544 p.
14. Collins English Dictionary. URL: <https://www.collinsdictionary.com/>
15. Thackeray W. M. The Newcomes. London: Penguin Classics, 1996. 880 p.
16. Thackeray W.M. Vanity Fair. London: Penguin Classics, 2003. 912 p.
17. Wilhelm B. The Role of Women in Victorian England Reflected in Jane Eyre. GRIN Verlag. 2007. 44 p.

Hryzhak L. M. ZOOMORPHISM IN WOMEN'S CHARACTERISATION IN VICTORIAN NOVELS

The article deals with the peculiarities of zoomorphic characterization of female characters in the novels written in the Victorian era. The author analyzes novels written by Ch. Dickens and W. M. Thackeray in order to ascertain what zoomorphic metaphors, positive or negative, these writers preferred to use to compare female characters with animals of various types. The attribution of the zoo lexeme to the positive or

negative evaluation of the heroines depends on three key factors, namely on the denotative meaning of the zoo lexeme itself, on the attributive words it is used with, and on the context of its use. The last two factors play a significant role, as they can give a negative colouring to the positive zoo lexeme and vice versa. Taking into account these factors, the study revealed that the authors in the analysed novels preferred the negative zoomorphic names for the female characters, comparing them to animals as a whole, and likening them to all kinds of wild and domestic animals, such as amphibians, aquatic animals, insects, arachnids, birds, reptiles, mammals. The use of wild animals in zoomorphic metaphors prevails over the use of domestic animals. Among the zoomorphic metaphors that writers used to characterize women, there were ordinary wild animals as well as exotic and mythological ones. For the positive characterization of female characters, Ch. Dickens used only one zoomorphic metaphor, and W. M. Thackeray likened them to birds.

The predominance of negative zoomorphic metaphors for describing women characters may indicate that writers used them to enhance the negative image of their heroines, but further studies of other emotional-evaluative linguistic units used in the novels will help identify whether the choice of linguistic units by authors may unveil the social status of women and attitude to them in the Victorian era of Britain.

Key words: *Victorian era, zoo lexeme, zoomorphic metaphor, female character, novel.*

УДК 811.111'373,46:791

DOI <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.1-2/11>**Гришук Н. І.**

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Бялик В. Д.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

СПЕЦИФІКА ТА СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНИХ БАНКІВСЬКИХ ТЕРМІНІВ

Статтю присвячено дослідженню англомовних банківських термінів із точки зору їх перекладу. У статті надається визначення поняття «банківський термін», з'ясовується походження ключового поняття означеної галузі, встановлюється специфіка та аналізуються способи перекладу англомовних банківських термінів засобами української мови.

Банківським терміном є слово чи словосполучення, що позначає фахове поняття банківської справи. Слово bank походить від італійської лексеми banco зі значенням «лава, стіл, на яких міняйли розкладали монети».

Специфіка перекладу англомовних банківських термінів визначається необхідністю максимально точного відтворення їх значення засобами української мови у зв'язку з тим, що ці одиниці є засобами номінації фахових понять банківської сфери. Основним способом перекладу англомовних банківських термінів є їх україномовні лексичні відповідники. Якщо таких відповідників немає, то вказані англомовні одиниці передаються транскодуванням, видами якого є транскрибування, транслітерування, змішане транскодування та адаптивне транскодування, калькуванням, а також шляхом опису. Переклад аналізованих одиниць здійснюється також із використанням контекстуальної заміни, що дає змогу відтворити значення цих одиниць у реальному контексті їх застосування.

Розбіжності в граматичній будові англійської та української мови, їх приналежність до різних типів мов, неоднозначна співвіднесеність їх лексичного складу зумовлюють використання перекладацьких трансформацій у процесі відтворення англомовних банківських термінів засобами української мови. Використання перекладацьких трансформацій дає змогу здійснити міжмовні перетворення, необхідні для пристосування перекладених одиниць до граматичних, лексичних, орфографічних і інших норм цільової мови, сприяє досягненню перекладацької адекватності та еквівалентності. Англомовні банківські терміни перекладаються українською мовою за допомогою таких трансформацій, як конкретизація, генералізація значення слів, перестановка, додавання та вилучення слів.

Ключові слова: банківський термін, лексичний відповідник, перекладацька трансформація, специфіка та способи перекладу, транскодування, калькування, описовий переклад.

Постановка завдання. Незважаючи на велику кількість наукових праць, присвячених дослідженню перекладу термінологічної лексики різних галузей науки та техніки [5; 6; 8; 11], дотепер мало вивченими з точки зору перекладу у вітчизняному перекладознавстві вважаються банківські терміни [1, с. 51], що й зумовлює мету наукової розвідки. Її завдання через це полягають у визначенні понять «термін», «банківський термін», з'ясуванні походження ключового поняття банківської сфери, а також встановленні специфіки та способів перекладу англомовних банківських термінів засобами української мови.

Виклад основного матеріалу. Оскільки термін є «мовним знаком (словом чи словосполученням,

що виражає поняття певної галузі знань і через це має дефініцію (тлумачення, пояснення), на яку свідомо орієнтуються, ті, хто його використовують» [9, с. 19], «мовна одиниця, що точно позначає певне поняття, яке застосовується в науці, техніці, мистецтві» [4, с. 53]; під банківським терміном розуміємо слово чи словосполучення, що позначає фахове поняття банківської справи. Вважаємо також, що банківський термін є фіксованим у словесній і графічній формі професійним поняттям, що являє собою семантично цілісний, функціонально значущий елемент лексичної системи мови в межах терміносистеми банківської справи, який використовується для позначення її понять, об'єктів, явищ тощо.

Лексема *bank* походить від італійського слова *banco* – *лава, стіл, на яких мінняли розкладали монети* [2, с. 10]. Вважається, що банківська справа зародилася ще у Вавілоні, Давній Греції та Римі. Так, вавилонські купці володіли банківськими білетами під назвою *hudu*, якими користувалися як золотом. Давньогрецькі храми разом із приватними об'єднаннями здійснювали такі фінансові трансакції, як позики, депозити і обмін валют. Крім того, храми й приватні об'єднання укладали фінансові угоди – позики, вклади, обмін валют і легалізація монет.

У Давньому Римі мінняли обмінювали іноземну валюту на імперіал, що був єдиним платіжним засобом у державі. Одним із найдавніших свідчень валютно-обмінної діяльності вважається срібна драхма, якою користувалася давня грецька колонія Трапезунд на Чорному морі (350–325 р. до н. е.). На монеті зображено банківський стіл, заповнений монетами, та викарбувана назва міста [2, с. 10–12].

Проблеми адекватної передачі будь-якої термінології, специфіки її відтворення засобами іншої мови завжди турбували перекладачів. У зв'язку з тим, що ці одиниці слугують основними засобами кодифікації та передавання фахової інформації, говорять про необхідність максимально точного відтворення їх змісту у процесі перекладу [12, с. 36].

Можливість здійснення подібного перекладу зумовлена багатьма факторами. Це й форма та зміст самої термінологічної одиниці, і наявність чи відсутність еквівалентного термінологічного відповідника в мові перекладу, і контекст її застосування, і володіння перекладачем знаннями про сферу перекладу, його вміння та навички добирати правильний спосіб перекладу тієї чи іншої одиниці зі спеціальним значенням для творення адекватних текстів іншомовними засобами.

Головним способом перекладу термінів є *переклад за допомогою лексичного еквівалента*, що є постійним лексичним відповідником, який точно збігається із значенням слова чи словосполучення [5, с. 279]. Еквівалентні одиниці бувають одноеквівалентними, які мають тільки один перекладний відповідник, наприклад:

The lessee can be evicted for non payment of rent [14, с. 139].

Орендар може бути позбавлений права оренди через несплату орендної плати.

Англомовна банківська термінологія представлена і багатоеквівалентними з точки зору перекладу одиницями, що мають два або більше пере-

кладних відповідників. Добір їх перекладного відповідника здійснюється з огляду на контекст застосування вихідної одиниці, наприклад:

After purchasing the assets of the firm the third person obtains rights and duties of the former member [14, с. 542].

Після купівлі акцій фірми третя особа отримує права та обов'язки колишнього власника.

Англомовні банківські терміни перекладаються українською мовою також *транскодуванням*, що є таким способом перекладу, коли звукова та/або графічна форма слова вихідної мови передається засобами абетки мови перекладу [5, с. 282]. Розрізняють чотири види транскодування, а саме: *транскрибування, транслітерування, змішане транскодування та адаптивне транскодування*. *Транскрибування* застосовується, коли літерами мови перекладу передається звукова форма слова вихідної мови [5, с. 282], наприклад:

The clearing banks maintain accounts at the Bank of England [16, с. 135].

Клірингові банки підтримують рахунки в Банку Англії.

Приєм *транслітерування* використовується, коли слово вихідної мови передається по літерах мовою перекладу [5, с. 282]:

You give the bank money (or it is taken from your account) and the clerk writes a cashier's check, charting a small fee for the service [13, с. 52].

Ви даєте банку гроші (або їх знімають із вашого рахунку), і клерк виписує банківський чек, стягуючи невелику плату за обслуговування.

У процесі перекладу шляхом транслітерування не варто забувати й про «фальшивих друзів перекладача» (наприклад, *balance – сальдо, portfolio – портфель цінних папер, etc.*). Транслітераційний спосіб відтворення таких одиниць призводить до викривлення їх змісту.

Змішане транскодування є переважним застосуванням транскрибування з елементами транслітерування [5, с. 282], наприклад:

Only corporate bank's clients can receive the overdraft [15, с. 78].

Тільки корпоративні клієнти банку можуть отримати овердрафт.

Адаптивне транскодування застосовується тоді, коли форма слова в вихідній мові дещо адаптується до фонетичної та/або граматичної структури мови перекладу [5, с. 282], наприклад:

The bank should provide details about the amendments these stock books propose, as well as their current status [16, с. 177].

Банк має надати детальну інформацію про поправку, запропоновані в цих книгах фондових цінностей, а також про їх нинішній стан.

Поряд із транскодуванням банківські терміни, що не мають безпосереднього відповідника в мові перекладу, перекладаються також калькуванням, що є відтворенням не звукового, а комбінаторного складу слова або словосполучення, коли складові частини слова (морфеми) або фрази (лексеми) передаються відповідними елементами мови перекладу [5, с. 286]:

Price risk – is the risk of the loan price change resulting from the raising or falling of the current level of the interests rates [13, с. 177].

Ціновий ризик – це ризик зміни ціни боргового зобов'язання внаслідок росту чи падіння поточного рівня процентних ставок.

На відміну від транскодування, калькування не завжди буває простою механічною операцією перенесення вихідної форми в мову перекладу; найчастіше під час калькування відбуваються зміни відмінкових форм, частин мови компонентів словосполучень, перестановка слів тощо.

Переклад англійських банківських термінів здійснюється також шляхом опису. *Описовий переклад* – це такий спосіб перекладу лексичних елементів вихідної мови, коли словосполучення, термін замінюється в мові перекладу словосполученням (або більшим за кількістю компонентів словосполученням), яке адекватно передає зміст цього слова або словосполучення [5, с. 297]:

Any bank doesn't provide the credit if you have an account [16, с. 172].

Жоден банк не надасть кредит, якщо у вас є несплачена боргова вимога.

Переклад банківських термінів може вимагати також застосування контекстуальної заміни:

You've probably heard of the dividend investing strategy – buying shares of companies that pay good, quality dividends [16, с. 325].

Ви, напевно, чули про стратегію інвестування дивідендів – придбання акцій компаній, які платять хороші, високі дивіденди.

Передача англомовних термінів галузі банківської справи здійснюється і за допомогою перекладацьких трансформацій, що полягають у «зміні формальних (лексичні або граматичні трансформації) або семантичних (семантичні трансформації) компонентів вихідного тексту при збереженні інформації, призначеної для передавання» [13, с. 536]. Застосування перекладацьких трансформацій дає змогу здійснювати міжмовні

перетворення задля досягнення перекладацької адекватності та еквівалентності [45, с. 72].

Переклад англомовних текстів із банківськими термінами здійснюється з використанням лексичної трансформації *конкретизація*, внаслідок якої слово (термін) ширшої семантики в оригіналі замінюється словом (терміном) вузької семантики [24, с. 300], наприклад:

Usually, there is a central location at least for such a record keeping, but banking operations is increasingly less linked to such a physical place, as modern banks are also electronic networks [16, с. 519].

Як правило, існує центральне місце, принаймні для ведення подібного обліку, але банківські операції дедалі менше прив'язані до такого **реального місця**, оскільки сучасні банки – це також електронні мережі.

Генералізацією називається перекладацька трансформація, що є зворотною щодо конкретизації. Генералізація полягає в заміні одиниці вихідної мови, що має більше вузьке значення, одиницею мови перекладу з ширшим значенням [5, с. 306], наприклад:

This guide goes far beyond answering the question, "What is stock?" [13, с. 123].

Цей довідник **виходить далеко за межі** відповіді на питання: «Що таке акція?».

Перестановка є перекладацькою трансформацією, що полягає в зміні розташування (порядку дотримання) мовних елементів у тексті перекладу порівняно з текстом оригіналу [32, с. 314]. Елементами, що можуть піддаватися перестановці, є зазвичай слова, словосполучення, частини складного речення і самостійні речення в тексті:

The Dividend Yield Formula Made Easy for Beginners [16, с. 37].

Навіть **початківці** можуть легко користуватися **формулою прибутку від дивідендів**.

Трансформація *додавання* припускає використання під час перекладу додаткових слів, які не мають відповідників в оригіналі [5, с. 308], наприклад:

Comparing these shares to the purchase price, you can calculate their "dividend yield on cost" [16, с. 456].

Порівнюючи ці акції з їх ринковою ціною, Ви можете порахувати їх **«дивідендну прибутковість за ринковою ціною»**.

Трансформація *вилучення* припускає опущення окремих слів, словосполучень [5, с. 314], наприклад:

The collection of only financial documents is called clean collection [13, с. 54].

Набір лише фінансових документів називають **чистим**.

Висновки і пропозиції. Отже, банківський термін є словом чи словосполученням, що позначає фахове поняття банківської справи. Специфіка перекладу англomовних банківських термінів зумовлена необхідністю точного відтворення значення фахових понять, які вони позначають. Таке значення детерміновано також контекстом застосування терміна. Саме тому адекватний переклад англomовної банківської термінології вимагає попередньої семантизації їхнього значення в контексті. Переклад визначеної групи термінологічних одиниць здійснюється не тільки за допомогою їх українomовних відповідників, але й шляхом

транскодування, калькування, антонімічного перекладу, контекстуальної заміни та опису. Взаємодія терміна з контекстом та необхідність адекватного перекладу у ньому передбачають застосування перекладацьких трансформацій, що допомагають адаптувати перекладені одиниці до норм і вимог мови перекладу. У зв'язку з цим англomовні банківські терміни перекладаються українською мовою із використанням трансформацій конкретизація, генералізація значення, додавання, вилучення та ін. Перспективи подальших досліджень вбачаємо в аналізі структурних і семантичних особливостей англomовних банківських термінів.

Список літератури:

1. Борсук Л. Ф. Міжмовні впливи та іншомовні запозичення в англійську термінологію банківського бізнесу. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Філологічна». Острог : Вид-во Національного університету «Острозька академія», 2014. Вип. 46. С. 59–41.
2. Братко А. Г. Банковское право (теория и практика). Москва : Приор, 2000.
3. Бреус Е. В. Теория и практика перевода с английского языка на русский. Москва : УРАО, 2001. 104 с.
4. Гринев С. В. Введение в терминоведение : уч. пособие. Москва : Изд-во МГУ, 1993. 309 с.
5. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Вінниця : «Нова книга», 2004. 576 с.
6. Коваленко А. Я. Загальний курс науково-технічного перекладу : навчальний посібник для вузів. Київ : Інкос, 2001. 290 с.
7. Левицкая Т. Р., Фитерман А. М. Теория и практика перевода с английского на русский. Москва : Изд-во лит-ры на иностранных языках, 1963. 125 с.
8. Марусик Ю. М., Бялик В. Д. Способи перекладу англomовних термінів абревіатур у сфері психології. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Філологія. 2019. № 39. Том 2. С. 59–62.
9. Мельников Г. П. Основы терминоведения. Москва : Изд-во РУДН, 2015. 116 с.
10. Саперов С. А. Банковское право: теория и практика. Москва : Экономика, 2003. 638 с.
11. Смирнова А. Н. Проблема перевода экономических терминов (на примере английской экономической лексики). *Вестник гуманитарного факультета ИГХТУ*. 2014. № 6. С. 172–179.
12. Циткина Ф. А. Терминология и перевод: к основам сопоставительного терминоведения. Львов : Издательское объединение «Вища школа», 1988. 162 с.
13. Matthews K., Thompson J. *The Economics of Banking*. Chichester : John Wiley & Sons Ltd, 2006. 496 p.
14. Heffernan Sh. *Modern Banking*. Chichester: John Wiley & Sons Ltd, 2007. 716 p.
15. Casu B., Girardone Cl., Molyneux Ph. *Introduction to Banking*. L. : Pearson Education Limited, 2006. 527 p.
16. Cecchetti S. G. *Money, Banking and Financial Markets*. N. Y. : Mc-Graw-Hill/ Irwin, 2008. 672 p.

Gryshuk N. I., Byalyk V. D. SPECIFICITY AND WAYS OF TRANSLATING OF ENGLISH-LANGUAGE BANKING TERMS

The article is devoted to investigation of English language banking terms from the point of view of their translating. The definition of the notion of “banking term” is given in the article. The origin of the key notion is clarified, the specificity and ways of translating are determined in it.

Banking term is a word or a word combination that designate a notion of banking. The word bank originates from the Italian lexeme banco with the meaning a bench, a table on which money-changers laid coins.

The specificity of translating of English-language banking terms is determined by the necessity of maximally exact reproduction of their meanings by means of the Ukrainian language. In its turn, this is stipulated by the fact that banking terms are means of nomination of professional banking notions. Ukrainian lexical equivalents are considered to be the main way of translating of English-language banking terms. If such equivalents don't exist in the Ukrainian language, terms are rendered by means of transcoding (transcribing, transliterating, mixed transcoding and adaptive transcoding), calquing, and descriptively. English-language

banking terms are also translated by means of contextual changing of their meanings that allows rendering meanings of such units taking into consideration real contexts of their use.

Differences in grammatical structure of English and Ukrainian, their belongings to different types of languages, inexact conformity of their vocabularies predetermine the use of transformations in the process of translating of the English-language terms into Ukrainian. The use of translation transformations allows making interlingual transformations, necessary for adapting of translated units to grammatical, lexical, orthographic and other norms of the target language. It also contributes to achieving of translating adequacy and equivalency. English-language banking terms are translated into the Ukrainian language with the help of such translation transformations as concretization, generalization of the meanings of words, permutation, adding, and eliminating of words.

Key words: *banking term, lexical equivalent, translation transformation, specificity and ways of translating, transcoding, calquing, descriptive translation.*

Денисюк Ю. І.

Національна академія сухопутних військ імені Гетьмана Петра Сагайдачного

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПРЕЗИДЕНТСЬКИХ МЕМОРАНДУМІВ БАРАКА ОБАМИ ТА ДОНАЛЬДА ТРАМПА ЗА 2017 Р.

У статті увага зосереджена на аналізі президентських меморандумів колишнього президента США Барака Обами (2009–2015 рр.) та чинного президента Дональда Трампа (за період 2017 р.). На першому етапі описано результати аналізу структурних особливостей досліджуваних текстів. Встановлено, що у президентських меморандумах Дональда Трампа відбулися зміни в частково змінних елементах. У Барака Обами предмет меморандуму дублює назву меморандуму, а від березня 2017 р. в Дональда Трампа вже дубльовано адресата та назву меморандуму. Встановлено, що в меморандумі Барака Обами акцентовано на його предметі, на важливості того, про що йтиметься. У Дональда Трампа зроблено наголос на адресаті – очевидно, для підкреслення важливості виконання обов'язків, покладених на певних державних службовців. Через зосередження уваги на адресатові президент показує, хто відповідальний за виконання поставленого завдання та хто відповідатиме за його невиконання. Визначено, що в президентських меморандумах Дональда Трампа відбулися зміни в тематичних групах. Поділ здійснено з урахуванням лексем-специфікаторів, що визначають належність тексту до конкретної тематичної групи. Виокремлено три тематичні групи досліджуваних текстів відповідно до їхньої спрямованості: 1) щодо організаційного забезпечення структур і відомств із питань внутрішньої політики; 2) щодо організаційного забезпечення роботи структур і відомств з питань зовнішньої політики; 3) щодо організаційного забезпечення роботи структур і відомств у питаннях безпеки. Найчисельнішою тематичною групою є тексти з питань безпеки. Порівнюючи тематичні групи Барака Обами, пропонується нова тематична група, пов'язана з урегулюванням питань безпеки, де президент акцентує на гарантуванні безпеки у США. Спираючись на аналіз тематичних груп, автор здійснив вибірковий аналіз мовнокультурного коду кожної з груп з використанням програми автоматизованого контент-аналізу. На завершальному етапі встановлено, що спільною рисою є гібридність мовленнєвого жанру.

Ключові слова: президентський меморандум, президентський дискурс, президент, структурні елементи, тематичні групи, мовленнєвий жанр.

Постановка проблеми. Комунікативні процеси відіграють нині основну роль у політико-управлінській діяльності й слугують головним управлінським інструментарієм. Однією зі сфер застосування цього інструментарію є широка й інтенсивна інформаційна взаємодія політичних суб'єктів і державних структур. Рівень зв'язків «президент – органи державного управління» є визначальним у політичному структуруванні президентської республіки США, підвищенні рівня її керованості, забезпеченні легітимності влади. Інформаційна діяльність президента як глави держави, гаранта прав і свобод громадян, суспільного лідера та символу американської демократії знаходить вияв у президентському дискурсі, який визначають як *talking institution* [10].

Президентський дискурс як інтерактивна діяльність є статусно орієнтованим і породжується інститутом президента. Він представлений

широкою жанровою палітрою, в якій вагоме місце займає президентський меморандум.

Президентський меморандум є облігаторним жанром у складі адміністративних наказів. З урахуванням формальної цілості й структурованості на рівні побудови (з боку адресанта) та впізнаваності на рівні сприйняття (з боку адресата) пропонуємо таке визначення жанру президентського меморандуму: **президентський меморандум** (далі – ПрМ) – типізована писемна форма мовленнєвої комунікації президента, спрямована на внутрішнє використання в системі державного управління, що має комунікативну мету передавання інформації, яка спонукає адресатів до обов'язкового виконання певних дій [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідники підкреслюють роль політичних інститутів влади як комунікативного посередника в соціальному регулюванні, який оперує

текстами. Президентський дискурс (далі – ПрД) як різновид політичного дискурсу є багатовимірним мовленнєвим явищем, яке не має вичерпного наукового опису в сучасній парадигмі комунікативно-дискурсивних мовознавчих студій і нерідко виступає синонімом інших понять – президентська промова чи президентська риторика. Окремі аспекти дослідження президентського та політичного дискурсів були об'єктами уваги мовознавців Ф. Бацевича [1], О. Шейгал [8], Т. Хомутової [7], Н. Кондратенко [5], О. Спиридовського [6], Ф. Ауштермоля [9] та ін.

Постановка завдання. Мета дослідження – розглянути та порівняти структурні особливості президентських меморандумів письмових текстів, які породжуються соціальним інститутом президента США, встановити спільні та відмінні ознаки жанру президентського меморандуму на основі порівняльного аналізу, виокремити тематичні групи в президентських меморандумах Д. Трампа.

Виклад основного матеріалу. Президент США Б. Обама 11 січня 2017 р. виступив із «прощальною» промовою, в якій підбив підсумки свого правління і висловив низку побажань американським громадянам. Такі виступи президентів, що покидають Білий дім, уже стали традицією, і на прощальну промову керівника держави чекають не менше, ніж на щорічне звернення до конгресу. Наступником Обами на посаді президента США став Д. Трамп.

Основну частину виступу президент Обама присвятив потребі зберігати й вдосконалювати американську демократію, яка, на його думку, є основою виняткового місця США у світі, а також запорукою прогресу й процвітання країни. Зміст був приблизно таким: без розвитку демократичних інститутів, які часом можуть не подобатися тим, хто при владі, в деякій перспективі гірше стане всім, разом із президентами і міністрами. Саме тому Обама підкреслив, що зробить усе можливе, аби передавання влади Трампові відбулося якомога гладше й спокійніше, хоча він особисто може й не дуже захоплюватися новим президентом [11].

Від 20 січня 2017 р. президент Трамп видав 114 меморандумів (Табл. 1). Аналіз цих висловлень засвідчує, що більшість із них мають структуру, аналогічну до ПрМ Обами, однак є й відмінності.

У ПрМ Б. Обама всі структурні елементи поділено на незмінні елементи, частково змінні та факультативні [4]. До незмінних належать чотири обов'язкові елементи, які збереглися в ПрМ Д. Трампа: 1) місце видання; 2) підрозділ, який видає; 3) попередня вказівка; 4) підпис.

Відбулися зміни в частково змінних елементах. У ПрМ Б. Обами предмет меморандуму дублює назву меморандуму, а від березня 2017 р. в ПрМ Д. Трампа вже дубльовано адресата та назву меморандуму. Отож, у Б. Обами акцентовано на предметі ПрМ, важливості того, про що йтиметься, напр.:

Presidential Memorandum – Deferred Enforced Departure for Liberians

Натомість у ПрМ Д. Трампа зроблено наголос на адресаті – очевидно, для підкреслення важливості виконання обов'язків, покладених на певних державних службовців. Через зосередження уваги на адресатові президент показує, хто відповідальний за виконання поставленого завдання та хто відповідатиме за його невиконання. Такі частково змінні елементи, як дата, назва, адресат, предмет, вказівка щодо опублікування, також структурно наявні у ПрМ, напр.:

Presidential Memorandum for the secretary of Defense

Щодо факультативних елементів, які фігурують у самій назві ПрМ, то незмінними залишилися такі з них: *presidential determination, letter, message, notice*. Але окремі меморандуми отримали додаткові елементи:

1) *Presidential Memorandum – National Security* *напр.:*

National security Presidential Memorandum on Strengthening the Policy of the United States Toward Cuba

У проаналізованих ПрМ Б. Обами виділено п'ять тематичних груп, а саме: 1) щодо організаційного забезпечення структур і відомств з питань внутрішньої політики; 2) щодо організаційного забезпечення роботи структур і відомств із питань зовнішньої політики; 3) щодо організаційного забезпечення роботи структур і відомств у військових питаннях; 4) щодо організаційного забезпечення роботи структур і відомств із питань боротьби з тероризмом; 5) щодо організації святкування національних свят [3].

Таблиця 1

Кількість меморандумів Дональда Трампа 2017 р.

Jan.	Feb.	March	April	May	June	July	Aug.	Sept.	Oct	Nov	Dec
11	1	5	11	3	15	9	8	14	12	11	14

У ПрМ Д. Трампа відбулися зміни в тематичних групах. Поділ здійснено з урахуванням лексем-специфікаторів, що визначають належність тексту до конкретної тематичної групи.

Усі ПрМ поділено на 3 тематичні групи:

1) щодо організаційного забезпечення структур і відомств із питань внутрішньої політики;

2) щодо організаційного забезпечення роботи структур і відомств із питань зовнішньої політики;

3) щодо організаційного забезпечення роботи структур і відомств у питаннях безпеки.

Як видно з Рис. 1 і Табл. 2, найчисельнішою тематичною групою є ПрМ із питань безпеки (загалом 51 випадки), другою за чисельністю групою є ПрМ із питань внутрішньої політики (загальна кількість 39 меморандумів), останнє місце займає група ПрМ із питань зовнішньої політики (24 ПрМ).

Зіставлення з тематичними групами ПрМ Б. Обами засвідчує, що з'явилася нова тематична група, пов'язана з урегулюванням питань безпеки. До неї ми додали меморандуми, які стосувалися військових питань, оскільки їх було небагато, та головною їхньою метою є боротьба з потенційними загрозами, які можуть виникнути у США. Президент акцентує на гарантуванні безпеки у США.

Гіпотетично можна стверджувати, що для кожної з виділених тематичних груп характерні осо-

бливі мовнокультурні коди. Здійснено вибіркового аналізу мовнокультурного коду кожної з груп, адже процес продукування ПрМ триватиме до завершення терміну правління чинного президента США.

Розглянемо найбільшу за обсягом тематичну групу ПрМ – меморандуми щодо організаційного забезпечення структур і відомств у питаннях безпеки. Загалом видано 51 ПрМ, що стосуються цих питань. Для вибіркового аналізу взято ПрМ за 4 квітня 2017 р. Програма виявляє такі основні референтні поля в цьому ПрМ: SOCIAL GROUP → SECURITY. Референтне поле SOCIAL GROUP розкривається через лексеми: *president, vice president, secretary, chairman, director, chief, administrator*. Референтне поле SECURITY розкривається через лексему *security*.

У цьому меморандумі йдеться про важливість гарантування безпеки американського народу. Президент Дональд Трамп дає чіткі настанови урядовим структурам та відомствам для досягнення поставлених завдань:

As President, my highest priority is to ensure the safety and security of the American people. In order to advise and assist me in executing this solemn responsibility, as well as to protect and advance the national interests of the United States at home and abroad, I hereby direct that my system for national security policy development and decision making shall be organized as follows.

Рис. 1. Основні тематичні групи президентських меморандумів Дональда Трампа

Таблиця 2

Поділ ПрМ за тематичними групами з урахуванням місяця видання

	JAN	FEB	MAR	APR	MAY	JUN	JUL	AUG	SEP	OCT	NOV	DEC
З питань зовнішньої політики	2		1	1	1	6	1		4	2	3	3
З питань внутрішньої політики	7	1	2	5		3		4	6	4	3	4
З питань безпеки	2		2	5	2	6	8	4	4	6	5	7

Аналіз лексичного наповнення виявлених референтних полів засвідчує, що досліджуваний ПрМ спрямовано на забезпечення стабільності в державі й гарантування безпеки для громадян США.

Другою за обсягом є тематична група, присвячена питанням внутрішньої політики (39 меморандумів). У меморандумі від 25 вересня 2017 р. програма виявляє основне референтне поле EDUCATION та його зв'язок із референтним полем SOCIAL GROUP. МКК цього меморандуму є SOCIAL GROUP → EDUCATION. Референтне поле SOCIAL GROUP розкривається через слова і словосполучення: *secretary, president, director, secretary of education*. Референтне поле EDUCATION розкривається через слова і словосполучення: *education, school, student, course, high school, department of education*.

У зазначеному меморандумі йдеться про покращення системи освіти та підвищення якості доступу до освіти в галузях комп'ютерних наук, технологій і математики:

The Secretary of Education (Secretary) shall, consistent with law, establish the promotion of high-quality STEM education, including Computer Science in particular, as one of the priorities of the Department of Education.

Зв'язок референтних полів та їх наповнення свідчать, що цей ПрМ спрямовано на покращення системи освіти у США.

Третя за обсягом тематична група досліджуваних меморандумів – висловлення щодо організаційного забезпечення структур і відомств із питань зовнішньої політики (24 меморандуми). Для вибіркового аналізу з цієї тематичної групи взято меморандум, що стосується ситуації в Україні.

У меморандумі від 29 вересня 2017 р. основним референтним полем є POLITICS. При цьому програма дала змогу встановити, що це поле пов'язане з референтними полями LAW, EUROPE. Отже, МКК меморандуму від 29 вересня 2017: POLITICS → LAW → EUROPE. Референтне поле POLITICS розкривається через лексеми: *democracy, secretary of state, secretary of treasury*.

Референтне поле LAW представлено словами та словосполученнями: *constitution, law*.

Референтне поле EUROPE розкривається в тексті лексемою *Ukraine*.

У цьому меморандумі президент США Д. Трамп делегував держсекретареві Р. Тіллерсону свої повноваження щодо виконання санкцій стосовно РФ за агресію проти України. Таким чином, Тіллерсон отримав функції і повноваження в рамках виконання Акта про протидію супротивникам Америки через Закон про санкції 2017 р., Закону про підтримку свободи України від 2014 р. і Закону про підтримку суверенітету, цілості, демократії та економічної стабільності України від 2014 р.:

By the authority vested in me as President by the Constitution and the laws of the United States of America ... I hereby delegate to the Secretary of State the functions and authorities vested in the President by the following provisions of the Countering America's Adversaries Through Sanctions Act of 2017 (Public Law 115–44) (the "Act")... respect to the national interest determination under section 5 of the Ukraine Freedom Support Act of 2014 (Public Law 113–272) (UFSa), as amended by the Act...

Аналіз лексичного наповнення виявлених референтних полів засвідчує, що досліджуваний ПрМ спрямовано на забезпечення демократичних процесів, територіальної цілості України та підтримання санкцій проти держави-агресора – Російської Федерації. Політика підтримки України з боку США залишається незмінною в обох президентів.

На завершальному етапі встановлено, що спільною рисою ПрМ є гібридність мовленнєвого жанру ПрМ. Із 20 січня 2017 р. написано та видано 31 документ, а саме: 16 листів, 8 записок та 7 повідомлень

Усі гібридні ПрМ Д. Трампа структурно мають спільні риси з ПрМ Б. Обама. Характерною ознакою є те, що 12 гібридних ПрМ президента Трампа спрямовані на питання зовнішньої політики США.

Висновки і пропозиції. Підсумовуючи, зазначимо, що перебуваємо на початковому етапі зіставних студій ПрМ президентів США. Перспективою дослідження є повний аналіз жанру ПрМ, оскільки Д. Трамп як чинний президент США і надалі продукуватиме документи, що стануть предметом подальшого дискурсологічного розгляду.

Список літератури:

1. Бацевич Ф. С. Нариси з лінгвістичної прагматики : монографія. Львів : ПАІС, 2010. 336 с.
2. Денисюк Ю. І. Жанрова палітра американського президентського дискурсу. *Науковий вісник Східноєвроп. Нац. ун-ту імені Лесі Українки*. Серія : Філологічні науки. 2016. № 16. С. 96–102.
3. Денисюк Ю. І. Лінгвокультурне кодування президентських меморандумів Барака Обама 2009–2015 рр. *Studia Philologica* : збірник наук. праць / Київ. ун-т імені Бориса Грінченка. 2016. № 3. Київ. С. 97–104.

4. Денисюк Ю. І. Типи президентських меморандумів Барака Обама: структурні особливості. *Науковий вісник Дрогоб. держ. педагог. ун-ту імені Івана Франка*. Серія : Філологічні науки (мовознавство). 2016. № 5(1). С. 108–111.
5. Кондратенко Н. В. Український політичний дискурс: текстуалізація реальності : монографія. Одеса : Чорномор'я, 2007. 156 с.
6. Спиридовский О. В. Лингвокультурные характеристики американской президентской риторики как вида политического дискурса : автореф. дис. ... канд. филол. наук. Воронеж, 2006. С. 24.
7. Хомутова Т. Н. Жанр как объект лингвистического исследования. *Вопросы лингвистики и методики преподавания языков в вузе* : сборник науч. тр. / под ред. Е. Н. Ярославовой. Челябинск : Изд-во ЮУрГУ, 2002. С. 65–76.
8. Шейгал Е. И. Семиотика политического дискурса. Москва : ИТДГК «Гнозис». 2004. 326 с.
9. Austerlühl F. The Great American Scaffold. Intertextuality and Identity in American Presidential Discourse. Amsterdam & Philadelphia : John Benjamins, 2014. 338 p.
10. Politically Speaking : A Worldwide Examination of Language Used in the Public Sphere / ed. by Ofer Feldman, Christ'l De Landtsheer. Westport, Connecticut, 1998. 212 p.
11. White house. URL: <https://obamawhitehouse.archives.gov/briefing-room/presidential-actions/presidential-memoranda> (last accessed: 19.07.2017).

Denysiuk Yu. I. COMPARATIVE ANALYSIS OF BARACK OBAMA AND PRESIDENT TRUMP'S PRESIDENTIAL MEMORANDA 2017

The article analyzes presidential memoranda of the former president of the USA Barack Obama (2009–2015) and acting President Donald Trump (2017). The first phase describes the results of the analysis of the structural features of the studied texts. It is highlighted, that in presidential memoranda of Donald Trump in partially variable elements changes have occurred. In Barack Obama's memoranda the subject of the memorandum has dubbed the name of the memorandum and since March 2017 Donald Trump's has duplicated the addressee and the name of the memorandum. Barack Obama focuses on the subject of the memorandum, he highlights the importance of what will be discussed. Donald Trump has emphasized the addressee – obviously to emphasize the importance of fulfilling the responsibilities of certain state employee. By focusing on the addressee, the president shows who is responsible for the task and who will be responsible for its failure. It has been discovered that there were some changes in thematic groups. The texts under study have been subdivided into three thematic groups: 1) Presidential Apparatus activities in the field of home policy issues; 2) Presidential Apparatus activities in the field of foreign policy issues; 3) Presidential Apparatus activities in the field of security issues. The largest thematic group is based on the field of security issues. A new thematic group based on the field of security is proposed. In that group the president focuses on ensuring US security. Based on the analysis of thematic groups, a selective analysis of the linguistic and cultural code of each group was carried out using an automated content analysis program. In the final phase it was discovered that the common feature to both memoranda are regarded as hybrid genres.

Key words: presidential memorandum, presidential discourse, president, structural elements, thematic groups, speech genre.

Duzhyk N. S.

National University of Food Technologies

EMPLOYING AN ETHICAL APPROACH TO WRITING IN ACADEMIC SETTINGS

The paper studies the theoretical underpinning of writing guided by an ethical approach in an academic setting. A particular attention is paid to Sandra Stotsky's framework. Due to its explanatory power, the framework can be applied to students' training in writing fundamentals and ethical thinking. The theoretical value of Stotsky's approach lies in categorizing the writer's responsibilities. They are conceptualized in four categories and represent writing as a manifold intellectual process involving major participants, such as the writer, other writers, and readers. By advancing the idea of academic integrity and providing compelling reasons for avoiding plagiarism, teachers can develop students' respect for academic work and its participants as well as help them avoid ethical problems associated with writing. The framework excludes the social and cultural dimensions of communication and is based on the fundamental academic standards. Examples demonstrate how to apply an ethical approach to composing texts.

Along with the classic rules of academic writing, the paper considers recent approaches to English instruction brought by globalization and technology change. Nowadays youth routinely uses digital technologies and is actively engaged in informal information exchange on social networks where violations of ethical standards are commonplace. This is why reevaluating previous practices and introducing new ones is conducted with respect to the digital environment.

Following the latest trends towards incorporating social issues into the classroom, the paper focuses on methodologies relevant to Ukrainian universities. Although a culturally homogeneous student body is prevailing in Ukraine, the issues of cultural diversity should be introduced in the curriculum due to the growing number of international students and the need to support intercultural exchange.

Unlike cultural diversity, social justice and civic involvement are well represented in English language instruction. Comprehensive guidelines from western research works are a good source for modeling assignments based on Ukrainian realities. An example of this kind is provided in the paper.

Key words: *academic writing, English language instruction, ethical approach, plagiarism, inclusiveness.*

Problem statement. Nowadays the academic intellectual process is defined by acquiring a wide range of competencies enabling graduates to integrate fully into their professional fields. Writing in foreign languages is a skill broadening personal and professional horizons of those who mastered it.

With the advent of electronic communication, ethical dimensions of writing have regained their relevance and have been conceptualized in a number of frameworks associated with digital environment and greater socializing. Evidently, the students' involvement in writing has overgrown the classroom limits and has found its way to social networks ample with informal and loose rhetoric. Students often emotionally participate in interpersonal exchanges, demean opposing views and shift their criticism from ideas to the opponent's personality.

Social networks are not the only place in which the basic ethical standards are violated. As members

of the academic community, students are engaged in intellectual work which includes completing home assignments, carrying out individual and collective projects. Plagiarism is one of the most serious problem regarding students' writing. In the Ukrainian higher education system, this issue is addressed by teaching citation rules, detecting plagiarism in students' assignments with antiplagiarism software and not granting credit for dishonest work. However, a well-structured comprehensive approach to eliminating plagiarism is yet to be developed. Another problem is unethical misconduct detected in students' writing due to lack of life experience or insufficient training in "moral thinking" and writing fundamentals [7].

The paper objective is to analyze theoretical works on moral implications of writing in academic settings, present different manifestations of unethical conduct in students' works, and offer the tools for overcoming deficiencies in writing. Specific examples

explain how to avoid ethical lapses and compose inclusive discourses.

Literature review. Sandra Stotsky was one of the scholars who conceptualized writing as moral and civic thinking in the 1990s [2; 3; 4; 7]. Her conceptual framework is categorized in terms of the writer's ethical responsibilities to her readers and is based on the classic canons of academic writing:

A PROPOSED CATEGORIZATION OF THE ACADEMIC WRITER'S RESPONSIBILITIES

A. With respect to the purposes of academic language

- To define key terms
- To write clearly

B. With respect to other writers

– To consider other writers as intelligent as oneself

- To present another writer's views fairly
- To attribute ideas only to their authors

C. With respect to the integrity of the subject

– To gather all seemingly relevant information on a topic

– To evaluate the relevance and quality of gathered information

- To address all relevant information
- To account for all significant components in an analogy

– To provide adequate evidence for assertions directly or through accessible references

- To use facts accurately
- Not to make blanket generalizations
- To use representative examples of a phenomenon
- To create texts with no erroneous implications
- To provide correct examples for reasonable generalizations

– To create consistent categories for classifying information

- To create coherent texts

D. With respect to the integrity of the reader

- To assume an open-minded reader
- To use affectively balanced terms
- Not to stereotype possible readers

Four categories of responsibilities are related to a) the purposes of academic language, b) to other writers' works, c) to the integrity of the subject under discussion, and d) to the integrity of the reader. This manifold representation of academic fundamental activities includes major actors of an information exchange, such as the writer, other authors, and readers. By employing Stotsky's framework in academic settings, it seems possible to develop students' respect for the intellectual process

and its participants. It also provides guidelines how to avoid ethical problems with writing. Whereas the social and cultural dimensions are excluded from the framework, the general academic principles are employed to improve irresponsible writing. Impartially and unemotionally presented views are in line with the basic academic standards.

Stotsky points out that bad manners and personal insults "are obstacles to academic ways of knowing. They distract the reader's attention from the ideas at the center of academic dialogue and make irrelevant issues appear to be relevant" [7, p. 806]. Civility, displayed in articulate writing and accurate citations, reflects the writer's respect for other writers and readers as well as acknowledges professional dignity. The scholar states that moral virtues can be taught without indoctrinating students.

Friend notes that writing courses at universities have become politically oriented. Composition teachers encourage students to critique dominant ideologies in the society and actively participate in the larger political world [4, p. 552]. Classroom activities are designed to involve students in debate about sociocultural tensions and struggles in their own lives. Although students may hold different social values, they are motivated in class to redefine their relationship to the cultural system and widen their moral horizons [6, p. 21]. Meaningful positive and moral change can be brought by exposing students to a greater number of readings, fostering students' self-examination and critique [6, p. 19].

Diversity of the academic community plays an important role in producing knowledge. According to Bizzel, discussion is a major approach to introducing different social views and achieving the general consensus on ethical grounds [1, p. 663]. This approach attempts to value all the different voices that comprise the classroom community. However, when teachers uncover only difference and disagreement and do not show students possibilities for positive alliance with others, it can result in political "quietism" [1, p. 667].

If a university does not serve a diverse population, teachers may choose to expand the classroom participation to real-life interaction with local groups. Such activities provide possibilities for students to encounter diverse others, learn about them, and uncover various perspectives on issues of social importance. Moreover, they tend to expand possibilities for ethical decision-making and social change [4, p. 563].

Reflecting on the classroom as a public forum, Elizabeth Ervin considers its potential in fostering students' civic behavior. Raising civic consciousness

requires not only studying educational materials on popular culture / current issues, but also the models of civic involvement and structured opportunities for participation. In her reconceptualization of the classroom, students are reimagined as citizens, and collaborative learning is a means of commitment to “broader and more diverse publics outside the classroom” [2, p. 395].

Discussion. University students are regularly involved in creating informal discourses. Informal standards of writing can also be observed in an academic setting. From time to time, students send their requests to faculty members or other university employees, expressing their needs too directly or impolitely. Swales and Feak, authors of *Academic Writing for Graduate Students*, give two examples of ethically flawed messages from students to faculty members.

The first might be considered only a little offensive, the second rather more so. Of course, offending others was not the intention of either writer:

Dear Professor Robinson,

Finally, I can give you something to read. I will leave it in your mailbox soon, so please pick it up when you stop by.

This first message is problematic for two reasons. First, there is the vagueness of *soon*. (How many times will Professor Robinson have to check her mailbox before she finds [student’s] pages?) Second, the end of the message is completely unnecessary. Here is a simple “repair”:

Dear Professor Robinson,

Finally, I can give you something to read. I will leave it in your mailbox by noon tomorrow.

Here is the second example.

I am currently working on a paper (approx. 8/9 pages). I should be done on Mon. evening. Could you please go through it & give your comments by Wed.

This message, according to Swales and Feak, breaks three elements for polite request:

1. Do not impose.
2. Give options.
3. Make the receiver feel good.

Here is what he might have written instead.

I am currently working on a paper (approx. 8/9 pages). I should be done on Mon. evening. If you are not too busy, I would appreciate any comments you might have to make before I submit it. Unfortunately, it is due on Wed., so there isn’t much time. If you can help, I’ll bring you my draft as soon as it’s done. If you can’t, that’s quite OK too [9, p. 242–243].

Demonstrating to students how to improve inappropriate pieces of writing can broaden their understanding of the academic principles and their use.

In Ukraine, most classes are dominated by a culturally homogeneous student body with minor socioeconomic differences. Their learning styles may vary, but their personal values are mainstream. Like their counterparts all over the world, Ukrainian students are influenced by a global consumer culture in which digital technology plays a central role. Because a number of international students at Ukrainian universities has been steadily growing over the last two decades, raising students’ awareness of multicultural issues is a relevant task. It can be achieved by reviewing a broad array of materials on the subject in class and creating courses based on difference.

Modeling civic involvement is an integral part of contemporary writing assignments. It motivates students to acquire some knowledge about the local community, exercise moral judgment, and build an inclusive society.

We have chosen a comprehensive example from Hewings [5, p. 109–110] to demonstrate how tasks are used to raise students’ awareness regarding underrepresented groups on the campus, find the ways to connect with others, and improve the quality of someone else’s life.

Writing

At a recent meeting of your college student committee, there was a discussion of fundraising for good causes. Here is an extract from the minutes of the meeting.

5. Any other business

5.1 Daphne Jones noted that college students raised £4,500 for a number of good causes last year (including Oxfam, UNICEF, people with visual impairment, homeless people), but that the maximum raised for any good cause was only £520. She suggested that next year one particular good cause should be identified, and all funds raised should go to this.

5.2 After discussion it was decided to ask students to write proposals. Students should:

- identify a good cause and say why they would like the college to support it;
- suggest what fundraising activities might be done;
- say what part they will play in the fundraising process.

The college student committee will select the best proposal and choose the student to be in charge of fundraising.

In the sample answer provided in the book, the choice was made in favor of the United Nations Children's Fund, UNICEF, the aim of which is to ensure that children around the world have access to support, healthcare and education necessary for a happy and healthy childhood [5, p. 243]. In addition to the answer from the key, teachers can use alternative examples to highlight problems of economically-disadvantaged groups in their country or community.

Here is an example aimed at eliciting an emotional response to difficulties confronting the elderly, at empathizing with representatives of disadvantaged communities, and boosting students' problem-solving skills.

FUNDRAISING FOR HEARING-IMPAIRED PEOPLE: PROPOSAL

Reasons for supporting the hearing impaired

For next year, I would like to propose fundraising activities to help senior citizens with hearing problems. At a few university events for the local community, I have met some people who were hearing impaired. Some of them suffered from an incurable hearing condition while others were in need of surgery or a hearing aid. From my conversations with senior citizens, I learned that it had been challenging for them to improve their health conditions without some external assistance. Their limited-benefit plans and an insufficient pension had left them in rather a disadvantageous situation. This is why I propose raising money for their needs. I strongly believe that fundraising will bring the university students and the local community closer. It will also enhance the quality of senior citizens' lives.

Fundraising Saturday

I suggest devoting any Saturday in the spring to fundraising. In the morning, the university might hold two events, such as a garage sale and a bake sale.

Both students and locals can support these events by bringing household items and homemade sweets. Obviously, any participant of fundraising might take pleasure in hunting for bargains or in eating delicious desserts, as well as in contributing to a good cause.

In the afternoon, I would schedule a concert. Along with the college students playing musical instruments and dancing, I would invite local performers to participate in the charity event.

All proceeds from Fundraising Saturday will fund the purchase of hearing aids.

My involvement

As an organizer of some previous public events at our college, I would like to apply my experience to planning Fundraising Saturday. I may contact the most active and communicative members of the student committee and ask them to arrange both a garage sale and a bake sale. Also I may assist in publishing leaflets about Fundraising Saturday. However, the most rewarding experience for me would be writing a concert scenario and inviting local performers to participate in our charity.

Conclusions. Incorporating an ethical approach into composition classes by western instructors has resulted in productive outcomes which can be used as guidelines for educators from other countries. Conceptualizing writing as a moral responsibility enables a comprehensive and structured eradication of negative practices, such as plagiarism, at university settings.

English language instruction in Ukraine, which was based on the classic canons until recently, is in need of further improvement. To be in line with the contemporary theories of teaching and gradual change in society, the issues of cultural diversity, social justice, and civic involvement should be included in classroom discussions and writing assignments.

References:

1. Bizzel P. Beyond Anti-Foundationalism to Rhetorical Authority: 'Cultural Literacy'. *College English*. 1990. Vol. 52. P. 661–664.
2. Ervin E. Encouraging Civic Participation among First-Year Writing Students; Or, Why Composition Class Should Be More like a Bowling Team. *Rhetoric Review*. Spring 1997. Vol. 15. No. 2. P. 382–399.
3. Fornasiero J. and Mrowa-Hopkins C. Explorations and Encounters in French. University of Adelaide Press, 2010. URL: <https://www.jstor.org/stable/10.20851/j.ctt1sq5wjr>
4. Friend C. Ethics in the Writing Classroom: A Nondistributive Approach. *College English*. Sep. 1994. Vol. 56. No. 5. P. 548–567.
5. Hevings M. Grammar for CAE and Proficiency with answers. Cambridge University Press. 2009. 296 p.
6. Knoblauch C. H. Critical Teaching and Dominant Culture. *Composition and Resistance*. Ed. C. Mark Hurlbert and Michael Blitz. Portsmouth, NH : Boynton/Cook. 1990. P. 12–24.
7. Stotsky S. Conceptualizing Writing as Moral and Civic Thinking. *College English*. Nov. 1992. Vol. 54. No. 7. P. 794–808.
8. Stotsky S. Academic Guidelines for Selecting Multiethnic and Multicultural Literature. *The English Journal*. Feb. 1994. Vol. 83, No. 2. P. 27–34.
9. Swales J. & Feak C. Academic Writing for Graduate Students: A Course for Nonnative Speakers of English. Ann Arbor : The University of Michigan Press. 2005.

**Дужик Н. С. ЗАСТОСУВАННЯ ЕТИЧНОГО ПІДХОДУ
ДО РОЗВИТКУ ПИСЬМОВОГО МОВЛЕННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ**

У статті досліджуються теоретичні основи розвитку письмового мовлення у вищій школі з етичного погляду. Особлива увага приділяється моделі Стоцької (Stotsky). Завдяки своїй смисловій вагомості модель може застосовуватися у вивченні основ академічного письма та розвитку етичного мислення. Теоретичне значення підходу полягає в концептуалізації обов'язків автора, які виокремлені в чотири категорії і представляють створення текстів як різнобічний інтелектуальний процес за участю автора, інших авторів та читачів. Втілення ідеї академічної доброчесності та розгляд переконливих аргументів проти плагіату уможливить формування у студентів поваги до академічної праці та допоможе їм уникнути етичних проблем зі створенням текстів. Ця модель не враховує соціальних та культурних вимірів комунікації та ґрунтується на фундаментальних академічних стандартах. На прикладах показано, як розвивати письмове мовлення відповідно до етичного підходу.

Разом із традиційними настановами у статті представлені новітні підходи до викладання англійської мови, зумовлені глобалізацією та технологічним прогресом. Теперішня молодь повсякденно використовує цифрові технології та активно обмінюється інформацією в соціальних мережах, в яких порушення етичних норм – звична річ. Саме тому переосмислення традиційних методів та обговорення нових тенденцій здійснюється з огляду на цифрове середовище.

Відстежуючи сучасні тенденції, що полягають в інтеграції соціально-вагомих питань у зміст курсів, стаття акцентує на методології, застосовній до українських університетів. Хоча українське студентство загалом є однорідним у культурному плані, питання багатокультурності має бути включене до освітніх програм з огляду на збільшення кількості іноземних студентів та потребу у сприянні міжкультурному обміну.

Порівняно з багатокультурністю, питання соціальної справедливості та участі в громадському житті належним чином представлені в зарубіжних англомовних джерелах. Останні є гарним прикладом для моделювання завдань, що ґрунтуються на українських реаліях. У статті наведено приклад такого завдання.

Ключові слова: розвиток письмового мовлення, навчання англійської мови, етичний підхід, плагіат, інклюзивність.

Ємець Н. О.

Київський національний лінгвістичний університет

ТЕНДЕНЦІЇ ЕВОЛЮЦІЇ КОНЦЕПТУАЛЬНОГО ПРОСТОРУ ЕГО В АМЕРИКАНСЬКІЙ ЖІНОЧІЙ ПОЕЗІЇ XVII – XXI СТОЛІТЬ: СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ

Статтю присвячено виявленню еволюційних тенденцій розгортання концептуального простору ЕГО в американській жіночій поезії в ракурсі соціокультурних моделей. Викладено проблему вивчення поетичних текстів як особливого виду мислення та окреслено сучасні напрямки їхнього дослідження. Увагу зосереджено на архетипних, стереотипних і новообразних моделях ЕГО з огляду на їхній соціокультурний чинник концептуалізації. Розглянуто теоретичні засади пошуків: надано потрактування таким термінам, як «картина світу», «мовна картина світу», «концептуальна картина світу», «художня і поетична картина світу». Уточнено поняття художнього концепту й концептуального простору. Запропоновані потрактування художнього концепту ЕГО й концептуального простору ЕГО з урахуванням особливостей їхнього дослідження. Окреслено основні методики реконструкції художніх концептів, а також запропоновано нову методику із залученням елементів аналізу Л. І. Белехової та В. Г. Ніконової, що включає такі етапи:

- 1) виділення его-маркованих контекстів;
- 2) визначення тематичних ліній;
- 3) формулювання тем-домінант у термінах концептуальної метафори;
- 4) ідентифікація архетипних, стереотипних і новообразних моделей ЕГО на основі тем-домінант.

Спираючись на дані аналізу тематичних ліній і тем-домінант, встановлено архетипні, стереотипні й новообразні моделі концептуалізації ЕГО. Результати аналізу засвідчують глибинність підвалин формування ЕГО, що відбилося в значній кількості архетипних моделей. Стереотипні моделі фіксують особливості американської свідомості. Новообразна концептуалізація розширила концептуальний простір ЕГО неконвенційними моделями. Загальною тенденцією еволюції ЕГО визначено збільшення новообразної концептуалізації в «сповідальній» і сучасній поезії. Окреслено подальші дослідницькі перспективи.

Ключові слова: художня концептологія, концепт, концептуальний простір, американська жіноча поезія, художній концепт ЕГО.

Постановка проблеми. Поетичні тексти як особливий вид художнього мовлення завжди привертала увагу науковців. Проблема вивчення художніх творів, зважаючи на специфіку їхньої текстової організації, перебуває в центрі уваги вчених і досліджується з огляду на міждисциплінарність сучасних пошуків у філологічних, лінгвістичних, мовознавчих та інших студіях. Актуальними й прогресивними наразі є когнітивно-поетичні дослідження художніх текстів, що представлені в роботах Л. І. Белехової [2; 3; 4], О. П. Воробійової [5; 6], В. Г. Ніконової [12; 13; 14], О. С. Маріної [10], Н. Ю. Безреброї [2], І. А. Редьки [15] й інших.

Аналіз останніх досліджень і публікацій доводить цінність робіт, яка полягає в розробці термінологічного й методологічного підґрунтя

дослідження концептуальної картини світу й концептуального простору, реконструкції та моделювання художніх концептів [5; 13].

Поетичні твори як втілення в поетичному мовленні своєрідного типу мислення, пізнання та самовираження є багатосторонньою реалізацією особистості митця. Починаючи з теорії поезики Арістотеля [1], питання рефлексії та само-рефлексії широко досліджувалося під різним кутом у межах панівних наукових парадигм. Не зважаючи на різноманітність підходів, феномен авторської присутності (адресанта) в поетичних творах завжди привертав увагу науковців, адже віршованим текстам притаманний високий рівень суб'єктивності, що пояснюється творчим авторським началом зі своєрідним баченням світу, зафіксованим у поетичному творі. Більш того,

художня картина світу поетичного тексту розкривається лише в його взаємодії з адресатом – читачем, який актуалізує авторські смисли шляхом їхньої інтеграції у свою картину світу. Таким чином, концептуальний простір художнього тексту формується в площині накладання двох світів, котрі народжують унікальний світ поетичного тексту.

Постановка завдання. Дослідження тенденцій еволюції концептуального простору ЕГО в американській жіночій поезії XVII – XXI століть у ракурсі соціокультурних моделей передбачає встановлення психологічних архетипів, що лежать в основі творення архетипних тем на концептуальному рівні, стереотипних моделей концептуалізації, які визначаємо як провідні в концептуальному просторі ЕГО, та новообразних – ідіотипних і кенотипних моделей концептуалізації ЕГО в межах тем-домінант і тематичних ліній. Задля досягнення мети дослідження, яка полягає у виявленні основних еволюційних тенденцій ЕГО, необхідно розв'язати такі питання:

- 1) окреслити поняття концептуального простору ЕГО;
- 2) розробити алгоритм дослідження ЕГО в соціокультурному ракурсі;
- 3) схарактеризувати основні тенденції еволюції ЕГО в американській жіночій поезії XVII–XXI століть.

Виклад основного матеріалу. Концептуальний простір ЕГО є складовим елементом загальної авторської картини світу, яка в художньому тексті шляхом взаємодії автора й читача визначає художню картину твору.

Поняття *картини світу* є важливою категорією для цілого ряду наук. Безпосередньо в лінгвістику цей термін увів у XIX столітті В. Гумбольдт [7], який висловив припущення щодо існування особливого світобачення та його відбиття в мові. У XX столітті науковий антропоцентризм когнітивної лінгвістики дає поняттю нове наукове життя, де воно набуває актуальних значень: картину світу тлумачать як цілісну сутність образів дійсності колективної свідомості й глобальний образ світу, який є результатом духовності людини й репрезентує базові властивості світу.

Картині світу притаманні динамічність і мінливість, адже вона несе в собі елементи творця, пізнавальні процеси якого змінюють і корегують наявну картину світу. Більш того, картина світу є не відбиттям дійсності, а «інтерпретацією» навколишнього світу, актом світопізнання та світорозуміння.

Картина світу отримує свою суб'єктивну реалізацію в матеріальній оболонці мови. Таким чином, у теорії когнітивних досліджень паралельно співіснують терміни *мовної картини світу* й *концептуальної картини світу*. У рамках нашого дослідження наголошуємо на такій відмінності термінів: *мовна картина* світу відбиває особливе світосприйняття представників певного мовного колективу й лише частково охоплює концептуальний компонент, у той час як *концептуальна картина світу* є складнішим конструктом, значно ширшим і багатшим за своєю структурою.

Специфіка мови художніх текстів полягає в не конвенційності відбиття навколишньої дійсності, що породжує термін *художньої картини світу*. Художня картина світу визначається як мовна репрезентація авторського світобачення, зумовленого творчою діяльністю митця з метою віддзеркалення реальної дійсності. Художня картина світу зображує автора як цілісну особистість у всьому спектрі її знань про навколишній світ. Така картина світу народжується у творі й переживається читачем у процесі його сприйняття. Таким чином, художня картина світу експлікує двовекторну егоцентричність – з одного боку, говоримо про репрезентацію авторського світобачення, з іншого – про присутність читача в тексті, через власну картину світу якого народжується картина художня. Художня картина світу постає концептуалізованим художнім простором, основними складниками якого є категоріальні когнітивні елементи – концепти.

Особливі за своєю структурою організації мовного матеріалу, віршовані тексти створюють окремий підвид художньої картини світу – *поетичну*. Спільною рисою художньої та поетичної картин світу є вищезазначена «двовекторна егоцентричність», яку Ю. В. Казарін визначає як систему смислів, образів й гадок, сформованих в уявленні *автора і читача* [9, с. 25]. На важливості активної присутності в поетичному тексті адресата й адресанта наголошує і Ж. М. Маслова, яка визначає поетичну картину світу як концептуальну систему, що формується шляхом творчої діяльності індивіда зі створення та інтерпретації альтернативної поетичної реальності, якій притаманні суб'єктивність, емоційна домінанта, я-центричність і фрагментарність [11, с. 39].

Специфіка поетичних текстів визначає такі характерні риси поетичної картини світу: мінливість, антропоцентричність, лінгвістичний характер, вербалізація світовідчуття автора за поетичними законами, а також наповнення символами,

образами й авторськими актуалізаціями. Поетична картина світу містить засоби «Я-орієнтації» у світі, які в нашому дослідженні на концептуальному рівні ми визначаємо як гіперконцепт ЕГО, що формує художній простір ЕГО. Поетична картина світу спирається на роботу уяви як адресанта, так і адресата твору. В поетичній картині світу знаходимо відбиття діяльності несвідомого, суб'єктивність, парадоксальність, пошуки власного «Я» (як авторського, так і читацького). Враховуючи вищезазначене, в нашому дослідженні **художній концепт ЕГО** визначаємо як «макротекстуальний конструкт», утворений упорядкованим поєднанням і взаємодією тих художніх концептів, які входять у концептуальний простір егоцентричності поетичних творів і складають частину поетичної картини світу. **Терміном концептуального простору ЕГО**, таким чином, визначаємо его-марковану частину авторської художньої картини світу, що експлікується в тематичних контекстах віршованих текстів.

Художні концепти, слідом за О. П. Воробійовою, розуміємо як «багатовимірні утворення голографічної природи, що володіють потужним енергетичним потенціалом як джерелом емоційного резонансу в художньому сприйнятті» [6, с. 60]. Особливого статусу художні концепти набувають завдяки існуванню в певній ідіосфері, що є частиною художньої картини світу, зумовленій колом асоціацій митця, і виникають як натяк на можливі значення, як відгук на попередній мовний і культурний досвід людини, що виражає індивідуально-авторське осмислення предметів та явищ. Отже, в концептуальному просторі ЕГО ідентифікуємо художні концепти як особливі ментальні конструкти власне авторської концептуалізації світу, що вербалізуються в его-маркованих контекстах тематичних ліній.

Для аналізу художніх концептів наразі застосовуються такі основні методики їхньої реконструкції:

1) методика метаопису, яка передбачає побудову ієрархії метаобразів різного рангу до кінцевого метаобразу, що є ідеєю твору [8];

2) методика побудови асоціативних мереж шляхом встановлення «синаптичних» зв'язків між ключовими концептами твору [12; 13];

3) методика когнітивно-емотивного аналізу з опорою на іконічність [5, с. 73];

4) методика мультимодального аналізу, що ґрунтується на концепції вбудованої інтерсеміотичності художнього тексту [17].

У ракурсі дослідження художніх концептів, що репрезентують простір ЕГО в американській

жіночій поезії, актуальним постає залучення методики поетико-когнітивного аналізу В. Г. Ніконової [12; 13; 14]. Ця методика передбачає проведення дослідження, що включає сім етапів: на першому етапі в текстах, що досліджуються, виділяються ключові текстові фрагменти, в яких розкривається одна тема. На другому етапі виділяються одна або декілька тематичних ліній, що узагальнюють згорнутий зміст провідної теми контексту. Третій етап присвячено аналізу мовної репрезентації тематичних ліній, в яких виокремлюється тематична домінанта, що включає тематичне слово й пов'язані з ним смислові реляти – авторські тропи, значення яких корелює з тематичною домінантою. На п'ятому етапі з опорою на тематичне слово як вербалізатор художнього концепту ідентифікується ядерний художній концепт. Шостий етап реконструює концептуальні схеми, що складають підґрунтя словесних поетичних образів, виражених художніми концептами. На сьомому етапі шляхом семантичного й асоціативного аналізу інформації проводиться виокремлення словесних атрибутів художнього концепту й визначається зміст концепту через їхню системну взаємодію [13, с. 115].

У нашому дослідженні еволюції ЕГО ми частково користуємося запропонованою методикою, а саме: на першому етапі виділяємо его-центричні пропозиційні контексти [16], що є текстовою репрезентацією ЕГО. На другому етапі в межах цих фрагментів виділяємо тематичні лінії, в яких виокремлюємо тематичну домінанту (третьої етап). На четвертому етапі тематичну домінанту, основу якої складають его-центричні авторські тропи, формуємо в термінах концептуальної метафори – ментального конструкта, що лежить в основі концептуалізації. На п'ятому етапі ідентифікуємо ядро і периферію концептуального простору ЕГО.

Наступним кроком є аналіз концептуальних метафор тем-домінант у соціокультурному ракурсі. Послугуючись розробленою Л. І. Белеховою методикою дослідження словесних поетичних образів, моделюємо художній концепт ЕГО крізь призму соціокультурних моделей. Аналізуючи образний простір американської поезії, дослідниця виділяє архетипні, стереотипні, ідіотипні й кенотипні словесні образи [3, с. 54]. На нашу думку, ця класифікація є не лише аналізом образів в їхній відповідності до того чи іншого типу, але й відбиттям еволюційного процесу образотворення, адже кожен наступний образ вибудовується на попередньому. Таке припущення дає підстави розглядати архетипні, стереотипні й новообразні моделі концептуалізації ЕГО.

Як зазначає Л. І. Белехова, психологічний архетип лежить в основі майже кожного образу, в той час як стереотипні й новообразні моделі соціокультурно й індивідуально зумовлені.

Стереотипними моделями концептуалізації ЕГО в рамках нашого дослідження вважаємо найбільш типові за ядерним архетипом концептуальні метафори тематичних домінант простору ЕГО американської жіночої поезії XVII – XXI століть. Для визначення стереотипних моделей концептуалізації використовуємо кількісно-якісний аналіз архетипів окремої тематичної лінії повного доробку матеріалу, що досліджується.

Ідіотип концептуалізації ЕГО американської жіночої поезії визначаємо як індивідуально-авторську репрезентацію бачення світу [3, с. 337], яку в нашому дослідженні зафіксовано в неконвенційних тематичних домінантах простору ЕГО. Кенотипні моделі, своєю чергою, відбивають достеменно нове бачення предмета та явища навколишнього світу внаслідок руйнування установлених схем знання [3, с. 339], що в дослідженні простору ЕГО зображено в кенотипних метафоричних домінантах.

Архетипна концептуалізація творів колоніальної доби спирається на шість базових архетипів – СВІТЛО, МАТИ, ТЕМРЯВА, ТІНЬ, САМІСТЬ і РЕГЕНЕРАЦІЯ. Стереотипна модель концептуалізації ідентифікована в межах лінії *божественного* (архетип СВІТЛО), *кохання* (ТЕМРЯВА) й *смерті* (СВІТЛО, РЕГЕНЕРАЦІЯ). Ідіотипні моделі представлені двома темами-домінантами (БОГ – ЦЕ РОЗЧАРУВАННЯ та ДІТИ – ЦЕ ПТАХИ) в лінії *божественного* й *кохання* відповідно.

Поезія періоду Війни за незалежність ґрунтується на чотирьох архетипних моделях – ДУХ, СВІТЛО, РЕГЕНЕРАЦІЯ та ТІНЬ. Стереотипна концептуалізація простежується в лінії *смерті* (СВІТЛО й РЕГЕНЕРАЦІЯ) та *божественного* (ДУХ). Відсутність ідіотипної та кенотипної моделей концептуалізації ЕГО пояснюється жанровою специфікою творів зазначеної доби (посмертні елегії) і свідчить про низький рівень художньої образності поезії.

У творах доби Романтизму встановлено сім базових архетипів концептуалізації тематичних домінант (РЕГЕНЕРАЦІЯ, ТІНЬ, СВІТЛО, ОРІЄНТАЦІЯ, ДУХ, ВОДА й ТЕМРЯВА), серед яких ідентифіковано чотири стереотипні моделі: СВІТЛО й РЕГЕНЕРАЦІЯ в лінії *смерті*, ТІНЬ у лінії *кохання* та РЕГЕНЕРАЦІЯ в лінії *самопізнання*. Ідіотипні моделі художнього концепту

ЕГО представлені метафорами СМЕРТЬ – ЦЕ ВІЧНІСТЬ і ДУША – ЦЕ ОЧІ.

Перед концептуальний рівень «сповідальної поезії» ґрунтується на чотирьох базових архетипах (ТЕМРЯВА, ВОДА, ТІНЬ і САМІСТЬ – найменша кількість у порівнянні з іншими періодами). Стереотипна концептуалізація простежується в лінії *самопізнання* (РЕГЕНЕРАЦІЯ) та *кохання* (ТЕМРЯВА). Концептуальні метафори ЖІНКА – ЦЕ БДЖОЛА, СМЕРТЬ – ЦЕ НАРКОТИК і ЖИТТЯ – ЦЕ НАРКОТИК є зразком кенотипної моделі художнього концепту ЕГО.

Сім базових архетипів (ОРІЄНТАЦІЯ, СВІТЛО, ТЕМРЯВА, РЕГЕНЕРАЦІЯ, САМІСТЬ, ВОГОНЬ і ТІНЬ) ідентифікованих у творах сучасної поезії засвідчують розширення меж перед концептуального простору ЕГО. Стереотипні моделі виявлено в межах лінії *самопізнання* та *божественного*. Концептуальна метафора ЖИТТЯ – ЦЕ МИТЬ зображує ідіотипне тлумачення ЕГО в просторі лінії *життя* ЕГО. Кенотипна модель художнього концепту ЕГО відбивається в новообразній репрезентації ЕГО в лінії *кохання* (КОХАННЯ – ЦЕ ІНСТИНКТ), *життя* (ЖИТТЯ – ЦЕ РЕПЕТИЦІЯ СМЕРТІ) та *війни* (ВІЙНА – ЦЕ ПОЛІТИКА).

Аналіз художнього концепту ЕГО крізь призму соціокультурних моделей засвідчує глибинність підвалин його формування. Психологічні архетипи, що складають основу тематичних домінант простору ЕГО, простежуються в поетичних текстах усіх періодів. Сталість ядерних архетипів забезпечує існування колективного несвідомого, що вкорінюється в стереотипних концептуальних метафорах, формуючи специфіку американської свідомості. Поезії пізніх періодів («сповідальна» й сучасна поезія) поповнюють концептуальний простір ЕГО новообразними моделями, котрі, здійснюючи концептуальний прорив, розширюють загальний простір ЕГО американської жіночої поезії XVII – XXI століть.

Висновки і пропозиції. Основною тенденцією еволюції художнього концепту ЕГО в американській жіночій поезії в ракурсі соціокультурних моделей є збільшення кількості новообразної концептуалізації ЕГО у творах «сповідальної» та сучасної поезії. У поетичних творах колоніальної доби, періоду Війни за незалежність і Романтизму відзначаємо превалювання архетипної та стереотипної моделей концептуалізації ЕГО.

Перспективою дослідження може стати залучення до аналізу творів американської чоловічої поезії, розробка загального концептуального простору ЕГО (жіночої та чоловічої поезії), гендерний аналіз ЕГО й інші розвідки.

Список літератури:

1. Античні поетики. Аристотель. Поетика. Псевдо-Лонгін. Про високе. Горацій. Про поетичне мистецтво / упоряд. М. І. Борецький, В. З. Зварич. Київ : Грамота, 2007. 168 с.
2. Безребра Н. Ю. Лінгвостилістичний та семантико-когнітивний аспекти поетики Е. Дікінсон : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2008. 199 с.
3. Белехова Л. І. Образний простір американської поезії: лінгвокогнітивний аспект : дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.04. Київ, 2002. 476 с.
4. Белехова Л. І. Глосарій з когнітивної поетики : науково-методичний посібник. Херсон : Айлант, 2004. 124 с.
5. Воробйова О. П. Ідея резонансу в лінгвістичних дослідженнях. *Мова. Людина. Світ: До 70-річчя професора М. Кочергана* : збірник наукових статей / відп. ред. О. О. Тараненко. Київ : Вид. центр КНЛУ, 2006. С. 72–86.
6. Воробйова О. П. Концептологія в Україні: здобутки, проблеми, прорахунки. *Вісник КНЛУ. Серія «Філологія»*. 2011. Т.14. № 2. С. 53–63.
7. Гумбольд В. фон. Язык и философия культуры. Москва : Прогресс, 1985. 448 с.
8. Кагановська О. М. Текстові концепти художньої прози: когнітивна та комунікативна динаміка (на матеріалі французької романістики середини ХХ сторіччя) : автореф. дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.05. Київ, 2003. 33 с.
9. Казарин Ю. В. Поэтический текст как система : монография. Екатеринбург : Изд-во Урал. ун-та, 1999. 260 с.
10. Маріна О. С. Когнітивно-комунікативна характеристика англomовного поетичного дискурсу ХХ – ХХІ століть. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*. 2015. № 14. С. 179–182.
11. Маслова Ж. Н. Краткое описание основных положений когнитивного исследования поэтического текста. *Известия Волгоградского государственного педагогического университета. Серія «Филологические науки»*. 2011. № 2 (56). С. 38–42.
12. Ніконова В. Г. Концептуальний простір трагічного в п'єсах Шекспіра: поетико-когнітивний аналіз : дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.04. Київ, 2008. 558 с.
13. Ніконова В. Г. Художній концепт: процедури реконструкції та моделювання (на матеріалі трагедій В. Шекспіра). *Вісник КНЛУ. Серія «Філологія»*. 2011. Т. 14. № 2. С. 113–122.
14. Ніконова В. Г. Концепт – концептуальний простір – картина світу: досвід поетико-когнітивного аналізу художнього тексту. *Вісник КНЛУ. Серія «Філологія»*. 2012. Т. 15. № 2. С. 117–123.
15. Редька І. А. Синестезійна образність поетичного тексту: лінгвокогнітивний аспект (на матеріалі американської жіночої поезії кінця ХІХ – початку ХХІ століття) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2009. 23 с.
16. Fillmore Ch. J. Towards a descriptive framework for spatial deixis in speech, place and action / ed. R. J. Jarvel la, W. K. Chichester etc. J. Wiley and sons, 1982. P. 31–60.
17. Forceville Ch. Non-verbal and multimodal metaphor in a cognitive framework: Agendas for research. *Cognitive Linguistics: Current Applications and Future Perspectives* / eds. G. Kristiansen, M. Archard, R. Dirven, F. J. Ruiz de Mendoza Ibañes. Berlin ; New York : Mouton de Gruyter, 2006. P. 379–402.

Yemets N. O. CONCEPTUAL EGO SPACE EVOLUTION TENDENCIES IN AMERICAN FEMALE POETRY OF XVII–XXI CENTURIES: SOCIOCULTURAL PERSPECTIVE

This article focuses on the investigation of conceptual EGO space evolution tendencies in American female poetry in sociocultural perspective. The issue of poetic texts investigation as a peculiar type of thinking and modern trends of poetry research are highlighted. The attention is focused on the archetype, stereotype and new-image EGO models with reference to sociocultural factor of their conceptualization. Theoretical background of the investigation is reviewed, namely: the terms of picture of the world, language picture of the world, conceptual picture of the world, artistic and poetic picture of the world are defined. The notions of artistic concept and conceptual space are explicated. The definitions of artistic EGO concept and conceptual EGO space with regard to their investigation peculiarities are suggested. The basic methods of artistic concepts reconstruction are reviewed; moreover, a new method combining the elements of L. I. Belehkhova and V. H. Nikonova methodologies is developed. The method consists of the following stages:

- 1) ego-marked contexts distinction;
- 2) thematic lines identification;

3) *theme-dominants in conceptual metaphor terminology naming;*

4) *archetype, stereotype and new-image EGO models on the basis of dominants identification.*

Basing on the results of thematic lines and theme-dominants analysis, archetype, stereotype and new-image models of EGO conceptualization are determined. The results of the analysis have revealed the fundamentals depths of EGO formation reflected in a considerable amount of archetype models. Stereotype models have fixed the peculiarities of American way of thinking. New-image conceptualization has broadened the conceptual EGO space with non-conventional models. The results have shown that the general EGO evolution tendency is reflected in the increase of the new-image conceptualization models in “confessional” and modern poetry. The further research perspectives are outlined.

Key words: *artistic conceptology, concept, conceptual space, American female poetry, artistic concept EGO.*

Загороднюк М. П.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Бялик В. Д.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ВИДИ ТА СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ ШЕКСПІРІВСЬКИХ АНТРОПОНІМІВ

Статтю присвячено лінгвістичному й перекладацькому аналізу антропонімічних одиниць драматургічних творів В. Шекспіра. У зв'язку із цим у статті надається визначення поняття «антропонім», з'ясовуються види антропонімів текстопростору драматургічних творів В. Шекспіра й встановлюються способи перекладу цих одиниць українською мовою.

Антропоніми є номінативними одиницями, що використовуються для позначення власних імен людей. Використання антропонімів у творах художньої літератури спрямовано не тільки на номінації їхніх персонажів, але й на надання їм певних характеристик і виявлення їхніх якостей. Про це свідчить антропонімікон драматургічних творів В. Шекспіра. Аналіз його одиниць дозволив виокремити види антропонімів, вжитих В. Шекспіром: загальноовживані (реальні) імена італійського, латинського, скандинавського, англійського, німецького походження; імена реальних історичних осіб; імена й прізвиська міфологічних персонажів; промовисті (красномовні) імена.

Переклад загальноовживаних імен, що походять із різних мов, імен історичних осіб, імен прізвищ міфологічних персонажів текстопростору творів В. Шекспіра українською мовою не викликає труднощів. Він здійснюється за допомогою транскрипції, транслітерації, адаптивного транскодування та калькування. Відтворення антропонімів, що є промовистими іменами, спрямованих не тільки на позначення, але й на надання характеристик його персонажам, в шекспірівських творах вимагає особливої майстерності від перекладача, що виявляється у застосуванні різних способів і прийомів перекладу та їхньому комбінуванні.

Аналіз перекладу промовистих імен п'єси В. Шекспіра «Сон літньої ночі», запропонований українським перекладачем Ю. Я. Лісняком, дозволив з'ясувати, що означені одиниці передаються українською мовою шляхом транскрибування та калькування, смислового розвитку, перекладацької компенсації, а також за допомогою запозичених і еквівалентних одиниць.

Ключові слова: антропоніми, промовисті імена, способи перекладу, транскрипція, транслітерація, калькування, смисловий розвиток.

Постановка проблеми. Питання перекладу творів одного з найвідоміших драматургів світу, видатного англійського поета В. Шекспіра, який збагатив англійську мову, зробивши неоцінений вклад в її розвиток завдяки своїм творам, були й залишаються актуальними не тільки для українського перекладознавства й українських перекладачів, але й для всієї світової спільноти, залученої до цього процесу починаючи з XVIII століття. Неабияку роль у творах В. Шекспіра відіграють антропонімічні назви, які містяться не тільки в заголовках, але й у текстопросторі.

Постановка завдання. Метою статті є лінгвістичний і перекладацький аналіз антропонімічних назв творів В. Шекспіра, а завдання у зв'язку із цим полягають у наданні визначення поняттю «антропонім», встановленні ознак його значення,

з'ясуванні видів антропонімів текстопростору творів В. Шекспіра й способів їх перекладу українською мовою.

Виклад основного матеріалу. Під антропонімом (від грец. *anthropos* – людина, *опута* – ім'я) ми, слідом за Н. Д. Подольською, розуміємо «власне ім'я, офіційно надане окремій людині як її пізнавальний знак» [4, с. 198]. У лінгвістичному енциклопедичному словнику антропонім визначається, як «особливе власне ім'я, що відрізняється від багатьох інших онімів характером індивідуалізації об'єкту: кожен об'єкт номінації (людина) має ім'я» [8, с. 231]. Антропоніми зазвичай називають людину, але не приписують їй жодних якостей. Як правило, вони мають поняттєве значення, в основі якого лежить уявлення про категорію чи клас об'єктів. Цьому значенню властиві, на думку Д. І. Єрмолович, такі ознаки:

а) вказівка на те, що носій антропоніма – людина (наприклад, *Peter; Lewis* на відміну від *London, Thames*);

б) вказівка на приналежність до національно-мовної спільності (наприклад, *Robin, Henry, William* на відміну від *René, Henri, Wilhelm*);

в) вказівка на стать людини (наприклад, *John, Henry* на відміну від *Mary, Elizabeth*) [1, с. 38].

У значенні англійських імен наявні, як правило, всі три ці ознаки, в значенні прізвищ – лише перша й друга ознаки. Через обмеженість набору можливих ознак багато антропонімів на загальномовному рівні мають однакові узагальнено-предметні значення. Дійсно, ім'я *John* має такий же набір ознак денотата, що і *Henry* або *Jack*, а прізвище *Smith* – такий же набір ознак, що *James, Brown* тощо. Тож як диференційні ці ознаки виступають не стільки для окремих імен, скільки для широких груп антропонімів. Вивченням антропонімів займається антропоніміка (від грец. *antropos* – людина), що вивчає імена, прізвища, прізвиська й псевдоніми людей і є розділом ономастики (від грец. *onomastike* – мистецтво давати імена).

Антропоніми виконують у творах художньої літератури не тільки номінативну функцію, але й у великій кількості випадків характеристичну. Загальний огляд драматургічного канону Великого Барда, до якого входять 38 п'єс, дає підстави визначити такі види шекспірівських антропонімів:

1) загальноновживані (реальні) імена італійського (*Leonato, Claudio, Othello, Romeo, Borachio, Beatrice*), латинського (*Julius, Agrippa, Hermia, Octavia, Demetrius, Hostilius*), скандинавського (*Hamlet, Osrice, Oswald*), англійського (*Richard, York, Henry, John*), німецького (*Rosencrantz, Gildenstern*) походження;

2) імена реальних історичних осіб, серед яких імена відомих персоналій національної історії Англії (*Anne Boleyn, Edmund Plantagenet, Edward IV, Henry VIII The Tudor, Richard Plantagenet, Queen Elizabeth*) та античної історії (*Julius Caesar, Antony, Cleopatra, Coriolanus, Timon of Athens, Titus Andronicus*);

3) імена міфологічних персонажів (*Achilles, Agamemnon, Ajax, Paris, Ulysses, Theseus, Priam, Troilus, Cressida*);

4) прізвиська (*Lady Disdain, Signor Montanto, Lord Blackbeard, Robin Goodfellow, Francis Flute*);

5) «промовисті (красномовні) імена» (*Abhorson, Nick Bottom, Peter Quince, Mistress Overdone, Froth, Robert Shallow, Sir Toby Belch, Sir Andrew Aguecheek, Christopher Sly, Mistress Quickly, Robin Starvelling, Tom Snout*).

Творчий доробок В. Шекспіра є надзвичайно оригінальним у географічному аспекті, адже не лише хронотоп його п'єс, але і їхній антропонімікон несе на собі відбиток певної культурної традиції. Великий Бард досить часто переносив дію до інших країн – Італії, Франції, Данії тощо. Таким чином, у творах англійського генія присутня досить велика кількість імен італійського (*Leonato, Claudio, Othello, Romeo*), латинського (*Julius, Agrippa, Hermia, Octavia*), скандинавського (*Hamlet, Osrice*), англійського (*Richard, York, Henry, John*), німецького (*Rosencrantz, Gildenstern*), французького (*Lavatch*) походження. Подібні імена здебільшого вживаються драматургом з метою створення місцевого колориту, національно маркованого фону, на тлі якого розгортається дія.

Зазвичай подібні імена перекладаються або транскрипцією, коли «літерами мови перекладу передається звукова форма слова вихідної мови» [2, с. 282] (*Розенкранц, Гільденстерн, Леонато, Отелло*), або транслітерацією, коли «слово вихідної мови передається по літерах» [2, с. 282] (*Йорк, Агрінна*). Переклад окремих антропонімів (зазвичай це імена монархів) досить часто здійснюється за допомогою адаптивного транскодування, під час якого «форма слова вихідної мови дещо адаптується до фонетичної та/або граматичної структури мови перекладу» [2, с. 282]. Так, відтворюючи такі імена шекспірівських творів, як *Claudius, Julius, Polonius*, перекладачі (Л. Є. Гребінка, Г. П. Кочур, В. О. Мисик та інші) замінюють закінчення *-ius* на *-ій* (*Клавдій, Юлій, Полоній*).

Цікаво, що в українському перекладі назва шекспірової історичної хроніки «*King John*» передається шляхом калькування, під час якого «відповідником простого чи (частіше) складного слова вихідної мови в цільовій мові вибирається, як правило, перший за порядком відповідник у словнику» [2, с. 286], в той час як друга частина водночас передається способом транскрипції, тобто «*Король Джон*». Оночасно в більшості російських перекладів спостерігається доместикація власного імені цього монарха, внаслідок чого маємо переклад «*Король Іоанн*». Вважаємо, що під час застосування подібного способу втрачається надзвичайно важливий елемент національної семантики заголовку, присутній в оригінальному варіанті.

Зазначимо, що ключовими способами перекладу власних імен, тобто й антропонімів у тому числі, є, за А. В. Федоровим, транскрипція, транслітерація, калькування та приблизний переклад,

коли для відтворення вихідної одиниці, що є безеквівалентною з точки зору перекладу, в цільовій мові підшукується поняття, яке хоч і не збігається повністю з вихідним, але має до нього значну семантичну подібність [5, с. 211–212].

Особливу складність для перекладача становить переклад промовистих імен шекспірівських творів. При відтворенні українською мовою цієї групи імен потрібно «зануритися» у твір Вільяма Шекспіра, який наділяв своїх персонажів певними якісними характеристиками й виражав це саме через їхні імена. Особливо яскраво це відчувається в комедіях, але іноді простежується і в історичних хроніках. За допомогою красномовних імен драматург прагнув підкреслити роль і значущість окремих персонажів у своєму творі.

Звернемо увагу на те, як українськими перекладачами було розв'язано конкретну перекладацьку проблему: відтворення в українських версіях шекспірових п'єс красномовних імен і стилістичних антропонімів. У зв'язку із цим український перекладознавець Т. Є. Некряч зазначає: «Навіть при побіжному читанні стає очевидним, наскільки вирає переклад красномовних імен, імен з прозорою семантикою в повному українському Шекспірі в порівнянні з аналогічним російським виданням. На відміну від авторів російських перекладів, які здебільшого нехтували змістовною стороною промовистих імен, пропонуючи натомість просте транскодування, українські перекладачі прагнуть відтворити образність, семантику й вмотивованість власного імені, а тим більше прізвиська» [3, с. 272–273].

Найвищу частотність вживання красномовних імен знаходимо в п'єсі «Сон літньої ночі», за якою закріпилася репутація однієї з найгеніальніших комедій. Так, ім'я *Nick Bottom* було перекладено в російському перекладі як «ткач Основа», що, вочевидь, відсилає до професії одного з персонажів п'єси. Українською це ім'я було перекладено Ю. Я. Лісняком як *Нік Навій*. Водночас, на відміну від російської версії, перекладачем було збережено й власне ім'я ткаля – *Нік*. Втім гра слів, заснована на двозначності лексеми «bottom», у перекладі виявляється втраченою. Ткач Основа є учасником, а почасти навіть ініціатором гранично фарсових ситуацій (наприклад, сцена нічної зустрічі із королевою Титанією).

Іншим персонажем шекспірівської п'єси є *Peter Quince*, ім'я якого перекладається російською мовою як «плотник Пигва», натомість Ю. Я. Лісняк робить акцент на професії цього персонажа й перекладає його як *Пітер Клинець*.

Одного з ельфів, що є слугою Оберону й Титанії, було названо *Mustardseed*. Російська перекладачка Т. Л. Щепкіна-Куперник переклала вказане ім'я шляхом калькування (Горчичное зерно), у той час як Ю. Я. Лісняк вдався до модуляції, переклавши цей антропонім як *Гірчичка*. Зазначимо, що українською слово *mustardseed* перекладається як *гірчичне зерно*. Вдалим видається використання в українському перекладі зменшувального суфікса іменника. Завдяки цьому у свідомості реципієнта створюється образ крихітної істоти – казкового ельфа, персонажа народних англійських легенд.

Переклад імені іншого персонажу п'єси міхоправа *Francis Flute* здійснювався шляхом транскрибування та калькування (*Френсіс Дудка*). Зауважимо, що слово *flute* буквально перекладається як *флейта* чи *дудка*. Ю. Я. Лісняк обирає лексему *дудка*, оскільки саме цей онім є суголюсним характеристикам цього другорядного персонажа комедії. Крім того, слово «флейта» в контексті творчої спадщини В. Шекспіра має власні конотації, відсилаючи реципієнта до знаменитої розмови данського принца Гамлета з Розенкранцом і Гільденстерном.

Іншого ельфа шекспірівської п'єси, що прислужує Оберону й Титанії, звать *Cobweb*. Під час перекладу цього імені і Ю. Я. Лісняк, і Т. Л. Щепкіна-Куперник вдаються до смислового розвитку, поклавши в основу еквівалентну лексему (Павутинка й Паутинка). Слід звернути увагу на використаний під час перекладу зменшувально-пестливий суфікс, функція якого полягає у формуванні образу тендітного ельфа – казкової істоти, що допомагає могутнім і величним духам природи. Таким чином, інтерпретатори вдаються не до буквального перекладу англійського слова *cobweb*, що позначає *павутиння*, а до морфологічно трансформованої лексеми *павутинка*, що суголюсна характеристиці цього другорядного персонажа.

Ім'ям *Tom Snout* наділено одного з веселих ремісників п'єси, що має фах лудильника. Він бере участь в аматорській театральній виставі з нагоди королівського весілля. Ю. Я. Лісняк перекладає цей антропонім як *Том Носик*. Зазначимо, що в українській мові лексема *snout* має такі значення: *ніс*, *рило*, *морда*. Вживання зменшувального суфікса Ю. Я. Лісняком надає українському прізвиську відсутніх в оригіналі конотацій. Навряд чи у представника робочої професії, комічного лудильника з Афін, був охайний носик. Цей персонаж скоріше мав різкі риси обличчя. Тому, на нашу думку, цей онім краще було б перекласти як *Том Рилю*.

Саме такий варіант перекладу вказаного антропоніма (медник Рыло) було запропоновано в російському варіанті аналізованого твору.

Ім'я теслі *Snug* було перекладено Ю. Я. Лісняком як *Гембель*. Зауважимо, що під час перекладу цього антропоніма був застосований ідишизм (слово «гембель», зокрема, використовується одеситами на позначення проблеми або складного зобов'язання, етимологічно ж ця лексема походить з ідишу, де вона має значення «тесак»). Вважаємо, що значення вказаного слова може бути зрозумілим лише окремим реципієнтам. Саме тому зауважимо, що переклад вказаної одиниці краще було б зробити за допомогою оніма *Тесак*.

Ім'я *Robin Goodfellow* належить маленькому ельфіві п'єси. Переклад вказаного антропоніма було здійснено Т. Л. Щепкіною-Куперник буквально, тобто *Добрий Малий Робін*, у той час як Ю. Я. Лісняк переклав його як *Робін Паливода*. Зазначимо, що буквально українською мовою слово *goodfellow* перекладається як *хороша людина*. Таким чином, переклад антропоніма, здійснений Ю. Я. Лісняком (*Робін Паливода*) не суперечить промовистості шекспірівського антропоніма.

Ім'я *Robin the Starvelling* використане В. Шекспіром на позначення кравця. Ю. Я. Лісняк перекладає його, використовуючи прийом перекладацької компенсації. Перекладач робить акцент на професії цього героя та перекладає його ім'я як *Робін Замірок*. За такої умови створюється простір для каламбуру, адже можливе подвійне прочитання вказаного імені ельфа. З одного боку, можна сприйняти його як натяк на професію персонажа п'єси, а з іншого, – як натяк на особливості його фізичної статури, адже слово *Starvelling* буквально перекладається українською мовою як *недомірок*.

Ім'я *Peaseblossom* належить іншому персонажу аналізованої п'єси В. Шекспіра – одному з ельфів, що також прислужує Оберону й Титанії. Т. Л. Щепкіна-Куперник перекладає цей антропонім як *Душистий горошек*, відтворюючи таким чином і його значення, і характеристики самого ельфа. Ю. Я. Лісняк перекладає цей антропонім як *Горошок*. Зазначимо, що буквально слово *peaseblossom* перекладається як *духмяний горошок*. Український перекладач навмисно опускає один із компонентів антропоніма *blossom* під час перекладу, створюючи можливості для інтерпре-

тації цього імені не як такого, що походить від назви квітки, а як такого, що походить від назви рослини. Тому вважаємо, що переклад означеного антропоніма, запропонований Ю. Я. Лісняком, редукує вихідне значення цього оніма. Ім'я *Moth* належить іншому ельфіві твору. Його переклад здійснюється Ю. Я. Лісняком за допомогою української еквівалентної одиниці *Метелик*. Такий самий переклад вказаного оніма було здійснено й Т. Л. Щепкіною-Куперник (Мотылек).

Висновки і пропозиції. Таким чином, антропоніми є мовними одиницями на позначення власних імен людей. У творах художньої літератури велика кількість антропонімів виконують не тільки номінативну функцію, називаючи їхніх персонажів, але й функцію, що характеризує, надаючи їм певні характеристики й виявляючи їхні якості. Про це, зокрема, свідчить антропонімікон драматургічних творів В. Шекспіра, аналіз одиниць якого дозволив виокремити загальноновживані (реальні) імена італійського, латинського, скандинавського, англійського, німецького походження; імена реальних історичних осіб, серед яких імена відомих персоналій національної історії Англії та античної історії; імена міфологічних персонажів; прізвиська; промовисті (красномовні) імена. Загальноновживані імена, імена історичних осіб, імена міфологічних персонажів шекспірівських персонажів перекладаються українською мовою за допомогою транскрипції, транслітерації, адаптивного транскодування та калькування. Переклад промовистих імен творів В. Шекспіра викликає певні труднощі, оскільки завданням перекладача у зв'язку із цим є таке відтворення, яке б дозволило передати смислове й емоційне навантаження цих одиниць, характеристики й образи персонажів, закладені автором у них. Аналіз перекладу промовистих імен п'єси В. Шекспіра «Сон літньої ночі», здійснений українським перекладачем Ю. Я. Лісняком, дозволив з'ясувати, що означені номінативні одиниці передаються українською мовою перекладачем із застосуванням транскрибування та калькування, смислового розвитку, перекладацької компенсації, запозичених і еквівалентних одиниць. Перспективи подальших досліджень вбачаємо в аналізі способів перекладу інших ономастичних одиниць текстопростору творів Великого Барда засобами української мови.

Список літератури:

1. Ермолович Д. И. Имена собственные на стыке языков и культур. Москва : ООО «Р. Валент», 2001. 198 с.
2. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця : Нова книга, 2002. 564 с.
3. Некряч Т. Є. «Що в імені моєму?»: промовисті імена в шекспірових творах як проблема перекладу. *Ренесансні студії*. 2013. № 20–21. С. 269–279.
4. Подольская Н. В. Словарь русской ономастической терминологии. Москва : Наука, 1978. 198 с.
5. Федоров А. В. Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы): для институтов и факультетов иностранных языков : учебное пособие. Санкт-Петербург : Филологический факультет СПбГУ; Москва : ООО Издательский Дом «ФИЛОЛОГИЯ ТРИ», 2002. 416 с.
6. Шекспир У. Сон в летнюю ночь / пер. Т. Л. Щепкиной- Куперник. *Полное собрание сочинений : в 8 томах* / под общей ред. А. А. Смирнова и А. А. Аникста. Москва : Искусство, 1958. Т. 3. С. 131–209.
7. Шекспір В. Сон літньої ночі / пер. Ю. Я. Лісняка. *Зібрання творів : у 6-ти томах*. Київ : Дніпро, 1986. Том 2. С. 414–476.
8. Языкознание. Большой энциклопедический словарь / гл. ред. В. Н. Ярцева. Москва : Большая Российская энциклопедия, 1998. 685 с.
9. Shakespeare W. *A Midsummer Night's Dream*. New York : Barron's Educational Series, 1985. 128 p.

Zahorodniuk M. P., Byalyk V. D. TYPES AND WAYS OF TRANSLATING OF SHAKESPEARIAN ANTHROPNOMS

The article is devoted to the linguistic and translation analysis of anthroponymic units of dramaturgic works of W. Shakespeare. In this connection the notion of "anthroponym" is defined, types of anthroponyms used in the works of Shakespeare are clarified and ways of their translation are determined in the article.

Anthroponyms are viewed as nominative units used to denote proper names of people. Anthroponyms are used in fiction not only with the aim of designation of its characters, but also for providing their characteristics and identifying their qualities. Anthroponymic names used in works of W. Shakespeare prove this. The analysis of these units allows to identify their types: common (real) names of Italian, Latin, Scandinavian, English, German origin; names of real historical persons; names and nicknames of mythological characters; eloquent names.

Translation of common names that come from different languages, names of historical persons, names and nicknames of mythological characters in works of Shakespeare into the Ukrainian language does not cause difficulties. It is carried out with the help of transcription, transliteration, adaptive transcoding, and tracing. The reproduction of eloquent names in Shakespeare's works, aimed at providing characteristics to their characters, requires special skill from the translator, which is revealed in use of different methods and techniques of translation as well as their combination.

Analysis of the translation of eloquent names of Shakespeare's play "A Midsummer Night's Dream", made by the Ukrainian translator Y. Lisnyak, allows to find out that these names are translated into the Ukrainian language by transcribing and tracing, extension of meaning, compensation translation, as well as by borrowed and equivalent units.

Key words: anthroponyms, eloquent names, ways of translation, transcription, transliteration, tracing, extension of meaning.

Кечеджі О. В.

ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»

АФІКСАЛІЗАЦІЯ ЗАПОЗИЧЕНИХ ЛЕКСЕМ (НА МАТЕРІАЛІ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ)

Стаття присвячена розгляду збагачення вокабуляру сучасної англійської мови завдяки лексичним інноваціям. Вивчення неологізмів є дуже актуальним напрямком сучасної лінгвістики, оскільки будь-яка мова напряму пов'язана зі світовими подіями й потребою їхнього лексичного відбиття. У роботі розглядаються чинники надходження іншомовних лексем, їхня етимологія, сфери й частотність використання. Зокрема, увагу зосереджено на розгляді іншомовних лексем та їхньому функціонуванні в системі сучасної англійської мови. Головну увагу приділяється словотвору, оскільки саме він є одним із головних чинників збагачення будь-якої мови, й зокрема англійської. Було встановлено, що в процесі функціонування певні етимологічно гетерогенні лексичні одиниці не тільки знаходять свою нішу узусу, але й з часом, за певних умов, набувають нового статусу, а саме становляться словотвірними афіксами. Аналізуючи фактичний матеріал, було виявлено, що певна кількість лексем іншомовного походження маркується високою продуктивністю та показує великий відсоток частотності щодо утворення композитів. Це, своєю чергою, сприяє функціонуванню запозичених лексем не тільки самостійно, але й у функції словотворчих елементів. Однак етимологічно гетерогенна лексична одиниця набуває статусу словотвірного афікса лише за умови частотності використання та утворення низки похідних за аналогією. Зазначена властивість деяких лексем іншомовного походження свідчить про їхню біфункціональність. Проаналізований матеріал підтверджує той факт, що, на сучасному етапі функціонування мови словотвір є одним із самих продуктивних засобів утворення неологізмів. Однак окрім словотвору, високу частотність в утворенні лексичних неологізмів показують також словоскладання та афіксація за участю лексем іншомовного походження. Встановлено, що в результаті утворення похідних, запозичені лексеми маркуються як препозитивним, так і постпозитивним характером. Результати дослідження показали, що креація лексичних інновацій, головним чином, відбувається шляхом власномовних ресурсів. Однак доволі численна кількість їх, за своєю етимологією, походить з інших мов.

Ключові слова: мова, вокабуляр, запозичення, словотвір, елемент іншомовного походження, афіксація, неологізм.

Постановка проблеми. Англійська мова постійно маркується експоненціальним ростом свого словникового складу завдяки лексичним інноваціям, і цей процес перманентний. Неологізми вкрай необхідні й важливі в історії будь-якої сучасної мови, оскільки завдяки їм відбиваються реалії стрімкого розвитку сучасного світу. За даними Global Language Monitor, щорічно з'являється близько 5500 нових слів [12]. Певний відсоток складають іншомовні лексеми, деякі з'являються завдяки власномовним ресурсам і процесам вербокреації. Не останню роль в утворенні неологізмів завдяки словотворчим процесам відіграють іншомовні лексеми, які з часом функціонування у системі мови-реципієнта набули статусу словотвірних афіксів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Лексичні інновації сучасної англійської мови є постій-

ним об'єктом дослідження лінгвістів. Існує численна кількість праць як вітчизняних, так і закордонних лінгвістів. Питанням збагачення вокабуляру мови-реципієнта завдяки лексичним одиницям іншомовного походження приділяється увага в роботах багатьох науковців: І. В. Арнольд, Л. Блумфілд, У. Ванрайх, Г. Верба, Е. М. Дубенець, В. І. Жлуктенко, В. І. Заботкіна, Ю. А. Зацний, І. П. Іванова, В. І. Кодухо, О. С. Кубрякова, Б. В. Казанський, G. A. Nicholson, J. L. Dillard та інші.

Однак враховуючи той факт, що процес поповнення вокабуляру будь-якої мови-реципієнта іншомовними лексичними одиницями є перманентним явищем, постійно буде з'являтися низка питань, які будуть потребувати розгляду та аналізу, що своєю чергою і визначає актуальність нашого дослідження.

Постановка завдання. Метою роботи є аналіз сучасного стану збагачення англomовного вокабуляру завдяки надходженню до його системи етимологічно гетерогенних лексичних одиниць. Особисту увагу приділяється лексичним інноваціям, які було утворено за участю етимологічно гетерогенних лексем. **Об'єкт дослідження** – лексичні одиниці іншомовного походження в сучасній англійській мові, а **предмет** – особливості функціонування іншомовних лексем. Матеріалом дослідження слугували друковані й електронні англomовні періодичні видання останніх років.

Виклад основного матеріалу. Основою будь-якого виду словотворчої діяльності мови (й англійської також) є лексична одиниця. Саме на її основі формуються різні способи утворення похідних, що своєю чергою сприяє поповненню словникового складу мови. На сучасному етапі найбільш продуктивними способами словотвору є словоскладання та афіксація. Підтвердження цього факту ми знаходимо в працях багатьох лінгвістів, які займаються питаннями словотворчої діяльності: Г. Б. Антрушина [1, с. 104], О. В. Афанас'єва [1, с. 104], Ю. А. Зацного [3, с. 165], А. Г. Ніколенка [7, с. 48], Л. П. Попко [8, с. 172] тощо.

Науковці зауважують, що в останні роки поповнення лексичного складу англійської мови здійснюється головним чином завдяки її власномовним ресурсам [3, с. 165; 4, с. 6; 5, с. 6; 9, с. 252–253]. Однак вважаємо доречним зазначити, що деякі так звані «власномовні ресурси» за своєю етимологією походять з інших мов. З часом вони набули статусу словотворчих афіксів.

Афіксалізація запозичених лексем відбувається насамперед через словоскладання. Під словоскладанням ми слідом за науковцями розуміємо складні слова або композити, які утворені з двох і більше лексичних одиниць і вживаються як самостійні незалежні форми [2, с. 37; 6, с. 31; 7, с. 58]. Однак за умови утворення іншомовними лексемами низки дериватів і високої частотності їхнього вживання в мові-реципієнті, запозичена лексична одиниця набуває статусу словотвірного афікса. Класичним прикладом цього явища можуть слугувати лексеми латинського й грецького походження *anti*, *data*, *ex*, *post*, *ultra*, *extra* тощо.

Лексична одиниця грецького походження *anti*, яка має значення «*протилежний, проти, запобігальний, який попереджає*», набула статусу префікса лише у ХХ столітті [10, с. 15]. За участю *anti* утворено велику кількість інновацій: *anti-ageing*, *anti-aircraft*, *anti-America*, *anti-apartheid*,

antiballistic (anti-Ballistic), *anti-Britishness*, *anti-booze*, *anti-China*, *anti-communist*, *anti-competitive*, *anti-corruption (anticorruption)*, *anti-crisis*, *anti-depression*, *anti-doping*, *anti-dumping*, *anti-elitists*, *anti-Europe*, *anti-fascist*, *anti-forgery*, *anti-FTA*, *anti-inflammation*, *anti-inflammatory*, *anti-Islamic*, *anti-gay*, *anti-gambling*, *anti-global*, *anti-GM*, *anti-government*, *anti-graft*, *anti-gun*, *anti-migrant*, *anti-monopoly*, *anti-Mullerian*, *anti-Muslim*, *anti-patriotic*, *anti-piracy*, *anti-poverty*, *anti-racism*, *anti-racist*, *anti-retroviral*, *anti-Romanian*, *anti-Russian*, *anti-Sandinistas*, *anti-Semitic*, *anti-Semitism*, *anti-social*, *anti-Socialist*, *anti-socially*, *anti-Soviet*, *anti-state*, *anti-submarine*, *anti-Summers*, *anti-Taliban*, *anti-terror*, *anti-Terrorism*, *anti-Terrorist*, *anti-trafficking*, *antitrust*, *anti-war*. Наведені приклади свідчать, що в складі інновацій лексема *anti* зберегла своє семантичне значення слова-етимона, а також має тільки препозитивний характер.

The daily newspaper diet of large anti-migrant headlines, accompanied by xenophobic columnists retailing thinly veiled racist rhetoric, was so common it became a cliché for us critics to complain about it [13].

Two reasons come to mind. Either the newspaper cannot report real news and is trying to make news or it is against the Second Amendment of our Constitution and in bed with all the anti-gun groups [14].

Такими саме, як і *anti*, ознаками, тобто зберігання семантичного значення слова-етимона та препозитивом, характеризуються наступні лексичні одиниці:

– грецького походження *ex* зі значенням «*колишній, несучасний, застарілий*» і неологізми за її участю: *ex-Beatles*, *ex-billionaires*, *ex-boyfriend*, *ex-boxer*, *ex-glamour*, *ex-minister*, *ex-oligarch*, *ex-richest*, *ex-Russian*, *ex-soldier*, *ex-Soviet*, *ex-Stuntman*, *ex-Ukraine*, *ex-warlord*, *ex-Zenit*;

– латинське *non* зі значенням «*відмова від чогось; протилежне значення, яке позначає відсутність якоїсь ознаки*» й композити за його участю: *non-EU*, *non-European*, *non-existence*, *non-existent*, *non-existing*, *non-literal*, *non-mainstream*, *non-Marital*, *non-native*, *non-performing*, *non-profit*, *non-proliferation*, *non-Taliban*, *non-US*;

– латинське *post* зі значенням «*вказує на відповідність із певним напрямком, схожість, прямування слідом за ким-небудь*»: *post-announcement*, *post-crisis*, *post-doctoral*, *post-egalitarian*, *post-election*, *post-financial*, *post-modernism*, *post-natal*, *post-rock*, *post-SARS*, *post-Scarlett*, *post-Soviet*, *post-war*.

Однак на відміну від попередніх лексем, лексична одиниця латинського походження *data* зі

значенням «дані, цифрові факти» показує окрім препозитивного (*databank, database, data-entry, data-protection, data-sharing, data-mining, dataset*), також постпозитивний характер (*aviation-data*).

The broadcaster shares datasets from public authorities with over 700 regional media outlets, including hyperlocal and local newspapers and local televisions [15].

У результаті утворення багатої кількості похідних запозичені лексеми зазнали низку перетворень за схемою, що була запропонована С. М. Єнікєєвой у монографії «Системність і розвиток словотвору сучасної англійської мови» – *основа + основа > складне слово (композиція) > афіксальне слово*, й набули статусу словотворчих афіксів. Щодо наведених прикладів необхідно зауважити, що деякі запозичені лексичні одиниці іншомовного походження (*anti, data, extra*) вважаються біфункціональними, оскільки вони можуть водночас виконувати як роль лексем, так і роль афіксів. Також ми можемо спостерігати процес універбації, тобто утворення однолексемної номінації замість дволексемної (*antiballistic, antitrust, databank, database, hyperactivity, ultraviolet, superphosphate, superhero*).

У світі стрімкого й бурхливого розвитку подій у сучасному політичному й міжнародному житті спостерігається поява нових лексичних одиниць іншомовного походження, які визначаються високою продуктивністю та великим відсотком частотності щодо утворення композитів.

Англомовними друкованими виданнями зафіксована численна кількість композитів за участю лексичних одиниць арабського походження, які пов'язані з терористичними подіями у світі: *al Qaeda* «військове ісламське угруповання», *jihad* «військові дії (війна) проти не мусульман», *Shiite* «мусульманин-шиїт», *Taliban* «Талібан, радикальний політичний і релігійний ісламський рух в Афганістані». Якщо спочатку надані запозичені лексеми зустрічалися тільки в атрибутивній функції, то з часом вони почали функціонувати в словотворчій діяльності. Це, на наш погляд, пов'язано з теперішньою актуальністю та частотністю їхнього вживання. Можна навіть говорити про узагальненість їхніх значень – «пов'язаний з тероризмом»: *Qaeda-friendly, al Qaeda-free, al Qaeda-seeker, Qaeda-speak, Qaeda-trained, counter-jihad, jihad-minded, cyber-jihad, Shiite-dominated, Shiite-led, Taliban-allied, Taliban-held, Taliban-linked*.

Shiite-dominated Iraqi governments have not provided for the basic needs their constituents expect:

respect, jobs, security and a sense that they matter and have a voice [16].

Приклади свідчать про активну діяльність лексичних одиниць арабського походження в словотворчій системі англійської мови. Маємо припущення, що в разі подальшого активного функціонування та участі в утворенні інновацій у мові-реципієнті, з часом це може привести до надання запозиченим лексемам *al Qaeda, jihad, Shiite, Taliban* статусу словотворчих афіксів.

Трапляються випадки, коли запозичені лексеми виконують у мові-реципієнті одночасно дві функції: номінативно-синтаксичну або номінативно-словотворчу. Цей процес ми можемо спостерігати на прикладі запозичення китайського походження *triad*, яке позначає «бандитське, мафіозне угруповання»: *triad branch, triad faction, triad member, triad people, triad society, triad-fighter, triad-related*.

The paper is based on field interviews with Triad members, businesspeople and activists, and on press reports and official documents [17].

У випадку з лексичною одиницею *triad* спостерігається процес поступового переходу її від атрибутивної функції до словотвору в системі англійської мови, що свого часу трапилося із лексемою арабського походження *al Qaeda*.

The process of 'Triadization' continued throughout the 20th-century, with professional associations and trade unions adopting Triad rituals [17].

Продовжуючи тему бандитського угруповання, вважаємо доречним відзначити лексичну одиницю італійського походження *mafia*, яка має таке саме номінативно-синтаксичне значення як *triad*, і композит з її участю *mafia-style*.

In a classic Mafia-style hit, he shot both Mrs Pastor and her chauffeur in the head and stomach with a pump-action shotgun through their car window [18].

Приклади свідчать, що іншомовні лексеми *mafia* та *triad* (особисто атрибутивна функція останньої) мають всі шанси стати частотними елементами в словотворі англійської мови, оскільки мафіозна тема завжди актуальна й досить часто зустрічається в друкованих англомовних виданнях, а *mafia* та *triad* дуже чітко відбивають зміст концепту «організованої злочинності».

Дуже численною, але не продуктивною є група композитів за участю географічних назв або реалій інших країн, які були утворені за аналогією до етимологічних двійників, наприклад: *Beijing-based, Beijing-picked, Brazilian-born, Europe-wide, Guangdong-based, Haitian-level, Hong-Kong-based, Iranian-backed, Moscow-region, Moscow-based, Pakistan-based, Paris-based, Russia-border,*

Russia-built, Shanghai-listed, Shenzhen-based, Sichuan-style, Syrian-backed, Thailand-based, Thailand-linked, Tel-Aviv-based, Turkish-backed, Turkish-led, tsunami-level, Vietnam-watcher.

The Turkish-led offensive has struck between the towns of Ras al-Ain and Tal Abyad in the central area of Syria's border with Turkey [19].

Turkish-backed Syrian rebels from the Free Syrian Army have also been involved in the fighting [19].

Щодо зазначеної групи маємо наголосити, що лексичні інновації, які утворюються за участю географічних назв, мають своїм підґрунтям певні події, які відбуваються в будь-якій країні, місті, континенті (політичні, економічні, культурні тощо). Оскільки світові події мають тенденцію до зміни своєї актуальності, а таким чином і локації, то спостерігається й коливання використання географічних назв у словотворі за їхньою участю.

Висновки і пропозиції. Аналіз наведених прикладів свідчить, що словоскладання – доволі продуктивний процес словотвору в системі англійської мови, в якому залучені різні частини мови. Як зауважують науковці, в процесі афіксалізації запозичених лексем спостерігається звуження (спеціалізація) семантики іншомовної лексичної

єдиниці зі значенням відповідної лексеми-корелята, яка виконує роль словотворчої (*al Qaeda, jihad, Shiite, Taliban*). Однак вважаємо доречним додати, що наведені приклади свідчать також про факт збереження лексичною одиницею іншомовного походження свого етимологічного семантичного значення (*anti, data, ex, non, post*). Таким чином, можна констатувати, що словотворчі суфікси й префікси утворилися із самостійних слів. Явище афіксалізації запозичених лексем відбувається шляхом словоскладання та утворення низки композитів із константною лексемою іншомовного походження. Однак процес афіксалізації запозичених лексем дуже тривалий. Увійшовши в систему англійської мови як окремі лексичні одиниці, іншомовні лексеми можуть набути статусу словотворчих афіксів лише за умови утворення численної кількості інновацій за зразком складного слова. За актом словоскладання відбувається процес універбації, тобто утворення однослівної лексичної одиниці замість складного слова, що є головним показником афіксалізації запозиченої лексеми. Як перспективу подальшого дослідження вважаємо доречним розглянути афіксалізацію частин запозичених лексем.

Список літератури:

1. Антрушина Г. Б., Афанасьєва О. В., Морозова Н. Н. Лексикологія англійського язика : учебное пособие для студентов. Москва : Дрофа, 2004. 288 с.
2. Дубенец Э. М. Современный английский язык. Лексикологія (Modern English: Lexicology). Москва : Феникс, Глосса-Пресс, 2010. 192 с.
3. Зацний Ю. А. Сучасний англomовний світ і збагачення словникового складу. Львів : ПАІС, 2007. 228 с.
4. Зацний Ю. А., Бутов В. Н. Новая общественно-политическая лексика и фразеология англійського язика. Запорожье : Запорожский государственный университет, 2000. 200 с.
5. Зацний Ю. А., Пахомова Т. О. Мова і суспільство: збагачення словникового складу сучасної англійської мови. Запоріжжя : Запорізький державний університет, 2001. 243 с.
6. Мостовий М. І. Лексикологія англійської мови : підручник для інститутів і факультетів іноземних мов. Харків : Основа, 1993. 256 с.
7. Ніколенко А. Г. Лексикологія англійської мови – теорія і практика. Вінниця : Нова Книга, 2007. 528 с.
8. Попко Л. П. Неологізація в язике как трансляція культурно-лінгвістической національної ментальності : монографія. Киев : ГАРККиИ, 2007. 360 с.
9. Шанский Н. М. Очерки по русскому словообразованию. Изд. 2-е, доп. Москва : КомКнига, 2005. 336 с.
10. Delahunty A. From Bonbon to Cha-cha Oxford Dictionary of Foreign Words and Phrases. New York, Oxford : Oxford University Press, 2008. 411 p.
11. Rhodes Ch. A Certain “Je Ne Sais Quoi” (The Origin of Foreign Words Used in English). London, 2009. 174 p.
12. Global Language Monitor. URL: <https://languagemonitor.com/global-english/no-of-words/>.
13. Greenslade R. Migrants are off the agenda for the UK press, but the damage is done. *The Guardian*. 26 January 2020. URL: <https://www.theguardian.com/media/2020/jan/26/migrants-are-off-the-agenda-for-the-uk-press-but-the-damage-is-done>.
14. Woods B. Newspaper's anti-gun biases are showing. *Newstribune*. 13 March 2014. URL: <https://www.duluthnewstribune.com/opinion/2465428-newspapers-anti-gun-biases-are-showing>.
15. Kunova M. Data sharing is caring: BBC boosts local news output through its Shared Data Unit. *Journalism*. 22 June 2018. URL: <https://www.journalism.co.uk/news/data-sharing-is-caring-bbc-boosts-local-news-output-through-its-shared-data-unit/s2/a723682/>.

16. Dagher M. Why are Iraqi Shiites leading the protests against their 'own' government? *The Washington Post*. 16 October 2019. URL: <https://www.washingtonpost.com/opinions/2019/10/16/why-are-iraqi-shiites-leading-protests-against-their-own-government/>.

17. Varese F., Wong R. W.Y. Resurgent Triads? Democratic mobilization and organized crime in Hong Kong. *SAGE Journals*. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0004865817698191>.

18. Allen P. Monaco heiress, 77, and her chauffeur die of their wounds after being shot in Mafia-style hit. *Daily Mail*. 21 May 2014. URL: <https://www.dailymail.co.uk/news/article-2634880/Monaco-heiress-77-chauffeur-die-wounds-hospital-involved-Mafia-style-hit.html>.

19. Turkey Syria offensive: Heavy fighting on second day of assault. *BBC News*. 10 October 2019. URL: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-49998035>.

Kechedzhi O. V. AFFIXALIZATION OF LOAN WORDS (ENGLISH LANGUAGE MATTER)

The article deals with the vocabulary enrichment of modern English through lexical innovations. The study of neologisms is a very relevant area of modern linguistics as any language is directly related to different world events and the necessity of their lexical reflection. The factors of the appearance of foreign lexemes, their etymology, spheres and frequency of usage are considered in the paper. In particular, the focus is on the consideration of foreign language lexemes and their functioning in the Modern English language system. Principal attention is given to word formation because it is one of the main factors for the enrichment of any language, including English. It was found that in the process of functioning the certain etymologically heterogeneous lexical units can find not only their own niche of the usage, but, over time, under certain conditions, acquire a new status, namely they become word-forming affixes. Analyzing the examples, it was found that a certain number of foreign origin lexemes are marked by high efficiency and show a high percentage of the frequency with respect as to the formation of derivatives. This fact promotes to the functioning of borrowed lexemes not only independently, but also in the function of word-forming elements. However, an etymologically heterogeneous lexical unit acquires the status of a word-forming affix only according to its frequency usage and formation of a number of derivatives by analogy. This property of some foreign origin lexemes indicates their bifunctionality. Our examples confirm the fact that, at the present stage of language functioning, word formation is one of the most productive ways of the formation of neologisms. However, in addition to word formation, the composition and affixation with the lexemes of foreign language origin are also identified by high frequency in the formation of lexical neologisms. It has been established that as a result of derivative formation, borrowed lexemes are marked both prepositive and postpositive nature. The results of the paper showed that the creation of lexical innovations is mainly due to its own resources. However, quite a number of them, by their etymology, come from other languages.

Key words: language, vocabulary, loanwords, word-formation, borrowing element, affixation, neologism.

Клочко Т. В.

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Ісаєва В. І.

Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

МЕТАФОРИЗАЦІЯ В МЕДИЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ

У статті проаналізовано процес утворення метафори в медичній термінології, взаємовідношення понять «метафора» й «термін», значення метафори в медичному дискурсі. Проведено огляд теоретичних джерел, присвячених аналізу метафори. Виділено основні загальні категорії метафори й способи утворення цих одиниць. Аналіз медичної термінології засвідчив, що метафора становить продуктивний спосіб утворення медичних термінів. Метафора належить до універсальї природних мов і принципово не може бути виключена з термінології, яка, незважаючи на тенденцію до впорядкованості й однозначності окремих елементів терміносистеми, залишається продуктом природного розвитку мови. Розглянуті метафори надають можливості для розширення процесу їхнього засвоєння в іншомовній аудиторії. Дослідження метафор на матеріалі англійської медичної термінології засвідчило, що семантичне переосмислення є невіддільною частиною процесу утворення термінів медицини. Метафоризація є невіддільною властивістю медичного дискурсу. Терміни-метафори становлять результат активного зображення навколишньої дійсності, результат взаємодії професійного й повсякденного знання. Шляхом своєї експресивності й емоційної забарвленості метафора сприяє набуттю термінами такої важливої якості, як укорінення, робить медичний дискурс переконливішим, сприяє успішнішій комунікації між лікарем і пацієнтом. Метафора полегшує розуміння терміна, дозволяє уникати довгих номінацій у мовленні лікаря. Водночас кожна галузь медичного знання індивідуальна й відрізняється своїми особливостями утворення вузькоспеціальних термінологічних одиниць. Викладання медичної термінології іноземцям, що охоплює розуміння терміна не тільки як знака, але й як образної складової, збагачує розуміння студентами мови й історії науки, процесу наукового пізнання, засвоєнню яких допомагає образність слова, що часто є загальною для всіх мов, способів мислення та форм розуміння світу.

Ключові слова: медична термінологія, метафора, образність, таксон, термін.

Постановка проблеми. Медична термінологія давно склалася, але безперервно поповнюється. Натепер основним джерелом нових термінів є англійська медична література. Англійські медичні неологізми є результатом нових асоціацій і фіксують різноманітність сучасних дериваційних процесів.

Сучасна медична термінологія становить одну з найскладніших систем термінів. Вона нараховує кілька сотень тисяч слів і словосполучень. Розвиток термінологічної системи медицини на сучасному етапі її існування є відбиттям прискореного прогресу, спеціалізації медичної науки, що створює потребу в значній кількості нових термінів. Одним із найефективніших механізмів створення термінологічних одиниць, необхідних для мовної фіксації нових у медицині реалій, процесів і понять, а також переосмислення раніше прийнятих термінів, була й залишається метафорична номінація [4].

Метафоричні номінації зберігають системність, закладену в термінологію під час її конструювання, а також привносять у терміносистему свою системність, засновану на метафоричних моделях і концептуальній зумовленості метафор [10]. Терміни-метафори міцно вкорінюються в медичну термінологію, а їхня поширеність забезпечує ефективне функціонування в мовленні фахівців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У нових дослідженнях із термінології науковці вивчають сучасні чинники утворення термінів (С. Маджаєва, Г. Молхова); порівнюють моделі метафоричності в англійській і болгарській, англійській і російській мовах (Е. Пернішка); досліджують взаємини між термінологією та загальноживаною лексикою (Е. Петкова); розглядають роль метафори в розвитку мови й зв'язок із мовною картиною світу (Н. Карпова); приділяють

особливу увагу процесу розвитку науки не тільки в межах однієї мови, а й у зверненні до метафор-кальок (С. Пачева-Карабова); досліджують метафоричні назви симптомів, синдромів захворювань (М. Головіна); вивчають зв'язок метафоричної картини світу, медичної термінології та концентрації уваги на патологіях (М. Озінгін).

У сучасній лінгвістиці метафоризація визнається провідним способом утворення термінологічних одиниць, у тому числі й в медичній термінології. М. Озінгін пояснює продуктивність метафори в освіті термінів таким чином: метафорі притаманна наочність, що важливе в практичному аспекті й в навчанні; метафори здатні формувати у свідомості людини асоціативні пари, що своєю чергою забезпечує надійну фіксацію інформації; метафора здатна коротко та ясно дублювати й пояснювати іншомовні еквіваленти, роблячи їхне сприйняття доступнішим [7].

На ґрунті семантики терміна в медичній термінології зазвичай виділяють такі загальні категорії метафор:

1) побутові метафори, в основі яких лежить порівняння з предметами побуту й оточенням людини;

2) концептуальні метафори, що зображують уявлення, які існують у свідомості людини;

3) географічний вид метафор, в основі яких лежить подібність із земним ландшафтом;

4) біоморфні метафори, в основі яких лежить подібність із живою природою;

5) метафори-соматизми, побудовані на схожості станів людини або частин тіла людини;

6) геоморфні метафори, в основу яких покладено порівняння з формою того чи іншого предмета або букви [9].

Слід зауважити, що різні галузі медицини відрізняються принципами метафоризації. Так, наприклад, основою метафоричного перенесення в анатомічній термінології є зовнішні ознаки об'єкта – його форма, розмір, положення в просторі (*pyramid of medulla oblongata* – *піраміда довгастого мозку*). Переважання зазначеного типу перенесення зумовлено низкою чинників: легкістю фіксації ознак об'єкта в пам'яті, оперативністю розпізнавання анатомічних утворень на практиці тощо. У терапевтичній термінології спостерігається переважання перенесення, пов'язаних головним чином із різними відчуттями. Це зумовлене основними терапевтичними методами дослідження, де важливі акустичні, тактильні, зорові враження лікаря (*heart murmur* – *серцевий шум*).

У психіатрії переважають концептуальні метафори. Це зумовлюється недоступністю об'єкта для чуттєвого сприйняття, динамікою психічних захворювань тощо [7]. Для психіатрії також характерна величезна кількість епонімічних термінів, що містять імена реальних людей і літературних персонажів. Такий вид метафор ґрунтується на уподібненні патологічних станів здоров'я людини образам історичних особистостей або персонажів художньої літератури для точнішого розкриття характеру захворювання [5]. Наприклад, згідно з тлумачним словником психіатричних термінів [2] *Alice in Wonderland Syndrome* – *синдром Аліси в країні чудес* характеризується явищами деперсоналізації, дереалізації (зі спотворенням уявлень про простір і час), зоровими ілюзіями, псевдогалюцинаціями, метаморфопсією, почуттям роздвоєння особистості. Зазначений синдром був названий за іменем героїні однойменної книги Л. Керрола на основі асоціації з пережитими Алісою станами.

В онкології домінантною метафорою є метафорична модель «Війна», що відбиває серйозність й агресивність онкологічних захворювань [8], наприклад, *to fight cancer* – *перемогти рак*.

Постановка завдання. Мета роботи – вивчити особливості функціонування метафори в медичній термінології. Для досягнення зазначеної мети були поставлені такі завдання: встановлення складу термінів-метафор в англійській медичній термінології; виявлення основних категорій метафор, які беруть участь у формуванні медичних термінів.

Виклад основного матеріалу. Метафоризація завжди була невіддільною частиною будь-якої терміносистеми. Поняття «метафора» було відоме ще з часів Арістотеля. За його визначенням, метафора є «перенесенням імені або з роду на вид, або з виду на рід, або за аналогією <...>. Скласти гарні метафори означає помічати подібність (у природі)» (переклад Т. Клочко) [1, с. 156].

Слід зазначити, що в останні десятиліття значно змінилося ставлення до взаємовідносин понять метафора й термін. Раніше метафору розглядали як явище, притаманне головним чином художньому дискурсу й небажане для наукової термінології. До терміну пред'являлися жорсткі вимоги, такі як лаконічність, інформативність, однозначність, а головне відсутність експресивності, емоційної забарвленості, оцінного компонента [9].

В основу дослідження було покладено семантичний аналіз, у межах якого найменування того

чи іншого поняття переноситься на інший предмет або поняття на підставі їхньої подібності. Ми використовували класифікацію О. Смирнової, що містить побутові метафори, метафори-соматизми, геоморфні метафори, концептуальні метафори, метафори-біосемізми, географічні метафори [9]. Найскладнішими вважаються концептуальні метафори, оскільки вони є результатом концептуальної діяльності людини, зображенням на мовному рівні уявлення, що існує у свідомості носія мови. В основі подібності лежать такі таксони: будівництво: *valve reconstruction, artificial heart implantation, etc.* (реконструювання клапана, сплетіння нервових клітин, ушивання дефектів тощо); війна: *heart block, heart arrest, heart attack, etc.* (атріовентрикулярна блокада, приборкання тиску, пригнічення синтезу тощо); звуки: *pericardial murmur, pericardial flutter, heart sound, heart tone, pericardial rub, etc.* (серцевий тон, серцевий шум, тріпотіння передсердь тощо); механізм: *aortic dissection, atrioventricular dissociation, atrioventricular contraction, etc.* (розшарування аорти, зміщення серця, ущільнення перикарда, миготлива аритмія тощо); техніка: *mechanical activity, motor function, etc.* (моторна функція, механічна активність тощо).

До категорії побутових метафор належать найменування, в основу яких покладено порівняння з предметами побуту й оточення людини. Зазначений тип метафоризації досить продуктивний. Побутові метафори ґрунтуються на таких таксонах: приміщення і його елементи: *arch of the aorta, myocardial cell, atrium of the heart, chamber of the heart, vascular wall, etc.* (судинна стінка, купол діафрагми, стінка аневризми, рух стулок, серцева камера, відділ серця, пролапс стулок тощо); предмети побуту: *heart sac, balloon catheter, etc.* (кровоносна судина, фіброзні кільця, мітральний клапан, клінічна картина, маркер аритмії та інше); одяг і його деталі: *sinoaortic node, purse-string suture, etc.* (сорочка серця, кисетний шов, латка з аутоперикарда, синусний вузол та подібне). До метафор-біосемізмів ми відносимо терміни, утворені на схожості з живою природою. Подібне перенесення дозволяє говорити про концептуалізацію людського організму як частини природи, біосистеми. Метафори такого типу переважно ґрунтуються на порівнянні, наприклад, із деревом: *vascular pedicle, branch of the aortal artery, etc.* (листок перикарда, гілка аорти, легеневий стовбур, м'язове волокно, вісцеральна гілка та інше).

До соматизмів ми зараховуємо терміни, побудовані на схожості різних станів людини або будь-яких

частин людського тіла. В основу таких метафор покладено такі концепти: стан людини: *myocardial infarction, heart failure, heart hurry, etc.* (хворе серце, сонна артерія, б'ється серце, помилкова аневризма, справжня аневризма, німе легке, слабкість синусового вузла, жирне серце, волохате серце тощо); частини тіла: *waist of the heart, branchiocerebral trunk, etc.* (судинна ніжка, талія серця, горб серця, вушко перикарда, вушко передсердя та інше).

Також зустрічається географічний вид метафор, що позначає земний ландшафт або простір. В основі цих термінів лежать такі таксони: земний ландшафт: *anastomosis zone, biochemical way, arterial grooves, etc.* (шкірний покрив, лівопередсердний обхід, відрізок аорти, ділянка аорти, зона анастомозу, біохімічний шлях, борозна передсердя тощо); водний простір: *shunted swimming pool, etc.* (артеріальне русло, шунтований басейн, гирло артерії та інше).

До геоморфних, або літераморфних, метафор належать найменування, в основу яких покладено порівняння з різними предметами навколишнього світу або порівняння з формою тієї чи іншої літери, водночас метафори цієї групи утворюються на схожості не тільки з літерами української, а й англійської, латинської та грецької абеток. Такі метафори зустрічаються досить рідко: предмет зовнішнього світу: *cone-shaped organ, etc.* (напівмісячна заслінка серця, конусоподібний орган тощо); літера: *T-shaped stitch, etc.* (Г-подібна конюля, П-подібний шов, стулка L-подібної форми та інше).

Аналіз медичної термінології засвідчив, що метафора становить продуктивний спосіб утворення медичних термінів. Метафора належить до універсальї природних мов і принципово не може бути виключена з термінології, яка, незважаючи на тенденцію до впорядкованості й однозначності окремих елементів терміносистеми, залишається продуктом природного розвитку мови. Висока продуктивність метафоризації в медичній термінології зумовлена цілою низкою властивостей метафори як мовного явища: по-перше, метафора має здатність формувати у свідомості адресата асоціативні пари, забезпечуючи надійну фіксацію інформації, що особливо необхідно в медичній практиці, де ефективність дій лікаря визначається поєднанням знань, автоматичних навичок та інтуїції; по-друге, метафорі притаманна наочність, що зручно в практичному аспекті, в тому числі й в навчанні.

У результаті дослідження фактичного матеріалу було виявлено, що в цілому для медичної термінології характерне домінування натуралістичної підсис-

теми, що є закономірним наслідком тісного зв'язку медицини з природознавчими уявленнями, оскільки в центрі уваги медицини перебуває людина. Не менш значущою моделлю номінації в медицині є порівняння з об'єктами людського побуту, що пояснюється постійною необхідністю людини користуватися цими предметами в повсякденному житті. Деякі терміни, які зазнали переосмислення значення, мають одну й ту саму метафору в англійській та українській мовах. Розвиток цієї термінології в досліджуваних мовах відбувався паралельно, тому не можна говорити про вплив однієї мови на іншу. Найімовірніше цей процес зумовлений тим фактом, що людина, взаємодіючи з навколишнім світом, у разі необхідності найменування нових предметів і явищ вдається до найбільш близьких для себе порівнянь. Такі явища в мові лінгвісти пояснюють спільністю мислення культур двох народів. Таким чином, дослідження видів метафор допомагає виявити загальний напрям розвитку метафоричних значень у різних мовах. Спостереження над зв'язками мови й культури, над національно-культурною специфікою семантики дозволяє виявити типологічні характеристики, які створюються за допомогою образних засобів і, зокрема, дозволяють побачити специфіку конкретної мови.

Висновки і пропозиції. Дослідження метафор на матеріалі англомовної медичної термінології засвідчило, що семантичне переосмислення є невіддільною частиною процесу утворення термінів медицини. Метафоризація є невіддільною властивістю медичного дискурсу. Терміни-мета-

фори є результатом активного відбиття навколишньої дійсності, результат взаємодії професійного й повсякденного знання. Шляхом своєї експресивності й емоційної забарвленості метафора сприяє набуттю термінами такої важливої якості, як укорінення, робить медичний дискурс переконливішим, сприяє успішнішій комунікації між лікарем і пацієнтом. Метафора полегшує розуміння терміну, дозволяє уникати довгих номінацій у мовленні лікаря. Водночас кожна галузь медичного знання індивідуальна й відрізняється своїми особливостями утворення вузькоспеціальних термінологічних одиниць.

Образність сучасної медичної мови зберігається та оновлюється на кожному новому етапі розвитку науки. Значення відкриттів у галузі медицини, їхня наукова цінність і питання етики, усвідомлення невідомості й над очікування розв'язання не тільки медичних, але й загальнолюдських проблем, таких як походження життя та ставлення до смерті, розуміння матеріального й духовного, пов'язані з цим моральні проблеми, часто стають причинами появи сучасної образної медичної термінології. Розглянуті метафори надають можливості для розширення процесу їхнього засвоєння в іншомовній аудиторії. Викладання медичної термінології іноземцям, що охоплює розуміння терміна не тільки як знака, але і як образної складової частини, збагачує розуміння студентами мови й історії науки, процесу наукового пізнання, засвоєнню яких допомагає образність слова, що часто є загальною для всіх мов, способів мислення та форм розуміння світу.

Список літератури:

1. Аристотель. Риторика. Античные риторики. Москва : Просвещение, 1978. 328 с.
2. Блейхер В. М. Толковый словарь психиатрических терминов. URL: http://www.syntone.ru/library/books/content/3484.html?current_book_page=all (дата звернення: 28.03.2020).
3. Гусев С. С. Наука и метафора. Ленинград : Изд-во Ленингр. унта, 1984. 152 с.
4. Дьяченко А. П. Метафоры и терминологически устойчивые выражения. Минск : Новое знание, 2003. 428 с.
5. Зубкова О. С. Медицинская метафора-термин в профессиональном дискурсе. URL: <http://tl-ic.kursksu.ru/pdf/005-07.pdf> (дата звернення: 28.03.2020).
6. Метафора та її семіотичний контекст : матеріали науково-практичного семінару : тези доповідей. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 82 с.
7. Озингин М. В. Роль метафоры в структурировании и функционировании русской медицинской терминологии : автореф. дис. ... канд. филолог. наук : 10.02.01. Саратов, 2010. 22 с.
8. Семенчук И. В., Товстыко А. Н. Метафора в английской медицинской терминологии (на примере предметной области «Гастроэнтерология»). *Журнал ГрГМУ*. 2015. № 3 (51). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/metafora-v-angliyskoy-meditsinskoj-terminologii-na-primere-predmetnoy-oblasti-gastroenterologiya> (дата звернення: 02.04.2020).
9. Смирнова Е. В. Метафора как наиболее продуктивный способ образования новых терминов в кардиологической лексике (на примере английского и русского языков). URL: http://www.vestnik.adygnet.ru/files/2011.2/1133/smirnova2011_2.pdf (дата звернення: 30.03.2020).
10. Теория метафоры : сборник / общ. ред. Н. Д. Арутюновой и М. А. Журиной. Москва : Прогресс, 1990. 512 с.

Klochko T. V., Isaieva V. I. METAPHORIZATION IN MEDICAL TERMINOLOGY

In this article the process of formation of a metaphor in medical terminology, relationship of concepts, the metaphor and term, value of a metaphor in a medical discourse are analysed. Inspection of the theoretical sources devoted to the analysis of a metaphor is performed. The main general categories of a metaphor and ways of formation of these units are marked out. The analysis of medical terminology testified that the metaphor makes a productive way of formation of medical terms. The metaphor belongs to universalies of natural languages and cannot be essentially excluded from terminology which, despite a tendency to orderliness and unambiguity of separate elements of a terminosistema, remains a product of natural development of language. The considered metaphors give opportunities for expansion of process of their assimilation in foreign-language audience. Showed research of metaphors on the material of English-speaking medical terminology showed that semantic reconsideration is an integral part of process of formation of terms of medicine. Metaforization is an integral property of a medical discourse. Metaphor-terms are result of active reflection of surrounding reality, the result of interaction of professional and daily knowledge. Due to the expressivity and emotional coloring the metaphor promotes acquisition by terms of such important qualities as rootings, making a medical discourse more convincing, promoting to more successful communication between the doctor and the patient. The metaphor facilitates understanding of the term, allows to avoid the long nominations in broadcasting of the doctor. Each industry of medical knowledge is individual and differs in the features of formation of highly specialized terminological units. Teaching of medical terminology to foreigners that covers understanding of the term not only as a sign, but also as a figurative component, enriches students understanding to the language and science, the process of scientific knowledge which assimilation is helped by figurativeness of a word that is general for all languages, ways of thinking and forms of world understanding.

Key words: *imagery, medical terminology, metaphor, term, tucson.*

Kovalevska O. V.

Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs

IMPLEMENTATION OF THE THEORY OF MULTIPLE INTELLIGENCES IN THE PROCESS OF LEARNING ENGLISH TO NON-PHILOLOGICAL UNIVERSITY STUDENTS

This paper focuses on the development of new didactic ideas, which are directly related to the development of theoretical linguistics, the philosophy of language. It was found out that nowadays, the philosophy of language has been enriched with new theories that have found application in the practice of learning English language, but the question of choosing the most effective methods is quite relevant today. Attention is paid to implementation of the theory of Multiple Intelligences (MI) in the process of English learning to non-philological university students. The Multiple Intelligences approach is based on a learning philosophy that treats the inherent intelligence of a person as a set of equivalent intellects that must first be understood and then further developed in the learning process. The use of Multiple Intelligences theory in learning English language makes possible to understand, that language proficiency is improved for all students, and not only for a small part of them. The implementation of the theory of Multiple Intelligences has had a positive impact in learning English for non-philological university students. The results of summative and formative experiments prove that the application of these methodological developments in the process of English learning will be effective not only for the development of linguistic skills, but also for the formation of professionally significant properties of future specialists.

The Multiple Intelligences theory has received worldwide recognition as one of the most innovative theories of human intelligence. Its properly application in the educational process, in particular in the process of teaching English language will help the students to realize their potential and will be useful for teachers to find innovative approaches of education.

Key words: *philosophy of language, non-philological university, students, Multiple Intelligences theory, English learning process.*

Problem statement. One of the most important tasks of modern education is the individualization of the learning process, its orientation on the personality. Knowledge of a foreign language as a means of social communication is an indispensable part of educational development, where a foreign language is considered to be a part of another culture. In this regard, the teacher of a foreign language is tasked to be able to teach how to participate in intercultural communication, and therefore there is a need to create new approaches, technologies and methods of learning a foreign language.

Nowadays, the philosophy of language has been enriched with new theories, that have found application in the practice of teaching foreign languages, but the question of choosing the most effective teaching methods is quite relevant today.

The development of innovative learning approaches is directly related to the development of theoretical linguistics, the philosophy of language. A weak theoretical background leads to a haphazard teaching method that affects the learning process in general.

The relevance of the research topic is determined by theoretical meaning of pedagogical views, and its practical values in identifying methods, forms and conditions for implementation innovative approach in learning English such as Multiple Intelligences theory in a modern higher educational non-philological institution.

Analysis of studies and publications. The analysis of foreign and domestic psychological, philological and pedagogical literature allows us to identify the contradictions among modern educational reality in the assessment and analysis of the studies enlighten in the works of American scientists H. Gardner. A large amount of literature is dedicated to the principles of different learning styles that require the involvement of various types of intelligence for learning (O. Andropova, N. Antonenko, L. Baysara, M. Gogoleva). The scientific works of H. Gardner such as books and articles served as the main source in the reconstruction and analysis of world's pedagogical views. The use of theoretical works by prominent representatives of Western psychological

and pedagogical thought (J. Piaget, B. F. Skinner, E. S. Tolman, etc.) allows us to carry out a comparative historical analysis of H. Gardner’s views with the main theoretical provisions of other pedagogical schools of the XXth century, to re-create the scientific and ideological environment where he developed as a cognitive scientist.

Objective statement. The objective of this study has been to determine the importance of implementation the innovative approach in learning English such as Multiple Intelligences theory in a modern higher educational non-philological institution. We need to resolve the contradictions in the research problem, which in theoretical terms consists of revealing the main provisions of H. Gardner’s pedagogical views. Our choice is explained by the fact, that in many countries of Europe lots of language teachers are faced with an issue, where large groups of students consist of different levels of knowledge foreign language and different language abilities, that is why the question to find out the most effective methods of learning has had significant meaning nowadays.

Main body. One of the problems that arise in the process of teaching a foreign language, including English, is the need to take into account the individual characteristics of students that are simultaneously present in the lesson. The theory

of Multiple Intelligences created by American psychologist Howard Gardner was first published in his book “Frames of Mind” in 1983. Thus, it reveals one of the possible ways of individualization the education process and the most effective way of studying foreign language.

In this regard, we would like to implement the theory of Multiple Intelligences to non-philological university students in their English learning process.

The experimental study was conducted during a course with the first year students who studied English language. We provided a research with 60 students, and separated them into experimental and control groups. We used a comparative method in order to gain a better understanding about how the Multiple Intelligences theory works. The students in experimental group were tested to identify the leading type of intelligence for each student in order to implement the Multiple Intelligences theory in learning process, where students in control groups were taught by conventional method [3, p. 10–14].

In the study “Frames of Mind”, the scientist believes that each person is talented, and also it is emphasized the need to take into account the differences of intelligence in the process of learning. Therefore, according to the theory, it is distinguished seven types of intelligences (Table 1).

Table 1

Types of Intelligences by H. Gardner

Types of Intelligences	Description
Verbal-linguistic (“word smart”)	Well-developed among students who are easily susceptible to language and sensitive to the nuances, order and rhythm of words. They love to read, write and tell stories, have good verbal memory and a rich vocabulary.
Logical-mathematical (“number smart”)	People with this type of intelligence possess excellent analytical skills, think well and ask logical questions.
Visual-spatial (“ picture smart ”)	It is found among people who need visual images, they well extract information from maps, charts, diagrams. They are good at drawing, plotting, modeling.
Music-rhythmic (“music smart ”)	A person easily remembers melodies and is able to reproduce them. It is about the ability to perceive music, evaluate it, transform, and create music and perform it.
Body-kinesthetic (“ body smart”)	Solves the set tasks, creates and conveys ideas and emotions through the movements of the body. People with such intellect have good coordination of movements, are very mobile, have developed gestures and tactile memory.
Interpersonal (“people smart”)	Refers to the ability to effectively interact with people, understand them and recognize their goals, motivation and intentions. People with this type of intelligence are happy to work in cooperation, have good leadership and diplomatic qualities.
Intrapersonal (“self-smart”)	Associated with an understanding of one’s own emotions, goals and intentions, appeal to the inner world of a person. Students with this type of intelligence have a heightened self-esteem, they are self-confident and love to work alone. They really value their strengths and abilities.

It is enlighten in the table, that each type of intelligence manifests itself through specific talents, skills and interests. Besides, later, the researcher added two more types: “natural smart” and existential (“problem solving smart”).

Perhaps, the understanding that each of these types of intelligence can be developed among students will have a significant impact on the teaching methods of students and will allow the educational process to be organized so that they learn according to their capabilities and achieve better results. Following the study of E. G. Andropova, we believe that, depending on the dominant type of intelligence of each student, the teacher can choose the set of exercises that will most effectively help the student to learn new material [10, p. 3–9].

According to the H. Gardner’s types of intelligences we will try to illustrate how it is possible to develop different types of intelligence in the process of learning English in the experimental group on the basis of grammatical topic “Subjunctive Mood” as an example. Let us consider a set of tasks on the topic “Subjunctive Mood” depending on the type of students’ intelligences [11, p. 110–112].

1. The verbal/linguistic type of intelligence.

Task: Fill in the blanks. For example: *If I _____ a police officer, I would _____.*

2. The logical/mathematical type of intelligence.

Task: Look at the diagram and formulate the rule.

Type I: Present Real

<i>Dependent Clause</i>	<i>Independent Clause</i>
<i>present simple</i>	<i>will, can, should, may,</i>
<i>present continuous</i>	<i>might, ought to + main verb</i>
<i>present perfect modals: can, have to, must, should</i>	
<i>present perfect continuous</i>	

3. Visual/spatial type of intelligence.

Prepare a presentation on the theme: “*What would I buy if I won one million dollars?*”.

4. The bodily-kinesthetic type of intelligence.

Role-playing game. You are in the USA on vacation. Talk with the friend about your plans for tomorrow. For example: *If it rains tomorrow, we can't go to Disney World.*

5. The musical or rhythmic type of intelligence.

Learn a song with this grammatical phenomenon. For example:

*If I had a hammer, I'd hammer in the morning,
If I had a hammer, I'd hammer at noon.
I'd hammer out justice; I'd hammer our warning
I'd hammer out love between my brothers and my sisters, all over this world.*

6. Interpersonal type of intelligence.

Interview students in a group.

Ask “*What would you do if you were a teacher / a pilot / a musician?*”

6. Intrapersonal type of intelligence.

Write a short essay on the topic: “*If you could change one thing about yourself, what would it be?*”

Educational professionals say that there are two types of evaluating students after the completion of a course. There are testing and assessing. A common belief shared by many educators nowadays is that authentic assessment, which emphasizes assessing what students know (knowledge) and what students do (performance) from different perspectives aims to provide a complete picture of students’ abilities, efforts and progress during the learning process [5, p. 124–128]. Moreover, the Multiple Intelligences theory is opposed to the traditional view of education and standardized tests; it opts for multiple approaches of assessment that will allow students to show their strengths for optimal performance. Accordingly, the knowledge assessment of the first year students was conducted in the compulsory English language course (experimental group) to assess the effects of the implementation of the Multiple Intelligences theory.

The results of the experimental work confirmed the assumption that a set of tasks in the English language, selected depending on the dominant type of students’ intelligence, helps to effectively absorb new grammatical material. Students in the experimental groups showed results by 24% higher compared with the students in the control groups.

Besides, during the experiment, academic achievement of the students was improved by 40% higher. The results of the experiment indicate, that students who were taught in experimental groups by the use of Multiple Intelligences theory developed more than students in control groups. This is due to the fact the Multiple Intelligences based teaching of English is more effective than the conventional method. In addition, it motivates the students to understand the material easier that the traditional way of education recommends.

Moreover, all students developed and applied new skills. At the beginning of the course, only one dominant type of intelligence was shown by most students in experimental group. By the end of the year every student felt confident in such types of activities, that are inherent to students with other types of intelligence. It makes possible to understand, that firstly, non-verbal thinkers become more interested and active in foreign language classes, and they gradually develop their language skills.

Secondly, language proficiency is improved for all students, and not only for a small part of them, where we consider students well-skilled only because they foreign language teacher has such skills

Working within the framework of Howard Gardner's Theory of Multiple Intelligences, the teacher helps students to carry out joint mental activity [13, p. 25–32], i.e. to solve mental problems in a team. For example, in the foreign language classes (English in our case), group projects can be carried out when small groups are formed in which students perform special tasks or work together on a specific project. The main purpose of such groups is the identification and development of identified types of intelligence and teaching speaking.

According to the assessments, critical thinking of the students in experimental groups increased in comparance with control groups. Besides, the effectiveness of information perception, interest in learning process itself and desire to become a qualified specialist increased by the end of the course, so 88% of students realize that they can possess complex, in their opinion, skills (in our case, skills of English language communication), they will understand the importance of self-education and personal development.

The exercises must correspond to such a principle of training in the framework of MI theory as a joint creative activity. As a model, any text of fiction without dialogues, only the narrative can be used. The text must be visually accessible to students. As one of the elements of the exercise, it entered into the system of teaching non-philological university students a foreign language. The effectiveness of this system is determined by the quantitative growth of indicators in the structure of teamwork skills and the dominance of one of them in each component of this skill.

In the cognitive aspect, this is knowledge of the psychology of communication in a group. In the value-motivational one, it is a positive attitude to the manifestation of initiative. In the praxeological aspect, it is the ability to act according to the accepted model of behavior in the organization, and in the reflective one, it is the ability to self-regulate the individual state and the condition of others [7, p. 208] To prove the effectiveness of this system, an analysis of summative and formative experiments was carried out.

So, the results of this work are as follows: the professional training of students of non-philological university reaches the goal of a high level of teamwork skills, when, among the basic disciplines, the English

language becomes a means of developing teamwork skills. The implementation of Multiple Intelligences theory contributes to the formation of the student's communicative qualities, as he learns a large number of new lexical units and grammatical constructions, the actualization of which occurs in the flow of speech. The ability to cooperative actions is acquired through joint creative activity, achieving a common goal and obtaining a result that is significant both for the group as a whole and for the individual student. As a result, the professional culture of the student, as the future competitive specialist, is significantly improved.

Conclusions. The implementation of the theory of Multiple Intelligences in the process of English learning to non-philological university students has had a positive impact on learning the English language. Thus, the use of the theory of Multiple Intelligences allows the teacher to make each English lesson interesting and memorable, so the process of teaching and learning English is turning into an exciting lesson for both students and teachers.

We fully admit that teachers can object that this approach of education is not new; pedagogy and psychology have always paid attention to the differences in the special abilities of students and encouraged to take them into account. But here we can see a deeper approach. The whole Howard Gardner's theory is permeated with the idea that there is more than one way to teach what we consider important, and the theory of Multiple Intelligences can be a tool. In our opinion, the importance of the learning process, based on the theory of Multiple Intelligences, is focused on the development of student's mind and abilities. At the same time, the traditional learning process puts the mastery of the content of the program at the forefront, mainly through the verbal and logical/mathematical abilities of the student. Generally speaking, implementation of the Multiple Intellegences theory into the English language course at the non-philological university provides numerous opportunities for students to use and develop all types of intelligences and demonstrate their learning through new content and skills. This method of education offers a better understanding of students' learning preferences, so students realize that they can possess complex, in their opinion, skills (in our case, skills of foreign language communication), they will understand the importance of self-education and personal development. The perspectives of the study is to research the effects of implementation the Multiple Intelligences theory in the English language course syllabus.

References:

1. Armstrong T. Multiple Intelligences in the classroom. Alexandria : ASCD, 2009. 246 p.
2. Baćik-Mirić N. Multiple Intelligences theory: A Milestone innovation in English Language Teaching at the University of NIŠ Medical School. P. 15–19. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/26878788.pdf>
3. Christison M. Teaching and learning through Multiple Intelligences. *TESOL Journal*. Washington, 1999. Vol 6. P. 10–14.
4. Gardner H. Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences. New York : Basic Books, 1983. 440 p.
5. Gogoleva M. A., Kuznecova A. V. Learning Grammar in the Context of Multiple Intelligences theory. *Scientific development trends and education*. 2020. DOI: 10.18411/lj-02-2020-140.
6. Kincheloe Joe L., Nolan Kathleen etc. Multiple Intelligences Reconsidered. New York : Peter Lang, 2004.
7. Waterhouse L. Multiple Intelligences, the Mozart Effect, and Emotional Intelligence: A Critical Review. *Educational Psychologist*. 2006. Vol. 41. Issue 4. DOI: 10.1207/s15326985ep4104_1.
8. Nelson Kristen. Developing Students' Multiple Intelligences. Scholastic Professional Books, 1998. 160 p.
9. Tupper K. Entheogens and Existential Intelligence: The Use of Plant Teachers as Cognitive Tools. *Canadian Journal of Education*, 2002. № 27 (4). P. 499–516.
10. Андропова Е. Г. Использование теории множественности интеллекта на уроках английского языка. URL: <https://nsportal.ru/shkola/inostrannye-yazyki/angliiskiyazyk/library/2012/09/28/ispolzovanie-teorii-mnozhestvennosti>.
11. Антоненко Н. С. Теорія множинного інтелекту Г. Гарднера як засіб диференціації іншомовної підготовки школярів. *Наукові записки РДГУ*. 2014. № 10 (53). С. 110–112.
12. Байсара Л. І. Множинність прояву видів інтелекту : конспект лекцій. Дніпро : РВВ ДНУ, 2010. 96 с.
13. Гоголева М. А. Использование теории множественного интеллекта в обучении английскому языку в неязыковом вузе. *Научное обозрение: гуманитарные исследования*. 2013. № 2. С. 25–32.

**Ковалевська О. В. ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕОРІЇ МНОЖИННОГО ІНТЕЛЕКТУ
У ПРОЦЕС ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ СТУДЕНТІВ
НЕФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ**

Стаття присвячена розробці нових дидактичних ідей, які безпосередньо пов'язані з розвитком теоретичної лінгвістики, філософії мови. У наш час філософія мови збагачується новими теоріями, що застосовуються в практиці вивчення англійської мови, але питання щодо вибору найефективніших методів досить актуальне на тепер. Увагу приділено впровадженню теорії множинного інтелекту в процесі вивчення англійської мови студентами нефілологічних спеціальностей. Впровадження теорії множинного інтелекту базується на філософії навчання, яка розглядає притаманний інтелект людини як сукупність рівнозначних інтелекту складових частин, які насамперед слід виявити, а потім розвинути в процесі навчання. Використання теорії множинного інтелекту у вивченні іноземної мови дозволяє зрозуміти, що мовна особливість надається всім студентам, а не лише для невеликої частини з них. Впровадження теорії множинного інтелекту справило позитивний вплив на вивчення англійської мови студентами нефілологічних спеціальностей. Результат експерименту свідчить про те, що застосування цих методологічних розробок на заняттях англійської мови ефективно не лише для розвитку мовних навичок студента, але й для формування всебічно розвинутої творчості майбутніх фахівців.

Теорія множинного інтелекту отримала всесвітнє визнання як одна з найбільш інноваційних теорій пізнання інтелекту людини. За умови правильного застосування в освітньому процесі, зокрема в процесі вивчення англійської мови, теорія допоможе студентам повніше реалізувати свій потенціал і буде корисною для викладачів, щоб знайти інноваційний підхід для навчання.

Ключові слова: філософія мови, нефілологічні спеціальності, студенти, теорія множинного інтелекту, процес вивчення англійської мови.

Коваль Н. О.

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

ТОНАЛЬНА ВАРІАТИВНІСТЬ У ВИМОВІ ЖИТЕЛІВ ПІВДЕННОГО СХОДУ АНГЛІЇ

Стаття присвячена дослідженню соціальної диференціації тональних і діапазонних характеристик спонтанної мови в південно-східній вимові.

Актуальність дослідження продиктована необхідністю вивчення реального функціонування інтонаційної норми сучасної англійської мови як мови міжнародного спілкування. На першому етапі експерименту було досліджено читання ідентичного тексту з метою виявлення типових південно-східних регіональних особливостей вживання тонів. Методом аудиторського аналізу досліджувалася мова 42 дикторів, відібраних виключно за територіальним принципом проживання та навчання в різних графствах південного сходу Англії, а саме: Медвей, Суррей, Оксфордшир, Східний Сассекс, Бакінгемшир. Однак аудиторський аналіз їхньої мови не виявив будь-яких регулярних відповідностей між географічними межами й інтонаційними показниками під час зіставлення інформантів по районах проживання.

На другому етапі дослідження метою було виявлення специфіки діапазонних характеристик жіночих голосів у спонтанному мовленні. З огляду на зазначені в спеціальній літературі явища звуження діапазону голосу, зумовлені територіальними й соціальними характеристиками мовців, у тому числі їхньою приналежністю до певної демографічної групи, була зроблена спроба вивчити результати впливу спонтанності мови на діапазон голосу за умови єдності територіальної приналежності, соціального статусу, віку й статі мовців.

У ході дослідження встановлено, що соціальна диференціація типів вимови й особливостей соціальної ситуації відбивається на діапазонних характеристиках голосів, впливає на їхнє тембральне забарвлення. У спонтанному мовленні звуження діапазону за даними інтегрального спектрографічного аналізу проявляється в різній формі в залежності від впливу таких факторів, як офіційність ситуації або установка мовця.

Значущими показниками є: локалізація піків максимальної енергії, концентрація енергії в області нормального діапазону, характер переходу й розподілу енергії за його межами, кількість загальної енергії, витраченої в одиницю часу, а також відхилення піку від середнього показника.

Ключові слова: орфоепічна норма вимови, тембр, діапазон, інтонаційні характеристики, соціальна ситуація, спонтанне мовлення, спектр, енергія.

Постановка проблеми. Сучасна лінгвістика характеризується важливим інтересом до вивчення соціального функціонування мови. Інтонація, як показали праці відомих фонетистів, відіграє важливу роль в процесі спілкування, яке є однією з форм соціальної взаємодії людей [1; 2; 4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для вивчення процесу спілкування необхідно враховувати соціальні й територіальні особливості вимови людей, у тому числі специфіку мелодики як одного з основних компонентів інтонації [9; 14; 15]. Найповніше в інтонології розроблені мелодійні характеристики орфоепічної норми англійської літературної вимови, а серед регіональних типів – мелодика шотландського регіонального стандарту [7; 12; 13].

Тим часом, як показали соціолінгвістичні дослідження [5; 8; 10; 16], натеper на південному сході Англії орфоепічна норма функціонує на тлі різноманітних регіональних типів вимови, водночас ступінь віддалення від орфоепічної норми залежить від соціоекономічного класу, роду занять і демографічної групи мовців, а також від соціальної ситуації [11, с. 25].

Як відомо, через «вирівняний» вплив стандарту, регіональні типи вимови перестали існувати «в чистому вигляді»; більшість мовців на діалектах користуються як рідним діалектом, так і літературною мовою, придбаною з освітою [6, с. 12]. Носії місцевих діалектів можуть контролювати відхилення від стандарту у своїй промові (крім моментів емоційної напруги й крайньої втоми) й за своїм лінгвістичним статусом наближаються до білінгвів [14, с. 78].

Вивчення явища диглосії на матеріалі інтонації шотландського типу вимови показало, що в спонтанному діалогічному мовленні більшою мірою, ніж в читанні, проявляються всі типово шотландські тональні й діапазонні характеристики [7, с. 12]. Характерною рисою всіх регіональних типів вимови, за даними Т. І. Шевченко, є звуження діапазону щодо орфоепічної норми вимови, а також обмеженість мелодійного репертуару зі збільшенням частки рівних конфігурацій у мелодії [10, с. 79].

Постановка завдання. У фокусі даної статті знаходиться соціальна диференціація тональних і діапазонних характеристик спонтанної мови в південно-східній вимові. Актуальність дослідження продиктована необхідністю вивчення реального функціонування інтонаційної норми сучасної англійської мови як мови міжнародного спілкування.

Виклад основного матеріалу. На першому етапі нашого експерименту ми звернулися до читання ідентичного тексту з метою виявлення типово південно-східних регіональних особливостей вживання тонів. Методом аудиторського аналізу досліджувалася мова 42 дикторів, відібраних виключно за територіальним принципом проживання та навчання в різних графствах на південному сході Англії, а саме: Медвей, Суррей, Оксфордшир, Східний Сассекс, Бакінгемшир. Однак аудиторський аналіз їхньої мови не виявив будь-яких регулярних відповідностей між географічними межами й інтонаційними показниками під час зіставлення інформантів по районах проживання. Це ще раз підтверджує раніше встановлений факт, що поширення інтонаційних явищ охоплює більші ареали, ніж, наприклад, відмінності у звуках, голосних і приголосних [6, с. 14; 10, с. 55].

Зіставлення усереднених даних мови жителів півдня з орфоепічною нормою англійської вимови Received Pronunciation (RP) показало, що хоча номенклатура тонів у південно-східному типі вимови та в RP в цілому збігається, в південно-східному типі вимови тони (спадні, висхідні

й рівні) вживаються частіше, ніж в RP, а складні й складені – рідше (див. табл. 1).

Звернення до соціальних характеристик дикторів показало, що для мови дикторів із низьким соціальним статусом особливо характерні прості тони, в той час як складні й складені тони вживалися цими дикторами значно рідше, ніж інформантами високого статусу. У деяких дикторів вони практично були відсутні (робочий, секретар-друкарка). У промові мовців високого соціального статусу (дипломата високого рангу, директора великого банку, а також дружин цих інформантів) представлені всі типи тонів.

Аналіз за віковими групами підтверджує положення, що мова дітей і підлітків відбиває соціальне становище, яке визначається родом занять батька – інтонація читання в підлітків із сімей, глави яких належать до верхівки суспільства, ближче до RP, ніж в їхніх однолітків, сім'ї яких належать до нижчого соціального класу. Так, п'ятнадцятирічна школярка з Лондона (донька директора банку, учениця паблік-скул) і вісімнадцятирічний студент з Кента (син посла, першокурсник Оксфордського університету) майже весь оповідний текст прочитали з поступово спадною шкалою, яка властива орфоепічній нормі, з особливо виділеним низхідним тоном в кінці. Висхідний тон в кінці висловлювання традиційно спостерігався в загальних питаннях. Однак в цілому мелодійний репертуар цих дикторів був недостатньо варіативний: спадний тон склав 80% всіх термінальних тонів, а складні тони практично не вживалися. Підлітки прагнули до читання з дотриманням тих нормативів читання (як більш офіційною формою мови), яким їх навчили в школі й сім'ї. У спонтанній ж промові ці підлітки далеко не так строго дотримувалися норми й допускали досить велике відхилення від RP, особливо у звуковому складі мови.

Порівняння читання жінок різного соціального стану – друкарки із середньою освітою (А), незаміжньої студентки університету (Б), домогосподарки з середньою освітою, подружжя інженера (В) і домогосподарки, філолога за освітою,

Таблиця 1

Частотність вживання складних і складових термінальних тонів (%)

Регіони	Медвей	Суррей	Оксфордшир	Східний Сассекс	Бакінгемшир	RP
Термінальні тони						
∨	0,5	-	-	5	1,8	11,1
\+/\	1,5	-	1	4	2,6	5,5
∧	-	-	-	0,3	0,1	2,1
/+\	-	-	-	-	-	0,6

подружжя дипломата (Г) – показує, що інтонація останнього диктора (Г) найбільш наближена до норми за тональною варіативністю; найменш виразне читання диктора А (див. табл. 2).

Таблиця 2

Частотність вживання термінальних тонів жінками різних соціальних груп (%)

Диктори	А	Б	В	Г	RP
Термінальні тони					
\	73	49	72	56	50,2
/	14	49	25	25	24,2
∨	13	2	3	5	5,6
→	-	-	-	7	11,1
\+/ ^	-	-	-	5	5,5
^	-	-	-	2	2,2

Наведені дані ясно показують, що обмеженість мелодійного інвентарю, раніше відзначена як типово регіональна характеристика, є одночасно й ознакою соціальної диференціації мовців. Разом з тим необхідно підкреслити, що на південному сході Англії, на відміну від півночі, Шотландії та Уельсу, складні тони, особливо висхідний-спадний, не характерні.

На другому етапі дослідження ми виявляли специфіку діапазонних характеристик жіночих голосів у спонтанному мовленні. З огляду на зазначені в спеціальній літературі явища звуження діапазону голосу, зумовлені територіальними й соціальними характеристиками мовців, у тому числі їхньою приналежністю до певної демографічної групи [11, с. 32; 12, с. 89; 13, с. 178], була зроблена спроба вивчити результати впливу спонтанності мови на діапазон голосу за умови єдності територіальної приналежності, соціального статусу, віку й статі мовців в такому діалозі: діалог 1 – секретарі-друкарки, 21–30 років; діалог 2 – патронажні сестри, 41–50 років.

Тексти реплік кожного учасника спонтанної бесіди, попередньо нормовані по тривалості, були оброблені за допомогою інтегрального спектрографічного аналізу в Лабораторії експериментальної фонетики Одеського національного університету імені І. І. Мечникова на інтегральному спектрографі ІС-2М. Визначалося загальна кількість енергії, витраченої на проголошення тексту кожним диктором, розподіл енергії спектра по окремих смугах частот в діапазоні від 62 Гц до 8000 Гц, причому ширина частотних смуг була зумовлена конструкцією фільтрів інтегрального спектрографа.

Отримані дані по кожній із частотних смуг для кожного диктора були представлені в процентному відношенні до загальної кількості енергії, витраченої кожним диктором на проголошення тексту, після чого були визначені середні групові значення за всіма показниками: локалізація піків максимальної енергії, смуги найбільшої концентрації енергії, відхилення піку енергії (d) від показника середньої енергії:

$$d = \frac{E_{\max} - \bar{E}}{S},$$

де $E_{\max}$ – максимальна енергія; $\bar{E}$ – середня енергія; а S – середньоквадратичне відхилення, що обчислюється за формулою:

$$S = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n E_i - \bar{E}}{n}}$$

Зіставлення отриманих даних із раніше встановленими нами груповими характеристиками голосів у тих же вікових групах носіїв південно-англійського типу вимови на матеріалі читання дозволяє виявити особливості спонтанної мови. Перше, найбільш загальне спостереження полягає в наступному: у всіх вікових групах і типах мовлення основна енергія жіночих голосів доводиться на смугу нормального діапазону, що включає частотні смуги від 177 Гц до 707 Гц (див. табл. 3).

Таблиця 3

Концентрація енергії в області нормального діапазону жіночих голосів (в%, діапазон 177–707 Гц)

Вік	Читання	Спонтанна мова
21–30 років	75 81	76
41–50 років	61	89

Тим самим виявляється вузькість жіночого діапазону щодо чоловічого, нижня межа якого визначається нижчою частотою: 105–707 Гц. Разом з тим намічається різниця при переході до спонтанної мови: в жінок у віці 41–50 років, які володіють південно-східною регіональною вимовою, як і в чоловіків у групі робітничого класу, кількість енергії в області нормального діапазону значно вище – 89%. У групі молодих жінок у віці 21–30 років регіональні особливості мови також проявляються у відносному збільшенні енергії саме в цій смузі – 81%, але в спонтанному мовленні характеристики секретарів-друкарок, які обговорюють свої службові обов’язки, близькі до лондонської мови в читанні – 76%.

Найсуттєвіша відмінність між читанням і спонтанною промовою є показовою для обох вікових груп. Вона проявляється в характері розподілу енергії за межами нормального діапазону жіночих голосів, у кількості енергії, витраченої в одиницю часу, у величині відхилення піку енергії від середнього показника. Так, наприклад, в групі 21–30 років можна побачити збіг області концентрації енергії (177–707 Гц) і пік енергії (250 Гц) у двох видах мовленнєвої діяльності, проте в читанні відзначається рівномірне, плавне наростання на частотних смугах від 62 Гц до 250 Гц і поступове згасання енергії на частотах від 250 до 8000 Гц. У спонтанному мовленні, навпаки, енергія розподіляється стрибкоподібно: високий рівень концентрації енергії в області нормального діапазону змінюється різким падінням рівня енергії на смугах від 1000 Гц до 8000 Гц. Відхилення піку енергії від середнього показника в спонтанному мовленні вище, ніж в читанні, в той час як показник загальної енергії значно нижче в цьому виді мовленнєвої діяльності (9415 супротив 30282).

У групі жінок 41–50 років спостерігається та ж тенденція: плавний характер розподілу енергії в читанні, який відбивається в мінімальному відхиленні пікової енергії від середнього значення (1,1), а в спонтанному мовленні – яскраво виражене збільшення енергії в області нормального діапазону, супроводжуване падінням рівня на інших частотах, що проявляється в збільшенні показника відхилення піку (2,5) й зниженні показника загальної енергії (9430 супротив 28351).

Поряд з функціонально-стилістичною диференціацією читання та спонтанного мовлення, матеріал дослідження дозволяє зробити певний висновок щодо впливу такого фактора, як цільова установка мовців, істотного для визначення мовців у конкретній соціальній ситуації, на діапазонні характеристики жіночого голосу, його тембрального забарвлення. Так, зокрема, за однакової кількості статусів двох мовців, тобто при однаковому професійному й культурному рівні, представники однієї та тієї ж демографічної групи можуть мати різні цілі спілкування.

У нашому матеріалі під час обговорення службових обов'язків одна з секретарів-друкарок так само, як і одна з патронажних сестер у другому діалозі, здає чергування та дає інструкції своїй

зміні. Вища напруга позначається на характері розподілу енергії активніших учасників бесіди: в межах нормального діапазону в них відзначаються два піки (250 Гц і 500 Гц у секретаря-друкарки у віковій групі 21–30 років, 177 Гц та 354 Гц у медсестри у віковій групі 41–50 років). У пасивних учасників бесіди – тільки один пік максимальної енергії (250 Гц).

Крім того, для виділення передової ролі значущими виявилися: більша кількість загальної енергії, витраченої в одиницю часу (13697 супротив 11222 в першій групі й 15057 супротив 14740 в другій), відносно велика концентрація енергії в області нормального діапазону жінок (78% супротив 73% і 95 % супротив 83% відповідно). На тлі загального збільшення кількості енергії відхилення пікової енергії в активних учасників бесіди менше в порівнянні з тими ж показниками в пасивних учасників бесіди (2,3 супротив 2,7 і 3,0 супротив 3,4).

Висновки і пропозиції. Проведений аналіз тональних і діапазонних особливостей південно-східної вимови дозволив насамперед протиставити південно-східну вимову загальноанглійській орфоепічній нормі вимови, а також іншим регіональним типам вимови як ту вимову, яка має характерні риси в мелодії: відсутність або, точніше, маловживаність складних і складових тонів, що особливо важливо для протиставлення північному, шотландському й валлійському регіональним стандартам. Для спонтанного мовлення, крім названих особливостей, характерно переважне використання рівних конфігурацій у мелодії.

Соціальна диференціація типів вимови й особливостей соціальної ситуації відбивається на діапазонних характеристиках голосів і впливає на їхнє тембральне забарвлення. У спонтанному мовленні звуження діапазону за даними інтегрального спектрографічного аналізу проявляється в різній формі в залежності від впливу таких факторів, як офіційність ситуації або установка мовця. Значущими показниками є: локалізація піків максимальної енергії, концентрація енергії в області нормального діапазону, характер переходу й розподілу енергії за його межами, кількість загальної енергії, витраченої в одиницю часу, а також відхилення піку від середнього показника.

Список літератури:

1. Ганькина М. В. Развитие интонационной нормы английского языка (экспериментально-фонетическое исследование на материале южно-английского произношения) : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Москва : МГЛУ, 1992. 18 с.
2. Кереева С. Б. Социальная обусловленность интонационной вариативности речи (экспериментально-фонетическое исследование на материале английского языка) : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Москва : МГПИИЯ им. М. Тореца, 1988. 23 с.

3. Полетаев Д. И. Социальная дифференциация интонации в ограниченном речевом сообществе (экспериментально-фонетическое исследование речи жителей г. Анкориджа, штат Аляска, США) : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Москва, 1997. 19 с.
4. Присяжнюк О. Я. The English dialects: an analysis of the basic peculiarities. *Сучасні дослідження з іноземної філології* : збірник наукових праць / відпов. редактор М. П. Фабіан. Вип. 11. Ужгород : ПП «Аутдор-Шарк», 2013. С. 288–301.
5. Присяжнюк О. Я. Английский лингвистический компонент в современной языковой ситуации. *Полілог* : збірник статей молодих науковців з історії, філософії, культурології / редкол.: О. В. Чайковський та інші. Одеса : видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2016. С. 89–96.
6. Скопинцева Т. С. Территориальная вариативность английской интонации на британских островах (Экспериментально-фонетическое исследование на материале девяти территориальных типов британского произношения английского языка) : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Москва : МГЛУ, 1995. 22 с.
7. Скуланова Г. М. Региональная вариативность интонации /экспериментально-фонетическое исследование на материале англ. языка в Шотландии/ : автореф. дисс. ...канд. филол. наук : 10.02.04. Москва, 1987. 22 с.
8. Чечель С. В. Просодический аспект социальной вариативности языка (экспериментально-фонетическое исследование) : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.19. Пятигорск, 1999. 16 с.
9. Шевченко Т. И. Социальная вариативность английской интонации : учебное пособие. Москва : МГПИИЯ им. М. Тореза, 1986. 122 с.
10. Шевченко Т. И. Социальная дифференциация английского произношения. Москва : Высшая Школа, 1990. 144 с.
11. Шевченко Т. И. Коммуникативные функции социальной вариативности интонации : автореф. дисс. ... доктора филол. наук : 10.02.04. Москва, 1990. 45 с.
12. Crystal D. *The English Language*. London : Penguin Books, 2000. 288 p.
13. Crystal D. *The Cambridge Encyclopedia of the English Language*. Cambridge : Cambridge University Press, 2005. 370 p.
14. Hughes A., Trudgill P. *English accents and dialects: An introduction to social and regional variants of British English*. 3d edition. London : E. Arnold, 1996. 142 p.
15. Labov W. *Sociolinguistic Patterns*. Philadelphia : University of Pennsylvania Press, 2001. 344 p.
16. Trudgill P. *Introducing language & society*.– London : Penguin Books, 2002. 79 p.

Koval N. O. TONAL VARIATION IN THE SOUTHEASTERN RESIDENTS' PRONUNCIATION

The paper is devoted to the social differentiation of tonal and range characteristics of spontaneous speech in the Southeastern pronunciation.

The relevance of the study is dictated by the need to study the real functioning of the intonation norm of contemporary English as a language of international communication.

At the first stage of the experiment, the analyzed the reading of an identical text with the aim of identifying typically Southeastern regional features of the use of tones. The method of audit analysis was used to study the speech of 42 people, selected exclusively according to the territorial principle of living and studying in different counties in the southeast of England, namely: Medway, Surrey, Oxfordshire, East Sussex, and Buckinghamshire. However, an audit analysis of their speech did not reveal any regular correspondences between geographical boundaries and intonation indicators when comparing informants by the area of residence.

At the second stage of the study, the author's task was identifying the specifics of the range characteristics of female voices in spontaneous speech. Considering the narrowing of the range of voices noted in the special literature, due to the territorial and social characteristics of the speakers, including their belonging to a certain demographic group, an attempt was made to study the effects of spontaneity of speech on the range of the voice provided the unity of territorial affiliation, social status, age and gender of speakers.

The research found out that the social differentiation of types of pronunciation and characteristics of the social situation is reflected in the range characteristics of the voices as well as affects their tonal coloring. In spontaneous speech, the narrowing of the range according to the integral spectrographic analysis appears in different forms depending on the influence of factors such as the official situation or the speaker's attitude. Significant indicators are: the localization of the peaks of maximum energy, the concentration of energy in the normal range, the transition and the distribution of energy, the amount of total energy spent per unit time, and the deviation of the peak from the average indicator.

Key words: *received pronunciation, voice timbre, range; intonation characteristics, social situation, spontaneous speech, spectrum, energy.*

Козубська І. Г.

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

МОВНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ОЦІНКИ В АНГЛІЙСЬКОМОВНИХ НАУКОВИХ ТЕКСТАХ (НА МАТЕРІАЛІ СТАТЕЙ ГАЛУЗІ БІОМЕДИЧНОЇ ІНЖЕНЕРІЇ)

Статтю присвячено мовним засобам вираження оцінки в англійськомовних наукових текстах, а саме в статтях галузі біомедичної інженерії. Оцінність властива для наукових текстів, найважливішими нормами яких є обґрунтованість роздумів і висновків, їхня несуперечність і значущість, новизна й правдивість. Її основна функція полягає в аргументації, поясненні й узагальненні повідомлювального знання про предмет дослідження. Об'єктами оцінного відношення можуть бути розроблювані питання, проблеми, гіпотези, які оцінюються з боку їхньої цінності, оригінальності й новизни. У статті представлено різні класифікації оцінок і проаналізовано ті, які притаманні науковим текстам статей галузі біомедичної інженерії, а саме раціональні й іраціональні, позитивні й негативні, оцінки суб'єкта й об'єкта. Найхарактерніші раціональні оцінки, що виражають інтелектуалізоване відношення автора до наукового знання з позиції його відповідності певному стандарту, й іраціональні оцінки, що виражають емоційну реакцію автора на описуване явище чи предмет, а саме схвалення чи несхвалення, захоплення, осуд. У таких оцінках проявляється критичність наукового мислення та здатність вченого контролювати хід дослідження. Стандартний оцінний зміст досліджуваних наукових текстів виражається численними мовними одиницями, що утворюють спеціалізований клас оцінних засобів наукового мовлення. Велику варіативність оцінних значень виявляють такі лексичні й синтаксичні одиниці: іменники, прикметники, прислівники, фразеологічні й клішовані словосполучення, безособові й протиставні конструкції. Різноманіття мовних засобів дозволяє автору виразити оцінку з урахуванням всіх аспектів його відношення до об'єкта оцінювання. Мовні засоби вираження оцінності в проаналізованих текстах нерівномірно поширюються на їхньому просторі. Максимальна кількість оцінок спостерігається в частинах, в яких викладається старе, вже відоме знання про предмет дослідження.

Ключові слова: оцінка, оцінність, науковий текст, лексичні мовні засоби, синтаксичні мовні засоби.

Постановка проблеми. Оцінка є однією з найважливіших аспектів комунікативно-пізнавальної діяльності людини. Вона властива всім видам зображення дійсності, в тому числі раціональному, науковому мисленню. Науковий текст є фіксованою у вербальній формі пізнавальною діяльністю, процесом пізнання, таким чином, він містить в собі не лише знання, але і їх оцінку, яка виступає, з одного боку, як діяльність пізнання людини, а з іншого, як певний результат цієї діяльності, що виражається в логічній чи емоційній формах. Науковий виклад характеризується високою мірою оцінності. Оцінність належить до текстових категорій, вивчення яких дає можливість виявити структуру текстової семантики, аналіз засобів їхнього вираження дозволяє поглибити наші знання про мову як про систему, виявити закономірності її функціонування в реальній, а не

лише потенційній комунікації, а систематизація – їхня значущість у виконанні певних комунікативних завдань, що врешті-решт розширить наше уявлення не лише про когнітивну (пізнавальну), але й про комунікативну функцію мови. Саме це зумовило актуальність нашого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню категорії оцінності в текстах різних жанрів присвячено чимало наукових праць вітчизняних і зарубіжних мовознавців, а саме І. Р. Гальперіна, О. М. Вольф, М. П. Котюрової, О. О. Баженової, Л. В. Сретенської, Т. В. Матвєєвої, С. Д. Степанова, К. С. Серажим та інших. Їхні дослідження насамперед зосереджувалися на визначенні категорії оцінки, розробці різних класифікацій, описі мовних засобів її вираження. Особливої уваги, на нашу думку, заслуговує дослідження явища оцінності в наукових текстах,

адже оцінка тут виконує важливе комунікативне завдання – вираження та приписування цінності предметам, відкриттям, фактам і явищам навколишньої дійсності. За матеріал дослідження було обрано статті галузі біомедичної інженерії, які вперше піддаються аналізу такого роду.

Постановка завдання. Метою статті є характеристика мовних засобів вираження оцінки в наукових текстах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Будь-якому науковому тексту в більшій чи меншій мірі властива оцінність, адже «оцінка бере активну участь в аргументації, поясненні, узагальненні й інших пізнавальних процесах дослідника» [3, с. 81]. У науково-пізнавальній діяльності оцінка набуває особливий значущості, оскільки за її допомогою відбувається пошук, кваліфікація та апробація знання. Насправді, оцінка регулює засвоєння, систематизацію та перетворення наявного знання; стимулює висунення нових ідей і пошук нових наукових результатів; мотивує програму конкретного дослідження – одним словом, супроводжує знання на всьому шляху його виникнення, розвитку й кристалізації в тексті [3, с. 81].

Оцінка розглядається як одна зі сторін пізнавальної діяльності та є настільки ж універсальною, як і сама ця діяльність, характеризується єдністю об'єктивного й суб'єктивного, раціонального й емоційного. «Оцінний характер пізнання не суперечить завданням адекватного зображення об'єкта, оскільки оцінне відношення складається у відповідності до власних властивостей об'єкта. В будь-якій оцінці так чи інакше втілена суспільна цінність явища. Без цього неможливо розуміння шляхів наукового відкриття, формування знання» [6, с. 14].

Натепер існують різні класифікації оцінок. Зокрема, Л. В. Сретенська [5] виділяє утилітарні, телеологічні, нормативні, естетичні й змішані оцінки; М. П. Котюрова, О. О. Баженова [3], Т. В. Матвеева [4] – раціональні (логічні) й ірраціональні (емоційні), позитивні й негативні оцінки; Н.Д. Арутюнова [1] – сенсорні, сублімовані або абсолютні й раціоналістичні оцінки; О. М. Вольф [2] визначає оцінний суб'єкт та об'єкт. Проаналізуємо деякі із цих оцінок та схарактеризуємо мовні засоби їхнього вираження в наукових статтях галузі біомедичної інженерії.

На думку М. П. Котюрової та О. О. Баженової [3], аксіологічна діяльність автора наукового тексту реалізується в оцінках двох типів – раціональних (логічних) та ірраціональних (емоційних). Раціональна оцінка виражає інтелектуалізоване

відношення автора до старого й нового наукового знання з позиції його відповідності чи невідповідності деякому стандарту, тобто певним нормам і вимогам, виробленим у процесі історичного розвитку науки. Ірраціональна сфера свідомості лежить в основі емоційної оцінки, що виражає різні відтінки задоволення/незадоволення, схвалення/несхвалення, роздратування, захоплення, здивування, осуду й інші емоційні імпульси й реакції автора [3, с. 81–82]. Наведемо приклади раціональної та ірраціональної оцінок з текстів статей галузі біомедичної інженерії:

1) *It utilizes a coarse-to-fine approach, in which the coarse image details are reconstructed before the finer ones to enhance the regularity, suppress the noise, and avoid the secondary artifacts after inpainting. Namely, under missing data, only coarse level details **might be distinguishable** and methods not taken into account **might have a poor performance or numerical instability** with respect to these details* [9, с. 3];

2) *This extensive strategy is **twice as inefficient** in terms of time and monetary costs as an optimized strategy, which includes **only diagnostic tests that focus exclusively** on identifying disorders associated with real workplace risks* [7, с. 6].

Не дивно, що в проаналізованих наукових текстах, зміст яких зображує теоретичне мислення, значно переважають раціональні оцінки. Наявна кількість ірраціональних оцінок пов'язана, по-перше, з емоційним відгуком автора на досліджувану проблему й шляхи її вирішення, а також прагненням автора впливати на читача не лише силою розуму, але й силою почуття, оскільки думка, що підкріплена почуттями, краще переконує.

Оцінка наукового знання про предмет, явище може бути позитивною та негативною. В проаналізованих текстах переважають позитивні оцінки, значно рідше – негативні. Наведемо приклади цих оцінок, виділивши мовні засоби, що їх реалізують. Позитивна оцінка: *Qualitative and quantitative results showed that data filtering with DT-CWT combined with multiresolution reconstruction is **beneficial** for recovering the details of images while reducing the noise with filtering at each resolution level* [9, с. 8]. Негативна оцінка: *Unfortunately, when confronted with real medical images, they turn out to be **insufficient** in most cases and eventually **fail*** [8, с. 3].

Відповідно до класифікації О. М. Вольф [1] виділяють наступні способи вираження оцінного суб'єкта:

1) індивідуальний суб'єкт оцінки, коли оцінка дається однією певною особою;

2) суб'єкт «загальна думка», коли оцінка дається певним соціумом, що володіє загальними уявленнями про норми й стереотипи;

3) оцінка, що не має суб'єкта, представлена як істина в реальному світі.

Індивідуальним суб'єктом оцінки може виступати автор, позиція якого експлікується в тексті наступним чином: прямою вказівкою на осіб за допомогою займенників і словосполучень з ними (*in this work we showed, as we see, in our opinion, it allows us to*); вхідними словами й словосполученнями (*unfortunately, it worth noting, for example, it is evident that*).

Індивідуальний суб'єкт оцінки, що збігається з автором, може бути представлений імпліцитно, однак його позиція може бути виявлена в «рецензійних» оцінках, а також в оцінках, що включають засоби суб'єктивної модальності. Наприклад: *Therefore, in each case, the algorithm must be individually adapted to the data* [8, с. 3].

Основними мовними засобами вираження суб'єкта «загальна думка» є слова й словосполучення, що називають чи позначають якусь групу людей (*in the studies of other authors, scientists, researchers* та інші), безособові конструкції у складі складнопідрядного речення (*it is well-known that, it is generally believed that* та інше). Наприклад: *In the literature, other methods for detecting the outer corneal edge in images from the Scheimpflug camera are also suggested. Due to the various purposes of the studies quoted, the methods of testing and validating the suitability of the algorithms proposed by other authors are also different* [8, с. 7].

В оцінних структурах, що представляють оцінку як істину в реальному світі, позиція автора ніяк не визначається, а зображується певне положення справ як об'єктивно наявне, істинне для всіх.

Об'єкт оцінки – елемент, що завжди експлікується в структурі оцінного судження. В проаналізованих текстах представлені предметні об'єкти (тонометри, медичні знімки, відеотермінали та інше) й непередметні (комп'ютерна томографія, оптоелектроніка, 3D технології та інше), які значно різноманітніші в засобах вираження та за семантичним значенням [5, с. 16]. Об'єктами оцінного відношення автора можуть стати розроблені ним питання, проблеми, задачі, гіпотези, які оцінюються з боку їхньої значущості, обґрунтування та новизни. В таких оцінках проявляється критичність наукового мислення та здатність вченого контролювати хід дослідження.

Стандартний оцінний зміст наукового тексту виражається численними мовними одиницями, що утворюють спеціалізований клас оцінних засобів наукового мовлення. Так, велику варіативність оцінних значень виявляють такі лексичні одиниці:

1) іменники: *the benefits of data filtering, the advantage of using, limitations, the usefulness of the above parameters, a challenge for scientists, simplicity of operation*;

2) прикметники: *enhanced directional analysis, the former approach is not sufficient, a poor performance, perfect reconstruction, this is essential for, another important observation, optimal results, unique examples*, а також ступені порівняння прикметників: *more significant, the most popular method, the best results*;

3) прислівники: *have been successfully applied, invariably require, an extremely important issue*;

4) фразеологічні сполучення: *Goldmann applanation tonometry is the gold standard in measuring intraocular pressure* [8, с. 2];

3 синтаксичних засобів оцінки типовими є наступні:

1) клішовані словосполучення: *problematic issue, special attention should be paid, a common problem, the original method*;

2) безособові конструкції: *it is possible, it will be essential to use, it should be emphasised, it is also worth noting, it should be noted, it is generally known*;

3) протиставні конструкції: *however, whereas, either...or, while, nevertheless*.

Таке різноманіття мовних засобів дозволяє автору виразити оцінку з урахуванням усіх аспектів його відношення до об'єкта оцінювання.

Мовні засоби вираження оцінності в досліджуваних наукових текстах нерівномірно поширюються на їхньому просторі. Проведений аналіз підкреслює твердження, що «найбільше оцінних одиниць характерно для вступу, «історії питання», постановки проблеми й обґрунтування методу її вирішення. Максимальна концентрація оцінних засобів спостерігається в полемічних фрагментах текстів. Менша кількість оцінних засобів зустрічається в частинах, що містять квінтесенцію нового знання, а саме в характеристиці матеріалу, доказі гіпотези, а також висновках» [3, с. 89].

Висновки і пропозиції. Отже, оцінність є властивою для наукових текстів категорією, основна функція якої полягає в аргументації, пояснюванні й узагальненні повідомлювального знання про предмет дослідження. У межах наукових статей галузі біомедичної інженерії виділено

раціональні й ірраціональні, позитивні й негативні оцінки, суб'єкти й об'єкти оцінки. Вони реалізуються за допомогою численних мовних засобів, до яких належать лексичні одиниці (іменники, прикметники, прислівники, фразеологічні сполучення) та синтаксичні засоби (клішовані

словосполучення, безособові й протиставні сполучення). Перспективи подальших досліджень вбачаємо у з'ясуванні комунікативно-прагматичного потенціалу оцінки в наукових текстах і розробці комунікативно-функціональної типології оцінних висловлювань.

Список літератури:

1. Арутюнова Н. Д. Типы языковых значений. Москва : Наука, 1988. 430 с.
2. Вольф Е. М. Функциональная семантика оценки. 4-е изд., испр. и доп. Москва : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. 280 с.
3. Котюрова М. П., Баженова Е.А. Культура научной речи: текст и его редактирование : учебное пособие. 2-е изд., перераб. и доп. Москва : Флинта : Наука, 2008. 280 с.
4. Матвеева Т.В. Функциональные стили в аспекте текстовых категорий : синхронно-сопоставительный очерк. Свердловск : Изд-во Урал. ун-та, 1990. 172 с.
5. Сретенская Л. В. Функциональная семантико-стилистическая категория оценки в научных текстах разных жанров : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.01 «Русский язык». Санкт-Петербург, 1994. 26 с.
6. Степанов С. Д. Оценка и ее роль в познании : автореф. дисс. ... канд. филос. наук. Москва, 1982. 21 с.
7. Gerassis S., Abad A., Taboada J., Saavedra A., Giraldez E. A comparative analysis of health surveillance strategies for administrative video display terminal employees. *BioMedEngOnLine*. 2019. № 18. Article 118. DOI: 10.1186/s12938-019-0737-z.
8. Jedzierowska M., Koprowski R., Wilczynski S., Krysik K. A new method for detecting the outer corneal contour in images from an ultra-fast Scheimpflug camera. *BioMedEngOnLine*. 2019. № 18. Article 115. DOI: 10.1186/s12938-019-0735-1.
9. Us D., Ruotsalainen U., Pursiainen S. Combining dual-tree complex wavelets and multiresolution in iterative CT reconstruction with application to metal artifact reduction. *BioMedEngOnLine*. 2019. № 18. Article 116. URL: <https://biomedical-engineering-online.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12938-019-0727-1>.

Kozubska I. H. LINGUISTIC MEANS OF EXPRESSION ASSESSMENT IN ENGLISH SCIENTIFIC TEXTS (BASED ON BIOMEDICAL ENGINEERING ARTICLES)

The article is devoted to linguistic means of expression assessment in English-language scientific texts, namely, articles in the field of biomedical engineering. Valuation is inherent in scientific texts, the most important norms of which are the validity of reflections and conclusions, their consistency and significance, novelty and authenticity. Its main function is to substantiate, explain and summarize the communicative knowledge of the subject matter of the study. Assessed objects can be questions, problems, hypotheses that are evaluated by their significance, rationale and novelty. The article deals with different classifications of assessments and analyzes those inherent in the scientific texts of articles in the field of biomedical engineering, namely, rational and irrational, positive and negative, evaluated subject and object. The most characteristic are rational evaluations, which express the intellectual attitude of the author to scientific knowledge from the point of view of its conformity to a certain standard and irrational evaluations, which express the emotional reaction of the author to the described phenomenon or object, namely approval or disapproval, admiration, condemnation. Such estimates show the criticality of scientific thinking and the scientist's ability to control the course of research. The standard evaluative content of the scientific texts is expressed by the numerous linguistic units that make up the specialized class of scientific evaluators. The great variability of the evaluative meanings is manifested by the following lexical and syntactic units: nouns, adjectives, adverbs, phraseological and cliché words, impersonal and adversative constructions. The variety of linguistic means allows the author to express the assessment, taking into account all aspects of its relation to the object of evaluation. The linguistic means of expressing value in the analyzed texts are not evenly distributed over their space. The maximum number of assessments is observed in parts that outline old, already known knowledge of the subject matter of the study.

Key words: evaluation, assessment, scientific text, lexical language units, syntactic language units.

Корнєлаєва Є. В.

Одеський національний морський університет

**АНГЛОМОВНА РЕКЛАМА ЯК ДИСКУРС ПЕРЕКОНАННЯ
(КОГНІТИВНО-ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ)**

Статтю присвячено дослідженню основних теоретичних засад рекламного дискурсу на основі англомовних медіаресурсів. Суть роботи полягає у встановленні дискурсивних тактик реалізації функції переконання, впливу й виділення соціального чинника для точного ведення конкретних тактик непрямого переконання. Було розглянуто основні характеристики рекламного дискурсу, доведено прагматичний вплив дискурсу на ведення тактики переконання. Визначено, що дискурс – це цілісна система, котра асоціюється з усіма проявами комунікації, передбачає внутрішню організацію та форму. Дискурс розглядається як самостійна мікросистема, що регулюється в конкретних межах спілкування. Таке поняття споріднене з поняттям «текст», однак відмінність полягає в тому, що дискурс завжди може бути текстом, але текст не завжди буде дискурсом. Проявляючи динамічні процеси, дискурс зображує велику кількість екстралінгвістичних факторів. Було розкрито, як емоційно-експресивне забарвлення впливає на свідомість адресата й сприяє змінам його переконань. Через емоційне спрямування реалізується тактика маніпулятивного впливу. Це дозволяє активізувати у свідомості низку приємних асоціацій, пов'язаних із подальшим придбанням рекламованого товару, й утворенню нових ціннісних факторів шляхом додавання певних лексем. Крім того, було виявлено, як ряд дискурсивних маркерів впливає на підсвідомість адресата з метою повернення його уваги. З позиції когнітивної сторони були виділені рушійні мотиви планування тактико-стратегічних дій для досягнення головних задач, що своєю чергою спрямовані на формування позитивного мислення, часткової чи повної зміни свідомості адресата, а також переосмислення його соціальних цінностей. Описані основні засоби актів мовленнєвої діяльності на фонографічному й лексико-семантичному рівнях.

Основою для дослідження стали матеріали англомовної реклами, котрі були проаналізовані з урахуванням базисної когнітивно-прагматичної складової частини, а також описано й проаналізовано роль дискурсивних маркерів, які є досить специфічним класом англомовних універсальних одиниць. Виявлено, що їхнє поєднання забезпечує інтерпретацію темпоральних зв'язків і має вплив на структуру свідомості реципієнта.

Ключові слова: реклама, дискурс, переконання, дискурсивні маркери, стратегія, тактика.

Постановка проблеми. У сучасному світі існує велика кількість способів впливу на суспільство. Проте, одним із найпоширеніших прийомів являється реклама, та її непряма тактика ведення дискурсу переконання. Крім того, саме реклама вважається досить популярним та найбільш вживаним методом поширення інформації. Вона являється особливою формою комунікації, що підштовхує людей до особливого алгоритма дій та потрібної поведінки, які своєю чергою підпорядковані маркетинговим цілям. Дослідження присвячено розв'язанню проблеми з виявлення когнітивно-прагматичних і дискурсивно-стратегічних особливостей англомовної реклами. Не дивлячись на те, що ця техніка впливу на суспільство являється досить розповсюдженим методом, проте когнітивні механізми, непрямі форми

семантичних конотацій та прагматичний аспект ведення дискурсу залишаються маловивченими.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останнє десятиліття кількість рекламних публікацій стає все більш і більш значним. Рекламна діяльність аналізується з різних сторін: економічної, соціологічної, культурологічної, юридичної, психологічної, соціально-філософської, лінгвістичної та інших. Центр уваги дослідження – англомовна маркетингова реклама, яка на сьогодні найбільш масово представлена в глобальній соціально-економічній системі сучасного світу. Вивченням реклами як особливого різновиду дискурсу займалася велика кількість вчених. Так, цей феномен ми можемо розглядати в роботах вітчизняних і зарубіжних вчених в області семіотики (Р. Барт, Дж. Ліч, Ч. Пірс,

Ф. де Сосюр, М. Хомський, У. Еко, Дж. Вільямсон, С. Степанов та інші), прагматики (П. Грайс, О. С. Кубрякова, О. В. Падучева, Ю. К. Пірогова, В. З. Дем'янова, Ч. Ларсон, Р. Т. Лакофф, Р. Біслі, М. Данесі й П. Перон та інші), стилістики (І. Р. Гальперін, Ю. М. Скребнев, Г. Я. Солганік), дискурсивного аналізу (М. Хеллідей, Т. Ван Дейк, Д. Шифрін), риторики (Арістотель, Е. Беттінгхауз і М. Дж. Коди, А. К. Авелічев та інші), когнітивної семантики (Дж. Лакофф, Ж. Фоконьє і М. Тернер, Дж. Греді, Т. Оуклі, С. Кулсон та інші).

Постановка завдання. Розглянути та проаналізувати теоретичні дані дослідження англomовного медіадискурсу, визначити й класифікувати дискурсивні тактики реалізації функції переконання в англomовній рекламі, окреслити роль дискурсивних маркерів у межах медіадискурсу англomовної реклами.

Виклад основного матеріалу. Поняття «дискурс», яке придбало надзвичайну популярність у сучасній лінгвістиці, трактується неоднозначно зважаючи на його переосмислення в світлі тенденцій до міждисциплінарного розгляду мови й в залежності від завдань дослідження [8]. Дискурсу присвячено безліч робіт вітчизняних і зарубіжних вчених, суть яких визначає влучне зауваження Теуна ван Дейка: «Найчастіше найбільш розпливчасті та ті які важко піддаються визначенню поняття стають найбільш популярними. Дискурс – одне з них» [14].

У вужчому розумінні, відповідному прагматичному напрямку, екстралінгвальний контекст рекламного тексту розуміється як суб'єктивний світ знань, потреб і інтенцій «того, хто говорить» для того що б певним чином впливати на «слухача». Дотримуючись трактування Е. Бенвеніста, які визначили дискурс як мову, «який присвоюється мовцем» [3], ми розглядаємо дискурс англomовної реклами як мову, «присвоєний» рекламистом, тобто сформований під впливом психології, фонових знань і прагматичних установок автора рекламного тексту.

Більшість сучасних дослідників дотримуються думки, згідно з яким дискурс і текст з'єднані причинно-наслідковими відносинами, де «дискурс – ширше поняття, ніж текст» [6, с. 307] і текст є «творіння дискурсу» [7].

Видатна вчена Н. Д. Арутюнова розуміє дискурс як «зв'язний текст в сукупності з екстралінгвістичними – прагматичними, соціокультурними, психологічними та іншими факторами <...>. Дискурс – це мова, «занурена в життя» [1, с. 136–137].

Визначаючи сучасну рекламу як дискурс, ми опираємося на приватну класифікацію сучас-

них дискурсів за принципом їхньої жанрової приналежності. При цьому ми використовуємо поняття жанру не в літературному, а в більш широкому, загальномовленнєвому розумінні, наслідуючи практику, введеної М. М. Бахтіним, який запропонував застосовувати термін «жанр» до різних видів мовних творів [2].

Ми розглядаємо рекламу як різновид дискурсу засновану на висновках ряду вітчизняних дослідників про те, що сучасна реклама володіє досить стійким набором типових характеристик, що дозволяють виділити її в самостійний дискурсивний жанр – рекламний дискурс [9; 11; 12].

Т. А. ван Дейк пише, що поняття «дискурс» використовується і для позначення того чи іншого жанру, наприклад: «новинний дискурс», «політичний дискурс», «науковий дискурс» [14]. Г. О. Золотова зазначає, що до числа відомих різновидів текстів підключається новий жанр, «заповнює простір газет і екрану – нав'язлива і жвава реклама» [5, с. 81].

У дослідженні ми підтверджуємо, що англomовна медіареклама є типовий різновид переконливого дискурсу, і розглядаємо англomовні рекламні тексти як мовні твори, які характеризуються ідентичною формально-змістовною організацією та однаковим каналом репрезентації, прагматично орієнтовані на досягнення єдиної комунікативної мети – переконання.

Чому за останні роки серед науковців інтерес до реклами значно зріс? Це явище зумовлене деякими факторами. Вони розглядають рекламу як елемент масової культури, а також середовище наповнене креативністю переконання та смисловим значенням. Завданням рекламного дискурсу є привернення уваги споживача до одного з багатьох, як правило однакових товарів, створити йому позитивний імідж, щоб він запам'ятався надовго, а найкраще – назавжди.

Для рекламного дискурсу характерними є мовленнєві акти: асертиви, директиви, експресиви та комісиви. Слід зазначити, що усі рекламні слогани реалізують директивні мовленнєві акти, оскільки продуцент реклами завжди має на меті вплинути на реципієнта у такий спосіб, щоб той придбав певний товар або скористався послугою, про що можна судити за таким слоганом «VERIZON: CAN YOU HEAR ME NOW? GOOD» [17]. У слоганах, які реалізують мовленнєві акти асертивного, комісивного або експресивного типу, директивна іллокуція виражена імпліцитно. Найчастіше реалізуються мовленнєві актиасертиви, іллокутивна сила яких полягає в ствердженні

певного стану речей. Яскравим прикладом слугує слоган “MCDONALD’S: I’M LOVIN’ IT” [18].

Реклама, у більшості випадків, несе у собі інформацію про сам товар і формує чіткі образи про нього. Для цього застосовується велика кількість виражальних засобів. Нерідко в рекламі використовуються тропи. Найбільш поширені види тропів: гіпербола, літота, порівняння, епітет, анафора, анадіпозис, антитеза, каламбур, анафора, іронія, метафора, метонімія, перифраза, синекдоха, тощо [4, с.98].

Окрім вищезазначених засобів впливу, попит мають прийоми фонографічного рівня, такі як алітерація (“Fresh Fast Fabulous” – реклама косметичної лінії “Estee Lauder”), асонанс (“Skim milk does not come from skinny cows” – реклама молока “Alba dry milk») ономатопея (реклама лікувального засобу “Alka-Seltzer” “Plop, plop, fizz, fiz, oh what a relief it is!” [18].

Маємо підкреслити, що за останні десятиліття, рекламний дискурс стає все більш популярним. Такий вид дискурсу має не аби який вплив на цільову аудиторію та спонукає їх до конкретних дій, використовуючи для цього ряд засобів непрямого переконання через дискурсивні тактики. Одним із найважливіших завдань рекламного дискурсу є аналіз усіх стратегій та тактик ведення переконання. Сучасна лінгвістика запозичала терміни «стратегія» та «тактика» з теорії планування воєнних дій, у яких стратегія визначається як мистецтво проведення війни, а тактика – складова частина військового мистецтва, що охоплює теорію та практику ведення конкретних операцій. Оскільки мета будь-якого рекламного мовлення є «завойовницькою», рекламодавець організовує сприйняття повідомлення так, щоб заволодіти увагою адресата та отримати прихильність своїх ідей [10, с. 139].

Спираючись на теоретичні дані, розглянемо приклади різних тактик впливу на споживачів. Спочатку, розглянемо слоган “Stay in the spotlight, with or without the sunlight” [18]. Peugeot 308 CC. Як же зазначалося раніше, реклама може мати емоційний характер за способом впливу на користувачів. На прикладі рекламного кампанії автомобільної марки Peugeot ми можемо спостерігати маніпулятивні дії на емоційному рівні. Рекламодавець даної реклами, спонукають залишитися «у центрі уваги» з їх продукцією. Таким чином, вони інформують про неповторність та винятковість рекламованого автомобіля, де прагматична спрямованість конструкції «Stay in the spotlight» виражає основну мету реклами – захопити та спонукати до дій.

Дискурсивна стратегія емоційної аргументації сприяє ефективному впливу на емоційну сферу свідомості адресата в дискурсі. Дискурсивні маркери виконують аксіологічну функцію, тобто дозволяють зрозуміти ставлення адресанта до поданої інформації. Виокремлено контрастивні, евіденціальні, темпоральні, інференційні дискурсивні маркери та маркери з семантикою кількісної оцінки. Контрастивні дискурсивні маркери but, although, however, whatever, окрім протиставлення позицій маркують розходження з дійсністю, а також розбіжність очікувань адресата і повідомлювальної інформації. Функція уточнення і пояснення контрастивних дискурсивних маркерів сприяє більш ефективному розумінню новин цільовою аудиторією. Евіденційні дискурсивні маркери really, certainly, indeed, of course, obviously позначають високий ступінь оцінки вірогідності повідомлювального. Евіденціальні дискурсивні маркери probably, possibly, perhaps, maybe нейтралізують категоричність повідомлення [13].

Ось приклади деяких наведених вищих дискурсивних маркерів: “Carlsberg: Probably the best beer in the world” [16] – ця реклама пива м’яко дає зрозуміти, що смак дійсно вартий того, щоб придбати саме цей продукт, і начеб то надає вибір адресату вирішувати про придбання, проте вже глибоко проникла у підсвідомість. “Maybe she’s born with it, Maybe it’s Maybelline” [17]. Завдяки такому рекламному слогану жінки можуть відчутти себе впевнішими й красивішими. Тепер в їхній свідомості з’явився образ, який вони здатні втілити за допомогою косметики “Maybelline”. “She might tell you she wants something simple, nothing extravagant like a diamond. But you can read between the lines, can’t you?”, тут йдеться про те, що жінки не завжди говорять про те, чого вони бажають насправді, але абсолютно зрозуміло, про що йде річ. «Whatever you imagine, fit in» (Volkswagen Spacefox) [15] – автомобілі від яких захоплює дух, нам підкреслюють, що усі наші мрії були втілені саме в цій автівці, спонукаючи до негайного придбання.

Наступним кроком у цьому дослідженні, хочемо підкреслити важливість вживання прийомів на фонографічному рівні. Маємо зазначити, що звукова сторона слів має дуже сильний ефект на емоційну ділянку у підсвідомості людини. З’ясовано, що різне поєднання звуків можуть викликати різноманітні асоціації. Використовуючи результати різних досліджень, рекламодавець зосереджує свою увагу на реалізації влучно

підібраних звуко-графічних засобів. Одним із характерних прийомів для англomовної реклами є алітерація. Зазначимо, що такий прийом використовується для того, щоб задати певний емоційний ритм. Навмисне повторення таких приголосних /d/, /b/, /g/, /k/, /p/, /f/, /t/, /r/ викликає увагу у читача та робить його готовим для конкретних дій. Разом із тим приголосні /s/, /z/, /v/, /m/, /l/ мають ефект розслаблення та зниження концентрації. Про це можна судити за таким прикладом: реклама автомобіля “Jaguar” використовує повторення приголосного /d/, /t/ “Jaguar ... Don't dream, drive it” [15]. Ця реклама не надає якихось певних характеристик або якостей автомобіля, та містить імперативні конструкції, проте певний ритм надає гіпнотичного впливу, і начебто вводить адресата у певний транс, що спричиняє більш активну роботу мозку і сприяє несвідомим покупкам. Також прикладом може слугувати представлення сонцезахисного крему, де застосовується повторення /z/, /s/, які викликають почуття тепла, літа, асоціації з відпусткою: “The ultra-light formula infuses skin with sheer, natural looking color, then seals it in with skin-silkening hydration. A beautiful, healthy way of flawless, sun-kissed skin” [17].

Аналогічно до цього прийому можна застосовувати прийом асонансу-повторення голосних звуків. Він сприяє появі конкретного малюнка та надає особливої мелодійності тексту, для подальшого його приємного сприйняття. Вчені прийшли до такого висновку, що звуки /i/, /o/, /i:/ адресат сприймає найлегше, вони викликають асоціації «приємних» і «світлих» речей. “Scrub, A Dub, There's a Friend In Your Tub” [17] – реклама дитячого харчування або “Skim milk does not come from skinny cows” [18] – реклама молока “Alba dry milk”; “The world is filled with wonderful things to see, interesting people to meet, reach opportunities to pursue. Boeing” [17]. Саме завдяки прийому повторення зазначених голосних реклама авіакомпанії Boeing досягла такого успіху і створила картину спокійного та щасливого пасажера, котрий користується їх послугами.

Третім, проте важливим засобом на фонографічному рівні заведено вважати прийом онома-топеї (звуконаслідування). Важливою умовою для влучної реклами являється небагатослівність. Саме цей прийом допомагає створити коротке та лаконічне висловлювання. Крім того, він надає можливість впливати на підсвідомість і відображувати емоційний стан адресата. Він характеризується постійним асоціативним проведенням паралелізмів між акустичним та смисловим

уявленням. Рекламні повідомлення, що містять онома-топею містять маленький обсяг інформації та розрахований лише на емоційне сприйняття: “Schhh... You know who? Schweppes” [16]. У цьому прикладі ми можемо спостерігати «онома-топ» schhh, котрий нагадує нам відкриття пляшки з газованим напоєм. В уяві адресата виникають приємні відчуття, котрі він вже переживав раніше, і як результат спонукає його до придбання ще одного рекламованого напою. Ще одним прикладом може бути реклама для волосся: “Swisssh... with our new lightweight collection. New aqua light. Discover your perfect swisssh. Pantene [17]. Hair is so healthy it shines”. Для можливості повністю зануритися у приємну атмосферу та відчутти на собі шелест гарно вимитого волосся був використаний онома-топ “swisssh”, до того ж з порушенням орфографії для підсилення ефекту.

Реклама наділена багатьма властивостями соціального феномена. Вона здатна впливати на велику аудиторію, маніпулювати діями та проникати глибоко у нашу свідомість. Саме тому в арсеналі рекламодавців існує велика кількість засобів привертання уваги. Раніше нами було розглянуто приклади прийому на фонографічному рівні, а тепер слід навести деякі з прикладів до лексико-семантичного рівня, завдяки котрому ми маємо змогу виокремлювати потрібну інформацію із загального потоку. Одним із таких прийомів є гіпербола. Гіпербола – це навмисне перебільшення якостей або розмірів предмета [4, с. 200]. Наприклад: “Adds amazing luster for infinite, mirror-like shine” (Brilliant Brunette shampoo), “Mints so strong they come in a metal box” [17]. Завдяки такому перебільшенню в адресата з'являється відчуття довіри, а також змушує замислитись та порівняти рекламований продукт із продуктами конкурентів.

Порівняння – це зіставлення двох явищ з метою пояснити одне за допомогою іншого. “It doesn't get better than this”, “Nobody does chicken like KFC” [18]. Це ще один гарний спосіб показати більшість переваг конкретного продукту.

Анадіплозіс – вид повтору, повторення кінцевого слова однієї частини пропозиції на початку нової частини. Наприклад: “life is a game. The game is out of the rules and stereotypes” [16]. Паралелізм – цей прийом часто застосовують у рекламі. Прикладом може слугувати слоган “The power of a laptop. The functionality of a tablet” [15], або “All the flavor. All the fun” [15]. Інколи доповнюючи цей прийом, можна застосувати гру слів, що призводить до ефекту неочікуваності “We sealed

in...We sealed in... We sealed out...” або “Every story, every cartoon, every Monday” [18].

Еліпсис, тобто пропуск слова чи цілої конструкції, ще один дуже важливий засіб впливу. Для того щоб реклама запам’яталася, текст повинен бути мінімальним: “BBQ so real you’ll want to wipe the sauce off your face», “Rich enough to share, light enough not to” – скорочення від “It’s rich enough to share, it’s light enough not to share” [16].

Найбільш доцільна та впливова є тактика аргументованого впливу. Добра якість товару та його основні характеристики є найбільш виграшними з аргументів для придбання продукції. Наприклад: “M&M’s: MELTS IN YOUR MOUTH, NOT IN YOUR HANDS” [15]. Цей слоган дає можливість зрозуміти користувачам, що шоколад винятковий, перевищує якість більшої кількості інших торгових марок. Надійність товару також грає важливу роль. У цьому можемо переконалися завдяки такому слогану: “STATE FARM: LIKE A GOOD NEIGHBOR, STATE FARM IS THERE” [16]. Приведений слоган пробуджує дружні відчуття, надає образ компанії, котрій можна довіряти.

Висновки з дослідження та перспективи в цьому напрямку. Ми встановили, що реклама – це дуже багатоаспектний комплекс розповсюдження

інформації, який суттєво впливає на суспільство, та встановлює свої рамки у даній сфері. Це поняття тісно пов’язано з психологією впливу та має гіпно-тичні властивості. Для того, щоб створити влучну та дієву рекламу, рекламодавці застосовують усі мовні та немовні тактики для найсильнішого впливу на чітко направлену цільову аудиторію.

Було доведено важливість використання певних елементів на лексико-семантичному та фонографічному рівнях. Вони викликають необхідну інтенцію для придбання конкретного товару або появу асоціативних зв’язків. Різноманітні прийоми на цих рівнях сприяють створенню коротких та доцільних висловлювань, допомагають привернути увагу споживачів. Вони виокремлюють рекламований продукт серед інших, надаючи йому перевагу серед конкурентів. Завдяки спеціальним засобам рекламодавець має змогу підкреслити якість, надійність та впливовість товарів, пробудити необхідні відчуття, змусити зосередитися сама на них, не дивлячись на величезний споживчий ринок.

Перспективою, у подальшій науковій діяльності даної проблематики вбачаємо у дослідженні інших вербальних та невербальних чинників маніпулятивних засобів переконання.

Список літератури:

1. Арутюнова Н. Д. Дискурс. *Лингвистический энциклопедический словарь* / гл. ред. В. Н. Ярцева. Москва : Сов. энциклопедия, 1990. 685 с.
2. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества. Москва : Искусство, 1979. 424 с.
3. Бенвенист Э. Общая лингвистика. Москва : УРСС, 2002. 448 с.
4. Добросклонская Т. Г. Медиалингвистика: системный подход к изучению языка. Москва : Флинта, 2008. 264 с.
5. Золотова Г. А., Онипенко Н. К., Сидорова М. Ю. Коммуникативная грамматика русского языка. Москва : МГУ, 1998. 528с.
6. Кибрик А. А., Плуигян В. А., Функционализм и дискурсивно ориентированные исследования. *Фундаментальные направления современной американской лингвистики* : сборник научных трудов. Москва : Наука, 1997. С. 307–323.
7. Кубрякова Е. С. Категоризация мира: пространство и время (Вступительное слово). *Категоризация мира: пространство и время* : материалы научной конференции. Москва : «Диалог – МГУ», 1997. С. 3–14.
8. Миронова Н. Н. Дискурс-анализ оценочной семантики. Москва : НВИ–ТЕЗАУРУС, 1997. 158 с.
9. Пирогова Ю. К. Имплицитная информация в рекламном сообщении. *Реклама и жизнь*. Москва : Изд. дом Гребенникова, 1999. № 9. С. 10–16.
10. Розенталь Д. Э. Язык рекламных текстов. Москва : Высшая Школа, 1981. 53с.
11. Ромат Е. В. Реклама. 4-е изд., испр. и доп. Санкт-Петербург : Питер, 2004. 506с.
12. Рыбакова О. Н. Дискурсивные, коммуникативно-прагматические и семиотические характеристики англоязычной печатной рекламы : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Иваново, 1999. 22 с.
13. Шугаев А. В. Імідж ООН у сучасному англомовному медіа-дискурсі: когнітивно-прагматичний аспект : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Херсон, 2018. 215 с.
14. Teun Van Dijk. Ideology: A Multidisciplinary Approach. London : Sage, 1998. 390 p.

Матеріали дослідження:

15. GQ. URL: https://www.gq.com/?us_site=y (дата звернення: 21.03.2020).
16. Newsweek. 2013. URL: <https://www.newsweek.com/archive/2013> (дата звернення: 20.03.2020).
17. Cosmopolitan. 2013. URL: <https://www.cosmopolitan.com/> (дата звернення: 15.03.2020).
18. Time. 2014. URL: <https://time.com/> (дата звернення: 27.03.2020).

Korneliaeva Ye. V. ENGLISH ADVERTISING AS A DISCOURSE OF PERSUASION (COGNITIVE-PRAGMATIC ASPECT)

The article is devoted to the study of the basic theoretical foundations of advertising discourse based on English-language media resources. The essence of this work lies in the established discursive tactics for the implementation of the function of persuasion influence and the allocation of social factors for the accurate usage of specific tactics of indirect persuasion. It is determined that discourse is a holistic framework, which is associated with all forms of communication, involves internal organization and form. Discourse is considered as an independent micro-system, regulated within specific communication limits. This concept is related to the concept of "text", but the difference is that discourse can always be text, but the text will not always be discourse. In displaying dynamic processes, the discourse reflects many extralinguistic factors. It has been revealed how emotional-expressive connotation influences the addressee's consciousness and promotes changes in his beliefs. Tactics of manipulative influence are implemented through emotional appeal. Manipulative influence allows addressee to activate in the mind many pleasant associations associated with the further acquisition of the advertised product, and the formation of new value factors by adding certain lexical items. In addition, it was discovered how many discursive markers affect the recipient's subconscious, to attract his attention. From a cognitive point of view, the motivators of planning tactical and strategic actions for achieving the main tasks were highlighted. These motives were aimed at the formation of positive thinking, partial or complete change of consciousness of the addressee, as well as a rethinking of his social values. The basic means of acts of speech activity at phonographic and lexical-semantic levels are described.

The basis for this study was the materials of English-language advertising, which were analyzed taking into account the basic cognitive-pragmatic component. The role of discursive markers, which are a very specific class of English-language universal units, has also been described and analyzed. It was revealed that their combination provides an interpretation of temporal connections and affects the structure of the recipient's consciousness.

Key words: *advertising, discourse, persuasion, discursive markers, strategy, tactics.*

UDC 811.111.659 (3)
DOI <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.1-2/22>

Kostenko V. G.

Ukrainian Medical Stomatological Academy

Solohor I. M.

Ukrainian Medical Stomatological Academy

SEMANTIC AND PRAGMATIC PECULIARITIES OF VERBS IN INFORMED CONSENT TEMPLATES FOR DENTAL TREATMENT

Patient's voluntary informed consent for medical intervention has been known as an integral part of the modern system of moral, ethical and legal regulation of healthcare provision. The genre of informed consent for dental treatment reflects the stages over communication between the doctor and the patient, when sufficient comprehensible information regarding the nature and consequences of the proposed and alternative treatments is disclosed to patients.

The purpose of this study is to provide a semantic analysis of the verbs in the texts of informed consent templates for dental treatment from communicative and pragmatic perspective. The focus on verbs is significant because they may belong to or take the shape of different grammatical categories, i.e. of their complexity in semantic, grammar, and syntactic features. A corpus of texts studied included 60 randomly selected original informed consent templates for dental treatment used in the USA healthcare settings authorized to provide oral and dental services. Nouns and verbs have been found as central word classes in the informed consent templates, moreover, the share of verbs is used to a much greater extent compared to other written texts of legal and academic discourses. The most frequent verbs according to findings obtained by employing Text Analyzer and Textalyzer online programs are central to the main themes in the texts studied; they serve as text-forming dominants in the organization of the information, its hierarchic representation that is especially relevant for the patients. The broad information potential of the verbs consists not only in their designating actions, processes, conditions characteristic of the information transfer between the addressers and addressees, but also in recurrence of actions, completeness, intensity, directness, the sequence of actions, therefore the verbs often appear as more meaningful elements in the sentences of the texts studied than nouns or nominative phrases. Semantically, the verbs in the texts analyzed are divided into five groups; the most prevalent verb types are the "mental" and "communication activity", their greater use might be imposed by the communication purposes of the documents. There is no any specific pattern of the verb distribution throughout the texts. The most frequently used modal verbs are may (might) and can (could) expressing the epistemic modality, which mainly concerned with the degree of likelihood, the possibility of a proposition being true, given what is already known.

Key words: *informed consent, genre, text, verb, semantics, pragmatics, modality.*

Background. At present professional discourses and special texts are being closely scrutinized by scholars representing social sciences as sociology, philosophy, psychology, linguistics and pedagogy because of their impact on large-scale communication, professional training and daily living. Despite the plurality of health definitions reflecting the variety of contexts in which health has been elaborated, all modern concepts of health recognize it as a maximum capacity for self-realization and self-fulfilment [20, p. 432], and healthcare has become an influential sector in the global economy. Consequently, medical discourse in the broadest sense is of profound social significance.

All types of medical records and text documents are of great clinical and legal importance; their key

mission is to facilitate in providing the high-quality medical care. Informed consent documents are among central to the consent process in clinical practice. Through the doctrine of informed consent there are six functions to be achieved:

- 1) protection of individual autonomy;
- 2) protection of the patient's status as a human being;
- 3) avoidance of fraud or duress;
- 4) encouragement for doctors to carefully consider their decisions;
- 5) encouragement of rational decision-making by the patient;
- 6) involvement of the public in medicine" [19, p. 80].

In the Western countries these documents are fundamental for patient-doctor alliance and also serves as a legal contract and, upon the patient's signature, it becomes a binding document that links patient and physician throughout their medical and contractual interaction. By signing the informed consent, the patient is agreeing to be treated, to share information between providers, as well as acknowledging different practices such as appointment, privacy policies, and payment. As M. Pilegaard posits, these forms are "an element in bureaucracy, helping the doctor treat the patient and presumably protecting the doctor from potential lawsuits" [17, p. 86].

Prototypical situation of informed consent giving / obtaining envisions the verbal exchange between doctor and patient, when the doctor discloses the information regarding treatment, associated risks and benefits, possible alternatives etc. in an objective manner, the patient understands the information given or ask the question to clarify it, and the healthcare personnel make the efforts to ensure the patients' understanding and then the patient acts voluntarily making decision to consent or refuse the treatment. The language peculiarities of this recurrent specific communicative situation make up prototypical texts always relative to a certain genre [12, p. 73]. We can presume the communicative value of informed consent templates is dependent on how much of useful information from the viewpoint of the patient they contain and how easily are understood.

Although there is a voluminous body of literature elucidating historical, philosophical, ethical, and legal facets of informed consent forms, as well as its readability and comprehension, surprisingly little attention has been paid to in-depth study of their generic peculiarities and linguistic characteristics, which underlay the precise understanding of the documents. There have been a few reports of national and international researchers devoted to the above issues [2; 4; 17; 22]. The purpose of this study is to provide a semantic analysis of the verbs in the texts of informed consent templates for dental treatment from communicative and pragmatic perspective. The focus on verbs is significant because they may belong to or take the shape of different grammatical categories, i.e. of their complexity in semantic, grammar, and syntactic features.

Materials and methodology. For the purpose of this study, we compiled a corpus of 60 original informed consent templates (ICT) for dental treatment used in the USA healthcare settings authorized to provide oral and dental services (*New*

York City Metropolitan Hospital Center, Alliance for Dental Care PLLC (Rochester, NH)), and those given by medical insurance companies (*Dentists Benefits Insurance Company (DBIC), MedPro Group*). The templates were searched for using Google search engine and downloaded from internet sources *Open Dental Software, American Dental Association dental records reference, Delta Dental Incorporation*.

This qualitative study was based on the framework proposed by C. K. Ogden and I. A. Richards [10; 15; 18] – the conceptual theory, where there is a triangular relationship between reference, thought and symbol (the semiotic triangle). This method was selected because it brings out the inter-relationship between the lexical items and the entities in the real world. The methodology of the study also included discourse analysis for studying language in relation to its social context ("the analysis of language as it is used to enact activities, perspectives, and identities" [9, p. 4]; the analysis of generic structure was done by identifying and naming the main themes in the documents; part-of-speech tagging; semantic analysis dealing with the meaning of words and sentences, these words and sentences refers to the elements in the world; online programs *Text Analyzer* (<https://www.online-utility.org>) and *Textalyser* (<http://textalyser.net/>) were used for identifying word frequency.

Results and discussion. The ICTs are designed for various kinds of oral and dental treatment or procedures ranging from somewhat cosmetic like tooth whitening to invasive or surgical including *Informed Consent for Composite Restoration, Informed Consent for Tooth Extraction, Informed Consent for Orthodontic Treatment, Informed Consent for Periodontal Treatment, Informed Consent for Crown and Bridge Prosthetics, Informed Consent for Bone Grafting* etc. Though the documents are varying from setting to setting and are to serve for various dental procedures, they are highly stereotyped and recognized by set of themes usually presented in an order that is typical for this genre.

Textually, the ICTs are organized according to the goals of the communication over the informed consent process and cover themes essential for patients in making right decision, for example, the formulation of the oral or dental problem and treatment propose, the brief description of treatment procedure or its essence, the possible risks and risks of not receiving the treatment, the alternatives and some others. The ITC themes are mainly represented in ten possible structural sections or "generic moves" [8, p.10]: 1. *Current health status / Diagnosis*; 2. *Recommended Treatment / Treatment plan / Work To Be Done*;

3. *Risks of The Recommended Treatment / Possible Side Effects and Complications / Possible Outcomes*; 4. *Benefits of The Recommended Treatment*; 5. *Changes in Treatment Plan*; 6. *Alternative Treatments / Other Treatment Choices*; 7. *Risks and Benefits of Alternative Treatments*; 8. *Possible Outcomes of No-Treatment*; 9. *Drugs and Medication* (medication history, medication before, during, or after the procedure); 10. *Consent / Acknowledgement*. It should be stressed that ordering of information was not always consistent between documents.

The situation of information exchange between the doctor and patient during the process of obtaining / giving voluntary informed consent can be described in terms of a mutually responsive collaborative dialogic conversation, and the authors of the ICTs attempt to convey the subject matter of the dialogue appropriately for both parties and to reflect key situational aspects first of all through the thorough selection of lexis and grammar.

Though the content area of informed consent templates is highly context-specific and relates to medicine predominantly, the lexical layer of the texts studied is represented mainly by common language vocabulary (72%) mixed with special and technical vocabulary of professional languages of medicine, dentistry (21%) and law (7%). Semi-technical language was also found, such as “allergic reactions”, “concomitant drug use”, “nerve exposure” etc., which, while not involving technical terminology, is based on assumptions regarding readers’ familiarity with particular terms. The identification and quantification of word classes (parts of speech) in the ICTs have shown that nouns make up 28% of the total number of words both content and functional, verbs used in either a finite or non-finite way constitute 18.8%, and adjectives, which share is 8.7%. The English sentence is typically characterized by a dispersal of verbal elements over various parts of the predicate, such that it is often difficult to assemble verbs and verbal phrases from the texts [11, p. 97].

The morphological distribution of lexis points out the complexity and a multitude of aspects covering the reference situation of decision making. Nouns and verbs have been found as central word classes in the ICTs. Though nouns and nominal groups are considered as far prevalent in written texts [1; 3; 7; 8], the share of verbs is used to a much greater extent in the ICTs compared to other written texts of legal and academic discourses [1; 3; 5]. The most frequent verbs according to findings obtained by *Text Analyzer* and *Textalyzer* online programs, e.g. *understand, recommended, advise, consent, cause, prevent* are

central to the main themes in the texts studied; they serve as text-forming dominants in the organization of the information, its hierarchic representation that is especially relevant for the patients.

Unlike the language of most written texts of legal or academic discourses, for which nominalization and nominal groups are considered as a universal means for denoting new knowledge, concepts, and ideas, thereby creating more complex expressions and providing higher information density, the language of ICT texts seems as less artificial and more dynamic due to employing more verbs and verbal forms. The dynamism of the documents studied is primarily predetermined by the multiplicity of aspects underlying the communicative situation of engaging patients in “meaningful discourse in an effort to optimize patient understanding of diagnoses and treatments, including their rationale, risks, benefits, goals, and alternative treatment options” [19, p. 81]. And verbs in this context appear as an important constituent of the conceptual map for activities that occur over the reference situation. The broad information potential of the verbs consists not only in their designating actions, processes, conditions characteristic of the information transfer between the addressers and addressees, but also in recurrence of actions, completeness, intensity, directness, the sequence of actions, therefore the verbs often appear as more meaningful elements in the sentences of the texts studied than nouns or nominative phrases:

In order to gain greater tooth length, some bone will be removed around the tooth or teeth to be lengthened as well as the adjacent teeth and any bone irregularities may be reshaped [28]. I have been educated and informed regarding the root canal treatment for which I am giving my consent and I understand the risks that are involved in performing this procedure [24]. <...> Dr. _____ will then open the tooth to make access into the pulp or nerve chamber of the tooth, and that this may require Dr. _____ to drill through crowns, bridges, fillings, or tooth structure [37].

Semantically, the verbs of ICTs can be distributed into 5 main domains as follows:

Causative verbs denoting injuries / impacts, which might result from untreated conditions, accidental iatrogenic traumas during the procedure, or occur as side effects of treatment or medication (*to destroy, to infect, to affect, to break, to deform, to fracture, to damage, to traumatize, to crack*). For example: *An infection that might affect the new bone graft and need treatment [27]. Any of the root canal instruments may break inside my tooth [37].*

Verbs describing the course of diseases or conditions, their treatment, their development or progression (*to progress, to develop, to compromise, to worsen, to go far, to advance (diseases, conditions)*). For example: *I run the risk of developing a severe infection, and losing the tooth [31]. I understand that symptoms of popping, clicking, locking and pain can intensify or develop in the joint [35].*

Verbs involving communication activities since the primary purpose of the documents is to provide sufficient specific information for a reasonable patient in making the decision (*to explain, to tell, to advise, to inform, to clarify, to discuss, to notify*). For example: *I have told the dentist and/or his/her staff about any pertinent medical conditions I have, allergies (especially to medications) or medications I am taking [32]. The nature of root canal therapy has been explained to me and I have had a chance to have all of my questions answered [30]. I must notify your office if this or other concerns arise [34].*

Mental verbs signalling the type of mental operations that patients are expected to perform over the comprehension of the facts and circumstances relating to the dental treatment proposed: *to understand, to know, to realize, to acknowledge, to conclude, to infer*. For example: *We understand that dentistry is a stressful and worrying event [29]. I understand that depending on my diagnosis, alternatives to extraction may exist which involve other disciplines in dentistry [35].*

Verbs of volition as a subtype of mental verbs mainly represented by willingness verbs denoting acts of making a conscious choice or decision (*to wish, to agree, to authorize, to assume, to permit, to reject, to consent, to attest*). For example: *I voluntarily assume any and all known possible risks, including the risk of substantial harm, if any, which may be associated with any phase of this treatment in hopes of obtaining the desired results, which may or may not be achieved [28]. In light of the above, I hereby authorize Dr. _____ to proceed with the root canal therapy [37].* As H. Verplaetse emphasizes, “the notion of volition is essential to human experience and hence to human communication” [21, p. 152], and in the ICTs the role of volition verbs is exclusively important since they express the patient’s authorization allowing a dentist to execute the proposed treatment.

The most common verb types are the “mental” and “communication activity”, and their greater use in the ICTs analysed might be imposed by the communication purposes of the documents. There is no any specific pattern of the verb distribution throughout the texts: the mental verbs are scattered

through all the sections of the ICTs; the verbs denoting injuries / impacts are typically concentrated in the sections of *Risks of The Recommended Treatment / Possible Side Effects and Complications, Risks and Benefits of Alternative Treatments, and Possible Outcomes of No-Treatment*; the verbs of volition are predominantly concentrate in the final section, *Consent / Acknowledgement*, as they are to demonstrate and confirm that patient is free in his / her decision from “coercion and from unfair persuasions and inducements” [6, p. 637].

Having mentioned of volition, we should stress that it occupies an important place on the semantic map of modality. Modality, schematically taken to signal “the speaker’s attitude toward the proposition” [14, p. 1344] refers to a broad and complex semantic category placed at the intersection of logic, pragmatics, grammar, syntax. There are three types of modality that can be distinguished in the modal system of English. Thus, according to G. von Wright, there have been called epistemic, deontic, and dynamic [23, p. 24]. Epistemic modality expresses solely the speaker’s attitude to the status of the proposition, deontic modality directs that the event / action is controlled by circumstances external to the subject of the sentence, while with the dynamic modality the control is internal to the subject [16, p. 7]. Applying this classification, we have analysed the modal verbs employed in the ICTS.

The most frequently used modal verbs according to the findings obtained by the *Text Analyzer* and *Textalyser*, are *may (might)* and *can (could)*. They express the epistemic modality, which mainly concerned with the degree of likelihood, the possibility of a proposition being true, given what is already known: “it refers to the conclusions drawn from actual evidence about the range of possibilities for what is the case in reality” [13, p. 80]. For example: *Complications of therapy may include infection, dry socket, loss of fillings, injury to other teeth or soft tissues, jaw fracture, sinus exposure [32]. The doctor has advised me that I might have deficient alveolar ridge for future implant or bridge placement [33]. I agree not to fly in an airplane, helicopter or do any skydiving where sinus pressure changes occur. This can compromise grating and affect success rates and have a higher risk of infection [27].*

Modal verb *may* is mainly used to emphasize caution, uncertainty, *can* is also used to express possibility or likelihood, or to attenuate the categoricity of some statements, and thus, to avoid directive tone in providing facts and arguments to facilitate decision making.

Modal verbs *should, need, have to, and must* are used to designate the obligation or necessity, and predominantly refer to deontic necessity, expressing what is required, or what someone is obliged to do: *Every female must inform the anaesthesiologist and dentist if she could be or is pregnant [29]. Patients should not drive a car or operate machinery for 24 hours because the effects of sedation remain in the system even after the patient is awake and mobile [32].*

As modal verbs have been reported to account for 15% of verb use in academic texts [5, p. 111], the share of the modal verbs in the ICTs has been found out as somewhat higher, and makes up 22% of all the verbs and verbal forms employed. The value and the frequency of the modal verbs in the texts analyzed are stipulated by the reference situation of the decision-making.

Conclusion. As the situation of informed consent obtaining / giving can be described as mutually responsive collaborative dialogic conversation, thus, the language of informed consent templates has been found as more dynamic due to employing more verbs and verbal forms. The dynamism of the documents studied is primarily predetermined by the multiplicity of aspects underlying the communicative situation

of engaging patients in the discourse of decision making. And verbs in this context appear not only as more meaningful elements in the sentences than nouns or nominative phrases, but as an important constituent of the conceptual map for activities that occur over the reference situation. In order to achieve pragmatic goals and to avoid creating a minefield of difficulties for patients, the authors try to use the most pragmatically appropriate vocabulary for conveying the most objective, complete, and accurate information, as the decision on human health and life largely depends on these qualitative characteristics. Among the values of verbs is their ability to help modulate the message via modal auxiliaries. The results of such analysis can contribute to creating the descriptive frameworks of the genre of informed consent for dental treatment or clinical research and can be used in educational settings to assist medical students in the interpretation and production of genre-specific texts.

The results of such analysis can contribute to creating the descriptive frameworks of the genre of informed consent for dental treatment or clinical research and can be used in educational settings to assist medical students in the interpretation and production of genre-specific texts.

References:

1. Георгієвська К. В. Лінгвістичні особливості англomовного юридичного дискурсу. *Записки з романо-германської філології*. 2019. № 2 (43). С. 103–108.
2. Костенко В. Г., Сологор І. М., Беляєва О. М. Жанрові параметри англomовного документа інформованої згоди на виконання стоматологічного втручання. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2019. Вип. 6 (74). С. 69–73.
3. Кучик Г. Б. Структурно-семантичні особливості англomовних текстів установчих документів міжнародних організацій : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Львів, 2016. 19 с.
4. Поворознюк Р. В. Інформована згода як об'єкт перекладознавчих студій. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Серія «Філологічні науки»*. 2016. Кн. 2. С. 67–75. URL: http://nbuv.gov.ua/UJNR/Nzfn_2016_2_15.
5. Biber D., Gray B. Nominalizing the verb phrase in academic science writing. *The Verb Phrase in English: Investigating Recent Language Change with Corpora*. Cambridge University Press, 2010. P. 99–32. URL: <https://pdfs.semanticscholar.org/a774/8e5b655d8cf72d6c5790430c999f2c6bd148.pdf/>.
6. Carmen M. G., del Joffe S. Informed consent for medical treatment and research : a review. *Oncologist*. 2005. Vol. 10 (8). P. 636–641. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/16177288>.
7. Ebrahimi S., Hosseinzadeh M. The Study of Syntactic and Semantic Features of Verbs In Problem Statement Section of Master Theses. *Issues in Language Studies*. 2018. V. 7. P.104–112. DOI: 10.33736/ils.1614.2018.
8. Fryer D. L. Analysis of the generic discourse features of the English language medical research article : a systemic-functional approach. *Functions of Language*. 2012. № 19 (1). P. 5–37. DOI: 10.1075/fol.19.1.01fry.
9. Gee J. P. An Introduction to Discourse Analysis: Theory and Method. Routledge, 1999. 176 p. URL: https://www.researchgate.net/publication/233896104_An_Introduction_to_Discourse_Analysis_Theory_and_Method.
10. Gordon W. Terrence. A History of Lexical Semantics. Scholars' Press, 2016. 488 p.
11. Hopper P. J. Discourse and the category Verb in English. *Language and Communication. Special Issue: The Importance of Theory in Discourse Analysis*. 1997. Vol. 17 (2). 1997. P. 93–102.
12. Hu Yo., Kaufer D., Ishizaki S. Genre and Instinct. *Computing with Instinct: Rediscovering Artificial Intelligence* / ed. by C. Yang. Springer. 2011. P. 58–81.
13. Kearns K. Semantics. 2nd ed. Palgrave Macmillan. 2011. 269 p. URL: <https://salahlibrary.files.wordpress.com/2017/03/semantics-2nd-ed.pdf>.

14. Mortelmans T. Modality in cognitive linguistics. *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics*. 2012. P. 1343–1377. DOI: 10.1093/oxfordhb/9780199738632.013.0033.
15. Ogden C. K., Richards I. A. *The Meaning of the Meaning*. 8th Ed. New York : Harcourt, Brace & World. Inc. 386. URL: <http://s-f-walker.org.uk/pubsebooks/pdfs/ogden-richards-meaning-all.pdf>.
16. Palmer F. Modality in English: Theoretical, descriptive and typological issues. *Modality in Contemporary English* / ed by R. Facchinetti, F. Palmer, M. Krug. Berlin–New York : Mouton de Gruyter. P. 1–20.
17. Pilegaard M. The ethics of informed consent. An applied linguistics perspective. *Medical discourse in Professional, Academic and Popular settings*. 2016. P. 79–102. DOI: 10.21832/9781783096268-006.
18. Putnam H. Mind, Language and Reality. *Philosophical Papers*. Vol 2. Oxford UP. 1975. 237 p. URL: <https://idoc.pub/documents/putnam-hilary-mind-language-and-reality-philosophical-papers-vol-2-k6nqypozkp4w>.
19. Reid K. I. Informed Consent in Dentistry. *Journal of Law and Med Ethics*. 2017. № 45 (1). P. 77–94. DOI: 10.1177/1073110517703102.
20. Svalastog A. L., Donev D., Kristoffersen N., Gajović S. Concepts and definitions of health and health-related values in the knowledge landscapes of the digital society. *Croatian Medical Journal*. 2017. № 58(6). P. 431–435. DOI:10.3325/cmj.2017.58.431.
21. Verplaetse H. A Functional approach to the verb complementation of modal *want to*. *Modality in Contemporary English* / ed by R. Facchinetti, F. Palmer, M. Krug. Berlin–New York : Mouton de Gruyter. P. 151–190.
22. Vučemilo L., Borovečki A. Readability and Content Assessment of Informed Consent Forms for Medical Procedures in Croatia. *PLoS One*, 2015. № 10 (9). URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4573755/>.
23. Wright, von. G. *An essay in modal logic*. Amsterdam : North-Holland Pub Co. 1951. 90 p. URL: <https://www.worldcat.org/title/essay-in-modal-logic/oclc/680039>.
24. Consent Form for Endodontic Treatment. URL: <https://www.padental.org/Images/OnlineDocs/ResourcesPrograms/Practice%20Management/ConsentFormEndodontic.pdf>.
25. Dental treatment consent form. URL: https://www.myclassicmile.com/wp-content/uploads/2014/05/894_DENTAL_TREATMENT_CONSENT_FORM.pdf.
26. Informed Consent for amalgam (silver filling) replacement. URL: <https://dentistsbenefits.com/risk-management/informed-consentform-samples/>.
27. Informed Consent for Bone Grafting Procedure. URL: https://neworleansdentalcenter.com/consent-forms/Consent_for_Bone_Grafting_Procedure.pdf.
28. Informed Consent for Crown Lengthening Surgery. URL: <http://www.denver-perio.com/Portals/11/Documents/P%20CONSENT%20CROWN%20LENGTHENING.pdf>.
29. Informed consent for dental procedure. URL: <https://www.cda.org/MemberLogin/tabid/138/Default.aspx?returnurl>.
30. Informed consent form for endodontic treatment (root canal). URL: <https://www.edic.com/wp-content/uploads/2014/12/Endo.pdf>.
31. Informed Consent for Endodontic Treatment. URL: <https://www.endoexperience.com/filecabinet/Consent%20Forms%20and%20Printouts/Consent%20Form%20Examples/informed%20consent%20double%2004-20-02.pdf>.
32. Informed Consent for General Dental Procedure. Abington Dental Associates. URL: <https://www.abingtondental.com/wp-content/uploads/2018/08/Informed-Consent-for-General-Dental-Procedures.pdf>.
33. Informed Consent & Information for Ridge Preservation Surgery. URL: <https://www.alldentalcare.com/wp-content/uploads/updatedridgepresconsentform.pdf>.
34. General dentistry informed consent form. URL: <https://www.bhdentists.com/wp-content/uploads/2017/01/BDG-Informed-Consent-Forms.pdf>.
35. Patient Consent to Begin Orthodontic Treatment. URL: <https://www.tdicinsuranentsce.com/Portals/0/Region-D/pdfs/forms/Orthodontic-informed-consent.pdf>.
36. Patient Information / Informed Consent Form for Dental Treatment. URL: <https://www.dentalclinicmanual.com/documents>.
37. Root canal treatment and informed consent. URL: <http://theparkfamilydental.com/onlineforms/forms/ROOTCANALTREATMENTANDINFORMEDCONSENT.pdf>.

Костенко В. Г., Сологор І. М. СЕМАНТИКО-ПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДІЄСЛІВ У ФОРМАХ ПОІНФОРМОВАНОЇ ЗГОДИ НА СТОМАТОЛОГІЧНЕ ЛІКУВАННЯ

Добровільна поінформована згода пацієнта на медичне втручання є невіддільною частиною сучасної системи морального, етичного й правового регулювання надання медичної допомоги. Жанр поінформованої згоди на стоматологічне лікування зображує етапи спілкування лікаря та пацієнта, впродовж яких пацієнти мають отримати достатню та зрозумілу інформацію щодо характеру й наслідків запропонованого втручання чи відмови від нього, альтернативних методів лікування тощо.

*Мета запропонованого дослідження – здійснити семантичний аналіз дієслів у текстах форм поінформованої згоди на стоматологічне лікування в комунікативно-прагматичному вимірі. Зосередженість на дієсловах зумовлена їхньою значною представленістю в текстах завдяки значному семантичному потенціалу, здатності утворювати різні граматичні форми й виконувати чимало синтаксичних функцій. Корпус досліджуваних текстів включав 60 форм поінформованої згоди на стоматологічне лікування, які використовуються в установах охорони здоров'я Сполучених Штатів Америки, уповноважених надавати стоматологічні послуги. Іменники й дієслова є основними лексико-граматичними класами слів, найбільш представленими в досліджуваних текстах. Було виявлено, що частка дієслів є значно більшою в порівнянні з іншими письмовими текстами юридичних і академічних дискурсів. Найуживаніші дієслова відповідно до результатів, отриманих з використанням онлайн-програм Text Analyzer і Textalyze, є центральними в основних темах, структурно виділених в окремі блоки в досліджуваних текстах; вони служать текстовими домінантами в організації інформації, її ієрархічному представленні. Широкий інформаційний потенціал дієслів втілюється не лише в позначенні дії, процесу, стану, характерних для ситуації обміну інформацією між агентом і клієнтом дискурсу, але і її завершеності, протяжності, інтенсивності, фазовості, спрямованості. Тому дієслова часто виступають як більш значущі елементи в реченнях досліджуваних текстів, ніж іменники чи номінативні словосполучення. Семантично дієслова можна розподілити на п'ять груп, водночас найпоширенішими типами є дієслова на позначення розумової та комунікаційної діяльності, що зумовлене комунікативною настановою документів. Не виявлено жодної конкретної закономірності розподілу дієслів у текстах. Найуживаніші модальні дієслова *may (might)* і *can (could)* вживаються для вираження епістемічної модальності, яка головним чином стосується ступеня ймовірності, можливості.*

Ключові слова: поінформована згода, жанр, текст, дієслово, семантика, прагматика, модальність.

Костенко О. Г.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

КОНЦЕПТ «КРАСА» У ТВОРЧОСТІ ІВОН БОЛАНД (ВІРШ «ANOREXIC»)

Роботу присвячено концепту «Краса» у творчості Івон Боланд на прикладі вірша Anorexic, в якому проаналізовано саме поняття концепту «краса», й розглянуто його приклади вираження у творі. За допомогою проаналізованих останніх досліджень про концепт «краса» в художніх текстах вдалося встановити різні тлумачення краси, які відрізняються в різних національностях. Анорексія популярна здебільшого в західних країнах, тому більшість поетів, які згадують у своїй творчості анорексичне тіло, походять саме з західних країн. Стаття розглядає перед концептуальну основу (етимологічний шар і архетип) концепту краси у вірші «Anorexic», структурує його номінативний простір у вигляді відповідного лексико-семантичного поля, моделює фреймову структуру концепту «краса» з урахуванням типу зв'язків між слотами, виявляє образно-ціннісні характеристики концепту, встановивши діапазон концептуальних метафор і типи метонімічних перенесень, визначає категоріальні ознаки краси. Серед сучасних творів більшість письменників звертаються до поняття краси й сфокусовують весь свій твір на міфах про красу. Розглядаючи історію Адама і Єви, різні релігії сприймають красу по-різному.

У статті реконструйовано ознаковий концепт естетики «краса», вербалізований лексичними засобами англійської мови, визначено його зміст, структуру й напрям трансформацій. Краса – лінгвокультурний телеономний універсальний концепт, який репрезентує одну з вищих універсальних цінностей людства; його синкретична природа полягає в нерозривності поняттєвого – ціннісного – образного складників. Семантичний простір лексем, що об'єктивують концепт краса, сформований наступними фразами: witch, burning, starved, curvless, skin and bone, Thin as a rib, a claustrophobia, a sensuous enclosure, sinless, foodless, angular and holy, hips and breasts, lips and heat, sweat and fat and greed. Образний складник концепту актуалізовано в художньому дискурсі засобами концептуальної метафори. Концепт «краса» еволюціонує за типом кладогенезу.

Ключові слова: концепт, краса, анорексія, аналіз, образ.

Постановка проблеми. Поняття краси пов'язане з панівною культурою, яку здійснюють друковані чи візуальні ЗМІ. Жінки хотіли б збільшити груди й пройти косметичну операцію, оскільки в цьому є одержимість. Жінки хотіли б залучити чоловіків для виживання (мати частку в ресурсах чоловіків для них та їхніх дітей). Це досить справедливо. Тим часом, люди в різних куточках світу мають різні поняття краси.

Люди схильні сприймати людей у своїй культурі як найпрекрасніших, тому люди в різних культурах, як правило, мають різні уявлення про красу. У деяких африканських країнах велике тіло та великі сідниці вважатимуться прекрасними для жінок. У західних країнах спостерігається тенденція, щоб жінки голодували, щоб відповідати поняттю того, що прекрасне (худе або струнке). Тож судити інших по одній сукупності понять – неправильно. Спробуємо ввести поняття культурного етноцентризму та релятивізму. Більшість з нас винні в етноцентризмі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Знання носіїв мови про красу людини концентрує в собі лінгвокультурний концепт КРАСА – один з базових концептів англомовної картини світу, що належить до світоглядних універсалій. Поняття краса людини (далі – КРАСА) як соціально-культурна цінність, що вивчалась із давніх часів (Арістотель, Платон та інші), перебуває у полі зору сучасної філософії, психології, соціології (К. Діон, У. Еко, Г. Коулі, Дж. Ланглуа, Л. Н. Столович). КРАСУ витлумачують через калокагатію у комплексі зовнішньої та внутрішньої досконалості, як вищу універсальну цінність поряд з ДОБРОМ та ІСТИНОЮ. Сучасна криза і знецінення культурної традиції стимулюють нагальне переосмислення змісту КРАСИ, ступеню та тенденцій її історичних трансформацій. У лінгвістиці виявлено окремі концептуальні ознаки концепту КРАСА в сучасній англійській (Ю. В. Мещерякова, Н. Д. Садовська), українській (О. М. Цапок),

німецькій (Н. В. Летуновська, Н. В. Попова), російській (М. А. Аверіна, Ю. В. Клінцова, Хуа Лі), китайській (А. О. Пак) та інших мовах (Ф. А. Бербекова, Ф.Н. Гукетлова); метафоричні засоби актуалізації концепту (К. В. Сборошенко), деякі його гендерні особливості (М. О. Каратишова). Однак проблеми змісту, структури, способів номінації концепту ще вимагають детального опрацювання, тоді як цивілізаційно важливі питання концепту КРАСА у творчості Івон Боланд “Аногехіс” розглянуті дуже стисло.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає у визначенні змісту, структури та трансформацій концепту КРАСА, вербалізованого засобами англійської мови в художньому творі. Поставлена мета передбачає необхідність розв’язання таких завдань:

- розкрити перед концептуальну основу (етимологічний шар і архетип) і визначити місце концепту КРАСА у вірші «Аногехіс»;
- установити ім’я концепту КРАСА та структурувати його номінативний простір у вигляді відповідного лексико-семантичного поля;
- змоделювати фреймову структуру концепту КРАСА з урахуванням типу зв’язків між слотами;
- виявити образно-ціннісні характеристики концепту КРАСА, встановивши діапазон концептуальних метафор і типи метонімічних перенесень;
- визначити категоріальні ознаки КРАСИ як члена таксономічної категорії ВИЩІ УНІВЕРСАЛЬНІ ЦІННОСТІ;
- виокремити інваріантні та діахронічно варіативні концептуальні ознаки КРАСИ.

Виклад основного матеріалу. У “Stealing the Language” Алісія С. Острайкер заявляє, що один з найкращих способів визначити, що твір написаний поетесою – яку вона визначає як «жінку, заперту в сентиментальність» – це знайти той факт, що «вона уникає анатомічних посилань» [7, ст. 3]. Традиційні соціальні міркування тіла спонукали жінок уникати будь-яких посилань на власні тіла та сексуальність у своїх творах, якщо вони хочуть увійти в публічну сферу «високої культури». Проте сучасні жінки-письменниці, реагуючи на цю репресивну ідеологію, заливають сторінки своїх оповідань та віршів шиями, стегнами, грудьми, губами та стегнами; жіноче тіло стає самим текстом, палімпсестом для розшифровки, корисним інструментом для вираження жіночої ідентичності та перетворення приватного і конкретного у щось публічне.

Повне уникнення жіночої форми в літературному середовищі визначається культурним фоном,

в якому бінарні протилежності, такі як природа / культура, плоть / дух чи тіло / розум, були всебічними та задушливими характеристиками. У іудеохристиянській традиції історія раю шанується як історія походження світу і як походження нас самих. З того часу, як біблійна Єва у своєму акті непокори відхилила авторитет, відкусивши яблуко від Дерева Знань, жінки ототожнюються з менш прихильними сторонами цих дихотомій: володарями небезпечної сексуальності та спокусливих форм, які можуть зруйнувати людство. У своєму дослідженні про жінок та релігію в Кельтській Ірландії Мері Кондрен пише, що:

Незважаючи на суперечності, історія про Адама та Єву мала широкі наслідки, які сильно вплинули на поведінку з жінками в суспільстві. Жінки ототожнюються з Євою, символом зла, і досягати святості можна лише шляхом ідентифікації з Дівою Марією, протилежною Єві. Але це неможливе завдання, оскільки нам кажуть, що сама Марія «зачалась без гріха», і коли вона народила Ісуса, залишилася дівою. Щоб досягти повної святості, жінкам доведеться відмовитись від своєї сексуальності, символу своєї ролі спокусників та засобів, якими вони перетягують чоловіків зі своєї висоти. Секс і духовність стали полярними протилежностями в християнському вченні [3, ст. 5].

В “Аногехіс” [6] ірландська поетеса Івон Боланд вивчає матір Біблії та порівнює її з аноректичною, яка прагне стати такою худою, щоб знову скотитися до ребра Адама, зникаючи таким чином з фізичної сфери взагалі. Цей своєрідний перегляд міфу про Єву не лише пов’язує Боланд з усіма жінками, які у своїх переписах намагаються виправити спотворене уявлення про те, що історія створення Буття передбачила їх: стратегія також має особливе значення в країні, де впровадження християнства означало зникнення традиції відверто сексуальних, сильних і незалежних кельтських богинь, країна, де уявлення про жіночу плоть все ще мають зневажливі конотації. Боланд пише:

Плоть еретична. / Моє тіло – відьма. / я це спалю [6].

Ця анорексична Єва формулює розбиття плоти / духу на своєрідний ритуал відьом, який змушує її знищити власне тіло, щоб знову досягти чистоти. Її тіло – «відьма», жива сутність, яку духовна сторона головної героїні розглядає як ворога, як перешкоду в її тязі до прощення. Кінцевим наслідком такої ідеології є процес само голодування, який призведе до абсолютного заперечення її жіночого тіла і, отже, її жіночого «я».

Часте тлумачення проступку Єви як чисто сексуального обов'язково визначає жіночу плоть як «корумповану і тлінну; вона за своєю суттю грішна і по суті є предметом змін і смерті» [7, ст. 97]. Ті ж переконання, які змушують анорексичну Єву Боланд заявляти, що її «плоть єретична» перетворили святих жінок середньовічних часів у те, що Рудольф М. Белл назвав «святим анорексиком» [2, ст. 139].

Анорексична поведінка, яку проявляє Єва, яка може похвалитися такими концептами краси як «голодна і крива», «шкіра та кістка», переплітається з потужним ідеологічним дискурсом, який зображує людину створену Богом за власним образом. Якщо чоловічість була бажаним станом духовного вдосконалення, то досягнення такого стану обов'язково повинно було доповнюватися паралельною схожістю з чоловічою фізичністю. Голодувати, доводити себе до смерті було обов'язковою умовою, щоб пройти крізь ворота раю, які були б назавжди закриті. Це благословенний обряд проходження, і «Anorexic» Боланд, що входить у збірку поетеси «В її власний образ», іронічно уособлює патріархальний дискурс маскулювання жіночого тіла в пошуках чистоти до падіння. Як пише Боланд:

у роздвоєне темне / на пітонові потреби / піднесення до стегон і грудей / і губи, і тепло /, і нім, і жир, і жадібність.

Одним з аспектів, що робить вірш Боланд актуальним для сучасної культури, є його інтерпретація стрункої та кривої Єви, яка виходить за рамки сприйняття голоду як процесу очищення та пов'язує дружину Адама не лише із середньовічними монахинями та святими, а й із сучасними пацієнтами, хворими на анорексію.

Коли Бог покарав Єву за її непослух, він зробив це чисто фізично. У той час як Адам отримав приховане благословення працювати, щоб заробити на життя і тому був назавжди прив'язаний до світу творіння, Єва була пов'язана з менструацією (в народі відомою як «прокляття») і продовженням життя.

І свята анорексія, і нервова анорексія виражають більше, ніж соматичне захворювання, можливість пацієнтів отримати контроль над розвитком свого тіла. Однак їхні стратегії розширення можливостей містять патріархальні інтереси й можуть врешті-решт призвести до самознищення. Іронічне само відхилення Єви у вірші Івон Боланд засуджує традиційні міркування про тіло і заявляє про право на самовизначення, інтегруючи жіночу сексуальність у жіночу ідентичність. Цей доказ

має особливе значення в Ірландії, де поетична традиція, як правило, зводить жіночі тіла до емблем націоналістичного підприємства, перетворюючи їх на узагальнення, а отже, позбавляючи їх ідентичності. У своєму цитованому нарисі «Вид шраму» Івон Боланд висвітлює небезпеку використання жіночого тіла як абстрактного символу в політичній пропаганді.

«Anorexic» – це ще один приклад клаустрофобних визначень, накладених ззовні тіла. Поема Боланд сформулювала необхідність переписати жіноче тіло на літературу та розглянути це не як перешкоду, а важливий аспект жіночого «я». Між рядками ми можемо почути голос Єви, який стверджує її право з'їсти яблуко і, нарешті, претендуючи на її право бути.

В «Anorexic», від Івон Боланд, доповідач обговорює вплив її сексуальної ідентичності на її власне зображення, як дослівно, так і метафорично зображуючи вплив на жіночий організм через анорексію. Образ і символізм християнської моралі, сексуальності та гріха можна знайти паралельно описам оратора про голод, голодування та їжу. Характеризуючи її тіло як засіб для гріха, спокуси та жадібності, лаконічно посилюючи покарання заперечення голоду, оскільки воно надає однозначне значення між спокусою, сповненням та «потом, жиром та жадібністю» [2, ст. 142]. Анорексія зображена образними та буквальними уявленнями про самоозброєння мовця внаслідок глибоко розбитої відрази до її сексуальної ідентичності.

Образи, представлені доповідачем, підкреслюють вплив християнської моралі на її самопредставлення, отже, руйнуючи її фізичність – а саме її геніталії для пошуку викупу. Історія Адама і Єви збігається з рядками 19–27 і продовжує зображувати її зневагу до патріархального зобов'язання:

Thin as a rib I turn in sleep. My dreams probe a claustrophobia a sensuous enclosure. How warm it was and wide once by a warm drum, once by the song of his breath and in his sleeping side. [6] – *Худа, як ребро, я поринаю в сон. Мої сни випробовує клаустрофобія, чуттєвий вольєр. Як тепло було і широко, колись теплим барабаном, раз піснею його дихання та його сплячої сторони* [6].

Осуджуючи себе як нащадка спокуси, оратор знищує її груди, стегна та здоров'я протягом усієї поеми голодуванням, щоб контролювати спокусу та гріх, пов'язаний із її сексуальною ідентичністю, прагнучи шукати святості. Відповідно до першого рядка, «Плоть єретична», оратор співвідносить її тіло з гріхом і підживлення цього сприяло б цьому гріховному акту живлення.

Заперечуючи голод, оратор метафорично співвідносить це як жертву для досягнення досконалості, розділяючи її душу і тіло; крім того, чоловіча та жіноча дихотомія, яка викликає її прокляття. Ця, нанесена собі, хвороба, яка фізично спричиняє слабкість і занурює її у стан сну, навпаки, дає їй змогу, контролювати свої бажання і свідомо відкидати спокуси. Сприймаючи її самозречення як знак сили, її свідчення проти змалювання жінки як слабкої виявляються через її опір потребам її організму. Тілесне зниження мовця стає розлюченим опором підданому, який вона переживає як жінка; отже, віддаванню свого незалежного фізичного існування стражданням, яке воно охоплює, як представлено у важкому, лаконічному виборі слова:

Only a little more, only a few more days sinless, foodless, I will slip back into him again as if I had never been away. Caged so I will grow angular and holy past pain. [6] – Лише через трохи, лише через кілька днів безгрішна, позбавлена їжі я знову заскочу в нього так, ніби мене ніколи не було. У клітці я буду нароцувати свій кутовий і святий минулий біль [6].

Надзвичайна відрізка до власного образу оратора, як зображено в “Anorexic”, характеризується суворою розлукою між її розумом і тілом. Ідентифікація себе зі своєю хворобою каталізує її ненависть як незадовільну підтримку краси та розширення можливостей. В рамках цієї ненависті доповідач сприймає своє рішення відмовити собі в корисності як контрольний засіб для досягнення почуття вартості та досягнення:

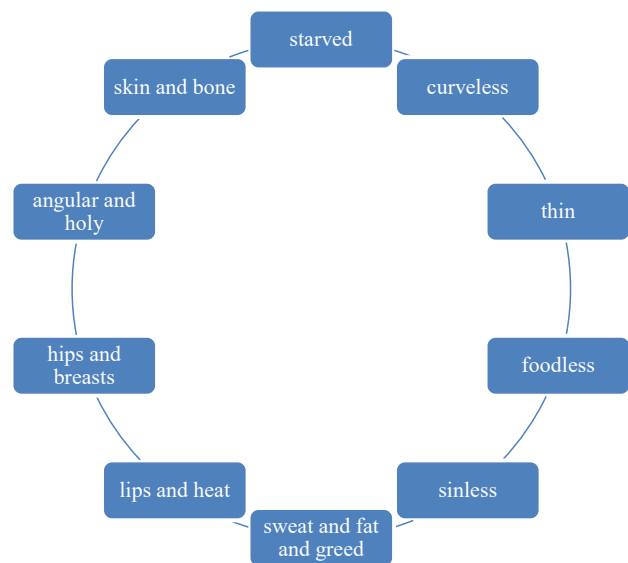
*Flesh is heretic.
My body is a witch.
I am burning it.
Yes I am torching
her curves and paps and wiles.
They scorch in my self denials* [1–6].

*Плоть єретична.
Моє тіло – відьма.
Я це спалюю.
Так, я горю
її криві, папи та підлітки.
Вони палають в моїх самозапереченнях* [6].

Прославляючи її голод, ненависть та абразивну рішучість «спалити» свою плоть, щоб пока-

рати себе за жіноцтво, доповідач шукає відсторонення від тягаря сексуальної спокуси та краси, що зображує її груди, стегна та геніталії як паливо, що дасть змогу цей вогонь спалити. Коли вона відключається від свого фізичного зобов'язання, вона прагне її спрощення як просто кістки, здатної повернутися до свого походження, звільненого від гріха.

В результаті проведеного аналізу можна сформулювати концепт краси в даному творі у вигляді наступного зображення:

Висновки і пропозиції. Конструкт “Anorexic” Івон Боланд є лірично приглушеним, палким свідченням розпачу мовця до себе та її збігом моральних зв’язків, що ще більше запалює її уявлення. Її маніфест знищити себе – це добродесний вчинок, який поряд із її відмовою від голоду, виражається у всьому символізмі та актуальності голоду. Цей акт розчленованості в поєднанні з нагородою за досконалість та святість несе оратора через її заперечення, спокуси, самотності та хворобу.

Застосований підхід, запропонована й апробована методика аналізу зумовлюють перспективність їх залучення для випрацювання типології концептів (як синкретичних, так і інших типів), а також для дослідження варіювання концептів за різними параметрами – діахронічним і міжкультурним, що сприятиме розбудові історико-когнітивного та компаративного напрямів лінгвокогнітивних студій на матеріалі англійської, української та інших мов.

Список літератури:

1. Довганюк Е. В. Етнокультурна специфіка метафоричної об'єктивації концепту ВРОДА (на матеріалі англійської та української/російської мов). *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов»*. 2014. № 1103. Вип. 78. С. 35–40.
2. Довганюк Э. В. Концепт BEAUTY/КРАСОТА в англоязычной лингвокультуре: понятийная составляющая. *Научный вестник Международного гуманитарного университета. Серія «Філологія»*. Одесса, 2015. Вип. 14. С. 139–142.
3. Довганюк Э. В. Концепт КРАСОТА в лингвистических студиях. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов»*. 2015. Вип. 81. С. 236–243.
4. Довганюк Е. В. Историчні трансформації концепту КРАСА, вербалізованого лексичними засобами англійської мови. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов»*. 2017. Вип. 85. С. 81–87.
5. Довганюк Э. В. Предконцептуальные характеристики концепта КРАСОТА в английской картине мира. *Science and Education a New Dimension. Philology*. Budapest, 2017. V. 33. Issue 123. P. 24–27.
6. Boland E. Anorexic. *Read a little poetry* : web-site. URL: <https://readalittlepoetry.wordpress.com/2012/01/05/anorexic-by-eavan-boland/>.
7. *Stealing the Language: The Emergence of Women's Poetry in America*, Beacon Press, 1986. 315 p.

**Kostenko O. H. THE CONCEPT OF “BEAUTY”
IN THE WORK OF EAVAN BOLAND (POEM “ANOREXIC”)**

The work is devoted to the concept of “Beauty” in the work of Yvonne Boland on the example of the poem Anorexic, which analyzes the concept of the concept of “beauty” and discusses his examples of expression in this work. Recent studies of the concept of beauty in artistic texts analyzed have succeeded in establishing different interpretations of beauty that differ from nationality, such as anorexia, which is mostly popular in Western countries, so most poets who mention anorexic body in their work come from Western countries. In particular, the article examines the pre-conceptual basis (etymological layer and archetype) of the concept of beauty in the poem “Anorexic”, structures its nominative space in the form of a corresponding LSP, simulates the frame structure of the concept of beauty taking into account the type of connections between slots, reveals the figurative and value characteristics of this concept, determining the range of conceptual metaphors and types of metonymic transferences, determines the categorical signs of beauty. Among contemporary works, most writers refer to the concept of beauty and focus their entire work on the myths of beauty, examining the history of Adam and Eve, different religions perceive beauty in different ways. The article reconstructs the characteristic concept of aesthetics of beauty, verbalized by lexical means of English, defines its content, structure and direction of transformations. beauty is a linguistic and cultural tele-universal concept that represents one of humanity's highest universal values; its syncretic nature lies in the continuity of the conceptual – value – figurative constituents. The semantic space of tokens objectifying the concept of beauty, formed by the following phrases: witch, burning, starved, curveless, skin and bone, Thin as a rib, a claustrophobia, a sensuous enclosure, sinless, foodless, angular and holy, hips and breasts, lips and heat, sweat and fat and greed. The figurative component of the concept is actualized in artistic discourse by means of conceptual metaphor. The concept of beauty evolves by type of cladogenesis.

Key words: concept, beauty, anorexia, analysis, image.

Крайняк О. М.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДІЄСЛІВ ЗІ ЗНАЧЕННЯМ «ОБМАНЮВАТИ» В СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Статтю присвячено вивченню структурно-семантичних особливостей дієслів зі значенням «обманювати» в сучасній німецькій мові. Попри активне вивчення концепту «неправда» переважно на матеріалі фразеологізмів і різних частин мови в німецькій мові, досить немає праць, в яких було б проаналізовано лексико-семантичне поле дієслів зі значенням «обманювати», його структурно-семантичну організацію з відповідним тематичним і формально-структурним розподілом.

Вивчення дієслів здійснювалося на основі лексикографічних тлумачень і дозволило виявити різноманітний клас семантики з боку їхніх багатогранних системних зв'язків. Це спричиняє виділення 12 окремих смислових груп дієслів з різною продуктивністю.

Лексико-семантична група як структурно-семантична одиниця мови характеризується семантичним зв'язком лексичних одиниць та їхніх значень і категоріальною спільністю. Дієслівні лексеми зі значенням «обманювати» мають різну морфемну структуру й різний набір лексико-семантичних варіантів. Серед проаналізованих одиниць найбільшу продуктивність виявляють дієслова зі значенням «вдаватися до обману, шахрайства», «обмовити, оббрехати, звести наклеп на когось», які зафіксовані в лексикографічних джерелах як стійкі словосполучення або симплекси. Поєднання семантичного та структурного аналізу лексико-семантичної групи дієслів сприяє цілісному вивченню їх змісту та морфемної структури.

Лексико-семантичне поле дієслів зі значенням «обманювати» вирізняється парадигматичною та синтагматичною співвіднесеністю лексичних одиниць у рамках імені цього поля. Лексико-семантичне поле розуміємо як відносно автономну «сукупність лексичних одиниць, які об'єднані спільністю змісту й зображують поняттєву, предметну або функціональну подібність позначуваних явищ».

У перспективі доцільно розглянути проаналізовану лексико-семантичну групу з аналізом матеріалу художньої літератури, що дозволить глибше проаналізувати матеріал з урахуванням стилістичних особливостей. Не менш цікавим може бути вивчення дієслів зі значенням «обманювати» в зіставному аспекті з використанням декількох германських мов.

Ключові слова: лексико-семантичне поле, дієслово, лексема, семантичне значення, лексичне значення, структурний аналіз.

Постановка проблеми. Вибір теми дослідження зумовлений необхідністю системного вивчення структурно-семантичних особливостей дієслів зі значенням «обманювати» в сучасній німецькій мові. Сучасні дослідження з германістики у цьому напрямку спрямовані переважно на висвітлення змістовних відношень лексичних одиниць, які вербалізують концепт «обман».

Попри активне вивчення концепту «неправда» переважно на матеріалі фразеологізмів та різних частин мови, досі немає праць, у яких би було проаналізовано лексико-семантичне поле дієслів зі значенням «обманювати», його структурно-семантичну організацію з відповідним тематичним та формально-структурним розподілом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Студіювання лексико-семантичних груп дієслів з різноманітними значеннями не раз привертало увагу вітчизняних та зарубіжних мовознавців. Окремих питань цієї проблеми у лінгвістиці торкалися такі вчені, як Г. А. Уфимцева, О. М. Селівестрова, Е. В. Кузнєцова, О. О. Тараненко, Л. М. Васильєв та ін. [12; 10; 6; 11; 2].

Питанню аналізу концепту «Lüge» у фразеологічних одиницях німецької мови та в порівняльному аспекті на матеріалі російської, англійської та німецької мов присвячені праці І. Е Федюної, В. О. Радішевої та С. В. Буренкової [13; 9; 1]. Комунікативний феномен неправди в лінгвістичному, семіотичному та лінгвокультурному аспектах досліджено Г. В. Ленец [7].

Постановка завдання. Метою дослідження є вивчення структурно-семантичних особливостей дієслів зі значенням «обманювати» в сучасній німецькій мові.

Поставлена мета передбачає вирішення наступних завдань:

1) з'ясувати теоретичні засади дослідження поняття «обман»;

2) дослідити семантичні особливості дієслів зі значенням «обманювати» в сучасній німецькій мові;

3) вивчити структурні особливості дієслів, які входять до лексико-семантичної групи зі значенням «обманювати».

Виклад основного матеріалу. Типології дієслівних значень належать до найскладніших проблем семантичної типології лексики, тому що цей лексико-граматичний клас слів характеризується складністю своїх словотвірних моделей, різноманітністю граматичних категорій і форм, багатством семантичної структури та різноманітністю синтаксичних зв'язків.

Мова як загальнолюдське явище має національний характер, але в кожній культурі виявляються свої специфічні ознаки. Поняття ж про обман є актуальним для кожного народу, тому що виступає в ролі соціального компонента життєдіяльності людини в суспільстві.

До проблеми неправди в її найрізноманітніших виявах (від фальші до обману) зверталися філософи Ф. Ніцше, І. Кант, В. Штерн і переважно взагалі її засуджували у своїх працях.

Обман та неправда (брехня) становлять об'єкт вивчення багатьох наук: етики, філософії, логіки, психології та ін.

За матеріалами енциклопедичних та тлумачних словників виявлено, яким функціональним сферам притаманне вживання терміну «неправда». Так, поняття *обман* термінізувалося як свідоме обмеження доступу до тих чи інших знань, свідоме перекручування фактів у філософії [4, с. 41]. *Брехливість* у психології – індивідуально-психологічна характеристика особистості, що проявляється у навмисному викривленні дійсного положення речей, прагненні створити неправильне враження про факти й події [8, с. 39].

Термін *обманливість* кваліфіковано також як термін логіки та етики. Обманливість слід розуміти як моральну якість, що характеризує людину, яка зробила для себе правилом говорити брехню, приховувати від інших людей і самої себе дійсний стан справ [14, с. 89].

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови дієслово *обдурювати* має 4 лексико-семантичні варіанти:

1. Вводити кого-небудь в оману діями або словами, звичайно для власної вигоди, користі; обманювати, дурити. Казати неправду; брехати. Не виконувати обіцянки, перен. ламати. Не виправдовувати чийх-небудь сподівань.

2. Діяти нечесно, вдаючись до обману, шахрайства щодо кого-небудь; ошукувати. Хитрощами, винахідливістю, кмітливостю і т. ін. брати верх над ким-небудь, перемагати когось.

3. Порушувати подружню вірність; зраджувати. 4. Обманом, нещирими обіцянками домогатися інтимних стосунків із дівчиною, жінкою; зводити, спокушати [3, с. 800].

Лексико-семантичне поле дієслів зі значенням «обманювати» вирізняється парадигматичною та синтагматичною співвіднесеністю лексичних одиниць у рамках імені цього поля. Ми, вслід за М. П. Кочерганом, лексико-семантичне поле розуміємо як відносно автономну «сукупність лексичних одиниць, які об'єднані спільністю змісту (іноді й спільністю формальних показників), і зображують поняттєву, предметну або функціональну подібність позначуваних явищ. Це слова, пов'язані одним і тим самим фрагментом дійсності. Так, скажімо, в лексико-семантичній системі будь-якої мови можна виділити поле руху (переміщення), поле часу (темпоральне), поле погоди (метеорологічне), поле розумової діяльності (мисленнєве), поле почуттів тощо» [5, с. 121].

Досліджуване семантичне поле дієслів зі значенням «обманювати» як одиниця лексико-семантичної системи, об'єднане ядром, тобто, словом-ідентифікатором *betrügen*. Інтегральне, загальне значення мають лексеми, які належать до центра поля *lügen, irreführen, täuschen*. Периферія поля складається з одиниць, які є найвіддаленішими за своїм значенням від ядра. Дієслова *betören, prellen, flunkern* належать до периферії та деталізують, конкретизують основне значення поля.

У запропонованому дослідженні дієслова зі значенням «обманювати» було поділено на наступні лексико-семантичні групи:

1. Обманювати, діяти нечесно, вдаватися до обману, шахрайства щодо кого-небудь: *trügen, bluffen, irreführen, täuschen, foppen* – обдурювати, вводити в оману; *lügen, sich verstellen, betrügen* – обдурювати, діяти нечесно, вдаючись до обману, шахрайства щодо кого-небудь, ошукувати; *schwindeln* – шахраювати, *mogeln (beim Kartenspiel)* – шахраювати під час гри в карти; *erfinden,*

sohlen – брехати; *j-m. (D) etw. vormachen, jmdm. (D) den Kopf verdrehen* – запаморочити голову кому-небудь (позбавити можливості ясно сприймати дійсність).

2. Обмовити, оббрехати, звести наклеп на когось: *verleumden, diffamieren, bezichtigen, bere-den, beschimpfen, anschwärzen, schmähen, j-n in üblen Leumund vormachen*.

3. Вигадувати, вимудровувати: *fantasieren, ausdenken, erdichten, Märchen auf-tischen* – байки правити.

4. Переінакшувати, перекручувати почуте або побачене: *etwas verdrehen, j-m das Wort im Munde verdrehen*.

5. Неправдиво тлумачити: *missdeuten, falsch auslegen/beurteilen, falsch deuten/erklären, fehl-deuten, fehlinterpretieren, falsches Zeugnis able-gen* – давати неправдиві свідчення, *flunkern* – туману напускати.

6. Відволікати від головної теми розмови, заговорювати зуби: *j-n beschwatzen, einseifen, j-m blauen Dunst vormachen, Schmus machen (reden);* забивати баки, відвертати чинюсь увагу розмовами, балачками від кого-небудь, чого-небудь: *j-n über den Nuckeln ziehen, übers Ohr hauen, über den Tisch ziehen*.

7. Перебільшувати (надавати чому-небудь занадто велике значення): *aufbauschen, dick auf-tragen, übertreiben*; робити із мухи слона: *aus einer Mücke einen Elefanten machen*.

8. Применшувати (видавати меншою, ніж є насправді, кількість чого-небудь, занижувати які-небудь дані): *verkleinern, verringern*.

9. Порушувати подружню вірність, зраджувати: *fremdgehen, ehebrechen, untreu sein, die Treue brechen, j-n Hörner aufsetzen, Seitensprünge machen, Ehebruch begehen/treiben*.

10. Спокушати: *bestriicken, betören, blenden*.

11. Зраджувати своїм переконанням, обов'язкам: *seinen Überzeugungen untreu werden, seine Pflicht verletzen*.

12. Обманювати при розрахунках, зважуванні, вимірі. Значення «неправильно відраховуючи, недодати гроші комусь» мають дієслова *prellen um A.* та *übertreiben*. У дієслова *übertreiben* можна виділити ще лексико-семантичні варіанти «обважувати» (недоважувати щось кому-небудь (помилково або з метою наживи)), «обраховувати» та обмірювати (недомірювати щось кому-небудь (помилково або з метою наживи)).

Більш конкретне значення «ввести в оману свідомо, навмисно (зазвичай словами або учинками)» притаманне дієслову *hintergehen* зло-

вживати довірою, обдурювати, *bescheißen* пошити в дурні та фразеологічним зворотам *hinters Licht führen, mit langer Nase abziehen, das Nachsehen haben, genasführt sein* залишитись в дурнях.

У сучасній німецькій розмовній мові зустрічаються різноманітні стійкі вирази зі значенням обдурювати, які належать до жаргонної лексики. Наприклад, *ein X für U vormachen, j-n von der Rolle bringen, j-n düstig machen, j-n betrügen, verwirren* компостувати мізки, У словосполучення «ком-постувати мізки» існує кілька схожих за змістом значень. Зазвичай, вживаючи даний жаргонізм, людина має на увазі: брехати, щось нав'язувати, приставати з розмовами, спотворювати правду, заводити нудні розмови й втомлювати співрозмовника. Також це словосполучення може означати зайві моралі й настанови.

Наступні лексичні одиниці також належать до жаргонної лексики, яка вирізняється експресивністю та емоційністю: *kohlen* – городити нісенітницю, брехати, *j-m einen Bären aufbinden* – наба-лакувати повен мішок, *j-m eine Lüge, ein Märchen aufbinden* – вигадувати всілякі небилиці, *falsche Gerüchte austreuen* – поширювати неправдиві чутки, *j-n in den Kot zerren (ziehen)* – заплямувати, зганьбити когось.

Словниковий склад сучасної німецької мови постійно поповнюється шляхом вдалих прислів'їв, приказок та фразеологічних зворотів. Думка про те, що людина заради своєї користі маніпулює інформацією та фальсифікує деякі факти, зображена в німецькій народній творчості:

Lügen haben kurze Beine / Betrug und List haben kurze Flügel – Брехнею світ пройде, та назад не вернешся / Брехнею далеко не зайде.

Lüge vergeht, Wahrheit besteht – Все минеться, одна правда зостанеться.

Der Lügen gibt es viele, aber nur eine Wahrheit – Брехень багато, а правда одна.

Er lügt, dass sich die Balken biegen – Бреше й оком не моргне / Бреше, аж услід курить / Він бреше так, що аж вуха в'януть.

Wer lügt, der stiehlt – Хто бреше, той і краде.

Der Lügner fängt sich selber in seiner Lüge – Брехнею світ пройде, та назад не вернешся / Брехнею далеко не зайде.

Wer andere betrügen will, macht einen Sack, worin er sich selbst fangen will – Не копай іншому ями, бо сам в неї впадеш.

Цікавим є значення фразеологізму *an der Nase herumführen* «водити за носа». Раніше вистави з ведмедями організовували переважно цигани. Ведмеда водили за кільце, вставлене в ніс, щоб

легше було приборкувати могутню тварину. Ведмідь виступав, а цигани брали за це гроші.

Антонімічну групу до каузативних дієслів зі значенням *vorgaukeln*, *düpiieren* уводити в оману складають дієслова *j-m etwas anraten*, *belehren* напоумити та його синоніми *j-m die Augen öffnen* відкривати очі кому – показувати правду і *den Kopf zurechtsetzen* вправити мізки, які поєднанні значенням виводити з омани, допомогти щось правильно зрозуміти.

Структурний аналіз дієслів зі значенням «обманювати» свідчить про те, що найбільшу продуктивність виявляють дієслівні словосполучення (36%): *die Treue brechen*, *falsches Zeugnis ablegen*, *übers Ohr hauen*.

Кількісно домінують також дієслова-симплекси з однією основою (26%): *täuschen*, *trügen*, *foppen* та дієслова-композиції: *irreführen*, *falschschaulagen*, *ehebrechen* (10%).

Меншу продуктивність виявляють дієслова з не відокремлювальними префіксами *be-* (9%) *ver-* (8%): *beschwatzen*, *verleumden*, *verdrehen* та дієслова з префіксами *über-*, *er-*, *auf-* (2%): *übertreiben*, *erfinden*, *aufbauschen*.

Решту проаналізованих дієслів (1%) складають лексеми з не відокремлювальними ненаголошеними префіксами *miss-* та з відокремлюваль-

ними префіксами *ein-*, *an-*, *vor-*, *aus-*: *ausdenken*, *einseifen*, *anschwärzen*, *vorgaukeln* та ін.

Висновки і пропозиції. Поєднання семантичного та структурного аналізу лексико-семантичної групи дієслів зі значенням «обманювати» сприяє цілісному вивченню їх змістовного обсягу та морфемної будови. Лексико-семантична група як структурно-семантична одиниця мови характеризується семантичним зв'язком лексичних одиниць і їх значень та категоріальною спільністю. Дієслівні лексеми зі значенням «обманювати» мають різну морфемну структуру та різний набір лексико-семантичних варіантів. Серед проаналізованих одиниць найбільшу продуктивність виявляють дієслова зі значенням «вдаватися до обману, шахрайства», «обмовити, оббрехати, звести наклеп на когось», які зафіксовані в лексикографічних джерелах як стійкі словосполучення або симплекси.

У перспективі доцільно вивчити лексико-семантичну групу дієслів зі значенням «обманювати» з аналізом матеріалу художньої літератури, що дозволить глибше опанувати матеріал з урахуванням стилістичних особливостей. Не менш цікавим може бути дослідження цих дієслів у зіставному аспекті з використанням декількох германських мов.

Список літератури:

1. Буренкова С. В. Лексические средства выражения обмана в немецком языке (в сопоставлении с русским). *Вестник Челябинского государственного университета*. Серия «Филология. Искусствоведение». 2009. № 22 (160). Вып. 33. С. 27–34.
2. Васильев Л. М. Современная лингвистическая семантика. Москва : Высшая школа, 1990. 175 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. З додав. та допов. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
4. Габрусєва Н. В. Філософія в поняттях і термінах : короткий адаптований словник. Тернопіль : ТНТУ ім. І. Пулюя, 2012. 73 с.
5. Кочерган М. П. Загальне мовознавство : підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих закладів освіти. Київ : Видавничий центр «Академія», 1999. 288 с.
6. Кузнецова Э. В. Метод ступенчатой идентификации в описании лексико- семантической группы слов. *Уч. зап. Тартуского ун-та. Проблемы моделирования языка-тарту*. 1969. Вып. 228. № 3. Ч. 2. С. 85–92.
7. Ленец А. В. Коммуникативный феномен лжи: лингвистический и семиотический анализ : (на материале нем. яз.) : автореф. дис. ... д-ра филол. наук : 10.02.19. Ростов-на-Дону, 2010. 38 с.
8. Психологічний словник / авт.-уклад. В. В. Синявський, О. П. Сергєєнкова. Київ : Наук. світ, 2007. 274 с.
9. Радищева В. О. Фразеологическая репрезентация концепта «Lüge» (ложь) в немецком языке. *Лингвістика. Лінгвокультурологія*. 2013. Т. 6. С. 150–157.
10. Селиверстова О. Н. Некоторые типы семантических гипотез и их верификация. Гипотеза в современной лингвистике. Москва, 1980. С. 262–268.
11. Тараненко А. А. Языковая семантика в её динамических аспектах. Киев: Наукова думка, 1989. 256 с.
12. Уфимцева А. А. Опыт изучения лексики как системы (на материале англ. яз.). Москва : АН СССР, 1962. 288 с.
13. Федонина И. Э. Концепт обман в русской, английской и немецкой языковых картинах мира, репрезентируемых фразеологизмами : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.19. Белгород, 2009. 23 с.
14. Єрушевич Г. Д. Мельник Я. Г. Логіка та етика (досвід тематичного упорядкування традиційних словників). Івано-Франківськ, 2016. 119 с.

Kraynak O. M. STRUCTURAL-SEMANTICAL FEATURES OF THE VERB WITH THE MEANING OF “DECEIVE” IN MODERN GERMAN

The article is devoted to the study of the structural-semantic features of verbs with the meaning of “deceive” in modern German. Despite the active study of the concept of “deceive” mainly on the material of phraseologisms and different parts of the language in German, there are still no works in which to analyze the lexical-semantic field of verbs with the meaning “to deceive”, its structural-semantic organization with corresponding thematic and formal-structural distribution.

The study of verbs was based on lexicographic interpretations and allowed us to identify a diverse class of semantics in terms of their multifaceted systemic relationships. This leads to the selection of 12 separate semantic groups of verbs with different productivity.

The lexical-semantic group as a structural-semantic unit of language is characterized by the semantic connection of lexical units and their meanings and categorical community. Verbal tokens with the meaning of “deceive” have a different morphemic structure and a different set of lexical-semantic variants. Among the units analyzed, verbs with the meaning of “resort to fraud, dishonesty”, “to cast aspersions on smb”, which are recorded in lexicographic sources as persistent phrases or simplexes, exhibit the greatest performance. The combination of semantic and structural analysis of the lexical-semantic group of verbs contributes to a holistic study of their content and morpheme structure.

The lexical-semantic field of verbs with the meaning “deceive” is distinguished by the paradigmatic and syntagmatic correlation of lexical units within the name of this field. The lexical-semantic field is understood as a relatively autonomous “set of lexical units, which are united by a community of content and reflect the conceptual, substantive or functional similarity of the marked phenomena”.

In the future, it is advisable to consider the analyzed lexical-semantic group with the analysis of the material of belles-lettres, which will allow to analyze the material more deeply taking into account stylistic features. Equally interesting may be the study of verbs with the meaning of “deceive” in a comparable aspect, using several Germanic languages.

Key words: *lexical-semantic field, verb, lexeme, semantic meaning, lexical meaning, structural analysis.*

Кришталі С. М.

Донецький національний університет імені Василя Стуса

КОНВЕРСІЯ ІМЕННИКІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЧАСТИН ТІЛА ЛЮДИНИ В МЕТАФОРИЧНІ ДІЄСЛОВА В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

У центрі уваги статті – метафорична конверсія, яка передбачає утворення метафоричного дієслова від іменника без зміни його форми. Це явище вивчається в статті на матеріалі 60 стилістично нейтральних іменників, що називають частини тіла людини. Наприклад, *back* (спина) – *to back* (підтримувати), *belly* (живіт) – *to belly* (надиматися, надуватися), *elbow* (лікоть) – *to elbow* (зневажливо поводитися), *face* (обличчя) – *to face* (стикатися з чимось), *finger* (палець) – *to finger* (визнавати, встановлювати), *jaw* (щелепа) – *to jaw* (говорити довго і нудно), *shoulder* (плече) – *to shoulder* (взяти на себе відповідальність, тягар).

Дослідження встановило, що із 60 іменників на позначення частин тіла в англійській мові 26 переходять у дієслова з метафоричним значенням, при цьому найбільш активно втягнутими в процеси метафоричної конверсії виявилися іменники, які називають частини тіла, розташовані на голові людини.

Вивчення механізмів метафоричного перенесення на матеріалі слів цієї групи показало, що розвиток метафоричного значення дієсловом базується на дійсній фізичній подібності, яка в окремих випадках може бути доповнена асоціаціями. Зафіксовано декілька прикладів, коли метафоричне перенесення базується на схожості ситуацій. Це характерно для дієслів, які вживаються у складі фразеологізмів.

Участь асоціацій у процесі метафоричного переосмислення призводить до появи оцінки в структурі метафоричного значення, причому здебільшого йдеться про негативну оцінку, яку зафіксовано в значеннях 8 із 26 метафоричних дієслів, утворених від іменників на позначення частин тіла. Оцінка, яку закладено в семантиці метафоричних дієслів, проявляється в їх дефініціях через певні лексичні одиниці з негативною семантикою, які належать до різних частин мови.

Аналіз семантичної структури дієслів, утворених від іменників на позначення частин тіла, демонструє, що в багатьох випадках їх значення є результатом взаємодії двох семантичних процесів – метафоризації та метонімізації. Це можна вважати характерною рисою дієслів досліджуваної групи. Процеси метонімізації проявляються в значеннях 11 із 26 дієслів, що вивчаються.

У статті робиться висновок, що конверсія, яка супроводжується метафоризацією, ілюструє надзвичайні метафороутворюючі потенції англійської мови. Вона є одним із внутрішніх механізмів мови, які призводять до появи в ній великої кількості метафор.

Ключові слова: іменник, дієслово, метафоричне перенесення, метафорична конверсія, асоціація, метонімія.

Постановка проблеми. В центрі уваги статті – метафорична конверсія, яка передбачає утворення метафоричного дієслова від іменника (в його прямому або метафоричному значенні) без зміни його форми. Це явище вивчається в статті за допомогою слів, що називають частини тіла людини.

До них належать такі слова, як, наприклад, *arm* (рука від кисті до плеча), *back* (спина), *beard* (борода), *chin* (підборіддя), *eyebrow* (брова), *face* (обличчя), *forearm* (передпліччя), *hand* (рука), *heel* (п'ята), *hip* (стегно), *knee* (коліно), *knuckle* (суглоб пальця), *mouth* (рот), *neck* (шия), *nose* (ніс), *shoulder* (плече), *stomach* (живіт), *thumb* (великий палець руки), *thigh* (стегно від тазу до коліна),

waist (талія) і так далі. Всього було проаналізовано 60 іменників.

Слід зазначити, що лексичні одиниці на позначення частин тіла людини належить до слів з напрочуд розвиненою синонімією. Майже всі слова мають широкі синонімічні ряди, які складаються із слів, що належать до різних стилів мовлення, наприклад, *face* (обличчя) – *countenance* (нейтральне), *kisser* (розмовне), *tug* (розмовне), *rap* (розмовне), *puss* (розмовне), *visage* (нейтральне) та інші. Об'єктом цієї розвідки стали лише головні стилістично нейтральні мовні одиниці на позначення частин тіла людини; численні синоніми (стилістично

нейтральні та насамперед стилістично марковані) в цій роботі не вивчалися.

Перехід іменника на позначення частин тіла людини в метафоричне дієслово ілюструє іменник *shoulder* (плече). Цей іменник на позначення частини тулубу від шиї до руки завдяки нульовій деривації починає вживатися як дієслово (*to shoulder* – брати на плече; відштовхувати вбік, проштовхуватися), тобто формуються значення, які позначають дію, в виконанні якої плечі людини відіграють певну роль. Розвиток значення продовжується, утворене дієслово метафорично переосмислюється і тим самим розширює свою формоутворювальну парадигму: *take on a burden or responsibility* (брати на себе тягар, обов'язки, відповідальність) [9]. Асоціативна сема ваги, яка пов'язана у свідомості носіїв мови зі словом *плече*, стала вирішальною для метафоричного перенесення і призвела до формування нового значення.

Таким чином, предметом дослідження в статті виступає метафорична конверсія як засіб утворення метафоричних дієслів, а об'єктом – метафоричні дієслова, що утворені методом метафоричної конверсії на базі іменників на позначення частин тіла людини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Слід зазначити, що ця стаття продовжує серію публікацій, яку розпочато автором з цієї проблеми. На цей час уже описано розвиток метафоричної конверсії на матеріалі групи іменників на позначення тварин [2; 4; 5], симптомів захворювань людини [3], а також погодних явищ. Планується залучити до розгляду інші лексико-тематичні групи слів. Конверсія, яка супроводжується метафоризацією, ілюструє надзвичайні метафороутворюючі потенції англійської мови. Вона є одним із внутрішніх механізмів мови, які призводять до появи в ній великої кількості метафор. Таким чином, дослідження зосереджено на аналізі елемента внутрішньої структури мови, яка загалом сприяє появі метафор, а не просто на описі метафоричних утворень, що є більш традиційним підходом у сучасних розвідках про метафору.

Говорячи про конверсію, варто зазначити, що, незважаючи на те, що інтерес до конверсії в лінгвістиці ніколи не вщухав, метафоричний аспект цього явища залишився поза межами досліджень [6]. З цього погляду вивчення метафоричної конверсії є актуальним і таким, що розширить уявлення про можливості дериваційних процесів у мові, зокрема англійській.

Лексика, що називає частини тіла людини, – досить популярний об'єкт досліджень у лінгвіс-

тиці. Назви частин людського тіла належать до основного словникового фонду будь-якої мови, вони є носіями важливих для культури значень, що утворюють її соматичний код [1, с. 38]. Соматизми дуже чітко відображають уявлення людей про себе та оточуючий світ. Як носії певної лінгвістично-культурологічної інформації вони вивчаються як окремо, так і в складі фразеологізмів на матеріалі однієї мови та в рамках досліджень зіставного характеру.

Ця стаття відхиляється від традиційного фразеологічно-культурологічного підходу до вивчення слів цієї групи. В ній слова на позначення частин тіла розглядаються як основа для появи метафоричних дериватів (дієслів), які відрізняються від слова-основи (іменника) лише своєю формоутворювальною парадигмою. В цьому полягає новизна і актуальність нашої розвідки.

Постановка завдання. За мету в статті ставиться – описати метафоричну конверсію як засіб словотвору і метафоричного збагачення англійської мови на матеріалі іменників на позначення частин тіла людини. Вказана мета зумовила такі завдання:

1. Описати механізми розвитку метафоричного значення під час переходу іменника на позначення частин тіла людини в метафоричне дієслово.

2. Охарактеризувати семантику метафоричних дієслів, утворених від іменників на позначення частин тіла людини.

Виклад основного матеріалу. Дослідження показало, що із 60 іменників на позначення частин тіла людини в англійській мові 26 переходять у дієслова з метафоричним значенням, що складає 43% всіх слів і є доволі високим показником. Для порівняння: із 60 слів на позначення тварин в англійській мові 35 розвивають метафоричне значення у формі дієслова; 30 іменників на позначення хворобливих станів є базою утворення 20 метафоричних дієслів, а із 60 іменників на позначення погодних явищ 29 у подальшому розвивають значення у формі метафоричного дієслова.

Слід відзначити, що серед іменників на позначення частин тіла можна виділити групи, які більш активно, ніж інші, втягнуті в процеси метафоричної конверсії. Так, найбільш активні з цього погляду іменники, які називають частини тіла, розташовані на голові (9 іменників); на другому місці – іменники, що називають різні частини тіла, які пов'язані з рукою (7 іменників); майже однаковою кількістю представлені групи іменників,

що мають відношення до ноги (3 іменника), тулубу (3 іменника) та іменники *bone* (кістка), *muscle* (мускул), *skin* (шкіра), *blood* (кров), які об'єднуються в групу «Різне».

Як відомо, пусковим механізмом для метафоричного перенесення є схожість, яка може бути як реальною, так і уявленою. Свідомість творця метафори може уявити і зафіксувати в метафорі подібність між будь-якими об'єктами та явищами, навіть тими, які в науковому об'єктивному розумінні не можуть порівнюватись, тому що належать до полярно протилежних класів і систем.

Специфікою групи лексики, що вивчається, є те, що метафоричне перенесення відбувається на основі реальної подібності. Не зафіксовано жодного прикладу, коли б переосмислювався винятково конотативний компонент лексичного значення слів – назв частин тіла без опори на дійсні характеристики. В кожному разі поштовхом для метафоричного словотворення виступають реальні фізичні і функціональні характеристики частин тіла; схожість між ними і тими процесами та об'єктами, що описуються, призводить до появи вмотивованих метафор.

Так, наприклад, іменник *back* має два значення: 1) *the rear surface of the human body from the shoulders to the hips* (спина); 2) *the spine of a person or animal* (спинний хребет, хребетний стовп) [9].

На базі іменника *back* зі значенням «спина» утворюється метафоричне дієслово *to back* зі значенням 1) *withdraw from (an agreement, a promise, etc.)* (ухилитися від домовленості, обіцянки і так далі) та 2) *face something at the back: Our house backs on (to) the river* (Наш будинок виходить тильною стороною на річку) [9].

Значення «спинний хребет» розвивається у метафоричне дієслово, яке передає ідею підтримки (фінансової, матеріальної, моральної).

Обидва значення об'єднуються під час їх конверсії в дієслово, яке позначає надання музикальної підтримки головному виконавцеві в популярній музиці.

Всі дієслівні метафоричні значення цієї лексеми є результатом метафоричної інтерпретації реальних фізичних властивостей певної частини тіла людини, таких як розташування позаду та функції підтримувати голову як центра нервової та розумової діяльності людини.

Іменник *belly* (живіт) переходить у метафоричне дієслово *to belly – swell or cause to swell* (надиматися, надуватися): *as she leaned forward her pullover bellied out; the wind bellied the sail out* (светр, паруса роздимаються) [9]. Дефініція

англійського іменника обмежується вказівкою на місце розташування цієї частини тіла (передня частина тіла людини) та її функцію. Однак завдяки реальному досвіду носії мови знають про ще одну її властивість, а саме те, що живіт дуже часто виступає уперед, зазвичай дуже далеко уперед. Саме ця реальна властивість переосмислюється і переходить у метафоричне значення дієслова.

Іменник *head* виступає позначенням верхньої частини людського тіла, яка є розміщенням інтелекту, уяви, пам'яті. Ідеї верха та домінування переосмислюються та знаходять втілення в трьох метафоричних значеннях дієслова *to head*, а саме 1) *be in charge of* (очолювати, вести); 2) *give a title or caption to* (бути назвою, заголовком); 3) *appear to be moving inevitably towards (something, especially something undesirable)* (прямувати неминуче у напрямку до чогось неприємного) [9].

Зафіксовано декілька прикладів, коли метафоричне перенесення базується на схожості ситуацій. Це характерно для дієслів, які вживаються у складі фразеологізмів. Наприклад, дієслово *to toe*, що утворене від іменника *toe* (палець на нозі) є компонентом фразеологізму *toe the line* (суворо додержуватися правил, підкорятися). Основою для переосмислення у цьому разі є не схожість між частиною тіла та іншим об'єктом, а ціла ситуація, а саме ситуація, коли людина безумовно підкоряється правилам, схожа на ситуацію, коли людина стає на стартову лінію перед початком перегонів, і пальці ноги не можуть за неї виступати. Слід відмітити, що вираз *toe the line* в його прямому значенні є метонімією, а в переносному значенні – метафорою.

Незважаючи на те, що реальні властивості – обов'язкова передумова для метафоричного переосмислення слів – назв частин тіла людини, спостереження показують, що в багатьох випадках вони змішуються з асоціаціями під час переходу іменників у метафоричні дієслова. Тобто можна зробити висновок, що база для переосмислення в таких випадках – реально-асоціативна. Проілюструємо сказане на конкретних прикладах.

Іменник *knuckle* (суглоб пальця) переходить у неметафоричне дієслово *to knuckle – rub or press (something, especially the eyes) with the knuckles* (терти, наприклад, очі кісточками пальців, постукувати кісточками пальців) [9]. Це дієслово розвиває також два метафоричних значення: 1) *(knuckle down) apply oneself seriously to a task* (пішуче взятися за діло); 2) *(knuckle under) submit to someone else's authority* (поступитися, підкоритися, визнати

свою поразку) [9]. Метафоричні значення дієслова *to knuckle* виникають у результаті розвитку і злиття двох напрямів мислення. Перший базується на порівнянні з реальною ситуацією, коли людина рішуче стукає по твердій поверхні перш ніж прийняти важливе рішення або, навпаки, падає навколішки і торкається кісточками пальців підлоги на знак підкори. Другий напрям мислення – асоціативний. Суглоби пальця тверді, а твердість традиційно асоціюється із силою та рішучістю.

У дефініції іменника *nose* акцентуються лише форма та функціональне призначення об'єкту з цим іменем. Дефініції метафоричного дієслова *to nose*, утвореного від цього іменника, ширші за семантичним обсягом. Окрім загальної ідеї пересування, вони описують дії, які потребують для свого здійснення таких рис, як цікавість – *look around or pry into something* (оглядати з надмірною цікавістю, совати носа), наполегливість – *detect by diligent searching* (виявити в результаті наполегливого пошуку), обережність – *(of a vehicle) move cautiously forward* (обережно пересуватись вперед (про транспортний засіб)) [9]. Очевидно, що поштовхом для появи метафоричних значень, окрім реальної схожості, були асоціації із твариною, для якої ніс є основним джерелом інформації, і перш ніж щось зробити, тварина обнюхує все навкруги, обережно і повільно просуваючись при цьому.

Іменник *muscle* (мускул) традиційно асоціюється в мові і соціумі з ідеєю сили. Одне із значень англійського багатозначного іменника *muscle* – сила, влада. Саме асоціація із силою, а не дефініція, в якій описуються реальні фізичні характеристики даної частини тіла людини, лежить в основі утворення метафоричного дієслова *to muscle*, яке має в англійській мові декілька значень, але всі вони базуються на ідеї сили та фізичної переваги – використовувати свою силу або вплив, щоб втрутитись в діла іншої людини або примусити когось щось зробити [9].

Асоціативне та реальне тонко переплітаються в метафоричних значеннях дієслів, утворених від іменників на позначення частин тіла людини. В деяких випадках тільки ретельний аналіз дозволяє чітко сказати, де завершується реальна основа для метафоричного перенесення і починається гра асоціацій. Але незалежно від того, наскільки очевидна реальна схожість, можна з впевненістю стверджувати, що вона присутня як база для переосмислення в значеннях всіх метафоричних дієслів. Різними може бути ступень її присутності та частка асоціацій, які формують метафоричне значення слова.

Участь асоціацій у процесі метафоричного переосмислення призводить до появи оцінки в структурі метафоричного значення, причому здебільшого йдеться про негативну оцінку, що відповідає загальним висновкам у лінгвістиці про те, що людина має більшу схильність оцінювати щось негативно, ніж позитивно (у тому сенсі, що позитивне сприймається як звичайне і отримує нейтральну оцінку) [7, с. 103; 9, с. 263]. Навіть більше, людина априорі не може оцінювати своє власне тіло негативно, а тому асоціативність – головна умова появи у дієслова здатності негативно оцінювати процес або ситуацію, яку воно описує. Негативна оцінка проявляється в значеннях 8 із 26 метафоричних дієслів, утворених від іменників на позначення частин тіла. Оцінка, яку закладено в семантиці метафоричних дієслів, проявляється в їх дефініціях через певні лексичні одиниці з негативною семантикою, які належать до різних частин мови.

Наприклад, прислівник *dismissively* (зневажливо) в дефініції метафоричного дієслова *to elbow* (від *elbow* – лікоть) – *treat (a person or idea) dismissively* (відноситись до когось / чогось зневажливо); іменники *deception* (обман), *fraud* (шахрайство) в двох дефініціях метафоричного дієслова *to palm* (від *palm* – долоня) – 1) *persuade someone to accept something by deception* (переконати когось щось прийняти через обман), 2) *sell or dispose of something by misrepresentation or fraud* (продати щось завдяки шахрайству); дієслово *swindle* (обманювати, ошукувати, одурювати) в дефініції дієслова *to skin* (від *skin* – шкіра) – *take money from or swindle someone* (забрати у когось гроші або обдурити когось) [9].

Якщо говорити загалом, то в рамках досліджуваної групи переважають дієслова, які нейтрально оцінюють репрезентовану через метафору реальність.

Переплетення асоціативних та реальних фізичних рис, які формують реальну подібність між частиною тіла та процесом, який називається її іменем, не єдиний момент, який ускладнює семантичну структуру метафоричних дієслів. Характерною рисою дієслів, утворених від іменників на позначення частин тіла, є те, що їх значення є результатом взаємодії двох семантичних процесів – метафоризації та метонімізації. Процеси метонімізації проявляються в значеннях 11 із 26 дієслів, що вивчаються, що складає 42%.

Докладніше розглянемо це явище на прикладі метафоричного дієслова *to jaw* (від *jaw* – щелепа). В основі метафоричного значення цього дієслова – *talk at length about sb's faults, behavior, etc.*,

gossip; chatter (говорити довго і нудно; пережовувати те саме; читати мораль, вичитувати (комусь); лястися, лихословити) – реальна схожість з процесом довгого пережовування їжі, який передбачає активну роботу щелеп [9]. Обидва процеси, один з яких описується дієсловом в його прямому значенні, а інший – метафорично, викликають схожі неприємні емоції, і обидва процеси передбачають застосування щелеп, тобто їх лінгвістична інтерпретація базується на реальній метонімічній суміжності.

Участь певної частини тіла людини як умова для здійснення процесу є тим критерієм, який відмежовує чисті дієслівні метафори від метафор, які стали результатом двох семантичних процесів переосмислення – метафоризації та метонімізації. Ці процеси перетинаються в метафоричних значеннях дієслів *to mouth* (від *mouth* – рот) – *say something dull or unoriginal, especially in a pompous or affected way* (говорити щось нудне та неоригінальне помпезно і манірно); *to face* (від *face* – обличчя) – *confront and deal with or accept; have (a difficult situation) in prospect* (мати справу зараз або у перспективі із складною ситуацією); *to thumb* (від *thumb* – великий палець руки) – *wear or soil something by repeated handling* (заялозити, забруднити щось через надмірне використання) [9].

Висновки і пропозиції.

1. Вивчення механізмів розвитку метафоричного значення у дієслів, утворених методом метафоричної конверсії від іменників на позначення частин тіла людини, показує, що метафоричне

значення формується на основі реальної фізичної схожості, що інколи може поєднуватись з асоціаціями, які пов'язані в свідомості носіїв мови з певною частиною тіла людини. Дійсна схожість як база для переосмислення присутня в значеннях всіх метафоричних дієслів. Різними може бути ступінь її присутності та частка асоціацій, які формують метафоричне значення дієслова.

2. Участь асоціацій у процесі метафоричного переосмислення під час переходу іменника в дієслово призводить до появи оцінки в структурі метафоричного значення дієслова. Оцінка, здебільшого негативна, наявна в семантиці 22% метафоричних дієслів.

Характерною рисою багатьох дієслів, утворених від іменників на позначення частин тіла, є те, що їх значення є результатом взаємодії двох семантичних процесів – метафоризації та метонімізації. Процеси метонімізації проявляються в значеннях 42% дієслів цієї групи.

Дослідження, проведене на базі іменників на позначення частин тіла людини, показало високу активність конверсійно-метафоричних процесів в англійській мові. Планується поглибити дослідження завдяки залученню до нього інших лексико-тематичних груп слів. Вивчення процесів метафоричної конверсії на матеріалі різних за тематичним складом груп слів дозволить зробити загальні висновки щодо ролі метафоричної конверсії як засобу словотвору і метафоричного збагачення англійської мови.

Список літератури:

1. Красных В. В. Этнопсихолінгвістика и лінгвокультуро́логия. Москва : ИТДГК «Гнозис», 2002. 284 с.
2. Кришталь С. М. Емоційне навантаження дієслів, утворених засобом метафоричної конверсії (на матеріалі англійської мови). *Закарпатські філологічні студії*. №10. Том 1. Ужгород, 2019. С. 78–82.
3. Кришталь С. М. Конверсія як джерело метафоричного збагачення англійської мови. *Львівський філологічний часопис: Збірник наукових праць*. № 6. Львів, 2019. С. 122–126.
4. Кришталь С. М. Метафорична конверсія в англійській мові. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. Випуск 37. Том 2. Одеса, 2018. С. 100–103.
5. Кришталь С. М. Переклад семантично ускладнених дієслів з англійської мови українською. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Германістика та міжкультурна комунікація*. Випуск 2. Херсон, 2019. С. 103–108.
6. Кубрякова Е. С. Конверсія в современном английском языке. *Вестник ВГУ. Серія: Лінгвістика и межкультурная коммуникация*. № 2. 2002. С. 33–37.
7. Складеревская Г. Н. Метафора в системе языка: монография. Отв. редактор акад. Д. Н. Шмелев. Санкт-Петербург : Наука, 1993. 152 с.
8. Солодухо Э. М. Теория фразеологического сближения (на материале языков славянской, германской и романской групп). Казань : Изд-во Казанского университета, 1989. 296 с.

Лексикографічні джерела

9. MacMillan English Dictionary for Advanced Learners. Second Edition. 2010. 1748 p.

Kryshstal S. M. CONVERSION OF THE NOUNS THAT NAME HUMAN BODY PARTS INTO METAPHORICAL VERBS IN ENGLISH

The article deals with the phenomenon of metaphorical conversion that involves creating a metaphorical verb on the basis of a noun with the preserved form of the latter. 60 stylistically neutral nouns that name human body parts are employed in the article to study the phenomenon under analysis. For example, back (the rear surface of the human body; spine) – to back (to support), belly (the front trunk of the human front) – to belly (to swell or cause to swell), elbow (the joint between the forearm and the upper arm) – to elbow (treat dismissively), face (the front part of a person's head) – to face (confront and deal with), jaw (each of the upper and lower bony structures in vertebrates) – to jaw (talk at length, gossip), shoulder (the upper joint of each of a person's arms) – to shoulder (take on a burden or responsibility).

The study has shown that 29 nouns (out of 60) that name body parts become metaphorical verbs through conversion; nouns that name body parts that are situated on a person's head being the most active participants of the metaphorical processes – they form the biggest amount of metaphorical verbs.

The study of the mechanisms of metaphorical transference has shown that metaphorical meaning of the verbs is based on real physical likeness which in some cases can be accompanied by associations. There have been found several examples when metaphorical transference is based on the likeness of situations which is typical of the verbs which are used as the components of phraseological units.

Metaphorical transference which involves associations results in evaluation as a part of metaphorical meaning of newly formed verbs. Negative evaluation has proven to be dominant and is discovered in the meanings of 8 (out of 26) metaphorical verbs. Evaluation in the semantics of the verbs is manifested in their definitions through certain lexical units with negative semantics that represent different parts of speech.

Analysis of the semantic structure of the verbs reveals that in many cases their meaning is the result of the interaction of two processes – metaphorical as well as metonymical transference. Metonymy is found in the meanings of 11 verbs; it can be regarded as a characteristic feature of the semantics of the verbs under study.

The article concludes that conversion, which is accompanied by metaphorical development, illustrates significant metaphorical potential of the English language. It is regarded as one of the inner mechanisms of the language that fills it with metaphors.

Key words: noun, verb, metaphorical transference, metaphorical conversion, association, metonymy.

Куцько О. І.

Подільський державний аграрно-технічний університет

ЛІНГВО-ПОЕТИЧНА ІКОНІЧНІСТЬ У ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ Н. ГОТОРНА “THE SCARLET LETTER”)

Стаття присвячена висвітленню ролі лінгво-поетичної іконічності в забезпеченні образності художньої прози. Актуальність теми дослідження визначається розвитком сучасної когнітивної лінгвістики, яка дозволяє трактувати іконічний знак як категорію не лише семіотичну чи естетичну. За матеріал дослідження обрано символічний роман Натанієля Готорна “The Scarlet Letter”. З огляду на природу досліджуваного феномену, ключовими в процесі дослідження стали принципи аналізу когнітивної лінгвістики та поетики. Необхідність застосування когнітивно-поетичного методологічного апарату зумовлена здобутками сучасної когнітивістики, представленої рядом праць видатних дослідників галузі. У статті також здійснено аналіз наявних класифікацій поетичної іконічності.

Лінгвістичний та поетичний компоненти лінгво-поетичної іконічності в роботі розглянуто як первинну та вторинну асоціативну іконічність відповідно. Первинна іконічність полягає в ментальній асоціації слів із рядом інших слів, які вміщують визначений звук чи звукосполучення. Встановлено, що в обраному для аналізу художньому тексті такий іконічний зв'язок втілюється в метонімічній аббревіації початкової літери “А”. Слід зазначити, що з позицій когнітивістики, поняття лінгвістичної іконічності значно ширше і не належить до лексикону як такого, а швидше до інвентарю його елементів чи системи граматичних правил комбінування таких елементів.

Іконічна фоностезія, яка полягає в одночасному співвідчутті, що виникає під час сприйняття літери “А” з характерним забарвленням, у дослідженні слугує прикладом вторинної асоціативної іконічності. Така іконічність є вмотивованою зв'язками між формами, кожна з яких виражає певне значення та характеризується принципом лінійності.

Первинний і вторинний аспекти лінгво-поетичної іконічності репрезентують фонологічний та морфологічний рівні та визначаються одними із базових механізмів забезпечення образності художнього тексту.

Ключові слова: когнітивна поетика, лінгво-поетична іконічність, первинна іконічність, вторинна іконічність, іконічна фоностезія, метонімічна аббревіація.

Постановка проблеми. Сучасні дослідження у сфері когнітивної лінгвістики зумовили перехід широкого ряду феноменів із сфери естетики в мовне чи навіть міждисциплінарне поле аналізу. В цьому дослідженні акцент зроблено на когнітивному значенні іконічності, часто трактованої винятково як семіотична чи/та естетична категорія в освоєнні дійсності та відображенні у мові чуттєвого та соціального досвіду людини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Визначення іконічності як способу відображення досвіду призводить до її когнітивно-поетичного трактування. Підтвердження необхідності у такому комплексному дослідженні іконічності знаходимо у дослідженнях провідних науковців нашого часу, серед яких Р. Ленекер [17], Р. Цур [22], М. Фріман [11–13], М. Ненні [19], Г. Маєр [20] та А. Фішер [10], А. Вежбицька [1] та О. П. Воробйова [2; 3].

Вперше термін «когнітивна поетика» вживається в 1983 році Роуменом Цуром [22]. Тоді термін з погляду психології, невро-анатомії та теорії літератури було використано для позначення теоретико-методологічного підходу саме до поезії [13, с. 2]. З часом теорія когнітивної граматики Р. Ленекера [17] застосовується під час перекладу поезії [13, с. 2].

Проте художній дискурс є значно ширшим полем, аніж сама лише поезія, на що з часом звертають увагу дослідники й впроваджують багатий інтердисциплінарний методологічний апарат когнітивної поетики до художнього тексту загалом.

Р. Цур (1992) застосовує когнітивну поетику для аналізу впливу когнітивних процесів не лише на структуру поетичної, але й літературної творчості загалом [13, с. 2]. А Ольга Воробйова розмежовує поетику як науку, поетику, як сукупність домінуючих рис авторського ідіостилію і поетику

як єдність втілених у тексті фрагментів художньої картини світу, котрі асоціюються з певною ідеєю, певним концептом чи концептосферою, певною художньою деталлю [3, с. 47].

Значний вклад у висвітлення поетичної іконічності знаходимо в працях М. Фріман [11-13]. У праці “The Fall of the Wall Between Literary Studies and Linguistics: Cognitive Poetics”, М. Фріман визначає когнітивну поетику як своєрідний «місток» між мовними процесами, які відіграють істотну роль у формуванні та інтерпретації літературного тексту, з одного боку, та роллю, яку мова відіграє в ментальній діяльності, з іншого [13, с. 2]. Авторка надає один із найбільш ґрунтовних на цей час аналіз цього феномену та описує значення поетичної іконічності в тексті поетичному.

Постановка завдання. Особливість когнітивної поетики полягає в якісно новому погляді на іконічні знаки, переході зі сфери семіотики в царину когнітивної лінгвістики та визначенні їхньої ролі в пізнанні дійсності. Відкритим для дослідження залишається питання втілення іконічності як лінгво-поетичної категорії в художньому прозовому тексті.

Завдання цієї роботи полягає у висвітленні іконічного знаку з позицій когнітивної поетики, на матеріалі прозового художнього твору Натанієля Готорна “*The Scarlet Letter*”. Традиційно із стилістичного погляду “*Scarlet Letter*” трактується як ключовий символ однойменного твору. Проте принципи аналізу когнітивної поетики дають можливість більш детального аналізу будь-якої стилістичної категорії. Власне, «значення символічних висловів – це не лише їх семантична структура, а, швидше, компонована структура, відносно усіх компонентів, з яких вона складається» [17, с. 107]. Тому, розглядаючи лінгво-поетичну іконічність як один із таких компонентів, доцільно в межах конкретного дослідження зупинитись на детальному її розгляді.

Виклад основного матеріалу. Когнітивна поетика виходить із того, що художня свідомість, художній дискурс й окремі поетичні фігури підпорядковуються певним загальним когнітивним принципам, які керують логікою поетичної уяви, формуванням і функціонуванням поетичних фігур та побудовою художнього дискурсу [2, с. 19]. Сучасна когнітивна поетика передбачає інтерпретацію художнього тексту не лише з боку читача, але й із залученням креативного та культурно-історичного досвіду автора [13, с. 3].

Література відрізняється від інших мистецтв, оскільки засобами її вираження в мові є, власне,

символічна форма [11, с. 171]. У художній мові слова застосовуються не дискурсивно – щоб створити значення, а естетично – щоб охопити прикатегоріальну суть досвіду, що робить художній твір «іконою відчуттої реальності» [12, с. 730]. Така «подоба відчуттого життя» в літературі, з’являючись крізь мовне середовище, може інкорпорувати усі п’ять видів чуття [11, с. 171].

З позицій традиційної семіотики усі прямі репрезентації ідей можна назвати іконічними. У сучасному ж трактуванні іронічність належить до будь-чого, що притягує увагу, певний резонанс у думках у відповідь на пережиту реальність – іконічність позначає специфічний статус, якого досяг об’єкт, образ, особа чи подія в осягненні значимості всесвіту [12, с. 728–729].

Теоретичні засади, які підходять для вивчення іконічності, знаходять своє вираження саме в когнітивній лінгвістиці; поняття «іконічність» якнайкраще відповідає її поглядам, оскільки припускає, що певні мовні структури відображають будову світу [18, с. 396]. Згідно з когнітивним принципом знак – це будь-який об’єкт чи явище, яке може установити певний зв’язок з чимось, що є відсутнім чи виходить з поля зору [5, с. 37–41]. Знак не вміщає в собі значення – воно (значення) виникає лише внаслідок інтерпретації [19, с. 174].

М. Фріман виокремлює естетичну іконічність як таку, яка через свій зв’язок з уявними світами є не прямою репрезентацією ідеї, а лише видимістю / ілюзією онтологічної реальності і відрізняється тим від іконічності семіотичної [12, с. 729–730]. Також дослідниця пропонує подальшу класифікацію іконічності з поділом її на образну та діаграмну [11, с. 171]. Образна іконічність своєю чергою поділяється на оральну / ауральну, тактильну та візуальну. А діаграмна іконічність поділяється на структурну (ізоморфізм та мотиваційна іконічність) та семантичну іконічності (когнітивна та граматична метафори).

Дещо раніше, 1999 р., у праці “*Form miming meaning: iconicity in language and literature*” до питання класифікації іконічності звертаються М. Ненні та А. Фішер [10]. Власне, М. Ненні пропонує гіпотезу “*alphabetic letters as icons in literary texts*” [19], до якої ми ще звернемося на одному з етапів нашого дослідження. А. Фішер виділяє слухову (ономатопея), артикуляційну та асоціативну іконічності [10]. Усі три види фонологічної іконічності засвідчені у мовах світу, проте саме остання з них – асоціативна – відіграє істотну роль у створенні категорій [10, с. 132]. Асоціативна іконічність – діаграмна: вона вмотивована

не одиничним відношенням «значення-форма», а зв'язками між формами, кожна з яких виражає певне значення [10, с. 131].

Зупинимось детальніше саме на діаграмній (асоціативній) іконічності. Власне, «діаграма» в цьому разі «позначає абстракцію в структурі образу, продовжуючи водночас символізувати ментальний процес створення концепту в думках» [11, с. 172]. Згадана структура включає морфологічну, фонологічну та синтаксичну форми мови [11, с. 172]. У цьому дослідженні ми розглянемо морфологічну та фонологічну форми.

Взагалі, те, що ми тепер називаємо іконічністю, обмежувалось донедавна поняттями ономапопея (відоме також як «артикуляційний мімесис») чи звуковий символізм [18, с. 394]. Т. А. Сибек, який на прикладі психофізіологічних процесів демонструє незаперечне значення когнітивного досвіду, стверджує, що терміни чуттєві (органи чуття) та іконічні (візуальний образ) є рівнозначними [21, с. 108].

Власне, іконічність забезпечує засоби вираження світу чуттів перед тим, як концептуалізація приводить нас до абстракції [12, с. 729]. У цьому контексті мовні звуки слід розрізняти як такі, що імітують акустичне враження, та такі, що викликають сенсорні та ментальні враження (первинна та вторинна іконічності відповідно) [20, с. 142].

Особливість такого виду психологічного співвідчуття полягає в активізації декількох аналізаторів під час сприйняття певного об'єкту дійсності, що призводить до сприйняття й формування полімодального образу [8, с. 2]. Якщо таке сприйняття відбувається за лінійним принципом, то йдеться про іконічну синестезію [8].

З позицій літературної теорії синестезія трактується як художній прийом, поєднання в одному тропі різних, іноді далеких асоціацій [6, с. 625]. Найбільш поширеним проявом синестезії є так званий кольоровий слух, за якого звук поряд зі слуховим відчуттям викликає і колірне.

Власне, кольоронайменування безпосередньо пов'язані з асоціативною роботою мозку. Система колірних номінацій створюється народом, віддзеркалюючи його сприйняття уявного світу як ментального конструкту; колір задає певну аксіологічну перспективу, впливаючи на сприйняття позначуваного цим кольором явища [7, с. 67].

Встановлено, що окремі звуки можуть відображати або символізувати властивості світу, а звуки мови співвідносяться з об'єктами у реальному житті [10, с. 123]. За таким принципом голосні звуки пов'язують з певним кольором [9, с. 184], а найбільш очевидною є відповідність

між теплими кольорами (червоний) та ствердними звуками (А) [9, с. 326–327].

Гестер Прін, головна героїня роману Н. Готорна “The Scarlet Letter”, змушена носити літеру “А” (*adultery* – перелюб, подружня зрада), що вишита яскраво-червоним на її одязі: “*red symbol which sears her bosom*” [15, с. 96]. Такого роду іконічна фоностезія представить когнітивно-поетичний аспект досліджуваного нами феномену.

З'ясовано, що у різних культурах літери наділені символічним значенням, що виникає за рахунок або їхньої форми, або звуку, який вони репрезентують [9, с. 182]. У природі не знаходимо сталого відповідника червоному, проте така модель завжди існує у чуттєвому досвіді як, наприклад, асоціативний зв'язок між червоним та кольором крові; часто червоний сприймається як «теплий» через асоціацію з вогнем (*red* → лат. *ardere* – горіти) [1, с. 264–265]. Проте такий надзвичайно яскравий та насичений колір може по-різному впливати на людину, зумовлюючи суперечливі почуття [7, с. 67]:

“...*scarlet letter, which forthwith seemed to scorch into Hester's breast, as if it had been red-hot*” [15, с. 62].

Іконічність виникає тоді, коли щось у формі знаку відображає щось у слові (зазвичай як наслідок ментальної операції). З лінгвістичного погляду щось у формі мовного знаку відображає (через власне значення) щось у своєму референті [18, с. 395]. Описана іконічна фоностезія належить до первинної асоціативної іконічності. Коли говоримо про первинну та вторинну асоціативну іконічність, розрізняємо асоціацію, яка виникає між певним звуком чи звукосполученням та певним значенням, й, відповідно, процес ментальної асоціації слів із рядом інших слів, які вміщують визначений звук чи звукосполучення [10, с. 129].

Лінгвістична іронічність не належить до лексикону, зонайменше до інвентарю його коренів; її слід шукати в системі граматичних правил комбінування таких коренів з метою вираження комплексного поняття [18, с. 395]. Тому будь-яке дослідження знаковості літер, наприклад, повинно бути невіддільним від аналізу слів [9, с. 185].

Початкова літера “А” відсилає до цілого ряду ймовірних лексем: “*It is the great letter A. Thou hast taught it me in the horn-book*” [15, с. 152].

Літера інтерпретується не лише як *Adulteress* (подружня зрада), але й як *Art* (мистецтво). Ефект останнього досягається завдяки застосуванню автором застарілої граматичної форми Present Imperfect: “*Child, what art thou?*” – *cried the mother* [15, с. 82].

До речі, вперше конотаційна послідовність *A-Art-Artist* з'являється в творчості Н. Готорна в оповіданні “*The Artist of the Beautiful*” [14] ще в 1846 році, за чотири роки до виходу роману “*The Scarlet Letter*”. Таким чином, конотація *A-Art-Artist* – це і мистецтво, і сам автор(artist) в своєму творі. Це цілком виправдано тлумаченням художнього твору як «ікони пережито / відчуті реальності» [12].

Вторинна, тут лінгвістична, іконічність в межах нашого художнього дискурсу продемонстрована низкою конотацій, до яких відсилає читача початкова літера “A”. В тексті такі конотації реалізуються шляхом «метонімічної аббревіації» [16]. Метонімічний денотат – англійська літера “A” отримує такі конотації в романі: *Adulteress, Able, Angel, Art*, а також *Arthur Dimmesdale*.

З визначенням М. Фріман, поетична іконічність – це засоби, за допомогою яких письменник маніпулює семіотично-іконічними ознаками, які властиві мові, з метою охоплення суті досвіду [12, с. 729]. Уся іконічність є семантично вмотивованою; саме значення тексту або семантичного контексту визначає чи володіє іконічним потенціалом той чи інший мовний знак чи літературний елемент [19, с. 174].

Літера “A” може бути вигуком, дієсловом, прийменником, артиклем чи початковою літерою [9, с. 185]. Справа тут не лише в букві і не лише в звуці – під час сприйняття важливим є звукобуквенний психічний образ [4]. Н. Готорн особливої ваги надає саме формі літери – її візуалізації:

“...on careful examination, assumed the shape of a letter. It was the capital letter A. By an accurate measurement, each limb proved to be precisely three inches and a quarter in length.” [15, с. 27].

Сприйняття наслідуваної форми залежить лише від здатності читача побачити зв'язок та досягнути схожість між значенням знаку чи тексту та фор-

мальними засобами, вжитими для його вираження [19, с. 174]. Як і значення, поетична іконічність є динамічним процесом читача, який викликаний інтенцією автора й пояснюється через «експресивність людських почуттів» [12, с. 730]: “*All the light and graceful foliage of her character had been withered up by this red-hot brand*” [15, с. 138].

Таким чином, лінгво-поетична іконічність забезпечує образність художнього прозового тексту ще на перцептивному рівні. Найяскравішим прикладом такого феномену в цьому разі є початкова літера “A” з характерним забарвленням.

Висновки і перспективи. Іконічній зв'язок, що простежується між яскраво-червоною літерою як денотатом та ідеями, до яких він відсилає, конструюється через первинний (прямий зв'язок слів із рядом інших слів, які вміщують визначений звук) та вторинний (асоціація між певним звуком чи звукосполученням та певним значенням) аспекти лінгво-поетичної іконічності. Перший – лінгвістична іронічність – є зв'язком між початковою літерою “A” та низкою її конотацій. Другий – іконічна фонестезія – задіює асоціативну роботу мозку та полягає у співвідчутті, що виникає за лінійним принципом: візуальний образ літери – позначуваний нею звук – асоціативне цьому звукові забарвлення – чуттєвий досвід взаємодії з відповідником кольору з оточення.

І первинний, і вторинний аспекти (лінгвістична іконічність та іконічна фонестезія відповідно), репрезентуючи фонологічний та морфологічний рівні, є базовими механізмами забезпечення образності художнього тексту. Вони є рівно-важливими, проте не єдиними в своєму роді, що й зумовлює перспективи подальшої розвідки, а саме – дослідження механізмів забезпечення образності художнього тексту на синтаксичному рівні.

Список літератури:

1. Вежбицкая А. Язык. Культура. Познание / пер. с англ. отв. ред. М.А. Кронгауз. Москва : Русские словари, 1996. 416 с.
2. Воробйова О. П. Когнітивна поетика: здобутки і перспективи. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна*. Харків, 2004. № 635. С. 18–22.
3. Воробйова О. П. Поетика рефлексії в творах англійського модернізму (на матеріалі оповідань Вірджинії Вулф). *Вісник Одеського національного університету*. Одеса, 2007. Т. 12. Вип. 3. С. 47–55.
4. Журавлев А. П. Звук и смысл: кн. для внеклас. чтения учащихся ст. классов. Москва : Просвещение, 1991. 160 с.
5. Кравченко А. В. Семиотика и ее объект. Знак, значение, знание. *Очерк когнитивной философии языка*. Иркутск : Издание ОГУП «Иркутская областная типография №1», 2001. С. 37–73.
6. Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. Київ : ВЦ «Академія», 2006. 752 с.
7. Нікульшина Т. М. Колірна картина ірреального світу (на матеріалі англійської та української мови). *Філологія XXI століття: теорія, практика, перспективи*: матеріали Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції, яка присвячена 15-річчю Національного університету «Одеська юридична академія» та 165-річчю Одеської школи права / за ред. В. М. Дрьоміна. Одеса : Фенікс, 2012. С. 66–68.

8. Редька І. А. Синестезійні метафора та метонімія: шляхи формування та особливості мовленнєвого втілення (на матеріалі поезії Е. Бішоп, Е. Дікінсон, С. Плат та А. Секстон) (семантико-когнітивний аспект). *Наука і сучасність* : збірник наукових праць НПУ ім. М. П. Драгоманова. Київ : НПУ, 2006. Т. 56. С. 214–223.
9. Cirlot J. E. *A Dictionary of Symbols*. Second edition / translated from the Spanish by J. Sage. London : Taylor & Francis e-Library, 2001. 507 p.
10. Fischer A. What, if Anything, is Phonological Iconicity? *Form miming meaning : iconicity in language and literature* / edited by M. Nänny, O. Fischer. Amsterdam; Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 1999. P. 123–134.
11. Freeman M. H. Minding: feeling, form, and meaning in the creation of poetic iconicity. *Cognitive poetics : goals, gains, and gaps* / G. Brone, J. Vandaele. Berlin; New York : Mouton de Gruyter, 2009. P. 169–197.
12. Freeman M. H. The Aesthetics of Human Experience : Minding, Metaphor, and Icon in Poetic Expression. *Poetics Today* / ed. M. Bruhn. 2011. 32 : 4. P. 717–752.
13. Freeman M. H. The Fall of the Wall Between Literary Studies and Linguistics : Cognitive Poetics. Applications of Cognitive Linguistics : Foundations and Fields of Application / G. Kristiansen, M. Achard, R. Dirven, and F. Ruiz de Mendoza. Berlin : Mouton de Gruyter, 2007. P. 403–428.
14. Hawthorne N. The Artist of the Beautiful. URL : <http://www.online-literature.com/hawthorne/124/> (Last accessed : 01/04.2020)
15. Hawthorne N. *The Scarlet Letter*. London : PENGUIN BOOKS, 1994. 224 p.
16. Kuntso O. Metonymical Abbreviation of the SCARLET LETTER by Nathaniel Hawthorn. *Англійська мова в міждисциплінарному контексті безперервної освіти*: збірник матеріалів IV Міжнародної студентської Інтернет-конференції (18-30 квітня 2016 р.). Кам'янець-Подільський, 2016. С. 21–24.
17. Langacker R. W. *Concept, image, and symbol : the cognitive basis of grammar*. Berlin – New York : Mouton de Gruyter, 1991. 395 p.
18. Langendonck W. V. Iconicity. *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics* / D. Geeraerts, H. Cuyckens. New York : Oxford University Press, 2007. P. 394–418.
19. Nänny M. Alphabetic Letters as Icons in Literary Texts. *Form miming meaning : iconicity in language and literature* / edited by M. Nänny, O. Fischer. Amsterdam / Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 1999. P. 173–197.
20. Meir H.H. Imagination by Ideophones. *Form miming meaning : iconicity in language and literature* / edited by M. Nänny, O. Fischer. Amsterdam / Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 1999. P. 136–154.
21. Sebeok T. A. *Signs: An Introduction to Semiotics*. Second Edition. London : UNIVERSITY OF TORONTO PRESS, 2001. 93 p.
22. Tsur R. *What Is Cognitive Poetics*. Tel Aviv : The Katz Research Institute for Hebrew Literature, 1983. 66 p.

Kuntso O. I. LINGVO-POETIC ICONICITY IN LITERARY TEXT (ON THE MATERIAL OF N. HAWTHORNE'S "THE SCARLET LETTER")

The article highlights the role of lingvo-poetic iconicity in providing imagery of the prosaic literary text. The relevance of the research topic is determined by the development of modern cognitive linguistics, which allows interpreting the iconic sign as not solely semiotic or aesthetic category. The Nathaniel Hawthorne's symbolic novel "The Scarlet Letter" was chosen as the material of the study. Considering the nature of the phenomenon under study, the cognitive linguistics and poetics principles of the analysis became principal in the study. The achievements of modern cognitive science, presented in topical studies of the field, predetermined the application of the cognitive-poetic methodological apparatus. The article also provides an analysis of the existing classifications of the main types of poetic iconicity.

The linguistic and poetic components of lingvo-poetic iconicity in the study are considered as primary and secondary associative iconicity, respectively. The primary iconicity is the mental association of words with a number of other words that contain a particular sound or sound combination. In the text under analysis, the following iconic connection is realized through the metonymic abbreviation of the capital letter "A". It should be noted, that in terms of cognitive science, the concept of linguistic iconicity is more complex and does not refer to the lexicon per se, but rather to the inventory of its components or the system of grammatical rules for combining such components.

Iconic phonaesthesia is one of the synesthesia types, which arises by "A" letter perception, and serves as an example of secondary associative iconicity. Such iconicity involves the connection between forms, each expressing a certain meaning, and can be characterized by the linear principle.

The primary and secondary aspects of lingvo-poetic iconicity represent the phonological and morphological levels and are defined as the basic for providing imagery of the literary text.

Key words: *cognitive poetics, lingvo-poetic iconicity, primary iconicity, secondary iconicity, phonaesthesia, metonymic abbreviation.*

УДК 811.111:81'(42+27)
DOI <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.1-2/27>

Лисичкіна І. О.

Національна академія Національної гвардії України

Лисичкіна О. О.

Національна академія Національної гвардії України

АНГЛОМОВНИЙ НАРАТИВ «ПРОТИСТОЯННЯ ВІЙСЬКОВИХ США ПАНДЕМІЇ КОРОНАВІРУСУ»: ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ В МАС-МЕДІА

*У статті окреслено особливості англомовної мас-медіа реалізації нарративу «Протистояння військових США пандемії коронавірусу» як частини стратегічного гранд-нарративу, пов'язаного з глобальними викликами пандемії коронавірусу. Наратив як міждисциплінарне поняття, яке привертає увагу науковців різних галузей, постає дієвим інструментом «системи розуміння інформації», яка створюється засобами стратегічних комунікацій та мас-медіа. Наратив є гіпертекстом будь-якого жанру, має широку функціональність та діалогічний характер, що сприяє активації інтертекстуальних зв'язків як між повідомленнями всередині одного нарративу, так і між нарративами, часто конкуруючими. Стратегічні нарративи використовуються наратором (комунікатором) як інструменти представлення власного вкладення подій з урахуванням власних інтересів організації та нав'язування певного розуміння цих подій. Специфіка досліджуваного нарративу пов'язана з тим, що він розвивається в реальному часі, ще не пройшов фільтрації часом і «правильним» розумінням ситуації, а отже, хоча й відповідає загальним принципам стратегічних нарративів силових структур, характеризується підвищеною емоційністю і необхідністю звернення до конкуруючих нарративів, з метою виправдовування певних дій та заперечення зниження боєготовності збройних сил. Доведено, що зовнішнє фокусування, вибір високопосадовців збройних сил США як мовців сприяє формуванню «системи розуміння інформації», бажаної для силових структур, та її нав'язування адресатові. Реалізація концептів РОДИНА, БЕЗПЕКА, ТУРБОТА розширює семантичне коло «свої» та поєднується з концептом ОБОВ'ЯЗОК, який лежить в основі стратегічного нарративу силових структур, серед іншого, шляхом апеляції до цінностей особистості, організації і суспільства у їх синергії. Досліджуваний нарратив є адресатоцентричним, чому сприяє семантична категорія «своє коло», як-то використання риторичного *we* у поєднанні з топосами ВІРИ В МАЙБУТНЄ та БАТЬКІВСЬКОЇ ТУРБОТИ.*

Ключові слова: наратив, стратегічний наратив, концептуальна основа, топос, точка фокусування, система цінностей.

Постановка проблеми. Інформаційний простір сьогодення характеризується низкою особливостей, пов'язаних з особливостями сучасної комунікації, розвитком нових каналів передачі знання, обсягом інформації та доступом до неї, співіснуванням істини та фейків у дискурсі, що вимагає «системи розуміння інформації» [6]. Дієвими складниками цієї системи постають стратегічні нарративи, які дають соціальний план для розуміння та реагування на зміни ХХІ століття [4, с. 55], а «дослідження стратегічних нарративів надає можливість аналізу того, як автори соціальних взаємодій формують та просувають свої інтереси та цінності в глобальному міжнародному середовищі і як інші актори мають на них відповідати» [4, с. 55].

Наразі ми спостерігаємо становлення нового стратегічного нарративу, пов'язаного з глобальним викликом пандемії коронавірусу, який як гранд-нарратив формується в умовах емоційно навантажених комунікацій. Цей нарратив з часом пройде крізь лійку часових фільтрів, симпліфікації і навіть «правильного» розуміння ситуації та подій, тому звернення до особливостей його ініціального становлення, визначення точок фокусування, концептуальної основи, топосів та імплікатур є актуальним та значущим у контексті стратегічних комунікацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наратив постає у фокусі досліджень з історії, філософії, політології, соціології, психології,

філології тощо. Зокрема, наратив розглядається як складник дискурсивної реальності [1], як узагальнені моделі бачення світу [4, с. 56], як «герменевтичний імператив, необхідна передумова й найбільш дієвий інструмент людського розуміння й саморозуміння» [3, с. 67].

До наративу пандемії зверталися у межах дослідження того, як пандемії стають об'єктами пізнання в наративі, як наративи використовуються для передачі тимчасових та афективних якостей пандемії та сприяють тому, щоб адресати були «насторожені, але не тривожні» [7]. Дослідники наголошують, що наратив пандемії є як епідеміологічним, так і комунікативним і політичним феноменом [11, с. 4].

У царині лінгвістики гранд-наратив пандемії коронавірусу, його окремі компоненти – наративи та їхня комунікативна специфіка, не поставали об'єктом окремого дослідження, хоча визначення лінгвістичного аспекту цього наративу є значущим для розуміння механізму становлення наративу та його фільтрації.

Постановка завдання. Мета нашого дослідження полягає в окресленні особливостей англійської мас-медіа реалізації наративу «Протистояння військових США пандемії коронавірусу» як частини стратегічного гранд-наративу, пов'язаного з глобальними викликами пандемії коронавірусу. **Об'єктом** дослідження є англійський наратив «Протистояння військових США пандемії коронавірусу», який реалізується в мас-медіа. Матеріалом нашого дослідження постали мас-медіа публікації про військових США за період січень – березень 2020 року.

Виклад основного матеріалу. У цій роботі ми спираємося на широке розуміння стратегічних комунікацій як «практики навмисного та цілеспрямованого спілкування, яке комунікатор впроваджує в публічній сфері від імені суб'єкта комунікації для досягнення поставлених цілей» [9, с. 74].

Серед основних принципів стратегічних комунікацій є відповідність кожного повідомлення загальному наративу комунікативного суб'єкта та фреймування, оскільки фрейм – ментальний конструкт, який формує спосіб бачення світу, – «встановлюється в свідомості читача (або слухача, глядача тощо), майже неминуче веде цю людину до висновку, бажаного автором, і це блокує розгляд інших можливих фактів та тлумачень» [10, с. XV]. Фреймування зазвичай відбувається через мас-медіа, які створюють віртуальний світ, зазвичай яскравіший за реальність, на підґрунті когнітивної карти людської свідомості. Цей процес відбувається за допомогою відповідних наративів,

які транслюються через мас-медіа, хоча можуть бути як продуктом стратегічних комунікацій, так і створеними власне мас-медіа.

Наратив як «історія, яка пояснює дії суб'єкта для їх виправдовування перед певною аудиторією» [8], є історією послідовності подій, що мають значення для наратора та аудиторії [8], тому «для того щоб бути ефективними, наративи повинні як резонувати з основними цінностями аудиторії, так і виправдовувати переконливий опис причинно-наслідкових зв'язків, що об'єднують події разом в пояснювальній основі» [5, с. 5].

Зазвичай наратив складається з основного (вихідного) тексту (повідомлення) та семантично пов'язаних додаткових повідомлень. Наратив постає систематизованим гіпертекстом, об'єднаним певною подією / подіями або метою [2].

Мас-медіа наратив «Протистояння військових США пандемії коронавірусу» відповідає загальним принципам стратегічних наративів силових структур, які ми окреслювали в наших попередніх розвідках [2]: ретельне планування, значний вплив екстралінгвістичних чинників, фреймова будова взаємопов'язаних повідомлень, використання топосів корисності для суспільства, безпеки, реалізація імплікатури незамінності й безальтернативності силових структур для забезпечення безпеки суспільства, урахування цінностей адресата та загальноприйнятих цінностей суспільства.

Досліджуваний наратив характеризується зовнішнім фокусуванням, яке сприяє отриманню більшої довіри, коли підтримується та представляється точками фокусування видатних людей та експертів. Так, точкою фокусування в повідомленнях про сухопутні війська виступають міністр сухопутних військ та начальник генерального штабу, а комунікантами від військово-морських сил виступає командувач військово-морських операцій, які реалізують політику транспарентності дій командування та керівництва, надають свою «систему розуміння інформації» та структурують наратив.

В основі наративу «Протистояння військових США пандемії коронавірусу» лежать концепти РОДИНА, ТУРБОТА, БЕЗПЕКА, ЗАГРОЗА, ОБОВ'ЯЗОК. Концепт РОДИНА дозволяє окреслити коло «своїх» (*Army Secretary Ryan McCarthy said he employs the same safety practices in his own life that he is asking of soldiers* (1)) та реалізувати імплікатуру НАШІ РОДИНИ СХОЖІ (*"You go home and you really are limited where you and your family can go", – McCarthy said. "Like, my wife and I go for a walk at night. And my daughter has to do classes online at home. When we go to the store, we*

put on safety gloves and we wipe all of our groceries down with Clorox wipes” (1)). Концепт ТУРБОТА вербалізується за допомогою комунікативних стратегій пояснення дій та підкреслення єдності (“*I went to New York City, because we sent soldiers there*”, – *McConville [the Army chief of staff] said. “And we should not send soldiers anywhere leaders are not willing to go*” (1)). Концепт БЕЗПЕКА має декілька рівнів реалізації і відповідає топосам БЕЗПЕКА СУСПІЛЬСТВА, ОСОБИСТА БЕЗПЕКА. Так, підкреслюється зв’язок безпеки особистості та безпеки нації (“*Because if we don’t have a healthy force, we can’t help the nation. We can’t defend the nation*” (1)) та важливості безпеки особистості та родини (*McConville repeatedly has spoken of creating “safety bubbles” around soldiers and their families to isolate them from the virus* (1)).

Довіра адресата до наративу вимагає звернення до проблемних та негативних фактів та подій. Так, концепт ЗАГРОЗА має реалізуватися в наративі. ЗАГРОЗА пов’язана не лише з пандемією, а й з її впливом на готовність збройних сил загалом (*Lt. Gen. R. Scott Dingle, the Army surgeon general, told reporters Thursday that he was “absolutely concerned” that coronavirus could damage the military’s readiness to accomplish its missions* (2)). Відповідно до принципів стратегічних комунікацій основною імплікатурою стратегічного наративу силових структур має залишатися МИ ГОТОВІ ЗАХИСТИТИ НАРОД та відповідний концепт ОBOB’ЯЗОК, причому наратив суттєво потерпає від конкуруючих наративів про зростання випадків зараження коронавірусом у військах, а отже, зниження боєздатності та загрозу безпеці нації. Реалізація концепту ОBOB’ЯЗОК конфліктує з концептом БЕЗПЕКА (особиста безпека), оскільки ОBOB’ЯЗОК є основою наративу силових структур (*Defense Secretary Mark T. Esper has insisted that the armed forces find a way to both protect troops from the rampaging virus while still performing the military’s essential operations* (4)).

Наратив «Протистояння військових США пандемії коронавірусу» є адресатоцентричним, чому сприяє семантична категорія «своє коло»: наприклад, використання риторичного *we* у поєднанні з топосами ВІРИ В МАЙБУТНЄ (“*It’s affecting everybody in your communities*”, – *McCarthy*

said. “You’ve really, really got to lean in as a result. We’re going to get through this, we’re going to get a vaccine, but on a very personal level, take care of yourselves” (1)) та БАТЬКІВСЬКОЇ ТУРБОТИ (“*The Department will take every step to ensure the wellness of our service members, civilians, contractors and families, while also safeguarding our national mission capabilities*”, – *the Pentagon said in a statement on Wednesday afternoon* (4)), а також звернення до громадян на кшталт “*We appreciate our citizens understanding as we protect operational security and our nation’s readiness*” (3) як пояснення необхідності припинити детальне повідомлення громадськості про кількість нових випадків коронавірусу у військових частинах.

Апеляція до цінностей в умовах становлення та розгортання гранд-нарративу, пов’язаного з глобальними викликами пандемії коронавірусу, передбачає наголошення на взаємозв’язку та невіддільності цінностей особистості та цінностей суспільства.

Висновки. Таким чином, наратив «Протистояння військових США пандемії коронавірусу», який розгортається в англійських мас-медіа, загалом відповідає загальним принципам стратегічних наративів силових структур, однак характеризується підвищеною емоційністю і необхідністю звернення до конкуруючих наративів з метою виправдовування певних дій та заперечення зниження боєготовності збройних сил. Зовнішнє фокусування, пряма мова високопосадовців збройних сил США сприяє формуванню «системи розуміння інформації», бажаної для силових структур, та її нав’язування адресатові. Реалізація концептів РОДИНА, БЕЗПЕКА, ТУРБОТА розширює семантичне коло «свої» та поєднується з концептом ОBOB’ЯЗОК, який лежить в основі стратегічного наративу силових структур, серед іншого, шляхом апеляції до цінностей особистості, організації і суспільства в їх синергії.

Подальше звернення до гранд-нарративу глобального виклику пандемії коронавірусу, а також його наративів, зокрема наративу силових структур, є перспективним, оскільки цей наратив активно формується та розвивається, проходить фільтрацію, як часову, так і за допомогою інструментів стратегічних комунікацій.

Список літератури:

1. Дьяковська Г. Наратив як складова дискурсивної реальності. *СХІД*. 2017. № 5 (151). С. 70–73. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Skhid_2017_5_13 (дата звернення: 02.04.2020).
2. Лисичкіна І. О. Мас-медійні особливості побудови ефективного наративу як інструмента стратегічних комунікацій. *Психолінгвістика*. 2019. Випуск 26 (2). С. 224–242. DOI: <http://doi.org/10.31470/2309-1797-2019-26-2>
3. Ожеван М. А. Глобальна війна гранд-нарративів у сучасні добу. *Стратегічні комунікації в міжнародних відносинах* : монографія. Київ : Вадекс, 2019. С. 60–96.

4. Погорська І. І. Стратегічний наратив: науковий дискурс. *Стратегічні комунікації в міжнародних відносинах*: монографія. Київ : Вадекс, 2019. С. 10–59.
5. Antoniadou A., O'Loughlin B., Miskimmon A. Great Power Politics and Strategic Narratives. Working Paper. No. 7. The Centre for Global Political Economy, University of Sussex, 2010. DOI: <http://doi.org/10.4324/9781315770734>.
6. Chomsky N. Talks at Google. Published 2 May, 2008. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=rnLWSC5p1XE#t=27m38s>. (дата звернення: 03.04.2020).
7. Davis M. "Is it Going to be Real?" Narrative and Media on a Pandemic. *Forum: Qualitative Social Research*. 2017. Vol. 18. 1. URL: <http://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/view/2768>.
8. Denzin N. K. *Interpretive Biography*. Newbury Park, California, London : Sage, 1989. DOI: <https://dx.doi.org/10.4135/9781412984584>
9. Holtzhausen D., Zerfass A. Strategic Communication: Opportunities and Challenges of the Research Area. *The Routledge Handbook of Strategic Communication*. D. Holtzhausen & A. Zerfass (Eds). New York, London : Routledge, Taylor and Francis Group, 2015. P. 3–17.
10. Lakoff G. *The ALL NEW Don't Think of an Elephant!: Know Your Values and Frame the Debate*. White River Junction, Vermont : Chelsea Green Publishing, 2014. 169 p.
11. *Pandemics, Publics, and Politics: Staging Responses to Public Health Crises*. Bjørkdahl K. & Carlsen B. (Eds.) London: Palgrave Pivot, 2019. DOI: <https://doi.org/10.1007/978-981-13-2802-2>.

Джерела ілюстративного матеріалу:

1. Brook T. V. Coronavirus battle rips up soldiers' playbook: forces Army to forget routines, focus on health. *USA TODAY*. 31.03.2020. URL: <https://www.usatoday.com/story/news/politics/2020/03/31/army-soldiers-focus-health-safety-amid-coronavirus/5097015002/> (дата звернення: 31.03.2020).
2. Brook T. V. Coronavirus cases continue to climb in military as all sailors on USS Theodore Roosevelt to be tested. *USA TODAY*. 26.03.2020. URL: <https://www.usatoday.com/story/news/politics/2020/03/26/coronavirus-navy-test-all-sailors-roosevelt-cases-grow/2920634001/> (дата звернення: 26.03.2020).
3. Dickstein C. Pentagon orders installations to stop reporting coronavirus cases as military-linked infections eclipse 1,000. *STARS AND STRIPES*. March 30, 2020. URL: <https://www.stripes.com/news/us/pentagon-orders-installations-to-stop-reporting-coronavirus-cases-as-military-linked-infections-eclipse-1-000-1.624244> (дата звернення: 30.03.2020).
4. Gibbons-Neff T., Cooper H., Schmitt E. U.S. Army Halts Training Over Coronavirus but Then Changes Its Mind. *The New York Times*. 26.03.2020. URL: <https://www.nytimes.com/2020/03/26/us/politics/coronavirus-military-defense-training.html> (дата звернення: 26.03.2020).

Lysyckina I. O., Lysyckina O. O. ENGLISH NARRATIVE "THE U.S. MILITARY STRUGGLE WITH CORONAVIRUS PANDEMIC": FEATURES OF ESTABLISHMENT AND REALIZATION IN MASS-MEDIA

This article outlines the features of the English media realization of the U.S. military struggle with the coronavirus pandemic as a part of the strategic grand narrative related to the global challenges of the coronavirus pandemic. Being an interdisciplinary concept, that attracts the attention of scholars in various fields, narrative is an effective tool for the "system of understanding information", which is created through the means of strategic communication and the media. Narrative is a hypertext of any genre, broad functionality and dialogical nature that facilitates the intertextual communication between messages within a narrative and between narratives that are often competing. Strategic narratives are used by the narrator (communicator) as a tool for presenting their own vision of events with the view of the organization interests and for forging a certain understanding of these events. The specificity of the analyzed narrative is related to the fact that it is developing in real time, has not yet been filtered through time and the "correct" understanding of the situation, and therefore, although meeting the general principles of strategic narratives of force structures, it is characterized by the increased emotionality and the need to address competing narratives, in order to justify certain actions and to counteract the information on the reduction of military readiness. It has been proven that external focalization point, the choice of senior U.S. Armed Forces leadership as speakers contribute to the formation of a "system of understanding information" that is desirable for force agencies and this system intrusion to the addressee. The implementation of the concepts of FAMILY, SAFETY, CARE extends the semantic circle of "our own" and is combined with the concept of DUTY, which underlies the strategic narrative of the force agencies, inter alia, by appealing to the values of the individual, organization and society in their synergy. The narrative under study is addressee-centric, which is facilitated by the semantic category "one's circle", such as the use of the rhetorical we in conjunction with the to poi FAITH IN THE FUTURE and PARENT CARE.

Key words: narrative, strategic narrative, conceptual framework, topos, focalization point, value system.

Mykhaylenko V. V.
King Danylo University

IT-PRONOUN: CONTEXT CORRELATION

The present paper is a corpus study of the it-pronoun in the author's discourse and its correlation with context. The interpretation of the 3rd person singular pronoun either in the sentence, or in the discourse is the most controversial phenomenon. The scholars put forward various principles of its classification though they all cause confusion – one and the same use of the it-pronoun can be referred to different groupings. We attempted to introduce an evolutionary principle that helped us to sort out some vague cases while others revealed a functional semantic typology. Naturally, the investigation must be based on the non-professional (like fiction) and professional (like economics or legal) discourse, where vagueness is contraindicative.

The British National Corpus defines it-frequency – 1 045 013 per 100 ml words in the English language which testifies to our hypothesis that the higher frequency of the item the higher possibility to refer to a functional or auxiliary part of speech, of the frequency of the indefinite article a is 213 692; the particle to – 2 565 070, the preposition on – 1 914 216, etc. Though most grammarans refer the personal pronoun (it including) to the notional parts of speech on the basis of the declinable form, syntactical function, lexical-grammatical valency, and a specific 'referential' function in the sentence. We consider that it-pronoun has a complicated functional semantics. And the actualization of the definite function depends on its context. No doubt that the number of its function much depends upon the scholar's scope of his/her information or intuition. But it needs a great number of investigation to determine its functional typology employing a corpus analysis. The vagueness of its functional semantics in fiction can be explained by the genre requirements, however, such vagueness may cause much grave misunderstanding in the professional discourse which demands a clear-cut definition

Key words: *it-pronoun, semantically 'empty' word, functional substitute, contextual semantics, discourse.*

Preliminaries. The British National Corpus defines it-frequency – 1 045 013 per 100 ml words in the English language which testifies to our hypothesis that the higher the frequency of the item the higher possibility to be a functional or auxiliary part of speech, of the frequency of the indefinite article a is 213 692; the particle to – 2 565 070, the preposition on – 1 914 216, etc. Though most grammarans refer the personal pronoun (it including) to the notional parts of speech on the basis of the declinable form, syntactical function, lexical-grammatical valency, and a specific 'referential' function in the sentence. The latter divides the scholars into several groups which depend on the school they belong to. According to its name a pronoun or a pronominal stands for a noun and shares with it grammatical categories that makes them to be two sets of one lexical-grammatical class. Most scholars are in two minds to recognize or reject the common meaning. Besides, pronoun can stand as well for a phrase, a clause, a sentence, and a situation expressed in the preceding fragment of text/discourse.

The class of English pronouns includes units like he, she, it, us, they, her, herself, ourselves, each

other, here, there, now, someone, somewhere, this, that and these which constitute a closed class, their semantics includes the basic features – case, number, gender and person. Quirk et al define the pronoun as a part of speech, but despite its pronominal nature they include it into a close part of speech paradigm – “close in the sense that they are only exceptionally extended by the creation of additional members” alongside with other functional unchangeable parts of speech [18, p. 67–68; 15, p. 91]. Despite Sapir's definition that a word must have a meaning in our case it is a lexical one, basic factor. Actually, the 3rd-person pronoun does not actualise but acquires it from the correferential unit.

Sapir writes that the term '3rd person singular pronoun receives its meaning from i' has a long time tradition in linguistic theory and it is undoubtedly a useful description of elements such as 'he', 'she' and 'they', found in all West-European languages the notion 'third person' is much more troublesome. In his Philosophy of Grammar Otto Jespersen argues against the definition of third person as 'the person or thing being talked about' because also the first

and second person are captured by this definition [20, p. 35; 11, p. 212]

“It” as well as “he” and “she” are ambiguous pronouns because every time used in sentence or discourse they coreferate with their antecedent – a noun, a noun phrase, a clause or a situation expressed in the preceding text or a discourse

It has long been recognised that Old English personal pronouns often turn up in ‘special’ positions, i.e. positions in which functionally equivalent nominals do not occur. Regardless of the particular syntactic analysis given to these specially placed pronouns, it is generally assumed that their special placement is a freely available option. Focusing on object personal pronouns in a large corpus of Old English prose, this paper finds clear evidence of a correlation between the option of special placement on the one hand and pronoun case on the other. For pronouns governed by a preposition in particular, *I show* that this correlation holds independently of the particular preposition involved and of the PP’s semantics. For pronouns governed by a verb, *I find* that the effect appears to be mediated by information structure considerations. The present paper is focused on the IT-3-rd person pronoun, its distribution, contextual semantics and, and functions in the sentence and the discourse. Accordingly, the primary object of this investigation is the IT-pronoun in the Old English poem “Beowulf” and the modern English novel “Angels & Demons” by Dan Brown from which we retrieved the text fragments (100 pages) to compile our corpus of IT-units.

Theoretical background. One of the features that makes pronouns a special class of linguistic items is the way in which they contribute to the meaning of sentences (or other constructions in which they occur) [21, p. 2]. The term ‘pro-form’ was probably first used by Jerrold Katz and Paul Postal (1964) as a mechanism to explain both syntactic and semantic aspects of the substitutions. Syntactically, the pro-constituent guarantees the recoverability of a substitution or deletion [12]. From the semantic point of view, the pro-form calls for interpretation by retrieving its equivalents. Since its introduction the term pro-form has often been used alternately with pronoun, and now it seems to replace pronoun. However, some linguistic elements seem to have comparable properties to pronouns but they are not substitutes for nouns. In fact, there are many other classes of words than nouns that get a different form in the following mention in a text. In linguistics, a pro-form is generally taken as an element used in place of other linguistic element(s). Pronouns

are the most common pro-forms or null pronouns [19] used to substitute for a noun or a noun phrase [18, p. 75–74]. ‘She’, for example, is a third-person singular pronoun used in place of a singular human female animate noun such as a woman as in, ‘A woman is coming to see you. *She* has called you earlier.’ Although pronouns have often been used as examples of pro-forms, there are other linguistic elements that have comparable properties but do not substitute for a noun or a noun phrase. ‘*So*’, as in ‘He thinks it will rain tonight but I don’t think *so*,’ substitutes for a whole clause, i.e. ‘it will rain’. *Here* and *there* are pro-forms. Moreover, there are some other terms that are loosely used in place of pro-forms. One of these is ellipsis which can be considered as a process by which redundant information in a sentence is omitted, whereas pro-forms, however, are not omissions.

Lyons criticized this view on two points, first that it should read ‘noun phrase’ instead of ‘noun’ and second: ‘to say that pronouns are primarily substitutes <...> is to imply that their anaphoric function is more basic than their deictic function. [But] it is deixis that is the more basic of these two kinds of pronominal reference’ [14, p. 637]. He admits that it is nonsensical to analyse them as substitutes for the linguistic expression ‘the speaker’ or ‘the hearer’. If there is a need to clarify this debate the notion of the level of analysis, must be stated in information-structural terms [19] or a deictic word on the communicative level and a substitution on the functional level, we can go on enumerating some other levels and the scopes of analysis: phrase, sentence, and discourse. Lost in the tenets of theoretical discussions scholars forget the object itself which does not change, it is the context that changes as well as tools of analysis. And due to the it-context we can decode its functional semantics. The fact is that originally the personal pronouns did not have their lexical meaning – this is the starting point of the search of their meanings uses of ‘I’ and ‘the speaker’ show a remarkable complementary distribution: ‘I’ is used to refer to the person that is uttering the word ‘I’ [see 16, p.32]. We would like to remind that the 3rd-person singular pronouns have been grammaticalized into gender markers of the noun. Accordingly, the gender of antecedents of anaphoric pronoun is often determined by the gender of the pronouns [17, p. 604]. The speaker’ on the contrary is used to refer to another speaking person, not the one who is uttering the words ‘the speaker’. But the opponents of the substitution theory stress that it-is a true substitution [see 23; cf. 21, p. 113].

If the 3rd-person pronoun and the like “used in the grammatical classification of words, referring to the closeset of items which can be used to substitute for a noun phrase (or single noun).” Then there must be a flaw in the traditional classification into parts of speech. We suggest that they can form a specific field of words based on the peripheries of pronominals – constituents noun class of traditional pronoun class, noun, adjective, verb. The fact is that there used to be various attempts to distribute, for instance, pronouns between noun and adjectives. However, very few scholars would endeavour to break a two-thousand old-aged pyramid of parts of speech.

Corpus analysis and discussion. It has long been recognised that Old English personal pronouns often turn up in ‘special’ positions, i.e. positions in

which functionally equivalent nominals do not occur. Regardless of the particular syntactic analysis given to these specially placed pronouns, it is generally assumed that their special placement is a freely available option. Focusing on the object – personal pronouns in a large corpus of Old English prose, this paper finds clear evidence of a correlation between the option of special placement on the one hand and pronoun case on the other. For pronouns governed by a preposition in particular, we can illustrate that this correlation holds independently of the particular preposition involved.

Within the pronominal system of Old English the 3 p. sg. neuter anaphoric pronoun ‘hit’ occupies a special place [1, p.455]. In some Old English texts it is represented by its h-less variant, i.e. ‘it-3rd-person pronoun.

	Masculine	Neuter	Feminine	Plural
Nominative	hē (he, it)	hit (it)	hēo (she, it)	hīe (they)
Accusative	hine		hīe	
Genitive	his		hire	hira
Dative	him			him

Hogg admits that the third person system can be confusing when confronted with actual text, even though the paradigm above looks quite simple: some case forms are identical [8, p.22].

There are some examples retrieved from “Beowulf” which further on will develop into the Modern English standard anaphoric “it”, for instance:

1. hú hit Hring-Dene the Ring-Danes”
æfter béorþege gebún hæfdon: “how it, was (115–117)
2. Gewát ðá néosian syþðan niht becóm hú hit

Hring-Dene

“He then went to visit and see the high house when night came’ how it, the Ring-Danes”(272)

The referred thesis finds its proof in the Modern English practice, cf: the Old English text fragments with those of the Modern parallel text. We have also determined the root of the modern English’ demonstrative ‘it’ in the Beowulf parallel text, see:

3. Ic þæt gehýre þæt þis is hold weorod fréan Scyldinga-I hear it, that this is a legion loyal to the lord of the Scyldings (290–291).

4. hwén’ ic þæt hé wille gif hé wealdan mótl expect that he will wish, if he can compass it (428–430).

5. secgað saéliðend þæt þæs sele stande “it is said by sea-farers that in this hall stands,.. (411–412).

6. ic þæt þonne forhicge swá mé Higelác síe mín mon drihten then I it scorn ‘so that for me Hygelac may be’ (435–435).

7. þá þæt hornreced healdan scoldon ealle búton ánum – þæt wæs yldum cúb.

þæt hīe ne móste·“they that the horned-house were obliged to guard “all but one – it was known to men”.

In the given illustrations Old English *þæt* is rendered into Modern English as “it” in the demonstrative function. Let’s compare the case forms of Masculine and Neuter

- Nominative þæt – se
Accusative þæt – þone
Genitive þæs – N=M
Dative þæm – N=M

The Genitive and Dative case forms coincide with those in the Neuter singular [8, p. 19; 2; 9].

Consequently, there is a difficulty of differentiating the gender of *þæt* and its forms in the Old English text [23]. We can also illustrate the emphatic (or cleft) construction retained into Modern English:

8. þéoden Hróðgár, þæt ic þé sóhte for þan hīe mægenes cræft “mine cūpon·selfe ofersáwon “sovereign Hrothgar it were thee I should seek for that they the force of the strength of mine knew” (417–418) “for that they the force of the strength of mine knew; themselves had looked on”

In our Modern English corpus retrieved from the novel “Angels and Demons” by Dan Brown we can keep on the classifying “it” in the Modern English sentence [see 24; 25; 7, p. 337] and discourse structure used:

- (i) As a formal subject:

1. Jogging to keep up with Kohler’s electric wheelchair as it sped silently toward the main entrance

2. Building C appealed to Langdon's sense of architectural style – conservative and solid. It had a red brick facade,

(ii) As a demonstrative pronoun:

3. Sighing, he scooped up the paper and looked at it.

4. The Illuminate history was by no means a simple one. I'll freeze to death trying to explain it.

5. The cabin itself looked surprisingly like a wide-body commercial airliner. The only exception was that it had no windows.

6. I suspect you and I will understand each other perfectly, Mr. Langdon.

Somehow Langdon doubted it.

(iii) As an impersonal pronoun with nouns denoting time, distance, weight, weather, etc.):

5. It's five o'clock in the morning!

6. Robert Langdon dashed down the stairs outside the church and into the middle of the piazza. It was getting dark now, the springtime sun setting late in southern Rome

(iv) As an introductory or anticipatory item (introducing a real subject):

7. It would be a shock no child deserved.

8. It depends whom you represent,

(v) As an emphatic item:

9. known behind his back as Konig – King. It was a title more of fear than reverence for the figure

10. if there was one recurring theme, it was that science and religion had been oil and water.

(vi) In the tag of a disjunctive question:

11. Flying's not a problem for you, is it, sir?"

As one can perceive the principles are far from being homogeneous, group (i) and group (iv) which based on the syntactical function of "it" in the sentence structure; group (iii) based on the type of the sentence, and groups (ii; v) are based on the communicative principles [21]. Jacobs considers them pronominals in the referential function [10, p. 117–118, 6, p. 241]. Carter et al. write that these pronominals retain their part of speech status though the scholars avoid this classificatory feature and introduce the phrase "we use", see: "we use personal pronouns in place of noun phrases," but such phrase signifies the pronoun auxiliary or supplementary status of the noun [3, p. 420–421]. Eastwood classifies the pronouns into a separate class but points out the deictic function of the personal pronouns: "we use them 'for the speaker (I) and the person spoken to (you), as for the 3rd person singular (*he*) refers them to other people

or things, i.e. they are employed in the referential function and the context reveals their meaning [5, p. 233–234]. All these definitions have the same disadvantage – different levels of the investigation. We believe that Heuser's classification of the personal pronouns in the 3rd person is worth mentioning as it reflects current approaches to the eternal phenomenon [13, p. 120–121]:

(a) deictic pronouns (in the referential function) in the sentence or text/discourse continuum; (b) 'lazy' pronouns (in correferential function) in the text continuum;

(c) bound pronouns (in the introductory or anticipatory function); (d) e-type pronouns (in the quantifying function) in the frame; and (e) functional pronouns.

In our opinion the 3rd person singular pronoun is used as a structural component of discourse which can be treated as "dummy," – a grammatical unit that has no meaning, but completes a sentence to make it grammatically complete – the word lacks any semantically independent meaning or a substitute word, which refer back to a previously occurring element of structure, are also often called pro-words, grammatical [4, p. 158], 'substitute words' "null constructions" or "empty" because they need an immediate context to make their interpreting possible in the text/discourse continuum. The term 'pro-form' was probably first used by Jerrold Katz and Paul Postal (1964) as an instrument to explain both syntactic and semantic aspects of the substitutions in the above examples [12]. Syntactically, the pro-constituent guarantees the recoverability of a substitution or deletion. All these terms refer to one and the same phenomenon like, *3rd person pronouns, one, thing, do, so, etc.* "which refer back to a previously occurring element of structure" [4, p. 392].

Findings and perspective. We consider that it-pronoun has a complicated functional semantics. And the actualization of the definite function depends on its context. No doubt that the number of its function much depends upon the scholar's scope of his/her information or intuition.

But it needs a great number of investigations to determine its functional typology employing a corpus analysis.

The vagueness of its functional semantics in fiction can be explained by the genre requirements, however, such vagueness may cause much grave misunderstanding in the professional discourse which demands clear-cut definitions

References:

1. Alcorn Rhona. Pronoun placement and pronoun case in Old English. *Neuphilologische Mitteilungen*. 2013. Vol. 114. No. 4. P. 455–472.
2. Cambell A. Old English grammar. Oxford : Clarendon Press, 1968. 423 p
3. Carter R. et al. English grammar today. Cambridge : CUP, 2011. 645 p.
4. Crystal D. A dictionary of linguistics and phonetics. Malden, MA : Blackwell, 2008. 555 p.
5. Eastwood John. *Oxford guide to English grammar*. Oxford : OUP, 1995. 446 p.
6. Elbourne Paul. E-Type Anaphora as NP-Deletion. *Natural Language Semantics*. 2001. Vol. 9(3). P. 241–288.
7. Evans Gareth. Pronouns. *Linguistic Inquiry*. 1980. Vol. 11(2). P. 337–362.
8. Gramley Stephen. *Introduction to Old English*. Amsterdam, Philadelphia : Routledge, 2019. 438p.
9. Hogg Richard. *An Introduction to Old English*. Edinburgh : Edinburgh University Press, 2002. 163p.
10. Jacobs R. A. *English syntax. A grammar for English language professionals*. Oxford : OUP, 1993. 378 p.
11. Jespersen Otto. *The Philosophy of Grammar*. Amsterdam, Philadelphia : Routledge, 2011. (1924). 358 p.
12. Katz Jerrold and Postal Paul. *An integrated theory of linguistic descriptions*. Cambridge Mass, M.I.T., 1964. Pp. xi + 178.
13. Kleiber W., Heuser R. (ed.) *Introduction and apparatus*. Part 1. Tübingen : Niemeyerr, 2004.
14. Lyons J. *Semantics*. Vol.1-2. London; CUP, 1977. Vol. 1. 371 p., Vol. 2, pp. 897.
15. Mauch Hana. Personal pronoun and markedness: An interpretation of grammatically conditioned changes. *Studia Anglica Posnaniensia*. 1989. XXII. P. 81–90.
16. Mykhaylenko V. V. Functional overview of the second person singular pronoun in “Beowulf”. *Studia Philologica*. 2016. No 2. Issue7. P. 36–43.
17. Novak M. Pronoun prediction with linguistic features and example weighing. *Proceedings of the First Conference on Machine Translation*. Volume Berlin, Germany, August 11–12, 2016. P. 602–605.
18. Quirk R. et al. *A comprehensive grammar of the English language*. London : Longman, 2000. x + 1779 p.
19. Portele Yvonne, Bader Markus. Accessibility and Referential Choice: Personal Pronouns and D-pronouns in Written German. *Zeitschrift für Sprachwissenschaft*. 2019. Vol. 38: Issue 2.
20. Sapir Edward. *Language: An Introduction to the Study of Speech*. New York : Harcourt, Brace and Company 1921. 125 p.
21. Simon Horst J., Wise Hike. *Pronouns: grammar and representation*. Amsterdam, Philadelphia : Routledge, 2002. 291 p.
22. Thavenius Cecilia. *Referential Pronouns in English Conversation*. Lund : CWK Gleerup, 1983. 194 p.
23. Van Bergen L. *Pronouns and Word Order in Old English: With Particular Reference to the Indefinite Pronoun Man*. Amsterdam, Philadelphia : Routledge, 2017. 244 p.
24. Van Valin Robert D. Jr. *Introduction to syntax*. Cambridge : CUP, 2001. 256 p.
25. Von Heusinger Klaus. Reference and representation of pronouns / Ed. Horst J. Simon, Heike Wise. *Pronouns: grammar and representation*. Amsterdam, Philadelphia : Routledge, 2002. P. 109–136.

Михайленко В. В. ВЗАЄМОДІЯ ІТ-ЗАЙМЕННИКА З КОНТЕКСТОМ

Ця стаття є корпусним аналізом *it*-займенника в авторському дискурсі та його взаємодії з контекстом. Тлумачення займенника третьої особи однини у структурі речення, або дискурсу, є найбільш суперечливим явищем. Британський національний корпус визначає його частоту – 1 045 013 на 100 млн слів в англійській мові, що підтверджує нашу гіпотезу про те, що чим вище частота мовної одиниці, тим більша можливість для неї бути допоміжною частиною мови, пор.: частоту неозначеного артикля *a* – 213 692; частки *to* – 2 565 070, прийменника *on* 1 914 216 тощо. Хоча більшість граматистів вважають особовий займенник (*it* включно) до агтсечастин мови на основі форми, синтаксичної функції, лексико-граматичної валентності та особливості ‘референційної’ функції *it* у реченні. Ми вважаємо, що *it*-займенник має складну функціональну семантику. Її актуалізація певної функції залежить від її контексту. Без сумніву, число її функцій також багато в чому залежить від об’єму інформації та інтуїції вченого. Інтерпретація займенника 3-ї особи однини складна та викликає непорозуміння й плутанину, що є результатом суміщення принципів самих класифікацій та суб’єктивних суджень дослідників. Ми ризикнули ввести принцип еволюції, що дало можливість вирізнити спільні та відмінні риси контекстів зазначеного займенника. Цілком зрозуміло, що для досягнення об’єктивності необхідно провести дослідження займенника у структурі не-професійного (типу художнього) та професійного (типу економічного або юридичного), де існуюча неясність недопустима. Ми вважаємо, що *it*-займенник має складну функціональну семантику. А актуалізація зазначеної функції залежить від її контексту. Без сумніву, кількість його функцій багато в чому залежить від об’єму інформації та інтуїції вченого.

Ключові слова: займенник «ІТ», семантично пусте слово, субститут, функція, контекстна семантика, дискурс.

Місягіна І. М.

Університет Короля Данила

ТАКТИКИ УХИЛЬНОСТІ У ВІДПОВІДЯХ НА ЗАПИТАННЯ

У статті здійснюється дослідження лінгвістичного представлення комунікативної стратегії та тактик ухильності у відповідях на запитання на матеріалі сучасного художнього дискурсу.

У статті окреслюється проблема з теоретичної точки зору, а саме: теоретичні засади дослідження ухильності, визначення комунікативної стратегії, критерії класифікації комунікативних тактик ухильності, основні засоби реалізації ухильності.

Комунікативні тактики як практичний спосіб ухильності класифікуються відповідно до кількості комунікативно релевантної інформації, яка приховується, і діляться на тактики повного і часткового блокування інформації.

Комунікативні тактики повного блокування інформації можуть втілюватись вербально або невербально, а тактики часткового блокування інформації можуть втілюватись лише за допомогою вербальних засобів.

Усі тактики реалізуються за умови порушення принципу Кооперації або принаймні одного з його постулатів. Якщо порушується один із постулатів, то реалізуються тактики часткового блокування інформації: тактика Неінформативності (Категорія Кількості), Неадекватності (категорія Якості), Нерелевантності (категорія Відношення), Неясності (категорія Способу).

Ефективнішим способом реалізації ухильності є порушення лише окремого постулату за умови дотримання загального Принципу Кооперації. У такому випадку реалізація ухильності відбувається непрямо під час демонстрації кооперативної поведінки. Слухач не завжди це усвідомлює і часом не здатен виявити справжні цілі та мотиви мовця.

Якщо порушується принцип Кооперації загалом, то реалізуються тактики повного блокування інформації. Ухильність реалізується шляхом повної відмови від кооперації та продовження комунікації. Використання такого способу ухильності свідчить про некооперативну спрямованість мовця.

Адресат може застосовувати визначений спосіб ухильності протягом декількох реплік, змінити спосіб ухильності без зміни тактики, змінити тактику в межах комунікативної стратегії ухильності або визначити іншу комунікативну стратегію ведення розмови.

Ключові слова: стратегія, тактика, ухильність, способи ухильності, повне блокування, часткове блокування.

Постановка проблеми. Багатогранність поняття ухильності спричинила неоднозначність тлумачення цього явища. Ухильність розглядається як 1) вербальний засіб вираження обережності, уникнення відповідальності за надання інформації (К. Хайланд, Дж. Лакофф, І. Чізарова, Дж. Юл); 2) комунікативна тактика, що ставиться в ряд із тактиками згоди, незгоди (М.П. Чуріков) або досліджується в межах стратегії вираження незгоди, поряд із тактиками посилення на неможливість виконання прохання саме в цей час, відмови без будь-якої мотивації, затягування процесу надання відповіді тощо (С.М. Іваненко); 3) комунікативна стратегія (О.М. Ільченко, О.В. Пономаренко, А.В. Ярхо, О.В. Дмитрук, І.І. Морозова, Л.Б. Головаш, Ю.Б. Кузьменкова).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Під час дослідження ухильності враховува-

лись напрацювання науковців, що базуються на таких сучасних лінгвістичних теоріях та теоретико-методологічних засадах комунікації: теорії дискурсу (О.Г. Почепцов, І. П. Сусов, Ю.С. Степанов, К. Серажим, В.Б. Бурбело), теорії мовленнєвої діяльності (Ф.С. Бацевич, О.Я. Гойхман, Є.В. Ключев, О.О. Селіванова, Г.П. Грайс, П. Браун, С. Левінсон, Д. Гордон, Дж. Лакофф).

Постановка завдання. У зв'язку із двозначністю трактування поняття ухильності вважаємо актуальним проаналізувати ухильність та обґрунтувати її приналежність до комунікативних стратегій, визначити основні тактики ухильності та вербальні засоби її вираження. Важливим завданням є також здійснити класифікацію тактик ухильності відповідно до повноти / неповноти приховування мовцем комунікативно значущої інформації.

Виклад основного матеріалу. КТ (комунікативна тактика) є конкретним способом реалізації інтенційної програми дискурсу, яка забезпечує оперативне реагування на ситуацію та контекст і ґрунтується на мовленнєвих вміннях співрозмовників. КТ має певну знакову репрезентацію, «спосіб її встановлення керується експліцитною інформацією» [5, с. 240]. Оскільки саме тактики є практичним інструментом дослідження стратегій і надають матеріал для лінгвістичного аналізу, для опису стратегій суттєво представити номенклатуру основних типових тактик, що реалізують певну мовленнєву стратегію.

Тактика – це «визначена лінія поведінки на певному етапі комунікативної взаємодії, спрямованої на одержання бажаного ефекту чи запобігання ефекту небажаного; мовленнєві прийоми, які дають змогу досягнути комунікативної мети» [1, с. 120]. КТ зумовлена комунікативним наміром, що є проміжною ціллю на певному етапі спілкування, на відміну від стратегії, яка спрямована на вирішення загальної комунікативної мети, тобто стратегічного результату спілкування.

КТ, у яких втілена певна стратегія, залежать від різних прагматичних чинників: віку комунікантів, статі, національності, соціальних ролей тощо. Наприклад, під час розгляду ухильності можна виокремити гендерно- чи національно-зумовлені тактики ухильності. Це означає, що комуніканти, залежно від своїх особистісних параметрів, обирають різні тактики і можуть ухилитися від надання інформації по-різному.

Досліджуючи КТУ (комунікативну тактику ухильності) в політичному дискурсі, О.В. Пономаренко визначає її як конкретну мовленнєву дію, «під час якої в ході комунікації політики практично здійснюють свій стратегічний намір уникнути чіткого викладу думки за допомогою одного чи декількох вербальних і / або невербальних (метакомунікативних) прийомів, способів, методів (складових явища ухильності), які полягають, зокрема, у використанні окремих засобів вираження ухильності або їх поєднань» [3, с. 151–152].

У дослідженні КТУ визначена як спосіб втілення вербальними / невербальними засобами стратегічного наміру повністю або частково уникнути передачі комунікативно значущої інформації, зняти із себе відповідальність за її достовірність чи передати імпліцитно.

Тактики ухильності можуть втілюватись вербальними та невербальними способами. Вербальними є способи, що втілюються за допомогою засобів мовного коду, а невербальні втілюються

засобами немовної природи, які поряд із вербальними слугують для створення, передавання та сприйняття повідомлень.

Тактики ухильності в межах стратегії класифікуються за принципом повноти / неповноти приховування мовцем комунікативно значущої інформації. На основі цього принципу тактики поділяються на КТ повного і часткового блокування інформації. КТ повного блокування інформації можуть втілюватись вербально або невербально, а КТ часткового блокування інформації можуть втілюватись лише за допомогою вербальних засобів.

КТ повного блокування інформації передбачає повну відмову від її надання («не говорити»). КТ часткового блокування інформації, на відміну від повної відмови від комунікації, можуть втілюватись способами, спрямованими на уникнення надання необхідної інформації («говорити не те») або її викривлення («говорити не так»).

КТ «повного» та «часткового» блокування інформації в межах стратегії ухильності виокремлені на основі положення про експлуатацію Принципу Кооперації [2, с. 222] під час реалізації ухильності.

Принцип Кооперації, введений Г.П. Грайсом, полягає в тому, що комунікативний вклад кожного учасника діалогу на певному етапі повинен відповідати спільній цілі діалогу. На основі Принципу Кооперації вчений виокремив категорії (Кількості, Якості, Ставлення, Способу) та постулати, яких необхідно дотримуватись для забезпечення успішної та ефективної комунікації.

Дослідження ґрунтується на гіпотезі про те, що ухильність реалізується за умови порушення одного з постулатів або загального Принципу Кооперації, внаслідок чого відбувається відмова від кооперації («повна» ухильність) або блокування комунікації в заданому напрямку чи заданим способом («часткова» ухильність).

Необхідно зауважити, що у випадку імпліцитної передачі інформації (натяк, іронія тощо) порушення комунікативних постулатів стосується лише буквального значення висловлення, а не «глибинного» змісту повідомлення, що відповідає вимогам максим успішної комунікації [4, с. 31]. Із цієї позиції під час реалізації ухильності Принцип Кооперації та комунікативні постулати не порушуються і виникають комунікативні імплікатури [6].

Порушення загального Принципу Кооперації є найпростішим способом ухильності з точки зору розумових затрат мовця, необхідних для цього: ухильність реалізується шляхом повної відмови від кооперації та продовження комунікації. Проте такий спосіб є не завжди успішним для розвитку комунікації,

оскільки часто спричиняє комунікативну невдачу, нерозуміння та вербальну агресію з боку слухача. Використання такого способу ухильності свідчить про некооперативну спрямованість мовця.

Ефективнішим способом реалізації ухильності є порушення лише окремого постулату за умови дотримання загального Принципу Кооперації. Дж. Юл вказує, що незважаючи на те, що мовці не можуть дотриматись певних постулатів, вони «демонструють намагання їх дотриматись» [7, с. 37–39]. У такому випадку реалізація ухильності відбувається непрямо під час демонстрації кооперативної поведінки. Слухач не завжди це усвідомлює і часом не здатен виявити справжні цілі та мотиви мовця.

Отже, з урахуванням порушення Принципу Кооперації була виокремлена **КТ повного блокування інформації** та за умови експлуатації окремих постулатів та категорій Принципу були визначені **КТ часткового блокування інформації** – **КТ неінформативності** (Категорія Кількості); **неадекватності** (Категорія Якості); **нерелевантності** (Категорія Відношення) та **неясності** (Категорія Способу) (див. табл. 1).

Візьмемо для прикладу запитання „Where are you going?” та проілюструємо реалізацію мовцем ухильності за допомогою різних КТУ.

Для того щоб надати широкомасштабного бачення ролі та впливу Принципу Кооперації Г.П. Грайса на втілення КТУ, приклади способів їх актуалізації були наведені в децю спрощеній формі:

– Тактика повного блокування інформації: “I’ll not tell you”, “It was the question you had no right to ask”, “It’s of no importance”.

– Тактика нерелевантності: “I haven’t finished telling you about my roses. They are so...”, “Let’s talk about you at first...”.

– Тактика неінформативності: “There..”, “Well, I am going to some place”, “Somewhere”.

– Тактика неадекватності: “I think, home”, “Home...maybe”.

– Тактика неясності: “Home or not home, paradise or hell, day or night...”.

Результати кількісного аналізу випадків реалізації ухильності поміж КТ повного та часткового блокування показали, що частота їх реалізації є приблизно однаковою, з певною перевагою тактики повного блокування інформації (56,7%).

Адресат може застосовувати визначений спосіб ухильності протягом декількох реплік (1), змінити спосіб ухильності без зміни КТУ (2), змінити КТУ в межах комунікативної стратегії ухильності (3) або визначити іншу комунікативну стратегію ведення розмови (4):

(1) “Did he now! What did he say?” [...] “**He sort of hinted that he was going to wait for you one night and get even**” [...] “Then what happened?” “**Well then he sort of picked on young Dirk. And “here’s Courtney’s brat” he said. “Yellow as his old man, I reckon!” “What Dirk do?” “Well, Mr. Courtney, he just laughed – like the gentleman, sort of, nice and friendly. “Forget it, he said – you’ve had too much to drink.” (W.Smith. The Sound of Thunder, p. 40).**

У наведеному прикладі адресант намагається приховати своє знання та ввести неправдиву інформацію, зменшивши свою відповідальність за її достовірність за допомогою апроксиматора „sort of.”

Протягом усього ходу розмови адресант користується одним і тим самим способом ухильності в межах КТ неадекватності (вказівка на наблизений спосіб сприйняття інформації). Можна стверджувати, що він успішно втілює цей спосіб, незважаючи на те, що його співрозмовник здогадався про неадекватність інформації, однак він не зможе цього довести, оскільки адресант вказав, що подає інформацію наближено (обмежив себе від відповідальності за її достовірність).

(2) “I’ve heard that you don’t like visitors, so I’m going to spend the day with my visitor friends.” „At the competitions?” “**Where I go is none of your –**” “Answer!” “**Dammit, I won’t! Where do you get off.**” (J. Lindsey. Keeper of the heart, p. 201).

У межах однієї тактики (КТ повного блокування інформації) мовець ухиляється від повідомлення інформації різними способами (уникнення коментування та вказівка на необґрунтованість запитання).

(3) “And she might never have lost control and given order herself.” “**Maybe, I don’t know. I can’t think right now.**” If I make the deal...The phrasing abruptly hit home to him. “My God, you’re actually thinking about it. What the hell did she say to you?” “**She didn’t answer.** He fell to his knees beside her. “Tell me.” **She shook her head. “My head’s messed up. Maybe later.” “Maybe?” “She changed the subject.** “I want you to call the hospital.” (I. Johansen. The face of deception, p.399).

У цьому прикладі адресант вживає такі способи уникнення надання інформації в межах КТ повного блокування інформації: а) спосіб апелювання до екстралінгвістичних факторів (*Maybe I don’t know. I can’t think right now.*); б) мовчання як демонстративна відмова від надання інформації (*She didn’t answer*); в) позиція тіла (хитання головою, що також свідчить про ухильність від відповіді (*She shook her head*); г) спосіб апелювання до екстралінгвістичних факторів, успішність якого адресат забезпечує за допомогою послаблення

Тактики повного та часткового блокування інформації в межах стратегії ухильності

Вид ухильності	Тактика	Принцип / постулат / категорія, що порушується	Комунікативна спрямованість тактики (комунікативне завдання тактики)	Способи втілення тактики
ПОВНЕ БЛОКУВАННЯ ІНФОРМАЦІЇ	Повного блокування інформації	Загальний Принцип Кооперації	Уникнути передачі будь-якої через повне блокування комунікації в заданому напрямку	<ul style="list-style-type: none"> - Визнання мовцем своєї некомпетентності. - Уникнення коментування. - Апелювання до екстралінгв. Факторів. - Заборона розмовляти на певну тему. - Вказівка на необґрунтованість запитання. - Визнання нерозуміння запитання. - Відсилення до відомого. - Мовчання, жести, міміка, позиції та рухи тіла.
ЧАСТКОВЕ БЛОКУВАННЯ ІНФОРМАЦІЇ («НЕ ТЕ»)	Нерелевантності	Категорія Відношення	Частково уникнути передачі комунікативно значущої інформації через надання нерелевантної інформації (маніпулювання релевантністю інформації)	<ul style="list-style-type: none"> - Продовження попередньої теми. - Перехід до нової теми. - Розвиток теми. - Підміна теми.
ЧАСТКОВЕ БЛОКУВАННЯ ІНФОРМАЦІЇ («НЕ ТАК»)	Неінформативності	Категорія Кількості	Частково уникнути передачі комунікативно значущої інформації через зменшення або збільшення її інформаційного потенціалу (маніпулювання кількістю інформації)	<ul style="list-style-type: none"> - Введення початкового передбачення питання. - Введення загальновідомої інформації. - Введення інформативно недостатньої інформації. - Введення надмірно деталізованої інформації.
	Неадекватності	Категорія Якості	Частково уникнути відповідальності за сказане через неправильну репрезентацію певних інф-их параметрів (маніпулювання адекватністю інформації)	<ul style="list-style-type: none"> - Маніпулювання авторством на інформацію. - Модифікація ілюктивної сили висловлень. - Накладання обмежень на інформацію. - Вказівка на спосіб сприйняття інформації. - Вказівка на спосіб отримання інформації.
	Неясності	Категорія Способу	Частково уникнути передачі комунікативно значущої інформації через ускладнення її розуміння	<ul style="list-style-type: none"> - Збільшення кількості варіантів інтерпретації повідомлення. - Зменшення кількості варіантів інтерпретації повідомлення.

ілюктивної сили висловлення („*My head's messed up. Maybe later*”); д) перехід до нової теми в межах КТ нерелевантності (*She changed the subject*).

Спочатку адресант намагається вжити способи ухильності в межах КТ повного блокування інформації, проте коли в ході розмови виявляється, що їх реалізація є неуспішною, адресант змінює

КТ і обирає КТ нерелевантності, яка і забезпечує успішну реалізацію ухильності.

Наступний приклад також ілюструє зміну тактик ухильності в процесі комунікації:

“*How do you know that?*” “*Because -*” *Fran caught herself, looked quickly at her watch. “Gosh, what am I doing sitting around here talking? I’ve got*

a hundred things” “*Fran*” *Deanna stood and stepped in front of her. “How do you know that Finn’s not going out of town until this is over? The last I heard he was scheduled to go to Rome right after Christma .” “I, ah, I must have gotten mixed up” “Like hell” “Damn it, Dee, don’t get that warrior look on your face.” “How do you know?” “Because he told me, okay?”* (N. Roberts. *Private Scandals*, p. 444).

Мовець втілює ухильність спочатку через КТ нерелевантності (спосіб переходу до нової теми), потім за допомогою КТ неадекватності (спосіб модифікації ілюктивної сили висловлення) і зрештою знову повертається до КТ нерелевантності (перехід до нової теми), проте усвідомлює, що реалізація ухильності виявилась невдалою і вирішує говорити правду.

(4) “*Why?*” *She didn’t answer. “Why, Eve?” “What the hell. He’d find out anyway.” The night when Fraser was executed, I took an overdose*

of sedatives. I was staying at a motel near the prison and Joe came to check and found me” (I.Johansen. *The face of deception*, p. 233).

Спочатку адресант намагається уникнути надання інформації у відповідь на запитання за допомогою КТ повного блокування інформації (*She didn’t answer*), проте пересвідчившись, що реалізація ухильності була неуспішною і співрозмовник продовжує вимагати інформацію, він відмовляється від ухильності взагалі.

Висновки і пропозиції. Таким чином, ухилитися можна за допомогою різних комунікативних тактик ухильності, втілення яких матиме неоднозначний вплив на співрозмовника. З одного боку, він може взагалі не помітити комунікативних намірів мовця ухилитися, а з іншого – невдало підібрана тактика може спричинити навіть припинення комунікації та вербальну агресію.

Список літератури:

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник / Ф.С. Бацевич. Київ : Академія, 2004. 344 с.
2. Грайс Г.П. Логика и речевое общение. *Новое в зарубежной лингвистике. Прагматика*. Москва : Прогресс, 1985. Вып. 16. С. 217–237.
3. Пономаренко О.В. Лінгвопрагматичні засоби вираження ухильності в сучасному італійському політичному дискурсі : дис... канд. філол. наук : 10.02.05. Київ, 2004. 245 с.
4. Приходько Г.І. Когнітивно-комунікативні способи імплікування оцінки. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна*. Харків : Константа, 2005. № 649. С. 31–35.
5. Селиванова О.О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2006. 716 с.
6. Grice H.P. Presupposition and Conversational Implicature / Herbert Paul Grice // *Radical Pragmatics*. N.Y. : Academic Press, 1981. P. 42.
7. Yule G. *Pragmatics* / George Yule. Oxford : Oxford University Press, 1996. 138 p.

Misiagina I. M. TACTICS OF HEDGING IN REPLIES

The article is concerned with an extensive research into the issue of linguistic representation of the communicative strategy of hedging in Modern English Literary Discourse.

The article outlines the problem under analysis from the theoretical viewpoint, namely dwells upon the theoretical backgrounds for the research of hedging, defines it as a communicative strategy, fixes the criteria of its classification into tactics, identifies key means of its realization.

Communicative tactics as practical methods of hedging are classified according to the amount of communicatively relevant information hidden and divided into tactics of full and partial blocking.

Communicative tactics of full blocking can be implemented verbally or non-verbally whereas tactics of partial blocking can be realized only via verbal means of communication.

It is stated that the tactics are realized on the condition of breaking the Principle of Cooperation or at least one of its postulates. If one of the postulates is violated then the tactics of partial blocking are realized: tactics of Uninformativity (Category of Quantity), Inadequacy (Category of Quality), Irrelevance (Category of Relation) and Unclarity (Category of Manner).

One of the most effective ways of hedging is violation of a certain postulate on the condition of following the general Cooperation Principles. In this case realization of hedging is implemented indirectly on terms of demonstration of cooperative communication. A listener does not always realize that and sometimes cannot reveal true motives of a speaker.

If the general Principle of Cooperation is violated then tactics of full blocking are realized. A speaker hedges by means of absolute refusal from cooperation and communication. When this method is used it means that a speaker is not willing to have cooperative communication.

A speaker can use a specific method of hedging in several replies, change a method of hedging within one tactics, change a tactics within a communicative strategy or choose another communicative strategy to continue communication.

Key words: *strategy, tactics, hedging, methods of hedging, full blocking, partial blocking.*

Ніколаєва Т. М.

Київський національний університет культури і мистецтв

ОСОБЛИВОСТІ ПУНКТУАЦІЙНОЇ АБРЕВІАЦІЇ В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

У статті розглянуто специфіку аббревіації, зокрема пунктуаційної, в сучасній англійській мові. Резюмовано, що аббревіація в ХХІ столітті стала масовим явищем у мові. Скорочені слова міцно увійшли в сучасні мови. Кількість їх надзвичайно велика, вони становлять значну частину словникового складу, причому проникають вони практично в усі верстви лексики й широко застосовуються як в усній, так і, особливо, в писемному мовленні. Установлено, що аббревіація є ефективним способом словотвору, особливості якого відображають зокрема й сучасні тенденції глобалізації. Специфіка цього способу словотворення визначається компонентами аббревіатури, які перебувають в особливому взаємозв'язку між собою. Популярність цього словотвірного способу пов'язана й з актуальною для сучасного суспільства тенденцією до універсалізації, що виявляється й на рівні уніфікації мовних засобів вираження сенсу. Водночас дослідники зазначають, що аббревіатури створюються скороченням матеріальних одиниць на основі конденсації, ущільнення, але не скорочення семантики початкового слова.

Аналіз особливостей структури слів в англійській мові показав, що серед них виділяються аббревіатури й акроніми, що є новою тенденцією в афіксальному словотворенні. Однією з найпродуктивніших суфіксальних моделей останнього десятиліття є модель *acronym + ie = N*, наприклад, *urppie* – *young urban professional people* і *yumprie* – *young upwardly mobile professional people*. Обидві одиниці з'явилися для позначення молодих процвітаючих амбітних міських жителів, зайнятих у сфері реклами й торгівлі.

Узагальнено, що нині в англійській мові значну популярність отримали скорочення букв і розділових знаків, коли: виключаються голосні, водночас значення слова визначається за послідовністю приголосних, наприклад: *between* – *btw* (між); *because* – *bcs* (тому що, адже); *your* – *YR* (твій); *speak* – *SPK* (говорити); *people* – *PPL* (люди); *please* – *PLS* (будь ласка); *friend* – *frnd* (один); *homework* – *hmwrk* (домашня робота); *message* – *msg* (повідомлення), *probably* – *prbly* (ймовірно), *peace* – *pce* (світ), *text* – *txt* (текст); використовується аббревіатура «/»: *with* – *w / t* (с); *something* – *s / t* (дещо); *boyfriend* – *b / f* (хлопець); *girlfriend* – *g / f* (дівчина); *bedroom* – *b / r* (спальня); *homework* – *h / w* (домашня робота); *class work* – *c / w* (класна робота); використання транскрипцій, сленгу чи діалектних варіантів, якщо вони коротші, ніж оригінальне слово, наприклад, замість *because* – *cos* (бо).

Ключові слова: аббревіація, скорочення, сучасні англійська мова, знаки пунктуації.

Постановка проблеми. На сьогодні в різних мовах використовуються сотні тисяч скорочених лексичних одиниць. Із кожним роком збільшується кількість словників скорочень. В одних випадках до них входять малопоширені типи скорочень, які зустрічаються в одиничних прикладах, в інших – у мові реалізується величезна кількість скорочених одиниць, яке досягає декількох десятків і навіть сотень тисяч.

У різних країнах світу скорочення використовуються в дипломатії, технічній та військовій літературі, під час складання ділових і комерційних документів, назвах різних організацій, навчальних закладів; марок автомобілів, літаків, радарних установок й інших пристроїв; у художній літературі, у пресі.

Загальновідомо, що мова розвивається разом із суспільством. Так само, як і суспільство, мова не може перебувати у стані нерухомості, спокою. У мові безперервно відбуваються зміни, в яких знаходять своє вираження закони його розвитку. Однак ці зміни можуть бути різними за масштабом і тривалістю. Однією з найбільш помітних тенденцій розвитку мов на сучасному етапі є тенденція до скорочення або аббревіації. Аббревіація в ХХІ столітті стала масовим явищем у мові. Скорочені слова міцно увійшли в сучасні мови. Кількість їх надзвичайно велика, вони становлять значну частину словникового складу, причому проникають вони практично в усі верстви лексики й широко застосовуються як в усній, так і, особливо, в писемному мовленні. Про поширеність

і продуктивність скорочених лексичних одиниць свідчать висловлювання багатьох зарубіжних лінгвістів.

Американський учений Г. Менкен зазначає, що «характерна звичка американців зводити складні поняття до найбільш стислих скорочень була помітна вже в колоніальний період, а такі типові американізми як O.K. («Все в порядку», «добре»), N.G. (No good – «неправильно», «марно») і P.D.Q. (Pretty damn quick – «дуже швидко») були простежені аж до ранніх днів республіки.

О. Есперсен і собі у своїй багатотомній «Граматиці сучасної англійської мови» присвячує скороченням окремих розділ [7]. О. Есперсен особливо підкреслює характерність скорочень для сучасної англійської мови: «Скорочення <...> мають паралелі в інших мовах, але ніде вони не є настільки численними, як у сучасній англійській мові; вони насправді представляють одну з найбільш характерних рис розвитку англійської мови на цьому етапі».

Але дотепер залишається багато неясного в питанні про природу скорочень, про їх взаємозв'язок із системою мови, немає суворої, чіткої класифікації структурних типів скорочених лексичних одиниць, не проведений строгий наукового аналіз особливостей окремих структурних типів. Надзвичайно багато неясного в питанні про лексико-семантичні особливості скорочень, закономірності їх семантичного розвитку.

Наприклад, А. Антипов схиляється до такого визначення: «Скорочення – це одиниця в усній або письмовій мові, створена з окремих (не всіх) елементів звукової або графічної оболонки деякої розгорнутої форми (слова або словосполучення), з якої ця одиниця знаходиться в лексико-семантичною зв'язку [2].

Але, незважаючи на суперечливість трактувань, усі дослідники згодні, що характерною ознакою аббревіації є усічення основ (усічення лінійної протяжності самих кореневих морфем), яке водночас може вступати у взаємодію з різними словотворчими способами (складанням, суфіксацією, конверсією, лексичним еліпсом). Явище скорочення широко поширене в мові й охоплює всі його аспекти. Тому найперше необхідно дати більш широке визначення, яке, якщо можна, охоплювало б усю сукупність скорочених одиниць.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Було встановлено, що сучасні дослідники детально вивчають процес виникнення скорочених лексичних одиниць як явища системи мови, котрі знаходиться у стані динамічного розвитку. Як відомо, велика різноманітність скорочень

переважає саме в англійській мові й на цьому етапі це є відмінною рисою її функціонування. Щодо аббревіації, то, на думку В. Борисова, вона «висуває чимало проблем з погляду теорії словотворення» [6, с. 152]. Багато дослідників не вважають аббревіацію одним із способів словотвору.

Згідно із словниковим визначенням, «аббревіатура (італ. *Abbreviatura* від лат. *abbrevio* – скорочую) – іменник, який складається з усічених слів, що входять у вихідне словосполучення, або з усічених компонентів вихідного складного слова» [4]. Аббревіація – явище, яке традиційно відносять до галузі мовної економії. «Найбільш яскравим проявом дії принципу економії в мовному спілкуванні є економія часу шляхом економії сегментних засобів» [6, с. 145–155], «у мові аббревіації виконує компресивну функцію, тобто служить для створення коротшої, ніж співвідносне словосполучення, номінації» [9, с. 120].

Загалом, аббревіація є ефективним способом словотвору, особливості якого відображають зокрема й сучасні тенденції глобалізації. Специфіка цього способу словотворення визначається компонентами аббревіатури, які перебувають в особливому взаємозв'язку між собою. Популярність цього словотвірного способу пов'язана і з актуальною для сучасного суспільства тенденцією до універсалізації, що виявляється й на рівні уніфікації мовних засобів вираження сенсу. Водночас, як відзначають дослідники, «аббревіатури створюються скороченням матеріальних одиниць на основі конденсації, ущільнення, але не скорочення семантики початкового слова» [1, с. 118].

Постановка завдання. Метою статті є аналіз основних особливостей пунктуаційної аббревіації в сучасній англійській мові.

Виклад основного матеріалу. Відомо, що ставлення дослідників до питання лінгвістичного статусу аббревіатур неоднозначне. Так, учені дотримуються думки, згідно з якою аббревіаціями можуть вважатись будь-які процеси скорочення одиниць, оскільки ключовим поняттям аббревіації є редукація вихідної для аббревіатури одиниці. У зв'язку з цим виділяються такі типи аббревіатур:

- складовий (апокопа, аферезис, синкопа, ущільнення);
- складноскладовий (зрощення, накладки, вставки, частково скорочені складні слова);
- ініціальний (буквений, акроніми, ініціальні-складової, ініціальні-немов (ініціал/ініціали + слово).

Водночас, на думку Д. Алексєєвої, будучи безсумнівно важливою, економія не є вирішальною

причиною виникнення скорочень, оскільки аббревіація стала ефективним способом мовної репрезентації, головним чином тому, що вона дозволила створити щільну оформленість слова там, де раніше було представлено тільки опис поняття.

Ю. Горшунов вважає, що аббревіація активно взаємодіє з іншими способами словотворення [6, с. 98–101]. Від аббревіатур можуть утворюватися нові слова за допомогою традиційних способів словотвору:

- 1) словотворення;
- 2) словоскладання;
- 3) конверсії.

Аналіз особливостей структури слів в англійській мові показав, що серед них виділяються аббревіатури й акроніми, які є новою тенденцією в афіксальному словотворенні. Однією з найпродуктивніших суфіксальних моделей останнього десятиліття є модель $\text{acronym} + \text{ie} = \text{N}$, наприклад, *yuppie* – young urban professional people і *yumpie* – young upwardly mobile professional people. Обидві одиниці з'явилися для позначення молодих процвітаючих амбітних міських жителів, зайнятих у сфері реклами й торгівлі [3].

Кілька років тому на початку розвитку скорочень висувались припущення про те, що скорочення можуть стати мовою ділового спілкування. У діловій сфері зустрічається велика кількість аббревіатур:

- скорочення, прийняті в діловій документації (*abt* – about, *dols* – dollar, *exps* – expenses, *FX* – foreign exchange, *Ltd* – limited etc.);
- скорочення, які використовуються в рекламі для просування торгових марок;
- скорочення, які використовуються в діловому листуванні (*st* – street, *sq* – square, etc.);
- скорочення в назві фірм і корпорацій: *J & S* (Journey and Study). Загальні аббревіатури, які зустрічаються в документах тощо.

Слушними є висновки А. Іоніна [8], котрий пропонує таку класифікацію скорочень:

- одна буква або цифра замінює ціле слово, наприклад: *be* – b (бути); *ate* – 8 (їв); *see* – c (дивитися); *for* – 4 (чотири); *are* – r; *to / too* – 2 (два); *you* – u (ти); *why* – y (чому); *your / you are* – ur (твій).
- одна буква або цифра замінює склад, наприклад: *activate* – *activ8* (активізувати); *great* – *gr8* (відмінно); *mate* – *m⁸* (товариш); *later* – *l8r* (пізніше); *before* – *b4* (вперед, перед); *therefore* – *there4* (тому); *today* – *2day* (сьогодні); *wait* – *w8* (почекай); *threesome* – *3SUM* (трійка); *hate* – *H8* (ненавидіти); *no one* – *NO1* (ніхто); *anyone* – *NE1* (хто-небудь); *forever* – *4eva* (назавжди).

– зміна значення символів, наприклад: *ss* – \$; *oo* – %; *-orr- -oz*; *sorry* – *soz* (засмучений); *tomorrow* – *tomoz* (*2moz*) (завтра); *tomorrow* – *2moro* (завтра); *tonight* – *2NITE* (сьогодні ввечері); *thanks* – *TX* (спасибі); *today* – *2dA* (сьогодні); *address* – *addy* (адреса); *says* – *sez* (скаже); *because* – *cuz, bcuz, bcz, bcos, bc, coz or bcoz* (бо); *please* – *plez* (будь ласка); *probably* – *probz* (імовірно).

Що ж стосується специфіки нашого дослідження, то нині в англійській мові значну популярність отримали скорочення букв і розділових знаків, коли:

– виключаються голосні, водночас значення слова визначається за послідовністю приголосних, наприклад: *between* – *btw* (між); *because* – *bcs* (бо); *your* – *YR* (твій); *speak* – *SPK* (говорити); *people* – *PPL* (люди); *please* – *PLS* (будь ласка); *friend* – *frnd* (один); *homework* – *hmwrk* (домашня робота); *message* – *msg* (повідомлення), *probably* – *prbly* (імовірно), *peace* – *pce* (світ), *text* – *txt* (текст).

– використовується аббревіатура «/»: *with* – *w / t* (с); *something* – *s / t* (дещо); *boyfriend* – *b / f* (хлопець); *girlfriend* – *g / f* (дівчина); *bedroom* – *b / r* (спальня); *homework* – *h / w* (домашня робота); *class work* – *c / w* (класна робота).

– використання транскрипцій, сленгу чи діалектних варіантів, якщо вони коротші, ніж оригінальне слово, наприклад, замість *because* – *cos* (бо).

Окреслені способи скорочення букв і розділових знаків для передачі значення лексичних одиниць несуть у собі певний сенс. Безперечно, способи дуже зручні й можуть претендувати на універсальність у мові наукової літератури та інших спеціальних підмов. Узявши до уваги всю «корисність» лексичних одиниць, зазначимо, що нині виникають численні труднощі, пов'язані передусім із перекладом з англійської мови на українську або тлумаченням значення того чи іншого спеціального терміна.

Висновки і пропозиції. Сучасний стан англійської мови характеризується процесами інтернаціоналізації та глобалізації, які привели до появи особливого роду найменувань об'єктів, понять і концептів одночасно з підвищеними вимогами до мовної економії, унаслідок чого виник величезний пласт скороченої лексики. Інтерес до специфіки створення аббревіатурних номінацій в англійській мові й до особливостей їх уживання в різних типах і жанрах мовлення зумовлений тим, що аббревіація виявляється одним зі словотворчих способів, який відповідає прагматичним настановам сучасності.

Вітчизняні та зарубіжні дослідження, присвячені проблемі скорочених одиниць, як правило, не охоплюють увесь спектр поданого лінгвістичного явища і, розглядаючи різне коло проблем, дають різне тлумачення самого терміна. Так, наприклад, в англійській мові використовуються такі визначення, які позначають це поняття: *abbreviation, abridgement, abecedism, ellipsis, short forms of word, shortening, curtailment, contraction* тощо. У вітчизняній літературі також не спостерігається термінологічної єдності, порівняйте: скорочення, ско-

рочена одиниця, аббревіатура, аббревіація, усічення, аброморфема тощо. Аналіз наукової літератури дав змогу встановити, що проблема аббревіації пунктуації не знайшла належного відображення в наукових розвідках сучасних дослідників. Водночас встановлено, що ще однією тенденцією оновлення сучасної англійської мови є використання акронімів. Тому **перспективи подальших розвідок у цьому напрямі вбачаємо** у висвітленні лексико-семантичних особливостей акронімів і методи їх перекладу в сучасній англійській мові.

Список літератури:

1. Алексеев Д. Аббревиатуры как новый тип слов. *Развитие словообразования современного русского языка*. Москва : Наука, 2006. 345 с.
2. Антипов А. Перевод аббревиаций и сокращений как объект лингвистического исследования (на материале космической специальной лексики) *Вестник МГОУ. Серия «Лингвистика»*. 2011. № 4, С. 123–128.
3. Ахманова О. Словарь лингвистических терминов. Москва : Советская энциклопедия, 2009. 674 с.
4. Беляева В. Когнитивный подход к изучению аббревиации. *Фундаментальные исследования*. 2007. № 9. С. 95–97.
5. Борисов В. Аббревиация и акронимия. Военные и научно-технические сокращения в иностранных языках. Москва : Воениздат, 2002. 128 с.
6. Горшунов Ю. Типы смысловых отношений между компонентами сложносокращенных слов (на материале английского языка). Санкт-Петербург, 2004. 234 с.
7. Есперсен О. Грамматика современного английского языка. 4 часть. Морфология. Лондон, 1946. 276 с.
8. Ионина, А. Особенности современного текстового мышления. SMS-язык. Москва, 2007. 213 с.
9. Крысин Л. Толковый словарь иноязычных слов. Москва, 2003. 356 с.

Nikolaieva T. N. PECULIARITIES OF PUNCTUATED ABBREVIATIONS IN MODERN ENGLISH LANGUAGE

The article considers the specifics of abbreviation, including punctuated, in modern English language. It is summarized that abbreviation in the 21st century has become a mass phenomenon in the language. Shortened words have become rooted into modern languages. The number of them is extremely large, they make up a significant part of the vocabulary, and they are penetrating virtually into all layers of vocabulary and are widely used in both oral and, especially, in written language. Abbreviation has been found out to be an effective way of word formation, features of which also reflect modern trends of globalization. The specificity of this method of word formation is determined by components of abbreviation, which exist in a special interrelation with each other. The popularity of this word-formation method is likewise connected with the tendency relevant for the modern society towards universalization, which reveals itself at the level of unification of linguistic means of expression of meaning. At the same time, researchers note that abbreviations are created by shortening of materialistic units based on condensation, compaction, but not a reduction in the semantics of an initial word.

The analysis of peculiarities of the structure of words in the English language has shown that there are abbreviations and acronyms among them that is a new tendency in affixal word formation. One of the most productive suffixal models of the last decade is the acronym + ie = N model, for example, yuppie – young urban professional people and yumpie – young upwardly mobile professional people. Both units have appeared to designate young, thriving and ambitious city citizens engaged in advertising and commerce industries.

It has been generalized that letters shortening and punctuation have now gained a considerable popularity in the English language. It concerns the following cases. The first one is when vowels are excluded, while meaning of a word is determined by the consonant sequence, for example: between – btw; because – bcs; your – YR; speak – SPK; people – PPL; please – pls; friend – frnd; homework – hmwrk; message – msg; peace – pce; text – txt. The second one is about abbreviation “/” that is used like with - w/t; something – s/t; boyfriend – b/f; girlfriend – g/f; bedroom – b/r; homework – h/w; class work – c/w. The last one is about using transcriptions, slang or dialect variations if they are shorter than the original word, for example, instead of “because” one can use “cos”.

Key words: *abbreviation, shortenings, modern English language, punctuation marks.*

Оксанич М. П.

Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка

АСИНДЕТИЧНИЙ ГІПОТАКСИС У СЕРЕДНЬОВЕРХНЬОНІМЕЦЬКІЙ МОВІ

У статті розглядаються формально-синтаксичні характеристики асиндетичного зв'язку та основні моделі порядку слів асиндетичного гіпотаксису у середньовірхньонімецькій мові.

Існує низка питань, які не дістали широкого висвітлення в мовознавчих працях, пов'язаних із проблемою визначення природи складного речення та його конститuentів, зокрема складнопідрядного речення, поєданого асиндетичним зв'язком, що є актуальним для сучасної германістики. Отже, за мету дослідження автор ставить визначити формально-синтаксичні характеристики асиндетичного зв'язку та основні моделі порядку слів асиндетичного гіпотаксису у середньовірхньонімецькій мові.

Відомо, що традиційно поєднання частин складнопідрядних речень у середньовірхньонімецькій мові відбувається не лише відносними займенниками та сполучниками, але й асиндетичним зв'язком. Асиндетичний зв'язок у давньогерманській період його розвитку є відмінним від сучасної форми його репрезентації. Із зазначеного випливає необхідність докладного аналізу структурних характеристик підрядних речень, поєднаних асиндетичним зв'язком.

У підрядних умовних реченнях в німецькій мові поєднання головної та підрядної частин відбувається двома шляхами: сполучниковими засобами та асиндетичним зв'язком. Модель складнопідрядних безсполучникових умовних речень з ініціальною позицією присудка виникла ще в давньовірхньонімецькій мові і продовжувала існувати у середньовірхньонімецькій та ранньовірхньонімецькій мовах. Порядок слів у підрядних умовних безсполучникових реченнях середньовірхньонімецької мови був вільним і характеризувався відносною варіативністю розташування його компонентів.

*Підрядне означальне речення, яке є найдавнішим видом підрядності, зустрічається в найдавніших літературних пам'ятках давньовірхньонімецької мови. Але його форму в ці періоди не можна вважати встановленою. Навпаки, структура підрядного означального речення характеризується архаїчними формами, які засвідчують більш ранню стадію його розвитку і становлення із самостійного речення. До таких архаїзмів належить зворот *аро коіной* (апокойну), тобто асиндетичне співставлення двох речень, в яких наявний загальний компонент.*

Безсполучниковість підрядних означальних речень була одним із варіантів відносного зв'язку в середньовірхньонімецькій період, очевидно, через нерозвиненості підрядних зв'язків, тому частини складного речення поєднувалися семантично. Вільний порядок слів у безсполучникових підрядних реченнях доводить, що в середньовірхньонімецькій період синтаксис ще не був остаточно сформований і знаходився на проміжній стадії свого розвитку. Також безсполучникові підрядні причинові та додаткові речення у досліджуваній період не характеризувалися чітко фіксованим порядком слів.

Отримані результати дають підстави погодитися з традиційною думкою, що в середньовірхньонімецькій період спостерігалася тенденція розвитку тих рис синтаксису, які притаманні сучасній німецькій мові. Разом із тим, синтаксис середньовірхньонімецької мови тривалий час характеризувався структурною варіативністю. Проведений комплексний аналіз дозволив уточнити також статус безсполучникових складнопідрядних речень у середньовірхньонімецькій період.

Ключові слова: асиндетичний зв'язок, немаркований гіпотаксис, порядок слів, поліфункціональність, підрядне речення.

Постановка проблеми. В останні десятиліття помітними є успіхи у вивченні проблем, пов'язаних із природою складного речення в діакронному аспекті. Постійний інтерес германістів до питань мовної еволюції, її причин та механізмів, до процесів граматикалізації й узуаліза-

ції мовних одиниць сприяє розв'язанню таких **проблем** історичного синтаксису як реконструкція праїндоевропейського речення та основних моделей порядку слів [2; 5; 14; 27; 33; 37; 38; 39; 40], типології синтаксичних структур, механізмів граматичних змін, синтаксичних універсалій

[1; 6, с. 12; 17; 34; 18], розвитку сполучників підрядності [6; 15; 18; 26; 31]. Разом із тим, існує низка питань, які не дістали широкого висвітлення в мовознавчих працях, пов'язаних із проблемою визначення природи складного речення та його конститuentів, зокрема складнопідрядного речення, поєднаного асиндетичним зв'язком, що є **актуальним** для сучасної германістики.

За мету статті автор ставить визначити формально-синтаксичні характеристики асиндетичного зв'язку та основні моделі порядку слів асиндетичного гіпотаксису в середньовісній німецькій мові.

Реалізація цієї мети передбачає вирішення таких завдань: 1) визначити місце й роль асиндетичного зв'язку в середньовісній німецькій мові; 2) проаналізувати особливості функціонування складнопідрядних речень, поєднаних асиндетично, в середньовісній німецькій мові; 3) визначити структурні особливості складнопідрядних безсполучникових речень у середньовісній німецькій мові; 4) проаналізувати характер варіювання порядку слів у підрядних реченнях в досліджуваній мові; 5) проаналізувати характер варіювання порядку слів у безсполучникових підрядних реченнях в досліджуваній мові.

Предметом аналізу є функціонування безсполучникових складнопідрядних речень у середньовісній німецькій мові.

Відомо, що традиційно поєднання частин складнопідрядних речень у середньовісній німецькій мові відбувається не лише відносними займенниками та сполучниками, але й асиндетичним зв'язком [5, с. 90; 36, с. 233]. Асиндетичний зв'язок, який притаманний усім давньогерманським мовам, є поєднанням дієслівних фраз або реченневих утворень, в якому одне з них логічно підпорядковане іншому при відсутності будь-якого формального маркера цього зв'язку (немаркований гіпотаксис) [6, с. 219, 224].

В. М. Ярцева звертала увагу на те, що раннім германським мовам властиве асиндетичне зіставлення двох речень. Попри багату систему субординативних сполучників нерозвиненість підрядних зв'язків була ще настільки великою, що майже будь-які логічні зв'язки між двома реченнями могли виражатися їхнім простим зіставленням [34, с. 6]. Слід також зважити на те, що асиндетичний зв'язок у давньогерманській мові його розвитку є якісно відмінним від сучасної форми його репрезентації [6, с. 230]. Із зазначеного вище випливає необхідність докладного аналізу структурних характеристик підрядних речень, поєднаних асиндетичним зв'язком.

Підрядні умовні речення в німецькій мові викликають значний інтерес у дослідників, оскільки поєднання головної та підрядної частин відбувається двома шляхами: сполучниковими засобами та асиндетичним зв'язком. Модель складнопідрядних безсполучникових умовних речень з ініціальною позицією присудка виникла ще в давньовісній німецькій мові і продовжувала існувати в середньовісній німецькій і ранньовісній німецькій мовах, наприклад у ранньовісній німецькій: *Het ich in meiner jugent soliche ler gehört, ich wölt mein leben anders angestellt haben*. «Якби я у молодості чув такі повчання, я б по-іншому влаштував своє життя» [36, с. 233].

Порівняємо приклади:

1) *Het er daz swert enhende so wær ez Hagenen tot* (Nibelungenlied, 0995,3). «Якби він мав у руках свій меч, то це була б смерть Хагена».

2) *Getorste si in chvssen div frowe tæte daz* (Nibelungenlied, 0568, 2). «Якби вона хотіла його поцілувати, вона б це охоче зробила».

Приклади 1) і 2) демонструють поєднання двох частин складнопідрядного речення умовно асиндетичним зв'язком. У прикладі 1) присудок *het* займає ініціальну позицію в підрядному реченні. Підмет *er* займає постпозицію щодо присудка *het*, розташовуючись з останнім контактено. У поданому прикладі структура речення з ініціальною позицією присудка тяжіє до норм сучасної німецької мови. Проте у прикладі 2) складений присудок *getorste chvssen* утворює рамкову конструкцію. При цьому змінювана частина присудка займає ініціальну позицію в підрядному реченні, незмінювана – фінальну, що також не суперечить нормам сучасної німецької мови. Підмет *si* розташований у постпозиції до змінюваної частини присудка *getorste*. Автор інтерпретує речення 1) і 2) як поєднання залежного і головного речень безсполучниковим (асиндетичним зв'язком).

У творі «Пісня про Нібелунгів» виявлено 43,3% безсполучникових умовних речень із загальної кількості (104) проаналізованих одиниць.

3) *Der sin mit helfe pflæge er wrde noch gesvnt* (Nibelungenlied, 2068, 2). «Якби його добре доглядали, він би був ще здоровим». У наведеному прикладі 3) дві частини складнопідрядного умовного речення поєднані асиндетичним зв'язком, де підрядне речення розташоване у препозиції до головного. Вжитий у прикладі 3) присудок *sin* займає медіальну позицію в підрядному реченні, що не відповідає структурі сучасного складнопідрядного безсполучникового умовного речення. Наведений приклад дає підстави припустити, що поря-

док слів у підрядних умовних безсполучникових реченнях був вільним і характеризувався відносною варіативністю розташування його компонентів. Кількість сполучникових і безсполучникових підрядних умовних речень у творі «Пісня про Нібелунгів» співвідноситься як 56,7% і 43,3%.

Незважаючи на досить розвинену систему складнопідрядного речення у середньовісній німецькій мові, відбувався подальший розвиток моделей складнопідрядних речень, зокрема підрядних речень умови, частини яких поєднувалися асиндетичним зв'язком, про що свідчать отримані результати.

Підрядне означальне речення, яке є найдавнішим видом підрядності, зустрічається у найдавніших літературних пам'ятках давньовісній німецькій мові. Але його форму в ці періоди, як вважає Строева-Сокольська [31, с. 84], не можна вважати встановленою. Навпаки, структура підрядного означального речення характеризується архаїчними формами, які засвідчують більш ранню стадію його розвитку і становлення із самостійного речення. До таких архаїзмів належить зворот *apo koinou* (апокойну), тобто асиндетичне співставлення двох речень, в яких наявний загальний член.

Якщо загальним членом речення є іменник або займенник, то друге речення є асиндетично приєднаним до першого. Конструкція *apo koinou* (апокойну) є типовою для давньовісній німецької та середньовісній німецької мов [31, с. 84]. Проте О. Бегагель не знаходить прикладів поєднання двох речень через зворот *apo koinou* у давньовісній німецькій і середньовісній німецькій мовах [35]. Натомість В. М. Ярцева зазначає, що конструкція *apo koinou* (апокойну) зовсім не характерна для давньовісній німецької мови. Її поширення припадає на середньовісній німецькій період, коли активно розвиваються підрядні зв'язки [34, с. 9]. На підтвердження зазначених положень автор статті аналізує приклад 4):

4) *Do gie an div venster vil manic schoniv meit si warten vf die straze riten man do vant vil der hochgemvten in der Burgonden lant (Nibelungenlied, 0244, 2-0244,4). «Ось підійшла до вікна гарна дівчина і дивилася на вулицю, по якій у країну Бургундію їхав верхи її любий»¹. У прикладі 4) слово *die straze* є загальним для обох частин складнопідрядного речення. Підрядний зв'язок підтримується асиндетичним приєднанням підрядного речення до головного. Складений присудок *riten**

vant займає медіальну позицію у підрядному означальному реченні, розташовуючись контактено з підметом *man*. Результати дослідження пам'ятки середньовісній німецького періоду «Пісня про Нібелунгів» демонструють 8,06% речень із конструкцією *apo koinou* (апокойну), це дає підстави стверджувати, що конструкція *apo koinou* (апокойну) була нетиповим явищем для середньовісній німецької мови у складнопідрядних означальних реченнях з асиндетичним зв'язком.

З подібним зворотом можна порівняти відносне речення, яке не має сполучуваного слова у головному реченні, причому відносний займенник підрядного речення може вважатися елементом головного речення [Строева-Сокольська, 1940, 84]. Автор аналізує приклад 5):

5) *Da was vil manic man do man den edeln frowen mit vlize dienen began (Nibelungenlied, 0717, 3-0717, 4). «Це був чоловік, який старанно почав служити гарним жінкам». У прикладі 5) словосполучення *manic man* (займенник-іменник) є загальним для обох частин складнопідрядного речення, а відносний займенник *den* є спільним елементом головного і підрядного речень. Підрядне означальне речення у постпозиції до головного є асиндетично приєднаним до головного. Присудок підрядного речення *dienen began* займає фінальну позицію. Така структура підрядного означального речення з фінальною позицією присудка тяжіє до структури сучасного підрядного означального речення.*

Як зазначалося вище, підрядним означальним реченням у середньовісній німецькій мові була притаманна безсполучниковість, а безсполучниковим підрядним означальним реченням була притаманна як фінальна позиція присудка б), так і медіальна 7).

6) *Allez daz der gabe von in da wart genomen in ir deheines hende wær ir niht bechomen (Nibelungenlied, 1743, 1-1743, 2). «З усіх багатих дарунків, які вони тут взяли, в її руки не потрапило ані дрібнички».*

7) *Daz sach der kunic Ezele do was im leide genvoc (Nibelungenlied, 2432, 4). «Це побачив король Етцель, в якого було велике горе».*

Приклади 6-7) експлікують варіативність порядку слів середньовісній німецької мови. Так, приклад 6) демонструє фінальну, а приклад 7) – медіальну позицію присудка.

Результати аналізу фактичного матеріалу показують, що переважна більшість безсполучникових підрядних означальних речень мала фінальну позицію присудка, що становить 21 одиницю

¹ Переклад прикладів із середньовісній німецької мови здійснений автором.

(91,3%). Підрядні безсполучникові означальні речення з медіальною позицією трапляються в досліджуваній пам'ятці поодинокі і становлять лише 2 одиниці (8,7%) із загальної кількості 23 досліджуваних одиниць.

Аналізуючи отримані результати, автор припускає, що безсполучниковість підрядних означальних речень була одним із варіантів відносного зв'язку у середньовісній німецькій мові, очевидно, через нерозвиненість підрядних зв'язків, тому частини складного речення поєднувалися семантично. Вільний порядок слів у безсполучникових підрядних реченнях доводить, що в середньовісній німецькій мові синтаксис ще не був остаточно сформований і знаходився на проміжній стадії свого розвитку.

Як свідчить матеріал цього дослідження, причинні підрядні безсполучникові речення типово вживаються у постпозиції щодо головного речення, як у прикладі 8), так і у препозиції до нього, як у прикладі 9):

8) *Er vragte waz ir wære weinende er si vant* (Nibelungenlied, 0872, 1). «Він спитав, що знею, тому що він бачив її сльози».

9) *Helche* div getriwe was im innekliehen holt (Nibelungenlied, 1796, 4). «Оскільки він виявляв свою вірність, я був від усього серця йому вдячний».

У прикладі 8) підрядне причинове речення розташовується в постпозиції щодо головного речення. Присудок підрядного речення *vant* розташовується у фінальній позиції. Приклад 9) суттєво відрізняється за структурою від прикладу 8). По-перше, підрядне речення у 9) розташовується у препозиції щодо головного, по-друге, присудок підрядного речення *helche* займає ініціальну позицію.

У зв'язку з цим автор зазначає, що безсполучникові підрядні причинні речення у досліджуваній мові не характеризувалися чітко фіксованим порядком слів, так само як і підрядні причинні речення, марковані сполучниками. Поєднуючи в своїй структурі як риси прямого порядку слів, так і риси структури підрядних речень із фінальною позицією присудка, можна припустити, що безсполучникові причинні речення були як складними сурядними реченнями, так і підрядними реченнями, в яких простежувалася залежність підрядного речення від головного.

Це дослідження виявило 8 безсполучникових підрядних причинних речень у досліджуваній пам'ятці із загальної кількості 55 одиниць, що становить 14,54%. При цьому у препозиції розташовано 2 одиниці (25%), а у постпозиції – 6 одиниць (75%). Результати аналізу цього матеріалу

свідчать, що переважна більшість підрядних причинних речень були у середньовісній німецькій мові сполучниковими.

Варто зазначити, що у середньовісній німецькій мові ще не сформувалася чітка межа розмежування сурядного та підрядного зв'язків. Отже, визначити підрядність речення лише за порядком слів було не можливо. Г. Пауль зазначав, що в середньовісній німецькій мові логічна залежність одного речення від іншого траплялася частіше, ніж у нововісній німецькій мові [37, с. 142]. Порівняємо:

10) *Sigelint div riche nach alten siten pflac durch ir kindes liebe geben rotez golt* (Nibelungenlied 0039, 2-0039, 3). «Багата Зігелінд дотримувалася старих звичаїв, (що) віддала синові червоне золото». Приклад 10) доводить існування безсполучникових підрядних додаткових речень у середньовісній німецькій мові. Підрядне речення розташовується в постпозиції щодо головного речення. Присудок *geben* розташований у медіальній позиції підрядного речення, проте спостерігається відсутність підмета. Автор припускає, що ця конструкція за своєю структурою відтворює інфінітивний зворот, але з порушенням дієслівної рамки, оскільки присудок займає не фінальну позицію в реченні.

Автором було зафіксовано випадки прямого порядку слів у безсполучникових додаткових реченнях. Г. Пауль стверджував, що у середньовісній німецькій мові існувало багато підрядних речень із логічною підрядністю, які за своєю структурою були схожі на головні речення [37, с. 142], як у прикладі 11):

11) *So mvse man von schulden Sivride iehn er ware ein der beste der ie vf ors gesaz* (Nibelungenlied, 0730, 2-0730, 3). «Все ж таки шляхетному лицареві слід визнати, що він був найкращим, хто сидів на коні». Приклад 11) – це поспозиційне безсполучникове підрядне додаткове речення, в якому присудок *ware* розташовується на другому місці після підмета *er*, який займає ініціальну позицію в підрядному додатковому реченні. Розташування підмета *er* та присудка *ware* демонструє прямий порядок слів.

Така структура відображає структуру простого розповідного речення сучасної німецької мови з прямим порядком розташування її компонентів, а отже і притаманна сурядному реченню сучасної німецької мови. Порівнюючи приклади 10-11), можна побачити дві структури підрядного безсполучникового речення в досліджуваній пам'ятці.

Приклад 10) демонструє позицію присудка, яка не притаманна безсполучниковому додатковому реченню сучасної німецької мови. Це дає підстави стверджувати, що безсполучникові речення у середньовіснійнімецькій період характеризувалися вільним розташуванням компонентів. Приклад 11) цілком відображає фіксовану позицію членів безсполучникового підрядного речення з медіальною позицією присудка в контактному розташуванні з підметом, який знаходиться в ініціальній позиції підрядного речення.

Аналіз фактичного матеріалу дозволив виявити безсполучникові підрядні додаткові речення з фінальною позицією присудка, як у прикладі 12):

12) *Sone wil ichz niht versprechen ichn welle ivch lazen leben (Nibelungenlied, 2160, 2). «Я не можу вам обіцяти, що я вас залишу живими».* У прикладі 12) підрядне додаткове безсполучникове речення розташоване у постпозиції щодо головного речення. В структурі підрядного речення підмет *ichn* розташовується в ініціальній позиції підрядного речення, а присудок *lazen leben* займає фінальну позицію. Порядок слів у безсполучникових підрядних реченнях сучасної німецької мови передбачає для присудка другу позицію після підмета. Проте в прикладі 12) присудок *lazen leben* демонструє позицію, притаманну додатковим реченням із фінальною позицією присудка. Ці протиріччя викликані, на думку автора, недорозвиненою синтаксичною системою в середньовіснійнімецькій період, тому сурядні та підрядні зв'язки в цей час не були чітко окреслені, а порядок слів не слугував основним показником підрядності.

Спостерігаючи за структурою безсполучникових додаткових речень у досліджуваній період, автор помітив, що на синтаксичному рівні безсполучникові додаткові речення є сурядними конструкціями, які демонструють порядок слів простих незалежних розповідних речень. Проте все ще існують випадки вільного розташування компонентів, оскільки синтаксис середньовіснійнімецького періоду перебував у стадії становлення і все ще зберігав риси давньовіснійнімецького періоду. На семантичному рівні додаткові речення є підрядними утвореннями, оскільки демонструють залежність змісту підрядної частини від головної, що доводять приклади 10-11).

Отже, проведений аналіз засвідчує, що в досліджуваній період безсполучникові підрядні додат-

кові речення мали два типи розташування компонентів: з фінальною та медіальною позицією присудка. Кількісний аналіз безсполучникових додаткових підрядних речень у досліджуваній пам'ятці виявив 22 одиниці з медіальною позицією присудка (55%) та 18 одиниць з фінальною позицією присудка (45%). Підрахунки показують, що безсполучникові додаткові підрядні речення тяжіли до структури таких речень сучасної німецької мови. Отримані результати вказують на те, що у середньовіснійнімецькій період ще не сформувалася чітка межа між сурядним і підрядним зв'язком, визначати тип речення можна було лише за порядком розташування його членів.

Складнопідрядні додаткові речення з співставленням частин становлять нечисленну групу порівняно з підрядними реченнями, маркованими підрядними сполучниками. Корпус налічуваних одиниць становить 41 речення, що складає 6,07% із загальної кількості (676) проаналізованих одиниць. Отримані результати дають підстави припустити, що в досліджуваному творі безсполучникові складні конструкції не були розповсюдженими, а представляли залишкове (архаїчне) явище логічної підрядності з давньовіснійнімецького періоду, коли синтаксичні зв'язки між частинами складного цілого були не чітко окресленими.

Висновки і пропозиції. Загалом у середньовіснійнімецькій період ще не сформувалося чіткого розмежування сурядного та підрядного зв'язку. Отже, визначати підрядність речення лише за порядком слів було не можливо.

Отримані результати дають підстави погодитися з традиційною думкою, що в середньовіснійнімецькій період спостерігалася тенденція розвитку тих рис синтаксису, які притаманні сучасній німецькій мові. Разом із тим, синтаксис середньовіснійнімецької мови тривалий час характеризувався структурною варіативністю. Проведений комплексний аналіз дозволив уточнити й статус безсполучникових складнопідрядних речень у середньовіснійнімецькій період.

Проведений аналіз дозволив уточнити статус безсполучникових складнопідрядних речень і варіативність порядку слів останніх. Розроблені положення є **перспективними** для подальшого аналізу складних речень з іншими підрядними частинами в аспекті мови і мовлення.

Список літератури:

1. Адмони В. Г. Исторический синтаксис немецкого языка / В. Г. Адмони. М. : Высшая школа, 1963. 335 с.
2. Адмони В. Г. К проблеме порядка слов (замыкание предложения в немецком языке). / В. Г. Адмони. Изв. АН СССР, отд. яз. и лит. М., 1949. Т. 8, Вып. 4. С. 373.
3. Баранівська О. С. Складнопідрядні речення з підрядними означальними в сучасній польській мові : Автореф. дис. канд. філол. наук: 10.02.03 / НАН України. Ін-т укр. мови. К., 2003. 20 с.
4. Бокова П. М. Темпоральні відношення в іспанському часовому складнопідрядному реченні / П. М. Бокова // Проблеми семантики слова, речення та тексту. Збірник наукових статей. Випуск 5 / Відп. ред. Корбозерова. К. : КДЛУ, 2001. Вип. 5. С. 9–15.
5. Бублик В. Н. Історія німецької мови : Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / В. Н. Бублик. Вінниця : Нова книга, 2004. 272 с.
6. Буніятова І. Р. Еволюція гіпотаксису в германських мовах (IV – XIII ст.) : Монографія / І. Р. Буніятова. К. : Вид. Центр КНЛУ, 2003. 327 с.
7. Ванников Ю. В. Синтаксис речи и синтаксические особенности русской речи. / Ю. В. Ванников. М. : «Русский язык», 1978. 296 с.
8. Варшавская А. И. Смысловые отношения в структуре языка (на материале современного английского языка). Ленинград : Издательство Ленинградского университета, 1984. 135 с.
9. Вихованець І. Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови. / І. Р. Вихованець. К. : Наукова думка, 1992.
10. Гулыга Е. В. Теория сложноподчиненного предложения в современном немецком языке. / Е. В. Гулыга. М. : Высшая школа, 1971. 274 с.
11. Гусар Н. І. Структура та функції абсолютної дієприкметникової конструкції в середньоанглійській мові. Автореферат дис. канд. філол. наук: 10.02.04 / Київський національний лінгвістичний університет. / Н. І. Гусар. Київ, 2002. 19 с.
12. Гухман М. М., Семенюк Н. Н. История немецкого литературного языка. / М. М. Гухман, Н. Н. Семенюк. М. : Наука, 1983. 199 с.
13. Долгова О. В. Синтаксис как наука о построении речи : Учеб. пособие. / О. В. Долгова. М. : Высшая школа, 1980. 191 с.
14. Долинина И. Б. Системный анализ предложения (на материале английского языка). / И. Б. Долинина. Учебное пособие. М. : Высшая школа, 1977. 175 с.
15. Жирмунский В. М. История немецкого языка / В. М. Жирмунский. М. : Высшая школа, 1965. 408 с.
16. Золотова Г. А. Коммуникативные аспекты русского синтаксиса. / Г. А. Золотова. М. : Наука, 1982. 367 с.
17. Ившин В. Д. Синтаксис речи современного английского языка. Смысловое чтение предложения : Учебник. / В. Д. Ившин. Ростов н/Дону : Феникс, 2002. 320 с.
18. Кацкова Т. А. Сложноподчиненное предложение с придаточным определительным в средневерхненемецком языке. Автореферат дис. канд. філол. наук: 10.02.04 / Ленинградский орден Ленина и орден Трудового Красного Знамени. Государственный университет им. А. А. Жданова. Ленинград, 1975. 18 с.
19. Кнабе Г. С. Ещё раз о двух путях развития сложного предложения // Вопросы языкознания. 1955. № 1. С. 108–116.
20. Корбозерова Н. М. Структурна інтеграція речення / Н. М. Корбозерова // Проблеми семантики слова, речення та тексту. Збірник наукових статей. Випуск 5 / Відп. ред. Корбозерова. К. : КДЛУ, 2001. Вип. 5 С. 105–107.
21. Корбозерова Н. М. Вязанкіна А. М. Динамізм структури речення. / Н. М. Корбозерова, А. М. Вязанкіна // Проблеми семантики слова, речення та тексту. Збірник наукових статей. Випуск 6 / Відп. ред. Корбозерова. К. : КДЛУ, 2001. Вип. 6. С. 115–117.
22. Куркина А. А. Сложные предложения с причинными отношениями в древневерхненемецком языке. Автореферат дис. канд. філол. наук: 10.02.04 / Министерство просвещения РСФСР. Ленинградский государственный педагогический институт имени А. И. Герцена. Л., 1966. 19 с.
23. Левицький В. В. Історія німецької мови. Посібник для студентів вищих навчальних закладів / В. В. Левицький. Вінниця : Нова книга, 2007. 216 с.
24. Лешкова Н. В. Актуальне членування детермінантних складнопідрядних речень : Автореф. дис. канд. філол. наук: 10.02.04 / Донец. нац. ун-т. Донецьк, 2006. 20 с.
25. Мещанинов И. И. Части речи и члены предложения. / И. И. Мещанинов. Москва, Ленинград : Издательство АН СССР, 1945. 321 с.
26. Москальская О. И. Проблемы системного описания синтаксиса (на материале немецкого языка) / О. И. Москальская. М. : Высшая школа, 1974. 175 с.

27. Одри Ж. Индоевропейский язык: пер. с франц. Л. В. Иванова. / Ж. Одри // Новое в зарубежной лингвистике. Вып. XXI: Новое в индоевропеистике. М. : Прогресс, 1988. С. 24–121.
28. Оксанич М. Функціонування сполучника *DAZ* у середньовісній німецькій мові // Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство). Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В.Винниченка, 2009. Випуск 81 (2). С. 107–111.
29. Семененко Г. М. Порядок слів як засіб синтаксичного зв'язку в складнопідрядному реченні / Г. М. Семененко // Проблеми семантики слова, речення та тексту. Збірник наукових статей. Випуск 5 / Відп. ред. Корбозерова. К. : КДЛУ, 2001. Вип. 5. С. 159–163.
30. Солганик Г. Я. Синтаксическая стилистика (Сложное синтаксическое целое). М. : Высшая школа, 1973. 214 с.
31. Строева-Сокольская Т. В. Развитие сложноподчиненного предложения в немецком языке / Т. В. Строева-Сокольская. Л. : Ленингр. гос. ун-т, 1940. 106 с.
32. Фефелова В. В. Складні речення з підрядними часу в сучасній французькій мові (структура, семантика, прагматика). Автореф. дис. канд. філол. наук: 10.02.05 / В. В. Фефелова. Київ, 2006. 20 с.
33. Шубик С. А. Порядок слов в древневерхненемецком языке (Место глагола в повествовательном предложении) : Автореф. дис. канд. філол. наук: 10.02.04 «Германские языки» / С. А. Шубик. Академия наук СССР. Ленинградское отделение института языкознания. Л., 1964. 20 с.
34. Ярцева В. Н. Развитие сложноподчиненного предложения в английском языке / В. Р. Ярцева. Ленинград : Изд-во Ленингр. ун-та, 1940.
35. Behagel O. Deutsche Syntax. / O. Behagel. Bd. III. Heidelberg: Carl Winters Universitätsbuchhandlung, 1928. 322 s.
36. Moskalskaja O. I. Deutsche Sprachgeschichte / O. I. Moskalskaja. M. : Hochschule, 1977. 237 s.
37. Paul H. Deutsche Grammatik. / H. Paul. Halle : Niemeyer, 1954. Band III, Teil IV. 447 S.
38. Reis H. Über althochdeutsche Wortfolge / H. Reis // Zeitschrift für deutsche Philologie. 1901. Bd. 33. S. 220–229.
39. Ries J. Die Wortstellung in Beowulf. / J. Ries. Halle : Max Niemeyer, 1907. 310 s.
40. Schildt J. Kurze Geschichte der deutschen Sprache / J. Schildt. B. : Volk u. Wiss., 1991. 168 s.

Oxanich M. P. ASYNDETON HYPOTAXIS IN THE MIDDLE HIGH GERMAN

There is a number of issues that haven't been thoroughly described in linguistics, namely the nature of an asyndetic complex sentence and its constituents, which is currently important for modern Germanistics. Thus, this paper focuses on establishing formal-syntactic features of asyndeton based on the model of asyndetic hypotaxis word order in Middle High German are analyzed in the paper. Traditionally, in Middle High German, parts of a complex sentence are joined not only by relative pronouns and conjunctions, but also by asyndeton. Asyndeton in Old German differs from its current representation. Therefore, this study aims to contribute to the analysis of structural constituents of asyndetic complex sentences.

In the German language, main and subordinate clauses in conditional sentences are joined by either conjunction means or asyndeton. The model of an asyndetic conditional sentences with predicate fronting first appeared in Old High German and remained in Middle High German and Early High German. The word order in an asyndetic conditional sentence in Middle High German was free, with relative variability of the distribution of its components.

Attributive clauses, as the oldest kind of subordination, may be traced in the oldest Old High German pieces of literature. But at those times, their form is not defined. Contrarily, attributive clause structure is characterized by archaic forms, which proves an earlier stage of its development and establishment as an independent sentence. Apo koinou is among such archaic forms, i.e. asyndetic contrast of two sentences with the common component. Asyndeton of attributive sentences was one of the types of relative conjunction in Middle High German, obviously because of lack of subordinate conjunctions development, that's why parts of a composite sentence were joined semantically. Free word order in asyndetic conditional sentence reveals that in Middle High German period the syntax wasn't completely formed and was at intermediate stage of its development.

The obtained results suggest that the features of modern German syntax developed in Middle High German period, when it was characterized by structural variability. As a result of complex analysis, the status of asyndetic complex sentences was also defined.

Key words: *asyndeton, unmarked hypotaxis, word order, multifunctionality, subordinate clause.*

Pakulova T. V.

Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs

Nahorna Y. A.

Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs

UNIVERSAL COMPRESSIVE PROCESSES IN ENGLISH

The article deals with the consideration and generalization of compression processes in English and defining the criteria for the selection of English abbreviations. Abbreviations and univerbations are qualified as the most active among them. The units that emerged as a result of these processes are defined as verbal implementations of the respective nominathemes. The purpose of the article is to define the boundaries of the concept of abbreviation in English and to analyze one of the types of abbreviations which is active in the English written language. The choice of the theme is due to its relevance, that is the activity of the formation and operation of abbreviations in Indo-European languages. The object of the study was non-lexical abbreviations, characterized by the identity of the values relative to their underlying structures. The subject is the phenomenon of acronym in English. Nominathemes with a word combination dominant have been analyzed. The following conclusions are drawn: the identity of the word / word semantics and the corresponding abbreviation is the reason for considering the relation between phrase / word and the corresponding abbreviation not as word-forming, as stated earlier; there are several classifications of English abbreviations based on the principle of functioning in the language / speech, the principle of abbreviation for the corresponding basic structures etc. There are universal language trends leading to the emergence of abbreviations and univerbs. The perspectives of linguists who have studied the processes of the mentioned sample in different languages have been researched. The conclusions about the peculiarities of the compressive processes, on the one hand, and the peculiarities of nominathemes with the dominant word combination, on the other, in the English-speaking space, are made. Descriptive and comparative methods were applied. Among the tasks we highlight the following: demonstrate approaches to the classification of English abbreviations; demonstrate the lack of just one approach to defining abbreviations in English; offer criteria for distinguishing English-language abbreviations among other abbreviations. Modern approaches to the distribution of English abbreviations have been investigated. The definition of abbreviation on the basis of the relevant definition in the onomasiological aspect has been derived. It is suggested to consider motivation type as one of the main criterion in defining abbreviations. The role of abbreviation in the process of enrichment of the lexical language system has been outlined. Conclusions are made regarding the relevance of the definition of abbreviations.

Key words: *abbreviation, univerbation, nominatheme, phrase, compression.*

Problem statement. At the present stage of linguistic and speech phenomena study, the analyses of universal compression processes in Indo-European languages, including abbreviations and universals, is quite relevant. These processes are usually studied within the word-forming system of a language. For this reason, the purpose of the article is to analyze and determine the status of the phenomena of abbreviation and universalization in English. There are several reasons for the emergence of universes and abbreviations: compression in speech and in writing is explained by the effect of the law of saving the means of reflection; there is a communicative (stylistic) need to change the name of an existing phenomenon.

Most studies find interpretations of acronyms as a means of word formation that causes the lexicalization of graphical initial contractions (M.V. Panov); as the process of producing abbreviations – “shortened compound words (nouns) formed from the initial sounds, the names of the initial letters, or the parts of the words on which the abbreviation is formed. The abbreviation may include the whole word” [5, p. 7]. This definition was supplemented by such essential features as “a stable pronunciation of the letters (rarely – sounds) and – as a result – the lexicalisation of the graphic abbreviations to which the most commonly used and time-tested abbreviations are subject”. And again: “the abbreviation is aimed

at the formation of shorter than the primary structures of synonymous nominations” [6, p. 33]. Abbreviation is offered to be understood as “the youngest means of word formation, however, rather productive in modern languages, which aims at greater regulation and orderliness” [7, p. 9].

L. A. Bulakhovsky spoke of this “means of word-formation” as a public need for language: while “people need to hurry to work a lot, the pace of language is accelerated to some extent. The tendency to retain power in order to use it most expediently becomes a vital principle, which the language also obeys” [1, p. 33].

Most linguists agree on the derivative nature of the abbreviation, whereby any abbreviation is the result of lexicalization, that is, a separate independent lexical unit. O. O. Selivanov’s hypothesis turns out to be the original opinion [8, p. 6], which scrutinizes completely different relationships between the base phrase and the abbreviation.

As for universes, scientists almost unanimously referred them to the results of compressive word-formation, and regarded them as a manifestation of the general law of formal and semantic disunity loss, called them suffixal universes and defined them as one of the cases of lexical condensation.

But all researchers agree on the derivative nature of acronym and univerbality, though the identity of the semantics of the phrase and the resultative unit (abbreviation or univerb) that corresponds to it, suggests that the relations between the word combination and the unity identical to wordy are not word-forming, and that is why these relationships do not lead to the emergence of new nominative units: *Ask me anything* and *AMA*, *By the way* and *BTW*, *Just kidding* – *JK*, *In case you missed it* – *ICYMI*, *I love you* – *ILY*.

Presentation of basic material of the research.

Quite often one can hear the opinion that there is the relation of derivation between the original phrase and its condensation, that is external motivation. But if to assume that external motivation is understood as the relation between two nominathemes, the value of one of which (derivative) is formed by the value of the other (generative) but does not coincide with it, we can state: in the above examples, there are no relations of external word-formation motivation between the generic and derivative units. This can be confirmed by the following observations:

1) the meaning of the word in this case is not determined by the meaning of the phrase, but is exactly the same;

2) grammatical changes do not occur with modifications of this type (we observe the grammatical – generic – identity of the main word of the original phrase and the corresponding univerb or abbreviation).

That is why we see word-forming, but not external, derivative, but intrinsic motivational relations between a phrase and its verbal equivalent, which can only be observed between the forms of a certain abstract unit.

Linguists have sought to find a single terminological equivalent to the processes and units that result from these processes. For example, V. I. Terkulov and N. V. Dyachok consider each univerb as a univerbized doublet of the word combination, that is, a word that has arisen as a result of verbal interpretation of the word cluster, has an absolutely identical lexical and grammatical meaning and syntactic function that the word combination has. They define such a univerbized pair as a nominatheme similar to “phrase + elliptical univerb”. The word that came about as a result of univerbization, along with the word combination, is a doublet of the nominatheme, which includes both of these units. It is the transformation of the phrase to word that should be defined not as derivation and not as lexicalization, which implies the semantic development of the speech realization of the original nominatheme and the destruction of its actual identity, but as a univerbization characterized not by change, but by the preservation of the semantics of the word combination in the newly formed word. N. V. Dyachok views the univerb as semantically and grammatically identical to a certain word combination, which can be stylistically different from that word combination in terms of colloquiality, slang, or stylistically coincide with it. Such a word as well as the phrase is a doublet of the same nominatheme.

Abbreviations, in their turn, are also interpreted by V. I. Terkulov as a univerbized equivalent of a word phrase, namely, a word that has emerged from a proper interpretation of a word combination that has (as well as a univerb) the same lexical and grammatical meaning and syntactical function as the word combination. It may stylistically coincide with the phrase or differ from it in features of documentary and formality. Each language unit under study is qualified as a nominatheme such as “phrase + acronym”. Each abbreviation is the result of an abbreviation, that is, a composite compression of a word combination.

Linguists have sought to find a single terminological equivalent to the processes and units that result from these processes. For example, V. I. Terkulov and N. V. Dyachok consider each universe as a universal doublet of a word combination, that is, a word that has emerged as a result of verbal interpretation of a word phrase and has exactly the same lexical and grammatical meaning and syntactic function as the word combination. They define such a universal pair as a nominatheme such as

“phrase + elliptical universe”. The word that came about as a result of universalization, along with the phrase, is a doublet of the nominatheme, which includes both of these units. It is the transformation of the phrase to the word that should be defined not as derivation and not as lexicalization, which implies the semantic development of the speech realization of the original nominatheme and the destruction of its actual identity, but as a universalization characterized not by change, but by the preservation of the semantics of word formation in the newly formed unit. N. V. Dyachok views the universe as semantically and grammatically identical to a certain word combination, which can be stylistically different from that phrase in terms of colloquiality, slang, or stylistically coincide with it. Such a word as well as the phrase is a doublet of one nominatheme.

Abbreviations, in their turn, are also interpreted by V. I. Terkulov as universalized equivalents of a word phrase, namely, as a word that arose from a proper interpretation of a word phrase that has (like the universe) the same lexical and grammatical meaning and syntactic function as the word combination. It may stylistically coincide with the phrase or differ from it in features of documentation and officialness. Each language unit under study is qualified as a nominatheme such as “phrase + acronym”. Each abbreviation is the result of an abbreviation, that is, a composite compression of the phrase.

The defined nominathemes are part of a group of structural variants of dominant-word nominatheme nouns, that is, units semantically identical to the phrase. We define the relation between an acronym or a universe and the corresponding phrase in each of these units as equal relational, provided the semantic identity is implied.

The phenomenon of compression, which is essential in the acronym and universation, turns out to be universal. It is common not only in Slavic, but also in Germanic languages.

One of the main current language trends is the tendency to save language means. Scientists believe that there are deployed and restricted codes as generalized types of speech strategies. These types of speech strategies reflect context-independent and context-related value systems. A context-independent value system is versatile, open, to some extent, to all ways of displaying meaningful dependencies and connections. The context-bound value system is optional, open to those with a shared contextual memory. “Limited code is based on condensed, restricted characters, expanded code is on articulated characters. Limited code is used at home, in everyday communication, in an educational institution, in various establishments” [3, p. 67–68].

L. V. Kopot believes that descriptive constructions have a certain disadvantage, therefore, attempts are made to adequately and economically convey the content of multiple word combinations that perform a nominative function. Realizing the need for nomination, we transform existing names by compressing them into more structurally elementary definition, seeking to save time, effort and space spent on pronouncing and writing an analytical name [4].

English, like most other modern Indo-European languages, is no exception to the general process of condensation of speech efforts and linguistic means. Its material clearly demonstrates the following structural types of dominant-word-nominathemic types, which appear all semantically and grammatically identical to a particular word-phrase of a unit:

1) idiomatic word-phrase, that is, collocation, which is understood as “lexical-semantic type of word-combination and phraseological combination” [10, p. 97], for example, *sweet home, to the best*;

2) word-combination with a functional word, for example, *go to school*, and analytical lexical semantic variants, for example, *go to my native school*;

3) the univerbated (univerbal, verbal) equivalent of a phrase, that is, “a word that has arisen as a result of a synthetic modification of a phrase; it appears identical to the phrase in the lexical and grammatical aspect, that is, it demonstrates the identity of the lexical, grammatical meanings and syntactic function” [2, p. 110].

The third of the dominant-word-type noun types mentioned here has its own structuring.

The synthetic realization of the nominative with the dominant of the analytical sample “is created by the ellipse, the reduction of the combination of words to a word, which, by its nature, is its component” [9, p. 135]:

a) an ellipsis in the direction of a dependent word, for example, *dining room – dining*;

b) an ellipsis in the direction of a main word, for example, *electric pot – pot, gas stove – stove*;

c) an elliptical univerbation which is divided into two types:

– nominal, for example: *identicals – identical twins, mobiles – mobile phones, parallels – parallel lines, preferences – preference shares, derivatives – derivative securities, contact lenses – contacts, superlative forms – superlatives, comparative forms – comparatives, transients – transient processes*;

– verbal, for example: *stayed overnight – overnigheted, to give full throttle – to fullthrottle*.

2. The synthetic implementation of the nominative with the dominance of the analytical sample “is created by the composite compression of phrase” [9, c. 135]:

– an abbreviation of different types, for example, *Be right back* – BRB, *Good game* – GG, *I don't care* – IDC, *Best friends forever* – BFF, *smog* < *smoke* + *fog*; *motel* < *motor* + *hotel*;

– actually formal compression, in the process of which a simple interpretation of such collocation as a word is observed, for example, *playground* – *playground*, *brandbil* – *brand* + *bil*, *albeit* – *all be it*, *always* – *all [the] way*, *onto* – *on to*, *never the less* > *nevertheless*;

– compression univerbation, in the process of which compression is accompanied by word

imitation, for example, *thanks* – *thank you*, *gonna* – *going to*.

Conclusions. The English-language factual material proves the universality and activity of the compression processes. The most active among them are the univerbational ones – univerbation and acronym. The units formed as a result of these processes are represented by different structural and morphological types. The study of these varieties is the prospect of our further scientific studies.

References:

1. Булаховський Л. А. Основи мовознавства. *Соціальна природа мови*. 2-а лекція : Заоч. пед. вуз. Харків, 1928–1929.
2. Дьячок Н. В. Универбация в русском языке: структурно-семантическое и ономазиологическое описание: дис. ... д. филол. наук : 10.02.02. Киев, 2016. 460 (522) с.
3. Карасик В. Язык социального статуса. Социолингвистический аспект. Прагматический аспект. Лингвосемантический аспект. Москва : Гнозис, 2002. 335 с.
4. Копоть Л. В. Универбация как явление словообразования с точки зрения социолингвистики. Режим доступа: <http://allbest.ru>.
5. Лингвистический энциклопедический словарь / гл. ред. В. Н. Ярцева. Москва : Советская энциклопедия, 1990. – 688 с.
6. Мацько О. М. Абревіатури як згорнені мовні формули в дипломатичних текстах. *Мовознавство*. 2000. № 1. С. 31–36.
7. Русский язык и советское общество / под. ред. М. В. Панова. Москва : Наука, 1968.
8. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава : Довкілля. Київ, 2010. 844 с.
9. Теркулов В. И. Еще раз об основной единице языка. *Вісник Луганського національного університету ім. Т.Г. Шевченка*. Луганськ, 2006. № 11(106). С. 127–136.
10. Jackson H. *Words and their Meaning*. London and New York: Longman, 1995. 279 p.

Пакулова Т. В., Нагорна Ю. А. УНІВЕРСАЛЬНІ КОМПРЕСИВНІ ПРОЦЕСИ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Статтю присвячено розгляду й узагальненню компресивних процесів в англійській мові та визначенню критеріїв виділення англійських аббревіатур. Кваліфіковано аббревіацію та универбацію як найактивніші з-поміж них. Одиниці, що з'явилися внаслідок цих процесів, визначено як вербальні реалізації відповідних номінатем. Метою статті є означення меж поняття аббревіатура в англійській мові та аналіз одного з типів аббревіатур, що активно функціонують в англійському писемному мовленні. Вибір теми зумовлено її актуальністю, що полягає в активності утворення й функціонування аббревіатур в індоєвропейських мовах. Об'єктом дослідження постали нелексикалізовані аббревіатури, що характеризуються тотожністю значення відносно їхніх базових структур. Предметом – явище аббревіації в англійській мові. Класифіковано номінатем з домінантою-словосполученням. Зроблено такі висновки: тотожність семантики словосполучення / слова й відповідної аббревіатури є підставою для того, щоб вважати відношення між словосполученням / словом і відповідною аббревіатурою не словотвірними, як це стверджувалося раніше; існує декілька класифікацій англійських аббревіатур, що базуються на принципі функціонування в мові / мовленні, на принципі відношення аббревіатур до відповідних базових структур тощо. Зазначено універсальні мовні тенденції, що призводять до виникнення аббревіатур та универбів. Проаналізовано точки зору лінгвістів, які досліджували процеси зазначеного зразка в різних мовах. Зроблено висновки щодо особливостей компресивних процесів, з одного боку, та своєрідності номінатем з домінантою-словосполученням, з іншого, в англійському просторі. Було застосовано описовий, порівняльний методи. Серед завдань виділяємо головні: продемонструвати підходи до класифікації англійських аббревіатур; продемонструвати недостатність лише одного підходу до визначення аббревіатур у англійській мові; запропонувати критерії виокремлення англійських аббревіатур серед інших скорочень. Здійснено аналіз сучасних підходів до розподілу за групами англійських аббревіатур. Надано визначення поняття аббревіації, на підставі яких виведено релевантну дефініцію в ономазіологічному аспекті. Запропоновано вважати тип вмотивованості одним з головних критеріїв у визначенні аббревіатур. Окреслено роль аббревіації у процесі збагачення лексичної системи мови. Зроблено висновки стосовно релевантності визначення аббревіатур.

Ключові слова: аббревіація, универбація, номінатема, аббревіатура, универб, словосполучення, компресія.

Петренко О. В.

Донецький національний медичний університет

ОСОБЛИВОСТІ АБРЕВІАЦІЙ ТА СКОРОЧЕНЬ У НІМЕЦЬКОМОВНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ РОБОТОТЕХНІКИ

*У статті розглянуто особливості перекладу аббревіацій та скорочень і німецькомовній термінології в галузі робототехніки. Визначено, що термін аббревіатура (італ. *abbreviatura* – «скорочення», від лат. *abbrevio* – «скорочую») означає зазвичай іменник, утворений шляхом скорочення простого слова або компонентів складного слова чи елементів твірного словосполучення до рівня звуків або букв, складів чи інших фрагментів слів. Особливу увагу приділено класифікації аббревіатур та скорочень досліджуваної термінології, яка представлена такими типами термінів аббревіатури: ініціальні літерно-звукові скорочення, комбіновані аббревіатури та аббревіатури змішаного типу. Доведено, що найбільш поширеними типами аббревіатур у сучасній науково-технічній термінології робототехніки німецької мови є ініціальні літературно-звукові скорочення та комбіновані аббревіатури. Хоча аббревіація є одним зі структурних типів утворення німецької термінології з галузі робототехніки, проте фактично невживана та складає лише 27 одиниць, або 1,6% від загальної кількості вибірки (1 670 термінів). Зазначено, що переклад певних категорій аббревіатур та скорочень є однією із проблем, яка належить до перекладацьких труднощів. Установлено актуальність пошуку стратегій та прийомів перекладу досліджуваної термінології. Запропоновано під час перекладу аббревіатури робототехніки залишати мовою оригіналу. Визначено, що необхідно зберігати одне повне слово, яке сприяє кращому розумінню аббревіатури. Установлено, що найбільш уживаними способами перекладу німецькомовних аббревіатур у галузі робототехніки є переклад повної форми терміна і транскодування. Показано, що багато науково-технічних аббревіатур у німецькій мові було запозичено з різних мов, зокрема з англійської. Зазначено, що найбільшій складності для перекладача являють аббревіатури латинського та грецького походження.*

Ключові слова: термін, науково-технічна термінологія, терміносистема робототехніки, аббревіація, скорочення, переклад.

Постановка проблеми. Сьогодні лексична аббревіація характерна для всіх мов світу. «Абревіатурний вибух», про який пишуть Д. І. Алексеев та В. В. Борисов, заповнив багато сфер мовної діяльності [1, с. 213]. Лінгвісти вважають, що причиною «вибуху» стало збільшення потоку інформації та розвитку засобів масової інформації, що зумовило значне зрушення в бік писемної комунікації; розвиток останньої сприяв розповсюдженню графічних скорочень та різних прийомів графічної символіки [1, с. 213–217]. Г. Спілльнер [13, с. 19] убаचाє основну причину зростання аббревіацій в історичному процесі – розвиток людства.

Останнім часом чітко прослідковується тенденція до підвищення інформативності терміна. Реалізація цієї тенденції, звісно, привела до ускладнення структури термінологічного найменування, до подовження терміна. Число компонентів може бути від двох та більше. Незважаючи на точність вираження поняття, такі терміни незручні та суперечать прагматичному принципу комуніка-

ції – максимум інформації та мінімум часу. Подолання протиріч ситуацій стало можливим завдяки активізації пошуку нових можливостей в аббревіації, яка дозволила, зберігаючи високу інформативність терміна, значно скоротити його структуру. Аббревіації та скорочення виникають як реакція на існування багатоконпонентних термінів. Знайдені в аббревіації резерви номінацій не тільки зняли відому напруженість між формою та змістом поняття, але й виявили реальну можливість для поповнення терміноформуючих морфем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аббревіація та скорочення, зокрема, й у німецькій мові, були предметом вивчення як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників: О. Ахманової, І. Белльманн, В. Борисова, А. Грейле, В. Кюршнера, М. Ярмашевич, О. Селіванова, Г. Спілльнер, М. Степанової, Д. Коблер-Трілль, Л. Шевельової, Т. Шиппан тощо. Однак питання перекладу аббревіатур, які функціонують у сфері німецькомовної термінології робототехніки, потребує більш детального дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження особливостей перекладу абревіатур німецькомовної термінології робототехніки, який перебуває у стадії зародження, з погляду способів і джерел утворення цієї термінології, структурних і семантичних особливостей німецьких термінів із робототехніки.

Виклад основного матеріалу. Історичні дослідження довели, що виникнення скорочень сягає давніх часів і нерозривно пов'язане з утворенням письма, оскільки люди завжди прагнули до економії мовних засобів. Проте бурхливий розвиток абревіації, зокрема у військовій фаховій мові, розпочинається в середині ХХ ст. після Другої світової війни. Подальше поширення скорочень у термінології інших галузей, таких як природничі науки, міжнародна торгівля та організація, політика, зафіксовано у 60-х рр. ХХ ст. Це пов'язано з інтенсивним розвитком засобів масової інформації, розширенням інформативного простору й одночасно з тенденцією до стисло мовлення, що особливо відчувається в час глобалізації [2, с. 8].

Із 70-х років ХХ ст. скорочення як вид словотвору в німецькій мові були предметом наукового вивчення. Цій темі присвятили численні дослідження Г. Белльманн, А. Грейле тощо.

У своїх працях німецький лінгвіст Г. Белльманн виділяє власне скорочення (*Kurzwörter*) як дублети повної форми слова або синтагми, які виявляють як графічну, так і фонологічну форми, наприклад: ZDF, BMW; графічні скорочення (*Abkürzungen*), які водночас не мають фонологічної форми та вживаються виключно в письмових текстах: z.B., usw., ca. [6, с. 135]. В. Лейчик і собі класифікує абревіатури як:

- 1) літерні;
- 2) звукові;
- 3) складові;
- 4) комплексні [3, с. 77–84].

З. А. Потіха виділяє три типи абревіатур: ініціальні, складові та змішані [7, с. 273]. Д. Шеремет виокремлює таку класифікацію скорочень: лексичні та графічні абревіатури [9, с. 204]. Д. Коблер-Трілль запропонувала дефініцію скороченням, яка стала загальноприйнятою, та навела їх основну типологію. Під скороченням авторка розуміє утворення коротшого за формою семантичного дублета лексичної одиниці [10, с. 20]. Абревіація як спосіб терміноутворення також використовується для вираження спеціальних понять у німецькій термінології робототехніки.

Терміни-абревіатури є значною мірою семантично місткі, відповідають потребам мовної економії, мають меншу форму, але еквівалентні за змістом вихідній одиниці, наприклад: *WC (Welt-koordinaten)* – *світові координати* тощо.

У словнику О. О. Селіванової «Лінгвістична енциклопедія» термін-абревіація належить до розділу мовознавства – «словотвір», який вивчає словотворчу підсистему мови, механізм творення слів на ґрунті наявної в мові системи морфем і способів їхнього поєднання. У Лінгвістичній енциклопедії термін абревіатура (італ. *abbreviatura* – «скорочення «від лат. *abbrevio* – «скорочую») означає зазвичай іменник, утворений шляхом скорочення простого слова або компонентів складного слова чи елементів твірного словосполучення до рівня звуків або букв, складів чи інших фрагментів слів [8, с. 5]. У німецькій мові, наприклад, фразеологічний словник дає таке визначення: «Die Abkürzung ist eine Buchstabenfolge, die als Kurzform für ein Wort steht» «Абревіація – це рядок літер, який означає слово у скороченні» [12, с. 14].

Матеріал дослідження складає 1 670 мовних одиниць, відібраних шляхом суцільної вибірки з 16 фахових джерел (фахові тексти з робототехніки). Хоча абревіація є одним зі структурних типів утворення німецької термінології з галузі робототехніки, проте фактично неживана та складає лише 27 одиниць, або 1,6% від загальної кількості вибірки. Д. Лотте обґрунтував маловживаність абревіації в технічній термінології у зв'язку з тим, що вона часто призводить до непорозуміння та технічних помилок. Він зауважив, що цей спосіб творення термінів можна використовувати, якщо дотримуватись «збереження почуття міри, мовного чуття й термінологічного смаку» [5, с. 31]. В. Лейчик вважає, що утворення абревіатур є найпродуктивнішим способом компресії багатослівних назв [4, с. 59]. Однією із причин виникнення абревіатур є мовна економія та точність визначення. Це явище досить поширене в письмовій комунікації професійної сфери.

Морфологічна деривація досліджуваної терміносистеми також представлена абревіацією (шляхом поєднання слів або (рідше) одного слова шляхом скорочення вихідних слів), які складають 1,6% термінів вибірки. За даними нашого дослідження, німецька термінологія з робототехніки представлена такими типами термінів абревіатури (див. табл.1):

1) ініціальні літерно-звукові скорочення (0,6% усіх Т) – це тип абревіатури, який утворений із початкових звуків, назв початкових літер

чи початкових частин слів: BIOS – від англ. (*Basic Input-Output system*) – БСВВ (БІОС) (базова система введення-виведення); CASE – від англ. (*Computer-Aided Software Engineering*) – САПІ (система автоматизованої розробки програм); CNC – від англ. (*Computerized Numerical Control*) – ЧПК (числове програмне керування); der RAM (*Random Access Memory*) – ОЗП/ОП (оперативна пам'ять); GPS – від англ. (*Global Positioning System*) – СГП (система глобального позиціонування); RMI – від англ. (*Remote Method Invocation*) – програмний інтерфейс виклику віддалених методів у мові Java; RMS – від англ. (*remote manipulator system*) – СДМ (система дистанційного маніпулювання); RPL – від англ. (*Robot Programming Language*) – МПП (мова програмування роботів); SMART – від англ. (*simulation of machining and robot tasks*) – моделювання обробки та завдань роботів; WC (*World coordinates / Welt-Koordinaten*) – СК (світові координати). Цей тип є доміантним у німецькій фаховій мові робототехніки та складає 10 термінів, наприклад: «Halter CNC Automation präsentiert vom 5. bis 6. Juni während der Fastems-Open-House-Veranstaltung seine universellen Roboterbeladesysteme für die flexible Automatisierung von CNC-Maschinen» [11];

2) комбіновані аббревіатури (0,5% усіх Т) належать до змішаного типу, які утворені поєднанням початкової частини слова або декількох слів та цілого слова: *die CAD-Werkzeuge* (*computer-aided design*) – інструменти автоматизованого проектування; *die CD ROM Mechatronik* (*compact disc read-only memory*) – пристрій мехатроніки для зчитування інформації з компакт-дисків; *die CNC-Technik*: (*computer numerical control*) – техніка з ЧПК (числовим програмним керуванням); *das FTS-System* (*forward thinking system*) – інноваційна система; *der GPS-Sensor* (*global positioning system*) – датчик СГП (системи глобального позиціонування); *die KFZ-Mechatronik* (*Automobil*) – автомобільна мехатроніка; *Pkw-Technik* (*Persönkraftwagen*) – автомобільна техніка (легкового автомобіля); *Synchron-PTP* – (*Punkt zu Punkt Steuerung*) – синхронне управління (від точки до

точки), наприклад: «*Die CAD-Werkzeuge Offline-Roboterprogrammierung eignet sich für jede Art der Bahnapplikation*» [11].

Цьому типу аббревіації належить друге місце щодо утворення німецьких термінів робототехніки, у такий спосіб утворено 9 термінів;

3) аббревіатура змішаного типу (0,5% усіх Т) утворюється складанням цілого слова або його частин із буквами, звуками, цифрами: *der Akku* (*Akkumulator*) – акумулятор; *die Nanorobotik* – наноробототехніка; *die Nanotechnologie* – нанотехнології; *die Robotronik* – роботроніка; *der Robotruck* – робокар; *der Robot Lan* (*robot language*) – мова робота; *die Telerobotik* – телеробототехніка; *die Telekommunikationstechnik* – телекомунікаційна техніка, наприклад: «*Ob Elektrohauseräte, Unterhaltungselektronik, Lichttechnik oder High-End-Bereich wie die Nanotechnologie und die Chip-Produktion – die Elektronikindustrie hat viele Facetten und deckt ein sehr breites und gleichzeitig hochdynamisches Produktspektrum ab*» [11]. Цей тип аббревіатури виявився непродуктивним серед німецьких термінів та складає 8 термінів із робототехніки (див. табл. 1):

Варто зазначити, що для кращого розуміння німецькомовного науково-технічного тексту з робототехніки під час перекладу необхідно зберігати одне повне слово, що сприяє кращому тлумаченню аббревіатури. Наприклад: *die CNC-Technik*: (*computer numerical control*) – техніка з ЧПК (числовим програмним керуванням). Перекладаючи терміни робототехніки, інколи необхідно залишати їх мовою оригіналу, щоб уникнути непорозуміння, наприклад: *der GPS-Sensor* – GPS датчик.

Висновки і пропозиції. Проведений аналіз мовного матеріалу дозволив дійти висновку, що аббревіація не є продуктивним ресурсом словотворчої структури термінів робототехніки, але її використання сприяє компактній та повній передачі термінів та є економним засобом найменування. Найбільш поширеними їх типами в сучасній німецькомовній термінології робототехніки виступають ініціальні літературно-звукові скорочення та комбіновані аббревіатури.

Таблиця 1

Структурний спосіб утворення німецьких термінів (аббревіація)

№	Типи аббревіатур	Приклад	Кількість одиниць	% (усіх термінів)
1	Ініціальні літерно-звукові скорочення	<i>CNC</i> (<i>Computerized Numerical Control</i>)	10	0,6%
2	Комбінована аббревіатура	<i>FTS-System</i>	9	0,5%
3	Аббревіатура змішаного типу	<i>Telerobotik</i>	8	0,5%
Усього			27	1,6%

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі полягають у детальному вивченні досліджуваної терміносистеми та створенні глосарію німецькомовних аббревіатур у галузі робототехніки, оскільки в епоху науково-технічного прогресу з'являється багато нових термінів, від яких залежить чіткість сформованих завдань відповідної галузі.

Список літератури:

1. Алексеев Д. И. Буквенные аббревиатуры и их классификация. *Учен. зап. Мелекес. гос. пед. ин-та*. Мелекес, 1958. Т. 1. Вып. 1. С. 41–67.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. В. Т. Бусел. Київ, Ірпінь : ВТФ Перун, 2001. 1440 с.
3. Лейчик В. М. Терминоведение. Предмет, методы, структура. Москва : Эдиториал УРСС, 2007. 256 с.
4. Лейчик В. М. Терминоведение. Предмет, методы, структура. Москва : Эдиториал УРСС, 2007. 256 с.
5. Лотте Д. С. Основы построения научно-технической терминологии. Москва : Акад. наук СССР, 1961. 148 с.
6. Петренко О. В. Структурно-семантичні особливості німецькомовних термінів у галузі робототехніки : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 ; Запоріж. нац. ун-т. Запоріжжя, 2019. 310 с.
7. Потиха З. А. Современное русское словообразование. Москва : Просвещение, 1970. 384 с.
8. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2010. 844 с.
9. Шеремет Д. В. Порівняльно-типологічний аналіз аббревіатур в англійській та українській медичній термінології. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Філологічні науки*. Луцьк : ВНУ ім. Л. Українки, № 5. 2011. С. 203–205.
10. Kobler-Trill D. Das Kurzwort im Deutschen. Eine Untersuchung zu Definition, Typologie und Entwicklung. *Reihe Germanistische Linguistik*, Bd. 149. Tübingen : Niemeyer, 1994. 238 s.
11. Künstliche Intelligenz. *WirtschaftsWoche*. URL: <https://www.wiwo.de/themen/kuenstliche-intelligenz> (дата звернення: 02.08.2018 р.).
12. PONS Großwörterbuch Deutsch als Fremdsprache: 110.000 Stichwörter, Wendungen und Beispielsätze. Stuttgart: Klett, 2018. 1707 s.
13. Spillner P. World guide to abbreviations. New-York: Bowker Company, 1970. 260 p.

Petrenko O. V. FEATURES OF ABBREVIATIONS AND SHORTENINGS IN GERMAN-SPEAKING TERMINOLOGY OF ROBOTICS

The article analyzes the features of translation of abbreviations and shortenings in German-speaking terminology in the field of robotics. It is defined, that term abbreviation (ital. abbreviatura – “abbreviation”, from Latin abbrevio – “to short”) usually means a noun formed by the reduction of a simple word or components of a compound word or elements of a compound phrase to the level of sounds or letters, syllables or other fragments of words. Particular attention is paid to the classification of abbreviations and shortenings of the studied terminology, which is represented by the following types of abbreviations: initial alphabetic-phonetic abbreviations, combined abbreviations and combined abbreviations. It is proved that the most common types of abbreviations in the current scientific and technical terminology of robotics in German are initial alphabetic-phonetic abbreviations and combined abbreviations. Although abbreviation is one of the structural types of German terminology formation in robotics, it is actually unused and includes only 27 elements, or 1,6% of the total sample (1 670 terms). It is noted that translation of certain categories of abbreviations and shortenings is one of the problems inherent to translation difficulties. The relevance of the search for strategies and techniques for translating the terminology under study is determined. It is suggested to translate abbreviation of robotics into the original language. It has been determined that one complete word should be retained to facilitate a better understanding of the abbreviation. It is established that the most commonly used ways of translating German-language abbreviations in the field of robotics is to translate the full form of term and transcoding. It is shown that many scientific and technical abbreviations in German have been borrowed from different languages, including English. It is noted that the most difficult for the translator are abbreviations of Latin and Greek origin.

Key words: term, scientific and technical terminology, terminological system of robotics, abbreviation, shortening, translation.

Пилипів М. В.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Бялик В. Д.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

КАТЕГОРІЯ ВВІЧЛИВОСТІ ТА ЗАСОБИ ЇЇ АКТУАЛІЗАЦІЇ В АНГЛОМОВНИХ НАУКОВИХ ТЕКСТАХ

Статтю присвячено дослідженню ввічливості як категорії, яка має мовне втілення. У статті визначаються основні етапи та напрями вивчення ввічливості, які наявні в лінгвістиці, з'ясовуються вербальні та невербальні засоби актуалізації ввічливості, встановлюється корелятивний зв'язок між ввічливістю та геджуванням, аналізуються засоби їх актуалізації в англomовних наукових текстах.

Різні тлумачення категорії ввічливості зумовлено її комплексністю та багатоаспектністю, а також різними теоретичними та методологічними засадами її вивчення. В історії вивчення ввічливості в лінгвістиці виокремлюють такі етапи: класичний, у межах якого вона розглядається як прагматична категорія мовлення та комунікації; дискурсивний, який ураховує ментальні, соціо- та лінгвокультурні її породження; інтеракційний, що базується на ідеї спільного конструювання та розуміння ввічливості учасниками комунікації.

Категорія ввічливості актуалізується вербальними та невербальними засобами. Безпосереднім складником ввічливості є геджування, яке є інгерентною характеристикою англomовної наукової комунікації, яка визначає змістове та прагматичне навантаження англomовних наукових текстів. Маючи економічне походження, термін «геджування» практично не змінив своє значення в лінгвістиці, позначаючи так зване «мовне страхування», тобто захист від категоричних і неприємних висловлювань на адресу іншої сторони.

Актуалізація ввічливості та геджингу здійснюється в англomовних наукових текстах одиницями пом'якшення їх категоричності, засобами вуалювання негативної думки їх авторів та деперсоналізації їх висловлювань. Увічливість в англomовних наукових текстах актуалізується не тільки геджингами, але й різнорівневими мовними одиницями з відповідним значенням і прагматичним навантаженням, а також паравербальними та невербальними візуально-риторичними засобами етикетизації наукового спілкування.

Ключові слова: англomовні наукові тексти, ввічливість, геджування, етапи вивчення, засоби актуалізації, категоричність, прагматична категорія.

Постановка проблеми. Категорія ввічливості не є новою для лінгвістики. Її сутність і вияви досліджувались лінгвістами в межах багатьох парадигм мовознавства: прагматики [7; 11; 12], лінгвокультурології [5; 6], соціолінгвістики [2], концептології [6]. Незважаючи на значну кількість досліджень означеної категорії, ще й дотепер немає її загальноприйнятої дефініції, по-різному трактується її сутність і визначаються різні етапи її дослідження та засоби її вираження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Категорію ввічливості та засоби її актуалізації в англomовних текстах досліджували такі вітчизняні та зарубіжні науковці: О. О. Васильєва, В. І. Гавазова, О. М. Ільченко, Е. О. Куц, Т. В. Ларіна, Н. П. Савойская, П. Грайс [10], Р. Лакоффа [11],

П. Браун, С. Левінсона [7], Дж. Ліч тощо. Але, на нашу думку, недостатньо уваги приділено засобам актуалізації категорії ввічливості в науковій комунікації, що й визначає мету цієї наукової розвідки.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження категорії ввічливості та засобів її актуалізації в англomовних наукових текстах. У зв'язку з цим завданнями є аналіз основних етапів та напрямів дослідження ввічливості в лінгвістиці, з'ясування вербальних та невербальних засобів актуалізації ввічливості, встановлення корелятивного зв'язку між увічливістю та геджуванням та засобами їх актуалізації в англomовних наукових текстах.

Виклад основного матеріалу. Зазначимо, що поняття ввічливості по-різному тлумачиться науковцями у зв'язку з його багатоаспектністю,

а також різними теоретичними та методологічними засадами вивчення. В історії вивчення ввічливості в лінгвістиці виокремлюють такі етапи [8, с. 32–33]:

1) класичний (прагматичний), пов'язаний із працями П. Грайса [10], теорією ввічливості Р. Лакоффа [11], П. Браун та С. Левінсона [7], Дж. Ліча [12];

2) дискурсивний, пов'язаний із поширенням дискурс-аналізу, в межах якого категорія ввічливості вивчається з урахуванням ментальних, соціо- та лінгвокультурних та інших факторів її породження в мовленні та дискурсі [1];

3) соціологічний, пов'язаний із появою інтеракційного підходу до вивчення вказаної категорії [2].

У межах класичного підходу ввічливість розглядалась як категорія суто прагматична. На особливу увагу заслуговує розробка питань ввічливості з погляду максим комунікації та принципу співпраці П. Грайса, згідно з яким пропонуються максими: кількості (зробіть своє повідомлення настільки інформативним, наскільки це зумовлено метою спілкування; не робіть повідомлення більш інформативним, ніж це потрібно); якості (не кажіть неправди, не кажіть чогось, якщо Вам бракує достатньої кількості фактів, доказів); релевантності (не відволікайтесь від теми); способу дії (уникайте незрозумілості висловлювання, запобігайте двозначності, висловлюйтесь стисло). Дж. Ліч трактував принцип співпраці та максими як набір правил, які певним чином регулюють спілкування та актуалізуються в мовленнєвих актах [12, с. 138].

Згідно з теорією ввічливості П. Браун та С. Левінсона, основою ввічливості є поняття суспільного «обличчя», яке стосується бажання уникнути перешкод у своїх діях та бажання отримати схвалення своїх дій. У зв'язку з цим науковці вирізняли позитивну ввічливість (*positive politeness*), пов'язану з виявом солідарності, та негативну (*negative politeness*), яка стосується надання максимальної свободи дій. П. Браун та С. Левінсон ввели поняття позитивного та негативного обличчя. Перше стосується переконання в бажаності дій, а друге – намагання уникнути перешкод у їх виконанні [7, с. 268]. П. Браун та С. Левінсон зазначали, що певні мовленнєві акти потенційно загрожують обличчю індивіда. До них вони відносили такі, що загрожують позитивному обличчю мовця (вибачення, реакція на комплімент, зізнання), позитивному обличчю слухача (критика, незгода, торкання табуєваних тем), а також ті, що загрожують негативному обличчю мовця (при-

йняття пропозиції, відповідь на подяку) та негативному обличчю слухача (наказ, порада, загроза) [7, с. 270].

На думку Т. ван Дейка, категорія ввічливості відіграє допоміжну роль у будь-якому дискурсі [9, с. 132]. Увічливість, за Т. ван Дейком, стосується соціальних умов, які утворюють прагматичні правила та є когнітивно зумовленою, релевантною лише тією мірою, якою учасники комунікації знають ці правила та здатні використовувати й пов'язувати власні інтерпретації подій із соціальними характеристиками контексту [9, с. 134].

Отже, на відміну від класичних теорій ввічливості, дискурсивний підхід до її дослідження прив'язаний передусім до контексту та до інтерпретації мовленнєвої діяльності самими учасниками спілкування. У центрі уваги представників дискурсивного підходу до інтерпретації ввічливості знаходиться увесь алгоритм дій, який дозволяє учасникам комунікації оцінити те чи інше висловлення як ввічливе чи неввічливе [1, с. 25].

Не заперечуючи концептуальні досягнення дискурсивного підходу, інтеракційний підхід зосереджується на аналізі інтеракційних складників комунікативної взаємодії, підкреслюючи роль адресата в оцінці мовлення адресанта як ввічливого чи неввічливого. Такий аналіз дозволяє враховувати не тільки соціальні та лінгвістичні основи процесів взаємодії учасників комунікації, але й моральні норми тактовності, ввічливості. У цьому підході зберігається та відтворюється властива для постмодерністського підходу ідея про спільне конструювання значення учасниками комунікативної взаємодії [2, с. 6]. Комунікативні норми регулюються при цьому соціо- та етнокультурними стандартами комунікативної поведінки, а також традиціями, на основі яких створюються стереотипні оцінки комунікативної ситуації та її розвиток.

Увічливість актуалізується вербальними та паравербальними засобами. До останніх можна віднести такі етикетні паравербальні засоби як: дистанція співбесідників, їх розташування, рухи одне до одного, тактильну комунікацію (наприклад, поцілунок руки, дотики, поплескування тощо).

Актуалізація ввічливості в різних сферах комунікації та типах дискурсу здійснюється різнорівневими мовними одиницями, семантика, прагматичне навантаження та контекст використання яких указують на комунікативну інтенцію мовця бути ввічливим щодо співбесідника. Під комунікативною інтенцією, наслідуючи Е. О. Куш, розуміємо осмислений комунікативний намір мовця, який визначає внутрішню програму його

мовлення та вибір мовних засобів для її реалізації [4, с. 118].

Безпосереднім складником увічливості є геджування (від англ. *hedge* – *невизначений, ухильний вислів*). Його вважають «етикетним складником дискурсу» [8, с. 17], його категорією, спрямованою на досягнення позитивного результату спілкування [5, с. 14].

Феномен геджингу є інгерентною характеристикою англomовного наукового спілкування. О. М. Ільченко називає геджування його універсальним маркером, який характеризує смислове та прагматичне навантаження англomовних наукових текстів [3, с. 147]. Саме за допомогою геджування науковці можуть вуалювати негативну думку та пом'якшувати категоричність своїх тверджень в англomовних наукових текстах зокрема.

Треба зауважити, що у процесі свого переміщення з економічної в лінгвістичну сферу геджування як термін практично повністю зберегло своє значення, позначаючи «мовне страхування», тобто захист від радикальних поглядів, агресії та неприємних висловлювань на адресу іншої сторони. Т. В. Ларіна зазначає, що геджування виявляється у «використанні слів та зворотів, функція яких полягає в тому, щоб зробити поняття більш завуальованим, приховуючи свої наміри та погляди на питання, яке розглядається» [5, с. 125].

Зазначимо, що вперше застосував цей термін Дж. Лакофф, звернувши увагу на специфічну властивість слів типу *власне кажучи, вельми, дуже*, які сприяли або більш чіткому висловлюванню думки або, навпаки, її розмитості. Дж. Лакоффа цікавив передусім предикативний аспект геджування, однак він зауважив здатність геджування виявлятися за допомогою інших мовних засобів [11, с. 251]. Г. Клемен розвинув ідеї Дж. Лакоффа та підтвердив, що поняття «*hedging*» саме собою несе неясність, а не тільки представляє речі такими, якими вони є. Геджування – це обмеження у висловлюваннях або твердженнях з метою скорочення ризику, пов'язаного зі сказаним [8, с. 18]. Геджування спрямоване на ослаблення сили висловлювання, без якого воно може звучати неввічливо, дуже емоційно або навіть агресивно.

У текстах англomовної наукової літератури спостерігається зменшення категоричності висловлювання автором та визначення впевненості в істинності пропозиції, що пов'язане з особливостями формування наукової картини світу, поняттям про відносний характер істини. Некатегоричність висловлювання досягається за допомо-

гою використання низки мовних засобів зниження категоричності. Геджі передусім зменшують категоричність висловлювань, забезпечуючи м'який вплив на адресата з огляду на те, що менш категоричне висловлювання має більше шансів бути позитивно сприйняте адресатом [8, с. 20].

Найбільш важливими та показовими критеріями хеджування є:

- 1) змінюваність, тобто наявність у висловлюванні лексичних одиниць й оборотів, які можна замінити іншими, як правило, більш точними й конкретними або просто опустити без втрати значення;
- 2) збільшення витрат мовних засобів (геджування висловлювань часто тягне за собою збільшення обсягу того чи іншого висловлювання);
- 3) зниження точності й конкретності та збільшення абстрактності;
- 4) підвищене відсторонення автора від сказаного та написаного ним [8, с. 21].

Засобами актуалізації геджування та ввічливості, які використовуються в англomовних наукових текстах, є перформативи, тобто висловлювання, які є еквівалентними діям, учинками, значення яких не може бути оцінене як правильне чи неправильне, модальні засоби зниження категоричності, одиниці вуалювання негативної думки та деперсоналізації автора.

До перформативів, притаманних англomовним науковим текстам, відносять:

- висловлювання з дієсловами *suggest, guess, imply*, вживання яких зумовлене прагматичним фактором зняття з мовця відповідальності;
- висловлювання, семантико-граматична організація яких дозволяє «усунути» думку, інтенції чи дії автора: *we started to plan <...>; we say that the system <...>; in this book we are concerned;*
- висловлювання з дієсловами з іллокутивною силою пропозиції типу *offer*;
- висловлювання з модальними слова із семантикою «необхідності», в яких значення необхідності пом'якшується іншими геджами *really, surely*;
- висловлювання із словами, які замінюють значення «впевненості» значеннями «можливості», «вірогідності», дієсловами *can i may, be likely, seem, find, observe, determine, detect*, прислівниками *supposedly, arguably*, прикметниками *probable, possible*, звором *there is every possibility* як потребою уникнути загрози втратити «обличчя» [8, с. 22].

Зниження категоричності висловлювання здійснюється за допомогою модальних слів зі значенням припущення, невпевненості, сумнівності тощо.

Модальні слова типу *might, may* відіграють важливу роль у формуванні плану змісту висловлювань гіпотетичної модальності [3, с. 152]. О. М. Ільченко зауважує, що непрямі висловлювання з модальними словами частіше за все мають своє прагматичне завдання, яке виражене спонуканням до дії [3, с. 153]. У відповідному контекстуальному оточенні означені одиниці можуть висловлювати суб'єктивну оцінку висловлювання, пом'якшувати його категоричність шляхом звуження універсальності запропонованої думки чи інформації, обмеження їх особистим досвідом мовця.

Вуалювання негативної думки реалізується за допомогою засобів творення ефекту деперсоналізованої об'єктивності, уникнення прямого заперечення, поступового зменшення впевненості в істинності висловлювання, пом'якшення негативної оцінки, застереження, скромності, обмеження й висновків дослідження. Для цього використовуються мовні засоби вираження деперсоналізації, протиставлення, апроксимації, некатегоричного заперечення, а також риторичні запитання.

Зменшення ефекту негативності досягається через поступове зменшення впевненості в істинності висловлювання (*on the one hand; (on) the flip side (of the coin); for one thing; although; though; albeit; however; (but) along the way; despite; in spite of; nonetheless; nevertheless; still; yet; while* тощо). Пом'якшення негативної оцінки досягається через висловлення застереження, зокрема щодо обмеження умов реалізації дії в майбутньому (*to be fair; to put it squarely; bluntly; frankly (speaking); at any rate; in any case; caveat; unfortunately*).

Увічливість в англомовних наукових текстах актуалізується не тільки гедждингами, але і шляхом особливої структурно-семантичної організації речень, текстів (наприклад, чергування кате-

горичних і некатегоричних номінацій у них), за допомогою різнорівневих мовних одиниць із відповідним значенням та прагматичним навантаженням, паравербальними та невербальними візуально-риторичними засобами.

Висновки і пропозиції. Отже, поняття увічливості не знайшло єдиного трактування в лінгвістиці. Це зумовлено не тільки його комплексністю та багатоаспектністю, але й різними теоретичними та методологічними засадами його вивчення. У лінгвістиці виокремлюють три ключові етапи увічливості як категорії, яка знаходить свою мовну актуалізацію: класичний, пов'язаний із її розглядом як прагматичної категорії з погляду максим комунікації, феномену обличчя мовця, мовленнєвих актів, що є її актуалізаторами; дискурсивний, у межах якого аналіз категорії увічливості здійснюється з урахуванням ментальних, соціо- та лінгвокультурних її породжень у дискурсі; інтеракційного підходу до вивчення вказаної категорії, яке базується на ідеї спільного конструювання та розуміння значень та оцінок учасниками спілкування.

Категорія увічливості актуалізується вербальними та невербальними засобами. До останніх відносять невербальні та етикетні паравербальні засоби. Оскільки увічливість виявляється геджуванням, яке є вербальним етикетним складником дискурсу, в англомовних наукових текстах роль вербальних засобів актуалізації увічливості виконують насамперед геджинги – одиниці пом'якшення категоричності висловлювання, засоби вуалювання негативної думки та деперсоналізації висловлювання. Перспективи подальших досліджень убачаємо в детальному аналізі геджинів різножанрових текстів англомовної наукової комунікації.

Список літератури:

1. Васильєва О. О. Увічливість в англомовному науковому дискурсі: проблема визначення. *Збірник наукових статей. Серія «Філологія»*. Київ : КДЛУ, 2000. № 4. С. 20–26.
2. Гавазова В. И. Русский речевой этикет: социолингвистический аспект : автореф. дис. ... канд. филол. наук. Краснодар, 2000. 23 с.
3. Ільченко О. М. Хеджінг в аспекті етикетизації. Мовні і концептуальні картини світу : збірник наукових праць. Київ: Логос, 2000. № 38. С. 147–155.
4. Куц Е. О. Лінгвоідеологічні та комунікативні особливості політичного дискурсу Великобританії з питань імміграції. *Мова і культура. Наукове видання. Серія «Філологія»*. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2004. Вип. 7. Т. 3. Ч. 2. С. 116–122.
5. Ларина Т. В. Категория вежливости в английской и русской коммуникативных культурах : монография. Москва: Академия, 2003. 315 с.
6. Савойская Н. П. Лингвокультурологические особенности концепта «вежливость» : автореф. дис. ... канд. филол. наук. Челябинск, 2005. 22 с.
7. Brown P. Levinson S. *Politeness: Some Universals in Language Usage* Cambridge: Cambridge Press, 1987. 345 p.
8. Clemen G. *The Concept of Hedging: Origins, Approaches and Definitions*. Berlin : Walter de Gruyter, 1996. 248 p.

9. Dijk T. A. van. Ideology: a Multidisciplinary Approach. London : Sage Publications, 1998. 374 p.
10. Grice H. P. Logic and Conversation. Syntax and semantics. New York: Academic Press, 1975. № 3. P. 41–58.
11. Lakoff G. Hedges: A Study Of Meaning Criteria And The Logic Of Fuzzy Concepts. Chicago: Chicago University Press, 1972. 296 p.
12. Leech G. Principles of Pragmatics. London: Longman, 1983. 442 p.

Pylypiv M. V., Byalyk V. D. THE CATEGORY OF POLITENESS AND MEANS OF ITS ACTUALIZATION IN ENGLISH-LANGUAGE SCIENTIFIC TEXTS

The article is devoted to the study of politeness as a category that has linguistic embodiment. Main stages and directions of the study of politeness that exist in linguistics are defined, verbal and non-verbal means of its expressing are found out, correlation between politeness and hedging is established, means of their actualization in English-language scientific texts are analyzed in the article.

The category of politeness is interpreted differently by linguists because of its complex multifold character and different theoretical and methodological principles of its study. The following stages of its study are distinguished in linguistics: classical, in which it is analyzed as pragmatic category of speech and communication; discursive, in which mental, socio- and linguocultural origin and constituents of it are taken into consideration; interactional, based on the idea of mutual construction and understanding of politeness by participants of communication.

The category of politeness is expressed by verbal and non-verbal means. Politeness is also revealed in hedging, which is thought to be an integral feature of English-language scientific communication determining semantic and pragmatic characteristics of its texts. Having an economic origin, the term «hedging» is used in linguistics practically with the same meaning as in economics. This term denote, so called 'language insurance', i.e. protection of an addressee from categorical and unpleasant statements.

Politeness and hedging are actualized in English-language scientific texts by units of softening of categorical statements, means of veiling the negative thoughts of the authors and units of depersonalizing of their statements. Politeness in English-language scientific texts is actualized also by multi-level language units with appropriate etiquette meaning and pragmatic loading, as well as by corresponding nonverbal visual and rhetorical means of scientific communication.

Key words: *English-language scientific texts, politeness, hedging, means of actualization, stages of study, self-righteousness, pragmatic category.*

УДК 811.111:81'1-26'37:165.12]:82-31Хейлі
DOI <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.1-2/35>

Посохова А. В.

Львівський державний університет внутрішніх справ

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТІВ ДАЛЕКОЇ І КРАЙНЬОЇ ПЕРИФЕРІЇ ГОЛОВНОГО КОНЦЕПТУ “AIRPORT” В РОМАНІ А. ХЕЙЛІ «АЕРОПОРТ»

Стаття присвячена дослідженню структурно-семантичних особливостей вербалізації концептів “TERMINAL”, “PASSENGER AIRCRAFT”, “FREIGHT AIRCRAFT”, “PASSENGER PODS” головного концепту “AIRPORT” у романі А. Хейлі «Аеропорт». Концепт “AIRPORT” розглядається як складне ментальне утворення в єдності його понятійного, ціннісного та образного компонентів. Про визначальну роль концепту “AIRPORT” у структурі твору свідчить і винесення лексеми “airport” у назву роману. Образ аеропорту є конкретизованим. Ім'я концепту “AIRPORT” представлено не лише однойменною лексемою, але й розширене шляхом уведення власної назви міжнародного аеропорту. Образна інтерпретація концепту “AIRPORT” у романі допомагає авторові відтворити складний світ життя аеропорту не лише шляхом уведення в номінативне поле концепту фахової й термінологічної лексики, але й залучивши стилістично забарвлений вербальний образ-порівняння. Положення щодо польової структури організації змісту концепту “AIRPORT” у романі А. Хейлі отримало ґрунтовне підтвердження. Цей концепт формує концептуальний простір роману, що є фрагментом концептуальної картини світу, яка відображає особливості фахової діяльності у сфері авіаперевезень, а тому концептуальний простір роману є відображенням картини фахового світу. Далека периферія представлена в романі похідними концептами третього рівня “TERMINAL”, “PASSENGER AIRCRAFT”, “FREIGHT AIRCRAFT”, а крайня периферія або зона суміжних концептів – концептом “PASSENGER PODS”. Запропоновано аналіз змісту структури концептів та когнітивну модель їх представлення у відповідному художньо-літературному творі. Мовна база актуалізації концепту “TERMINAL”/«ТЕРМІНАЛ» у тексті роману відображає основні характеристики терміналу як матеріально-технічного об'єкту аеропорту, коло послуг, які надаються, та особливості функціонування. Концепт “PASSENGER PODS” поєднує обидві модульні системи для пасажирських перевезень, оскільки вони є концептуально подібними.

Ключові слова: концепт, когнітивна модель, концептуальний простір роману, номінативне поле, польова структура.

Постановка проблеми. Концепт “AIRPORT” розглядається як складне ментальне утворення в єдності його понятійного, ціннісного та образного компонентів. Про визначальну роль концепту “AIRPORT” у структурі твору свідчить і винесення лексеми “airport” у назву роману. Образ аеропорту є конкретизованим. Ім'я концепту “AIRPORT” представлено не лише однойменною лексемою, але й розширене через введення власної назви міжнародного аеропорту. Образна інтерпретація концепту “AIRPORT” у романі допомагає авторові відтворити складний світ життя аеропорту не лише шляхом уведення в номінативне поле концепту фахової й термінологічної лексики, але й залучивши стилістично забарвлений вербальний образ-порівняння. Положення щодо польової структури організації змісту

концепту “AIRPORT” у романі А. Хейлі отримало ґрунтовне підтвердження. Цей концепт формує концептуальний простір роману, що є фрагментом концептуальної картини світу, яка відображає особливості фахової діяльності у сфері авіаперевезень, а тому концептуальний простір роману є відображенням картини фахового світу.

Далека периферія представлена похідними концептами третього рівня: “TERMINAL”, “PASSENGER AIRCRAFT”, “FREIGHT AIRCRAFT”, а крайня периферія, або зона суміжних концептів, – концептом “PASSENGER PODS” (рисунок 1).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню природи концептів та вербальних засобів їх актуалізації присвячені лінгвокогнітивні дослідження таких учених як: Н. Д. Арутюнової

[1], А. Вежбицької [2], С. Г. Воркачова, О. С. Кубрякової [4], А. Н. Приходька [6], З. Д. Попової та І. А. Стерніна [5]. Дослідниця творчості А. Хейлі К. О. Керер доводить, що концептосфера «професійна діяльність» належить до базових, які відзначаються універсальними складниками. Концептосфера «професійна діяльність» кваліфікується дослідницею як відкрита система лінгвокультурних концептів, що відображає професійно-культурні цінності через стереотипізований образ професіонала. К. О. Керер аналізує концепт як польове утворення, яке складається із кількох шарів, кожен із яких має своє значення:

- 1) перший шар – ядро, яке виражено словом-ім'ям концепту;
- 2) другий шар – базові ознаки;
- 3) третій шар – периферія, яку презентують лінгвокультурні конотації [3].

Такий класичний підхід до аналізу структури концепту надав нам можливість виділити ядро концепту «АЕРОПОРТ» як найяскравіший образ, його приядерну зону з найбільш важливими та виразними асоціаціями. Проте лінгвокогнітивні та лінгвостилістичні аспекти творення фахового контексту в романі А. Хейлі “Airport” уперше стають предметом дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є прослідкувати особливості експлікації похідних концептів третього рівня “TERMINAL”, “PASSENGER AIRCRAFT”, “FREIGHT AIRCRAFT” та концепту крайньої периферії “PASSENGER PODS”, а також головного концепту “AIRPORT” у романі

А. Хейлі «Аеропорт» як відображення фрагменту професійного світу.

Виклад основного матеріалу. Мовна база актуалізації концепту “TERMINAL”/«ТЕРМІНАЛ» у тексті роману відображає основні характеристики терміналу як матеріально-технічного об'єкту аеропорту, коло послуг, які надаються, та особливості функціонування:

- 1) номінація – *the main passenger terminal, the terminal*;
- 2) місце знаходження – *at Lincoln International*;
- 3) структура – *waiting areas, the passenger area, service facilities, concourses*;
- 4) уточнення характеристик структурних одиниць:
  - обставина *on the lower concourse* указує на те, що термінал має кілька поверхів;
  - додаткова інформація про заклади харчування, які працюють у терміналі – *six specialty restaurants ranged from a gourmet dining room to a grab-it-and-run hot dog counter*; *bars* – уражає й кількість – шість закладів харчування, і діапазоном від закладу для гурманів (*a gourmet dining room*) до простої стійки з хотдогами, де можна швидко їх придбати та бігти далі (*a grab-it-and-run hot dog counter*); додаткова інформація про наявність ресторану для гурманів посилюється уточненням про вишуканий посуд і розумні ціни – *a gourmet dining room, with gold-edged china and matching prices*; бари також на різні смаки: від барів із затишним приглушеним освітленням (*cozily darkened*) до барних стійок із яскравим неоновим освітленням (*stand-up and neon lit*);

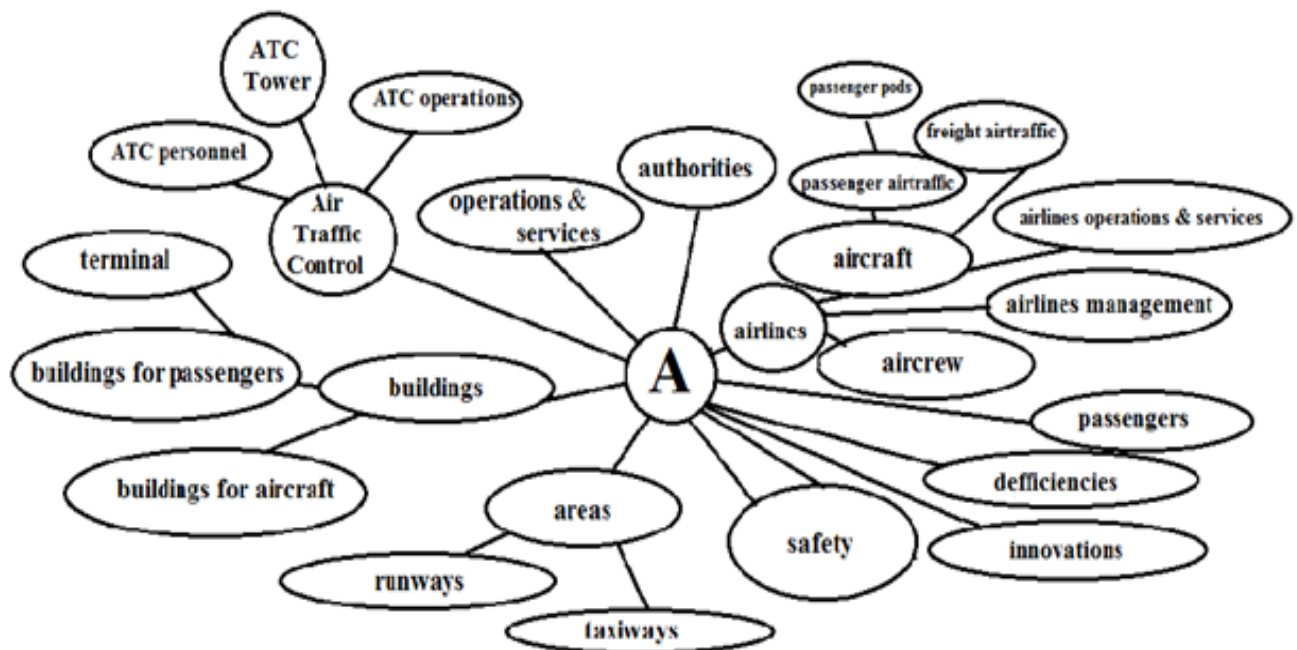

Рис. 1. Модель структури змісту концепту “AIRPORT” в однойменному романі А. Хейлі

5) визначення цільової групи користувачів послуг терміналу – *travellers and visitors* – указує на те, що послугами користуються і пасажирів, і мешканці міста/відвідувачі;

6) перелік послуг, які надаються пасажирів вражає: не виходячи з терміналу, пасажир може в очікуванні свого рейсу пройтись магазинами, відпочити в готелі, сходити в баню, прийняти масаж, відвідати перукарню, привести до ладу свій одяг і взуття: *While waiting for a flight, and without ever leaving the terminal, a visitor could shop, rent a room and bed, and take a steam bath with massage, have his hair cut, suit pressed, shoes shined;*

7) оцінні характеристики:

– вислів *thronged concourses* указує не лише на переповненість залів терміналу, але й на те, що місця всім вистачає і що послуги аеропорту користуються попитом;

– означення у виразі *elegant waiting areas* підкреслює зовнішню привабливість і стильність оздоблення залів очікування терміналу;

– словосполучення *concourses adjoining <...> waiting areas* підкреслює продуманість і зручність розташування приміщень терміналу, в якому різні зали (*concourses*) сполучуються із залами/зонами очікування (*waiting areas*);

– визначення архітектурної характеристики терміналу як великого, просторого та розкішного приміщення на основі введення лише одного означення *spacious*, що має два основних значення: 1) великий, просторий; 2) чудовий, розкішний: *the terminal was impressively spacious* – прислівник (*impressively*/вражаюче) влучно доповнює цю характеристику;

– підкреслення вартісних характеристик: розкішні приміщення, зручно розташовані навколо пасажирської зони терміналу – *opulent service facilities ringed the passenger area* – прикрашають термінал і приваблюють (багатих) клієнтів;

– про красу та дизайн терміналу говорить і вказівка на використанні під час оздоблення приміщень матеріали (*glass and chrome*), й означення, яке вводить цю номінацію: *gleaming glass and chrome*.

Таким чином, концепт “TERMINAL”/«ТЕРМІНАЛ», представлений у романі А. Хейлі “Airport” у всій повноті своїх концептуальних характеристик, які експліковані в тексті твору:

- 1) номінація – пункт 1;
- 2) інформаційний зміст – пункти 2–3;
- 3) інтерпретаційне поле – пункти 4–6;
- 4) оцінне поле – пункт 7;

5) образ: у романі – це яскравий образ, побудований на включенні до вербальної структури, яка презентує термінал аеропорту, алюзивної номінації загальновідомої пам’ятки індійської культури Тадж Махала: *the main passenger terminal – a brightly lighted, air-conditioned Taj Mahal*.

У романі постійно звертається увага на тенденцію щодо переважного розвитку вантажних авіап перевезень порівняно із пасажирськими. Відповідно, розвивається й тема літаків, створених спеціально для вантажних перевезень (*all-cargo plane*) із спеціальною модульною системою (*the igloo system*) як найбільш прогресивною: *Nowadays when an all-cargo plane arrived at an airport freight terminal, igloos already in the airplane were off-loaded, and new ones put in. With a minimum of time and labour, an entire jet could be swiftly unloaded, reloaded, and be ready again for take-off* – розгрузка та загрузка відбуваються в дуже короткий термін відразу після прибуття вантажного літака. На відміну від звичайних пасажирських літаків, реактивні вантажні літаки пусті всередині: *Unlike conventional passenger planes, the inside of a jet freighter was usually a hollow shell* – тобто корпус літака вільний для завантаження.

Ця система організації вантажних перевезень, яка була розроблена компанією “American Airlines” (*based on American Airline-type “igloos”*), є настільки привабливою, що більшість авіакомпаній мають свої варіанти цієї модульної системи: *Most other airlines had their own variants of the igloo system*.

Якщо кожний із видів/систем авіатранспорту розглядати як похідний концепт від концепту “AIRCRAFT”, то похідний концепт “FREIGHT IGLOOS” має такий інформаційний зміст – *self-contained compartments, shaped to fit tightly in a jet plane fuselage*, а його інтерпретаційне поле охоплює такі додаткові характеристики: *pre-loaded with freight of associated shapes and sizes, can be lifted to fuselage level, and stowed inside a jet, in minutes*.

Цікавим є той факт, що ідея модульної системи для оптимізації перевезення вантажів стала поштовхом до нових розробок у галузі пасажирських перевезень (*an adaptation of the same idea*): спеціальні модулі для пасажирів (“*People-pods*”) будуть доправлятися до спеціального місця парковки літака біля терміналу (*ramp*) конвеєром (*would then be whisked on conveyor lines*) та заповнювати простір усередині корпусу, пасажирів залишатимуться в цих модулях, які повністю відповідатимуть параметрам корпусу літака (*windows in them would correspond with windows in*

the aircraft fuselage), тобто будуть вбудовуватись у цей простір: *They would comprise small, comfortable cabin sections complete with seats, which passengers would step into at an airport check-in point. The pods would then be whisked on conveyor lines – similar to present baggage conveyor systems – to ramp positions. While their occupants remained seated, the people-pods would be slid into an aircraft which might have arrived only a few minutes earlier, but had already discharged other people-pods containing incoming passengers.*

Отже, модулі з пасажирами, які щойно прибули в аеропорт, будуть замінені на модулі з новими пасажирами, які вилітають цим же літаком далі.

Оскільки модулі повністю вписуються у простір літака, то для завершення підготовки до вильоту достатньо розкрити двері в кінці кожного модуля для вільного проходу стюардес і пасажирів: *When the pods were loaded and in place, windows in them would correspond with windows in the aircraft fuselage. Doors at the end of each pod would fold back so that stewardesses and passengers could pass through to other sections.*

Спеціальні відсіки для кухні на борту літака (*galley compartment*), заповнені новими наборами харчування й новою командою стюардес, будуть розміщені в літакові як окремі модулі: *Galley compartments, complete with fresh food and fresh stewardesses, would be inserted as separate pods.* Запровадження такої модульної системи дозволить пасажирам дістатись борту літака, зайнявши своє місце у відповідному секторі пасажирського модуля ще в місті, та більше вже не виходити аж до прибуття в пункт призначення або робити пересадки, не виходячи з модуля: *A refinement of the system might eventually allow boarding of people-pods downtown, or permit interline transfers by passengers without ever leaving their seats.*

У романі зазначається, що під час написання твору в Лос-Анджелесі вже розроблялась подібна модульна концепція, яка отримала назву “*sky lounge*”: *A related concept was a “sky lounge” already under development in Los Angeles.* Кожен із таких модулів-віталень розрахований на 40 пасажирів і за своєю будовою буде наполовину автобусом і наполовину гвинтокрилом: *Each lounge, holding forty passengers, would be part-bus, part-helicopter.* Такі особливості конструкції нададуть йому додаткових переваг, оскільки він зможе самостійно пересуватись місцевими дорогами, а на місцевому

аеродромі для гвинтокрилів – кріпитись до дна великого гвинтокрила для доставки в аеропорт: *On local routes it could travel suburban or downtown streets under its own power, then, at a local heliport become a pod beneath an outsize helicopter – the entire unit whisked to and from an airport.*

Концепт “PASSENGER PODS” поєднує обидві модульні системи для пасажирських перевезень, оскільки вони є концептуально подібними. Структура цього концепту в романі містить такі базові компоненти:

1) яскраві образи пасажирських модульних систем майбутнього:

– “*people-pods*”: гороховий стручок, заповнений людьми, або космічний образ: відсік космічного корабля;

– “*sky lounge*”: небесна вітальня, отже всім зручно й радісно;

2) інформаційний зміст характеризує нові концепції:

– *be pre-loaded with freight of associated shapes and sizes, be loaded and in place, be lifted to fuselage level, be stowed inside a jet, be slid into an aircraft, be off-loaded, be put in, be whisked on conveyor lines;*

– *be part-bus, part-helicopter;*

– *an all-cargo plane;*

– *an airport freight terminal, an airport check-in point;*

– *cabin sections complete with seats, galley compartments;*

– *discharge people-pods containing incoming passengers;*

3) інтерпретаційне поле підкреслює переваги нових систем:

– *unlike conventional passenger planes, the inside of a jet freighter was usually a hollow shell;*

– *galley compartments, complete with fresh food and fresh stewardesses;*

– *travel suburban or downtown streets under its own power;*

– *with a minimum of time and labour, an entire jet could be swiftly unloaded, reloaded, and be ready again for take-off;*

– *boarding of people-pods downtown;*

– *interline transfers by passengers without ever leaving their seats.*

Висновки і пропозиції. Таким чином, дослідивши когнітивно-семантичні особливості концептуального простору роману А. Хейлі “*Airport*”, відображення концептуального простору фахового середовища аеропорту в тематичній структурі роману та мовну базу вербалізації кон-

цептів, які структурують фаховий простір роману відповідно до фахової специфіки реального інституціонального середовища індустрії авіаперевезень, ми розробили модель змісту концепту “AIRPORT” в однойменному романі А. Хейлі, вносячи певні корективи в загальну модель змісту концепту “AIRPORT”/«АЕРОПОРТ».

Зміни, які відбулись на рівні далекої периферії:

1) введено нові концепти “PASSENGER AIRCRAFT”, “FREIGHT AIRCRAFT”, які підпорядковуються концептові “AIRCRAFT”;

2) додався ще один рівень крайньої периферії або зони суміжних концептів із концептом “PASSENGER PODS”.

Список літератури:

1. Арутюнова Н. Д. Метафора и дискурс. *Теория метафоры*. Москва : Прогресс, 1990. С. 5–32.
2. Вежбицкая А. Язык. Культура. Познание : сборник статей. Москва : Русские словари, 1996. 411 с.
3. Керер К. А. Реализация концептосферы «профессиональная деятельность» в современном производственном романе : автореф. дис. ... на соискание науч. степени канд. филологических наук : спец. 10.02.19 «Теория языка». Челябинск, 2011. 20 с.
4. Кубрякова Е.С. Об установках когнитивной науки и актуальных проблемах когнитивной лингвистики. *Известия АН. Серия «Литература и языкознание»*. 2004. Т. 63. № 3. С. 3–12.
5. Попова З. Д., Стернин И. А. Очерки по когнитивной лингвистике. Воронеж : Издательство «Истоки», 2003. 191 с.
6. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики : монографія. Запоріжжя : Прем'єр, 2008. 332 с.
7. Соломоник А. Семиотика и лингвистика. Москва : Молодая гвардия, 1995. 352 с.
8. Степанов Ю. С. Основы общего языкознания. Москва : Просвещение, 1975. 271 с.
9. Hailey A. Airport. Toronto: Bantam Books of Canada Ltd., 1968. 10th print. 502 p.

Posokhova A. V. STRUCTURAL-SEMANTIC FEATURES OF VERBALIZATION OF THE CONCEPTS OF THE DISTANT AND EXTREME PERIPHERY OF THE MAIN CONCEPT OF “AIRPORT” IN THE NOVEL “AIRPORT” BY A. HAILEY

The article deals with the research of the structural-semantic features of verbalization of concepts of the distant and extreme periphery of the main concept of “AIRPORT” in the novel “AIRPORT” by A. Hailey. The “AIRPORT” concept is seen as a complex mental formation in the unity of its conceptual, value and figurative components. The decisive role of the “AIRPORT” concept in the structure of the novel is evidenced by the presentation of ‘airport’ lexeme in the novel’s title. The image of the airport is specific. The name of the “AIRPORT” concept is presented not only by the same lexeme but also expanded by the introduction of its own name for the international airport. The imaginative interpretation of the “AIRPORT” concept in the novel helps the author recreate the complex world of airport life not only by introducing concept of professional and terminological vocabulary into nominative field, but also by drawing on a stylistically colored verbal image-comparison. The provisions regarding field structure of the content organization of the “AIRPORT” concept in A. Haley’s novel have been basically substantiated. This concept forms conceptual space of the novel, which is a fragment of the conceptual picture of the world, that reflects the peculiarities of professional activity in the field of air transportation, and, consequently, conceptual space of the novel is a reflection of the picture of the professional world. The model of the content’s structure of the concept “AIRPORT” includes distant periphery, which unites the derivative concepts of the third level: “TERMINAL”, “PASSENGER AIRCRAFT”, “FREIGHT AIRCRAFT”, and extreme periphery or the zone of adjacent concept: “PASSENGER PODS”. The analysis of the content of the structure of concepts and cognitive model of their representation in the corresponding literary work are offered. The language base for updating the “TERMINAL” concept in the text of the novel reflects the main characteristics of the terminal as a logistical object of the airport, the range of services provided, and features of operation. The “PASSENGER PODS” concept combines both modular passenger transportation systems as they are conceptually similar.

Key words: concept, cognitive model, conceptual space of the novel, nominative field, field structure.

Присяжнюк О. Я.

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

СПЕКТРАЛЬНІ ПОКАЖЧИКИ БРИТАНСЬКОЇ ВИМОВИ

Метою поданої статті є виявлення за допомогою інтегрально-спектрографічного аналізу розходжень територіального плану в мовленні молодих чоловіків 25–35 років, які представляють різні регіони Великобританії, а саме: півдня та півночі Англії, Шотландії, Ірландії, Уельсу, Мідленду та Лондона. Матеріалом дослідження слугували студійні записи читання ідентичного тексту “Sleeping Beauty”. У поданій статті автор визначає, що енергетичні характеристики спектра є індикатором територіальної належності індивідуума. Водночас показники розподілу енергії за частотами у всьому спектрі є інформативними під час опису подібності та розходження територіальних типів вимови.

Проведений експеримент дозволяє прийти до таких висновків:

- 1) найбільш значні територіальні розбіжності знаходять висвітлення в енергетичних характеристиках спектра і, отже, можуть слугувати показником групової ідентифікації мовців;*
- 2) показники розподілу енергії за частотами у всьому спектрі в області максимальної концентрації енергії й, особливо, в області високих та надвисоких частот є інформативними під час опису подібності та розходження територіальних типів вимови;*
- 3) на підставі показників індексу розбіжності та показника співвідношення площ виявлені такі розбіжності між артикуляційними укладами різних територіальних типів вимови:*
  - артикуляційний уклад мови жителів Лондона має свої особливості: рівномірний розподіл енергії за всім спектром, що відображено у мінімальному значенні співвідношення площ енергії в області нормального діапазону та в області високих і надвисоких частот, а також у наявності енергетичних піків поза областю нормального діапазону голосу;*
  - вплив Лондона як центра формування британського вимовного стандарту та як найбільшого центра урбанізації Великобританії більш значний на такі райони Англії як південь, Мідленд, північ, а також Уельс, чим на інші кельтські мовленнєві співтовариства;*
  - уельський артикуляційний уклад має свої специфічні особливості:*
    - 1) найбільша концентрація енергії в області нормального діапазону голосу, що відображається в максимальному значенні співвідношення площ енергетичного спектра;*
    - 2) значна розбіжність артикуляційного укладу Уельсу в показниках індексу розбіжності з районами Англії (півднем, Мідлендом, північчю та Лондоном) з одного боку, і з кельтськими районами – з іншого;*
    - проявом регіональності в артикуляційному укладі, як показав цей експеримент, можна вважати відсутність (повну чи відносну) піків енергії поза областю нормального діапазону голосу, що відзначається в енергетичних спектрах півночі, Мідленду та Ірландії.*

Ключові слова: *спектр, діапазон, територіальні типи вимови, енергія, просодія, мовлення.*

Постановка проблеми. У Великобританії розходження у вимові представників різних регіонів є значущими. Енергетичні характеристики спектра є індикатором територіальної належності індивідуума. Отже, виникає питання, які конкретно енергетичні характеристики спектра є показниками регіональної просодії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проведені раніше дослідження варіативності регіональної просодії [4; 6; 7; 10; 12; 13; 16; 18] показують, що читання ідентичного тексту, як ніякий інший вид мовленнєвої діяльності, нівелюють вплив ситуативної варіативності на лінг-

вістичну характеристику мовленнєвих реалізацій. Читання як один із різновидів підготовленого мовлення являє собою мовлення обмірковане, озвучене за задалегідь підготовленим текстом [17]. Цей вид мовленнєвої діяльності характеризується використанням закріплених у системі мови форм. Це дозволяє припустити, що мовці цілком свідомо підходять до вибору правильної артикуляції звуків мовлення та вживання нормованих просодичних моделей [1; 5; 15]. Вибір інформантів чоловічої статі зменшує прояв емоційного початку, який утрудняє процес аналізу жіночого мовлення [11, с. 149].

Постановка завдання. Метою поданої статті є виявлення за допомогою інтегрально-спектрографічного аналізу розходжень територіального плану в мовленні молодих чоловіків 25–35 років, які представляють різні регіони Великобританії, а саме – півдня та півночі Англії, Шотландії, Ірландії, Уельсу, Мідленду та Лондона.

Виклад основного матеріалу. Матеріалом дослідження слугували студійні записи читання ідентичного тексту “Sleeping Beauty”, виконані в Лабораторії Експериментальної Фонетики Одеського Національного Університету імені І. І. Мечникова (ЛЕФ ОНУ). Для дослідження ми використовували монтаж прочитань цього тексту, нормованих за часом – 1 хвилина. Така тривалість звукового фрагмента є необхідною та достатньою для інтегрально-спектрографічного аналізу [16]. Загалом досліджувалась мова 40 чоловік. Тривалість досліджуваних текстів – 30 хв.

Досліджуваний корпус піддавався інтегрально-спектрографічному аналізу у ЛЕФ ОНУ на спектрографі ІС-2М. Визначався розподіл енергії спектра за 18 частотними смугами в діапазоні від 62 Гц до 8 000 Гц. Номенклатура та ширина частотних смуг зумовлена конструкцією інтегрального спектрографа. Смуги позначаються умовно за величиною базової частоти в кожній смузі.

Аналіз досліджуваного корпусу проводився за такими параметрами:

1) розподіл енергії за смугами частот у всьому спектрі (62,105, 177, 250, 354, 500, 707, 100, 1 410, 2 000, 2 380, 2 830, 3 360, 4 000, 4 760, 5 660 і 8 000 Гц);

2) розподіл енергії за смугами частот в області високих та надвисоких частот (від 1 000 до 8 000 Гц);

3) розподіл енергії за смугами частот в області максимальної енергії (від 62 до 707 Гц);

4) співвідношення площ енергії в області максимальної концентрації енергії та енергії в області іншої частини спектра.

Кількість енергії в кожній смузі вимірялось у відносних величинах – умовних одиницях (ум. од). Для зіставлення характеру розподілу енергії в різних територіальних групах, а також для обчислення площ енергії (підсумовування досліджуваних смуг) отримані дані за кожною з частотних смуг були перелічені у відсотках щодо загальної кількості енергії, витраченій кожним диктором на проголошення тексту.

У завдання інтегрального спектрографічного аналізу входило:

1) установлення кореляції між енергетичними параметрами та територіальними характеристиками мовців на матеріалі читання ідентичного тексту;

2) виділення значимих ділянок та ознак інтегрального спектра голосів мешканців шести основних регіонів (півдня й півночі Англії, Шотландії, Ірландії, Уельсу, Мідленду) та Лондона як адміністративно-культурного центра Великобританії.

Розглянемо, як розподіляється енергія в територіальних групах за смугами частот від 250 Гц до 707 Гц (див. табл. 1). Максимальна кількість енергії доводиться у всіх прочитаннях на смуги 354 Гц та 500 Гц, що свідчить про подібність діапазонних характеристик молодих чоловічих голосів. Однак варто зазначити деяку відмінність у розподілі енергії у спектрах груп Шотландії, Ірландії та Уельсу: максимальні показники енергії розподілені за декількома частотами основного діапазону голосу, від чого пік максимальної енергії має більш згладжений, менш виразний характер.

Розподіл енергії в читанні територіальної групи Уельсу в області нормального діапазону голосу має свою специфіку: діапазон розподілу максимальної енергії звужений до трьох смуг (250, 354 і 500 Гц) та значення кількості енергії в кожній смузі близькі (20, 72; 23,40 і 24,90% відповідно), що відрізняє енергетичний спектр Уельсу від груп Англії (див. табл. 1).

Як видно з таблиці 2, спектри територіальних груп Лондона, Уельсу та півдня нараховують три

Таблиця 1

Розподіл енергії спектра в області нормального діапазону в територіальних групах (у %)

Смуга частот (Гц)	Територіальні групи						
	Лондон	Уельс	Південь	Мідленд	Північ	Шотландія	Ірландія
62	0,81	5,10	0,51	2,65	0,31	0,16	0,85
105	4,03	5,01	4,18	4,28	1,81	4,16	3,37
177	6,79	7,21	9,40	10,02	2,99	6,11	6,54
250	13,90	20,72	14,70	13,42	17,23	22,50	19,30
354	21,70	23,40	23,30	21,36	28,95	21,39	20,69
500	25,92	24,90	17,93	19,88	22,71	21,47	20,84
707	14,84	8,90	17,12	15,99	14,85	13,07	12,91

енергетичних піки (Лондон: на 500, 1 410 і 2 380 Гц; Уельс: на 500, 1 680, 2 380 Гц; південь: на 354, 1 680, 2 380 Гц). Енергетичний спектр шотландських дикторів виділяється найбільшою кількістю піків: на смугах 250, 500, 1 410, 2 380 Гц, водночас кількість енергії на другому та третьому піках найбільша в порівнянні з усіма територіальними групами.

У спектрах груп Ірландії та півночі, в мелодіях яких, за даними проведеного раніше електроакустичного аналізу (Присяжнюк 2013), спостерігається менша кількість піків (Ірландія: на 500, 2 380 Гц; північ: на 354 і 2 380 Гц). Спектр територіальної групи Мідленду відрізняється особливою специфікою – найменшою кількістю піків (один пік на 354 Гц) (див. табл. 2).

Дослідження інтегральних спектрів голосів молодих англійців, які представляють різні регіони Великобританії, привело нас до висновку про те, що велику ідентифікаційну значимість у спектрі мають частотні складники в області високих та надвисоких частот, що також відзначається в роботах інших дослідників [10; 11; 15; 16]. Для виявлення територіальних розходжень у спектрах досліджуваних нами груп ми порівняли області високих і надвисоких частот (від 1 000 до 8 000 Гц) досліджуваних спектрів за допомогою індексу розбіжності,

запропонованого закордонними авторами для визначення розходжень в енергетичних показниках спектрів голосів білінгвів [13, с. 143].

Величини індексу дуже малі, тому що вихідні дані, які ми зіставляємо, в області високих частот значно менші, ніж в інших ділянках спектра. Значимий поріг розбіжності дорівнює 0,37.

Найменші розбіжності – між групами Шотландії та Ірландії, значні розбіжності – між півднем та північчю і, нарешті, найбільші розбіжності між півднем, з одного боку, та Шотландією й Ірландією, з іншої, підтверджують основні закономірності територіального розподілу британських діалектів, яке склалось унаслідок історичного розвитку країни (див. табл. 3).

Варто також зазначити близькість показників енергетичних спектрів груп півночі та Мідленду, півночі та Ірландії, більш значні розбіжності між спектрами півночі та Шотландії, Уельсу та територіальних груп Англії: півднем, Мідлендом, північчю. Це підтверджує факти подібності чи розходження в цих групах не тільки на рівні мелодичного контуру, але також слугує відображенням специфічних особливостей цих груп у їхньому артикуляційному укладі.

Оскільки, як показують проведені раніше дослідження [4, с. 13; 14; 17, с. 122], лондонський тип

Таблиця 2

Локалізація піків максимальної енергії в територіальних групах (у %)

Територіальна група	Пік 1/2		Пік 3		Пік 4	
	Гц	%	Гц	%	Гц	%
Лондон	500	25,92	1410	4,80	2380	1,35
Уельс	500	24,90	1680	1,32	2380	1,35
Південь	354	23,30	1680	2,30	2380	1,80
Мідленд	354	21,36	-	-	-	-
Північ	354	28,95	2380	1,00	-	-
Шотландія	250	22,50	1410	5,00	2380	2,40
Ірландія	500	20,84	2380	2,00	-	-

Таблиця 3

Зіставлення енергії спектрів територіальних груп та Лондона в області високих частот: 1 000-8 000 Гц

Територіальні групи, які зіставляються	Індекс	Територіальні групи, які зіставляються	Індекс
Північ/Мідленд	0,27	Шотл./Мідленд	0,83
Шотл./Ірландія	0,35	Південь/Ірландія	1,30
Північ/Ірландія	0,51	Південь/Шотландія	1,31
Південь/Мідленд	0,59	Уельс/Шотландія	1,51
Північ/Шотландія	0,62	Лондон/Мідленд	0,04
Уельс/Ірландія	0,74	Лондон/Південь	0,17
Уельс/Південь	0,77	Лондон/Північ	0,23
Уельс / Мідленд	0,77	Лондон/Уельс	0,57
Уельс / Північ	0,80	Лондон/Ірландія	2,43
Південь / Північ	0,83	Лондон/Шотландія	2,97

Відношення площі у смузі максимальної енергії (62-707 Гц) до площі енергії високих та надвисоких частот (1 000–8 000 Гц) у різних територіальних групах

Територіальні групи	Співвідношення площ
Лондон	1,60
Шотландія	2,20
Ірландія	2,60
Північ	2,90
Мідленд	3,90
Південь	4,90
Уельс	7,10

вимови відрізняється від усіх інших територіальних груп, зіставимо енергетичні показники цього територіально-адміністративного центра з енергетичними спектрами мовлення інших регіонів (див. табл. 3). Значимий поріг розбіжності – 0,37. Тенденція така: розходження спектрів між Лондоном та іншими британськими територіальними групами – Мідлендом, півднем та північчю – мінімальні: 0,04, 0,17 і 0,23 відповідно, що свідчить про схожість артикуляційних укладів цих груп. Максимальні розбіжності зауважені між спектрами Лондона та кельтських районів Ірландії і Шотландії (2,43 і 2,97 відповідно). Значні розбіжності у спектрах Лондона та Уельсу (0,57) підтверджують специфіку уельського артикуляційного укладу, не подібного з іншими англійськими територіальними різновидами та в той же час відмінного від кельтських регіонів Шотландії та Ірландії.

Таким чином, кельтські мовленнєві спільності, які найбільшою мірою відстоять від центра, від метрополії, де сильніший вплив орфоепічного стандарту вимови, мають розбіжності в артикуляційному укладі, які відображаються в енергетичних показниках тексту. За допомогою індексу розбіжності можна визначити ступінь подібності та розходження в енергетичних спектрах мовлення представників різних територіальних груп.

Розглянемо співвідношення площ області максимальної концентрації енергії (62–707 Гц) та області високих і надвисоких частот (1 000–8 000 Гц). Завдяки зіставленню площ з'ясувалось, що розходження не є контрастними (див. табл. 4). Найменший показник співвідношення площ групи Лондона (1,61) указує на багатство голосових можливостей молодих жителів цього міста та велику нормативність лондонського вимовного типу порівняно з регіональними типами. Найбільший показник у групі Уельсу (7,10) свідчить про специфіку розподілу енергії у спектрі: в уельському типі вимови спостерігається максимальна концентрація енергії в області нормального діапазону голосу.

Висновки і пропозиції. Проведений експеримент дозволяє прийти до таких висновків:

1) найбільш значні територіальні розбіжності знаходять висвітлення в енергетичних характеристиках спектра і, отже, можуть слугувати показником групової ідентифікації мовців;

2) показники розподілу енергії за частотами у всьому спектрі, в області максимальної концентрації енергії і, особливо, в області високих та надвисоких частот є інформативними під час опису подібності та розходження територіальних типів вимови;

3) на підставі показників індексу розбіжності та показника співвідношення площ виявлені такі розбіжності між артикуляційними укладами різних територіальних типів вимови:

– артикуляційний уклад мови жителів Лондона має свої особливості: рівномірний розподіл енергії за всім спектром, що відображено в мінімальному значенні співвідношення площ енергії в області нормального діапазону та в області високих і надвисоких частот, а також у наявності енергетичних піків поза областю нормального діапазону голосу;

– вплив Лондона як центра формування британського вимовного стандарту та як найбільшого центра урбанізації Великобританії більш значний на такі райони Англії як південь, Мідленд, північ, а також Уельс, чим на інші кельтські мовленнєві співтовариства;

– уельський артикуляційний уклад має свої специфічні особливості:

1) найбільша концентрація енергії в області нормального діапазону голосу, що відображається в максимальному значенні співвідношення площ енергетичного спектра;

2) рівномірний розподіл максимальної енергії в області нормального діапазону за декількома частотами, який поєднує територіальний тип вимови Уельсу з кельтськими регіонами Ірландії та Шотландії;

3) значна розбіжність артикуляційного укладу Уельсу в показниках індексу розбіжності з районами Англії (півднем, Мідлендом, північчю та Лондоном) з одного боку, і з кельтськими районами – з іншого;

– проявом регіональності в артикуляційному укладі, як показав наш експеримент, можна вважати відсутність (повну чи відносну) піків енергії поза областю нормального діапазону голосу, що відзначається в енергетичних спектрах півночі, Мідленда та Ірландії.

Список літератури:

1. Антипова А. М. Система речової інтонації. Москва : Высшая школа, 1999. 131 с.
2. Богданович Г. Ю., Синельникова Л. Н. Введение в лингвистическую гендерологию : Материалы к спецкурсу. Симферополь, 2001. 85 с.
3. Диалект, акцент, просодия / сост. Т. И. Шевченко. Москва, 1999. 47 с.
4. Жук В. А. Орфоепічна норма сучасної англійської мови як соціолінгвістична та історична категорія. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна: збірник наукових праць. Серія «ФІЛОЛОГІЯ»*. Випуск 73. Харків, 2015. С. 13–15.
5. Кодзасов С. В., Кривнова О. Ф. Общая фонетика. Москва : Рос. гос. гуманит. ун-т, 2001. 592 с.
6. Присяжнюк О. Я. The English dialects: an analysis of the basic peculiarities. *Сучасні дослідження з іноземної філології: збірник наукових праць* / відпов. редактор М. П. Фабіан. Вип. 11. Ужгород : ПП «Аутдор-Шарк», 2013. С. 288–301.
7. Присяжнюк О. Я. To the question of the Irish English phonology. II Международная научно-практическая конференция «Проблемы филологии, культурологии и искусствоведения в свете современных исследований» 14 октября 2013, Махачкала. *Апробация. Ежемесячный научный журнал*. № 9, 2013. С. 51–53.
8. Присяжнюк О. Я. Темп как один из критериев регионального варьирования. «Современная наука: тенденции развития» г. Будапешт, 5-7 июля 2013 г. “Science and Education. A New Dimension” *Philology / Editor-in-chief dr. Xénia Vámos*. Vol. 4. 2013. P.P. 24–27.
9. Присяжнюк О. Я. Английский лингвистический компонент в современной языковой ситуации. *Полілог. Збірник статей молодих науковців з історії, філософії, культурології* / редкол.: О. В. Чайковський та ін. Одеса : видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2016. С. 89–96.
10. Скопинцева Т. С. Энергетические характеристики текста как средство территориальной идентификации говорящих. *Сб. научн. тр. МГЛУ*. Москва, 1991. Вып. 371. С. 106–114.
11. Скопинцева Т. С. Индекс расхождения интегральных спектров (SDDD) как показатель территориальной дифференциации произношения. *Автоматическое распознавание слуховых образов (APCO – 17)*. Ижевск, 1992. С. 148–152.
12. Скопинцева Т. С. Территориальная вариативность английской интонации на Британских островах (экспериментально-фонетическое исследование на материале девяти территориальных типов британского произношения английского языка) : автореф. ... канд. филол. Наук : 10.02.04. Москва, 1995. 18 с.
13. Тонконогов В. Г. Об одном опыте интегрального спектрографического анализа социальных и индивидуальных характеристик английской интонации. *Сб. научн. трудов МГПИИЯ им. М. Тореза*. Москва, 1988. Вып. 321. С. 141-150.
14. Шевченко Т. И. Социальная дифференциация английского произношения. Москва : Высшая Школа. 1990. 144 с.
15. Harmegnien B., Landercy A., Bruinickx M. An experiment in inter-languages speaker recognition using the SDDD index. *Proceedings of the 11th International Congress of Phonetic Sciences*. Tallinn, 1987. P. 241–244.
16. Horn J. Some statistic characteristics of voice fundamental frequency. *Journal of Speech and Hearing Research*, 1985. Vol. 18. P. 192–201.
17. Prysyzhnyuk O. Ya. Some peculiarities of Southwestern regional pronunciation. *Науковий вісник Південно-українського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського. Лінгвістичні науки* : збірник наукових праць / гол. ред. Т. М. Корольова. № 17. С. 149–158.
18. Prysyzhnyuk O. Ya. Language variation. *Полілог. Збірник статей молодих науковців з історії, філософії, культурології* / редкол.: В. Г. Кушнір та ін. Вип. 6. Одеса : видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2019. С. 114–123.

Prysyzhnyuk O. Ya. SPECTRAL INDICATORS OF THE BRITISH PRONUNCIATION

The paper is concerned with integral spectral analysis of the 25-35 year-old men's speech from the main regions of Britain. The actuality of the paper is connected with necessity of singling out the significant parts and indications of integral spectrum of voices of inhabitants of the main regions of England, i.e. the north and the south, Midland, Scotland, Ireland Wales, and London. The purpose of this article is to identify, by means of an integral spectrographic analysis, the discrepancies of young men's pronunciation, representing different regions of the United Kingdom. Studio records of reading of the identical text "Sleeping Beauty" served as the material.

The author determines that energy characteristics of spectrum are an indicator of the individual's territorial identity. In this case, energy distribution across frequencies across spectrum is informative in describing the similarities and differences of territorial types of pronunciation.

The experiment allows us to come to the following conclusions:

1) the most significant territorial differences find coverage in energy characteristics of spectrum and, therefore, can serve as an indicator of speakers' group identification;

2) energy distribution across frequencies across spectrum, in the field of maximum energy concentration, and especially in high and super high frequencies, are informative in describing the similarities and differences of territorial types of pronunciation;

3) the following differences between the articulatory structures of different territorial types of pronunciation are revealed on the basis of divergence index and an area ratio indicator:

– the articulatory structure of London residents' language has its own peculiarities: uniform energy distribution across spectrum, which is reflected in the minimum value of the ratio of energy areas in the normal range and in the high and super high frequencies, as well as presence of energy peaks outside the normal voice range;

– the influence of London as the center of British pronunciation standard and as the largest center of Great Britain's urbanization on such areas of England as the South, Midland, the North, and also Wales, than on other Celtic speech communities.

– Welsh articulation has its specific features:

1) the highest energy concentration in the normal range of voice, reflected in the maximum of the ratio of energy spectrum area;

2) significant differences in Wales' articulation in divergence index with the areas of England (south, midland, north and London) on the one hand, and the Celtic areas, on the other;

– the manifestation of region features in the articulation mode, as shown by the experiment, can be considered the absence (full or relative) of peaks of energy outside the normal voice range, which is observed in energy spectra of the North, Midland and Ireland.

Key words: *spectrum, range, territorial types of pronunciation, energy, prosody, speech.*

Прокофьев Г. Л.

Уманский государственный педагогический университет имени Павла Тычины

Бечко Я. В.

Уманский национальный университет садоводства

РЕЧЕВАЯ ИРОНИЯ КАК ВЫХОД ИЗ КОНФЛИКТА МЕЖДУ КОММУНИКАТИВНЫМИ И НЕКОММУНИКАТИВНЫМИ ПОСТУЛАТАМИ

Стаття є спробою описати функції, які виконує мовленнєва іронія в ситуації конфлікту між вимогами комунікативних і некомунікативних постулатів. Особливості взаємодії іронічного наміру мовця з дискурсивними правилами принципу кооперації, які описують висловлення з позиції оцінки його комунікативного внеску в розмову, та з максимами принципу ввічливості, що стосуються реалізації соціальних стратегій стриманості, поваги та близькості, досліджуються в ситуації безпосереднього діалогічного спілкування між комунікантами. Проведено прагмалінгвістичний аналіз значення іронічних висловлень. Визначаються основні напрями зустрічної дії комунікативних вимог щодо дотримання мовцем оптимальної кількості або повноти інформації, її якості, релевантності, способу або манери висловлення з одного боку, та максимум такту, великодушності, схвалення, скромності, згоди й симпатії, які утворюють принцип ввічливості, з іншого боку. З'ясовано, що реалізації іронічних мовленнєвих актів сприяє навмисне невиконання мовцем вимог комунікативних постулатів з метою дотримання максимум ввічливості, чим конфлікт між комунікативними й некомунікативними правилами вирішується на користь других. Такий вибір з боку автора висловлення пояснюється більш високим кооперативним статусом принципу ввічливості, оскільки неввічливість мовця є яскравішою ознакою відмови від співпраці з адресатом, ніж недотримання ним комунікативних постулатів. Власне іронія, що орієнтується на негативний образ адресата, й удавана грубість, яка спрямована на його позитивний образ, є двома гранями одного прагматичного явища – навмисного передавання мовцем нещирості щодо прямого значення речення, яке лежить в основі здійснюваного ним іронічного мовленнєвого акту. Це значення може бути або неістинним, або надмірно/недостатньо інформативним, або неоднозначним, або нерелевантним у контексті його використання. Поняття «нещирість мовця» означає невідповідність його мовленнєвої дії тому психологічному стану, що спонукає його до виконання цієї дії.

Ключові слова: іронія, іронічний намір, іронічний дискурс, комунікативні та некомунікативні постулати, принцип кооперації, принцип ввічливості, негативна/позитивна ввічливість, мовленнєвий акт, нещирість, передача нещирості.

Постановка проблеми. Автор иронического дискурса в целом и отдельного иронического речевого акта в частности решает одновременно ряд коммуникативных задач. В первую очередь его целью является успешная передача адресату иронического смысла высказывания в его непосредственном контексте, что можно рассматривать как внутреннюю цель иронической игры. Ее нельзя смешивать с внешней задачей, с функцией, ролью, которую иронический дискурс выполняет в межличностном общении. Передача иронического смысла предполагает оперирование адресантом прагматическими правилами, что описывают механизмы порождения косвенных смыслов.

Прежде всего, это правила, которые действуют на уровне отдельного речевого акта и тесно связаны с семантикой иллокутивных глаголов, соотносимых с осуществляемым речевым действием. Для нашей статьи более релевантными представляются дискурсивные максимы принципа кооперации, описывающие высказывание не с позиции иллокутивного типа, а в зависимости от роли, которую оно играет в разговоре, то есть с учетом коммуникативного вклада говорящего в разговор.

Анализ последних исследований и публикаций. Принцип кооперации, сформулированный Г. П. Грайсом, составляют следующие правила, так называемые «постулаты».

Постулаты количества:

1. «Твое высказывание должно содержать не меньше информации, чем требуется (для выполнения текущих целей диалога)».

2. «Твое высказывание не должно содержать больше информации, чем требуется».

Постулаты качества:

1. «Не говори того, что ты считаешь ложным».

2. «Не говори того, для чего у тебя нет достаточных оснований».

Постулат релевантности: «Не отклоняйся от темы».

Постулаты способа выражения:

1. «Избегай непонятных выражений».

2. «Избегай неоднозначности».

3. «Будь краток (избегай ненужного многословия)».

4. «Будь организован» [2, с. 222–223].

Постулат тематической релевантности, или релевантности содержания, дополним постулатами формальной релевантности «Не смешивай стили» и «Избегай неоправданного усиления этикетности».

Требования иронического общения предусматривают несоблюдение автором иронии коммуникативных постулатов: прямое значение высказывания должно быть либо ложным, либо избыточно/недостаточно информативным, неоднозначным или нерелевантным в контексте произнесения. Кажущаяся «иррациональность» говорящего служит определенной цели – порождению иронического смысла [3, с. 82–83].

Помимо коммуникативных постулатов к области речевого общения имеют непосредственное отношение и некоммуникативные постулаты – эстетические, социальные, моральные и тому подобные. В качестве примера некоммуникативного постулата Г. П. Грайс приводит постулат «Будь вежлив». По его мнению, коммуникативные постулаты отличаются по своей природе от некоммуникативных тем, что они более тесно связаны с целями, для достижения которых используется речь [2, с. 223].

Некоторые авторы придерживаются другого мнения, полагая, что у коммуникативных и некоммуникативных правил общие истоки. Так, Дж. Олвуд рассматривает их как части единого принципа «нормальной рациональной деятельности» (principle of normal rational agenthood) [4, с. 46]. Дж. Сейдок полагает, что разделение постулатов на коммуникативные и социальные безосновательно, поскольку, с одной стороны, невежливость коммуникативно неоправданна,

а с другой, требование истинности высказывания вполне может считаться моральным принципом [12, с. 282–283]. Б. Фрейзер считает, что ряд коммуникативных постулатов необходимо дополнить максимами искренности, стиля, вежливости и ответственности [7, р. 46]. Объединяет перечисленные подходы то, что в них коммуникативные и некоммуникативные постулаты рассматриваются как взаимодополняющие друг друга правила, как явления одного порядка.

Ряд авторов обращают внимание на тот факт, что коммуникативные и некоммуникативные постулаты могут противоречить друг другу [1, с. 108; 10, с. 233; 11, с. 37]. Они полагают, что говорящий порой оказывается в конфликтной ситуации – он не хочет говорить того, что ложно, но и не хочет выглядеть невежливым. Естественные языки предлагают выход из такой ситуации, заключающийся в использовании средств косвенности. Само понятие косвенности, отражающее не прямой характер связи между коммуникантами, имеет социальный характер. «Мы продолжаем соблюдать табу на протяжении столетий, хотя каждый раз при этом нарушаем постулаты количества информации, говоря больше, чем необходимо, и постулаты способа выражения, говоря двусмысленно» [11, с. 41]. Высказывание, автор которого нарушает коммуникативный постулат, заставляет адресата искать косвенную интерпретацию. Если поиск успешен, то нарушение как бы исчезает. Поэтому мы согласимся с мнением тех авторов, кто считает, что действие принципа кооперации охватывает не только сами правила, но и разумные отклонения от них [5, с. 100; 6, с. 175].

Причины такого отклонения от требований следует искать в стремлении говорящего одновременно не быть навязчивым и быть дружелюбным, предоставляя адресату высказывания право выбора. Такая «раздвоенность» связана с удовлетворением прав адресата на уважительное и сдержанное отношение к себе, ориентируясь на его «отрицательный образ» (negative face) и одновременно на стремление автора высказывания установить дружеский, фамильярный стиль общения между коммуникантами, обращаясь к «положительному образу» (positive face) адресата [5, р. 75]. Стратегии отрицательной и положительной вежливости дополняются стратегией уклонения (off-record strategy), при этом ирония может рассматриваться как одно из проявлений такой стратегии [5, с. 74].

Таким образом, можно сказать, что одна из сторон иронии «вежлива отрицательно», скрывая под

своей маской критическое содержание, а другая ее сторона «вежлива положительно», и ее внешне критический, невежливый характер скрывает одобрение и дух товарищества. Социальные корни этого различия прослеживает Н. Нокс. По его словам, «притворная грубость родом из подворотен, ирония же пришла на базарную площадь из классных комнат» [8, р. 221].

Мы объединяем эти понятия в связи с общностью их прагматической природы: как собственно ирония, или отрицательная ирония, так и притворная грубость (*banter*), или ирония положительная, являются двумя сторонами одного явления – намеренной передачи говорящим неискренности по отношению к прямому значению предложения, лежащего в основе осуществляемого им иронического речевого акта. Понятие искренности обозначает соответствие речевого действия говорящего тому психологическому состоянию, которое и побуждает его совершать действие. Притворную грубость и собственно иронию связывает также то, что они являются выражением оценочной деятельности субъекта. Кстати, нельзя сказать, что притворная грубость вовсе лишена критического содержания: притворная критика все же остается критикой.

Постановка задания. Целью статьи является прагмалингвистическое описание основных конфликтных ситуаций между коммуникативными постулатами количества, качества, релевантности и способа выражения и максимами такта, великодушия, одобрения, скромности, согласия и симпатии, составляющими принцип вежливости, которые связаны с реализацией автором высказывания его иронического намерения, а также рассмотрение вариантов их разрешения в конкретных ситуациях общения.

Изложение основного материала. Дж. Лич полагает, что принцип вежливости, наряду с принципом кооперации, составляет основу риторики межличностного общения. Он формулирует этот принцип в виде двух взаимосвязанных постулатов: «При прочих равных условиях следует сводить к минимуму выражение невежливых суждений» и «При прочих равных условиях следует доводить до максимума выражение вежливых суждений» [9, р. 81]. Принцип вежливости регулирует отношения между «я» и «другими» и требует соблюдения определенных максим.

1. Максима такта (для директивов и комиссивов):

- а) «Своди к минимуму усилия другого»;
- б) «Доводи до максимума выгоду другого».

2. Максима великодушия (для директивов и комиссивов):

- а) «Своди к минимуму собственную выгоду»;
- б) «Бери на себя как можно больше труда».

3. Максима одобрения (для экспрессивов и ассертивов):

- а) «Своди к минимуму неодобрение других»;
- б) «Доводи до максимума одобрение других».

4. Максима скромности (для экспрессивов и ассертивов):

- а) «Избегай похвал самого себя»;
- б) «Стремись к отрицательным самооценкам».

5. Максима согласия (для ассертивов):

- а) «Избегай несогласия с другими»;
- б) «Стремись к согласию с другими».

6. Максима симпатии (для ассертивов):

- а) «Избегай антипатии между собой и другими»;
- б) «Стремись к взаимной симпатии между собой и другими» [9, с. 132].

Как видно из этих определений, вежливость в понимании Дж. Лича в целом ориентируется на отрицательный образ адресата.

Механизм речевой иронии предполагает, что автор иронического высказывания нарушает принцип кооперации с целью соблюдения принципа вежливости, чем разрешает конфликт между коммуникативными и некоммуникативными правилами в пользу вторых. Следовательно, принцип иронии является принципом второго порядка, надстройкой над принципом вежливости. Его суть состоит в следующем: если вы должны сказать нечто неприятное, скажите это таким образом, чтобы избежать открытого конфликта с принципом вежливости и чтобы адресат мог вывести обидный для него смысл сообщения косвенным путем по правилам импликации [9, с. 82].

В большинстве рассмотренных нами случаев говорящий действует в согласии с максимой одобрения (б). В следующем примере он нарушает постулаты качества в угоду этой максиме, давая незаслуженно высокую оценку способностям собеседника:

/1/ Doc: You're not as young as you used to be.

Grandma: Brilliant, isn't it – what you worked out with a university education... (Keeffe B. A Mad World, My Masters. 1980. P. 71).

Первый постулат количества также может нарушаться с целью соблюдения максимы одобрения (а):

/2/ Simon (gently): I've never met my diplomatists, Sorel, but as a class, I'm extremely prejudiced against them. They are so suave and polished and debonair.

Sorel: You could be a little more polished without loosing caste (Coward N. Hay Fever. 1979. Vol. 1. P. 6).

В приведенном примере Сорель иронизирует, стараясь свести к минимуму как критику Саймона, так и степень категоричности своего утверждения.

Результатом конфликта принципа кооперации с максимам одобрения также может быть нарушение коммуникативного постулата релевантности:

/3/ Stephen: What exactly have you got against him?

Jeff: Isn't that enough? Stephen: Simply that he's an Australian?

Jeff: They are all right as dentists (Gray S. Otherwise Engaged. 1975. P. 189).

Джефф нарушает постулат релевантности, уклоняясь от прямого ответа на вопрос Стивена. Его также можно обвинить в нарушении первого постулата количества, поскольку его сообщение недостаточно информативно.

Стремление говорящего действовать в согласии с максимой такта (а) приводит его к нарушению различных коммуникативных постулатов.

/4/ Sayers: ... that's Mister Claughton's private safe... I can't stand here and let you rummage through it.

Doc: Then sit down (Keeffe B. A Mad World, My Masters. 1980. P. 72).

В приведенном примере говорящий нарушает правило релевантности. Предложение Дока нерелевантно в содержательном плане, поскольку оно изменяет тождество предмета разговора.

Высказывание Сержанта в примере /5/ может рассматриваться как нарушение второго постулата количества и одновременно третьего постулата способа выражения:

/5/ Sergeant (raising his voice to include Chuckles): Before you go for anyone before you put an ounce of lead up on that lorry, would it be any harm for me to be asking where it's going and where you are bringing it to (Sarcastically) (Behan B. The Big House. 1978. P. 371).

Автор иронии в этом примере неоправданно многословен. Кроме того, высокая степень этикетизации обращения Сержанта не вызвана статусом коммуникантов и обстоятельствами, поэтому можно говорить о нарушении постулата «Избегай неоправданного усиления этикетности», которое приводит к нерелевантности формы.

Постулат релевантности также может нарушаться при стремлении говорящего придерживаться требований максимы такта (б):

/6/ Otto: No, Norwegian. I can say "How do you do?" in Norwegian...

Gilda: We must get to know some Norwegian people immediately, so that you can say "How do you do?" to them (Coward N. Design for Living. 1979. Vol. 3. P. 56–57).

Гильда намеренно «ошибается», неверно интерпретируя смысл высказывания Отто. Здесь мы имеем дело с содержательной нерелевантностью: автор иронического высказывания придает неоправданно большое значение словам адресата, на самом деле выражая свое пренебрежение к нему.

Предложение Лэнни в примере /7/ также нерелевантно в содержательном плане:

/7/ Lenny: ... that night with Mum, what was it like? <...> I want to know real facts about my background...

Max: You'll drown in your own blood. Lenny: If you prefer to answer the question in writing I've got no objection (Pinter H. The Homecoming. 1978. Vol. 3. P. 52).

Его отец Макс вообще не собирается отвечать на насмешливый вопрос сына касательно интимных деталей его появления на свет, поэтому «разрешение» сделать это в письменном виде, внешне отвечающее требованиям максимы великодушия (а), как минимум иронично.

Соблюдение максимы великодушия (б) может вступить в противоречие с требованиями постулатов качества:

/8/ Willy: We had a row last night. Julia: Oh, did you! Willy: Yes, Fred infuriated me.

Julia: (with sarcasm): I'm sure I'm very sorry – I'll speak to him severely (Coward N. Fallen Angels. 1979. Vol. 1. P. 222).

Джулию можно обвинить в «некачественности» обещания, поскольку оно заведомо неуспешно: она не собирается говорить с Фредом, да и не скрывает этого. Здесь следует отметить, что мы не говорим о нарушении постулатов качества автором иронического коммисива, поскольку они рассчитаны на речевые акты ассертивного типа и, естественно, связаны с критерием истинности/ложности, который не может быть применен для описания директивов и коммисивов. Как побуждение, так и обещание может «становиться истинным» лишь в перспективе. Это происходит в том случае, если коммуникант, ответственный за выполнение действия, выполняет его [13, p. 97]. Ироническое высказывание Джулии может быть охарактеризовано как «перспективно ложное», а ее отношение к постулатам качества можно определить как «нарушение в перспективе».

Иллюстрацией иронического нарушения постулатов качества, явившегося результатом их конфликта с максимами скромности, предстает высказывание Охранника в примере /9/:

/9/ Crimmin: I've never seen anyone die, Mr. Regan.

Warder Regan: Of course, I'm a callous savage that's used to it.

Crimmin: I didn't mean that (Behan B. The Quare Fellow. 1978. P. 100).

Стремясь к соблюдению максим скромности, Охранник отзывается о самом себе резко отрицательно, говоря то, что явно не соответствует истине.

Соблюдение говорящим максим согласия часто сопровождается нарушением постулатов качества. Например:

/10/ Solomon: Now you can buy her a nice coat, take her to Florida, maybe.

Victor (nodding ironically): Right, right! We'll all be happy now (Miller A. The Price. 1981. P. 329).

Реакция Виктора явно иронична, поскольку сумма денег, которую заплатил ему скупщик мебели (Соломон), крайне мала.

Согласие также может приобретать иронический характер, если автор иронического высказывания нарушает постулат релевантности:

/11/ Roger: Anyway, we can't stay here like this.

Vicki: Like what?

Roger: In your underwear.

Vicki: OK, I'll take it off (Frayn M. Noise off. 1982. P. 32).

Нерелевантность высказывания Вики содержательна. Она нарушает тематическое тождество, смещая фокус релевантности со свойств предмета на факт его наличия.

Максимы симпатии могут выигрывать в конфликте с принципом кооперации за счет иронического нарушения различных коммуникативных постулатов. Например:

/12/ Alice: ... Oh, dear, I know that's Cousin Roy. I love you madly, Cousin Roy, but why did you have to pick this morning? (Gow J., D'Usseau A. Deep are the Roots. 1951. P. 13).

Этот пример иллюстрирует нарушение второго постулата количества. Алиса преувеличивает свою симпатию к Рою, которая, как известно из контекста, очень невелика.

В следующем примере доброжелательное высказывание Филлипа нерелевантно в обстоятельствах, в которых оно употребляется:

/13/ Roger: ... You are just an intruder, an ordinary intruder!

Phillip: Well, nice to meet you (Frayn M. Noises off. 1982. P. 104).

Очевидно, что автор иронического приветствия намеренно уходит от обсуждения темы, затронутой собеседником.

В рассмотренных конфликтных ситуациях правила вежливости одерживают верх над коммуникативными правилами. Объясняет такое внешне «некооперативное» поведение говорящего более высокий кооперативный статус принципа вежливости. Невежливость автора высказывания является более ярким и более впечатляющим свидетельством отказа от сотрудничества, чем нарушение коммуникативных постулатов.

Принцип притворной грубости, или насмешливой невежливости (mock-impoliteness), формулируется так: «Чтобы выразить солидарность с адресатом, скажите что-нибудь явно ложное и невежливое по отношению к нему» [9, p. 144]. Очевидно, чем более близкими являются отношения между коммуникантами, тем меньше значения придается отрицательной вежливости и, соответственно, тем большее значение приобретает положительная вежливость. Само отсутствие дистанционности и уважительности в отношениях между коммуникантами говорит о существовании тесных межличностных связей между ними.

На первый взгляд, высказывание Билла в следующем примере невежливо по отношению к его адресатам, но, принимая во внимание тот факт, что они лучшие друзья Билла, можно заключить, что выраженное им неодобрение явно неискренне:

/14/ Dick: That's a lead.

Bill: A lead! <...> Jane, do we know these vulgar slob? (Ableman P. Hank's Night. 1968. P. 62).

Импликатура, которую можно вывести из слов Билла, может быть такой: «То, каким образом Билл характеризует Дика и Алису, невежливо по отношению к ним и явно ложно. Следовательно, то, что Билл имеет в виду в действительности, вежливо по отношению к Дикю и Алисе и истинно».

Ряд авторов отмечают тот факт, что использование притворной грубости в качестве комплимента – это достаточно распространенное явление, в особенности в речи подростков [5, с. 74; 9, с. 144; 11, с. 41]. «Итоговая» вежливость, связанная со значением, выводимым из притворно грубого высказывания, является именно положительной вежливостью, поэтому с точки зрения отрицательной вежливости она остается невежливостью, так как нарушает дистанцию между коммуникантами, делая их отношения фамильными.

Выводы и предложения. Как мы видим, ирония придает вежливости метакоммуникативный статус, превращая ее в средство, которое доставляет адресату иронии свое собственное отрицание. Прямое значение высказывания в примерах отрицательной иронии, как правило, слишком вежливо, тогда как в примерах положительной иронии – явно невежливо для ситуации общения. Тогда как действие принципов кооперации и вежливости прямо связано с целью обеспечения эффективности межличностного общения, принцип иронии выходит на эту цель опосредованно, паразитируя на кон-

фликте между коммуникативными и социальными правилами. Следовательно, нарушение принципа кооперации оказывается обманчивым – он продолжает действовать на глубинном уровне, в итоге вновь оказываясь на поверхности.

Перспективы дальнейших исследований заключаются как в изучении особенностей осуществления различных типов иронических речевых актов, так и в определении относительной значимости прагматических механизмов, приводящих к порождению и восприятию иронического и других косвенных смыслов.

Список литературы:

1. Вольф Е. М. Функциональная семантика оценки. Москва : Наука, 1985. 229 с.
2. Грайс Г. П. Логика и речевое общение. *Новое в зарубежной лингвистике*. Вып. 16. *Лингвистическая прагматика*. Москва, 1985. С. 217–237.
3. Прокофьев Г. Л. Ирония и презумпция кооперативности. *Сборник научных трудов SWorld*. Вып. 4 (37). Т. 19. Иваново, 2014. С. 78–85.
4. Allwood J. *Linguistic Communication as Action and Cooperation. A Study in Pragmatics*. Göteborg : University of Göteborg, 1976. 247 p.
5. Brown P., Levinson S. Universals of Language Usage: Politeness Phenomena. *Questions of Politeness: Strategies in Social Interaction*. Cambridge : Cambridge University Press, 1978. P. 60–289.
6. Dijk T. A. van. Formal Semantics of Metaphorical Discourse. *Poetics*. Vol. 4, 1975. P. 173–198.
7. Fraser B. The Domain of Pragmatics. *Language of Communication*. London : Longman, 1983. P. 29–59.
8. Knox N. The Word Irony and its Context. Durham : Duke University Press, 1961. 258 p.
9. Leech G. N. Principles of Pragmatics. London : Longman, 1983. 250 p.
10. Leech G. N. The Pragmatics of Politeness. Oxford : Oxford University Press, 2014. 343 p.
11. Norrick N. R. Nondirect Speech Acts and Double Binds. *Poetics*. Vol. 10 (1). 1981. P. 33–47.
12. Sadock J. M. On Testing for Conversational Implicature. *Syntax and Semantics*. Vol. 9 : *Pragmatics*. New York, 1978. P. 281–397.
13. Searle J. R., Vanderveken D. Foundations of Illocutionary Logic. Cambridge : Cambridge University Press, 1985. 227 p.

Список источников иллюстративного материала:

1. Ableman R. Blue Comedy. London : Methuen, 1968. 65 p.
2. Behan B. The Complete Plays. London : Eyre Methuen, 1978. 384 p.
3. Coward N. Plays. Vol. 1. London : Eyre Methuen, 1979. 358 p.
4. Coward N. Plays. Vol. 3. London : Eyre Methuen, 1979. 411 p.
5. Frayn M. Noises off. London : French, 1982. 143 p.
6. Gow J., D'Usseau A. Deep are the Roots. Москва : Издательство литературы на иностранных языках, 1951. 110 с.
7. Gray S. Otherwise Engaged and Other Plays. London : Methuen, 1975. 135 p.
8. Keeffe B. A Mad World, My Masters. London : Methuen, 1980. 100 p.
9. Miller A. Arthur Miller's Collected Plays. Vol. 2. New York : The Viking Press, 1981. 531 p.
10. Pinter H. Plays. Vol. 3. London : Methuen, 1978. 247 p.

Prokofiev G. L., Bechko Ya. V. ON THE ROLE OF SPEECH ACT IRONY IN RESOLVING CONFLICT BETWEEN CONVERSATIONAL AND NON-CONVERSATIONAL MAXIMS

The article aims to describe the functions of speech act irony in the context of conflict between conversational and non-conversational maxims. Some peculiarities of interaction of the speaker's ironic intention with discursive maxims of the cooperative principle that describe the utterance from the perspective of the speaker's conversational contribution, and the maxims of the politeness principle that deal with social strategies of distance, deference and camaraderie are studied in the acts of direct interpersonal dialogical communication. The speech act analysis of the meaning of ironic utterances is held. Major cases of counter action between the maxims of conversation – those of quantity, quality, relation and manner – on the one hand,

and the politeness maxims of tact, generosity, approbation, modesty, agreement and sympathy, on the other, are defined. It is found that ironic speech acts are performed along with the speaker's intentional flouting of conversational maxims, which is done in order to observe the maxims of politeness. Thus, the conflict between conversational and non-conversational rules is resolved in favour of the latter. Such a choice on part of the speaker is due to a higher cooperative status of the politeness principle, because impoliteness is a much stronger signal of unwillingness to cooperate, than non-observance of the conversational maxims. Irony as such, which focuses on negative face of the addressee, and banter, directed at the person's positive face, are the two facets of the same pragmatic phenomenon – intentional communication of the speaker's insincerity as to the literal meaning of the utterance that underlies the ironic speech act. This meaning is either false, or excessively/insufficiently informative, or ambiguous, or irrelevant in the context of its use. The term "speaker's insincerity" refers to the lack of correspondence between the speech act, which is performed, and the psychological state of the doer who performs this act.

Key words: *irony, ironic intention, ironic discourse, conversational and non-conversational maxims, cooperative principle, politeness principle, negative/positive politeness, speech act, insincerity, communication of insincerity.*

Скічко А. С.

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

НАЦІОНАЛЬНІ ТА СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ БРИТАНСЬКОГО ГАСТРОНОМІЧНОГО ДИСКУРСУ

Дослідження дискурсу й тексту на сьогодні ще не набули чітких і фундаментальних обрисів, оскільки є низка спірних питань, стосовно яких серед науковців нема одностайності. Культурна своєрідність і неповторність кожної нації виражається через сукупність різних знакових систем, з яких гастрономічна є найбільш виразною та яскравою. Адже саме через раціон щоденного харчування, харчові переваги, манеру подання й смакування можна говорити про національний колорит певної культури. У статті здійснюється спроба лінгвістичної інтерпретації гастрономічного дискурсу, визначення його ключових характеристик, особливостей і поняттєвих складників. Будь-який концепт реалізується в дискурсі певного жанру, структурно досягаючи матеріальної сфери. Говорячи про гастрономічну культуру Великої Британії, можна відзначити, що традиційної кухні як такої там не мають, проте історичний хід подій становлення державності вніс свої корективи в смакову перцепцію світогляду британців. Узявши за матеріал нашого дослідження художні книги, кулінарні довідники, словники, відео- та аудіозаписи в мережі Інтернет, матеріали котрих були розміщені в різних корпусах, ми виявили, що концепт TASTE реалізується в британському гастрономічному дискурсі через динамічні словосполучення в реченнях, які напряму пов'язані з їжею та процесом харчування.

Ключові слова: гастрономічний дискурс, концепт TASTE, британська традиційна кухня, лінгвокультура, процес харчування.

Постановка проблеми. Попри численність наукових праць, присвячених дискурсу, він дотепер лишається контроверсійним поняттям, оскільки вчені не можуть дійти одностайної думки з приводу його визначення, характеристик і способів виявлення в мовному просторі. Питання гастрономічного дискурсу традиційної кухні Великої Британії недостатньо висвітлено й досліджено на терені досягнень сучасної науки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням дискурсу займалися В. Чернявська, О. Селіванова. Науковці І. Набруско, Е. Мезенова, М. Капкан і Л. Лихачова у своїх працях висвітлили особливості функціонування гастрономічної культури в мовному середовищі.

Постановка завдання. Дати визначення гастрономічному дискурсу, виокремити його функціональні характеристики, дослідити особливості традиційної кухні Великої Британії.

Виклад основного матеріалу. У сучасній лінгвістиці дискурс розуміють як «сукупність мовно-мисленневих дій комунікаторів, пов'язану з пізнанням, осмисленням і презентацією світу мовцем й осмислення мовної картини світу мовця адресатом» [4, с. 190].

В. Чернявська, наприклад, переконана, що дискурс має абівалентну складову: з одного боку, він вміщує в себе чітко визначену комунікативну подію, котра зафіксована в письмовому й усному мовленні та відтворюється в певному когнітивно й типологічно обумовленому комунікативному просторі, а з іншого боку, під дискурсом слід розуміти сумарність тематично співвіднесених текстів, зважаючи на те, що його структурний зміст проявляється в комплексній взаємодії багатьох окремих текстів [8, с. 14–17].

Варто мати на увазі, що «дискурс – це іменний когнітивний процес, пов'язаний з реальним творенням мови, створенням мовного твору, текст є кінцевим результатом процесу мовної діяльності, що виливається в певну закінчену (й зафіксовану) форму» [1, с. 18]. Тобто, цілком логічним є припущення, що дискурс містить у собі текст, а текст входить до складу дискурсу.

Порівнюючи ключові ознаки дискурсу й тексту, О. О. Селіванова зауважує, що «концепт є підкатегорією інформативності, оскільки концептуально конденсований зміст утворюється на основі всього масиву текстово-дискурсивної інформації» [7, с. 196]. За оптимального розуміння тексту

адресат декодує концепт як основу інформаційного балансу [7, с. 210]. Будь-який тип дискурсу дає можливість концептам різних мовних рівнів виявляти на повну свої комунікативно-дискурсивні ключові ознаки, оскільки «когнітивна теорія дискурсу першочерговим завданням вбачає створення ментального прообразу всього інформаційного простору комунікативної ситуації, у тому числі тексту як її семіотичного посередника» [7, с. 241].

У ракурсі вищезазначених досліджень можна стверджувати, що концепти будь-якого типу мовно репрезентуються в тексті й дискурсі будь-якого жанру, оскільки саме вони несуть ключове інформаційне й образне навантаження. Наприклад, розбираючи певні фрагменти тексту чи дискурсу, в них, як правило, завжди виявляють основну й другорядну інформацію на лексичному й синтаксичному рівнях. Та частина, котра містить основну інформацію, має у своєму складі більше концептуальних характеристик, аніж другорядна.

Під *гастрономічним дискурсом ми розуміємо особливий вид соціально-комунікативної ситуації, а також певний фрагмент тексту чи мовлення, що напряму пов'язаний із концептосферою «їжа та харчування», а саме з харчовими продуктами, способом вживання й приготування страв, кухонними умовами й кухонним знаряддям*. Оскільки культ їжі надзвичайно важливий для кожної людини, гастрономічний дискурс включає в себе широкий спектр екстралінгвальних ознак. До того ж, він відображає ідеологічні, мовні, культурні й етнічні особливості кожної нації.

Зважаючи на це, український соціолог І. Набруско наголошує: «Все, що пов'язано зі смаком – смаком їжі чи смаком життя, – є втіленням автономії, і в цьому сенсі деякі вчені вважають, що це один з останніх осередків свободи, оскільки політична сфера унеможливорює автономність особистості, домінуюча культура також функціонує в доволі вузьких рамках, а за столом людина своєрідним чином може ствердити свої цінності й проголосити свою ідеологію» [5, с. 318].

Учасниками гастрономічного дискурсу можуть бути:

- клієнти ресторану, кафе, бістро та офіціанти;
- професійні шеф-кухари та їхні су-шефи;
- ресторанны критики;
- адміністратори закладів харчування й офіціанти;
- господині, що готують їжу, та жителі будинку, що її споживають;

- особи, що перебувають усередині ресторану, кафе чи бістро;
- кулінарні блогери;
- повари, що проводять кухонні майстер-класи на телебаченні;
- журналісти, редактори, видавці, що працюють в кулінарній сфері;
- міністр, його заступник та інші, хто працює в харчовій промисловості;
- власники, робочі, комірники заводів з виготовлення різнопланових харчових продуктів;
- постачальники харчової продукції;
- бізнесмени продовольчої сфери;
- продавці й покупці супермаркетів;
- власники домашнього господарства та інші.

Говорячи про британську націю та їхню «гастрономічну манеру спілкування», варто зауважити, що вони досить часто в розмові звертаються до своїх фольклорних і літературних надбань, використовуючи паремії, ідіоми, фразові дієслова, цитати відомих людей тощо. Використання подібних мовних одиниць додає мовленню особливого окрасу, логічно й структуровано закінчуючи висловлену думку.

В статті як ядро британського гастрономічного дискурсу ми розглядаємо фрагменти тексту, а саме речення, що містять у своїй структурі алюзійне посилання на процес харчування, тобто певний продукт чи компонент страви, котрий формує певний відтінок смаку: солодкий, солоний, кислий і гіркий. Такий підхід дає змогу глибше дослідити процес формування й вербалізації концепту TASTE в англійському середовищі. На прикладі приказок і прислів'їв, загадок, повір'їв, цитат і висловлювань впливових людей і всесвітньо визнаних особистостей можна якнайкраще простежити характерні особливості досліджуваного поняття.

Злиття британської народної творчості, художньої літератури й сучасного бачення світу через призму поглядів відомих особистостей утворює симбіоз взаємопов'язаних процесів, що впливають на загальне розуміння й сприйняття людиною певних типів смаків.

Досліджуючи концепт TASTE, варто розглядати його у двох іпостасях: у прямому значенні й переносному. Це допоможе нам зробити детальнішу класифікацію, спираючись на семіотичні й семантичні особливості, і дослідити, як метафоричний зсув у значеннях впливає на поняттєве ядро паремій.

Ще з давніх-давен культ їжі посідав особливе місце в повсякденному житті кожного народу і визначав не лише рівень розвитку певного

суспільства, а і його специфічні особливості. Першочергово потрібно зазначити, що кожній країні притаманна своя особлива й неповторна культура вживання їжі, на яку вплинуло багато історичних подій, пов'язаних з давніми віруваннями, обрядами, релігією, територіальним розселенням, кліматичними поясами й навіть родючістю чи неродючістю земель, які слугували для вирощування певних рослинних культур.

Смаки людей формувалися спільно з трансформаційними змінами в суспільстві й створили певну маркованість цивілізацій. З розвитком технічного прогресу та браком часу люди стали віддавати перевагу їжі нашвидкуруч, а не збалансованій і наповненій поживними речовинами й вітамінами. Зважаючи на всі ці фактори, гастрономічна культура все одно зберігалася, але видозмінювалася, стаючи культурними маркерами світових націй. Е. Мезенова пише: «Будь-яку націю характеризує, окрім спільної території та економіки, спільна мова та культура, включаючи традиції, звичаї, мистецтво та кухню» [3, с. 3].

Спільне споживання їжі відіграло важливу роль для всіх членів родини й соціальних груп, адже таким чином формувався не лише суспільний аспект взаємодії, інтеграції, самоорганізації та відчуття такту, але й відбувався процес зближення людини з її культурою, так само як у разі міжкультурного спілкування це певний ритуал пізнання культури через її гастрономічні особливості. Саме тому очільники держав під час трапез приймали доленосні рішення, проводили дипломатичні переговори й зустрічі та формували коаліції на державному й міжнародному рівнях.

Проте таке становище спільних трапез було притаманне не всім культурам. Наприклад, «Кембридзька гільдія у XII столітті призначала високий штраф для тих, хто їсть і п'є з убивцею одного з членів гільдії; згідно з офіційним наказом Віденської ради від 1267 року з її суворою антиюдейською спрямованістю християнам заборонялося обідати разом з євреями; в Індії осквернення через спільну трапезу з членом нижчої касті мало смертельні наслідки! Індуси часто їли усамітнено, щоб уникнути забороненого товариства» [9, с. 188].

Така політика була як маркер поділу людей на своїх та чужих і мала на меті сформувати соціальні групи за спільними інтересами, релігійними вподобаннями й національними приналежностями. Можна зробити припущення, що таким чином органи державної влади формували осередки своїх прихильників для того, щоб дотримуватися стійкого та безкомпромісного правління.

Висвітлюючи тему їжі, варто говорити в цьому ракурсі також про явище гастрономії в глобальному контексті. Слово «гастрономія» походить від грецького слова, що має первинне значення «шлунок». Видозміна часових й історичних орієнтирів докорінно трансформувала його значення й охопила більш універсальний контекст, отже, тепер їм позначають цілий комплекс багатогалузевих практичних і теоретичних вчень, що тісно пов'язані з такими явищами, як культура та їжа. Проте варто наголосити на тому, що саме гастрономія посідає чи не найвагоміше місце в життєдіяльності певних соціальних груп, котрі формують цивілізоване й демократичне суспільство.

Визначання гастрономічної культури як цілісного й безперервного соціального явища, сформоване науковцями М. Капканом і Л. Лихачовою, безпосередньо базується на комплексі загально-визнаних практик і правил, етикетних настанов і стандартних моделей, які створені задля зразка приготування їжі, сукупності найбільш поширених продуктів певної культури та способу споживання їжі [2, с. 33–40].

Італійський дослідник Д. Ребора, котрий займався вивченням питань кулінарії, переконаний, що «ми зазвичай називаємо культурою все, що стосується спілкування: письменництво, поезію, музику, живопис, скульптуру, архітектуру (якщо вона пов'язана зі спілкуванням, наприклад споруди церков і князівських палаців, на відміну від «громадянської» архітектури), кухню тощо» [6, с. 32].

Говорячи про кухню Великої Британії, варто зазначити той факт, що вона не надто яскраво виражена та, м'яко кажучи, не чітко сформована й постає у вигляді пікантної суміші з фастфудів і поєднання індійських, латиноамериканських і японських смаколиків. Вельми рідко жителі Туманного Альбіону додають спеції до м'ясних і рибних страв, як роблять експресивні італійці чи естети-французи, і подають овочі як гарнір до них. До того ж стереотипні уявлення про вівсянку чи ячню з беконом на сніданок цілком не виправдовуються, адже зазвичай вони віддають перевагу звичайним сосискам, пластівцям з молоком або просто апельсиновому соку, який п'ють натщесерце.

English breakfast – це традиційний сніданок, котрий складається зі смаженої яєчні з беконом, тостів з лимонним чи апельсиновим джемом і чаєм чи кавою на вибір. Останнім часом сюди можуть додавати ще відварну квасолю у томатній пасті. Чай представлений трьома різновидами: чорний

із цукром і лимоном, чорний з молоком і чорний без цукру. До речі, варто зазначити, що традиції пиття чаю в культурі британців посідають особливе місце, тому що середньостатистичний англієць за статистикою випиває до п'яти чашок чаю на день. Зазвичай кава подається стандартного розміру, без молока та інших доповнень.

Що стосується закусок, то незмінним продуктивним хітом є fish and chips – відбірне риб'яче філе, яке подрібнюється й маленькими шматками обсмажується в пивному клярі у фритюрниці; як гарнір до них додається картопля фрі, тобто chips. До цієї закуски досвідчені шеф-кухарі радять замовляти пиво.

З основних страв, безумовно, варто виділити roastbeef, а також meat and two veg. Оскільки британці є любителями всього м'ясного, заклади дуже часто пропонують ці дві страви. Ростбіф – це запечений у печі шматок яловичини, який маринується у спеціях та олії й подається тоненько нарізаними шматками разом із картоплею фрі або овочами. Meat and two veg – це традиційна м'ясна стравка з гарніром, що в основному складається з двох видів овочів: капусти й картоплі, моркви й маринованого буряка. М'ясо ретельно тушкують в печі зі спеціями у власному соку та має бути з легенькою «розовинкою». З десертів зазвичай британці віддають перевагу яблучному пирогу чи шоколадному пудингу.

Оскільки британці – зайнята нація, вони не надто переймаються тим, щоби правильно харчуватися й сидіти на гарно збалансованих дієтах, тому ланч і вечерю зазвичай проводять у ресторанах.

Як бачимо, кухня Великої Британії – це суміш кухонь різних культур. Вона не вирізняється специфічними й екстраординарними стравами, усе готують на основі звичайних продуктів без додавання будь-яких секретних складників.

У ракурсі нашого дослідження доцільно згадати про національну шотландську кухню, котра вирізняється своєю колоритною традиційною стравою haggis. До маленьких шматків ялови-

чини, баранячої печінки, легень і серця додається вівсяна мука, а також сало, спеції, сіль. Цією сумішшю начиняють баранячий шлунок і відварюють. Процес приготування надзвичайно тривалий, але цікавий. Спочатку шлунок потрібно пропарити за допомогою спеціального обладнання, все очистити й промити, потім підготувати спеціальне наряддя для нарізання й шпигування. На вигляд це схоже на нашу українську кров'янку, а на смак з чимось порівняти важко.

У всіх країнах світу популярне шотландське віскі. Родзинка шотландського віскі полягає в тому, що кожний вид розкриває свій смак під певну страву, тобто якщо, наприклад, ви замовляєте чотири бокали віскі різних марок без закусок чи сигар, то відчуті різницю між ними буде достатньо складно. Тому в меню вказується, з чим найкраще смакує певний вид віскі. Наприклад, сир чеддер з медово-гірничним соусом подають з віскі Cragganmore, фуа-гра з вишнею в малиновій глазури – з Macallan, Dalmore, перепелині яйця по-шотландськи – з віскі Jura, Knockando тощо.

Щодо закладів з ірландською, британською й шотландською кухнями на території України, то в більшості регіонів представлені лише ірландські паби, які бюджетно доступні для кожного пересічного українця. А що стосується традиційних професійно-спеціалізованих закладів, то це Whisky Corner і ресторани п'ятизіркових готелів в центрі Києва.

Висновки і пропозиції. Отже, в нашій роботі ми розглядаємо реалізацію концепту TASTE в британському гастрономічному дискурсі через такі мовні засоби: паремії, фразеологізми, ідіоматичні вислови, фразові дієслова й цитати відомих людей, які будуть детально розглянуті в наступних розділах. Доцільно було б дослідити це явище в усіх мовних одиницях. Гастрономічні культури Великої Британії й України кардинально відрізняються, бо на їхній розвиток впливали різні економічні й соціальні умови.

Список літератури:

1. Демянков В. З. Доминирующие лингвистические теории в конце XX века Москва : Наука, 1995. 415 с.
2. Капкан М. В., Лихачева Л. С. Гастрономическая культура: понятие, функции, факторы формирования. *Известия Уральского государственного университета. Серия 2. «Гуманитарные науки»*. Урал, 2008. № 55. С. 34–43.
3. Мезенова Е. Еще раз про любовь... французов к национальному кулинарному искусству. *Питание и общество*. Москва, 2013. № 5. С. 11.
4. Милевская Т. В. О понятии «дискурс» в русле коммуникативного подхода. *Коммуникация: теория и практика в различных социальных контекстах «Коммуникация – 2002»* : материалы науч.-практ. конф. Пятигорск : ПГЛУ, 2002. Ч. 1. С. 188–190.
5. Набруско І. Ю. Сучасні гастрономічні практики як дзеркало українського суспільства. *Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства : збірник наукових праць*. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. Вип. 18. С. 315–321.

6. Ребора Д. Происхождение вилки. История правильной еды / пер. с итал. А. Ивановой]. Москва : КоЛибри, 2007. 224 с.
7. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрямки та проблеми. Полтава : Довкілля, 2008. 712 с.
8. Чернявская В. Е. Лингвистика текста: поликодовость, интертекстуальность, интердискурсивность : учебное пособие. Москва : ЛИБРОКОМ, 2009. 248 с.
9. Zimmel H. Sotsiolohiya trapezy (Sociology of meals). *Sotsiolohiya: teoriya, metody, marketynh*. Germany, 2010. № 4, P. 187–192.

Skichko A. S. NATIONAL AND STRUCTURAL FEATURES OF BRITISH GASTRONOMIC DISCOURSE

Discourse and text studies have not yet acquired a clear and fundamental outline, as there are a number of contentious issues that do not have the clear unanimity of scholars. The cultural identity and uniqueness of each nation is expressed through the combination of different sign systems, one of which is gastronomic the most expressive and striking. The cultural-national aspect of language emerges in the form of variety of sources that includes historical, ethnographic, social, geographical information, and reflects the associative information of the native speaker. Gastronomic culture is one of the important cultural components of every nation. It is because of the daily preferences, presentation style and taste that one can say about the national flavor of a particular culture. The article attempts to linguistically interpret gastronomic discourse, determine its key characteristics, features and conceptual components. Any concept is implemented in the discourse of different genres, structurally reaching the material sphere. Speaking about the gastronomic culture of Great Britain, it can be noted that they do not have traditional cuisine as such, but the historical course of events of their statehood has made their adjustments to the taste perception of the worldviews of the British. Taking material from our research fiction books, culinary directories, dictionaries, videos and audio recordings on the Internet, materials from which have been placed in different buildings, we have found that the TASTE concept is implemented in British gastronomic discourse through dynamic phrases in the direct related to food and nutrition. The originality of the research lies in the systematical highlighting of the linguocultural and semiotic features of the TASTE concept language representatives, investigated with the help of frame-slot model of its analysis.

Key words: *gastronomic discourse, TASTE concept, British traditional cuisine, linguoculture, nutrition.*

Спіріданова А. С.

Криворізький державний педагогічний університет

Панасюк Ю. В.

Криворізький державний педагогічний університет

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КОЛОКВІАЛІЗМІВ У СУЧАСНІЙ БРИТАНСЬКІЙ ПРЕСІ

*У статті проаналізовано використання колоквіалізмів у публіцистичних матеріалах якісних і масових британських друкованих виданнях, а також здійснені спроби визначити їхню специфіку й окреслити подальші перспективи розвитку. Сутність поняття «колоквіалізм» досліджена в теоретичних доробках як західних, так і вітчизняних учених. Так, автор поділяє думку, що колоквіалізми є компонентом нестандартної лексики, й акцентує увагу на їхній емоційно-експресивній забарвленості й асоціації з розмовною сферою використання. Обґрунтовані причини та виявлені особливості використання колоквіальної лексики на сторінках британських газет. Зокрема, відстоюється думка, що використання розмовної лексики в публіцистичних матеріалах допомагає автору створити невимушену, неофіційну атмосферу опосередкованого спілкування між ним і читачем, що сприяє встановленню комунікативного зв'язку з максимально великою аудиторією. Підкреслюється, що на сучасному етапі в публіцистичних матеріалах якісних британських газет нерідко можна зустріти елементи розмовного стилю, використані задля спрощення викладу матеріалу, а отже максимального донесення читачу точки зору автора. Виявлені практичні аспекти використання колоквіалізмів у різножанрових журналістських матеріалах якісних видань (*The Guardian, The Times, The Daily Telegraph*) і масових видань (*The Sun, The Daily Mail, The Daily Mirror*). Здійснено спробу провести порівняльний аналіз функціонування розмовних лексем у якісних британських виданнях і таблоїдах. Розглядаються різні шляхи утворення розмовних лексем, зокрема за допомогою контамінації, редуплікації, афіксації тощо. Автор доходить висновку, що найближчим часом кількість колоквіалізмів на сторінках як якісної, так і таблоїдної британської преси зростатиме.*

Ключові слова: колоквіалізм, таблоїдна преса, якісні видання, субстандартна лексика, розмовна лексема, вокабуляр.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку спостерігаються значні зміни в мові засобів масової інформації, зокрема друкованих періодичних видань. Ці зміни обумовлені, перш за все, динамічністю життя, демократизацією засобів масової інформації (далі – ЗМІ) й стрімким розвитком технологій. Мова мас-медіа є гнучкою і, як результат, все частіше мають місце елементи субстандартної лексики, зокрема колоквіалізми, у різножанрових публіцистичних матеріалах преси не лише масового сегмента, а також якісного. Подібні зміни у словниковому фонді друкованих видань відбуваються наряду зі спрощенням матеріалів і їх подачі задля досягнення головної мети журналістського тексту – встановлення комунікативного зв'язку з максимально великою аудиторією. Кожне друковане видання орієнтується на соціокультурні особливості своєї аудиторії, її смаки й уподобання,

а отже, за написання матеріалів журналісти використовують таку лексику, яка буде максимально зрозумілою аудиторії та за допомогою якої автор приверне увагу більшої кількості читачів.

Реалізація вищезазначеної мети можлива за умови, якщо текст буде, з одного боку, простим, доступним і зрозумілим, а з іншого – переконливим. Сучасний дослідник нестандартної англійської лексики Ф. Вуд наголошує, що саме задля встановлення комунікативного зв'язку з читачем у газетній публіцистиці використовуються ресурси розмовної мови [16, с. 75]. Крім того, використання колоквіальної лексики в журналістських матеріалах допомагає автору створити невимушену атмосферу опосередкованого спілкування між ним і читачем, пожвавити виклад матеріалу, додати йому образності, емоційно-експресивної забарвленості, оцінного компонента

й непрямой суб'єктивної характеристики тій чи іншій ситуації, події або людині. Яке місце посідають колоквіалізми в сучасній британській пресі? Чи є використання колоквіалізмів ознакою лише табloidної преси? На ці та інші запитання спробуємо дати відповіді у статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питанню вивчення стилістично маркованої лексики, зокрема колоквіалізмів, присвячені різні наукові праці. Проблема ролі, місця й лексико-семантичних особливостей колоквіалізмів стала предметом досліджень таких лінгвістів і мовознавців, як О. Ахманова, Т. Беляєва, Л. Єфімов, А. Малиновська, Н. Морозова, А. Мороховський, Е. Партридж, Г. Уентворт, С. Флекснер, В. Хом'яков та інші. Проте вивченню лексико-семантичних особливостей колоквіалізмів у британській пресі, їх аналізу, класифікації та систематизації присвячена незначна кількість публікацій англійських дослідників й поодинокі вітчизняні наукові доробки. У зв'язку з цим залишається багато невирішених питань, які потребують подальших досліджень.

Постановка завдання. Метою статті є компаративний аналіз використання колоквіалізмів у публіцистичних матеріалах якісних і масових британських друкованих видань, а також виявлення специфіки цього явища й окреслення подальших перспектив розвитку.

Реалізація поставленої мети вимагає виконання таких завдань: 1) дослідити сутність поняття «*колоквіалізм*»; 2) обґрунтувати причини та виявити особливості використання колоквіалізмів на сторінках британських газет; 3) визначити практичні аспекти використання колоквіалізмів у різножанрових журналістських матеріалах якісних видань (*The Guardian*, *The Times*, *The Daily Telegraph*) і масових видань (*The Sun*, *The Daily Mail*, *The Daily Mirror*); 4) провести порівняльний аналіз функціонування розмовних лексем у якісних британських виданнях і табloidах.

Виклад основного матеріалу. Мова засобів масової інформації перебуває в постійному русі та надзвичайно чутлива до будь-яких змін, насамперед суспільних, адже є найважливішим засобом вираження саме суспільної думки. Динамічність сучасного життя, стрімкий і постійний розвиток технологій і демократизація всіх сфер спілкування обумовили ряд змін у словниковому фонді друкованих видань. Мова мас-медіа стала більш гнучкою, посіла місце між двома стилістичними полюсами: літературним і розмовним. Традиційно в аналітичних і художньо-публіцистичних

жанрах мова тяжіє до високого стилю й використання різноманітних експресивних засобів. Тоді як матеріали інформаційного жанру є найбільш стислими й «сухими» за стилем, у них переважає нейтральна лексика [8, с. 81].

Британська преса, яка була та є взірцем традиційної газетної журналістики та якій характерне дотримання чітких стандартів, зазнала суттєвих змін, зокрема має місце змішування різних стилів у матеріалах різних жанрів. Зазначений феномен можна яскраво прослідити на вкрапленні елементів субстандартної лексики, особливо колоквіалізмів та сленгізмів. Розмовні лексеми в журналістських текстах є типовими лексичними експресивними засобами [9, с. 111].

Журналісти слідуєть уже зміненим канонам подання матеріалу, що є «трьома китами» журналістики, якими, на думку журналіста У. Ріверса, є ясність інформації, простота її подання й сила її впливу на суспільну думку [13, с. 19]. Звертаючи увагу на те, що головна функція ЗМІ, зокрема преси, – не лише інформувати, а й переконувати, для її максимально ефективної реалізації журналісти використовують різноманітні мовні засоби. Оскільки різні типи видань орієнтовані на різного читача, то й використання мовних засобів відрізнятиметься залежно від його соціальної спрямованості [7, с. 235].

Серед науковців побутує думка, що наше століття – це століття «середнього читача» й журналіст повинен керуватися його стилістичним смаком і звичками. Тому для написання публіцистичного тексту автор застосовує таку лексику й таке стилістичне навантаження, які будуть, щонайменше, доступні розумінню аудиторії того чи іншого видання, адже британська періодика характеризується диференційованою орієнтацією на певні категорії реципієнтів, а щонайбільше – сприйняті максимально широким колом читачів.

Перш ніж з'ясувати зміст поняття «*колоквіалізм*», слід визначити сутність категорії нестандартної (розмовної) лексики, компонентом якої є колоквіалізми. Субстандартна лексика все більше та частіше проникає в різні сфери життя й саме лексеми цього рівня найбільш схильні до переходу в інший соціально-лінгвістичний статус. За своїм функціональним значенням розмовна лексика вирізняється стилістичними та семантичними параметрами (але вся нестандартна лексика має великий стилістичний потенціал), ступенем експресивності, кількістю конотативних сем, що можуть бути виокремлені від денотативного значення слова, а також смисловим навантаженням,

що варіюється залежно від сфери й суб'єктів комунікації. Хоч за своєю природою нестандартна лексика і є прерогативою усної мови, але на сучасному етапі вона все частіше використовується як у літературі, так і в публіцистиці через свій широкий стилістичний потенціал.

Відомий лінгвіст А. Мороховський дає таке визначення категорії колоквіалізмів: це «розмовні слова, які, як правило, використовуються в усній, здебільшого діалогічній мові, володіють функціонально-стилістичним значенням, входять до лексико-стилістичної парадигми та містять компоненти експресивного, емоціонального й оцінного значення» [5, с. 110]. Схожу характеристику колоквіалізмів зустрічаємо й у визначенні дослідника Г. Орлова, який акцентує увагу на їхній емоційно-експресивній забарвленості й асоціації з розмовною сферою використання [6, с. 72].

Цікавою є концепція лінгвістів Г. Уентворта й С. Флекснера, які, виділивши основні страти словникового змісту англійської мови, виокремили колоквіалізми окремим пластом на рівні зі стандартним вокабуляром, діалектами, кентом, жаргоном, сленгом та арго [15, с. 27].

Кількість колоквіалізмів в англійській мові становить до 10% загального лексичного фонду, отже, вони є чималим пластом саме нестандартного вокабуляру й посідають важливе місце в системі стилістично маркованої лексики, адже мають великий стилістичний потенціал і яскраве емоційно-експресивне забарвлення [1, с. 156]. Тоді як одні дослідники стверджують, що колоквіалізми належать до субстандартного пласта мови, інші акцентують увагу на тому, що колоквіальна лексика посідає окреме місце між літературним і нелітературним рівнями.

Автор словника колоквіальних одиниць Ф. Вуд також акцентує увагу на тому, що мова газетної публіцистики трансформується в напрямі все більшої доступності, задля цього й використовуються ресурси розмовної мови [16, с. 75]. Колоквіалізми в друкованих матеріалах додають образності, ситуативності, невимушеності, створюють колорит розмовності, пожвавлюють виклад матеріалу й часто використовуються для характеристики ситуацій або людей, про яких ідеться в тексті.

За твердженням дослідниці Н. Разинкиної, колоквіалізми фундаментально ввійшли в ужиток періодики задля зближення публіцистичних матеріалів з досвідом повсякденного життя. За допомогою колоквіалізмів автори намагаються не лише передати суму фактів, а й переконати читача, що текст, по-перше, не є складним для розуміння,

а по-друге, його тематика є максимально близькою для аудиторії [8, с. 126]. Останньому сприяє також той факт, що використання розмовної лексики в публіцистичних матеріалах допомагає автору створити невимушену й неофіційну атмосферу опосередкованого спілкування між ним і читачем. Зазначений прийом спрацьовує за аналогією з теорією вчених Дж. Брауна та Дж. Юла, за якою вірогідність використання колоквіальних одиниць у повсякденному спілкуванні збільшується в міру розширення можливостей для невимушеного спілкування його учасників [3, с. 11].

Як відомо, британські періодичні друковані видання поділяються на якісний сегмент і масовий. Перший є стабільнішим відповідно до своїх тиражів й аудиторії, яку він охоплює. Крім того, всі британські якісні видання представлені в Інтернеті.

Домінантами табloidної періодики є: сенсаційне подання новин, ексклюзивні фотографії, які часом шокують, крикливі заголовки, світські хроніки, кримінальні шпальти тощо. Мова масових британських видань тяжіє до використання емоційно-експресивної лексики, оцінних мовних елементів, стилістичного синтаксису задля привернення й утримання уваги читача, оптимізації його сприйняття й розуміння матеріалу. Мовознавець Н. Печетова наголошує, що в газетних текстах, особливо масової періодики, все частіше з'являються нелітературні лексичні елементи: просторічна лексика, сленг, арготизми, жаргонізми, професіоналізми. Дослідниця вважає, що популярність у газетних матеріалах таких елементів пов'язана зі зміною жанрової газетної парадигми публіцистичного стилю, а саме з поширенням жанрів, заснованих на діалозі. Це, перш за все, такі жанри, як бесіда, експрес-інтерв'ю, експрес-опитування [7, с. 2].

Вокабуляр якісних британських видань є менш експресивним за табloidний, переважає нейтральна лексика, проте з елементами високого й низького стилів. Головною причиною є посилене авторське начало в матеріалах якісної преси, особливо в таких жанрах, як есе, аналітична стаття, прогноз [7, с. 2]. Проте на сучасному етапі й у публіцистичних матеріалах якісних британських газет нерідко можна зустріти елементи розмовного стилю, використані задля спрощення викладу матеріалу, а отже, і його розуміння, встановлення комунікативного зв'язку з читацькою аудиторією та зближення з нею, максимального донесення читачу тієї точки зору, яку хотів показати автор [2, с. 122].

Аналіз публіцистичних матеріалів на сторінках британської якісної та масової періодики свідчить, що колоквіальна лексика активно використовується журналістами як якісних видань, так і таблоїдних. І якщо для масових видань використання розмовних лексем є буденним, то для якісних британських видань ще не так давно це було незвичним. Проте на сьогодні розмовні лексеми в якісних газетах уже стали типовими лексичними експресивними засобами. Головною аргументацією подібного феномену є трансформація мови газетної публіцистики, особливо якісної, в напрямку все більшої доступності й зрозумілості для аудиторії, зближення публіцистичних матеріалів з досвідом повсякденного життя.

Серед сучасних дослідників і публіцистів побутує думка, що журналіст має керуватися стилістичними смаками й уподобаннями читача. Яскравим прикладом такого диференційованого подання матеріалів, які орієнтовані на різні категорії реципієнтів і їхні смаки, стало найпопулярніше британське якісне видання *The Guardian*. Якщо раніше газета характеризувалася змістовністю та серйозністю матеріалів, то сьогодні можна прослідкувати значну спрощеність подання журналістських матеріалів задля їхньої простоти та зрозумілості для аудиторії, до якої апелює *The Guardian*. Тому розмовні лексеми у виданні можна зустріти як у текстах розважального характеру, так і в матеріалах політичної, економічної та суспільної спрямованості, що говорить про таблоїдизацію якісного видання.

В газеті наявні як загальноповживані колоквіальні одиниці (*chit chat, flick, woo, doco, etc*), так і низькі (*dud, henchman, for fucks' sake*). Крім того, в матеріалах газети ми знаходимо колоквіалізми, що різняться за своєю класифікацією. Наприклад, ті, які змінюють лише фонетичну форму, а лексико-стилістичне значення залишається незмінним. До таких відносимо: колоквіалізми, утворені за допомогою усічення слова (*mon, doco, romcom*) або контамінації граматичної форми (*I've, can't, he's*). В матеріалах *The Guardian* наявна також чимала кількість колоквіалізмів, у яких змінюється і форма, і лексичне значення. Наприклад, розмовні лексеми, які утворені за допомогою редуплікації (*chit chat, jaw-jaw*). А також колоквіальні одиниці, в яких конотативне значення з'являється відповідно до контексту: *sackle, he's gone into the fridge*.

Одне з найпопулярніших масових видань – *The Sun* один із лідерів за використанням розмовних лексем у матеріалах різної спрямованості

та жанрів. По-перше, це аргументовано специфікою видання, по-друге – його адресністю, тобто аудиторією, на яку спрямоване видання. *The Sun* значно випереджає якісну газету *The Guardian* за кількістю використаних колоквіалізмів в аналізованих нами матеріалах (понад 50%). І це не дивно, адже остання належить до масового сегмента, а отже, за стандартами може містити значну кількість субстандартної лексики, зокрема колоквіальної. На сторінках *The Sun* ми знаходимо колоквіалізми в усіх проаналізованих публікаціях, зокрема утворені усіченням слова (*avo, vegan, memo, veg*), конверсії (*wow, gig*) і контамінацією граматичних форм (*we're, I'll, he's, I've, isn't, I'd*). Крім того, в *The Sun* нами виявлено нові форми колоквіалізмів, яких не було в матеріалах *The Guardian*, наприклад *to swipe left, to feel blue* – колоквіалізми, утворені за допомогою словоскладання, *gotta* – контамінації словосполучення, *tummy* – афіксації, а також ряд низьких колоквіалізмів: *scum, cheesed off, stick up*.

Якісне видання *The Daily Telegraph* хоч і поступається газеті *The Guardian*, а особливо таблоїду *The Sun*, за кількістю колоквіальної лексики на своїх сторінках, проте також містить немало розмовних лексем у публіцистичних текстах, особливо тих, що присвячені політиці й шоу-бізнесу. Тут ми знаходимо колоквіальні контаміновані словосполучення (*wanna, gotta*), низькі колоквіалізми (*prat, bung, braindead*), загальні (*bachelorettes*), колоквіальні вислови (*beat around the bush*). Як порівняти з вищеназваними виданнями, в аналізованих матеріалах нами не були виявлені колоквіалізми, утворені за допомогою редуплікації та усічення слів, проте знайдений колоквіалізм іншої групи, яка не була представлена в текстах інших видань (розмовні лексеми, що мають лише експресивно-емоційне значення): *yucky*.

В таблоїдах *The Daily Mail* та *The Daily Mirror* також знаходимо чималу кількість колоквіалізмів різних форм і класифікацій: *baloney, bullish, gobsmacked, bowl, bestie, all-nighter, bye-bye, alkie, etc.*, а також колоквіальний вислів *jump into things*. Всі вони мають значний стилістичний потенціал, створюють колорит розмовності, поживляють виклад матеріалу й використані для характеристики ситуацій або людей, про яких ідеться в текстах. Кількість розмовних лексем тут перевищує кількість колоквіалізмів у якісному виданні *The Daily Telegraph*, проте є меншою, ніж у таблоїді *The Sun*.

Порівняно з вищезазначеними масовими та якісними виданнями газета якісного сегмента

The Times містить незначну кількість колоквіальних одиниць. З-поміж аналізованих матеріалів лише десята частина має розмовні лексеми, більшість яких – контамінації граматичних форм. Публікації присвячені аналізу фактів і подій з різних сфер життя, лексика є нейтральною. Можна зробити висновок, що на сьогодні саме The Times є взірцем якісного видання, що дотримується класичних стандартів якісної газетної журналістики, серед яких головними є аргументованість думок, інформаційна насиченість, лаконічність мови, об'єктивність викладу матеріалу.

Висновки і пропозиції. Мова – найбільш складна, неоднорідна й динамічна з усіх систем, якій характерні постійні зміни: одні лексичні одиниці актуалізуються в мовному механізмі, інші ж, навпаки, переходять до розряду менш живої лексики. Зміни обумовлені, перш за все, розвитком суспільства, а отже й самої мовної системи, яка є головним засобом спілкування людей, а отже, вони мають вагомий вплив як на форму-

вання нових лексем, так і на внесення різноманітних змін у вже наявний лексичний склад мови на будь-якому з трьох рівнів: літературно-книжному (слова високого стилістичного тону, стандартна лексика), нейтральному (загальнолітературна лексика) й розмовному (слова зниженого стилістичного тону, нестандартна лексика, нелітературна) [5, с. 99].

Автором проаналізовано понад 70 журналістських текстів різних жанрів. Значний відсоток матеріалів належить саме якісній періодиці, адже згідно зі стандартами використання тут колоквіалізмів, як показала практика, трапляється рідше. Було виявлено приблизно 30 колоквіальних одиниць у матеріалах якісної періодици й понад 40 у британських таблоїдах. Зважаючи на сучасну журналістську тенденцію відповідати смакам і вподобанням читачів, можемо припустити, що найближчим часом кількість колоквіалізмів на сторінках як якісної, так і таблоїдної британської преси буде зростати.

Список літератури:

1. Коровушкин В. П. Основы контрастной социолектологии : монография в 2 ч. Ч. 2. Череповец, 2005. 284 с.
2. Краснобаева Б. О. Сучасна американська публіцистика у комунікативно-функціональному дискурсі. *Вісник Дніпропетровського університету ім. Альфреда Нобеля. Серія «Філологічні науки»*. 2014. № 1 (7). С. 217–227.
3. Малиновская А. Г. Ключевые аспекты изучения коллоквиальной лексики в английском и русском языках. *Гуманитарные исследования*. 2016. № 2 (58). С. 8–13.
4. Могиленко Н. С. Английский пенитенциарный социолект: место в системе английского лексического субстандарта и основные социолингвистические характеристики. *Вестник Челябинского государственного университета. Серия «Филология. Искусствоведение»*. 2012. № 2 (256). С. 59–63.
5. Стилистика английского языка / А. Н. Мороховський и др. Киев, 1991. 272 с.
6. Орлов Г. А. Современная английская речь. Москва, 1991. 240 с.
7. Павленко В. В. Лексико-стилістичні особливості матеріалів британських газет. *Наукові записки. Серія «Філологічна»*. 2017. Вип. 37. С. 235–136.
8. Разинкина Н. М. Стилистика английского научного текста. Москва, 2015. 216 с.
9. Шеремета К. Ю. Стилiстичні функції сленгу в журналістському тексті. *Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя*. 2017. Вип. 1. С. 110–112.
10. Buckmaster L. The Australian Dream review – Adam Goodes doco driven by a clear desire for justice. The Guardian. URL: <https://www.theguardian.com/film/2019/aug/02/the-australian-dream-review-adam-goodes-doco-driven-by-a-clear-desire-for-justice> (дата звернення: 03.03.2020).
11. Lee B. Last Christmas review – Emma Thompson's romcom is an overstuffed turkey. The Guardian. URL: <https://www.theguardian.com/film/2019/nov/06/last-christmas-review-emma-thompson-emilia-clarke> (дата звернення: 05.03.2020).
12. Partridge E. The World of Words. London, 1938. 368 p.
13. Riwers W. News in Print. Writing and Reporting. 1984. 320 p.
14. Sarat A. William Barr is acting like Trump's henchman. The Guardian. URL: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2019/may/03/attorney-general-william-barr-trumps-henchman> (дата звернення: 15.03.2020).
15. Wentworth. H., S. Flexner. Dictionary of American Slang. Second Supplemented Edition. New York: Thomas Y. Crowell Publishers, 1975. 766 p.
16. Wood F. The Dictionary of English Colloquial Idioms. 1979. 360 p.

Spiridonova A. S., Panasiuk Yu. V. LEXICAL AND SEMANTIC FEATURES OF COLLOQUIALISMS IN MODERN BRITISH PRESS

The article analyzes the use of colloquialisms in social and political articles of high quality and tabloid British press, as well as some attempts were made to determine their specific features and outline future prospects of their development. The meaning of the notion colloquialism is explored in theoretical reviews by foreign and indigenous researchers. The author shares the idea, that colloquialisms are a component of substandard and pays attention to their emotional and expressive meaning and associations with speaking field. The reasons for the colloquialisms use are explained and the peculiarities of their use in the British press are identified. There is a point of view, that the use of conversation vocabulary in social and political articles can help an author to create a breezy matter-of-fact manner of mediated communication between him and a reader. It promotes to set a communicative connection with the largest part of the audience. It is emphasized, that at the modern stage in social and political articles in British high-quality press it is possible to witness elements of conversation style, which are used to make it simpler to present this or that material. It gives an opportunity to express and explain an author's point of view properly. Practical aspects of the colloquialisms use are determined in different genres of journalism materials in high-quality press ("The Guardian", "The Times", "The Daily Telegraph") and tabloid press ("The Sun", "The Daily Mail", "The Daily Mirror"). There is an attempt to analyze conversational lexical units in British high-quality and tabloid press. Different ways of forming lexical units are explored, for example, using contamination, reduplication, affixation, etc. The author makes a conclusion, that the number of colloquialisms in British high-quality and tabloid press is going to be increased in the nearest future.

Key words: colloquialism, tabloid press, high-quality press, substandard vocabulary, conversational lexical unit, vocabulary.

Стрюк Є. В.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

АНАЛІЗ КОНЦЕПТУ *BIOTECHNOLOGY* В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Людина живе у вербалізованому світі, де пізнання дійсності відбувається шляхом репрезентації її фрагментів у мові. Кожний новий етап у розвитку суспільства супроводжується виникненням нових реалій та явищ, що зрештою призводить до вироблення нових поглядів на дійсність. Новий тип світосприйняття потребує нових концептів, виражених у мовній формі. На початку 70-х років минулого століття людство, особливо мешканці країн Західної Європи, почало усвідомлювати необхідність берегти природу як середовище існування всього живого на Землі, економити природні ресурси та шукати нові шляхи задоволення матеріальних і фізичних потреб людини, які б не зашкоджували довкіллю. Теорія і практика показали, що екологічний складник є невід'ємною частиною людського розвитку.

Нині екологічна проблематика набуває все більшої значущості для сучасного суспільства, перетворюючись на вагомий фактор у повсякденному житті людства. Безпечне довкілля стає однією з основних цінностей, до якої звертаються кандидати на високі посади під час виборчих кампаній. У владних структурах кожної країни існують комітети або відділи, що займаються питаннями екології. В результаті власного бурхливого розвитку, потреб практики, особливо пов'язаних із рішенням проблем продовольства, раціонального використання й охорони навколишнього середовища і природних ресурсів, зумовлених досягненнями науково-технічного прогресу, інтереси сучасної екології вийшли за рамки її біологічних меж.

*Одним із ключових понять в екології є *biotechnology* поряд із *Chornobyl*, *pollution*, *global warming* та іншими. Зараз ми переживаємо період розвитку лінгвістики, в якому помітний вплив когнітивної науки, тому аналіз мовної картини світу нині прийнято здійснювати саме шляхом вивчення концептів, які розуміються як «узагальнені уявлення», що отримують мовне вираження у вигляді низки слів, кожне з яких пов'язане з тією чи іншою стороною, особливістю цього узагальненого уявлення, що склалося у певному мовному колективі, про деякі явища дійсності [2, с. 43]. Загалом стаття присвячується дослідженню когнітивної моделі концепту *biotechnology* в сучасній англійській мові.*

Ключові слова: *концепт, структура концепту, когнітивний аналіз, традиційна термінологія, концептуальна система, концептуальна структура.*

Постановка проблеми. Базовим терміном у когнітивній лінгвістиці є поняття «вербалізованого (мовного) концепту». Цей термін слугує для пояснення ментальних або психічних ресурсів нашого пізнання або тієї інформаційної структури, яка відображає знання та досвід людини. Це оперативно-змістовна одиниця пам'яті, ментального лексикону, всієї картини світу, відображеної в людській психіці.

Категорія концепту розглядається в більшості праць. Фактично немає досліджень, де концепт не розглядається як головне або робоче поняття. Це свідчить про те, що в сучасних напрямках лінгвістики (антропоцентричному, когнітивному, дискурсивно-комунікативному) це поняття має великий, але ще не повністю реалізований потенціал. Саме поняття концепту дозволяє інтегрувати такі катего-

рії як слово, мислення, культура. Концепт створює передумови для комплексного вивчення цих категорій, забезпечує комплементарність результатів розрізнених досліджень [3, с. 363].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найвідомішою в когнітивно-лінгвістичному відношенні стала теорія когнітивної граматики Р. Лангакера, головна мета якої – вивчення семіологічної функції мови. Природа мови аналізується по моделі, заснованій на вживанні [12–14].

Практично жодне дослідження концепту не обходиться без визначення, поданого Ю. С. Степановим: «Ступок культуры в сознании человека то, в виде чего культура входит в сознание человека, то, посредством чего человек сам входит в культуру, это тот «пучок» представленный, понятий, знаний, ассоциаций, переживаний, которые

сопровождает слово. В отличие от понятий концепты не только мыслятся, они переживаются. Они – предмет эмоций, симпатий и антипатий, а иногда и столкновений» [5, с. 40–41].

Такому розумінню концепту близьке визначення В. І. Карасика: «Ми говоримо про наявність імен концептів у тому випадку, якщо галузь, яка концептуалізується, осмислена в мовній свідомості та має однослівне позначення» [1, с. 129–130]. Структура концепту визначається можливостями засобів, які маніфестують концепт: поняття в сфері науки, образу в сфері мистецтва й у діяльнісному аспекті повсякденного життя.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз концепту BIOTECHNOLOGY в сучасній англійській мові.

Виклад основного матеріалу. На відміну від значень слова, концепт – це сукупність усіх значень слова, цілісний змістовий образ, що асоціюється з цим словом. Він формується у процесі сприйняття слова у складі різнорідних вживань [4]. Таким чином концепт охоплює весь зміст слова аж до суб'єктивних і помилкових тлумачень.

Концепти можуть означати як одиничні об'єкти, так і належати до низки понять, наприклад концепт waste. Такий концепт має певну структуру, бо включає деякі поняття (toxic waste \ industrial waste) та виключає інші поняття, наприклад Chornobyl. За визначенням, наданим Р. Дірвеном у праці «Когнітивне дослідження мови та лінгвістики», концепти, що структурують наші думки, є концептуальними категоріями, тобто «концептами сукупності понять, що можуть бути виражені як мовні категорії» [8, с. 21].

Більшість мовних знаків мають певний концептуальний зміст і показують, як ми розглядаємо цей зміст. Ці знаки виступають в якості лексичних категорій, члени яких залежно від їх статусу можна поділити на прототипні (центральні) та периферичні. Виділяють 4 типи концептів: об'єкти; процеси та дії, що виконуються за допомогою, для або об'єктами; якості, за допомогою яких ми розрізняємо об'єкти; відносини або те, що ми бажаємо встановити між будь-якими трьома концептами [16, с. 27].

Згідно з традиційною термінологією кожному концепту треба призначити певне місце в логічно або онтологічно побудованій системі для того, щоб визначити його. Дефініція вказує супідрядний термін і необхідні та достатні якості, що відрізняють цей концепт від пов'язаних із ним концептів [18, с. 76]. Такий аналіз заснований на текстовому матеріалі, що складається із фахових публікацій,

словників та енциклопедій у сфері біології та екології, в яких автори намагаються визначити концепт biotechnology, що набув нового значення з появою можливості використання ДНК як інструменту для вироблення матеріалів. У найбільш загальному значенні біотехнологію можна визначити як «наукову маніпуляцію організмами, зокрема на молекулярно-генетичному рівні, з метою виробництва корисних товарів» [15, с. 16–17].

Розглянемо декілька фрагментів:

DEF 1: Biotechnology can be defined as the commercial application of engineering and technological principles of the life sciences [10, с. 149].

DEF 2: The traditional definition of biotechnology is that it is the exploitation of the biochemical potential of microorganisms for medical, agricultural and industrial purposes, but the ability to transfer genes back into living organisms has dramatically extended the scope of biotechnology [11, с. 414].

DEF 3: Biotechnology is a term that defies simple definition. Some people equate it with the field of genetic engineering, while others take a broader viewpoint, defining it as any application of biological knowledge. To reduce confusion we will limit our interpretation to the two areas most often equated with biotechnology: the genetic engineering of organisms; the other area in the fields of tissue (and cell) culture [7, с. 14].

DEF 4: the exploitation of microbes and other types of cells to produce useful materials and facilitate industrial processes [6, с. 53].

DEF 5: Activity which leads to the conversion of raw materials into final products. Either the raw material and/ or an entity involved in the transforming process has a biological origin [17, с. 105].

З об'єктивістської точки зору традиційної термінології дефініція заснована на місці, яке цей концепт займає в певній концептуальній системі. Згідно з цією позицією можна дати інтенціональне визначення, тобто таке, що встановлює супідрядний концепт і перелічує диференціальні характеристики з метою встановити положення концепту, що визначається, в цій концептуальній системі та відокремити його від інших концептів. Існує також і екстенціональна дефініція, яка складається з переліку всіх різновидів на тому ж самому рівні абстракції або всіх індивідуальних об'єктів, які належать до концепту, який визначається [9, с. 163].

Аналіз цих дефініцій показує, що практично не можливо знайти супідрядний термін для концепту biotechnology, оскільки він не визначається

в межах таксономічної концептуальної структури типу «біотехнологія – це тип А з наступними характеристиками, що відрізняють його від інших концептів (С та D) на одному горизонтальному рівні». Лише у 5 дефініції («вид діяльності, що призводить до перетворення сировини у кінцевий продукт») знаходимо супідрядний термін *activity*, надто загальний і невизначений. Оскільки існує декілька можливих супідрядних термінів (гіперонімів), важко знайти характерні риси, що відокремлюють біотехнологію від інших термінів на тому ж самому горизонтальному рівні. Біотехнологія подібно до мікробіології, молекулярної генетики, біохімії є міждисциплінарною, бо її виникнення було результатом поступового розвитку та нових надбань у декількох дисциплінах.

У справжній таксономії супідрядний термін має бути того ж типу, що й *biotechnology*, тобто терміном, що вказує категорію з більш загальним інтенціональним значенням і з екстенціональним значенням ширшим за те, яке має термін *biotechnology* [18, с. 85].

У традиційному аналізі екстенціоналом концепту *biotechnology* буде все, що вважається різновидом або частиною біотехнології. Оскільки за своєю природою цей концепт є міждисциплінарним і складним, важко дати вичерпний список усіх типів і складових частин біотехнології. Інтенціонально *biotechnology* є груповою категорією (“umbrella category” за термінологією Р. Темерман [18, с. 89]), яку не можна визначити на основі супідрядного терміну та простих характеристик. Отже, для аналізу цього концепту треба звернутися до когнітивної моделі прототипності, зокрема до альтернативного розуміння ітенціоналу та екстенціоналу категорій.

Для того, щоб виявити референціальну екстенціональну структуру категорії, треба розглянути інші елементи, що входять до її складу. Екстенсіонал категорії можна визначити як індивідуальні приклади, що належать до цієї категорії. Для більш абстрактних категорій, подібних біотехнології, кожний випадок посилання на цю категорію у комунікативній ситуації (наприклад у тексті) може вважатися зразком категорії, тобто окремим посиланням у лінгвістичному контексті, що належить до цієї категорії. На інтенціональному рівні розглядаються дефініції категорії. Однак, у відношенні категорій із прототипною структурою існує певна гнучкість і неясність, бо немає визначення з необхідними та достатніми характеристиками [18, с. 85].

Аналіз наведених дефініцій показує, що ядерний компонент значення концепту *biotechnology* має таку

структуру: біотехнологія – це застосування X, щоб досягти Y. Окрім того, знаходимо такі варіанти:

а) застосування замінюється на використання (DEF 2 та DEF 4) або діяльність (DEF 5);

б) елемент X може бути виражений як «інженерія та технологічні принципи наук про життя» (DEF 1), «біохімічний потенціал мікроорганізмів» (DEF 2), «біологічне знання» (DEF 3), «мікроби та інші типи клітин» (DEF 4);

с) елемент Y може бути виражений як «вироби, які можна продати» (DEF 1), «медичні, сільськогосподарчі та промислові напрями» (DEF 2), «велика кількість проектів у різних сферах – від сільського господарства до сучасної генної інженерії» (DEF 3), «щоб виробляти корисні матеріали та сприяти промисловим процесам» (DEF 4), «кінцеві продукти» (DEF 5).

Тепер можна виявити суть значення для X та Y: загальний деномінатор для X – «біологічні методи», для Y – «комерційні результати». Отже, прототипне ядро категорії можна визначити так: «біотехнологія – це застосування біологічних методів, щоб досягти комерційного результату».

Аналіз на рівні екстенціональної структури показує, що категорія *biotechnology* не має чітких меж за таких причин: 1) у різних контекстах на перший план висуваються різні характеристики; 2) інформація надається у декілька аспектах, залежно від змінної точки зору, здається, що категорія змінюється. Разом із цим, існують структуроутворюючі фактори для визначення екстенсіоналу категорії *biotechnology*, а саме той факт, що біотехнологія цілком пов'язана зі створенням продукту та залежно від дисципліни (аспекту), в якій застосовується біотехнологія, виробляються різні продукти, наприклад:

генетика – перетворені рослини, тварини, грибки, бактеріальні гени;

мікробіологія – ензими, вуглеводи, протеїни;

імунологія – гібридні антитіла;

сільське господарство – стійкі до гербіцидів та комах рослини;

ботаніка – плазмогенний активатор тканин;

медицина – клонований гормон росту людини, фактор епідермального росту, інтерферони, інтерлейкіни, відбитки;

екологія – мікроорганізми для розкладу відходів [19, с. 203].

Висновки і пропозиції. Проведений аналіз текстів із визначенням концепту *biotechnology* дозволяє зробити такі висновки:

– в межах традиційної термінології не можливо дати визначення концепту *biotechnology*, тобто знайти супідрядний термін, доповнений

необхідними та достатніми характеристиками, що відокремлюють цей концепт від інших пов'язаних із ним концептів; така дефініція буде надто обмеженою, враховуючи всі елементи, що знаходимо в дефініціях, наведених фахівцями;

– biotechnology є гнучкою категорією, точка зору змінює вибір того, що виражається у різних дефініціях;

– концепт biotechnology є груповою категорією з прототипною структурою, що вимагає альтернативних методів і принципів опису;

– багато аспектів інформації, що традиційно вважалися менш доречними, вимагають переосмислення в описі категоризації та значення у термінографії; інформація, яка традиційно вважалася енциклопедичною, тобто несуттєвою для дефініцій, є обов'язковою для розуміння такого складного концепту або групової категорії, якою є biotechnology;

– термінологія може знайти методологічну та теоретичну підтримку у когнітивному аналізі концептів.

Список літератури:

1. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / Карасик В. И. Волгоград, 2000.
2. Это голос омара (заметки по поводу когнитивной лингвистики). Лексикология. Терминоведение. Стилистика. / Левицкий Ю. А. Москва, 2003.
3. Современная концептосфера: направления и перспективы // Стереотипность и творчество в тексте / Мишланова С. Л., Пермякова Т. М. Межвуз. сб. научн. трудов. Пермь, 2004.
4. Научная речь на английском языке. Руководство по научному изложению. Словарь оборотов и сочетаемости общенаучной лексики. Новый словарь-справочник активного типа. / Рябцева Н. К. Москва, 2000.
5. Константы. Словарь русской культуры. (Опыт исследования). / Степанов Ю. С. Москва, 1997.
6. British Medical Association. Our Genetic Future. The Science and Ethics of Genetic Technology. Oxford : Oxford University Press, 1992.
7. Brum and McKane. Biology : Exploring Life. New-York : John Wiley & Sons, 1989.
8. Dirven Rene. Cognitive Exploration of Language and Linguistics. Philadelphia PA, USA : John Benjamins Publishing Company, 2004.
9. Felber H. Terminology Manual. Vienna : Infoterm, 1984.
10. Harford S. Genetic Engineering and the Pharmaceutical Industry. // Molecular Biology & Biotechnology. London : Royal Society of Chemistry, 1988.
11. Kingsman S. & A. Kingsman. An Introduction to Gene Analysis and Exploitation. // Eukaryotes. Oxford : Blackwell Scientific Publications, 1988.
12. Langacker R. A View of Linguistics Semantics, Topics in Cognitive Linguistics. Amsterdam : Philadelphia, 1988.
13. Langacker R. A. Dynamic Usage-Based Model, Usage-Based Models of Language. Stanford, 2000.
14. Langacker R. Concept, Image and Symbol: The Cognitive Basis of Grammar. Cognitive Linguistic Research, 2002.
15. Lee T. Gene Future. The Promise and Perils of the New Biology. New-York : Plenum Press, 1993.
16. Sager J. C. A Practical Course in Terminology Processing. Amsterdam : John Benjamins, 1990.
17. Spier R. Cloning in Mammalian Cells. // Molecular Biology & Biotechnology. London : Royal Society of Chemistry, 1988.
18. Temmerman Rita. Towards New Ways of Terminology Description. The sociocognitive-approach. Philadelphia PA. USA : John Benjamins Publishing Company, 2000.
19. Zaitlin M, Anderson J. M., Perry K. L. et al. Specificity of replicase-mediated resistance to cucumber mosaic-virus. // Virology, 201(2), 1994. P. 200–205.

Striuk Ye. V. ANALYSIS OF THE CONCEPT BIOTECHNOLOGY IN MODERN ENGLISH

Human lives in a verbalized world, where knowledge of reality comes through the representation of its fragments in language. Each new stage in the development of society is accompanied by the emergence of new realities and phenomena, which eventually leads to the development of new views on reality. A new type of worldview requires new concepts expressed in linguistic form. In the early 1970s, humanity, especially the inhabitants of Western Europe, became aware of the need to preserve nature as a living environment for all living things on Earth, to conserve natural resources, and to seek new ways to meet the material and physical needs of humans that would not harm the environment.

Theory and practice have shown that the environmental component is an integral part of human development. Today, environmental issues are becoming increasingly important for modern society, becoming a significant factor in the daily life of humankind. A safe environment is one of the core values to which high-level candidates

are drawn during election campaigns. There are committees or departments dealing with environmental issues in each country's government. As a result of its rapid development, the needs of practice, especially those related to the solution of food, sustainable use and environmental protection and natural resources due to the advancement of scientific and technological progress, the interests of modern ecology went beyond its biological boundaries.

One of the key concepts in ecology is biotechnology, along with Chernobyl, pollution, global warming and more. We are now experiencing a period of development in linguistics, in which the impact of cognitive science is noticeable, and therefore the analysis of the linguistic picture of the world today has been made precisely by studying concepts that are understood as "generalized representations", receiving linguistic expression in the form of a series of words, each of which with one side or another, a peculiarity of this generalized idea, which has developed in this language collective about some phenomena of reality [2, c. 43]. Therefore, this article focuses on the study of the cognitive model of the concept of biotechnology in modern English.

Key words: *concept, concept structure, cognitive analysis, traditional terminology, conceptual system, conceptual structure.*

Тхоровська С. В.

Львівський національний університет імені Івана Франка

ДО ПИТАННЯ ВИРАЖЕННЯ МОДАЛЬНОСТІ У ТВОРЕННІ ІДЕОЛОГІЧНОГО ПРОСТОРУ АНГЛОМОВНОЇ РЕДАКЦІЙНОЇ СТАТТІ (НА МАТЕРІАЛІ *THE NEW-YORK TIMES*)

У статті розглянуто низку засобів вираження епістемічної та деонтичної модальності в текстах редакційних статей під колективним авторством, які розкривають ставлення адресанта до коментованої події. Редакційна стаття як зразок актуалізації ідеологічного дискурсу є текстуальним вираженням ідеологій, адже вона слугує інструментом реалізації інтенцій адресанта. Висловлюючи ідеологічно марковані переконання та представляючи позицію «своєї» групи, автор статті намагається задати кут інтерпретації подій з перспективи, яка найбільш вигідна для цієї групи. Важлива роль у цьому процесі належить засобам вираження модальності, які виявляють оцінку та ставлення мовця до предмета мовлення.

Серед різнобічних і мультидисциплінарних підходів до визначення модальності за основу автор взяв поділ на деонтичний та епістемічний види, оскільки головна мета дослідження – змодельовати, яку функцію засоби вираження модальності відіграють у здійсненні експліцитного та імпліцитного впливу на переконання адресата.

Шляхом аналізу вибірки статей протягом весни 2019 року, в яких було коментовано ситуацію на Близькому Сході та у Венесуелі, виявлено, що модальність актуалізується через застосування низки засобів. Ад'єктивні та адвербіальні модальні маркери допомагають імпліцитно висловити оцінку та замінити коментар автора. Предикати знання дозволяють передати впевненість у висловлюваному, «перетворити» оцінку на факт. Модальні дієслова маніфестують ставлення до предмета мовлення. Наведення джерела даних посилює впевненість адресата у їхній об'єктивності. Апеляція до «голосу народу» створює ефект генералізації. Використання умовного способу дозволяє адресантові ввести рекомендації, застереження, поради тощо. У своєму комплексі всі засоби скеровують інтерпретацію події у потрібному руслі, підштовхуючи адресата до прийняття точки зору адресанта.

Ключові слова: епістемічна модальність, деонтична модальність, редакційна стаття, колективний мовець, ідеологічний дискурс, аналіз дискурсу, оцінка.

Постановка проблеми. В нескінченному потоці інформації, що став невід'ємною частиною сучасного світу, редакційна стаття слугує свого роду орієнтиром, який допомагає адресатові розібратись у подіях, насамперед у тих, які не є частиною його безпосереднього досвіду, сформувані певну оцінку тих подій, яка закладе основу прийняття подальших рішень. Організація тексту передбачає різний ступінь маніфестації авторського «я», тобто залежить від суб'єкта мовлення. В редакційній статті автор мовби відступає, висуваючи на передній план зміст тексту. Проте авторська оцінка присутня. З огляду на це модальність як «граматика експліцитного коментування, засіб вираження міри обов'язку, відповідальності за істину пропозицій» [1, с. 225] стає одним із пріоритетних напрямів у дослідженні творення ідеологічних настанов та їхньої деконструкції.

Аналіз досліджень і публікацій. Термін «модальність» охоплює цілий спектр понять у площині філософії, логіки, лінгвістики та дискурсного аналізу. Зазвичай модальність передбачає оцінку висловлюваного мовцем, яка маніфестує певну точку зору. Існує низка підходів до класифікації та категоризації модальності. Для прикладу, данський лінгвіст О. Єсперсен проводить широкий розподіл модальності на дві категорії: ті, що містять елемент волі, та ті, що його не містять [12]. Філософ Г. фон Райт постулює 4 види модальності: алетичний (необхідний, можливий, умовний, неможливий), епістемічний (перевірений, невизначений, сфабрикований), деонтичний (обов'язковий, дозволений, байдужий, заборонений) та екзистенційний (універсальний, існуючий, порожній) [16].

Британський лінгвіст Ф. Палмер спершу зосереджується на епістемічних та деонтичних видах

модальності, що приблизно відповідають двом категоріям О. Есперсена. Проте пізніше реорганізовує категорії модальності, виокремлюючи пропозиційну модальність, яка охоплює епістемічну та евіденційну модальність з одного боку та подієву модальність, яка включає деонтичну і динамічну модальність, з іншого [13; 14]. Пропозиційна модальність стосується ставлення мовця до значення істини або фактичного статусу пропозиції, тоді як подієва модальність належить до подій, які є лише потенційними [14, с. 8].

Р. Фаулер пропонує 5 категорій модальності, які позначають ставлення мовця до висловленої ним пропозиції: валідність (стосується впевненості у правдивості пропозиції), передбачуваність (стосується ймовірності майбутніх подій), бажаність (передбачає практичні, моральні чи естетичні судження), зобов'язання (стосується суджень щодо зобов'язання здійснити певну дію), дозвіл (мовець висловлює дозвіл на здійснення певної дії) [9, с. 72]. Низка інших підходів зосереджується на аналізі окремих аспектів модальності – граматичному або семантичному, в той час як окремі дослідники намагаються поєднати ці два аспекти [8]. Як зазначив М. Галлідей, модальність охоплює «площину значення, що лежить між «так» і «ні» Halliday» [11, с. 356].

Постановка завдання. Мета дослідження – простежити, які засоби вираження модальності пронизують дискурс англomовної редакційної статті та як вони сприяють відтворенню ідеологічних інтенцій адресанта. Аналіз проведено на матеріалі статей The New York Times під колективним авторством, присвячених коментуванню ситуації на Близькому Сході та у Венесуелі протягом весни 2019 року.

Виклад основного матеріалу. Кожен факт у газетному дискурсі спирається на інтерпретацію, що його супроводжує, тому він повинен бути висвітленим з різних ракурсів. Проте спосіб викладу факту зазвичай фіксує лише той ракурс, з якого його бачить адресант. Під час інтерпретації адресант відтворює дійсність під тим кутом зору та з тією оцінкою, яку заклав адресант. Вона детермінується зокрема і ідеологічними чинниками, адже адресант є членом суспільної групи і висловлює її позицію.

В ідеологічному дискурсі оцінка лежить в основі та зумовлена потребами позитивної презентації «своїї» групи та негативного представлення «чужої». «Своя» група постає в образі авторитету, наділеного знанням, який уповноважений висловлювати істинні судження, рекомендації.

«Чужа / Їхня» група є об'єктом суджень, адже «вони» не володіють обсягом знань, потрібним для «правильної» інтерпретації ситуації. Численний арсенал засобів вираження модальності допомагає адресатові відтворити саме таку «картину».

Модус достовірності знання (а саме це є одним із найголовніших аспектів у дослідженні модальності ідеологічного дискурсу, адже головною інтенцією адресанта є намагання подати неемпіричне знання (домисли, припущення) за істинне через широкий арсенал лексичних і синтаксичних засобів, як експліцитних, так і імпліцитних [5, с. 90]) реалізується через низку форм, які мають експліцитний та імпліцитний характер.

У дискурсовому аналізі модальність охоплює набагато більше, ніж просто використання модальних дієслів або певних лексичних одиниць. Модальність радше стосується ставлення мовця до предмету висловлення та / або впевненості у висловленій пропозиції. Модальність охоплює «всю тканину мови», знаходить вираження у фонографічних, лексико-семантичних, граматичних, риторико-стилістичних засобах [7, с. 77].

Зазвичай модальність диференціюють на об'єктивну та суб'єктивну. Об'єктивна модальність є ознакою будь-якого висловлення і відображає його ставлення до дійсності в плані реальності та нереальності. Суб'єктивна модальність є факультативною ознакою і передає ставлення мовця до висловленого. З огляду на це саме суб'єктивна модальність становить інтерес для дослідження з точки зору здійснення впливу на свідомість адресата. Адресант кваліфікує те, що він повідомляє, як дійсне, удаване, бажане, можливе, необхідне, належне.

Серед засобів вираження модальності виокремлюють морфологічну категорію способу дієслова, модальні дієслова, модальні прислівники і частки, афікси з модальним значенням, просодичні засоби модальності, засоби організації модальності тексту, а також слова з модальним компонентом у значенні [4]. При аналізі речення модальність зазвичай стосується значення всього речення, у комбінації з власне описом події, факту тощо, адже модальність «актуалізує» речення.

Більшість дослідників розмежовує два типи модальності: епістемічну та деонтичну. Епістемічна модальність стосується вираження мовцем свого ставлення до висловлюваного з погляду того, що є, було чи буде в реальному світі, в той час як деонтична модальність передбачає фокусування на необхідності чи можливості дії.

Одним із засобів вираження епістемічної модальності слугують ад'єктивні та адвербіальні модальні маркери *sure(ly)*, *certain(ly)*, *evident(ly)*, *obvious(ly)*, *apparent(ly)*, *possible*, *possibly*, *probable*, *probably*, *maybe*, *perhaps*, *typical*, *usual(ly)* тощо. Вони модифікують зміст ключових дієслів чи іменників у реченні, підвищуючи валідність судження: *Executions in Saudi Arabia are usually by beheading, often in public* [17]. Такі модальні слова маніфестують впевненість адресанта в тій точці зору, яку він постулює: *And as Venezuela's humanitarian crisis grew more dire, Mr. Maduro was bound to blame it on American sanctions on Venezuelan oil, which came into full effect this week* [17]. Це – модальність судження, яка передбачає процес набуття фактами дійсності оцінних компонентів з метою впливу на свідомість адресата та його переконання у «правильності» своєї думки [6].

Використання модальних слів дозволяє залучати чинник невпевненості, прогнозування. Наприклад введення інформації у комбінації з модальним словом *perhaps* у реченні *Mr. Trump launched his campaign of "maximum pressure" designed to change Iran's behavior – and perhaps its leadership* [17] допускає припущення про правильність певних дій, уникаючи відповідальності за неправдиву інформацію. І хоча використання таких слів лише імплікує, а не висловлює впевненість, вони допомагають створити підстави для сумнівів. З іншого боку, виступаючи авторитетом, редакційна стаття здатна робити свої висновки щодо ситуації, що може позначитися на прийнятті потрібних рішень. У реченні *There is no doubt that the Revolutionary Guards is a malign actor* [17] модальний оператор *no doubt* вказує на безапеляційний характер припущення. Оскільки адресат сприймає судження адресанта як достовірні, зважаючи на його більший доступ до інформації, більшу поінформованість та обізнаність, пропозиція трактуватиметься як істинна [2, с. 118]. Особливість таких адвербіальних маркерів полягає у здатності побічно виражати оцінку. Це – лексика з імпліцитно аргументативним значенням, яка виконує прагматичну функцію, замінюючи коментар автора.

Ще одним засобом вираження епістемічної модальності є використання предикатів знання таких як *to know*, *to believe*, *to consider*, *to predict*, *to forecast*, *to presume* тощо. Введення в текст таких дієслів робить коректним включення будь-якої тези й активізує увагу адресата [6]: *The C.I.A. has concluded that Havana's support is far less consequential than the administration claims* [17]. *Its (Iran's) economy is forecast to contract this year*

by 6 percent [17]. У таких випадках, особливо при використанні форми пасиву, коли редукується агент, судження сприймається як істина, як загальновідоме знання (*common knowledge*). Автор простежує «прийом «активації» думки – представлення думки як істинного знання», адже імплікувати думку виявляється найпростішим засобом зняття відповідальності за сказане [6].

Позначення в тексті джерела інформації є особливим засобом епістемічної модальності, який додає переконливості аргументам, адже завдяки посиланню на джерело у адресата зникають сумніви в об'єктивності інформації, оскільки він фактично отримує підтвердження від «експертів»: *The strong indications provided by American and Turkish intelligence that Prince Mohammed was behind Mr. Khashoggi's murder. According to Human Rights Watch, 11 of the men were charged with spying for Iran and 14 in connection with protests during the Arab Spring of 2011* [17].

Поширеним засобом впливовеності висловлення є апеляція до загальноприйнятої думки (*vox populi*), введення «голосу народу», коли певне судження подається як таке, яке підтримують всі: *They are helping Saudis to reform and modernize their society* [17]. Це створює ефект генералізації, сприяє розвитку стереотипного мислення. Саме такі висловлення сприяють утворенню ідеології консенсусу: всі погоджуються щодо певного питання, а моделі поведінки сприймаються як самі собою зрозумілі [10, с. 48].

Деонтичний вид модальності передбачає висловлення побажань, спонування до певних дій, які адресант вважає потрібними або бажаними. У цьому контексті автор простежує прескриптивний характер модальності, наприклад у випадках використання директивного *must*, яке передбачає, що адресант уповноважений висловлювати таку думку: *Larry Fink, the BlackRock chief executive, who created waves earlier this year when he argued that business must provide leadership on social and political issues* [17].

Такі засоби слугують для легітимації чи виправдання чогось, адже постулювання чогось як необхідного сприяє трактуванню дій як бажаних чи потрібних: *The United States should be committed to keeping Colombia's hard-won accord alive* [17]. Вони дозволяють адресантові висловити свою позицію стосовно заходів, які слід вжити, покладаючись на власні переконання та цінності: *At some point, Mr. Guaidó may have to consider negotiating directly with Mr. Maduro to find a peaceful exit from a stalemate* [17].

Актуалізація деонтичної модальності простежується через використання предикатів необхідності, вимоги *to want, to require, to demand* тощо, які дуже чітко вказують адресатові правильну з точки зору адресанта поведінку і спосіб дій у ситуації: редакційна колегія видання постає в образі авторитету, наділеного знанням, який уповноважений висловлювати істинні судження, рекомендації насамперед тоді, коли йдеться про ситуації, які є віддаленими від реальності адресата: *Corporations and governments should demand an end to the kingdom's egregious violations of human rights* [17].

Окремим засобом вираження модальності слугує категорія способу, яка вказує на зв'язок між процесом, вираженим дієсловом, та дійсністю, визначаючи характер процесу як дійсний, гіпотетичний, уявний тощо. Використання умовного способу, роль якого серед іншого полягає у припущенні можливих наслідків певних дій, слугує як застереження чи порада. Використання умовних конструкцій передбачає прогнозування, яке проходить насамперед за негативним сценарієм розвитку подій і застосовується для формування відчуття тривоги [3, с. 69], як це видно з прикладу: *A direct intervention would find little support across a region with bad memories of American meddling, and would brand Mr. Guaidó as an American lackey* [17].

Умовні речення здатні імплікувати певне застереження: *Now, nearly three years later, with the nation led by opponents of the pact, peace may be unraveling, which would be a disaster for the country, for the region and for the cause of democracy* [17]. Завдяки умовним реченням у дискурс може вводиться псевдорациональне пояснення, яке використовується для виправдання певних дій [15, с. 137]. В таких випадках простежується аргументативний хід допуску певної критики, визна-

ється провина, шкода, проте такі дії трактуються як єдино можливий шлях запобігання ще більшому злу: *Last week, Mr. Trump cast only his second veto against a bipartisan resolution that would have forced an end to American military involvement with Saudi Arabia's intervention in Yemen's civil war* [17]. У цьому прикладі допускається думка, що попри тривалу війну та її наслідки американська підтримка Саудівської Аравії – союзника США в регіоні – важлива як засіб стримування Ірану.

Використання умовного способу слугує інструментом висловлення позиції адресанта стосовно явища, рекомендації, застереження тощо. Ситуація подається як гіпотетична, проте завдяки аргументам адресанта адресат домислює її в той спосіб, у який його скеровує адресант.

Висновки і пропозиції. Аналіз дискурсу зазвичай передбачає комплексний підхід, адже для інтерпретації висловлення характерна складна взаємодія інформації, яка надходить з різних рівнів. Тому засоби вираження модальності функціонують у тісній взаємодії між собою та з іншими елементами маніфестації ідеологічної позиції автора – колективного мовця.

Існує думка, що суб'єктивна модальність є факультативною ознакою, а будь-яку пропозицію можна трактувати як аксіологічно марковану, адже добір слів і конструкцій – свідомий вибір мовця. Навіть засоби синтаксису можуть слугувати для вираження ідеологічної позиції, використовуючись для акцентуації або деакцентуації. Ідеологічну маркованість вони одержують у контексті. Способи синтаксичної побудови інформації важливі з точки зору їхнього внеску у семантичну інтерпретацію дискурсу, увиразнюючи зміст, додаючи інтенсивності висловленню, виокремлюючи одні аспекти та приховуючи інші, що може стати об'єктом дослідження в майбутньому.

Список літератури:

1. Бехта І. А. Взаємодія дискурсних стратегій у тексті: семантичні функції точки зору і наративні рівні. *Сучасні дослідження з іноземної філології* : збірник наукових праць. Вип. 4. Ужгород, 2006. С. 223–234.
2. Демьянков В. З. Логические аспекты семантического исследования предложения. *Проблемы лингвистической семантики*. М. : ИНИОН АН СССР, 1981. С. 115–132.
3. Дзялошинский И. М. Манипулятивные технологии в масс-медиа. *Вестник МГУ. Серия 10. Журналистика*. 2005. № 2. С. 56–75.
4. Карасик В. И. Язык социального статуса. Волгоград, 1992. 330 с.
5. Матвеев А. А. Модальность знания как модальность логического типа (на материале русских и английских публицистических текстов). *Филологические науки*. М., 2002. № 2. С. 89–97.
6. Матвеев А. А. Модальность мнения как иллюкутивная модальность (на материале русских и английских публицистических текстов). *Труды международной конференции «Диалог-2002»*. URL: <http://www.dialog-21.ru/digest/2002/articles/matveev/> (дата звернення: 19.03.2020).
7. Смуциньська І. В. Категорія суб'єктивної модальності як показник індивідуально-оцінної картини світу. *Мовні і концептуальні картини світу* : збірник наук. праць. К., 1999. С. 76–81.

8. Badran D. Ideology through modality in discourse analysis. Nottingham : University of Nottingham, 2003. 334 p.
9. Fowler R. Power. *Handbook of Discourse Analysis* / ed. by T. A. van Dijk. Vol. 4. London : Academic Press, Inc., 1985. P. 61–82.
10. Fowler R. Language in the news. Discourse and ideology in the press. London and New-York : Routledge, 1991. 254 p.
11. Halliday M. A. K. An introduction to functional grammar. London : Edward Arnold, 1985. 387 p.
12. Jespersen O. The philosophy of grammar. London, George Allen & Unwin Ltd., 1951. 358 p.
13. Palmer F. R. Mood and Modality. Cambridge : Cambridge University Press, 1986. 243 p.
14. Palmer F. R. Mood and Modality: 2nd edition. Cambridge : Cambridge University Press, 2001. 236 p.
15. Wodak R. History in the making / The making of history. *Journal of language and politics*. Amsterdam : Benjamins, 2006. P. 125–154.
16. Wright G. H. (von). An essay in modal logic. Amsterdam : North-Holland Publishing Co., 1951. 90 p.
17. The New York Times. URL: <https://www.nytimes.com/section/opinion/editorials> (дата звернення: 21.03.2020).

**Tkhorovska S. V. ON THE EXPRESSION OF MODALITY
IN CREATING IDEOLOGICAL SPACE OF AN ENGLISH LANGUAGE EDITORIAL
(BASED ON THE NEW YORK TIMES EDITORIALS)**

The article tackles a number of means of expressing epistemic and deontic modality in the texts of editorial articles written by the editorial board, which convey the attitude of the collective author to the commented event. The editorial serves as a background for the actualization of ideological discourse and is a textual expression of ideologies since it functions as a tool for implementing the addresser's intentions. By expressing ideologically labeled beliefs and presenting the position of "our" group, the author aims to set the angle of interpretation of events from the perspective that is most favorable to that group. An important role in this process is attributed to the means of expressing modality, which conveys the opinion and attitude of the speaker to the subject of speech.

Among diverse multidisciplinary approaches to defining modality the division into deontic and epistemic types is taken as the premise of the analysis, as the main purpose of the research is to model what functions the types of modalities perform in making explicit and implicit influence on the addressee's beliefs. By analyzing a set of articles covering the spring of 2019 which highlighted the situation in the Middle East and Venezuela, it has been established that modality is actualized through a number of tools.

Adjectival and adverbial modal markers help to express the opinion implicitly and replace the author's comment. Predicates of knowledge enable the speaker to convey confidence in what is being expressed, to "turn" an opinion into a fact. Modal verbs manifest attitudes toward the subject of speech. Citing a data source increases the addressee's confidence in their objectivity. An appeal to the "voice of the people" promotes creating the effect of generalization. Using conditional sentences provides the addresser with the possibility to introduce recommendations, warnings, tips, and more. In their interaction all the means direct the interpretation of the event from the suggested perspective, swaying the addressee to accept the addresser's point of view.

Key words: *epistemic modality, deontic modality, editorial, collective author, ideological discourse, discourse analysis, opinion.*

Форостюк І. В.

Національний університет харчових технологій

Шерстюк Н. В.

Національний університет харчових технологій

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК АУДІЮВАННЯ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ДО ЗДАЧІ СЕРТИФІКАЦІЙНИХ ІСПИТІВ

У статті висвітлюються методи формування та розвитку навичок сприйняття мови на слух на прикладах підготовки до складання іспиту ЗНО з іноземної мови та Кембриджських екзаменів рівнів B1 Preliminary і B2 First. Авторами розглянуті типи завдань, які подаються на зазначених іспитах, та організаційні підходи, що передують виконанню завдань з аудіювання, такі як вміння уважно прочитати умову, щоб виділити важливі елементи і сфокусуватися на тій інформації, яка має бути отримана в результаті прослуховування. Аналізуються деякі психофізіологічні механізми, задіяні у даному процесі – антиципація та прогнозування, що ґрунтуються на роботі довготривалої пам'яті, а також процес функціонування оперативної пам'яті, яка теж відіграє важливу роль у сприйнятті мови на слух.

Особлива увага приділяється безпосередньо практичним методам розвитку в учнів та студентів здатності аудіювати інформацію і правильно її інтерпретувати, щоб отримати високий екзаменаційний результат. Авторами наводяться приклади, що подаються у всіх зазначених іспитах, описуються необхідні навички, які викладачу корисно тренувати зі студентами для їх автоматичного відтворення при виконанні подібного завдання під час іспиту. Значна увага приділяється методам, які допомагають в роботі, спрямованій на розвиток навичок прогнозування, аудитивної пам'яті, вмінню сприймати та зосереджуватися на ключовій інформації. З цією метою використовуються різні види диктантів. Автори аналізують відмінності у побудові завдань даного типу у зазначених сертифікаційних іспитах.

У статті також звертається увага на подолання фонетичних труднощів аудіювання як таких, що вважаються основними на початковому етапі навчання, але актуальні й на більш високих рівнях володіння іноземною мовою.

Ключові слова: іспит, аудіювання, метод, психофізіологічні механізми, пам'ять, навички, прогнозування, сприйняття.

Постановка проблеми. Концепція розвитку англійської мови у сфері вищої освіти визнає її важливість для професійного розвитку особистості. Знання іноземної мови виділяється як одна з ключових компетентностей сучасної людини, необхідним інструментом міжнародного спілкування в академічному та професійному житті, та для розвитку країни в цілому, засобом доступу до знань, умовою ефективної світової інтеграції і фактором економічного зростання країни [1, с. 3]. Перед викладачами вищої та середньої шкіл поставлене завдання підготувати молодь до життя та роботи у світі, де англійська є мовою бізнесу, культури, торгівлі. Майбутній абітурієнт повинен приходити до закладу вищої освіти, маючи рівень володіння англійською мовою не нижче B1, майбутній магістр, відповідно, B2. В концепції також наголошується, що «одним

зі стратегічних індикаторів реалізації Стратегії є наступний факт «75 відсотків випускників загальноосвітніх навчальних закладів володітимуть щонайменше двома іноземними мовами, що підтверджуватиметься міжнародними сертифікатами» [1, с. 1].

Тому сьогодні викладачам необхідно детально розбиратися у процесі підготовки майбутніх студентів та магістрів до екзаменів міжнародного рівня, які зможуть підтвердити їхні знання з іноземної мови й дати можливість майбутнім фахівцям продовжити навчання в обраній спеціальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідники розглядають дане питання як з теоретичної, так і з практичної точок зору. Так, теоретичний розбір питань, пов'язаних з викладанням англійської мови у сучасній ситуації інтернаціоналізації вищої освіти представлений у роботах

Т. Модестової та О. Тарнопольського. В. Зінченко досліджує питання освітнього моніторингу як важливої складової управління якістю освіти. Т. Антонюк загострює увагу на якості освітніх послуг української системи вищої освіти. Особливості формування іншомовної компетентності в аудіюванні детально вивче О. Бігич. Практичні рекомендації та технології представлені в роботах П. Ур (Teaching Listening Comprehension) та Дж. Хармер (How to teach English).

Постановка завдання. Автора статті поставили завдання розглянути методичні підходи та практичні засоби формування компетентності сприйняття мови на слух у процесі підготовки до частини «аудіювання» міжнародних сертифікаційних екзаменів та подібних до них іспитів з англійської мови, на прикладі ЗНО і Кембриджських екзаменів на рівень B1 і B2.

Виклад основного матеріалу. Важливим аспектом підготовки до аудіювання, як і інших частин мовного іспиту, є формування у учасників обізнаності щодо його формату, що в свою чергу передбачає знання типу, структури, кількості завдань, а також кількості балів та часу, який відведений на виконання та перенесення відповідей у відповідний бланк. Якщо студент проінформований і добре ознайомлений із побудовою іспиту, то це може допомогти суттєво зберегти час на самому тесті безпосередньо для виконання завдань або для перевірки вже виконаного [2, с. 154].

Отже, розглядаючи ЗНО, ми бачимо, що частина «Розуміння мови на слух (аудіювання)» складається з 3 завдань (Tasks 1–3), які містять 16 питань різних форм, на виконання яких відведено 30 хвилин. Для кожного завдання учні повинні прослухати запис двічі, обрати відповідь з поданих варіантів і позначити їх у бланку відповідей, таким чином отримуючи 1 бал за кожну правильно обрану й позначену відповідь і 0 балів, якщо вказано неправильну відповідь, або вказано більше однієї відповіді, або відповіді на завдання не надано [3].

Загалом завдання поділяються на такі форми:

– завдання з вибором однієї правильної відповіді – множинний вибір (Task 1 № 1–6, Task 3 № 12–16);

– завдання на визначення правильності/неправильності тверджень (Task 2 № 7–11).

Отже, виконання завдань сертифікаційної роботи вимагає від учасників тільки обрати правильний варіант з поданих, а не надати письмову відповідь на кшталт заповнення пропусків

у реченнях до тексту, який завжди містить інформацію з матеріалу, що прослуховується. Вказаний вид завдань є типовим для частин аудіювання Кембриджських екзаменів відповідних рівнів B1 (B1 Preliminary, Listening Part 3) та B2 (B2 First, Listening Part 2) та не використовується у побудові завдань аудіювання на ЗНО.

При виконанні кожного завдання слід уважно читати умову, звертаючи увагу на такі додаткові елементи, як заголовки, схеми, малюнки тощо. Такі дії дають змогу встановити конкретну мету прослуховування, як то обрати малюнок, відповісти на питання чи визначити правильності/неправильності тверджень, таким чином скеровуючи увагу слухачів і допомагаючи сфокусуватися на тій інформації, яка має бути отримана в результаті прослуховування. Крім того, на основі аналізу питань потрібно вчити студентів передбачати, про що йтиметься в аудіотексті, що сприяє активізації попереднього досвіду слухача, і відтак є однією з умов ефективного сприйняття мови на слух. Важливість даного процесу активізації обумовлена такими психофізіологічними механізмами аудіювання як антиципація (ймовірне прогнозування) та пам'ять.

Механізм антиципації дозволяє передбачити закінчення тексту, фрази, речення за допомогою його початку і заснований на лексико-семантичних відношеннях слів у пам'яті. О.Б. Бігич зазначає: «Чим більшим є обсяг семантичного поля, тим міцнішими є лексичні й граматичні навички, чим краще слухач знає типові мовленнєві ситуації та володіє мовленнєвими моделями, тим легше він розпізнає їх на слух. Передбачаючи смисл висловлювання, слухач спирається на мовні та позамовні фактори: контекст, ситуації мовлення, особливості мовця, його мовленнєвий досвід, тощо» [4, с. 20]. Процес прогнозування ґрунтується на механізмах довготривалої пам'яті, завдяки яким слухач зіставляє мовленнєві сигнали, що надходять, з тими стереотипами, які існують у його свідомості. Довготривала пам'ять не розвивається спеціальними вправами, а спирається на попередній мовленнєвий досвід слухача. Механізм оперативної пам'яті також відіграє важливу роль у процесі сприйняття мови на слух, адже він відповідає за утримання сприйнятої інформації на необхідний для її усвідомлення час. Чим краще розвинена оперативна пам'ять, тим більшим є обсяг сприймання та витрачається менше часу на обробку отриманої інформації [4, с. 20].

Зважаючи на сказане вище та той факт, що студенти нерідко лише пасивно ознайомлюються

з умовою завдання, при тренуванні слід приділити час на розвиток навичок прогнозування. Для цього можуть бути використані інструкції завдань іспиту, наприклад:

– подивіться на малюнки у варіантах відповідей і подумайте, про що буде йти мова в аудіоуривку;

– прочитайте питання та подумайте, що можна сказати про мовців, контекст, у якому відбувається їх спілкування та які події або речі можуть бути згадані у ньому.

При цьому слід звернути увагу здобувачів на той факт, що правильність таких прогнозів не має значення, важливий сам процес передбачення, коли активізується досвід попереднього використання відповідної лексики з теми.

О.Б. Бігич пропонує такі вправи на розвиток аудитивної пам'яті: прослухайте слово, словосполучення, фразу і повторіть їх; послухайте дві фрази, логічно пов'язані між собою, і повторіть їх; послухайте частини фрази, з'єднайте їх в одну фразу і відтворіть її; послухайте дві фрази і визначте, що пропущене в другій; послухайте оголошення і заповніть пропуски в його графічному варіанті; послухайте слова і назвіть ті, що відносяться до даної теми; послухайте і повторіть за диктором фрази [4, с. 26].

Психофізіологічні механізми аудіювання також визначають важливість питання розвитку навички сприйняття та зосередження на ключовій інформації. Отримуючи інформацію на слух рідною мовою, ми підсвідомо зосереджуємося тільки на тих її частинах, які необхідні для розуміння почутого, в той же час використовуємо контекстні підказки для визначення, про що йдеться мова. Той факт, що ми не «вслухуємося» в кожне слово пояснюється обмеженнями обсягу одиниць сприйняття, тобто оперативної пам'яті. Інформація, яка на даний момент утримується в пам'яті, повинна бути осмислена до того, як вона буде витіснена іншою новою порцією. Той же механізм має працювати і при сприйнятті іноземної мови. Як зазначає О.Б.Тарнопольський, така звичка студентів, як намагання почути кожне окреме слово, значно уповільнює процес сприйняття, ускладнює та навіть взагалі ставить під сумнів розуміння мови на слух. Саме тому необхідно спочатку вчити студентів усвідомлювати загальний зміст почутого і лише потім переходити до формування навичок детального розуміння аудіотексту [5, с. 132].

Для розвитку навичок фокусування на ключовій інформації можна використовувати різні види

диктантів (dictogloss). Наприклад, під час прослуховування аудіо студенти записують ключові слова, при цьому використовуючи обмежену їх кількість, а після прослуховування за їх допомогою намагаються відтворити аудіотекст, працюючи в парах або групах [6, с. 87].

При підготовці до екзаменів не слід зневажати питаннями удосконалення вмінь подолання фонетичних труднощів аудіювання як таких, що вважаються основними, особливо на начальному етапі навчання. Незважаючи на цей факт, здобувачі навіть середніх та просунутих рівнів можуть мати певні складності інтерпретації зв'язного потоку мовлення. Скажімо, асиміляційні зміни, коли один звук ототожнюється, уподібнюється або перетворюється на інший звук з тієї ж категорії всередині або на стику слів (наприклад, у слові *width* і у словосполученні *in them* альвеолярні [d] і [n] стають зубними перед міжзубними [θ] і [ð]); елізія, явище повної втрати звуку передусім у швидкому мовленні (фраза *next day* вимовляється ['neksdeɪ]) [7, с. 45]. Злиття звуків слів у фразі так, що вони вимовляються як суцільна одиниця. Скорочення, які можуть бути легко ідентифіковані при читанні, але викликати труднощі при аудіюванні (фраза *you wouldn't have* вимовляється [ju:wɒdnəv]). Для подолання таких складностей студентам може бути запропоновано проаналізувати фонетичні явища в текстових розшифруваннях (скриптах) під час прослуховування аудіофрагментів.

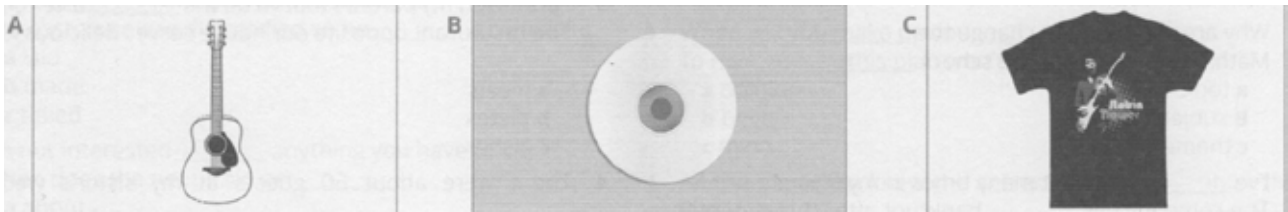
Крім обговорення питання формування деяких загальних навичок та розвитку умінь сприйняття мови на слух, а також удосконалення психофізіологічних механізмів аудіювання, що сприяє успішному виконанню тестів, ми пропонуємо розглянути безпосередньо завдання ЗНО та відповідних кембриджських іспитів і стратегії їх виконання.

Так, завдання 1 складається з 6 питань з 3 варіантами відповідей А, В, С, які для питань № 1–3 подаються у вигляді зображень, а для питань № 4–6 – у формі тексту. Учасники повинні двічі прослухати 6 різних діалогів по черзі та вибрати відповідь. Перевіряється вміння розуміти основний зміст аудіотексту, що передбачає передусім розуміння слухачем теми та найсуттєвіших деталей.

Подібну структуру має Частина 1 Аудіювання Кембриджського екзамену на середній рівень володіння мовою B1 (CEFR) B1 Preliminary. Відмінність у побудові полягає в тому, що

в міжнародному іспиті ця частина включає всього 7 питань, і варіанти відповідей на всі питання містять малюнки.

Фрагмент аудіотексту:

Lisa: Have either of you thought about what to get John for his birthday?

James: Hang on, is it next week?

Rick: Yeah, it's on Tuesday. I didn't forget, but I don't have a clue what to get him.

Lisa: I was thinking we could get him something music-related. You know, he always listens to new albums.

Rick: Yeah, but I don't even know what he's into.

Lisa: Why don't we get him an instrument? I bet he'd love to play the guitar!

James: Yes, Lisa, but guitars are a bit expensive, aren't they?

Lisa: Hmm, good point.

Rick: What about a music t-shirt? You know, something with his favourite band on.

Lisa: That sounds like a pretty good idea actually. Let's go with that.

James: OK. Адаптовано з Focus on Exams B1+ [8].

Часто всі три варіанти відповідей можна почути в розмові. Так, з фрагменту аудіотексту можна побачити, що гітара, музичний альбом (диск) та футболка згадуються: «he always listens to new **albums**», «he'd love to play the **guitar**», «What about a music **t-shirt**», але при різних умовах. У цьому випадку допоможе визначення ключових слів у питанні, як то «friends», «choose», тобто при його аналізі слід пам'ятати, що потрібно визначити думку саме всіх друзів та подумати, якими словами або фразами можна передати значення дієслова «choose». Продовжуючи опрацювання уривку, слухач має виділити наступне:

– «Let's go with that» співвідноситься з «choose» з питання, з частиною розмови про «t-shirt» та з малюнком С, що і буде правильною відповіддю;

– всі друзі в кінці розмови мають спільну думку;

– один з друзів зазначає, що гітари дорого коштують – варіант А є невірний;

Частково розглянемо виконання завдання на прикладі.

1. What present do the friends choose?

– інший співрозмовник говорить, що не знає улюблених альбомів Джона – варіант В є невірний.

Як було сказано вище, опції для наступних 3 питань № 4-6 подаються у текстовій формі. Якщо порівняти з B1 Preliminary, то подібну структуру має Частина 2, але на відміну від ЗНО, складається з 6 питань, варіантів відповідей та одного контекстного речення до кожного питання. При виконанні цих завдань також варто визначити ключові слова у питанні та подумати, яка лексика з теми може бути використана в аудіофрагменті, підібрати синоніми (інколи антоніми) до ключових слів. Розглянемо такий приклад питання:

4. What does Anna want to take with her?

A. T-shirts

B. Medicine

C. Warm clothes. Адаптовано з Focus on Exams B1+ [8].

При аналізі уривку можна побачити, що слова «a hoodie and a tracksuit» відповідають «warm clothes», тобто правильна відповідь – С.

Наступне завдання (Task 2) частини Аудіювання сертифікаційної роботи складається з 5 питань на визначення правильності/неправильності тверджень (T/F), і є складнішим ніж попереднє, бо відповідає рівню Intermediate B1. Здобувачі мають прослухати один уривок і одночасно відповісти на всі питання, що також ускладнює задачу. На цьому етапі тестується вміння пошуку необхідної конкретної інформації, що передбачає сформованість у кандидата вмінь орієнтуватися в логіко-смісловій структурі аудіотексту, знаходження та вибору заданої інформації [4, с.24]. Даний тип завдань входив до складу B1 Preliminary до перегляду цього тесту та був вилючений з 2020 року. При виконанні завдання необхідно визначити ключові слова або фрази у питаннях та подумати про їх перефразування, намагатися передбачити, про що йтиметься у фрагменті. Додатково під час прослуховування бажано звертати увагу на позитивне/негативне значення різних частин мови

(прикметників, прислівників, дієслів), на маркери часу, на слова, за допомогою яких передається порівняння, протиставлення такі як, (not) as...as, but, however, whereas тощо.

Наприклад, щоб визначити правильність твердження: «The area covered by forests has become smaller since Jane was a child.»

– виділяємо ключові фрази: «has become smaller», «since Jane was a child»;

– аналізуючи зміст твердження, робимо деякі припущення щодо інформації, яка може бути

Аудіотекст

...children....since I was their age...
...the forest... However,
now it covers fragmented patches...
...the same all over the world

Спираючись на такий аналіз, робимо висновок, що твердження є правильним – Т (True).

Останнє завдання (Task 3) вважається найскладнішим з усіх завдань цієї секції та відповідає рівню Upper-Intermediate B2. Кандидатам пропонується прослухати монолог або інтерв'ю, виконати 5 тестових завдань на множинний вибір. Перевіряється вміння детального розуміння змісту почутого, що потребує, у свою чергу, сформованості в слухача вмінь поєднувати аудіювання з нескладною мнемічною та логіко-сміисловою діяльністю, оцінювати й зіставляти здобуту інформацію зі своїм досвідом [4, с.24]. Кембриджські іспити B1 Preliminary та B2 First також мають завдання такого типу в складі частини сприймання мови на слух.

Час, який надається перед початком слухання і складає 45 секунд, слід розподілити на читання питань та опцій, виділення ключових слів і обмірковування варіантів використання лексики і граматики з даної теми та перефразування. Варто пам'ятати, що дуже часто в аудіотекстах тим чи іншим чином згадуються всі три опції.

Розглянемо наступний приклад.

1. What is mentioned about food in chain cafés?

A. The food is too expensive there.

B. They help us to save money.

C. They are environmentally-friendly.

Аудіофрагмент:

It's 6pm. You've just left work starving after a hard day, and now you have a tiring evening of going to the gym, meeting friends and feeding the cat ahead of you. Instead of running to a chain café to buy an overpriced coffee and snack, wouldn't it be amazing if you could both save money and do your bit for the environment by ordering a sandwich

представлена у фрагменті (мова може йти про стан навколишнього середовища багато токів тому та зараз, вплив людини на нього та інш.);

– аналізуємо відповідний фрагмент аудіотексту:

Jane: Every day I see children. I think about how we've harmed the Earth since

I was their age....the forest stretched right across Africa. However, now it covers fragmented patches. And it's the same all over the world. Адаптовано з Focus on Exams B1+ [8].

Знаходимо наступні співвідношення:

Питання

.... since Jane was a child
...forests has become smaller...

that would otherwise be thrown away by a restaurant via an app? Адаптовано з Focus on Exams B1+ [8].

Проаналізувавши питання і фрагмент, можна помітити, як використано перефразування ключових слів із опції А: «food is too expensive» – «an overpriced coffee and snack». Також з цього ж речення можна побачити, що ця інформація відноситься до «a chain café», тоді варіант А є правильною відповіддю. Крім того, інші опції присутні у тексті, так В: «help us to save money» – «you could save money», С: «environmentally-friendly» – «do your bit for the environment», але річ іде про «an app», а не про «a chain café», тому В та С – невірні варіанти.

При виконанні такого завдання, коли у слухача виникають сумніви щодо вибору, можна використовувати іншу стратегію. Розглянемо такий приклад.

5. Why are more masks sold during cold and flu outbreaks?

A. People spend more time with the sick.

B. People want more protection from illnesses.

C. People move to big cities.

Аудіофрагмент:

And, of course, people do continue to use the masks for health reasons as well. Sales jump during cold and flu periods. In highly populated cities where people spend hours each day on public transport and in the office, masks offer a bit of protection from the spread of airborne illness. Адаптовано з Focus on Exams B1+ [8].

Вивчаючи уривок можна зробити висновок, що варіант С не згадується, немає також інформації, що люди проводять більше часу саме з хворими (варіант А), тоді залишається варіант В. Дійсно, можна знайти співвідношення між «People want more protection from illnesses» із опції та «masks offer a bit of protection from the spread of airborne illness» з тексту, тоді варіант В є правильною відповіддю.

Деякі методисти пропонують дещо інший підхід, коли при аналізі питань перед аудіюванням слухач не звертає уваги на варіанти відповідей, а працює лише з питаннями. У цьому випадку, під час прослуховування слід намагатися самому відповісти на питання і тільки потім порівняти з наданими опціями.

Висновки і пропозиції. Таким чином, ми бачимо, що існують різноманітні методичні підходи до процесу формування навичок та розвитку умінь сприйняття мови на слух, що є необхідною складовою підготовки учнів та студентів до складання сертифікаційних іспитів. Дані підходи враховують психофізіологічні механізми аудіювання. Врахування цих механізмів у практичній роботі з учнями допомагає отримати високий результат під час складання зазначених іспитів.

Нами були проаналізовані приклади із ЗНО та відповідних кембриджських іспитів, які перевіряють сформованість навичок аудіювання на різних рівнях володіння іноземною мовою. Слід зазначити, що на даний момент завдання для аудіювання включено не до всіх екзаменів (наприклад, наразі відсутній у ЄВІ, що здається для вступу до магістратури закладів вищої освіти). Здатність сприймати мову на слух є однією з основних видів мовленнєвої діяльності і тому, на нашу думку, подібне завдання згодом може бути додано і до інших іспитів. Тому, формування та розвиток вмінь аудіювання є виключно важливим і складним елементом у процесі викладання іноземної мови і йому має приділятися особлива увага.

Список літератури:

1. Про концептуальні засади державної політики щодо англійської мови у вищій освіті : Наказ міністерства освіти і науки України від 26 квітня 2019 р. № 537 / Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/ministerstvo/pro-ministerstvo/doradchi-organi/kolegiya-ministerstva/rishennyakolegiyi-2019> (дата звернення: 03.02.2020).
2. Форостюк І. В., Шерстюк Н. В. До питання підготовки студентів та здобувачів наукового ступеню до міжнародного іспиту та ЗНО з англійської мови. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету, Сер. Філологія*. 2019. № 38, т. 2. С. 154-156.
3. Характеристика сертифікаційної роботи. *Український центр оцінювання якості освіти* : веб-сайт. URL: <http://testportal.gov.ua/sertificateng/> (дата звернення: 03.03.2020).
4. Бігич О.Б. Методика формування іншомовної компетентності в аудіюванні. *Іноземні мови*. 2012. № 2. С. 19–30.
5. Тарнопольський О.Б. Методика навчання іншомовної мовленнєвої діяльності у вищому мовному закладі освіти : навчальний посіб. К.: «Інкос», 2006. 248 с.
6. Sally Burgess, Katie Head. *How to Teach for Exams*. Pearson Education Limited, 2005. 162 p.
7. Колесник О.С., Гаращук Л. А., Гаращук К. В. Теоретична фонетика англійської мови : навчальний посіб. для студентів факультетів іноземних мов. Житомир : Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2015. 226 с.
8. Focus on Exams B1+ / Michalowski Bartosz, Petrechko Mariana, McKean Sam, Kirby Kris. Pearson, 2019. 35 p.

Forostiuk I. V., Sherstiuk N. V. METHODOLOGICAL ASPECTS OF DEVELOPING LISTENING SKILLS IN PREPARATION FOR CERTIFICATION EXAMS

The article describes the methods of formation and development of foreign language competence of listening comprehension on the examples of preparation for passing the foreign language examination of EIT and Cambridge examinations of levels B1 Preliminary and B2 First. The authors consider the types of assignments given in the above mentioned tests and the organizational approaches that precede the completion of the listening comprehension tasks, such as the ability to read the tasks carefully to highlight important elements and focus on the information that should be obtained as a result of listening. Some psychophysiological mechanisms involved in this process are also analyzed. They are the mechanisms of anticipation and prediction based on the long-term memory. There was also considered the process of function of the short-term memory, which also plays an important role in the process of listening comprehension.

Particular attention is paid directly to practical methods of developing students' ability to listen to information and interpret it correctly in order to obtain high exam results. The authors provide examples that are presented in all types of these exams, describe the necessary skills useful for the teacher to train with the students to automatically reproduce them in a similar task at the exam. Special attention is paid to techniques that help in the work of developing forecasting skills, auditive memory, the ability to perceive and focus on key information. For this purpose different types of dictations can be used. The authors analyze distinctions in the construction of this type tasks in the mentioned certification exams.

The article also focuses on overcoming phonetic listening difficulties, which are considered to be essential at the initial stage of study, but are relevant and at higher levels of foreign language proficiency.

Key words: exam, listening, method, psychophysiological mechanisms, memory, skills, forecasting, perception.

Четвертак Є. О.

Національний університет «Запорізька політехніка»

Дубовик К. В.

Національний університет «Запорізька політехніка»

ЛІНГВАЛЬНІ ЗАСОБИ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ТВОРЧОСТІ ХІП-ХОП МУЗИКАНТІВ У АНГЛОМОВНОМУ МУЛЬТИМЕДІЙНОМУ ПРОСТОРИ

Статтю присвячено лінгвальним засобам репрезентації творчості хіп-хоп музикантів в англomовному мультимедійному просторі. Варіативність лінгвальних репрезентацій сучасних хіп-хоп музикантів, динамічність і трансформація їх образу від політичних бунтарів до популярних зірок, які, поширюючи свій музичний контент і розробляючи власні бренди, відображають соціокультурні зміни в мові, – знаходяться в фокусі цього дослідження.

Мультимедійність як вербокративна площина вираження образу хіп-хоп музикантів інтегрує текст, звук, фото- і відеозображення. На різних рівнях лінгвальні особливості вираження критики про хіп-хоп музикантів та їх творчість виявляються у трансформації морфологічної структури слів, їх семантики та синтаксису. Мультимедійність репрезентації творчості хіп-хоп музикантів відображає популяризацію їх діяльності. На прикладі молодіжного хіп-хоп гурту Odd Future, який популяризував свою творчість, створив ім'я та власний бренд завдяки онлайн-рекламі, соціальним мережам та інтернету, досліджуються лінгвальні особливості репрезентації хіп-хоп музикантів. Також охарактеризовано лінгвальні особливості репрезентації інших популярних хіп-хоп гуртів у сучасному англomовному мультимедійному просторі.

Трансформація лексичних одиниць та синтаксису вказує на динамічність англійськомовних рефлексій, які стосуються змін у соціально-культурному контексті діяльності сучасних хіп-хоп артистів. Отже, лексичні одиниці, які ідентифікують та описують творчість сучасних музикантів хіп-хоп жанру, слугують ключем до розкриття розвитку та трансформації образу хіп-хоп музиканта, який вже знаходиться поза межами музичної творчості, маркетингу, інтернет-комунікації. Сучасні хіп-хоп музиканти та їхня творчість викликають інтерес у мовознавців через постійний розвиток і поповнення лексичного складу.

Ключові слова: мультимедійний простір, лінгвальні засоби, морфологічні, лексичні, синтаксичні засоби, хіп-хоп музиканти.

Постановка проблеми. Глобалізація сучасного світу, швидкі процеси технологізації, соціальні зміни та все, що відбувається навкруги, відображається в музиці сучасних хіп-хоп музикантів, які завжди були експресивними та сміливими творцями та не боялися провокувати суспільство. Завдяки розмаїттю технічних удосконалень музичний світ розширюється, поглинаючи сучасних користувачів мережі Інтернет та соціальних мереж навіть поза їх бажанням. На рівні мови ці зміни підлягають детальному розгляду та викликають інтерес мовознавців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз мультимедійного простору в низці типологічних ознак дозволяє істотно розширити межі системного аналізу нових мас-медіа, зробити їх опис чіткішим і проблемним. Під мультимедій-

ністю розуміється уявлення різних за своєю природою форматів інформації в одному медійному джерелі [1; 4]. Такими форматами можуть бути текст, звук, фото- і відеозображення. Поява мультимедійних продуктів пов'язана з медіа конвергенцією – багатоаспектним процесом сходження, взаємоуподібнення різних ЗМІ [2].

В. Льюїс, М. Лукіна, С. Потапенко та інші зазначають: якщо в початковий період свого розвитку мультимедійні інтернет-продукти не отримали розвитку через недосконалість технічних рішень шляхом прийому і передачі великого обсягу інформації, то нині легкість оцифрування тексту, звуку, відео та підвищення загального обсягу мережевого трафіку визначили більш широкі можливості використання мультимедійності.

Мультимедійність репрезентації творчості хіп-хоп музикантів популяризувала їхню діяльність. Яскравим прикладом слугує хіп-хоп гурт Odd Future, який став надзвичайно популярним завдяки своїм онлайн-мікстейпам, відеоблогам і соцмережам. Зліт творчості музикантів, створення власного бренду, успіх у маркетингу, рекламі, соціальних мережах та інтернеті, а також незвичний для початку 2000-х років успіх гурту онлайн викликає інтерес серед лінгвістів, адже саме мовні засоби передають інтенції хіп-хоп музикантів, поширюють їхні ідеї у світі, популяризуючи їхню діяльність, яка сягає далеко за межі лише музичної творчості.

Постановка завдання. Метою дослідження є виокремлення лінгвальних засобів репрезентації творчості хіп-хоп музикантів у мультимедійному просторі.

Об'єктом вивчення є сучасний англomовний мультимедійний простір і репрезентація творчості хіп-хоп музикантів у ньому. Предметом вивчення є лексичні одиниці, які ідентифікують та описують творчість сучасних музикантів досліджуваного музичного жанру. Завданням дослідження є виокремити характерні лінгвальні засоби, які використовуються в сучасному англomовному мультимедійному просторі для опису творчості хіп-хоп музикантів.

Виклад основного матеріалу. Мовна особистість популярного музиканта є значущим показником не тільки музичної картини окремої країни, а й національного духу загалом, оскільки культурний досвід і особливості нації знаходять своє відображення в музичних творах тієї чи іншої епохи. Музика здатна відбивати дійсність і впливати на особистість за допомогою особливих образів, чинячи психологічний вплив, який позначається на мовних особливостях особистості.

Гурт Odd Future є цікавим і неоднозначним з точки зору складу його учасників, кожен з яких є унікальною мовною особистістю. Музична картина світу є системою цінностей, яка формуються в окремий часовий період. Кожному історичному відрізку притаманне своє розуміння світу. Музика – частина культури, яка проникає в усі сфери життя людини. За допомогою мови музики людина усвідомлює себе і світ, передає інформацію іншим поколінням.

Хіп-хоп музиканти, особливо гурт Odd Future, демонструють своє повсякденне життя, звички, записи пісень і таке інше онлайн. Прихильники можуть спостерігати 24/7 за їхньою діяльністю, і популярність гурту є цікавою для дослідження.

Які ключові посилання вони спрямовують на аудиторію? Критики, онлайн-видання, газети, журнали, відео- та аудіоресурси відображають різноманітне ставлення до таких музикантів, здатних на суспільний виклик.

Мультимедійні технології збагачують мережу Інтернет, перетворюючи її на глобальний комунікаційний простір, де інтегруються аудіо-, відеоканали та інші візуальні засоби, які є інтерактивними і перетворюють користувачів соціальних мереж і споріднених технологій не лише на спостерігача, а й на автора, коректора, редактора певних подій та оприлюдненого мультимедійного матеріалу.

Онлайн-видання The New York Times таким чином описує успіх творчості цього гурту: “They never seen before marketing technique, or lack of as the case may be, is yet another example of the Los Angeles based collective’s adversity to conformity. The identity of the group is largely credited to the founder, *Tyler, The Creator*, described as a “sadistic yet compelling performer” by the New York Times. His antics both on and off-stage continue to define the rebellious, alternative leanings that have come to be associated with the young ensemble, including *Earl Sweatshirt, Domo Genesis, Mike G, Frank Ocean, Left Brain, Syd, Jasper Dolphin, and Taco Bennett*” [10]. З цього уривку цікавим є лінгвальна репрезентація учасників гурту: метафоричні імена музикантів – це натяк про творчий потенціал гурту.

Odd Future вирішили використати мультимедійний простір для власної популяризації та завоювання аудиторії. На думку видання The Wire (2010), Е. Носніцький описав гурт Odd Future як “*too sacrilegious for the conscious rap sect, too noisy for the radio, too weird for the backpackers*” [8]. Використані епітети вказують на нестандартність творчості музикантів.

Одним із найпоширеніших порівнянь творчості музикантів з іншими колективами є використання стилістичної фігури протиставлення: “The *lurid gross-out* vibe had previously worked for Eminem, who similarly spiked his tracks with comic ultraviolence, and whose *whiteness* made him that much *more relatable* (or, depressingly, palatable) to the large *white audiences* in the US and UK – no travel ban for him, of course. Odd Future were *black*, but *sat closer* to the traditionally *white-majority space of skate culture* than mainstream rap – and they were “*moving from middle to upper class*” [3]. В цьому уривку автор створює образ гурту, який протиставляється більш відомим колегам, реперу Емінему.

Не дивлячись на колір їхньої шкіри, автор говорить про їхнє наближення до більш забезпечених слухачів. Так описується динамічний розвиток гурту та його шанувальників від середнього до більш забезпеченого соціального класу.

Наступний уривок зі статті онлайн-видання насичений епітетами, прикметниками негативної конотації, які описують початок кар'єри гурту. *“Imagine the most belligerent, psychotic, damaged, and mischievous teenagers you’ve never wanted to meet. Pair them with ounces of charisma, an SAT-ready vocabulary, and rap records. You end up with their mixtapes, which have involved raps about drugs, sex, rape, anarchy, Freudian damage, epic self-consciousness, and a purview of the world mostly involving nihilism, anarchy, and obscenities as vocally nutritious content”* [7]. В цьому уривку до аудиторії сягають лексеми, які в різкій формі описують учасників гурту, спосіб їх життя та особистісну філософію.

В більшості статей із онлайн-видань або постів із соцмереж видно, що учасників гурту загалом описують із негативної точки зору: *“He’d morphed from a firecracker into a weary person grappling with depression and isolation, stubbornly resisting the temptations of mainstream rap. Teen-age revolt yielded to precarious mental health; daredevil experimentation with drugs in staged videos yielded to lyrics about self-medication”* [5].

Інтеграція творчості та маркетингової діяльності гурту також репрезентується в сучасному мультимедійному просторі: *“We put out a deal that favored what they were doing as entrepreneurs, where it wasn’t focused on ‘You need to find a hit song,’ it was, ‘OK, you are the hit act, this is a hit movement’* [5].

Наступний уривок свідчить про динамічний і позитивний розвиток гурту: *“These guys are brilliant at withholding information and the way they seamlessly market themselves without even knowing they’re marketing themselves. And they’re doing it in a way that’s revolutionizing the possibility of how social media works. They’re experts”* [5].

Описуючи творчість реперів, критики також використовують африканську англійську мову (AAVE). В африканській англійській мові є впізнавані граматичні та фонетичні відмінності. Оскільки це резонує в текстах, вибраних для аналізу, необхідно також зважати на фонетичні особливості. Не можливо «виправити» реперів і писати слова пісень у стандартній формі, адже тоді деякі рими, ймовірно, зникнуть.

Існує в субкультурі хіп-хопу певний стандартизований спосіб написання слів під час їх вимови. Це явище, мабуть, найбільш яскраво виявляється в графіті-мистецтві, де незвично написано невеликі коментарі чи присвяту. Наприклад, маркетингова продукція або репрезентація бренду хіп-хоперів також характеризується лінгвальними особливостями, специфікою написання лексичних одиниць і виразів тощо.

Тому особливості написання лексем у мультимедійному просторі також є цікавими для дослідження. Наприклад, студійний альбом Snoop Dogg 2004 року називається R&G (Rhythm & Gangsta). Заміна –er на –a вказує на африканську англійську мову. Невідомо, коли це сталося, але можна почути, як це використовувалося в фільмах про Blaxploitation з початку 70-х, і такі як К. Мейфілд іноді використовували певну морфологічну рестрикцію [6].

Зважаючи на аналізований контент, було виявлено, що важливою частиною хіп-хопу як субкультури є лексика, а сленг є поширеним у репліриці. Більшість сленгових термінів засновані на англійській африканській мові, а оскільки хіп-хоп виник у Бронксі, то афро-американський сленг був прийнятий більшістю лідерів хіп-хопу.

Сучасні реалії світу відображаються в текстах пісень сучасних хіп-хоп музикантів. Можливо класифікувати лінгвальні одиниці за тематиками. За жанрово-стилістичною належністю цікавими є сленгові вирази, які використовують музиканти. В своїх обговореннях хіп-хоп музиканти використовують різноманітні лексичні засоби. Співак Big L “Ebonics” використовує дієслово to ask, але видозмінює його: “aks – another word for “ask”; a way of saying hip hop artists don’t give a shit about pronouncing words correctly” [4]. Артист Joey Bada\$\$ використовує слово “banging” – of extraordinary quality; attractive or desirable”. Ghostface Killah використовує вираз “big willie – someone with a lot of money and luxury goods, usually acquired through hustling; one with extravagant taste and a penchant for flaunting their wealth” [4].

Морфологічні зміни лексем із пісень також є характерними для музичних творів хіп-хоп музикантів. Наприклад, суфікс -izz- додається всередині слова. Так, слово “house” перетворюється на “hizzouse”. Автори наводять такий перелік трансформованих слів із застосуванням такого суфіксу: nizzle – nigga; rizzle – real; fo’shizzle – for sure; tizzle – tizzy, a state of agitation or nervousness та інших.

Семантичні зміни у вживаній лексиці з музичних творів сучасних хіп-хоп музикантів також диверсифікують досліджуваний музичний контент (Табл. 1).

Семантичні зміни у вживаній лексиці із музичних творів сучасних хіп-хоп музикантів

№	Лексична одиниця (ЛО)	Трансформована ЛО
1.	Who am is	Who am i (South)
2.	bent	adj.- intoxicated
3.	biscuit	n.- gun, pistol
4.	cap	n.- bullet (e.g. "I'ma bust a cap in yo' ass." = "I will shoot you.")
5.	fly	- adj.- cool, appealing, etc.
6.	ice	-n.- diamonds, usually refers to the plural. (e.g. "That nigga got shit loads'a ice on his wrist." = "That guy is wearing a bracelet with a lot of diamonds").

Одиниці переходять із однієї частини мови в іншу, змінюють своє значення. Неологізми також є характерними для опису творчості хіп-хоперів (wifey – girlfriend; kicks – sneakers; Big Face – 100 Dollar Bill; baller -n.- a high-roller, a money-maker; chillax -v.- relaxing; diss -v.- to criticize or disrespect someone; hella -adv.- very formed from "hell" and "of") та інші.

Найчисельнішою групою використовуваних термінів-сленгізмів у досліджуваній творчості хіп-хоп музикантів є такі, що описують наркотичні речовини (Papi – The drug connect; White Lady – Cocaine; Dope boy – Drug Dealer; boi – heroin; cookies – crack cocaine; nick (also "nickel", "nickelbag", "nickelsack") – a five dollar bag of illicit drug) та інші. Другою групою є лексеми, які описують зброю (Glock handgun – nine, nina, Nina Ross; 22-caliber gun – Deuce Deuce, Scooby-Doo; 40-caliber gun – 4 pounda; 44-caliber gun – 44, Fo' Fo'; 45-caliber gun – Fo'Five) тощо.

Назви відомих брендів, з якими часто асоціюється творчість хіп-хоп музикантів, зазвичай є скороченими лексичними одиницями (Benz / Benzo – short for Mercedes-Benz; Beamer – any model of BMW vehicle; Cad / Caddy / 'Lac – a Cadillac; Henny, Hen – Hennessy, a brand of cognac; Lex – short for Lexus, also short for Rolex watches; Timbs – Timberland boots) тощо. Відомими та широко використовуваними виразами є такі: (keep it trill – keep it true and real; off the hook – unbelievable, outrageous, wild, etc; open up shop – sell drugs, establish a drug-selling spot; what's goin' down? – what are we doing tonight?)

Соціологи коледжу Блю Еш Університету Цинциннаті, вивчаючи вплив елементів культури на політичні та соціальні процеси, дійшли висновку, що хіп-хоп утворив специфічну культуру, яка зробила серйозно вплинула на громадську думку. Важливим та актуальним є вивчення хіп-хоп культури та її реалізації в мультимедійному просторі, адже хіп-хоп став не просто популярним музичним напрямом, а чітко

вираженим соціальним рухом. Критики хіп-хоп культури говорять про трансформацію правильного – соціально орієнтованого хіп-хопу – на більш споживчий і популярний жанр: "From within the postindustrial environment, hip hop has emerged as an articulation of an affirmative "otherness", which is at times unpopular and misunderstood by politically conservative and socially moralistic groups and especially by those who regard the modernist, anti-pluralist perspective to be sacrosanct" [4].

Висновки і пропозиції. Отже, опрацювання критичного матеріалу та обговорення текстів пісень призвело до визначення лексичного й функціонального значень кожного слова або виразу. Можна стверджувати про слова-сигнали, які залучають авторів і обов'язково вивільняють у слухачів правильні емоції, або викликають у користувачів соціальних мереж ще більший інтерес до творчості хіп-хоп музикантів, вказують на потрібний стан. Більше того, користувачі соціальних мереж підсвідомо реагують на провокаційні тексти про музикантів або на тексти їхніх пісень.

Морфологічні та семантичні перебудови слів і виразів, використання стилістичних засобів таких як порівняння, антитеза та інші активує певні важелі в сучасному англомовному мультимедійному просторі. Нині тематика більшості композицій має мало спільного зі спрямованістю на вирішення проблем суспільства як у класичному репі, а жанр все далі відходить від своїх витоків. Критики ж говорять про те, що подібна трансформація згубна для жанру як рупора соціальних змін, оскільки показує або надто гламурний, або суто злочинний спосіб життя афроамериканця: ці образи можуть викликати роздратування користувачів мережі Інтернет. Зважаючи на розмаїття лінгвальних засобів репрезентації хіп-хоп музикантів в сучасному англомовному мультимедійному просторі, образ музикантів є неоднозначним і динамічним.

Список літератури:

1. Лукина М. М. СМИ в пространстве интернета. М. : Факультет журналистики МГУ, 2005. 124 с.
2. Потапенко С. І. Сучасний англомовний медіа-дискурс: лінгвокогнітивний і мотиваційний аспекти. Ніжин : НДУ імені Миколи Гоголя, 2009. 391 с.
3. Beaumont V. Heartache in golf shoes: how Odd Future brought fresh energy to rap. The Guardian. 2019. URL: <https://www.theguardian.com/music/2019/nov/28/odd-future-tyler-creator-frank-ocean-decade-in-music> (дата звернення: 02.04.2020).
4. Hip Hop Slang Dictionary. URL: <https://www.dreadpen.com/hip-hop-slang-dictionary/> (дата звернення: 02.04.2020).
5. How Tyler, The Creator Is Building His Own Media Empire. URL: <https://www.stopthebreaks.com/independent-case-studies/how-tyler-the-creator-is-building-his-own-media-empire/> (дата звернення: 02.04.2020).
6. Johnston K. The Internet's Matt Martians on being discovered by Tyler, The Creator and joining Odd Future. GQ Magazine. 14 June 2019. URL: <https://www.gq-magazine.co.uk/article/matt-martians-interview> (дата звернення: 02.04.2020).
7. Kamer F. Who the Hell Are Odd Future? The Esquire. 2011. URL: <https://www.esquire.com/news-politics/q-and-a/a9435/who-is-odd-future-5250761/> (дата звернення: 02.04.2020).
8. Lewis Van Dyk. Hip-Hop Fashion. URL: <https://fashion-history.lovetoknow.com/fashion-history-eras/hip-hop-fashion> (дата звернення: 02.04.2020).
9. Vasmant M. The Odd Future of Odd Marketing. The New York Times. 2014. URL: <https://dottedmusic.com/2014/marketing/odd-future-hip-hop-marketing/> (дата звернення: 02.04.2020).

Chetvertak E. O., Dubovyk K. V. LINGUISTIC MEANS OF HIP HOP MUSICIANS' REPRESENTATION IN THE ENGLISH-LANGUAGE MULTIMEDIA SPACE

The article is devoted to the lingual means of hip-hop musicians' representation in the English-language multimedia space. Various lingual representations of contemporary hip-hop musicians, the dynamism and transformation of their image from political rebels to popular stars, spreading their musical content, and developing their own brands reflect socio-cultural changes in language are in focus of the study. Multimedia as the verbal and creative reflection space for hip hop musicians integrates text, sound, photo and video.

At various levels, the linguistic features of criticism about hip hop musicians and their creativity are manifested in the transformation of the morphological structure of words, their semantics and syntax. The multimedia representation of hip-hop musicians reflects the popularity of their activities. Based on the example of Odd Future's youth hip hop group, who promoted their creativity, created a name and brand through online advertising, social networks and the Internet, the lingual features of hip hop musicians are under consideration. Also, other popular hip-hop bands representation and their lingual features in contemporary English-language multimedia space have been characterized.

Transforming lexical units and syntax also indicate the dynamic nature of the English-language reflections, which focus on changes in the social and cultural context in the performance of the modern hip hop musicians. The modern hip hop artists are interesting for the linguists due to the constant development of the used lexical content. Thus, lexical units that identify and describe the performance of contemporary hip-hop musicians serve as the key to decoding the development and transformation of the hip-hop musician's image, which is already beyond the scope of musical creativity, Internet communication and marketing.

Key words: *multimedia space, lingual means, morphological, lexical units, syntax, hip hop musicians.*

Шабайкович І. В.

Львівський національний університет імені Івана Франка

ТЕРМІНОЛОГІЧНА ВАРІАНТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ДРАМАТИЧНИЙ ТЕКСТ» У НОВІТНІЙ ЛІНГВІСТИЧНІЙ ПАРАДИГМІ ЗНАНЬ

У статті проаналізовано поняття драматичного, драматургічного та театрального тексту у вітчизняних філологічних дослідженнях, проведено паралелі із німецькомовною термінологією, окреслено еволюцію поняття «драма» в сучасних німецькомовних лінгвістичних дослідженнях та його доповнення терміном “Theatertext”.

У статті обґрунтовано вибір метамови опису та терміна «драматичний текст» як найбільш відповідного поняттю “Theatertext” у сфері досліджень лінгвістики тексту, оскільки такий термін наголошує на літературно-мовному зв'язку філологічних досліджень, визнаючи його логічним продовженням попереднього літературного зразка. Обраним терміном драматичного тексту можна об'єднати численний західноєвропейський корпус художніх творів, які автор(к)и називають текстами або Theatertexte, і які із літературною драматичною традицією здебільшого пов'язує їхнє призначення для сцени; також цей термін передає одночасно експериментальність та звернення до української класики молодих вітчизняних драматургів.

У цій розвідці здійснено спробу відповісти на питання про можливі причини відсутності у вітчизняному мовознавчому дискурсі останніх десятиліть подібної еволюції. Авторка робить висновок про позалітературну (історично-політичну) причину такої відсутності, а саме штучний розрив в усіх напрямках українського мистецтва покоління Розстріляного відродження та подальші десятиліття репресій у Радянському Союзі.

У статті запропоновано перспективи в дослідженні драматичних текстів нового тисячоліття, зокрема текстолінгвістичний аналіз їхніх текстотвірних категорій і критеріїв, зокрема когезії та когерентності, а також дослідження наявних в цих експериментальних текстах мовних феноменів у макрофілологічному ключі.

Ключові слова: драматичний текст, драматургічний текст, театральный текст, драма, термін, Theatertext.

Постановка проблеми. Все більша експериментальність драматичних творів останніх десятиліть та пов'язана з нею трансформація категорій драми призвели до продукування та запровадження в філологічних студіях німецького мовного простору нової термінології. У вітчизняних лінгвістиці тексту, мово- та літературознавстві досі не сформована єдина позиція щодо розмежування термінів «драматичний», «драматургічний», «драматургічний» як прикметника, що позначає текст драматичного твору. Ще важче знайти україномовний термін для позначення експериментальних творів останніх десятиліть, які, хоча й були написані для театральної постанови, майже не демонструють родові ознаки драми.

Постановка завдання. Метою статті є огляд існуючої україномовної термінології для адекватної передачі німецькомовного поняття *Theatertext*, зокрема для позначення німецькомовних драматичних текстів останніх років, розрив із драма-

тичним жанром яких унеможливив застосування відносно них поняття «драма». Також за мету поставлено знайти відповідь на питання, чому у вітчизняних лінгвістичних дослідженнях самостійно не відбувся паралельний процес творення нового терміну.

Актуальність статті зумовлена відсутністю досліджень із подібною постановкою питання, а також певним «відставанням» вітчизняної фахової термінології від об'єкта свого позначення, коли останнім виступають найновіші зразки художніх текстів, призначених або адаптованих для театру.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Нині драматичні твори є об'єктом дослідження не лише театрознавства (К. Бальме (2008), Ф. Шьослер (2012), Б. Асмут (2004), П. Сцонді (1977) та літературознавства (Т. Вірченко (2012), Н. Мосцова (2000), Г.-П. Байєрдьорфер (2007), Г. Пошман (1997), М. Щепаняк (2003), С. Кольвін (1999), Б. Екманн (2003), Д. Капуста (2011), а все частіше

потрапляють у сферу зацікавлень лінгвістики тексту (З. Біллот-Гомплевіч (2000; 2003), лінгвостилістики (М. Райнгарт (2011)) та загально мовознавчих студій (У. Фікс (2011)).

Виклад основного матеріалу. В численних українських лінгвістичних і літературознавчих розвідках зустрічається словосполучення *драматичний текст* [Н. Д. Борисенко, Н. С. Ольховська, О. О. Цокол, З. О. Гетьман], *драматургічний текст* [Н. А. Мостова, В. В. Андрієвська, Т. Г. Свербилова], *драматургійний текст* [Н. О. Слюсар].

Словник української мови пропонує такі визначення прикметника драматичний: «1. Прикм. до драма. Той, що стосується драми. 2. Сповнений драматизму. 3. Розрахований на певний ефект; штучний, зроблений. 4. муз. Сильніший, різкий щодо тембру, на відміну від ліричного (про голос співака або співачки)» [5, с. 406]. Драматургічний – це «прикм. до драматургія, а також до драматург (драматургічна спадщина, драматургічний конкурс)» [5, с. 406] Прикметника «драматургійний» СУМ не розглядає.

Тому *текст драми* можна перефразувати в *драматичний текст*. Авторка вважає, що саме багатозначність слова «драматичний» постає однією з причин частого надання переваги у фахових розвідках словосполученню «драматургічний текст». На ще одну причину вказує В. Андрієвська, спираючись на дослідження Н. Мостової: «В нашому дослідженні поняття «текст» вживається разом із означенням «драматургічний», оскільки «воно позбавлене відтінку значення жанрового різновиду тексту і безпосередньо пов'язане з теоретичними проблемами драматургії» [3, с. 13].

Німецькомовні драматичні тексти останніх десятиліть здебільшого написані не в традиційній драматичній формі (закритої чи відкритої драми), а репрезентують багате розмаїття способів письма, в яких наявне звернення до інших літературних жанрів – епічного та ліричного.

Дослідники новітніх драматичних текстів часто мають справу вже не з послідовним чергуванням основного діалогічного та авторського тексту, а з суцільним монологічним текстом (наприклад у драмах Е. Єлінек), з драмами, в яких основний та авторський тексти не можливо розрізнити графічно (скажімо у II частині драми А. Гіллінг «Schwarzes Tier Traurigkeit»), або із вставками-зразками чи цитатами з усіх можливих типів тексту (пасажі підручників з психоаналізу в Е. Єлінек, цитати голлівудських фільмів у К. Рьогли, витяги з ресторанного меню в Р. Шіммельпфенніга та багато інших). Зміна суті та форми дра-

матичного тексту викликає необхідність у новій термінології для позначення текстів, призначених для театральної постанови та їхніх складників.

Про труднощі аналізу сучасних драматичних текстів німецька дослідниця Г. Пошманн написала так: «Насправді ж криза, про яку так багато мовлять від середини сімдесятих років, в якій, здається, перебуває сучасна драматургія, – це насамперед криза сприйняття драматургії театром, критикою і багатьма галузями науки» [8, с. 37]. Дослідниця має на увазі, що розвідки з драматургії не встигають за об'єктом свого дослідження, і саме традиційний концепт драми останніми десятиліттями є цим гальмівним для адекватного сприйняття та актуального підходу фактором, а тому потребує перегляду.

Польська германістка М. Щепаняк вживає термін «postdramatische Texthybriden» («постдраматичні тексти-гібриди») для позначення низки новітніх драм (зокрема авторства Е. Єлінек, П. Гандке, Г. Мюллера) [9]. Дослідниця вважає, що, дотримуючись постмодерністської ідеї «Kunst muss heute Chaos schaffen» («мистецтво сьогодення мусить творити хаос»), ці тексти кидають виклик театру не просто порушенням правил традиційного театру (це мало місце ще в епоху модерну), але тим, що повністю відмовляються від основоположних елементів драми та роблять переоцінку функцій тіла і мови при сценічному відтворенні. М. Щепаняк вказує на те, що ці тексти (Єлінек, Гандке і Мюллера) більше не можна назвати драматичними.

Власне термін «постдраматичний» для позначення новітніх експериментальних (наприклад з відсутніми дидактиками) драматичних текстів запровадив у 1999 році Ганс-Тіс Леманн [1, с. 113]. Автор вважає, що не лише загальні віяння постмодернізму, але й тривале недооцінення текстів драми як самодостатнього жанру зніщували зміни у структурі цих текстів і в підходах авторів до їхнього написання.

У західних літературознавчих дослідженнях з кінця 90-х утвердилося поняття «Theatertext» (досл. «театральний текст», «текст для театру»). Ним у своїй до певної міри революційній дисертації, яка побачила світ 1997 року, Г. Пошманн запропонував логічно продовжити (саме продовжити, а не замінити) поняття «драми», оскільки це нове поняття «підкреслює літературно-мовний зв'язок, не прив'язуючи його до встановленого історично (тобто поетикою драми) літературного зразка» («unterstreicht die literarisch-sprachliche Bindung, legt diese aber nicht auf gattungshistorisch, d. h. auf Dramenpoetik eingestellte literarische Muster fest»).

Цей термін більше відповідає плюралізові новітніх форм письма, ніж історично висунутий термін «драма» [8, с. 5]. Нове поняття переносить фокус із зовнішньої структури та поетики тексту на його призначення. Під *Theatertext* слід розуміти текст, створений для сценічної постанови. Варто зазначити, що поняття *Theatertext* у німецькомовних мово- та літературознавчих студіях не замінило поняття *Drama*, а існує паралельно і доповнює його, часто позначаючи саме «не драматичні» твори.

Серед інших термінів, якими в другій половині ХХ ст. пропонували замінити «драму», є такі: *literarisches Textsubstrat* (літературний текстовий субстрат), *Bühnenstück* (театральна п'єса), *Theaterliteratur* (театральна література). Т. Біркенгауер вважає, що утвердження нового поняття *Theatertext* вичерпало конфлікт між різними трактуваннями драми літературою та театром [6, с. 15].

Австрійський театрознавець К. Бальме у «Вступі до театрознавства» в контексті «Гамлет-машини» Г. Мюллера, що не має ні пояснень для постанови, ні переліку дійових осіб, вказує на трохи іншу різницю між *драматичними* та *театральними* текстами. К. Бальме відстоював думку, що «поняття *драми* можна застосовувати лише щодо історично й естетично обмеженого, нехай кількісно і якісно особливо значущого текстуального корпусу».

Поняття ж *театрального тексту* «вживається для позначення будь-якого тексту, який інсценізують на сцені» [1, с. 107]. Згідно з К. Бальме, будь-який текст, який стає матеріалом для сценічної постанови, навіть якщо це не було передбачено автором, слід називати театральним. «Театральний текст – це будь-який вид текстового матеріалу, який потрапляє на театральну сцену. Розширивши поняття драматичного тексту, теорія театру прагне врахувати останні тенденції в театральній практиці» [1, с. 112].

Термін «театральний текст» в українській фаховій мові також зустрічається, але значення його відрізняється від німецькомовного *Theatertext*. Дослідниця О. Цокол у своїх дослідженнях нових українських драматичних текстів опирається на термінологію, запропоновану в статті російської лінгвістки В. Защепкіної, для якої *драматичний текст* є збірним поняттям *драматургічного* і *театрального*, де *драматургічний* позначає все літературне поле п'єси, а *театральний*, посилаючись на А. Юберсфельд та Е. Розіка, В. Защепкіна трактує як сценічну виставу, яка реалізується за допомогою різних театральних

засобів (драми, музики, живопису, архітектури) під час взаємодії з глядачами» [4, с. 219]. М. Кравченко вважає *театральний текст* продовженням поняття «*театральної мови*», і дефінює його як «систему знаків, закодованих за певними правилами» [2, с. 43] та «полісемантичний ансамбль, в якому співіснують кілька знакових пластів, які між собою синтезуються і виражають різні сторони сценічної дії» [2, с. 44].

З іншого боку можна зрозуміти, чому в українських студіях *драма* не еволюціонувала в подальші термінологічні доповнення. О. Цокол зазначає, що для української драматургії сьогодення характерне «збагачення літературної традиції новим досвідом без глобального відриву від національної традиції драматичного письма», що експерименти українських драматургів, починаючи від 1990-х рр. у жанрах та формі власних творів відходять від норм класичної драми, але активно апелюють до неї тематикою, цитатами, алюзіями та переінакшенням сюжетів [4].

Авторка ж вважає, що рівень, на якому перебуває новітня українська література і драматургія, зумовлений не «дотриманням літературної традиції», а саме «розривом» із нею. Українська драматургія і мистецтво рухалися на рівні з європейськими традиціями, в чомусь навіть випереджаючи їхні авангардні експерименти, аж до покоління Розстріляного Відродження. Авторка вважає, що репресії над митцями, які перебували в розквіті своєї інтелектуальної та творчої діяльності, але так і не стали менторами для наступних літературних поколінь, так само як і наступні півстоліття репресій та обмежень з боку тоталітарного режиму, якраз і можна вважати «відривом від національної традиції» з неминучим подальшим відставанням на кілька поколінь.

Через історично зумовлену відмінність досвіду вітчизняні та німецькомовні студії знаходяться на різних літературних і літературознавчих основах. Якщо вітчизняні твори, написані з урахуванням можливості їхньої сценічної постанови і відповідають жанровим чи родовим характеристикам *драми*, то для дослідження німецькомовних художніх текстів останнього десятиліття в українській мові не є підходящим ні термін «*драма*», ні «*театральний текст*», ні «*текст для театру*»: перший, тому що не передає новаторства німецькомовних текстів останніх років і їхнього суттєвого відриву від історично вироблених ознак драми; два останні – бо прив'язані в україномовних дослідженнях до інших (театрознавчих) понять.

Під *театральним текстом* у своїх дослідженнях авторка розуміє мовний складник театрального дійства, тобто все, що звучить зі сцени. Можливості трактування *текстів для театру* ще ширші – до них можна віднести всю літературу, яка має відношення до театру та сценічної постанови (театральні буклети, афіші, синопсиси тощо).

Тому в цих розвідках для позначення досліджуваного матеріалу вживається термін «*драматичний текст*» (незалежно від збалансування в ньому драматичних, епічних і ліричних родових ознак) для того, щоб наголосити на літературно-мовному зв'язку філологічних досліджень, при цьому визнаючи його логічним продовженням попереднього літературного зразка. Обраним терміном *драматичного тексту* можна об'єднати численний західноєвропейський корпус художніх творів, які самі автор(к)и називають *текстами* або *Theatertexte*, і які з літературною драматичною традицією здебільшого пов'язує їхнє призначення

для сцени; також цей термін передає одночасно експериментальність і звернення до української класики молодих вітчизняних драматургів.

Висновки. Експерименти в новітніх німецькомовних і вітчизняних драматичних текстах ще не встигли стати предметом лінгвістичних розвідок. Оскільки мова в цих драматичних текстах не просто виражає та підкреслює зміст твору, але часто сам зміст реалізується через мовну організацію, тому й досліджувати, чи навіть сповна зрозуміти ці тексти, абстрагувавшись від наявних в них мовних феноменів, не можливо.

Тому актуальними питаннями для подальших досліджень авторка вважає саме аналіз цих мовних феноменів у макрофілологічному ключі, а також, враховуючи дифузність новітніх драматичних текстів, дослідження з погляду лінгвістики тексту їхніх текстових категорій і критеріїв текстуальності, зокрема текстоцентричних критеріїв когезії та когерентності.

Список літератури:

1. Бальме Крістофер. Вступ до театрознавства // Крістофер Бальме / Львів : ВНТЛ-Класика, 2008. 269 с.
2. Кравченко М. Театральний текст як об'єкт семіотичного дискурсу. // М. Кравченко / Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. ст. Вип. 42 / Харк. нац. ун-т мистецтв імені І. П. Котляревського; ред.-упоряд. Г. І. Ганзбург. Харків : Видавництво ТОВ «С. А. М.», 2015. С. 35–46.
3. Мостова Н. А. Функціонування категорії «художній образ» у жанрі драматургії / Н. А. Мостова // Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського нац. лінгв. ун-ту. 2000. № 2. С. 160–166.
4. Цокол О. О. Нові підходи українських драматургів до принципів організації драматичного тексту // О. О. Цокол / Наукові записки. Серія «Філологічна». 2013. Вип. 39. Острого : Видавництво НУ «Острозька академія». С. 218–220.
5. Словник української мови: [в 11 т.] / [АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні]; редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.]. Київ : Наук. думка, 1970–1980. Т. 2: Г-Ж / ред. тому: П. П. Доценко, Л. А. Юрчук. 1971. 550 с.
6. Birkenhauer Theresia: „Zwischen Rede und Sprache, Drama und Text: Überlegungen zur gegenwärtigen Diskussion“. In: Vom Drama zum Theatertext? Zur Situation der Dramatik in Ländern Mitteleuropas. Hrsg. von Hans-Peter Bayerdörfer. Tübingen : Niemeyer 2007. S. 15–23.
7. Ekmann B. Lyrisch, episch, dramatisch. Die „Grundformen“ der deutschen Klassik – doch noch als ästhetische Typologie brauchbar? In: Cieszkowski M. / Szczepaniak M. Texte im Wandel der Zeit. Frankfurt am Main : Peter Lang GmbH, 2003. S. 87–113.
8. Poschmann Gerda. Der nicht mehr dramatische Theatertext. Aktuelle Bühnenstücke und ihre dramaturgische Analyse. Tübingen : Max Niemeyer (Theatron. Bd. 22), 1997. 393 S.
9. Szczepaniak M. Texte für das Theater. Zur Rhetorizität der postdramatischen Texthybriden. In: Cieszkowski M.; Szczepaniak M. (Hrsg.) Texte im Wandel der Zeit. Beiträge zur modernen Textwissenschaft. Peter Lang GmbH. Frankfurt am Mein, 2003. S. 113–144.

Shabaykovych I. V. TERMINOLOGICAL VARIABILITY OF THE NOTION OF “DRAMATIC TEXT” IN THE CONTEMPORARY LINGUISTIC STUDIES

This article provides analysis of the notions of dramatic (драматичний [dramatychnyi]), dramaturgical (драматургічний [dramatughichnyi]) and theatrical (театральний [teatralnyi]) text in Ukrainian linguistic studies, by which the comparisons are made to the processes of creating German terminology. In a brief overview it is shown, how “Drama” evolved to “Theatertext” in German linguistic studies.

A further question is raised and attempted to be answered by the author: Why did these processes go so differently for Germany and for Ukraine, and in particular, why in Ukraine we still do not observe a similar terminology development and a lively decades long discussion around the notion of drama, necessity

and options of creating a complementing term that would describe the factual source of present-day German theatre plays, in which through a broad variety of experiments the connection to the general genre of drama is only formal? Among those analyzed terms are “postdramatische Texthybriden”, “literarisches Textsubstrat”, “Bühnenstück”, “Theaterliteratur” and of course “Theatertext” – the term suggested by Gerda Poschmann in 1997 that satisfied both theatric and linguistic sides of that discussion).

As the answer for this question the article concludes that the metalanguage terminology was kept away, because so was the Ukrainian Drama itself after the 30th of XX century. The article points out at the reason of the lagging in literature and art processes in general and believes it to be a historically-political one, namely it claims that at the beginning of the XXth century Ukrainian writers kept pace with the West European (sometimes were ahead of them, e.g. in postmodern novels), however all Ukrainian art processes were artificially interrupted with the Executed Renaissance and further decades of repressions by Soviet totalitarian regime.

Ukrainian Drama may not be so far from traditional closed and open forms of drama, linguistic studies however still require an adequate term to denote experimental (native or foreign) pieces. The article concludes that the term “dramatic text” is the most suitable one. The paper also outlines the perspectives in the future studies of present-day drama.

Key words: Ukrainian drama, German drama, dramatic, dramaturgical, theatrical, Theatertext.

Шульженко Ю. М.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

ПРИНЦИПИ РЕАЛІЗАЦІЇ МОВНОЇ ГРИ У РЕКЛАМНОМУ ТЕКСТІ

Стаття присвячена принципам реалізації мовної гри у рекламному тексті. Робиться спроба проаналізувати мовну гру з точки зору особливостей її вияву саме в рекламі з огляду на особливості рекламного тексту. Найбільший інтерес викликає вербальний складник рекламного тексту, а саме поєднання предметної семантики рекламного тексту, що формує рекламну інформацію, та абстрактної семантики, що має на меті вплив на адресата. Мовна гра у статті визначається як особлива форма лінгвокреативного мислення, що має асоціативну природу і спрямована на використання лінгвістичних прийомів, що підкреслюють парадокс між стандартною формою і відхиленням від неї.

Аналізуються такі мовні рівні реалізації мовної гри: лексичний, дериваційний, фонетичний і графічний. На кожному із зазначених рівнів виділяються найбільш продуктивні прийоми: на лексичному – метафора, антитеза, лексичний повтор, алюзія; на дериваційному – утворення оказіональних дієслів та іменників, а також контамінація в її різних видах; на фонетичному – алітерація, консонанс, рима та інші; на графічному – виділення кольором або шрифтом, порушення мовних норм.

Теоретично обґрунтовано, що кожен рівень має певні мовні засоби і прийоми для реалізації мовної гри. Проведений лінгвістичний аналіз практичного матеріалу показує, що переважна більшість виявів мовної гри належить до лексичного рівня. Мовна гра в рекламному слогані може виявлятися на декількох мовних рівнях одночасно. Тому чітке розмежування реалізації мовної гри за рівнями мови досить відносне. Тому мовна гра, що реалізується в рекламних текстах, є важливим явищем, оскільки сприяє максимальному впливу на споживача і допомагає їй творцям досягати поставлених цілей. Крім того, реклама, в якій присутня мовна гра, є показником високого рівня володіння мовною компетентністю споживача.

Ключові слова: рекламний текст, мовна гра, мовний рівень, лексичний, дериваційний, фонетичний, графічний рівні.

Постановка проблеми. В наш час реклама є сукупністю багатьох галузей знань. Це пояснюється тим, що створення рекламних текстів вимагає поглиблених знань особливостей сприйняття реклами, а саме психологічних і лінгвістичних особливостей. До того ж творці рекламних текстів приділяють дедалі більшу увагу емоційній наповненості реклами, тоді як інформативність тексту відходить на задній план. Створення успішного й оригінального рекламного тексту вимагає від його авторів максимальної креативності. Незважаючи на те, що подібні спроби можуть бути як успішними, так і невдалими, мова сучасного рекламного тексту не стоїть на місці, а розвивається і вдосконалюється. Отже, вживання мовної гри в процесі створення рекламного тексту може забезпечити автору більш успішне досягнення поставлених цілей [10, с. 36].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Рекламні слогани як один із жанрів рекламного дискурсу ставали предметом дослідження в наукових

працях українських (Д. Добровольська, В. Зірка, Т. Заболотна, Н. Карпенко, К. Сіроус, І. Кошур) і зарубіжних (О. Болдарєва, Ю. Голікова, Т. Грідіна, Л. Амірі, С. Ільєсова, Ю. Пірогова, Ю. Щуріна та інших) лінгвістів, де слоган визначено як висловлення, що містить основну ідею рекламної кампанії, задіюючи всі можливі лінгвокреативні мовні засоби та реалізуючи свій впливовий потенціал.

Постановка завдання. Дослідження структурної організації рекламних текстів, аналіз їх мови і функціональних можливостей мовної гри є надзвичайно важливим завданням, оскільки вплив на ставлення до товару і в кінцевому підсумку на споживчу активність багато в чому залежить від того, наскільки вдало на маркетингову ідею попрацювали мовні засоби, виразні прийоми, мовні стратегії і тактики.

Отже, **мета роботи** – проаналізувати прийоми мовної гри та виявити їх функціональні особливості на різних рівнях в англомовному рекламному тексті, що передбачає вирішення таких

завдань: 1) визначити особливості реалізації мовної гри в рекламному тексті; 2) виділити мовні рівні, які є площиною для реалізації мовної гри; 3) описати прийоми мовної гри за їх рівнями реалізації в англійських рекламних текстах.

Виклад основного матеріалу. Головне завдання мовної гри у рекламному тексті – повернення уваги споживача, в той час як передбачувані ефекти вживання мовної гри у тексті художньому є сміховий або комічний ефект. Незважаючи на схожість завдань, які виконує мовна гра в художньому та рекламному текстах, не можна не згадати про принципову різницю між її кінцевою метою. В художньому тексті мовна гра не тільки привертає увагу читача, а й задовольняє якісь естетичні потреби: приносить емоційне задоволення, піднімає настрій, веселить. Використовуючи мовну гру в рекламному тексті, переслідувана автором мета полягає в тому, щоб не тільки привернути увагу споживача, але і спровокувати його на покупку певного товару, зацікавити [14, с. 85]. Автор наводить найповніше, на його думку, визначення мовної гри в рекламному тексті, запропоноване Ю. К. Пироговою: «Усвідомлене порушення мовних норм, правил мовного спілкування, а також спотворення усталених мовних виразів з метою надання повідомленню більшої експресивної сили» [13, с. 169].

З огляду на все сказане вище, автор пропонує ще одне визначення, яке відображає особливості функціонування мовної гри саме в рекламному тексті: мовна гра – це усвідомлене порушення мовних правил і закономірностей функціонування мовних одиниць, що існують у свідомості певного суспільства або індивіда, яке використовується для досягнення максимального успіху рекламного тексту як способу продажу рекламованого товару.

Мовна гра є одним із найпотужніших інструментів при створенні рекламного тексту, що реалізується за допомогою зображально-виражальних засобів на різних мовних рівнях: лексичному, словотворчому, графічному і фонетичному. Оскільки лексичний рівень мови вважається одним із найскладніших, доцільним є розпочати розгляд прикладів саме з нього.

Важливим фактором, що впливає на ефективність слогана, є стилістична приналежність слів, з яких він будується. В рекламних текстах часто вдаються до використання стилістичних засобів мови: метафора, метонімія, антитеза, іронія, полісемія, зевгма, каламбур, епітет, оксюморон, а також порівняння, гіпербола, евфемізм, перифраз, алюзія. Проте найпоширенішими є метафора,

лексичний повтор, епітет, гіпербола, рима, алюзія і парафраз.

Гіпербола – стилістична фігура, в якій навмисно перебільшено певну ознаку з метою надати зображуваному більшій виразності, заостреності [3, с. 14]. Використовуючи явище гіперболізації, виробники позиціонують свій продукт як унікальний та самодостатній: *Nespresso. What else do you need?* (реклама кави).

Лексичний повтор – стилістична фігура, яка полягає у повторенні окремих слів чи словосполучень в одному висловлюванні для виділення, підкреслення тих чи інших деталей в описах, для підсилення експресивно-зображальних властивостей мови [3, с. 203]. Лексичний повтор має кілька різновидів, серед яких у рекламному тексті широко вживаною є лексична анафора, що ґрунтується на повторенні слова чи слів [4, с. 16]: *MAYBELLINE. All-day relentless perfection ends the mirror check. No Flaking, No caking, No drying* (реклама туші для вій). Тут повтор, посилений ще й мовною грою на графічному рівні (негативні частки *No... No... No...*, виділені в оригіналі червоним кольором), відіграє ключову роль, не створюючи ефекту заперечення чи несприйняття, а навпаки, формуючи ефект привабливості цього товару, показуючи, що ця туш хорошої якості, без негативних властивостей.

Ще один приклад, який привертає увагу лексичним повтором, а саме словом *absolute* (абсолютний), створюючи у споживача враження, що цей товар є «абсолютно» унікальним: *Absolute sensuality. Absolute transparency. Absolute brightness. An absolute temptation. Versace introduces Bright crystal Absolu, the intense version of one of the most beloved jewel fragrances in world, where the essence of Bright Crystal is enhanced to the extreme* (реклама парфумів VERSACE).

Рима – особливий вид регулярного звукового повтору на кінцях рядків або в інших симетрично розташованих частинах віршів, який виконує організуючу функцію в строфічній композиції [6, с. 592]. У наступному прикладі також була використана рима для посилення атрактивності рекламного тексту: *Buy Opera today! And make this banner go away!* (реклама Opera).

В рекламному слогані римування може поєднуватися з іншими прийомами мовної гри, наприклад метафорою, поєднуючи пряме та переносне значення сталого виразу *put smth in* і створюючи таким чином ефект каламбуру: *Puts irritation in its place by putting lubrication in its place. Gillette. The best a man can get* (реклама бритви).

Або поєднання рими і гіперболізації, за допомогою чого виробники позиціонують себе творцями машини, яку ні з чим не можна зрівняти: *This is our POINT OF VIEW. If there's a better way, take it. If there's amold, break it. If there's a bar, raise it. If there's a claim, stale it. If there's an icon, remake it. If it can save lives, embrace it. And if there's a dream, chase it. This is what we make, and this is how we make it* (реклама автомобіля марки "ACURA").

Метафора – вид тропа, який побудований на основі вживання слів або виразів у переносному значенні за подібністю, аналогією [3, с. 125]. Виконуючи в мові номінативну, пізнавальну та оціночну функції, метафора виступає засобом створення образності мови і конструювання нових смислів [2, с. 4–5]: *Heart Health For Those With Heart* (реклама мигдалю).

В цьому прикладі маємо ефект каламбуру – дотепної гри слів, побудованої на гумористичному чи комічному використанні різних значень того самого слова чи слів, схожих за звучанням [3, с. 101], на основі метафоричного перенесення (в кожній людині є серце, тому цей продукт підійде будь-якому споживачеві, однак також можна сприймати цю фразу і в переносному сенсі, і тоді потенційний покупець характеризується як людина сердечна, енергійна, з відкритою душею). Такий прийом (поєднання метафори з ефектом каламбуру) часто використовується в рекламних текстах: *Could your eyes use a lift? Skin Doctors* (реклама крему навколо очей).

Оксюморон – стилістична фігура, в якій поєднуються протилежні за змістом, контрастні поняття, що спільно дають нове уявлення [3, с. 165]. *Affordable luxury. What caught your eye first, the kitchen or the price? WREN kitchens* (реклама компанії кухні). Цей рекламний слоган привертає увагу саме використанням оксюморона у словосполученні *affordable luxury*, де поєднуються слова з протилежними значеннями.

Метонімія – вид тропа, суть якого полягає в перенесенні назви одного предмета на інший на основі внутрішніх чи зовнішніх зв'язків між цими предметами [3, с. 127]. *Models use their Head and Shoulders* (реклама шампуню Head and Shoulders). У наведеному прикладі вживання назви продукту "Head and Shoulders" перегукується з назвами частин тіла, а саме *head* і *shoulders*, вся гра тримається на присвійному займеннику *their*, без якого це висловлювання можна було б зрозуміти тільки в значенні назви продукту.

Антитеза – стилістична фігура, яка полягає в зіставленні протилежних явищ, образів, думок чи понять для підсилення виразності. Для ство-

рення антитези часто використовують антоніми [3, с. 16]. Наприклад, мовна гра будується на антитезі – *take i lose: TAKE CONTROL LOSE CONTROL. INTRODUCING AUDACIOUS MASCARA. Every layer Multiplies. Amplifies. Mesmerizes* (реклама туші для вій).

Алюзія – художньо-стилістичний прийом, натяк, відсилання до певного літературного твору, сюжету чи образу, а також історичної події [6, с. 30]. Наприклад, рекламний слоган, що відсилає нас до широко відомого публіці фільму "When Harry Met Sally", що розповідає історію про дружбу і кохання: *When coffee met baileys* (реклама алкогольного напою Baileys).

Наступний приклад містить алюзію на відомий філософський вислів *Men is the measure of all things: GIORGIO ARMANI. Made to measure. Experiencing the value of uniqueness. Unleashing the power of personality. Combining comfort and personal taste. Made it to Measure is the Giorgio Armani line designed for men who seek style. Their own* (реклама фірми Giorgio Armani).

Мовна гра в рекламному тексті може базуватися на такому явищі як перифраз, яке автор визначає як описовий зворот мови або стилістичну фігуру, троп, за допомогою якого передається зміст іншого слова чи виразу шляхом підкреслення якоїсь особливості, якості, істотних у певному контексті чи ситуації [3, с. 185]. *Out of Your Rut, into Your Groove. Put old habits to rest with 25 fresh and easy fashion and beauty resolutions. Happy New Year – and happy new you!* (реклама помади).

Мовна гра будується на фразі "Out of Your Rut, into Your Groove", яка відсилає нас до стійких виразів *be stuck in a rut* і *be stuck in a groove*. Вирази по суті синонімічні, позначають щоденну рутину. Зі стійких словосполучень формується оказіональна форма висловлювання. В цьому прикладі також використовується алюзія, яка за рахунок використання слова *resolutions* актуалізує у свідомості адресата традиційну практику складання плану щодо поліпшення свого життя на Новий рік (*New Year's resolution*).

Епітет – один із основних тропів, художнє, образне означення, що підкреслює характерну рису, визначальну якість явища, предмета, поняття, дії [3, с. 76]. *Look sharp. Stay sharp. One tracker. Every occasion. Fitbit alta* (реклама годинників). Епітет виражений прислівником *sharp*, який використовується в різних значеннях. *Look sharp* означає «стильний, привабливий, яскравий образ, виглядати модно». В той час як *Stay sharp* означає «зосереджений, в хорошій формі, швидко розуміє».

Полісемія (багатозначність) – наявність в одного й того ж слова двох чи більше лексичних значень, що з'явилися в процесі розвитку первинного значення [3, с. 25]. Прикладом полісемії є іменник *edge*, який використовується в рекламному слогані: *You are meeting her dad. And all his war medals. Get your EDGE* (реклама гелю для гоління “EDGE”).

Тут присутні три плани сприйняття фрази *Get your EDGE*. В першому випадку можна зрозуміти цю фразу дослівно як назву цього засобу, тобто запасись гелем EDGE. В другому випадку, не дарма цей гель назвали “EDGE”, адже *edge* в його прямому значенні означає «вістря ножа», що означає «потрібно поголитися». Третій план сприйняття цієї фрази має переносне значення, а саме – отримай свою перевагу, бо *edge* в переносному значенні позначає «щось, що дає тобі перевагу перед іншими». Отже, тут мовна гра створюється завдяки багатозначності фрази *Get your EDGE*.

Мовна гра на дериваційному рівні є одним з найцікавіших різновидів мовної гри в рекламному тексті. Незважаючи на те, що вона досить добре вивчена на матеріалі різних жанрів, мовна гра продовжує привертати увагу дослідників. Для рекламистів привабливість такої мовної гри полягає в можливості створення okazіоналізму з семантикою, побудованою на низці асоціацій зі словом або словами, які є основою для його створення [1, с. 7]. Вживання okazіоналізмів продиктоване необхідністю створити щось незвичне, порушити існуючі буденні правила і привертати увагу, заохотити адресата до прочитання тексту.

O, Beautiful! GLOW GETTER! (реклама тонального крему і блиску для губ). В цьому прикладі можна вказати на побудову словотворчої моделі за аналогією. Поєднання “GLOW GETTER” є okazіоналізмом і будується за аналогією з виразом *go-getter*, яке вказує на того, хто сповнений рішучості, щоб домогтися успіху і хто наполегливо працює, той обов'язково досягне поставленої мети. Слоган *Glow getter* рекламує поєднання продуктів, які допоможуть досягти цього привабливого і сяючого образу, стати *go-getter* в плані краси, бо дієслово *glow* означає «сяяти», «блищати».

Ще один спосіб створення мовної гри в рекламі – контамінація. Контамінація – це взаємодія мовних явищ, яка призводить до утворення нового слова чи виразу шляхом об'єднання, схрещення двох синонімічних чи близьких за звучанням слів або виразів [3, с. 111].

Enjoy the warm earthy tones of hot chocolate / coffee. I am powerfuel “MACACCINO roasted maca

blend, long lasting energy without the caffeine” (реклама напою MACACCINO). У цьому прикладі мовна гра будується на словотворчому рівні, в рекламному тексті відбувається контамінація – приєднання до слова *power* суфікса *fuel*. Цей суфікс протиставляється іменникові *fuel*, який означає «паливо». Тому мовна гра полягає в тому, що слово *Powerfuel* за формою і звучанням нагадує слово *powerful* – «потужний», «сильний». Також цей слоган підтримується графічним виділенням червоним кольором.

Do not just wash it. Wisk it (реклама прального порошку). У вказаному прикладі мовна гра будується завдяки створенню okazіонального дієслова, якщо точніше, то створення кореневого повтору у дієслова на схожості вимови з дієсловом *whisk*, що означає «швидко збивати, змішувати». Можна сказати, що вираз *Wisk it* – це заявка на подібне використання поєднання *Google it*, яке вже стало загальною назвою як і звичайне дієслово *шукати*. І виробники створили цей слоган за аналогією, вони так ніби планують, що з часом всі будуть використовувати цей засіб для прання, з'явиться вираз *Wisk it*, а фраза *Wisk it* замінить слово *wash*.

Exclusive Design By Lovegrove. “A female silhouette, personally and confidence in a world, KIKONESS”. KIKO Milano (реклама рум'ян). Тут можна вказати на наявність мовної гри – вживання okazіонального іменника, створеного за допомогою префіксально-суфіксального способу, а саме додаванням суфікса іменника *-ness*. Крім лексичного та словотворчого рівня, мовна гра в рекламному тексті отримує своє вираження на фонетичному рівні. Під фонетичною мовною грою слід розуміти гру на співзвуччі, яка має три плани реалізації: звуковий, звуко-графічний і графічний [4, с. 4].

M'm, m'm, m'm, m'm, ...toasty (реклама сендвічів Quiznos). Наведений приклад – рекламний слоган Quiznos – американського франчайзингового ресторану швидкого харчування, який спеціалізується на продажі підсмажених *submarine sandwiches* – особливих бутербродів, які за формою нагадують підводний човен. У цьому прикладі проілюстровано явище консонансу, а саме обігруються асоціації з відповідним звуконаслідувальним вигуком, що вживається для вираження задоволення від їжі. До того ж використовується прийом каламбуру на основі слова *tasty* – смачний і *toast* – грінка, підсмажений хліб.

Healthy hearts for adventures ahead. Keep up with the life you love. 100% whole grain Quaker Oats

can help reduce cholesterol as part of a heart healthy diet (реклама каші). Ще один приклад, який концентрує нашу увагу на використанні в слогані алітерації, реалізуючи мовну гру. Як було сказано раніше, алітерація – це повторення приголосних на початку слова, в прикладі можна побачити її вияв. *HEA – healthy, HEA – hearts, HEA – ahead*. Алітерація тут використовується, щоб створити більш гладке і красиве звучання, яке буде залучати клієнтів.

Lounge Lover. Silks, slips and satins – it's the season of slumber party chic (реклама постільної білизни). У вказаному слогані можна простежити приклад алітерації з повторюваними приголосними на початку слів *L* і *S*. Щоб створити ефект розслабленості, сну, шику, творці реклами не дарма на початку слогана написали *Lounge Lover* з буквою *L* на початку, адже цей звук сонорний, його можна «потягнути», створюючи динаміку струмуючої тканини, і в той же час спокою – все, що потрібно для сну.

Feel the difference. Embrace this space. Experience footshape freedom (реклама спортивних кросівок). Гра будується на прийомі асонансу, відбувається повтор останніх наголошених голосних *-ace*, що сприяє створенню особливого ритмічного малюнка, який надає інтонацію наполегливого повтору. Також тут використовується рима *space* і *embrace*, яка дозволяє легко сприйняти цей слоган. Крім рими і асонансу, вживається й оксюморон. По суті, цю фразу можна сприймати, як обійняти неосяжне, оскільки слово *embrace* використовується в значенні «охоплювати якийсь простір, міцно тримати».

Одним із поширених прийомів реалізації мовної гри є графічний прийом, який привертає увагу споживача. Він вважається одним із найефективніших, бо завдяки яскраво вираженим рекламним заголовкам і слоганам, виділенню групи слів кольором або шрифтом, що відрізняється розміром і кольором від основного тексту, люди реагують на тексти швидше, на підсвідомому рівні звертають увагу на ту рекламу, на якій зупинився погляд.

Born Sweet AMA ZING. The moment you find a perfect sweet taste without a funny aftertaste, and zero calories. Real ingredients. Perfect sweetness. A taste of sweet excitement (реклама напою AMAZING). На цьому рівні мовна гра досягається одним із найцікавіших прийомів, псевдочленуванням, а саме за рахунок порушення орфографічних правил написання слова. Гра будується на значенні прикметника *amazing*. Прикметник *zing* за своєю

природою означає «життєрадісний, легкий на підйом, повний ентузіазму». Назва напою “ZING” входить до складу прикметника *amazing*, який означає «дивовижний», «чудовий». Крім цього, назву препарату виділено зеленим кольором.

Виділення шрифтом часто супроводжується порушенням правил написання словосполучення чи речення. В рекламних текстах привернення уваги може також досягатися за рахунок порушення орфографічних правил написання слова. Практично в усіх прикладах контамінацій із графічно виділеним сегментом привернення уваги досягається також за рахунок порушення орфографічних правил написання слова [1, с. 68–92].

В рекламі віскі *JB* мовна гра будується на відсутності перших букв *JB*, за якими ховається назва бренду виробника напою віскі. Гра на цьому рівні ґрунтується на порушенні правил написання слів, у споживача, який добудовує в уяві назву різдвяної пісні “*Jingle Bells*”, виникає ще й алюзивний зв’язок.

Висновки та пропозиції. Мовна гра, яка реалізується в рекламних текстах, сприяє максимальному впливу на споживача. Крім того, реклама, в якій присутня мовна гра, є показником високого рівня володіння мовною компетентністю. На лексичному рівні мовна гра широко представлена такими засобами як метафора, антитеза, лексичний повтор, алюзія й іншими. Мовна гра на фонетичному рівні покликана впливати на емоції реципієнта, створювати певний настрій, задавати загальний тон звучання тексту, що досягається за допомогою застосування таких мовних засобів як алітерація, консонанс, рима та інших. Мовна гра на словотворчому рівні представлена менш широко, що може пояснюватися більш тонким характером мовної гри. Серед засобів мовної гри, виявлених автором, найчастіше зустрічаються утворення оказіональних дієслів та іменників, а також контамінація в її різних видах.

До графічного рівня мовної гри досить часто вдаються у створенні реклами через його яскравість, помітність, привабливість для візуального сприйняття. Тут превалюють такі прийоми як виділення шрифтом, кольором і порушення мовних норм. За рахунок своєї компактності (компресивна функція), тобто поєднання графічних і мовних засобів, цей рівень ефективно доносить інформацію про рекламований продукт і сприяє більш довгому її утриманню в пам’яті.

Дослідження принципів мовної гри в рекламних текстах є перспективним, оскільки дає змогу для транслювання та декодування механізмів впливу реклами на реципієнта.

Список літератури:

1. Амири Л. П. Языковая игра в российской и американской рекламе: типология и функции. Тезисы докладов молодых исследователей. 2004. № 5. С. 34.
2. Болдарева Е. Ф. Языковая игра как форма выражения эмоций : автореф. дис. канд. филол. наук: 16.02.01. Волгоград, 2002. 30 с.
3. Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. Київ : Вища школа, 1985. 361 с.
4. Голикова Ю. В. Языковая игра в англоязычных рекламных слоганах, понятие «языковая игра». URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/38535927.pdf> (дата звернення: 22.03.2020).
5. Гридина Т. А. Языковая игра как лингвокреативная деятельность. Язык. Система. Личность. Языковая игра как вид лингвокреативной деятельности. Формирование языковой личности в онтогенезе. Уральский гос. пед. ун-т. Екатеринбург, 2002. С. 89.
6. Гром'як Р. Літературознавчий словник-довідник. Київ : Видавничий центр Академія, 1997. 752 с.
7. Добровольська Д. М. Мовна гра в рекламних слоганах: проблема відтворення у перекладі. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuof_2015_56_34 (дата звернення: 02.03.2020).
8. Заболотна Т. Оказіоналізми в англомовній рекламі. Теоретична і дидактична філологія. 2014. Вип. 18. С. 191–194.
9. Зірка В. В. Мовна парадигма маніпулятивної гри в рекламі : автореф. дис. ... д-ра філол. наук: спец. 10.02.02. К., 2005. 32 с.
10. Ильясова С. М. Словообразовательная игра как феномен языка современных СМИ. Ростов-на-Дону : Наука, 2001. 432 с.
11. Карпенко Н. А., Сіроус К. В. Мовна гра в сучасних рекламних слоганах. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія». 2018. № 34 Т. 2. С. 88–90.
12. Кошур І. Ю. Медіалінгвістична природа мовної гри в комерційній рекламі. Лінгвістика. Лінгвокультурологія. № 12. Ч. 1, 2018. URL: <file:///C:/Users/Admin/Downloads/105-Article%20Text-181-1-10-20180408.pdf> (дата звернення: 20.03.2020).
13. Пирогова Ю. К. Скрытые и явные сравнения: к вопросу о границах правды и лжи в рекламе. Рекламный текст: Семиотика и лингвистика. М. : Издательский дом Гребенникова, 2000. С. 76–95.
14. Щурина Ю. В. Прецедентные элементы в структуре малых речевых жанров комического. Рос. лингв. ежегодник. Красноярск, 2006. Вып. 1(8). С. 77–84.

Shulzhenko Yu. M. PRINCIPLES OF THE LANGUAGE GAME IMPLEMENTATION IN THE ADVERTISING TEXT

The article discusses the principles of language game implementation in advertising text. An attempt is made to analyze the language game in terms of its peculiarities in advertising, in view of the peculiarities of the advertising text. Of particular interest is the verbal component of the ad text, namely the combination of the subject semantics of the ad text that generates the ad information and the abstract semantics that have the effect of affecting the addressee. The language game in the article is defined as a special form of linguistic-creative thinking that is associative in nature and aims at using linguistic techniques that emphasize the paradox between the standard form and the deviation of it.

The following language levels of language game implementation are analyzed: lexical, derivational, phonetic and graphic. At each of these levels the most productive techniques are distinguished: in the lexical – metaphor, antithesis, lexical repetition, allusion and others; on derivative – formation of occasional verbs and nouns, as well as contamination in its various forms; on the phonetic – alliteration, consonance, rhyme and others; on the graphic – color or font highlighting and language norm violations.

It is theoretically justified that each level has its own language means and techniques for the implementation of the language game. Conducted linguistic analysis of the practical material shows that the vast majority of manifestations of the language game belongs to the lexical level. A language game in an advertising slogan can be manifested at several language levels at the same time. Therefore, a clear distinction between the implementation of a language game by language levels is quite relative. Thus, the language game, which is implemented in advertising texts, is an important phenomenon, because it maximizes the impact on the consumer and helps its creators to achieve their goals. In addition, language-based advertising is an indicator of a high level of consumer language proficiency.

Key words: advertising text, language game, language level, lexical, derivational, phonetic, graphic level.

Юшак В. М.

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

КОНЦЕПТУАЛЬНА МЕТАФОРА SOFTWARE IS A WORLD OF NATURE В ОНОМАСТИЧНІЙ ГРУПІ СОФТОНІМІВ

Статтю присвячено аналізу метафоризації як продуктивного способу номінації комп'ютерних програм. Активність метафори засвідчує тенденцію до номінації предметів віртуального світу за аналогією з об'єктами та явищами навколишньої дійсності. Англомовні софтоніми (назви комп'ютерних програм), утворені на основі асоціації із певними предметами, істотами або явищами, надзвичайно ефективні не лише з позицій семантики, а й прагматики. Через перенасиченість ринку програмного забезпечення між розробниками відбувається боротьба за користувача, і чим більша апелятивна назва, тим більша можливість, що користувач зверне увагу на софтонім й обере певну комп'ютерну програму. Метафоричні назви – експресивніші повідомлення про програмні ресурси, ніж описові назви, вони володіють високим рівнем інформативності. Софтоніми цього типу створюють яскраві образи, що сприяє їх швидкому сприйняттю і запам'ятовуванню користувачами персональних комп'ютерів.

У цій праці висвітлено засоби актуалізації концептуальної метафори SOFTWARE IS A WORLD OF NATURE як одного зі способів номінації комп'ютерних програм. Внаслідок метафоричного проектування зі сфери-джерела A WORLD OF NATURE у сферу-ціль SOFTWARE комп'ютерні програми наділяються найкращими, надпотужними характеристиками. Номінацію програмних продуктів здійснено за допомогою зоонімів, фітонімів, анемонімів завдяки асоціативним зв'язкам, які ґрунтуються на конотативному значенні слова. Такі софтоніми наділено високим рівнем впізнаваності, оскільки немає потреби наводити характеристики представників тваринного або рослинного світу, природних явищ та об'єктів експліцитно представникам англомовної спільноти. При використанні зоонімів, фітонімів, анемонімів у софтонімі програми прописують певний комплекс характеристик.

Проведений аналіз назв комп'ютерних програм продемонстрував, що концептуальна метафора SOFTWARE IS A WORLD OF NATURE актуалізує важливі для користувача характеристики продуктів програмного забезпечення: швидкість роботи, потужність, надійність, незначний об'єм, легкість у користуванні, багатофункціональність.

Ключові слова: софтонім, номінація, концептуальна метафора, сфера-джерело, сфера-ціль.

Постановка проблеми. В еру глобальної діджиталізації сучасного суспільства особливої актуальності набувають динамічні зміни лексичного фонду мови. Активною в цьому сенсі є сфера інформаційних технологій, в якій майже щодня синтезуються нові програмні продукти. Номінативні одиниці, пов'язані з комп'ютерами, їх пристроями, програмними ресурсами, інтернетом, привертають увагу вчених у контексті дослідження мовних і позамовних чинників їх утворення та функціонування. Незважаючи на значну роль інформаційних технологій у житті людини, в сучасній лінгвістиці відсутні дослідження способів утворення англомовних софтонімів, зокрема метафоризації як продуктивного способу номінації комп'ютерних програм.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Запропонована Дж. Лакоффом і М. Джонсоном [8]

теорія концептуальної метафори отримала подальший розвиток у працях багатьох інших лінгвістів. Вчені аналізують метафору в рамках дослідження системи мови [1; 4; 5], теорії концептуальної інтеграції [3], мови медіа та пізнання [6; 10], корпусного підходу до вивчення метафори [7].

Постановка завдання. Мета статті – дослідити функціонування концептуальної метафори SOFTWARE IS A WORLD OF NATURE в ономастичній групі сучасних англомовних софтонімів. Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких основних завдань: визначити засоби актуалізації концептуальної метафори SOFTWARE IS A WORLD OF NATURE в ономастичній групі софтонімів, дослідити взаємозв'язок назв продуктів програмного забезпечення з їх функціональним призначенням.

Виклад основного матеріалу. На основі аналізу лінгвістичних розвідок із теорії метафори та корпусу прикладів назв системних і програмних продуктів автор визначив концептуальні метафори ономастичного простору сфери інформаційних технологій, однією з яких є концептуальна метафора SOFTWARE IS A WORLD OF NATURE.

Світ природи – багате джерело для утворення метафоричних назв системних і прикладних програм. Сферу-джерело утворюють субсфери: фауна, флора й елементи ландшафту. Беручи за основу те, що сфера-джерело і сфера-ціль утворені структурами знань, автор вважає доцільним опис концептуальної метафори кризь призму теорії фреймів. Функціонування зазначеної концептуальної метафори проілюстровано в ономастичній групі софтонімів. Аналіз корпусу прикладів продемонстрував, що концептуальна метафора SOFTWARE IS A WORLD OF NATURE структурується такими фреймами (Рис. 1).

Автор розглядає лексичні засоби, які наповнюють концептуальну метафору SOFTWARE IS A WORLD OF NATURE.

1. Фрейм «світ фауни». У випадку використання назв представників тваринного світу процес метафоризації відбувається на основі подібності фізіологічних можливостей тварин або птахів із функціональними властивостями програм. Критерій вибору назв представників тваринного світу для номінації програмних ресурсів – сприйняття мовцями цих тварин (птахів, комах, риб) як прототипних носіїв певних властивостей. Процес мета-

форизації ґрунтується на традиційних уявленнях людини про тварину. Наприклад, лисиця – символ хитрості та швидкості. Птахи – також сфера-джерело утворення метафор у ономастиконі програмного забезпечення. Цю вихідну сферу утворюють не лише назви наявних у природі, а й міфологічних і вигаданих птахів.

Щодо частотності використання різних типів зоонімів, то найпоширеніші – назви тварин. Пояснення цьому автор вбачає у більшій кількості прототипних образів серед ссавців. Малою частотністю характеризуються номінації, утворені на основі назв риб. Спільною характеристикою всіх метафоричних назв, які належать до цієї концептуальної сфери, є наявність позитивно-емоційного забарвлення.

Визначення слотів фрейму «світ фауни» здійснювалося не за критерієм біологічного поділу на класи (тварини, комахи, птахи, риби), а за характеристиками, прототипними носіями яких є представники світу фауни. Отож, фрейм «світ фауни» утворюють такі слоти:

1) слот «швидкий»: сучасні комп'ютери, гаджети, програмне забезпечення та інші типи інформаційних технологій характеризуються високою швидкістю роботи, тому акцентування розробниками на максимальних швидкісних якостях у софтонімах ефективно для реклами комп'ютерних програм. Для номінації версій операційної системи *Mac OS*, що належать до однієї софтової компанії, використовуються лексеми, якими позначають види родини котятчих.

Рис. 1. Концептуальна метафора SOFTWARE IS A WORLD OF NATURE

Отже, номінація серії програм відбувається через уподібнення взаємозв'язку операційних систем із родо-видовими відносинами тварин. Всі назви версій об'єднані слотами «швидкий» і «потужний»: *Mac OS X v10.0 (aka "Cheetah")*, *Mac OS X v10.1 (aka "Puma")*, *Mac OS X v10.2 (aka "Jaguar")*, *Mac OS X v10.3 (aka "Panther")*, *Mac OS X v10.4 (aka "Tiger")*, *Mac OS X v10.5 (aka "Leopard")*, *Mac OS X v10.6 (aka "Snow Leopard")*, *Mac OS X v10.7 (aka "Lion")*, *Mac OS X v10.8 (aka "Mountain Lion")*.

Всі представники родини котячих відомі великою швидкістю руху. Назва веб-браузера *Lynx*, крім власне номінаційної, виконує характеризуючу функцію – вказує на високу швидкість дії програми. У свідомості і англійців, і українців зоонім «дельфін» має позитивні конотації. Це розумні, дружелюбні тварини, які швидко плавають. Ці властивості дельфінів слугували основою для утворення назви файлового менеджера *Dolphin*, перевага якого – легкість у користуванні.

В номінації програм, призначених для роботи з електронною поштою, досить часто використовуються назви тварин, які дуже швидко рухаються, здатні літати, або птахів. Так, назви поштового сервера для організацій і домашніх користувачів *BatPost!* / поштових клієнтів *SecureBat!*, *The Bat!* похідні від зооніма *bat*. Ще один представник тваринного світу, який символізує «швидкість», – антилопа Гну. Назва програми для читання пошти й новин *Gnus* ґрунтується на асоціативному співвіднесенні швидкості роботи програми й фізичній здатності цих антилоп швидко бігати. Слот «швидкість» актуалізується за допомогою зооніма *fox*. Назви веб-оглядачів отримано через порівняння швидкості їхньої дії зі швидкістю пересування лисиці: *Mozilla Firefox*, *Waterfox*, *Byffox Portable*, *SpeedFox*, *Portable Firefox*, *Mozilla Firefox 4.0 Express*.

Рух птахів пов'язаний не лише зі швидкістю, а й із легкістю пересування. Доцільність використання назв птахів – і реальних, і вигаданих – для вербального вираження швидкої та легкої роботи підтверджено в програмах миттєвого обміну повідомленнями: поштовий клієнт й інформаційний менеджер *Spicebird*, клієнт для миттєвого обміну повідомленнями *Instantbird*, календар і органайзер *Mozilla Sunbird*;

2) слот «сильний»: менеджер паролів *Big Crocodile* отримав свою назву через використання зооніма «крокодил», який символізує силу, спритність, хитрість, мертву хватку. Номінація *Big Crocodile* характеризує програму як потужний і надійний засіб збереження паролів.

У процесі номінації програмних продуктів використовують не лише назви наявних тварин, а й вигаданих. Одним з актуалізаторів слоту «сильний» є зоонім *thunderbird* – символічний птах у культурі корінного населення Північної Америки. Вважають, що цей міфологічний птах уособлює силу та міць і може викликати грозу. Назва клієнта електронної пошти *Mozilla Thunderbird* повідомляє про особливість цієї програми – потужність. Слоти «швидкий» і «сильний» тісно пов'язані між собою. Назва мови програмування *Pike* наділяє об'єкт номінації такими характеристиками як «потужність», «швидкість»;

3) слот «вірний»: у програмах для забезпечення безпеки найважливіша характеристика – надійний захист системи. Серед тварин символом захисту та надійності є собака. Для номінації фільтру спамів *Agnitum Spam Terrier* використано назву породи тер'єр, які є невеликими, гнучкими, активними й безстрашними. Ці риси тер'єрів якнайкраще підходять для опису антиспам-програми. Назва іншої антивірусної програми *BullGuard* телескопічна і утворена поєднанням назви породи собаки *bulldog*, вірного захисника господаря в разі небезпеки, і слова *guard*. При використанні зооніма *armadillo* (броненосець) як назви веб-браузера *Dillo* програмі приписується комплекс характеристик: оглядач інтернет-ресурсів невеликий, але надійно захищений;

4) слот «розумний» актуалізується за допомогою зооніма *fox*, який одночасно входить і до слота «швидкість». У концептосфері англійців, як і українців, лисиця символізує хитрість. Хоча прикметник хитрий має негативну конотацію, в назвах продуктів програмного забезпечення він несе позитивне забарвлення. Зооніми, які ілюструють цей слот, характеризують програми як високотехнологічні, такі, що дають можливість змінювати налаштування для зручної роботи і діяти розумно, як людина. Це програма, яка дає змогу побачити вміст графічного файлу в невеликому вікні, не відкриваючи його *ImageFox*.

Зоонім *monkey* несе негативні конотації, особливо в номінації людини. Мавпою називають людину, яка імітує інших, перекривляє їх або негарну людину. Однак цей зоонім символізує також і «хитрість». У назві медіаплеєра *MediaMonkey* він вказує на властивість програми відтворювати аудіофайли та на її високотехнологічність. Розробник аудіоплеєра обрав цікаву назву *Spider Player*. У словнику символів зазначено таке символічне значення павука: «*spider is a symbol of the creative power of the spider, as exemplified in*

the weaving of its web» [2, с. 304]. Зрозуміло, що автор за допомогою назви характеризує свою розробку як багатофункціональну, зі зручним інтерфейсом та великою різноманітністю опцій;

5) слот «невеликий за розміром»: кількісна подібність найменшої у світі пташки колібрі й операційної системи *KolibriOS*, яка займає дуже мало місця, лежить в основі номінації програми;

6) слот «частини тіла тварин»: для інформування потенційних користувачів про функції програм використовуються номінації частин тіла тварин: програми володіють «клешнями» для обрізки відеороликів (відеоконвертер *VideoLobster*) або використовують «кігті» для забезпечення конфіденційності електронного листування (клієнт електронної пошти *Claws Mail*);

7) слот «тварини як об'єкт використання»: в давні часи голубів використовували як листонош. Назва інтернет-пейджера *Pidgin* надає користувачеві інформацію про призначення програми – менеджер створений для спілкування та обміну миттєвими повідомленнями;

8) слот «пильний»: така властивість яструбів як гострий зір реалізується в назві веб-браузера *BlackHawk Web Browser* як характеристика програми – точність виконання дій;

9) слот «здатний співати» втілений у назві програвача мультимедіа *Songbird*;

10) слот «працелюбний»: у концептосфері англосмовної спільноти комахи, особливо бджоли та мурахи, символізують високу працездатність. Цей стереотип відображений у назві поштового клієнта *The Bee*;

11) слот «мінливий, рухливий»: у назві операційної системи *MorphOS*, де *morph* у перекладі з англійської означає «мінливий, рухливий», наголошено на властивості операційної системи одночасно виконувати команди, написані для різних операційних систем в одному середовищі. Логотип операційної системи – метелик *Blue Morpho butterfly (Morpho menelaus)*.

Ще одним актуалізатором слоту «мінливий» є зоонім «хамелеон», відомий своєю унікальною здатністю змінювати зовнішній вигляд, маскувати колір шкіри під забарвлення навколишнього ландшафту. В ономастиконі програмних продуктів у ролі цієї властивості метафорично представлені можливість змінювати графічне зображення (програма для створення колажів *AKVIS Chameleon*, графічний редактор *Pixelmator 2.0 Chameleon*), гнучкість у налаштуваннях, прикладом якої є назва веб-браузера *K-Meleon*, утвореного фонетико-графічною аббревіацією від твірного слова

Chameleon. Оглядач веб-сайтів містить великий набір налаштувань, за допомогою яких користувач може забезпечити собі максимально зручну роботу в інтернеті;

12) слот «здатний світитися»: властивість тіла комах-світлячків набувати яскравого забарвлення корелюється з особливістю зневаджувача й інспектора об'єктної моделі документа *Firebug* «підсвічувати», виділяти зміни HTML жовтим кольором, як тільки вони відбуваються. *Firebug* так інспектує елементи у вкладці HTML й показує функції, що викликали помилки в системі;

13) слот «форма тіла»: назва файлового менеджера *Nautilus* ґрунтується на порівнянні раковини моллюска наутілуса з оболонкою операційної системи. Основа цього метафоричного перенесення – інша метафора: в англійській мові лексема *shell* має значення «раковини» й «оболонки операційної системи». Беручи до уваги цей приклад розгортання метафоричного ланцюжка, правомірне твердження про те, що одна метафора може послугувати основою для утворення іншої.

Цікавим щодо аналізу конотативного значення є зоонім *bug*. Назва системи відстеження помилок і ведення завдань *Bugzilla* телескопічна й утворена за моделлю $ab + cd \rightarrow abd$ поєднанням лексеми *bug* і компонента назви компанії-розробника *Mozilla Foundation*. У середовищі програмного забезпечення лексема *bug* має значення: «*a fault in a machine, especially in a computer system or program*» [9]. На думку автора, це значення містить негативну конотацію і є похідним від іншого значення зооніма *bug*, зазначеного в словниковій статті: «*an infectious illness that is usually fairly mild*» [9]. Прикладом позитивного забарвлення зооніма *bug* є назва менеджера паролів *SCARABAY*. У єгипетській міфології скарабея вважали священною комахою богів Сонця, символом сили Сонця, відродження в потойбічному житті.

У сфері інформаційних технологій поширена метафора *Internet Is a Web*. Так, назви веб-браузера *Arachne*, яка в перекладі з давньогрецької міфології означає «павук», та пошукової системи *Lycos* (від назви павука *Lycosidae lycosa*) утворені на основі порівняння руху павука в павутині й переміщення користувача на гіпертекстовій веб-сторінці або від одного веб-сайту до іншого.

Однак не всі назви, на перший погляд утворені на основі метафоричного перенесення, вмотивовані. Розробники програмних продуктів нерідко обирають «випадкові» назви, не пов'язані з якоюсь особливістю програми. В деяких випадках вони навіть пропонують користувачам самостійно

обрати назву або логотип програми. Так, джерело утворення назви текстового редактора для веб-дизайнерів і програмістів *Bluefish Editor* – дитячий малюнок – риба синього кольору, який був обраний логотипом програми.

Аналіз софтонімів, які входять до фрейму «світ фауни» концептуальної метафори SOFTWARE IS A WORLD OF NATURE, засвідчив високий номінативний потенціал цієї концептуальної сфери, що дає підстави говорити про утворення зооморфної метафори в системі онімів галузі інформаційних технологій.

2. Фрейм «елементи ландшафту» менш наповнений і структурований, ніж фрейм «світ фауни». У зібраних прикладах програми асоціюються з природними явищами та об'єктами. Зазначений фрейм утворюють такі слоти:

а) слот «гори»: гора Еверест – найвища у світі. Значення «найвищого ступеня», яке містить ця номінація, проєктоване на назву програми для перегляду інформації про апаратну і програмну конфігурацію комп'ютера *EVEREST Ultimate Edition*;

б) слот «водойми»: концептуальна метафора SOFTWARE IS A WORLD OF NATURE конкретизується в метафорі INFORMATION IS A STREAM. Ця метафора виникає на основі подібності обсягу інформації, швидкості обміну нею і потоком води, адже темпи надходження нової інформації в сучасному світі надзвичайно високі. Метафора INFORMATION IS A STREAM чітко відображена в назвах програм для завантаження і віддачі файлів через інтернет: *µTorrent, CTorrent, Deluge, Flush, KTorrent*. За допомогою BitTorrent-клієнтів користувачі обирають із потоку файлів потрібний;

в) слот «стихія» актуалізує таку важливу характеристику комп'ютерних програм як потужність. Вибір лексеми *tornado* для номінації BitTorrent-клієнта BitTornado зумовив можливість виділення у структурі значення таких компонентів: великий обсяг інформації, потужність і швидкість її потоку.

4. Фрейм «небо» представлений такими слотами:

а) слот «небесне тіло»: можливості програмних продуктів, які входять до цього слоту, оцінюються як дуже високі (текстовий редактор

CygnusEd (назва сузір'я Лебідь), браузер *Lunascape* (міф. Місяць), менеджер завантажень *BitComet*);

б) слот «небесне явище»: мотиваційна ознака утворення софтонімів – «швидкість» (інформаційний менеджер *Corel WordPerfect Lightning*, браузер *Lightning Browser*).

Попри велику кількість софтонімів, утворених зооморфною метафорою, фрейм «світ флори» в номінаціях програмних продуктів майже не представлений. Зафіксовано лише декілька софтонімів із фінонімічним ергонімом – назвою компанії. Включення у структуру назви бренду є специфічною рисою номінацій продуктів програмного забезпечення. Для прикладу, операційна система *BlackBerry OS* отримала своє позначення від назви торгової марки *BlackBerry*. Остання номінація утворилася за зовнішньою подібністю ягоди ожини з маленькими лакованими кнопками клавіатури смартфона.

Висновки і пропозиції. Проаналізувавши наповнення концептуальної метафори SOFTWARE IS A WORLD OF NATURE, автор виявив, що метафоричний потенціал сфери-джерела «світ фауни» в номінації продуктів програмного забезпечення високий. Кількісне зростання назв, утворених лексико-семантичним способом словотворення, зокрема на основі метафоризації, засвідчує посилення продуктивності цього способу в номінації прагмонімів взагалі та софтонімів зокрема.

Проведений аналіз назв комп'ютерних програм продемонстрував, що концептуальні метафори актуалізують важливі для користувача характеристики продуктів програмного забезпечення: надійність виконання поставленого завдання, потужність, швидкість роботи, доступність і легкість у користуванні, новизна, функціональність, ефективна допомога в розв'язанні конкретної проблеми.

Перспективу дослідження автор вбачає у виявленні й аналізі інших концептуальних метафор як способу номінації програмних ресурсів, у виявленні нових способів словотворення англomовних софтонімів, а також у дослідженні особливостей словотворення інших ономастичних одиниць у сфері інформаційних технологій, зокрема назв мобільних програм.

Список літератури:

1. Складарская Г. Н. Метафора в системе языка. СПб. : Наука, 1993. 151 с.
2. A Dictionary of Symbols / J. E. Cirlot. London : Routledge & Kegan Paul Ltd., 1971. 419 p.
3. Fauconnier G., Turner M. The way we think: Conceptual blending and the mind's hidden complexities. New York : Basic Books, 2003. 464 p.
4. Kövecses Z. Conceptual metaphor theory. The Routledge handbook of metaphor. / E. Semino & Zs. Demjén (eds.). Oxford : Routledge, 2017. P. 13–27.

5. Kövecses Z. Levels of metaphor. *Cognitive linguistics*, 2017. 28(2). P. 321–347.
6. Kövecses Z. Metaphor in media language and cognition: A perspective from conceptual metaphor theory. *Lege artis. Language yesterday, today, tomorrow. The journal of University of SS Cyril and Methodius in Trnava*. Warsaw : De Gruyter Open, June 2018. III (1). P. 124–141.
7. Kövecses Z., Ambrus L., Hegedűs D., Imai R. & Sobczak A. The lexical vs. corpus-based method in the study of metaphor. *Metaphor and metonymy in the digital age: Theory and methods for building repositories of figurative language.* / M. Bolognesi, M. Brdar & K. Despot (eds.). Amsterdam : John Benjamins, 2019. P. 149–173.
8. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors we live by*. Chicago : University of Chicago Press, 2003. 276 p.
9. Oxford Advanced Learner's Dictionary. URL: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/> (дата звернення: 23.03.2020).
10. Pérez-Sobrino P. *Multimodal metaphor and metonymy in advertising*. Amsterdam-Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 2017. 232 p.

Yushak V. M. THE CONCEPTUAL METAPHOR SOFTWARE IS A WORLD OF NATURE IN THE ONOMASTIC GROUP OF SOFTONYMS

The present study focuses on conceptual metaphors as one of the main ways of the modern English softonyms (computer programmes names) formation. The word formation activity of the metaphor testifies the tendency for the nomination of the virtual world objects by analogy with objects and phenomena of the objective reality. English softonyms, based on associations with certain existing objects, living beings or phenomena, are extremely effective not only from the point of semantics but also pragmatics. Due to the oversaturation of the software market, there is a struggle for a user between developers, and the more appealing the name is, the greater is the possibility that a user will pay attention to a name and choose a computer program. Metaphorical names are more expressive messages about software than descriptive names, they have a high level of informativity. Softonyms of this type create vivid images that helps their rapid perception and memorization by the users of personal computers.

The article studies the conceptual metaphor SOFTWARE IS A WORLD OF NATURE as one of the means of softonyms word formation. Through the metaphorical projection from the source domain A WORLD OF NATURE into the target domain SOFTWARE the functions of computer programmes are compared with the features of animals, plants, natural objects, and phenomena.

The nomination of software products is realized using zoonyms, phitonyms, anemonyms due to associative connections that are based on the connotative meaning of the word. Metaphorical softonyms possess a high level of recognition as there is no need to represent the behavior models of animals, plants, natural objects and phenomena to the representatives of the English community. When using zoonyms, phitonyms, anemonyms in softonyms, the program is assigned a specific set of characteristics. The study of software products names proves that the conceptual metaphor SOFTWARE IS A WORLD OF NATURE actualizes the characteristics of computer programmes, important for the software users, such as high speed, power, reliability, small size, ease of use, multifunctionality.

Key words: *softonym, nomination, conceptual metaphor, source domain, target domain.*

Відомості про авторів

Агібалова Т. М. – доцент кафедри ділової іноземної мови та перекладу Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»

Арефієва К. Р. – магістр кафедри комунікативної лінгвістики та перекладу Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Байбакова І. М. – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов Національного університету «Львівська політехніка»

Балацька Л. П. – старший викладач кафедри іноземних мов Національного університету «Львівська політехніка»

Бечко Я. В. – доцент кафедри української та іноземних мов Уманського національного університету садівництва

Болкарьова О. В. – старший викладач кафедри українознавства та іноземних мов Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Бялик В. Д. – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри комунікативної лінгвістики та перекладу Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Вислободська І. М. – викладач кафедри іноземних мов Національного університету «Львівська політехніка»

Вільховченко Н. П. – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов Національного університету «Львівська політехніка»

Галаган Я. В. – викладач кафедри іноземних мов № 2 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Гасько О. Л. – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов Національного університету «Львівська політехніка»

Годісь Ю. Я. – асистент кафедри іноземних мов для природничих факультетів Львівського національного університету імені Івана Франка

Голіней Т. С. – магістр кафедри комунікативної лінгвістики та перекладу Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Гончарова І. С. – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри зарубіжної філології Навчально-наукового інституту філології та журналістики Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

Грижак Л. М. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської мови Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Гришук Н. І. – магістр кафедри комунікативної лінгвістики та перекладу Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Денисюк Ю. І. – доцент кафедри іноземних мов та військового перекладу Національної академії сухопутних військ імені Гетьмана Петра Сагайдачного

Дубовик К. В. – магістр кафедри теорії і практики перекладу Національного університету «Запорізька політехніка»

Дужик Н. С. – кандидат філологічних наук, старший викладач Національного університету харчових технологій

Ємець Н. О. – аспірантка 3 року навчання кафедри англійської і німецької філології та перекладу імені професора І. В. Корунця Київського національного лінгвістичного університету

Загороднюк М. П. – магістр кафедри комунікативної лінгвістики та перекладу Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Ісаєва В. І. – викладач кафедри іноземних мов факультету післядипломної освіти Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

Кечеджі О. В. – старший викладач кафедри перекладу ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»

Клочко Т. В. – старший викладач кафедри мовної підготовки 1 Навчально-наукового інституту міжнародної освіти Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Ковалевська О. В. – старший викладач Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Коваль Н. О. – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов гуманітарних факультетів факультету романо-германської філології Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

Козубська І. Г. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії, практики та перекладу англійської мови Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Колесник Г. О. – викладач кафедри іноземних мов Національного університету «Львівська політехніка»

Корнєласва Є. В. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри «Філологія» Одеського національного морського університету

Костенко В. Г. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов з латинською мовою та медичною термінологією Української медичної стоматологічної академії

Костенко О. Г. – старший викладач кафедри українознавства та іноземних мов Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Крайняк О. М. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри германської філології Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Кришталь С. М. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії та практики перекладу Донецького національного університету імені Василя Стуса

Кунцьо О. І. – викладач кафедри іноземних мов Навчально-наукового інституту дистанційної освіти Подільського державного аграрно-технічного університету

Лисичкіна І. О. – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри філології, перекладу та стратегічних комунікацій Національної академії Національної гвардії України

Лисичкіна О. О. – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов Національної академії Національної гвардії України

Михайленко В. В. – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри перекладу та філології Університету Короля Данила

Місягіна І. М. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри перекладу та філології Університету Короля Данила

Нагорна Ю. А. – старший викладач кафедри українознавства та іноземних мов Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Ніколаєва Т. М. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземної філології Київського національного університету культури і мистецтв

Оксанич М. П. – викладач кафедри німецької мови та методики її викладання Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

Пакулова Т. В. – старший викладач кафедри українознавства та іноземних мов Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Панасюк Ю. В. – кандидат філософських наук, старший викладач кафедри англійської мови з методикою викладання Криворізького державного педагогічного університету

Петренко О. В. – кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри мовних та гуманітарних дисциплін № 3 Донецького національного медичного університету

Пилипів М. В. – магістр кафедри комунікативної лінгвістики та перекладу Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Посохова А. В. – кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри іноземних мов та культури фахового мовлення Львівського державного університету внутрішніх справ

Присяжнюк О. Я. – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов гуманітарних факультетів факультету романо-германської філології Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

Прокоф'єв Г. Л. – доцент кафедри англійської мови та методики її навчання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Скічко А. С. – аспірантка Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Сологор І. М. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов з латинською мовою та медичною термінологією Української медичної стоматологічної академії

Спірідонova А. С. – студентка факультету іноземних мов Криворізького державного педагогічного університету

Стрюк Є. В. – старший викладач кафедри українознавства та іноземних мов Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Тхоровська С. В. – доцент кафедри іноземних мов факультету міжнародних відносин Львівського національного університету імені Івана Франка

Форостюк І. В. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов професійного спрямування Національного університету харчових технологій

Четвертак Є. О. – доцент кафедри теорії і практики перекладу Національного університету «Запорізька політехніка»

Шабайкович І. В. – асистентка кафедри іноземних мов для гуманітарних факультетів Львівського національного університету імені Івана Франка

Шерстюк Н. В. – викладач кафедри іноземних мов професійного спрямування Національного університету харчових технологій

Шульженко Ю. М. – старший викладач кафедри перекладу Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського

Юшак В. М. – старший викладач кафедри англійської філології факультету іноземної філології Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

НОТАТКИ

Науковий журнал

**ВЧЕНІ ЗАПИСКИ
ТАВРІЙСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО**

Серія: Філологія. Соціальні комунікації

Том 31 (70) № 1 2020

Частина 2

Коректура • *Н. Пирог*

Комп'ютерна верстка • *Ю Семенченко*

Адреса редакції:

Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського

м. Київ, вул. Івана Кудрі, 33

Електронна пошта: editor@philol.vernadskyjournals.in.ua

Сторінка журналу: www.philol.vernadskyjournals.in.ua

Формат 60x84/8. Гарнітура Times New Roman.

Папір офсетний. Цифровий друк. Обл.-вид. арк. 26,33. Ум.-друк. арк. 29,53. Зам. № 0620/156

Підписано до друку 29.04.2020. Наклад 150 прим.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»

03150, м. Київ, вул. Велика Васильківська 74, оф. 7

Телефон +38 (0552) 39 95 80,

+38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08

E-mail: mailbox@helvetica.com.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 6424 від 04.10.2018 р.